

A NAGYBÖLÖNI

BÖLÖNY-CSALÁD

(BEWLEWN NEMZETSÉG) TÖRTÉNETE.

IRTA ÉS KIADTA (KÉZIRAT GYANÁNT 100 PÉLDÁNYBAN)

NAGYBÖLÖNI

BÖLÖNY LÁSZLÓ.

KOLOZSVÁR,
NYOMATOTT AZ „ELLENZÉK“-KÖNYVNYOMDÁBAN

1903.

Motto:

*Kelj korán nap, késél alkony!
Hosszu napnak terhe várlak;
Csak a munka testesíthet
Titeket meg zajló vágyak.*

IV.

A NAGYBÖLÖNI BÖLÖNY CSALÁD

(BEWLEWN NEMZETSÉG)

CZIMERE.

1610. okt. 10.

Siebmacher-féle vállalatba Bölöny Ádám állítólagos czimere után kritika nélkül, önkényesen vétetett be a Bölöny czimer. Az nem Bölöny czimer, épen a Bölöny Ádám czimer-pecsétje czáfolja meg, mely a 30. sz. birtokomban levő okmányon látható 1773-ból.

Lásd idevonatkozó fejezetet!

Szerső.

ELŐSZÓ.

Az alsó-földi öreg oláh pap helyzetéhez mérten tisztességes vagyont hagyott hátra; felét örököseinek, felét saját egyházának hagyományozta végrendeletileg. Számító, okos ember volt (a Bach korszakban szolgabíró is) az életben tapasztalt kegyetlenségekből *előre kiszámította, hogy halála után sirját emlékkő nem fogja jelezni*, hacsak maga el nem készített életében azt. Utánjárással egy nagyméretű erős terméskövet szerzett be, kifaragtatta alakosan, rámetasztett egy nagy vallásos keresztet és *üres helyet hagyott* rajta neve, állása, kora és elhalálzási idejének bevésése számára. Azután elhalt. Halála után sok esztendeig a sírkő az utca szélén feküdt a sárban, porban; most egyenesen áll, *kapufélfát* csinált belőle a kurátor. Az öreg pap teste hol porladozik? Ki törődne vele. *Még az előre elkészített emlék se biztos emlék, ha üres helyet hagyunk rajta.*

Tanuló korom óta egy egész életet szenteltem reá, hogy egyéb foglalatosságom és hivatásom mellett családom történetét kikutassam és feljegyezzem. Az adatokra hivatkozás igazolja a nehézséget, melylyel ez a feladat járt. Emlékkövet készítettem előre, nemcsak magam, hanem egész családom számára; üres helyet nem hagytam rajta, nehogy kockára tegyem fáradságom sikerét és beállítottam előre a temetőbe (megküldtem az országos nagyobb könyvtárakon kívül a családlakta vármegyékben levő kasszinói könyvtáraknak), hogy a temetőben járó olvashassa rólla, kiket takarnak a már elsimult és még domboruló sírhalmok.

VI.

A munka tárgyalásának irányzata és terjedelme azon czélzatomat igazolja, hogy nemcsak a szakértők kritikájára hallgattam, hanem a család tagjainak és érdeklődő laikusoknak is szája ize szerint kívántam dolgozni; a familia tüzetesebb érdekkövetelését ellensúlyozni kívántam a szaktudomány követelésével és viszont. Számitással tárgyaltam, habár csak érintőleg is, a család vérszerinti tagjaival sógorságban levő egyének családi összeköttetéseit azért, hogy a sógor-családok közül egyik vagy másik, ha megírja, vagy megíratja saját genealogiáját, az összekötő kapcsolatokat találhassa meg könnyen.

Rokonaim kevés vagy semmi érdeklődést se tanusítottak a megírandó családtörténet iránt, — kivéve Bálint és György főszolgabirákat (Tasnád, B.-Ujfalu), a kik kéresemre adatokat adtak át és Ödönt (volt országgyűlési képviselő Szécsény, Nógrád m.), ki szintén küldött nekem néhány adatot. Azonban sokat tett a család emléke fennmaradása érdekében a József ág utolsó Sándorának, mint könyvbarátnak és vagyonos embernek ügyszeretete és buzgósa, ki a munka megírásánál összes iratait nekem is rendelkezésem alá bocsátotta, a tekintetben, hogy összegyűjtött értékes könyvtárát és irattárát a n.-váradi muzeumnak hagyományozván, ez által a muzeumnak egyik alapítója lett és a muzeum igazgatósága külön berendezett Bölöny szobát kezeltet a muzeumban a Bölöny-féle iratok könyvek és egyéb értékek számára. Testvére József, művészetpártoló bőkezűségével támasztott közfigyelmet maga iránt; azonkívül számbavehető költő, vannak jó dalai, melyek egészen közkeletűvé váltak, mint pl. Hét csillagból van a gönczöl szekere, Sir a kis lyány a Balaton partján sat. kezdetűek.

A n.-váradi muzeum Bölöny szobájában található iratokhoz fektettem be a jelen történeti munka egy példányával együtt saját adataimat is. Ezen irattárban a család tagjaira vonatkozó iratokon kívül különféle összeköttetéseknél fogva olvashatni a Biró, Kabós, Gyulay, Eötvös, Rónai, Orczi, Pataki, Pongrácz, Szentkirályi, Török, Grasal-

VII.

kovits, Ferdini, Wass, Péchy, Reviczki, Teleki, Szemere, Tyukody, Sárai, Szabó, Gencsi, Demjén, József nádor (Maylath halálakor özvegyéhez részvét), Szodoray, Darvay Bányai, Rédey, Balásy, Szláv, Tisza, Mikes, Böszörményi, Csernyánszky, Guthy, Szerdahelyi, Boronkay, Sándorházy, Szunyogh, Szaplanczay, Diószegi, Mósa, Csanády, Andrassy, Balog, Szendrey, Visky, Besenyei, Szatmáry, Korda, Bydeskuty, Kállay, Bogáthy, Szénás, Lónyay, Wesselényi, Sárközi, Rakovszky, Baranyai, Bagossy, Huszár, Sombori, Vitéz, Gyarmathy, Tokody, Gyórfy, Beliczay, Bánffy, Sebes, Simai, Chernel, Károlyi, Inczedy, Fáy, Jósinczy sat. családok egyik-másik tagjától különféle tartalmu iratokat, leveleket, melyek azonban az irattár rendezetlensége miatt most még bajosan hozzá férhetők.

A család közszereplése tagjaiban — irott adataink szerint — félezredéven keresztül lenyulik egész napjainkig. Bölöny Péter 1459-ben a közszabadság érdekében kardoskodik a segesvári országgyűlésen; Jakab, I. és II. Gáspár, I. István az osztrákház abszolutisztikus törekvése és a klerikalizmus erőszakossága ellen talponálló erdélyi fejedelemség szolgálatában áll egy századon keresztül. A Rákóczi-féle fölkelésben rejlő utolsó szabadságmozgalmaknak leverése és az osztrák kétfejű sas szárnyainak egész kiterjedése után a család összes szereplő tagjai, hét alispán, hét főszolgabíró, ugyanannyi vármegyei főjegyző, tíz vármegyei táblabíró és ezek családi környezete állandóan azokat a vármegyei küzdelmeket erősítik és vezetik, melyek hivatva voltak hazafias szeretettel és tüzzel meggyengíteni az osztrák ház és bécsi kamarilla hagyományos politikájából sűrűn megjelenő pátensek és alkotmányellenes rendeletek erejét. Ki a történelmet tüzetesen tanulmányozta, világosan látja a hazafias erények és emberi gyengeségek közötti nagy különbségeket.

Erdélyben pl. a régi székely közszabadság százados küzdelme alatt s később általában Magyarországon a vármegyék hazafias magaviselete idejében, egyes családok embereit s bizonyos családok egyes tagjainak a nevét

VIII.

sohasem olvashatjuk, míg tartottak a szabadság küzdelmek; de mihelyt azok leverettek, mindjárt előállanak mint gubernatorok, cancellariusok és hadvezérek; a levert szabadságharczok piritó babéraihoz czimeket, rangokat és donatiókat kapnak, magok és hozzátartozóik számára fejedelmi gazdájuk kegyéből. Ilyen babérokra, czimekre és rangokra, sem pedig donatiókra nem akad senki a Bölöny család eddigi történetében.

Kézirat gyanánt jelenik meg e munkálat; azért nem igen foglalkozik vele a nyilvános kritika: én mégis szívesen olvasnék róla bármiféle bírálatot jót-rosszat egyaránt. Van elég bátorságom a legszigorubb kritikát is kiállani ha lényegében igazságos. Azonban a kritikusokhoz nekem magamnak is van egy szavam.

Családtörténeti munkák megjelenésekor nem mellőzhet el semmiképen bizonyos tappintatot a szakkritika bírálatában. Ha laikus ember szedi is össze a családtörténeti adatokat, ha laikus módon állítja is össze azokat és ha némi egyoldalúság tapasztalható is a munkálatban, ezek csak kimélettel említendőek fel. Elég tisztességes családtörténeti munkára olvastam olyan szertelen kritikát, mely a becsületes törekvést kicsufolja és az író egyéniségét — a miért nem világtudos — pellengére állítja. Uraim ez nem szabad, ez a modor elijeszti, tétlenségre kárhoztatja a becsületes törekvést és elkedvetleníti még a czéltudatos egyént is. Tappintatos kritikának ellenkezőleg éppen arra kell törekedni, hogy minél számosabb egyén fogjon hozzá családjá történetének megírásához; ezen törekvés jogsultságát és szükségességét e munka bevezetésében láthatja az olvasó indokolva.

BEVEZETÉS.

A genealogia-írás mai fontossága.

Miután az ősiség 1848-ban Magyarországon eltöröltetett s e változás következtében a birtokviszonyok teljesen átalakultak, úgy, hogy e miatt az általános *családi érdek* képviselte majdnem fölöslegessé válván, keresetre alapított új társadalmunkban kizárólag az *egyéni érdek* grasszál; miután a javak nemesi és nem nemesi jellegének megszűntével azok birhatása nem függ többé királyi adománytól, nem függ a királyi adomány lényegét képező jogok és kötelezettségek kiterjesztésétől, avagy sokféle megszorításától; miután ennélfogva az adományi javak átszármazásának igen sokféle és számtalan módja helyett életbe léptettük a modern jogi világ egyszerű örökösödési törvényét, az elévülési és elbirtoklási határidők rövidre fogásával és szabatos meghatározásával és a családi összeköttetések távoli kapcsait mai napság keresni semmi gyakorlati haszonnal nem jár, sőt a telekkönyvi intézményben rejlő birtokátruházások gyorsaságánál fogva mindinkább lehetetlenné válik: türelmesen hallgathatjuk el mindazon kényelmes emberek kicsinylő kritikáját és esetleg gunyos megjegyzését, a kik t. i. a családi összeköttetések kipuhatólására, a családfák levezetésére fordított időt és munkát káros idővesztésnek és haszontalan fáradságnak mondják.

A Bölöny-család történeti ismertetésére fordított fáradozástomat én se tekintem legkevésbé sem haszonhajtó anyagi vállalatnak s még egy olcsó puszta telket se remélek örökölhetni rokonsági összeköttetéseink kutatása eredmé-

nyeül — az bizonyos; de még se tartom fáradozásomat haszontalan időtöltésnek sem; sőt tárgyam iránt el nem titkolható nagy érdeklődéssel viseltetvén, már ennél fogva önmagamban, törekvésem felfogásában bírom a sikert, a hasznot, melyet működésem után vártam és várni lehet, — tehát a kicsinylő megjegyzéseket csakugyan türelemmel hallgathatom.

De van továbbá az egyéni törekvés magába zárt önhasznán kívül általános erkölcsi értéke is minden olyan fáradozásnak, mely a multat akarja megismerni. A kit a mult nem érdekel, az szebb jövőt nem érdemel.

Az egyes szaktudományok fejlődése következtében pedig a történelmi tudomány érdeke megköveteli a monografikus iratok terjedését, az egyes események, egyes idők, egyes családok stb. történetű speczifikus leírását.

Ezekon kívül igen nagy fontosságot tulajdonítok én *épen a mai időben* azon törekvésnek, hogy az egyes ősi családok monográfiája megírva legyen.

A külföld nagy üzleti vállalataiból származó gazdagságának és magasabb műveltségi fokozatának látása s ennek következtében egy Széchenyi-féle iskolának közgazdasági-, egy Kossuth-féle iskolának politikai téren való közvetlen nemzeti hatása már 1848. előtt megmozgatta a közszellemet és új irányokat mutatott ki az emberek foglalkozásában, élet módjában. 1848., sőt az 1867-iki kiegyezés után pedig egészen megváltozott a világ Magyarországon is.

Eddig egy vármegyében ellakott egy család összes tagjaival együtt századokon keresztül, az ősi telken osztozkodva koronkint; ellakott egy községben, abból ki nem származván, élt bőségben, a saját zsirjában, saját megszokott foglalatossága után. Lebetegedni hazament a nő, hogy férje ősi dominiumában történjék a keresztelő; az elhalt hulláját odavitték a hol született, hogy a közös családi sirboltban nyugalodjék. Élet és halál helyhez kötötte a földes urat a kir. adományban rejlő sajátságos birtokviszonyok- és öröklött specziális szokások miatt; és hely-

hez kötötte a parasztot országos törvény a robottoló munka miatt. Ezen a birtokviszonyokban és törvényben biztosított helyhezkööttség egyuttal biztosította a közös családi vagyont, a közös családi vagyon pedig biztosította és összekötve tartotta a család érdekeit.

Ma már ezen összekötő szálakat elszakítva látjuk; a családi érdek szétomlott és előtérbe lépett az egyéni érdek. Ez az egyéni érdek pedig, a mai keresetre alapított társadalomban nem hogy megmenteni tudná a családot, de sőt az új institutiók és új törekvések következtében jobban felbomlasztja azt.

A családfő elhalt, az örökséget adósság emésztette meg. A családtagok közül a leányt vasutas vette nőül, azt se lehet tudni, hol lakik, mert több helyt lakik felsőbb rendelkezés szerint, gyermekeit több helyt keresztelteti, egyiket a Dunán túl, a másikat a Tiszán innen; a család fiu tagja katona, az is maradt, megnősült az *osztrák-magyar* monarchia valamelyik tartományában, nem tudni hol, él magának, gyermekei vannak, kitudja ismét hová származnak; a család másik tagja kereskedő, Bécsbe vezérli sorsa, ismeretsége, ott megnősül, elnyeli a nagy város s minthogy vagyonos is, nem törődik Magyarország valamelyik vidékén kinlódó szegény kisiparos fivérével, valamint ez is restelli a vagyonos urhoz közeledni; a család negyedik, ötödik fiu tagja hivatalnok, segédjegyző, vagy közönséges naplopó, bejárja az egész világot, azt se lehet tudni elhalt-e, vagy él, mikor és hol?

1848. előtt a család dominálta a községet, a vármegyét, melyben lakott és a vármegye útján kormányozta az országot. Még a nagyobb városok polgárai is, a falvakon lakó nemesi családok társadalmi és politikai pressiója alatt állottak. Ákoson tartattak a megyegyűlések a hajdani Közép-Szolnokmegyében és nem Zilahon, mert az alispán Ákoson lakott; Szakácsiban, Kémeren, Szódemeteren laktak actualis és vice ispánok, fő- és alszolgabírák és nem a központban; mert a család, melyből a hivatalnok kikerült — falvakon lakott. Falvakon folyt a gazdálkodás, mint

főfoglalkozás, melyre támaszkodott, akkor a hivatali fizetés és falvakon folyt a hivatalnokoskodás, mely nem tudott elválni a falukon gazdálkodó nemesi családoktól. Ugyanazon dolgok, ugyanazon helyen ismétlődtek a családban századokon keresztül.

Ma pedig egyes nagyobb vidékek központi községei, városai emelkednek, szaporodnak erősen; a körülötte levő falvak pedig fogynak, szegényednek aránylag; mert a hivatalnokoknak — kivéve a községi tisztviselőket — központi székhelyen kell lakniok; a nemes ember dolgozni fogott, mert 1848. után reá szorult; bemegy a központba szintén, mivel ott kínálkozik alkalom a megélhetésre; hivatal, ipar, kereskedés sat. ott veszi igénybe az embert; legujabb időben a vasútak zonális tariffája szintén a központi községek érdekeinek kedvez; úgy, hogy a mint most magunk előtt látjuk a fejlődés irányát, önkéntelenül is eszünkbe jut Zsigmond király, ki a városok fejlesztése érdekében annyit fáradozott s óhajtanók, hogy pillantsa meg életünket s teljen el gyönyörűséggel, midőn kedvencz eszméjét valósulva látja. Magyarországon a városok valóban magas miveltségre s nagy vagyonosságra tesznek szert általában; minden város egy-egy gazdag metropolisza lesz saját vidékének; a falvak pedig sanyar, pusztai szerepre jutnak; azok fognak benne lakni csak, a kik az anyaföldet túrják.

Ez a fejlődési folyamat kiszakítja az egyént a családból s elnyeli a nagyvárosi élettel; nem lehet figyelemmel kísérni többé, hogy a családtagok ismeretlen eltűnésével, mikor és hol pusztul ki egy régi család, mikor és hol áll elő egy új család. Igen fontos körülmény ez, mely megérdemli a figyelmet és a mely arra kell, hogy sarkalja az embereket, hogy most foglalkozzanak genealogiájukkal, míg el nem tűnnek végképen a felismerhető nyomok.

Van még a mi nemzeti életünkben egy fejlődési processus, a mit szintén figyelembe kell venni s a mi — nézetem szerint — szükségessé teszi a genealogia-írást.

A magyar nemzet egy ezredéven keresztül, teljesen

idegen fajok közt, török-tatár dúlásokkal, pusztításokkal vesződve, később osztrák erőszaktól emészthetve — kitartóan megállotta helyét, dicsőséggel küzdötte át századok irtó háboruját. Nincs nemzet, mely a sors kegyetlenségeivel szemben annyit szenvedett volna, mely oly csodálatos kitartásra képes lett volna, mint a magyar. Midőn teljes függetlenségének birtokában volt, országosan verte vissza a veszélyeket; az osztrák uralom alatt pedig a „Corpus-juris“-ba vetette meg a lábát minden vármegye, minden vármegye magára vette az egész ország baját és büszkén, soha meg nem alázva „Cum honore seponitur“ szavakkal tette félre az alkotmányellenes rendeleteket és semmisítette meg az absolutismus kaján törekvéseit.

Egy ezredéven keresztül megtartotta a magyar külön faji nemzetiségét, államiságát; sóra, fára nem kellett költenie; dúsan termett bora, gabonája, sója, aranya.

Az absolutismussal, hogy jobban megbirkózhassék, 1848-ban koncentrált a vármegyei erőket a független felelős parlamenti kormányban és 1867-ben tüzetesen meghatározta a közös ügyeket, nehogy jövőre absolutistikus kollízió keletkezhessék facsaros magyarázatok miatt.

A kiegyezés után is még mindig megmaradt azonban két nagy nemzeti bajunk, az t. i., hogy minden fajrokonok nélkül igen kevesen vagyunk és hogy az idegen agyarkodó nemzetiségek elnyomják idővel saját nemzeti létünket; a másik baj pedig az, hogy iparunk, kereskedésünk, a szomszéd nyugoti államokéhoz képest — igen el van maradva, e téren szegények vagyunk. Mindenesetre a két legnagyobb baj.

Értelmes fők foglalkoztak a baj elhárításával; törvénnyel felszabadították zsidók részére is az ingatlan megszerzését és birhatását; hitelezéseknél korlátlan szabadságot engedtek a kamatláb maximumának egyéni meghatározásához és rájöttek, hogy ez által a birtokok ára emelkedett, a kereskedés, ipar megtízszereződött, a külföldi kereskedés nagy terjedelművé lett, a börzei spekuláció

széles alapra fektetésével pedig a nemzetközi hitel megizmosodott.

De azt is látták, hogy az országos fejlődés ilyen hatásos föllendülésének nagy részben előidézői az országba beözönlő zsidók, kik közül egyuttal nagy contingenttiát láthatunk az írók, művészek, tudósok sorában is alig egy generáció alatt.

Tudja mindenki, hogy a közöttünk lakó szlávok, oláhok, szászok itt kaján irigységgel nézik Magyarországon a magyar hegemoniát; elszakadási vágyuk van, gyűlölnék bennünket s a Szent István birodalmát felbontani szeretnék. A zsidók nem; sőt itten meghonosodván, versenyeznek egymásközt és a magyarral a magyarságban.

Azok a gondolkozó, értelmes fők aztán könnyen levonták ezen társadalmi tünetekből az okszerű következtetést, de levonhatja bárki is; mert senki előtt se lehet kétséges akkor az eredmény a magyar nemzet intellektuális és fináncziális megerősödését illetőleg, mikor a magyarságot egy olyan népfaj szaporítja, mely simulékony és a mellett kitűnő üzleti talentummal rendelkezik, melynek eltanulására van éppen legnagyobb szüksége a magyarnak.

Kitüntetésbe is részesülnek zsidó polgártársaink országosan, melyet manapság igen elősegít az ő nagyra nőtt befolyásuk is; úgy, hogy — országos törvény ellenére mindig szabadon bocsátja egy titkos kéz Magyarországon a lengyel határok felől beözönlő, vagyontalanság miatt letartóztatott rongyos zsidókat; a magyar kormány törvényjavaslatot készített a zsidóság receptiója tárgyában és nem csak a zsidó lehet magyarrá, hanem ezután — eddigi országos törvényeink ellenére — a magyar is lehet zsidóvá vagy is a keresztyén pogánnyá; a magyar társadalom elnézte eddig lovagias érzetével a párbajokat bármily végzetes eredményűek lettek légyen, de legujabban, mert egy munkás zsidó polgárt talált a golyó — felháborodással javasolják vármegyékben, testületekben a párbajbüntetés roppant szigorítását, filosemitává lesz az egész mozgó tár-

sadalom előzékenységéből, mert hát magyar-zsidó szenvedte a sérelmet.

A zsidóság — ilyen körülmények között — élelmes természeténél fogva, elfoglalva tartja a haszonhajtó vállalatokat. A Tornyaiak és Hatvaniak kezében nagy földterület van, a Rotschildokéban roppant mennyiségű pénz; zsidó-világ kezdi uralni az irodalmat, művészetet s főként a kereskedést; zsidó vág elibe a főúri sportmanoknak és lovával elnyerni a Sz. István-féle 30 ezer forintos pályadíjat; a vármegyéken zsidó virilis képviselőkkel találkozunk nagy számban és van mezőváros, melynek képviselőtestületében többség a zsidó. Szilágy-Somlyón ezelőtt 20-25 évvel állandó épületet építettek a színművészet számára; akkor alig mert belelépni egy-két zsidó, hogy az előadások alatt hátul meghúzódhassék; ma már az első padsorokban sleppelnek, a színpadon hegedülnek, énekelnek, a magyarság háttérbe szorult. Üzletek, iskolák zsidó gyermekekkel vannak tele; Budapesten annyi zsidó van, a mennyi a világon egy városban sines, a szaporaság nagy; egy pár nemzedék még és aztán zsidó ország lesz Magyarországból észrevétlenül. Itt van a baj.

Általában a civilizáció és jogegyenlőség előbb miveltséget és vagyont teremt, s midőn ezt elérte, azután létrehozza önkéntelenül a legnagyobb társadalmi egyenlőtlenséget, minek következtében előbb-utóbb diadalra fognak jutni a szocializmus vergődő elvei, melyek társadalmunk rendjét egyidőre épen úgy fel fogják forgatni, mint a milyen változásokat idézett elő annak idejében a jogegyenlőség általános proklamálása. Az egyenlőséget a tehetetlenség abszolút — az erélyesség pedig relativ értelemben szereti magyarázni és minél nagyobb távolságra szoríttatik ki intézményeink által ezen két ellentétes törekvés rugója, annál nagyobb lesz az összezsapás és ezen összezsapás következtében a rombolás, melyet társadalmunknak át szenvedni kell.

A mai társadalom siet élni. Minél megfeszítettebb a törekvés, minél nagyobb a fény; annál hamarabb követ-

kezik a lankadság és a homály. Ki tudja hány 100 évig élt volna még a hajdani Róma régi fényében, ha idegeit erőszakkal is kéjsóváron tulságig nem csiklandoztatja, ha intézményeiben a legnagyobb csillogású fényt nem ragyogtatja? Minél rohamosabban halad egyes nemzedék, annál jobban siettetni a nemzeti vég közeledését; ha egyszer felértünk a tetőre, fönnebb már nem mehetünk, csak leszállani kell.

Ezek általános törvények és rá illenek a magyar nemzet előretörő, siető társadalmára is, de csak 50%-ban; mert Magyarország nemzeti pusztulásának oka másik 50%-ban az a körülmény fog lenni, hogy társadalmunk szaturálva van és tulságosan szaturálva lesz időnap előtt zsidókkal. Ezen állításomat — tudom — igen sajtáságosnak tekintik Magyarországon; mert hát országos divattá lett testületekben, sajtóban, a nemzeti kormányban, szóval az egész közvéleményben, ha nem is floszemitaként nyilvánosan tetszelegni, de az antiszemitizmust mindenestre agyon ütni. Hogyne?! a ki antiszemita törekvéseket táplál, az meg kívánja akasztani Magyarország újabb fejlődését, melyre pedig oly nagy szükség van; az az ember nem jó hazafi. És sajnos, oly élénk és erős ez a pressio, hogy e miatt az igaz mondás rejtett helyeken bujkál.

Mózes könyve szerint így szóllott a Jehova Mózesnek: „Mikor által menendetek a Jordánon a Kanaán földre, üzzétek ki (már t. i. a zsidók) e földnek lakóit és lakozzatok ti abban.”

És a zsidóknak akkor sikerült is a törzslakók elűzése, letelepedtek Kanaánba könnyedén, mivel a főbb csatákat maga a Jehova vezette; de állandó országot alapítani még az Isten segítsége mellett is képtelenek voltak. Szétszóródtak éhesen, rongyosan a nagy világban; tekergő, nomád életet éltek a rendezett országok lakói között, mint a világ cigányai, avval a különbséggel, hogy a cigányok a község végein lopásból, a zsidók pedig a község piaczn spekulációból s jó részben csalásból éltek.

Az éhes és rongyos zsidóelem Keleten sinylődött nagyon sokáig; inváziója akkor lepte meg Magyarországot, mikor megérezte, megtudta azt az óriási nagy gazdasági és politikai fordulatot, a mi az újabb időben az 1848-iki törvények nyomán beállott.

1848. előtt a földes ur nem dolgozott, hanem volt neki földje és volt neki jobbágya; a jobbágy megdolgozta a földet, a föld termette a gabonát, bort és csak azért tartattak hetekig folyó névnapi ünnepek és dorbézolások, hogy a jobbágy munkája után termőföldnek gabonája és bora fogyjon el az élés kamarákból, pinczékből, mert különben a jövő évi termést nem lett volna hova tenni.

A magyar nemes nem szorult rá, hogy dolgozzék és nem tudott dolgozni és ilyen állapotban elvették tőle a földet is, a jobbágyot is aránytalan kevés kárpótlás mellett. Mig tartott a kárpótlás pipázgatott tétlenül, a nép húzta a baromi igáját fáradhatatlanul és egyik se vette észre a piaczkokon spekuláló zsidót.

Az 1867-iki kiegyezés után nyomban a magyar országgyűlés szabadelvűség tekintetében túl akarván licizálni a többi európai parlamenteket — eltörölte az uzsora-törvényt, szabad volt 100—200—1000% mellett hitelezni. Mi lett a következménye?

A magyar társadalom tétlenségét kihasználta a zsidó spekuláció üzérkedő szelleme és e spekuláció előbb tőkét teremtett, majd ezt a tőkét odakölcsönözte a tétlenség miatt már szorultságban levő magyar társadalomnak, vagy is eddig a magyar társadalmat képviselő és a nagy középosztályt képező gentri világnak 1000% mellett, s mikor már az előnévvel is rendelkező gazdag zsidók birtokában lartifundialis nagy ingatlanokat látott a magyar országgyűlés és látta, hogy az országot képező középosztály elesett; akkor jutott eszébe, hogy bizony-bizony az óriási fordulat után előbb munkára, kereskedésre, iparra kell vala szoktatni a nemzedéket és mindaddig míg tétlenségéből egy új iskolázás után ki nem vergődik, nem

lett volna szabad zsidó-spekuláció tárgyául korlátlanul felszabadítani az ingatlan birtok szabad adás-vevését, nem lett volna szabad e gyámoltalan nemzedéket a mérhetlen uzsora metsző kése alá hajtani.

Megtörtént. A magyar társadalomban otthonra talált a zsidóság; megtörtént az új honfoglalás a magyarság tétlensége és a zsidóság élelmes spekulációja következtében a nélkül, hogy most maga a Jehova vezette volna az izraeliták csatáját, avagy anélkül, hogy csak egyetlen nyílt csata előfordult volna. A zsidóság elfoglalta alattomban a földet, elfoglalta spekulációval a haszonhajtó üzleteket; a társadalom emeleti erkélyének magas fényességéből tekint a földszinten zajongó szegény népre. A vármegyéken Kölcsények helyett a Grószok és Kleinok szónokolnak, mindaddig míg 50 kros stempli mellett át nem vedlenek Rákócziakká és Bercsényiekké azért, hogy az új honfoglalás ne csak tényleg, de névleg is legyen véglegesen befejezve, hadd mondhassák a zsidók, hogy *ők magyarok tényleg is, névleg is...*

Lehetnek tényleg is, névleg is; *de jellemileg sohase lesznek azok* és itt a baj.

A hirtelenkedő magyar országgyűlés több retrograd lépést nem tehetett, minthogy az 1000%-os uzsorát 8%-ra szorította, ezt is jó későn és evvel az észlelt bajokon semmitse segített. A magyar kormány pláne folytonosan gédelgeti a zsidóság érdekeit.

A zsidóság nem ellensége a magyarnak és szaporodik erősen. E két kriteriuma, karakterisztikája képes megcsalni a leghazafiasabb magyar ember világos észjárását is Magyarországon és azért úgy gondolkoznak általánosan az emberek, hogy hát hadd szaporodjék a zsidó, mert evvel szaporodik és erősödik Magyarország is, s pedig ez nem igaz beszéd, itt van a botránkoztató csalódás, mert a zsidóság elszaporodása gyengíti, tönkre teszi Magyarországot — én úgy hiszem és megjósolom.

Öt millió valódi magyar, kinek ősei birtokát nem

adta oda reformáló közjogi fordulat és nem vette el spekuláció, kinek iparra, kereskedeésre, tudományra előiskolája volt, mielőtt a tudományos és üzleti tereket elfoglalta volna belföldi és külföldi idegen náczió, kinek jellege bátor, nyílt, becsületes, önzéstelen, mint a milyet felmutat Árpádtól kezdve Széchenyiig, Kossuthig a magyar nemesség nyílt története.... Öt millió valódi magyar, mint a mennyi győzelemmel keresztül harczolt sok századot — még az első 1000 év után biztosan fenntartaná — hitem szerint — a másik 1000 év alatt is sértetlenül a magyar hazát; de 10—15 millió conglomeráció és különösen gyáva, pénzsovár, henczegő zsidófajjal szaturált társadalom, a hazafiság kérdését könnyen változtatván át meghunyászkodás- és pénzgyűjtés kérdésévé: egy pár nemzedék lesz csak az ország *magyar* élete; addig tart, míg a községekben, vármegyékben, parlamentben többségre juthat a zsidó-magyarság, mint ama mezőváros képviselőtestületében, ekkor pedig, bár honnan jöjjön országunkra a pressio, a zsidó-magyar, vagy jobban mondva a magyar-zsidó henczegés meghunyászkodik, a Hunyadiak és Rákócziak kardjához nem mer nyulni senki, nem mer nyulni a többség és a zsidó parlament úgy tesz ma, mint tett az ókorban, felállítja imádás tárgyául az arany borjut és pénzsovár lelkülete börzei nyílt vásáron írja alá a váltót, melylyel eladja a nemzetet a muszkának, németnek.

Vagyonilag, névleg és újabb mozgalmak folytán családilag kezd egészen összeolvadni Magyarországon a zsidó a magyarral. Sohase lehet megtudni, kik írják alá azon börzei spekulációt, melynek eredményeül a magyar nemzet magyarsága kozmopolitikus jelleggé minősül és a magyar nemzet megszűnik magyar lenni, — de én előre hiszem, hogy valódi magyar jellem alá nem írja és hogy az 50 krajezáros új nevű hazafiak és ezek vegyülékével szaturált honpolgárok lesznek azok, kik az arany borjut felállítják, s miután imádni azt is megunták, Budapestet Jéruszálem sorsára juttatják, Széchenyi jóslata visszájára fordul: Magyarország volt csak, de többé nincs és nem is lesz.

A zsidóság jelleme, természete képtelen országalapításra s még képtelenebb az ország állandó fenntartására; ezt a történet igazolta, s a zsidók, jelenlegi viselkedése, természetök sajátsága jelenleg is bárki előtt bizonyítja. — Ilyen elemmel szaturálni az országot, nem egyéb, mint az országfenntartó magyarságot előjegyezni a kipusztulásra. Habár cserkesz vagy francia, avagy szerb-féle bátor faj lenne az, mely az országot ellepi és a magyarságot számban, nyelvben és érzésben szaporítani önkéntesen kívánja és nem is keletnek valamely dugott helyéről előszabaduló ős magyar tömeg: még azokat a fajokat is nagy örömmel fogadhatná be: de a zsidófaj befogadása, keserűséggel tölti el minden olyan hazafi szivét, ki a magyarságnak hosszú életet kíván s a ki agyával a mostani körülményeket figyelembe vette. Némelyik keresztezés — igaz — erősíti ugyan a fajt, de némelyik a faj kiveszését okozza. Én a magyar nemzet elpusztulását látom abban, ha Magyarországon a zsidóság elszaporodik s összekeveredik a magyarral.

Minden zsidó utilitárista legelső sorban (a kevés kivételt ne bántsa az én beszédem). Csak akkor színeli jóindulatu figyelmét irántad, ha fél tölled, vagy vár tölled valamit; különben a legrongyosabb se vesz számba legkevésbé sem, inkább tudatlannak, műveletlennek tettei magát, csakhogy valami csekély kölcsönösség, avagy előzékenység ki ne tűnjék modorából, vagy tetteiből. A kölcsönösség elve mindig kormányozni szokta — megvallva az igazat, jóban, rosszban — a magyar ember törekvéseit és tetteit; a zsidó a kölcsönösség elvének nagy ellensége, mert általa nem lehet se nyerni, se veszteni, ámde a kockázás a zsidófaj alaptermészete, azt levetközni nem lehet. E miatt — bár a haszonhajtó vállalatok birtokában vannak — zsidó-bukásokkal van tele a csődnaptár állandóan. Minden tisztességtelen fogásra készek a haszonért, csakis a büntetőtörvényektől félnek, ettől se nagyon, ha vagyonról van szó. Szorultságodat jövedelemforrásnak veszi, segítséget haszonlesésből nyújt; ha megszorul, infamís módon

facsaros és alattomos; ha pedig kedvező helyzetbe jut, undorítólag henczeg...

És a szerencsétlen faj, ilyen tulajdonok mellett — keresi, várja a rokonszenvet.

Egy szépirodalmi lapban olvastam — melynek zsidó szerkesztője van — hogy ők t. i. a magyarok, „lelkükben hordják még a barlanglakó troglodyta ősi ösztöneit. Csak vakarni kell őket és tüstént előttünk áll a fenevad. — A vérre szomjas fenevad, mely idegesen mozgatja karmait — Asztrahámban, Szarasovban, *Eszlár*on, Corfuban egyaránt. — Hol van hát a civilizáció? Tisztikar vagyunk, hadsereg nélkül.“

Hát lehet ennél szentelenebb henczegést adni egy zsidó szájába?! A magyarok troglodyták; ők a zsidók a civilizáció paszomántos tisztjei. Várják pedig a zsidók a rokonszenvet??? Én bizony nem szeretném e fajjal összekeveredni.

Mindig ügyelni is kellene arra névváltoztatás és házasság után, hogy ki a magyar, ki a zsidó, ki a kores? Azért minden család genealogiája — legalább a jelenben — imperative összeírandó volna, ha a multat kifürkészni nem is lehetne, hogy láthassa a világ: vajjon magyarok, zsidók, avagy koresok írták-e alá azt a váltót, melynek következtében Magyarországon a magyarság érdeke muszka vagy német csödbe jut.

Mindent összevéve a zsidó-invázió élelmességében bizonyosan van annyi kára a nemzetnek, mint haszna, ezt a filozemita magyarok okosabbjai se tagadhatják; de azonkívül a nemzetnek egy nagyon féltett kincse: az ő magyarsága; ennek a magyarságnak pedig a legnagyobb ellensége első sorban a cosmopolitismus, melyet az elszaporodott zsidóság faji természete, nyelve, üzérkedése hurczolt be Magyarországba. A hazafiság fitogtatása arra való a zsidónál, hogy köztünk vagyonosodhassék; de a hazafiságért tisztán, minden más haszon kizárásával, nem áldoz. De nem is várható őszintén. Egy született német nyelvé

vagy zsidó nyelvű zsidó, miért változtassa meg egész valóját, miért tagadja meg multját, hazudja el jelenjét, ámitson minket jövőjével — elég ha fitogtatja a hazafiságot és boldogul, mi pedig a csalásnak nem ülünk fel. Más hazafiság a magyaré, más a zsidóé és másnak is kell lenni! E különbséget pedig a két faj között, legalkalmasabb módon nyilvántartja a genealogia; azért is oly fontos a mi fejlődési korszakunkban a genealogia írás.

I. RÉSZ.

Az ősnemzetség korszaka a 16-ik század
második feléig (1562.)

I. FEJEZET.

Bewlewn (Bölöny) ősnemzetség.

Egy hosszú-hosszu kettős fasornak az egyik végén állok, nézek a sorok közt; de a másik végét nem láthatom, mert a láthatár*) végén egymásba összefoly a két sor s megakadályozza a továbblátást: Megyek be a sorok közé addig, míg az innesső véget is el nem veszem; ott megállok. Itt már többet látok; sőt majdnem sejteni vélem a hosszú kettős fasor másik végét is.

Igy vagyunk a családi genealogiák kutatásával; hogy minél régibb időt vonhassunk be a látás és sejtelen birodalmába, visszamegyünk a jelenből a múltba odáig, a honnan utvesztés nélkül megtérhetünk bármikor és a hol megnagyobbodott látkörünket világosítja meg a hagyomány és sejtelen egyaránt.

Nagy a vita, mióta a genealogiai irodalom Magyarországon is lendületnek indult, hogy valamely ember, illetve családja, melyik nemzetségből való? irhatja-e magát egyáltalában „de genere X vagy Y?” Egyik szakíró a magyar genealogia különlegességének mondja,**) hogy legtöbb hazai nemes családot valamely nemzetségtől (genus) le lehet származtatni; egy másik szaktudós ellenkezőleg úgy nyi-

*) Nagyon sok baj van mai időben a láthatár, nézpont sat. hasonló szavakkal; azért én mégis megmaradok ezen kifejezésekkel, mert *láthatár* rövidítése a látás-határnak, a mi egészen jó szó; *látóhatár*, pedig egészen rossz szó, mert összetételkor ki van cserélve, roppant helytelenül, a subjectum az adjectummal.

**) Dr. Wertner Mór. Idézet „Turul” X k. 1 füzet.

latkozik,*) hogy sem a jelenleg élő, sem a már kipusztult magyar családok tulnyomó számáról *nem lehetne bebizonyítani*, hogy valamely genusból vették volna eredetüket.

Az ellentét azonban csak látszólagos, de azért a tudósok hadd vitatkozzanak; nekik való foglalatosság az. Azonban kérdezem: ugyan lehet-e józanon ellenkezni akkor, mikor saját tehetetlenségünk miatt nem vagyunk képesek bizonyítani valamely dolgot? vajjon az a dolog azért nem létezhetett és nem létezhetik-e? Intelligens eljárás igazán az, midőn némely dolgokat csupa tisztességből meg nem tagadunk azért, mert mások állítják és nem állítjuk azért, mert mások ugyanazt tagadják — egyikünk sem tudhatván a valót.

Valjon a nagybölöni Bölöny-család is valamely genusból származott-e? vagyha nem attól, akkor honnan vette eredetét?

Nagy baj az a tudósok között, hogy nem tudják megfejteti világosan magát a „genus“ fogalmát és lényegét, illetve egymástól eltérőleg fejtik azt meg, mely körülmény állandólag felkavarva tartja a dolgot s a nézetek sehogy se tisztulhatnak; ennek egyértelmű megállapítása után pedig körülbelől a többi vitapontok is elesnének.

Azonban, ha székely családról van szó, mindig és mindenik esetben vajmi kevés kétség merül fel e tárgyban. A székelység institutiója — a mint később meg fogjuk látni — az irott bizonyítékok korszakáig, sőt e korszak elején is a szociális átalakulásokig — megtartotta a törzs-, vagy nemzetség- és az ágak szerinti felosztás rendszerét; minélfogva különben is minden székely egyszersmind nemes ember is lévén, másfelől bizonyos nemzetséghez tartozott, nemzetségtől született, „de genere“ irhatta magát és kellett is, hogy írja és megnevezzé minden lustrakor, mert csak úgy juthatott valamely polgári avagy katonai hivatalba s csak úgy tarthatta meg azt. Magyarországon a

*) Dr. Komáromy András „Turul“ X k. 1. füzet 15-ik lap.

várszerkezet és a javak királyi-adományos természete, kevés ideig türte meg a nemzettségi rendszert; új gazdasági és genealogiai alakulatokat teremtett, mielőtt írott okmányokról gondoskodott volna, melylyel ma az általános nemzeti rendszer igazolható lenne; a székelység alkotmánya ellenben a 4-ik századtól a 16-ik századig, sőt megtépászva egész a 19-ik századig változatlan maradt az idők minden viszontagságai között. Itt az egyik lényeges különbség a magyar és a székelyi institúciók között, mely okvetetlenül kihat a családok genealogiájára is, és a mely különbséget figyelembe venni köteles minden genealogiai író.

A nagybölöni Bölöny-család törzsökös székelyi család, mely körülmény valósága egyuttal a család nemessége mellett bizonyítja annak „de genere“ származását is.

E perczben visszamegyek a multba odáig, a hol, historia és hagyomány egyaránt igazolja a hun-scitha székelység betelepődését mai lakóhelyére; a hol látom a mai Bölönközséget, Háromszékelmégyének ujonnan beosztott miklósvári járásában, a mikor még Nagy-Bölön, Kis-Bölön és Fel-Bölön községekből állott s a Bölöny nemzetség lakta; elolvasom az első okiratot, melyben bizonyítja van, hogy a mai miklósvári-járas, — akkor Miklósvárszék érdekeinek 1459-ben Bölöny Illésnek a fia Péter volt az egyik képviselője az erdélyi medgyesi országgyűlésen. Itt megállok...

Gondolkozom azon állítás igaz vagy nem igaz volta felett, hogy „az ősnemzetségek az okleveles nemzetségekkel egyáltalában kapcsolatba se hozhatók,*) csak következtetnünk lehet, ha a körülmények ellent nem mondanak.“

És kérde, hogy a Bölöny-család nemzetségének, melyből a család kivált — ősiségét kapcsolatba hozni lehet-e az ujabbkori okleveles nemzetséggel, aként, hogy a magyarázat erőszakolva ne legyen, de sőt természetes logikával birjon? ez az első fontos kérdés e munkában.

Őszintén megvallom, hogy kérdéseimnek megoldását legkevésbé se kívánom egy irányban is erőszakolni;

*) Dr. Komáromy András „Turul“ V-ik évfolyam 99. lap.

ha természetes logikával megfejtteni nem tudom a reájok vonatkozó adatok és következtetések szorgos kutatása és figyelembe vétele után is, inkább elhagyom az ilyen kérdések megoldására vonatkozó haszontalan kísérletezéseket, szentül meg lévén győződve, hogy ugy se fognak a dolgok az én ideális subjektív felfogásomhoz idomulni.

Kállay Ferencz a maga történet írásában *) egész meggyőződéssel állítja, hogy a székelyek között a fővezér — nagyon hihetően valamelyik régi és vitéz familiához volt kötve: *„igy a törzsök-fajok fejei is csak bizonyos familiákból választattak, kiknek neveik után több helységek és egész telepek is elnevezettek.“*

Dr. Komáromy András, a ki felállította azon merev tételt, hogy az ősnemzetségek az okleveles nemzetségekkel egyáltalában kapcsolatba se hozhatók, — szintén megengedi, sőt állítja, hogy *„az őállamszervezettel való összefüggés ott kétségtelen, hol az illető nemzetség alapítója, valamelyik törzsfőnöknek az utódja;“* de hozzá teszi egyszerűsmind, hogy ezt bizonyítgatni képtelenség volna és csak szerencsés véletlenségnek tulajdonítható, hogy egy pár nemzetségről mondhatjuk ezt (Aba, Gut, Keled sat.)

Igen természetes dolog, hogy Komáromy csakis Magyarországról és csakis a vármegyei nemességről, illetve családokról szólván, állítása a székelysége nem vonatkozik és nem is vonatkozhatik; mert a székely-lustra egész az új korig igazolja a székelységnek nemek és ágak szerinti felosztását a jelentősebb székely családokra nézve általában. A székelységnél lenyulik az ősnemzetség az okleveles nemzetség korába; az összefüggés a legtöbb székely családban önkéntes, természetes és historiai — de nem véletlen.

Orbán Balázs a székelyek származásáról értekezvén**) úgy nyilatkozik, hogy *„sok mindent átalakít az idő, sok mindent megváltoztat a viszonyok kényszerűsége; de van*

*) Historiai értekezés a Székely nemzet eredetéről 110. lap.

**) Olvastatott a M. T. Akad. III. osztályának 1888 márczius 5-iki ülésében.

egy, a mi minden körülmények közt változatlanul fenn szokott maradni a mi conserváló természetü népünknel: ezek a helynevek, a melyek ivadékról-ivadékra, apáról-fiúra, szájról-szájra szállva, át nem alakulnak, hanem évszázakon, mondhatnám évezreken át ellenállanak minden újítási áramlatnak, elannyira, hogy pl. a Barczaságon, a mely hajdan a Székelyföld kiegészítő része volt, bár 1200 óta németek laknak, a hegyek, folyók, határrészek, dülők nevei még ma is mind magyarok. Egyes vidékek, városok, faluk, patakok, források, régi várromok neveiben tagadhatatlanul sok történelmi útmutatás rejlik; ezek oly becses és állandó okmányok, melyeket nem semmisítenek meg véres harczok, ország dulások, még a területet lakó népek leigázása sőt kipusztítása sem.“ „A székelyföldön lépten-nyomon felmerülő hunvezérek és székely ősök neveivel összefüződő helynevek történelmi vonatkozásait megtagadni, azok értékét kétségbe vonni nem lehet.“

A sepsi-széki nemes székelyek az Olt mellett fekvő bizonyos erdős darab földet Botfalva községének eladván, 1415-ben Nádasdi Salamonfi Mihály székely ispán erről bizonyoságlevelet ad ki, abban több sepsi-széki falvak között képviselőivel együtt Bölön is szerepel*) „Accerserunt nostrum conspectum personalem nobiles ac viriprudentes ladislaus dictus forró Gregorius parvus Johannes dictus Dacho Item de Bwlen. Később 1459-ben Lábatlani János székely ispán és temesi ispán megvizsgáltatván a Miklós-várszék és Sepsiszek között fennforgó pert, Zsigmond és Mátyás király levelei alapján íleletet mond s az ítélet szövegében Miklós-várszék képviselőit sorolja fel ilyen formán: „... proposuerunt contra et adversus Valentinum de Hijd-Weeg, Petrum filium Elie de Bewlewn majori, Damianum Rij po de Naghbaroth, ac ceteros vniversos Siculos ad predictam Sedem Zentnyklos wara pertinentes.“

Ezek felsorolása mellett azoknak tudatában, a miket később a Bölöny családról előadok és bizonyítok, különö-

*) Székely oklevéltár I. kötet 109 lap. Szabó Károly.

sen figyelembe véve, hogy Erdélyben első ízben a székely földön, később az erdélyi fejedelmek korában országos ügyekben az egész Erdélyben sőt kihatólag Magyarországon szereplő Bölöny család minő helyet foglal el az erdélyi családok históriájában, figyelembe véve a családnak még ma is tekintélyes számát, azt a bizonyítható köztudatot, hogy székely eredetű család és hogy éppen nagyböloni illetőségű ab origine: ezen kapcsolatos dolgok összefüggését valóban nem lehet eltagadni és nem lehet azt mondani, hogy léteztek ugyan Bölön nevű községek (Nagy-Bölön, Kis-Bölön, Felbölön) a székelyföldön és ezen községekben hajdanában laktak Bölön nevű emberek és családok — de ezen községeknek ezen családokkal nem volt és nincs semmi összeköttetésük. Ezt mondani nem lehet.

Igaz, hogy Szabó Károly néhai tudós, ki a székelység történetével, specziális alkotmányával sokat foglalkozott, bizonyos kifejezésekből (ad quinque genealogias seu generationes vestras inter vos dividendo) éppen Sepsi-székre, melynek fiu-széke volt Miklósvárszék s melyben Bölön község feküdt — magyarázza rá*) hogy 1427-ben *öt nemzetségből* állott; de Sepsi-széket tévedésből emliti körülbelül Kézdi-szék helyett, mert Zsigmond király illető parancsa, melyből az adatot meríti, Kézdi-széknek szól Thorjavására a mai Kézdivásárhely javára és nem Sepsi-széknek; — az is igaz, hogy ha meghatározható volna is Sepsi-széknek vagy inkább Miklósvárszéknek nemzetségei száma irott okmányok alapján, még akkor is mindig bizonyításra vár, hogy ezen nemzetségek között feltalálható-e a *Benlewn nemzetség* valamely lustralis jegyzőkönyvben? Ilyen jegyzőkönyvre kutatásaim közt nem akadtam; a bizonyításnak éppen ilyen módjára azt hiszem más székely család is csak véletlenségből akad, mert mint Benkő József írja**) történeti munkájában a székelyekről: „illi et Regibus et Regno Hungariae erant antiquiores sedesque suas

*) Székely oklevéltár I. kötet 122 lap.

**) Transylvani I. kötet 416 lap.

armis obtinuerant, nulla in scriptis Privilegia conservabant.“ régiebbek a székelyek mind a királyságnál, mind a magyar birodalomnál, **fegyvereikben volt biztosítva** törvényeik, kiváltságaik és nem írásokban. Magának a székely nemzetnek sincsenek efféle protocolumaik, nem hogy egyes családoknak, csak kivételesen maradt fenn egyik másik székely székben ilyen bizonyító írás egyik vagy másik családról a későbbi időkben. Magának a székely nemzetnek sincsenek saját különféle institutioiról írott bizonyítékai a 11-ik század előtt sőt nemzeti törvényeit is csak 1555-ben szedte össze először írásban; de azért épen úgy nem lehet a székelység az időbeli létezését eltagadni e miatt, mint a hogy nem tagadhatjuk meg pl. azt, hogy az én öreg szomszédomnak nagyapja volt, bár semmiféle írása sincs erre nézve bizonyítékul.

Épen annyi kézzel fogható bizonyíték van arra még a mai nap is — bár a székelység ősi alkotmányát, gazdasági életét az 1867-iki kiegyezés után nagyon megváltoztatták egyes politikai és közgazdasági országos intézkedések — hogy a mai székelység Erdély keleti részein egyenes utóda annak az ős székelységnek, a mely a historikusok állítása szerint a 4-ik században letelepedett, hogy ennél fogva az ős székelységnek épen egyenes származékai az újabb okleveles és a mai husból és vérből való székelyek, hogy — mondom — erre nézve épen annyi kézzel fogható bizonyítékot találunk, mint arra nézve, hogy a szomszédomnak csakugyan volt nagyapja: ezen állításomat beigazolvva találja bárki Benkő József, Kállay Ferencz, Orbán Balázs, Szabó Károly s több a székelység historiájával tüzetesen foglalkozó tudósok munkáiban.

Igy állván a dolog, semmi kétség, hogy a székelységnek nemek és ágak szerinti bizonyított felosztását tekintve, a Bölöny székely család is „de genere“-veszi származását az ős *Bereken nemzetségtől*; továbbá az is bizonyos, hogy ennél fogva az ős nemzetséggel az okleveles nemzetség bátran kapcsolatba hozható.

II. FEJEZET.

A Bewlewn (Bölöny) nemzetség őskora.

A Bölöny családot magában foglaló ős nemzetségnek az ős időkben való létezését a történettudósoknak azon előadása igazolja, hogy az Attila egyik fiának vezérlete alatt az Olt mentén letelepülő 3000 hunharczos a mai székelyek kétségtelen ősei. Hogy ezen ősök között ott volt a Bölöny nemzetség is, ezt Bölön község létezése igazolja és hogy Bölön község *primae occupationis* hely vagy is az első foglaláskor, letelepedéskor benépesített község volt, azt a községnek eredeti törzs neve bizonyítja, mely azonos az ősi nemzetség törzs nevével. Az olyan községek a székelyföldön is, mint Ujszékely, Vágás, Előpatak sat. azután az a sok falva nevű községeknek nagy része pl. Bogárfalva, Bikafalva, Agyagfalva sat. mind újabb keletűek kell, hogy legyenek és nem személy-törzs nevek, hanem természeti tárgyak és állatok nevei után képződtek a későbbi kor nyelvjárásának elkeresztelése útján népszaporodás következtében, vagy csak később ragasztott a törzs névhez a falva szó.

Ha a székelyek ősei (a legnagyobb rész) az Olt folyó mentén telepedtek le, ha Bölön község az Olt mentén van, mely ennél fogva székely telepítmény, ha ezen község a maga Bölön nevét a Bölöny nemzetségtől vette és ha egy idősebb a nemzetség a községgel, mert név nélkül nincs nemzetség, nincs család és család(-ok) nélkül nem lehet falu: akkor a 4-ik század végén keletkező Bölön községgel, mint székely törzs telepítménnyel nemcsak egy idősebb a Bölöny nemzetség, de sőt idősebb, mert csak úgy adhatott a községnek is nevet, ha már előbb neki magának volt, ha ő maga a nemzetség már előbb létezett. És ez a jogos combinatio természetesen talál a többi székely származású családokra is, a melyek nemzetségüket közös nevű törzs helynevekkel tudják azonosítani, mint pl. a Kálnoki, Csernátoni, Torjai sat. családok.

Tudva van, hogy a Honfoglalás alkalmával éppen megfordítva mint korunkban, a magyarok bejövetelekor is, igen sok helység, vár, a nemzetség vagy a család neve után kereszteltettek el; így midőn a betelepülő székelység között a Bölön nemzetség elfoglalta azt a helyet, még később Bölön község néven szerepelt, bizonyára már csak azért is, hogy a betelepült székelység között némi rendet lehessen fenntartani, a nemzetség lakó helyeit a betelepülő nemzetség neve után keresztelték el kényszerűségből. De honnan is tudhatta volna az Erdélybe érkezett ősi hunscytha-székely, hogy ennek az újonnan foglalt területnek és területrészeknek, melyekről a vadhordákat kiűzte — volt-e nevük előbb és mi volt? De ha lett volna is, kellett lenni — kényelmesebbnek tartotta bizonyára a maga ismert szavai szerint foganatosítani az elnevezéseket, annyiival is inkább, mivel mint e területen győztes foglalónak hatalmában állott a rendelkezés, azt meg is tette, mintsem idegen, ismeretlen szavak után kutasson s törje nyelvét.

Több történetíró igazolja azon felfogás és állítás helyességét, magok a körülmények is rendesen bizonyítják azt, hogy előbb a letelepülő nemzetségektől vették nevüket a községek; utóbb pedig a családok elszaporodásával, a társadalmi és jogi élet átalakulása után (és hogy a kölcsön is vissza legyen adva) a község ad nevet a családnak, mint adott előbb ez a községnek. Magyar őseink nevei: Árpád, Tas, Huba.... székely őseink nevei: Zetevára, Firtos, Csik, Torja sat. egyszersmind nevet adtak egy községnek, egy várnak, egy megyének vagy széknek és később a származást igazoló -i képzővel Firtosi, Csiki, Torjai avagy Tasi, Hubai sat. családok maguknak vissza vették a nevet az illető helynevektől, községektől.

Maga a Magyar Történelmi Társulat kijelentette*), hogy „a modern történeti és nyelvészeti kutatások kétségtelenül kimutatták, hogy a helynév, az illető helynek

*) „Erdély“ cz. folyóirat Kolozsvárt III. évf. 3—4 szám 88 lap.

sohasem valami önkényes megjelölése, hanem, hogy abban mindig valamely elemi szükség szinte öntudatlanul jut kifejezésre, hogy a helynév nem pusztán csak szó, hanem — *a hol t. i. az eredeti elnevezés maradt reánk — az illető hely megalapításának, megalakulásának legelső hiteles emléke is egyszersmind.*

Az összes helynevek azonkívül, hogy az első lakók nemzetiségét is elárulják — tulnyomó részükben vagy a *helység birtokosának vagy megtelepítőjének nevét* vagy a telepesek társadalmi helyzetét *örökítik meg.*“

A Bölöny-család történetének megírásánál, vagyis helyesebben: a hozzáférhető adatok alapján való ismertetésénél három korszakot különböztetek meg, s ily beosztás mellett jelen munkám is három Részben tárja fel a mit tudni lehet. Az I. Rész az ősnemzetség korszaka, azaz: 1562-ön tul az *őskor.*

Az első korszak eszerint 1200 éves lenne, a székeleyeknek a 4-ik században való letelepedésétől számítva; de ezen korszak nagy vita alá került, nem ugyan a Bölöny-család érdekében, mert hisz' a vitatkozók előtt ez az érdek nagyon kicsiny és épen ismeretlen dolog, hanem vita alá került a tekintetben, hogy némely történészek kétségbe vonják, mintha az erdélyi székelység hun-scytha *telepedés* volna, állítván, hogy az királyi *telepítés* és pedig csak a 12-ik században. — Világos, hogy ily állítás mellett 800 esztendővel van megrövidítve a székelység erdélyi élete és e szerint ugyanannyival a Bölöny-család 1-ső korszaka. Ehhez a kérdéshez hozzá kívánok szólni röviden.

Pray (János, György) a Mária Terézia pensionatus történetírója *besenyő* eredetűeknek állítja a székeleyeket, kik a kunok betörései ellen határőrökül telepítették mai helyökre; Schlözer a *kunok* utódainak mondja, kiket valamelyik magyar király a szászok beköltözése után telepített le; egyik idegen tudós (Fasching) a *jászok* utódainak tekinti, kiket IV. Béla telepített le; Engel történész az Etelközi magyarok váladékainak tartja, kik menekülés útján jutottak mai helyökre. Hunfalvy Pál nagy tudós is abban

a hitben halt el, hogy „a székelyek Magyarországból *telepítődtek* a keleti határra“ és pedig a magyar nyelvnek már teljes históriai fejlettsége után.

Hunfalvy szerint a magyar krónika hagyománya csak mese s eként a székelyek hun eredete is nem egyéb mesénél s csak azért talált itthon általános hitre mégis, „mert a mi íróink a magyarok hunságában gyönyörködtek s ma minden székelyfi büszke arra, hogy Attila népéből való.“ Hunfalvy szerint a székelyek nem mások, mint azok a magyarok, a kiket a magyar királyok telepítettek Magyarország különböző vidékéről be Erdélybe a 12-ik században és pedig koronai birtokokra királyi adományozás útján.

Engel tudósunk Lőcsén Szepesmegyében született és többnyire Bécsben élt, hasonlólag Pray, ki magát Pozsonynak szerette nevezni, — ezek jóformán még a magyarság közt se laktak, nemhogy a székelyeket s azoknak petrifikált institutióit közéről ismerték volna; az idegen tudósok pedig még kevésbé ismerhették azokat; valamint maga Hunfalvy is, ki szintén szepesmegyei mint Engel — aligha élt avagy lakott magok között a székelyek között annyi ideig, a mennyi idő alatt felfedezhette volna a magyar és székely nyelvegységen kívül mindazon többi hasonlóságokat és különbségeket is, melyek napnál világosabban igazolják, hogy a székelyek nem lehettek soha sem kényszerített, sem megfizetett telepítvényesek, nem lehettek soha szolgai helyzetben, hogy őket akaradjuk ellenére ide vagy oda dobhassák, sem a 12-ik században, sem előbb.

Hunfalvyéknak Szabó Károly elhalt tudósunk felelt meg hatalmas argumentumokkal s ősi kegyelet- és igazság iránti lelkesültséggel még 1884-ben ezen czim alatt: „Királyi telepítvényesek-e a székelyek?“ Valamint korábbi és későbbi értekezéseiben is (A székelyek régi törvényei és szokásai 1887.) mindig arra törekedett, hogy bebizonyítsa, mikép a krónika szerinti hagyomány vagyis a székelység hun-scytha származásának magyarázata hitelt érdemel, a

12-ik századbeli telepítés combinatiója pedig anakronikus aberratio.

Megfelelt Szabó Károly Hunfalvynak azon nyelvészeti tételére, melyben állítja, hogy a székelyek nem lehetnek hunok, hanem olyan magyarok, mint a többiek, mert nyelvök ugyanaz (persze az eredet lehet közös, de ezen körülmény semmit se bizonyít a 12-ik századbeli telepítés mellett); bebizonyította Szabó Károly, hogy a székely birtok királyi adomány tárgya nem lehetett, mert ezen birtokjog régibb eredetű, mint maga a magyar királyi trón és hogy ha lett volna valamilyes adománylevelük a székelyeknek, lehetetlen, hogy a sokféle háborus villongások között ne védtek volna Olt-, Küküllő-, Marosmenti birtokait vele, vagy valaha bár egyik szék is ne hivatkozott volna reá épen úgy, mint kiváltságos helyzeténél fogva hivatkozott Aranyosszék, a szepesi német és az erdélyi szász, a kik valóban telepítvényesek; bebizonyította, hogy a székely személyes szabadságához hasonló szabadsággal senki se élt a magyar birodalomban sat. sat.

A kit a kérdés érdekel, bizonyára gyönyörűséggel olvassa meg — ha még nem olvasta — azokat a bizonyításokat, melyekhez én a magam részéről a következőket csatolom.

Hogy a székelyek a Krisztus utáni első századok valamelyikében s mindenesetre az Árpádkori magyar telepedés előtt *telepedtek meg* Erdélyben és hogy a 12-ik századbeli *kir. telepítés* egyenesen kizártnak vehető — azt a következő okok és körülmények igazolják:

1. A székelység majdnem az egyedüli nép, mely thypicus sajátosságait, nyelvét, nemzeti jellegét leghosszabb időn keresztül megtartotta, szokásaik oly régiak, mint pl. a khinai szokások. Alaptermészete egyedileg és népileg változhatatlan, megkövült, melynek historiai képe legalább is másfélezer éves fotografiát mutat lakhelyének és saját intézményeinek történelmileg ismert régi keretében. Lakjék közöttük az ember, ismerje meg eszközeiket, szokásaikat,

természetöket, történetüket és hagyományaikat: e föltevésben kétségeskedni nem fog.

2. Rá kell tekinteni Erdély térképére. Erdély termékenysége, lakhatósága a Maros és az Olt folyók partjain elterülő síksághoz van kötve, a székelység ide telepedett le és a székelység zöme most is itt lakik. Lehet Erdélyben másutt is lakni és laknak is, csak az a különbség, hogy a *termékeny* székely földeken mindenkor tökéletesen *szabad* székely lakott; de Erdély többi területe vagy nem volt termékeny s kényszerüségből éhezni odahúzódt az éhséggel és szegénységgel küzködő oláhság; vagy ha termékeny volt, mint a szászok lakóhelye, ezek a szászok nem voltak olyan szabadok, mint a székelyek, nem birtak nemességgel, mint a székelyek, közönséges polgárok voltak, kik a betelepítés kegyéért kötelesek voltak a köznek iparos és üzleti foglalatostkodással szolgálni és kötelesek voltak földjükért censust, váltságot fizetni; miből kifolyólag: ha tehát a székelység nem hun-scytha ősi *telepedés*, hanem 12-ik századbéli a szászokéval épen egykoru *telepítés* — hogy eshetett az meg, mikép azt a kitünő talajt és azt a feltétlen szabadságot, vagyis első rangu termékeny talajon eminens jogokat egyedül a székely kapja meg minden ellenszolgáltatás-, sőt a kegyuri jog pusztá elismerésének egyszerű elméleti kötelezettsége nélkül, míg az erdélyi többi nép — megfelelő értelemben véve — vagy éheznek, vagy ha nem éheznek, hát szolgálnak, csak a székely az a ki se nem éheznek, se nem szolgálnak, mert ur és szabad. Ennek az uraságnak és ennek a szabadságnak valami ősiobb forrása kell, hogy legyen mégis, a mely bizonyára nem a II. Géza hercegi nagybátyjának, az öreg Bélusnak a kegyelméből, vagy hozzá hasonló királyi ember intézkedéséből veszi eredetét.

3. II-ik Ulászló *kiváltság-levelet* ad 1499-ben a székelységnek. A régi oklevél így szól: „Midőn a királyi felség kelet felé azaz Moldva ellen *személyesen* indul háboruba, akkor az összes székelyek t. i. lovagok és gyalogok *fejenként* tartoznak táborozók módjára ő felsége *serege előtt*

járni és ő felsége országának határain kívül tizenöt napig *saját költségükön* bevárni az ütközetet s azután vissza-jövet a király *serege mögött* járni. Van a kiváltság-levélnak több pontja, ha dél, ha nyugot, ha éjszak felé megy a sereg; ha ostromállapot rendeltetik el sat. — ezeket meghatározza.

Ez tehát egy királyi kiváltság-levél a székelység számára. — Ebben miféle kiváltság adatik a székelyeknek? lássuk:

a) Ha a király személyesen megy a háboruba, a székely is köteles mind menni, fejenként, otthon csak a nyomorékok maradnak.

b) Támadáskor köteles a székelység a király serege élére állani s elől menni a tűzbe;

c) Köteles — természetesen felszerelés, ló sat. mindig a székelység saját gondja volt — az ellenséget, illetve az ütközetet saját költségén bevárni;

d) Vissza vonuláskor köteles a király seregének hátvédül szolgálni s az ellenség nyomását saját fegyverével és testével feltartani.

Ha a világ népei valamelyikének bátorságáról s lovagiasságáról a mostanában rendezni szokott világ kiállításokon a legnagyobb dísz oklevelet, a legnagyobb elismerést akarók kiadni újabb kori stilusunk összehordott dicséreteivel — nem mondana, nem bizonyítana annyit, mint a menytyit mond és bizonyít az Ulászló kiváltság levele a székelyek bátorságáról és lovagiasságáról. Csak a vitéz székelység eszközölhetett ki magának ilyen kiváltság levelet, melynek értelmében joga van háborukor először rontani a tűzbe, joga van saját költségén katonáskodni, joga van mint az üldözött hadsereg hátvéde magát a győztes ellenség által felapróztatni, vagy elfogatni, csakhogy a többiek menekülhessenek és joga van fejenként katonáskodni, ha a király személyesen jelen van, a hadsereg vitéz tényeiből senki őt ki nem zárhatja. Ez egy olyan kiváltság levél, mely bizonyára nem alázta meg a székelységet, mely éppen méltó a székelységhez, melyben a székely bátorság

és lovagiasság jogosultságnak veszi azt, a mit más nép tehernek tekint mindenütt az egész világon.

Az ilyen nép, mint a székelység a hajdani időkben *lelelepedett* és nem *lelelepítettett*, akaratának érvényesítését nem kérdezte s nem tette függővé senkitől.

4. A magyar birodalomban senki és soha nem birt oly nagy és annyi szabadsággal, mint birt Erdélyben maga a székelység, tehát nem lehetett, hogy ki és honnan adjon akár *lelepitette* székelyeket, akár elnézte a székelyek telepedését.

Verbőczy a maga Hármas törvényében azt mondja: „sunt praeterea Transylvanis in partibus siculi *nobiles privilegiati*” Vannak továbbá Erdélyben székelyek privilegisált kiváló nemesek „*dissímili penitus lege et consuetudine gaudentes, rerum bellicarum expertissimi, qui per tribus et generationes atque lineas generationum (antiquorum more) haereditates ac officia inter sese partiuntur et dividunt* . . . ezek (a székelyek) általában külön törvénnyel és szokással élnek, hadi dolgokban a legjáratosabbak, legbölcsebbek, kik birtokaikat és közhivatalaikat ősi szokás szerint maguk között nemzetségek és nemzetiségek ágai szerint osztják ki. Elsorolja még Verbőczy (1514) a székelység institutioinak egy néhány szabályát s azután így végzi: „*reliqua autem jura horum Regnorum atque Nobilium municipalia (quia in eorum duntaxat medio valent, et inter sese nota sunt)* ampliori declaratione non egent“ . . . ezeknek az országoknak (Székelyországot és Tótországot érti) vannak *több törvényei és a nemeseknek több kiváltságai is*, de mivel azok csak nekik valók és azokat *ők ismerik* — itten azokról beszélni fölösleges.

Verbőczy Hármas törvénykönyvében a székelyek nem olyan nemesek, mint a magyarországi többi nemesek, hanem *nobiles privilegiati* vagyis a nemeseknek a nemesei; ezeknek *antiquorum more* ősi szokás nyomán külön törvényük van, melylyel maguk között felosztják a birtoko-

kat és hivatalokat törzsek-, nemzetségek- és nemzetségi ágak szerint; külön törvényeik mellett vannak sok jeles kiváltságaik, melyeket Verbőczy se sorol fel, mivel azokat a székelyek ismerik.

Itten, hogy helyes logikai következtetést tehessünk, figyelembe kell venni előbb, hogy Verbőczy — könyve által bizonyítva — ismerte a magyar jog szokásokat és magyar törvényeket, midőn 1514-ben a Hármas könyvet megírta, vissza egész a Szent István koráig és hogy jól ismerhette: azt azon körülmény igazolja biztosan, hogy minél inkább visszamegyünk a múltba, annál kevésbbé változónak és így annál könnyebben megtanulhatónak találjuk a jogszokásokat és törvényeket, pl. mátol vissza az 1867-iki kiegészésig, rövid negyed század alatt, ezen fejezet fogalmazásáig számítva, csináltak az országnak majdnem másfélezer törvényt és vagy kétannyi rendeletet, ezeket mai napság megtanulni képtelenség; a múltban 1848-tól vissza 1514-ig tudta a Verbőczyt s benne az összes magyar törvényt minden valamire való jurista; az 1514 előtti jogszokások és törvények tudása még könnyebb lehetett, minélfogva egy olyan nagy jogtudós és praktikus ember, mint Verbőczy, csakugyan kellett, hogy helyesen ismerje a kora előtti jogszokásokat és törvényeket, kiváltságokat, különben meg se írhatta volna a híres Hármas könyvet.

Hunfalvyék úgy állítják, hogy a székelyeket valamegyik magyar király telepítette Magyarországból Erdélybe a 12-ik században.

Már most, ha a Hunfalvyék által felemlített közös nyelv mellett a székelység, mint a 12-ik századbéli magyar telepítvény még egyéb olyan institutiókkal, szokásokkal és jogokkal is birt, melyek a magyarokéval szintén közösek valának: akkor Verbőczy ezeket a közös institutiókat, szokásokat és jogokat először is bizonyosan ismeri már otthonról nagy Magyarországról és nem mondja, hogy azokat csak a székelyek ismerik; másodszor, ha csakugyan közösek és ugyanazonosok ezek a székely törvé-

nyek és jogszokások a magyarokéval, akkor nem mondja azt a mit mond, hogy t. i. a székelyek nem olyan nemesek mint a magyarok; külön másnemű törvényeik vannak, nem olyanok mint a magyaroknak sat.

Ha a Hunfalvyék föltevése igaz volna, akkor a székelyeknek okvetlenül csak kétféle institutiójuk lehetne; lehetne ugyanis:

a) vagy olyan épen, a milyen volt a többi magyarországi magyaroknak, a kiktől mint telepítvényesek elszakadtak;

b) vagy olyan a milyen szokott lenni minden telepítvényesnek.

De itt a székelyekre nézve egyik eset sem áll; ők szokásaikkal, törvényeikkel és szabadságukkal együtt, mint ős eredeti nemzet állanak a világ előtt s egy időszak se mutat arra, hogy telepítvényesek lettek volna.

5. Hogy a magyar és székely institutiók és szokások között a legujabb időig mindig különbség volt, s hogy e különbség a telepítő és telepített közötti viszony létezését kizárja — még a következő módon lehet igazolni.

A magyar történet bizonyítása szerint a magyarok honfoglalása alkalmával a vezérek korában s a királyság idejében is mintegy 100 évig, tehát mondjuk körülbelől a kérdéses 12-ik századig csakugyan egyenlők voltak a magyarok institutiói a székelyekével, földjeiket, hivatalaikat a törzsek, nemzetségek és ágak szerint osztották ki; nemesek voltak egyaránt, birtokaik szabadok valának, örökölhetők és szabad rendelkezés tárgyai. Egyforma volt, de a magyarországi rész előbb nyult reformokhoz és pedig olyanokhoz, melyek a közszabadság rovására estek. De meg, hogy lehet elképzelni, hogy a telepítvényesnek több joga legyen (kötelezettség nélkül) mint a telepítőnek? ugy, hogy a magyar és székely institutiók s jogszokások közötti különbség csakugyan a 12-ik században kezdődik s ennyiben csakugyan nem mindig voltak egyenlők és ezt

tekintetbe véve, állithatná valaki, hogy a közös nyelv és közös szokások tanúsága szerint a 12-ik század *előtt* volt a székely a magyarnak a telepítvényese; ezt azonban Hunfalvyék nem állítják, hanem azt, hogy a székelyek együtt laknak Magyarországon az Árpád magyarjaival s csak a 12-ik században telepítették őket Erdélybe; a mely állításukat ismét a történet czáfolja meg, mondván, hogy Árpád a hódító Tuhutumnak s utódainak adá Erdélyt, kivéven a székelyeket és székelyek földét; tehát eszerint a 9-ik században már Erdélyben voltak a székelyek, nem kellett őket a 12-ik században — a mint mondják — oda telepíteni. A mi hihető lehetne azt nem állítják; a mit állítanak, az nem hihető.

Az Árpád magyarjainak *primae occupationis* földjei, megrögzött ősi szokásai keletkezésökre, szabadságukra, a vele való élésre nézve azonosok voltak az ősidőkben a Balam-bér hunjainak az őszékelységnek *primae occupationis* földjeivel, szokásaival. A honfoglalás cselekménye azokra az eredményekre vezetett a magyaroknál (l. némi eltérést és combinatiót), mint a mit eredményezett a korábbi időben a székelységnél.

Ennek az ugyanazon eredmény egyformaságának az átalakulása azonban már Szent Istvánnál megkezdődik, ki megengedte a magyarok között, hogy az eddigi nemzeti birtokokból kiszakítva egyesek is, de különösen az egyházak külön magán földbirtokokat szerezhessenek. Az arany bulla szerint, ha a magyar nemesnek fiörököse nem volt, a leány a szülei jószágának csak egynegyedét örökölhette, az örökhagyó a többivel szabadon rendelkezhetett, eladhatta, eltestálhatta. Nagy Lajos király idejében meg lett szorítva ugyan ez a szabad rendelkezés, de egyenesen a királyság javára, mert ugyanis az országos törvény (1351) megállapította, hogy a rokonok nélkül elhalt örökhagyó hagyatéka a királyra szálljon, mely intézkedés nyomán az első foglalásu szabad földekből lassanként királyi adományi javak lettek s a hűtlenség büntetése, a

vérszerződés 4-ik pontja szerinti büntetés mellett, illetve büntetés átváltozásával a nemesek javainak szintén elvételeben állván: kihalás és hűtlenség czimen történt vagyonszerzések következtében a nemesi szabad javak természete egészen átváltozott s az ország földje a királyság kezébe került, annál gyorsabban, minél sűrűbbek voltak a háborus időkben a pártoskodások, a besugások, intrikák, melyek alapján a hűtlenségi (nota) perek segítségével kiki a mások vagyonához juthatott, a hűtlenségbe esett egyén vagyonát királyi adományként fölkeréven.

A székelység nem ment át ezeken az átalakulásokon, vagy ha változtatott is intézményein, ezen átalakulás az 1562 utáni idők szüleménye. A szabad birtoklást s a hivataloknak nemzetségek szerinti kiosztását sokáig megtartotta azután, a hogy az átalakulás Magyarországon megtörtént. A magyar örökösödési törvény leány-negyed intézkedésével szemben a székelységnél éppen megfordítva: nemhogy a leány kizáratott volna háromnegyed részben a szülei örökségből, hanem örökölte az egészet, sőt fiúsítva lett, ha fítestvére nem volt és az egész örökségben mint fiu-leány élt. A székely szabad birtokok nem változtak át királyi adományi javakká, legalább a 16-ik század második feléig egyáltalában nem, azok maradtak a rokonokra, ha rokonok nem voltak a szomszédokra; sőt Aranyos-székben a legutóbbi időig fennmaradt egy példa tanúsága szerint első foglalásu (primae occupationis) ténnyel is lehetett székely birtokot szerezni: a ki előbb bele akasztotta az ekéjét a földbe, azé lett a föld, de a királyra nem szállott sem kihalás, sem hűtlenség czimén.

6. Inkább lehet állítani azt s hihetőbb formája van annak az állításnak, hogy a székelyek már a Krisztus előtti században, vagyis már a rómaiak uralma idejében Erdélyben laktak, illetőleg azután a hogy Nagy Sándor Kr. e. 330-ban a dákokat leverte, — de azt állítani, hogy a 12-ik században telepítette valamelyik magyar király őket Magyarországról — kevésbé hihető módon lehet állítani.

Ugyanis a historia tanusága szerint az kétségtelen, hogy Erdélyben Kr. e. a 330-ik esztendőben kezdődött a rómaiak uralma, a kik gyarmatosokat telepítettek Erdélybe s ezek az ott lakó népekkel összevegyülvén, a mostani oláh nyelvet alkották és azok a mostani erdélyi oláhoknak az ős apjai.

Ha ismét Erdély területére tekintünk, azt látjuk, hogy a lakható termékeny föld a székelyek és szászok, valamint az elmagyarosodott székelyek és szászok, vármegyei magyarok kezében van és ott volt ki tudja mióta, hosszú századokon keresztül, az oláhság pedig a hegyek tetején s a hegyek között éldegél és éldegélt. Ezt tekintetbe véve csodálkozni lehet ma is a régi rómaiak és gyarmatosainak boldogtalanságán, a kik a gyarmattelepítést Erdély legrosszabb helyein eszközölték; hisz' az újabb kor angol, német telepítései először mindig a jobb helyeket foglalták el s csak azután szorultak a gyengébb helyekre; úgy kellett volna, hogy tegyenek a rómaiak is, de mert nem így tettek és mert boldogtalanok se voltak: lehet jogosan következtetni, hogy ezek az erdélyi jó helyek már akkor el voltak foglalva olyan vitéz nép által, mely a hatalmas gyarmatosító Róma erejének se engedett... már akkor itt laktak a székelyek; sőt combinatióba lehet venni könnyen, mikép nem hogy őket telepítette volna valaki Erdélybe a 12-ik században, hanem megfordítva az ő közbenjárásukra települtek le az erdélyi szászok is ugyanez időtájban Brassó, Fogaras, Szeben vidékére, a kiket ipari s üzleti czél tekintetbe vételén kívül azért is megtértek jó helyeken, mivel az Olt mentén feljövő nyílás s a töröcsvári szoroson levő ut torkában lakván, az ezen vonalokon be-beütő ellenségek ellenében szolgáljanak a székelység számára védpaizsul, akár bátorságukkal, a mi nem igen volt, akár furfangjaikkal a mi meg volt és meg van.

7. Nem lehet a közhagyományt, a mely az emberekből ki nem halt, a mely tartja magát ma is, olyan semminek — a historiát pedig, a mely minket mégis felvilágosít, olyan vaknak tartani, hogy elhigyük a 12-ik

századbeli székelytelepítés bizonyítatlan föltevését. Ismétlem, menjen a jelen kérdés kritikus a székelység közé, lakják vele, hallja, lássa őket, szokásaikat, hagyományait egyfelől; másfelől tekintsen be a magyar történetbe s olvassa meg, hogy az mily pontosan ad számot még a 12-ik század előtti Bolgár és Besenyő telepítésekről Takson vezér alatt, Belgrád bevételéről 1072-ben, Horvátország meghódításáról 1091-ben, ugyanez időtájt a kunoknak letelepítéséről a Jászságban, Dalmatia meghódításáról Kálmán alatt, a szászok letelepítéséről II. Géza idejében... meg fog győződni bárki, hogy mégis csak lehetetlenség az ily körülmények között, hogy a székely közhagyomány s a kronika beszédje hazugság legyen, a történet pedig oly népes és vitéz nemzetség sorsáról, mint a székely, egy szót se szóljon midőn azok áttelepülnek, sem később ezen áttelepülést a hagyomány fent ne tartsa egy árva szóval is, úgy, hogy ezt kénytelenek legyenek Hunfalvyék kikombinálni.

Megtartom ezeknél fogva meggyőződésemet, melyet fentebb kifejeztem, hogy a Bölöny-család, tekintve az előre bocsátott igazolást, Bölön székely községnél nem fiatalabb Erdélyben, hogy Bölön székely község lakói magával a székelységgel együtt másfélezer év óta laknak Erdélyben, s hogy eként a Hunfalvy-féle téves kombináció meg nem rövidítheti Erdélyben a székelység s vele együtt a Bölöny család életét. Kutasson a tudós és vizsgálja a kérdést tovább azon a téren pl., hogy Bölön székely község mikor települt? valjon a 12-ik századbeli állítólagos telepítéskor??? Bizonyára régibb dolgok ezek a székelységgel együtt.

Kitértem e kérdés vitatására, mert a család első korszakának ideje ezen kérdés megoldásához van kötve; másfelől, mert ezen kérdés fontossága engem, mint székely eredetű embert is különösen érdekelt.

Hogy a székelység s vele együtt a Bölöny-család másfélezer éves erdélyi életének hova és merre nyulik vissza további folytatása a múltba — azt az éles látású

és nagy emlékezetű Klio tudná megmondani; én kérdeztem s kérdezem eleget, de nekem felelni nem akar, minél fogva e kérdésre megfelelni — ha egyáltalában nem tekintjük fölöslegesnek a vele való foglalkozást — csak kombinációk útján lehetséges.

A székelység ősi életére valló typust, s a székelység valóságát igazoló bizonyítékokat kétségtelenül nem lehet figyelmen kívül hagyni s a krónikának azon előadása, mely szerint a Balamber vezetése alatt szittya országból kivándorló hun nép, igen vitéz nép volt, valamint ezen vitézségnek, erőnek a hódítási tények által történt igazolása világosan bizonyítja továbbá azt is, hogy ezen hun-scytha nép, t. i. az ős székelység nemcsak a 4-ik századbéli hódítás idejében volt erős és vitéz, hanem már azelőtt is szittya országban birni kellett eredetileg e tulajdonságokkal, különben azokat magukkal nem hozhaták vala.

Ázsiai Oroszország déli részén, Lithvániában, a Kaukázus hegyláncz déli vidékein az izgalmas népvándorlás idejéig, vagy bizonyosan beljebb is keleten erős hunbirodalom állott fenn kétségtelenül; mert ha a 4-ik században, a Balamber vezérlete alatti Attila hunjai oly erősek és hatalmasok voltak itt Európában a hódítás idejében, mint a minőknek festi a historia; ha a 6-ik században bejövő kunok (hun-avarok) szintén hatalmasok voltak és erősek; ha a magyarok Árpádkori foglalásai és hódításai Európában szintén azoknak erejét és hatalmát igazolják; ha feltesszük — mert ez közönséges számítás szerint mindig föltehető — hogy az ázsiai hun-scytha birodalomban még némelyek vissza is maradtak daczára az általános népvándorlásnak: ily körülmények között, együtt, egy birodalomban látva a visszamaradtakat a három izben kiköltözött magyarokkal, ezeknek látva erejét, vitézségét és hatalmát egy közös célra irányítva — hatalmas birodalom kellett, hogy legyen a birodalmuk, a míg a magyarok illetve hunok, mint közös scythafaj a népvándorlás előtt együtt laktak nagy Scythaországban.

Az ókori birodalmak polgári, katonai és politikai berendezése a nemzeti felosztáson alapult; nemzetségek szerint oszlott meg mindenféle jogosultság és közteherviselés; valamely birodalom ereje és hatalma az abban élő egyes nemzetségek erejétől és hatalmától függött; Scythiában is így volt ez bizonyára.

Bölon-község s a Bölon-család közös elnevezése, valamint a község nevének a család által hosszú századokon keresztül praedicatumként való használata eléggé igazolja, hogy a székely telepedés idejében, a 4-ik században is a Bölon-család egyuttal a Bölon-nemzetség feje kellett, hogy legyen, mert különben nem kapott volna egyszerre több község, de három község bizonyíthatólag a nemzetség betelepülésekor Bewlen = Bölen = Bölon nevet, mint kapott Nagy-Bölon, Kis-Bölon és Fel-Bölon.

Ha a letelepedéskor a Bölon-nemzetség *mint ilyen* még létezett a 4-ik században itt Erdélyben, Dáciaiban, dacára a hosszú népvándorlás ideje alatti többféle nyomoruságnak és megfogyatkozásoknak: akkor föltehető, hogy Scythiában, a magyarok őshazájában e nemzetség még inkább virágzott ereje, száma még nagyobb volt s e nemzetség ereje és hatalma a magyarok régi őshazájának Scythiának egyik talpkövét képezhette.

Igazolja e föltevést a nemzetség családneve, melyet Scythiából hozott magával.

A Bewlen = Bölen = Bölon név valóban ősi név és *épen ennek a családnak* ősi neve, mely a székely telepedéskor Dáciaiban megvolt s melynek a székely telepedés előtt Scythiában meg kellett lenni, különben a telepedéskor a család után nem kaphatták volna a községek (Nagy-Bölon, Kis-Bölon, Fel-Bölon) ezt a nevet, ha telepedés előtt már meg nem lett volna nekik magoknak.

Különösnek, vagy talán mulatságosnak is tűnhetik fel valaki előtt, hogy én a család ősi nevét (Bölen) egy ősi állat- t. i. a böllény nevével hozom kapcsolatba: azonban ez komoly kombináció számba jöhet, mert ez az

állatfaj épen az ázsiai déli Oroszország és a Kaukázus hegyláncz vidékein élt, a hol az ősi magyarok laktak.

A régi rómaiak a neveket jelentésök szerint természeti tulajdonságok után — továbbá állatok nevei után állapították meg; épen így a régi keleti népeknél a nevek bizonyos a születést kísérő körülmény, vagy az ujszülött testi tulajdonsága szerint nyerték származásukat és hasonlóképen állatok nevei után,

A bölény — bár kipusztult állatfaj — leírások után úgy ismeretes, mint igen erős és nagy állat; Caesar szerint csaknem elefánt nagyságu volt; különben is husa, bőre, szarva, mint becses dolgok eledelül, ruházatul és czifraságul szolgáltak, szóval erejére, hasznosságára nézve az állatok között kiválókép becsültetett, — minélfogva egészen természetes dolognak tűnik fel, ha az ősidőkben, egy olyan erős és hasznos nemzetség, mint a milyen lehetett Bölön, vagy azelőtt a *Bölen* nevű nemzetség, a maga nevét szintén egy erős és hasznos állat után a *bölen*- vagy bölénytül vette fel, vagy környezete útján kapta meg; kivált akkor, mikor szokás volt a személy- és család-neveket, állatok neve után venni át s midőn szükség is volt erre, mert nem volt egy-egy népnek 30-60 ezer szava, mint a mai napság.

Minden csodálkozás nélkül megengedhető a kombináció, tehát, hogy a Bölöny nemzetség a maga nevét Scythiában a bölénytől kapta, azt behozta magával Dárcziába s itten a nemzetség neve után megkapta több község ugyanazt a nevet, melyet viselt három község sokáig, s egy község viseli mind a mai napig is t. i. a miklósvarszéki Bölön község. Továbbá ugyan ebből a körülményből fennakadás nélkül lehet következtetni, hogy a Bölöni család illetve nemzetség már Scythiában virágzó nemzetség lévén, mely hatalommal és névvel birt — ezen családnak élete legalább is 2—3 ezer éves. . .

No de messze mentem nagyon, megtérek nehogy a visszavezető utat elveszítsem.

III. FEJEZET.

Az ősnemzetség számbeli nagysága és
letelepedése.

Horváth István* azt mondja: „Gyenge koromtól kezdve meg nem foghatom, hogy az a dicső magyar nemzet, mely majd Konstantinápolynál, majd Hamburgnál, majd Páris előtt, majd Marseillénél szegezé ki győzelem zászlóját, melyet majd a görög, majd az olasz, majd a francia fejedelmek kívánák meg frigyeknek: Árpáddal a magas egekből hullott volna a magyar boldog földre.“

Az ismeretes „Hármas Kistükör“ dogmaként tanította, hogy a magyarok első bejövetelekor (hunok) 10,800,000-en voltak feleségestől, gyermekestől együtt; a hét vezér idejében 108 nemzetségre oszolva, 12 millió magyar lélek jött Ázsiából Etelközbe s innen Magyarországra.

Kőváry statisztikájában a hunősök oly sokan voltak, oly hatalmasok voltak Ázsiában, hogy China az ismeretes 600 óra járásnyira nyúló kőfalat állítá ellenök s mikor legyőzettek is és Balamber vezérlete alatt Európába indultak — igen sokan voltak.

Ezen adatokat figyelembe véve, körülbelől combinatióba lehet venni milyen nagy, milyen számos volt egy nemzetség a népvándorlás idejében.

Ezek a „genus“-ok, nemzetségek abban az időtájban vagy is a népvándorlások korszakában s azután is a míg fegyverrel kellett magokat fenntartani, a míg t. i. consolidált — legalább részben — államszerkezethez juthattak — hasonlítottak a római legiókhoz, melyeknek száma változott ezer és tizezer között; volt kis legio és nagy legio.

Sőt a fenti adat szerint, ha 12 millió lélek 108 nemzetséget képezett, akkor egy nemzetség 100 ezer léleknél is többet számított a hunoknál.

* Rajzolatok a magyar nemzet legrégibb történetéből. Budapest, 1825.

Midőn a nagy hun-scytha birodalom fennállt Ázsiában, vagy talán még az Attila birodalmában is — lehettek ilyen nagy, ilyen népes nemzetségek; de a Csaba vezérlete alatt Erdélyben meghuzódó 3000 székely harczosból álló nép bizonyára apróbb tagolásokra szorult; volt, illetve lehetett több nemzetség és egy nemzetség néhány száz emberből, illetve családból állott.

Szilágyi Sándor úgy írja,* hogy maga a székely nemzet hat nemre azaz törzsre volt felosztva s minden törzs viszont ágakra. Nemcsak vérrokonsági, hanem hadi és közigazgatási felosztás volt ez.

Ha igaz tehát, hogy 3000 hun harczos telepedett le hat nemben a székely földjén, akkor egy nemben vagyis nemzetségben 500 harczos állt családostul.

Azt nem igen lehet elfogadni, hogy egy nemzetség száma a 100 ezeret is meghaladja, mert ez mégis igen magas szám; az 500 szám azonban egész természetesnek tűnik fel; csakhogy a székelysége nézve az válik kétségesse, hogy ők csak 3000-en lettek volna és hogy csak hat nemre oszoltak volna.

Dáczianak a székely letelepedéskori története azt hiteti el velünk, hogy akkor, annyi ellenséges nép és vadhordák között 3 ezer ember meg nem maradhatott volna úgy, a mint megmaradtak a székelyek; másfelől pedig a hat nemzetségre való felosztás azért kétséges, mert a mint tudva van, a nemzetség egyszersmind katonai és politikai egységet is képviselvén, a székelyek az első időben négy székben, négy hadi és politikai egységet képező külön, de azért szomszédos területen telepedtek meg t. i. Háromszék, Csikszék, Udvarhelyszék és Marosszék területén; később a flu-székek is külön hadi és politikai egységgé alakulván: ekkor már összesen vagy 12 szék keletkezett, melynek külön igazságszolgáltatási, közigazgatási és hadi, gazdasági stb. functióit külön tisztviselők végezték, kik *nemek és ágak szerint választottak*.

* Erdélyország története, Budapest, 1866. 13 lap.

Már most, az ellentétek szembeállítását mellőzve — azt kell a szükségletek után ítélve elfogadni, hogy a székelyek bizonyosan többen is lehettek 3 ezernél és hogy a letelepedéskor, ha nem is számított többet hat nemzetségnél, de a letelepedés után azonnal több nemzetségre oszlott fel, hogy legyen kikből választani a tisztviselőket, de főként azért, mert a székelyföld fekvése geográfiai, gazdasági, közlekedési stb. szempontból szorosan megkövetelte azt, különben sem a hadi, sem a politikai kormányzás sikerrel fogatosítható nem lett volna.

Köváry statisztikája szerint (1847) a székelység száma 430,000. Ha a historia adatait szorgosan összevetjük és figyelembe vesszük, hogy a székelység mennyit pusztult a 16-ik század második felében, a 17-ik században a harczok alatt; mennyi pusztult el a 18-ik századbeli határőri szolgálat alatt, mennyi vándorolt ki ekkor és később is a vármegyékre s Oláhországba: bátran állíthatjuk, hogy ha nem is többet, de annyit bizonyosan fogyott a székelység az idők folyamán, mint a mennyit szaporodott és ekkor is arra kell rájönnünk, hogy eredetileg mégis csak többen kellett, hogy legyenek 3 ezernél és így a nemzetségek száma több volt hatnál, a nemzetségek népessége nagyobb volt általában 500-nál, kivált a főszékekben és hogy egy székből volt nemcsak egy, hanem több nemzetség lustrakor kisebb-nagyobb lélekszámmal bejegyezve.

Ezekhez a természetes szociális fejlődés törvényeit is hozzá adva — úgy fogjuk a dolgot megítélni, hogy a három Bölön község akkor, mint ma az egyesült Bölön község, ugyanazon népességgel bírhatott és ennél fogva maga az ősi Bölön nemzetség — melytől vették nevüket a falvak — körülbelül egy pár ezer emberből állott, midőn a székelység Erdélyben letelepedett.

Ha azonban a Krónika és hagyomány adatainak a számarányát elfogadjuk, akkor a Scythiából Dáciiába (Erdélybe) bejövő Bewlen nemzetségnek 100 ezer tagja volt.

Ekkor ott látjuk a Bewleneket a 4-ik században, midőn a gépidákat és gothusokat legyőzik és Dáciát elfog-

lalják; midőn Valens császár seregét megverték, a császárt egy kunyhóba szalasztván megégették; midőn az Attila hódításai alatt a görög császártól 6 ezer aranyat, azonkívül minden fogolyért külön 12 aranyat visznek az Attila udvarába; midőn a Mars kardját megtaláló barompásztort a karddal együtt Attilához viszik; midőn követségbe mennek úgy a napkeleti, mint a napnyugoti császárhoz adó és házassági ügyekben, mint az Attila küldöttei; midőn táborba szállanak a katalauni sikokon, Aquileja, Ravenna, Padua, Modenna várai alatt s győzedelmes harczokat vívnak. — Ott látjuk az Attila birodalmának felbomlása után az Olt mentire szorítva Miklósvár, Felbölön sat. várakban halálharczokat küzdeni a gépidákkal, 81 éven keresztül szorongatva, a mikor megérkezett a magyarok második nagy tömege Dáctziából, az avarok népe; látjuk a kháganok küzdelmeiben részt venni, hódítani, harczolni mindaddig, mig Nagy Károly császár romba dönti a második magyar birodalmat. — Ott látjuk Dácia közepén az Olt mentén ismét meghuzódva 59 évig vitézül védve magukat, a mig az etelközi magyarokkal, Árpáddal találkoznak, a mikor is a két testvér nép — székely és magyar — ismét egymásra találván, összeölkezve hódítja meg Pannoniát a partos Dáciával együtt, egyesítve az egészet Közép-Dáciával, Erdélylyel, meghódítva a mai Magyarországot, hogy meghódítva legyen mind a világ végéig, mig csak magyar él e földön. . .

Hogy ezek a dolgok épen így történtek volna, s hogy a Bewlen nemzetség épen ezen itt elsorolt tények véghezvitelében volna részes — azt a néma Klio nekem nem mondja, historiai adatokkal bizonyítani nem lehet; de hát ki képes mai napság ezeknek a tényeknek az ellenkezőjét beigazolni? Senki!

Vannak dolgok — ismétlem — melyeket csupa tisztességből nem szabad tagadni, ha valaki állítja és nem szabad állítani, ha valaki tagadja, mivel egyik fél se tudja a valót.

Az erdélyi székelység bizonyára akkor volt a legnagyobb megpróbáltatásoknak kitéve, midőn azt Attila birodalmának összeomlása után magára kellett, hogy maradjon, mindaddig, míg a második magyar népvándorlás alkalmával bejöttek a hun-avarok és ezeknek Nagy Károly által való szétveretésük után a míg bejöttek az Árpád magyarjai. Csak kiváló szívósságuknak, bámulandó harci vitézségüknek lehet tulajdonítani, hogy a sokféle hódító hordák között meg tudott állani és maradni ősi lakhelyén.

A keletről nyugot felé özönlő népvándorlás tömegeit a Kárpátok hegységét átszelő Olt és Duna folyó északra térítvén egyenesen Dáciaiba és Pannoniába elkalauzolta kényelmesen, folyamok mentén történvén az őserdők közötti általános közlekedés. A szorongatott népáradat nyulványai a vöröstoronyi szoroson keresztül okoztak háborúságot az erdélyi Oltmenti lakóknak; ernélfogva — a mint azt a történet szörványos tanuságából hinni lehet — az Oltmenti községek majdnem mindannyia e korban várral is rendelkezett és azoknak a váraknak legnagyobb része fent állt a 13-ik századbéli mongol pusztításig (1241), más része pedig, mint inkább vagy kevésbé elpusztult rom, mind e mai napig hirdeti a régi székelység háborus életét, harczias vitézségét

1891 május 30-án jártam Bölönben kizárólag azért, hogy rokonokat láthassak, — de Bölönben jelenleg nem lakik egy Bölöny sem.

Bölön község Háromszékmegye mai miklósvári járásában az Olt folyó jobb partján fekszik, felfelé Liget, Hidvég, Árapataka; lefelé szintén az Olt jobb partján Nagy-Ajta, Közép-Ajta, Miklósvár, Köpecz és Barót községek fekszenek sorban. Nagy község, hozzá tartozik Korlát-telep, területe 12,267 kat. hold; törvényszéke Kézdivásárhelyen, járásbirósága Nagyajtán, adóhivatala Sepsiszentgyörgyön van. Egészen magyar ajku székelység (26 oláh család); vallására nézve tulnyomólag unitárius, nevezetesen van 1285 unitárius, 246 református, 684 gör. keleti, 37 katolikus, vagy 10 zsidó.

Barótról nyertem utasítást, hogy Bölönben a községi jegyző régi ember, értelmes ember, vele megbeszélhetem a község régi dolgait és a családi szájhagyományokat; — egyenesen udvarára hajtottam, de nem találtam otthon, az országgyűlési képviselőt-választók névjegyzékének kiigazítása végett működő bizottsággal távol volt más községben. Mig a kocsis étetett, megjártam a község néhány utcáját, beszéltem egy igen öreg kereskedőcske boltjába, kérdeztem az öregtől, van-e vagy egy Bölöny nevű ember bolti kontósa, azt felelte nincs; sőt további kérdésemre kijelentette, hogy az egész faluban nincs egyetlen egy Bölöny nevű egyén is.

A község központjától számítva északkeleti irányban két templom fekszik a dombon, a nagyobbik az unitáriusoké, a kisebbik a reformátusoké; régi mind a kettő. — Oda mentem.

Az unitárius templom öreg harangozója kinyitotta nekem megtekintés végett a templomot, kérdeztem az öreget is, jár-e Bölöny nevű istenfélő keresztyén a templomba? Nem jár, felelte, ámbár ő tudhatná, mert nagyon rég az ideje annak, mióta a templomot nyitja s zárja; sőt kijelentette, hogy tudomása szerint nem is lakik Bölöny nevű egyén a faluban.

A hogy eljöttem Bölönből, a nélkül, hogy a jegyzővel beszéltem volna, hazulról levélben kerestem meg Tana Sámuel bácsit, kit azon szivessége következtében nevezek ilyen bizalmasan, melyből kifolyólag nekem a következőket válaszolta:

„Bölön, 1891. augusztus 27. Tekintetes ügyvéd ur! Becses sorait vevén, mielőtt arra térve válaszat tehetem, engedje meg magamat a mulasztásért igazolni.

Nőmtől tudom, hogy nálam járt s *östve* (szóról-szóra adom, imitt-amott a székelyes kiejtés csillámlik ki) mikor hazaérkeztem szóval előadta — úgy a hogy az ügyet s hivatkozott hátrahagyott levelére. A levelet nem kaptam kezemhez, mert azt egy kis négy éves unokám valahová eltette, mai napig sem kaphattam elé. A gyermek igazolta

magát annyiban, hogy ő vette kezéhez, de hogy hová tette — az már gyereki dolog, eljásztá.

Áttérve most kapott soraira, miből kívánságát s becses nevét megismerni szerencsés lettem, sietek egész készséggel válaszolni.

Itten Bölön nagy községében Bölöny nevű egyének nem laknak.

Nagyapám (már ő maga is nagyapa) Tana Miklós-nak az atyja, Tana Ferencz ezelőtt pár száz évvel hidvégi pap lévén, ő tőle szájhagyományként hátramaradva atyámtól tudok annyit, hogy Hidvég községében lakó Bölönyék, úgy Apácza községében lakó Bölönyék csakugyan Bölön községből származtak ki Bölöny családi vezetéknevvel. Megjegyzem, hogy előbb említett községek határai velünk szomszédosak s a most élő Bölöny családok rokonszenveznek Bölön község iránt.

A kezem közötti régi irások azt igazolják, hogy a mostani Bölön nem két, hanem három Bölön volt hajdanában és pedig Nagy-Bölön, Kis-Bölön és Fel-Bölön. Ezen községek közül Kis-Bölön és Fel-Bölön húzódtak Nagy-Bölönhöz — s lett az egészből Bölön község.

A hol Fel-Bölön létezett, annak közeli szomszédságáig nyulik fel a mostani Bölön község napkeleti vége s „Falupataka“ utcza nevet visel. Fel-Bölön akkor erdőség között egy oldalos helyen feküdt, minek helye — habár most szántóföld — jól felismerhető, téglá, égettföld, vasdarakok, fazékdarabok s más ottan található tárgyak; de különösen egy kútnak kerek kirakata, mely be van földdel fedve, arra bizonyít, hogy az ős levelek alapján ott létezett Fel-Bölön. Ehhez járul még azon bizonyíték, hogy Fel-Bölön szomszédságában feküdt Üök (itök vagy vök, vagy nők nem tudom kiolvasni) határrész, a hol csak az ős családoknak van felhagyott, beerdősödött, azonban a régi osztálylevelek szerint kaszáló helyek.

Ugyan a régi iratokból láthatni fel-bölöni, fel-mező (neveket). Ez szintén bizonyítása Fel-Bölön létezésének,

mert ha Fel-Bölön nem létezett volna, fel-bölöni, fel-mező név az iratokban nem fordulhatna elő.

Kis-Bölön létezése szintén constatált (dolog t. i.) azon hely, hol az erdő között nem sok házból s lakosból állott Kis-Bölön létezett — jól felismerhető s ma is azon nevet viseli. A hol a falu létezett patak foly le szomszédságában s valamint Fel-Bölön létezéséről irtam, itt is lehet téglá, fazék s más oly maradvány-tárgyakat látni, melyek Kis-Bölön létezését minden kétség kizárásával igazolják. A hol ez a Kis-Bölön község létezett, most legelőhelyül használatik, birtokossági vagyont képez.

Véleményem szerint Fel- és Kis-Bölönt Nagy-Bölön occupálta, mert mint a helyfekvések is *mutassák*, nem lehetett valami terjedelmes község egyike se.

A község állásáról annyit írhatok, van 2500 lélek jelenleg (hiv. kimutatás 2265), vagyis a legközelebbi népszámlálás szerint (hol az eltérés oka?). Van három felekezet, ev. ref., unitárius és gör. nem egyesült vallásuak. Mindhárom egyház külön iskolát tart. A község határa 12,800 kat. hold területet teszen (hiv. kimutatás 12,267).

Van bő vize, ezen vizi-malom, fűrész-malom, melyek minden időben működhetnek. Az erdőben van két borvíz-forrása, zúgói és farkaslakai elnevezésekkel; a borvízforrások a községtől mintegy 8—10 kilométernyi távolságban vannak. Van a mezőn egy igen jó kénes forrása, fürdésre a helybeli lakosok használják. Gazdasági *viszonyra néz*t a lakosság hangyaszorgalmu, természet buzát, rozstot, árpát, többféle főzeléket, kukoriczát, krumplit, zabot s most czukor-répát is kezdett termelni.

A lakosságnak más kereseti forrása nincsen, mint csak a szántás-vetés. A napszámos osztály Brassó szomszéd megyében is dolgozik mezei munkát. A községnek fája, vize és kenyere biztosítva van. A lakosság, daczára a gyakori tüzesetnek, meglehetősen erőben van.

Rövidben vázolván a község beléletét is, a késedelmezésért bocsánatot kérve, maradok őszinte tisztelője *Tana Sámuel.*“ (1. sz. okmány.)

Ez a jó Tana bácsi felvilágosító tudósítása, melyért köszönettel tartozom.

Medgyesen 1459. nov. 26-án kelt erdélyi országgyűlési végzésben Sepsiszek és Miklósvárszek egymáshoz viszonya rendeztetvén (székely oklevéltár), ezen országgyűlésen Hidvégi Bálint, Bölöny Péter és Nagybaróti R. Demjén képviselték Miklósvárszéket, mint a szék követei. Az országgyűlési határozat megnevezi egyfelől a Sepsiszek követeit, más részről vagyis szóról-szóra: „proposuerunt contra et adversus Valentinum de Hydweg, *Petrum filium Elie de Bewlewn majori*, Damjanum Ryp de Nagybaroth ac ceterus“. Miklósvárszek követeit sorolja fel azután és itten is *Elie de Bewlewn majori* azaz *Nagybölöni* Illés fia, Péter van beírva, a mi szintén kétségtelenné teszi Nagy-Bölön egykori létezését.

És mindezeket a letelepedési hely tüzetes megjelölésén kívül még azért is felhozni kívántam, hogy azok, a kik netalán kételkednének a Bölöny család Nagybölöni praedicatumának jogos és igaz voltában, mivel ma már Nagy-Bölön nem is létezik, hanem csakis Bölön — láthassák és legyenek meggyőződve arról, hogy az ő kételkedésük indokolatlan.

IV. F E J E Z E T.

Az ős nemzetség rendi fokozata és feloszlása.

Kénytelen vagyok röviden a „nemzetség“ fogalmának meghatározására kitérni, a nélkül teljes lehetetlenség lévén a nemzetség rendi fokozatát megismerni és a nemzetség feloszlását logikailag levezetni.

Salamon Ferencz tudós szerint nem voltak nemzetségek, mint az állami és társadalmi szervezet alapjai, de volt taktikai egység és pedig nem származás szerint, mert a nemzetségi szervezet még az ős hazában felbomlott, hanem katonai beosztás szerint.

Dr. Komáromy András megkülönböztet ős nemzetséget (törzs), okleveles nemzetséget (több család közössége) és családot. Ős nemzetség intézmény, mely az állami és társadalmi szervezetnek alapja; az okleveles nemzetség: rokonság, de sem katonai, sem politikai szervi alap.

Többféle meghatározás van e tekintetben tudományos apparatussal kidolgozva, mely a nemzetség fogalmát más-más módon határozza meg s mely az ős nemzetség felosztási idejét különböző terminusra teszi; mindazonáltal a kérdés lényege mindig csak ez marad, hogy az ős nemzetség, ha katonai és politikai egység volt is, vajon tisztán rokonságból állott-e vagy nem?

A magyarországi genealogiai folyóirat munkásaitól általában azt a törekvést látom érvényre juttatni, hogy ha valamely genusba, nemzetségbe belevisznek 2—3 családot, azt egyszersmind egy közös törzsbe igyekeznek össze is olvasztani. — Nem hiszik és nem képzelik azt lehetőnek, hogy 2—3 családfa benyulhat egy nemzetségbe, a nélkül, hogy egymást érintenék, a nélkül, hogy e 2—3 fának közös gyöke lenne.

Salamon Ferencz ellenben azt a nemzetségi szervezetet, mely származás szerinti rokonság volt s mely az állami és társadalmi szervezetnek is alapját képezte (vagy legalább képezhette) már az ős hazában, Scythiában fölbomlasztván, azután katonai szervezettel olyan taktikai egységet, olyan új nemzetséget állít fel, mely nem rokonság. — E szerint 10—20 család törzse végződhetik egy ugyanazon genusba, azért azok nem rokonok.

A székelység katonai és társadalmi felosztása, az a kétféle rendi fokozata, mely a gyalog és lőfő elnevezést kapta és az, melynek valósága tiszta tényként bizonyítva áll előttünk: legkönnyebben segít a genus, a nemzetség fogalmának természetes megmagyarázására.

Ősi hazájából vándorutra kelt a scythafaj: lóra ült a kinek lova volt, gyalog ment a kinek lova nem volt. Ellenséges áramlatok között haladva, hódítási szándékkal katonai ezredet, tábort alkottak; sok tábort, kisebbet, na-

gyobbat a római legiók mintájára; a tábor volt a *genus* és a tábornok volt a *generalis*, tábor vagy had, tábornok vagy hadnagy, mely nevezet egész korunkig lejtött.

A tábor nem állott rokonokból, de azért többnyire a rokon családok tagjai egy ugyanazon táborban szolgáltak, a mint ugyanazon ezredbe sorozzák pl. a szilágysági fiukat. Ennélfogva ugyanazon táborban szolgáló családok lehettek egymás közt rokonok is, nem is; valamely *genus*-ban egyesíteni tudni két családot, korántsem jelenti azon két család egy törzsbe olvadását, hanem csak egy táborban való közös szolgálatát; de a közös törzs felfedezése mindig bizonyítja a leszármazó családok rokonságát, habár nem is egy táborban szolgáltak (*genus*) annak idejében.

A Bewlewn nemzetség, mely egy katonai egységet, egy tábort képezett, mely a vándorlás után Bewlewnben letelepedett, harczolt — nem állhatott tisztán rokonokból; mert elképzelhetetlen oly nagy anomatologiai változást föltételezni, hogy a hajdani három Bölön község, vagy a mai harmadfél ezer Bölön község lakosai között egyetlen egy Bölön se legyen mai napság, ha eredetileg az egész egy nemzetség volt.

Bewlewn volt a *generális*, rabonbán, kinek neve után nyerte nevét a telep; de a *genus* nagy részét, habár Bölön nevű tagok is voltak benne — más idegen családok képezték.

Az első *constitutio* katonai volt ugy a vándorlás alatt, mint az elfoglalt tartományokban. Az egész nemzet (székely) hihetőleg — Kállay Ferencz szerint* — 7 törzsből vagy nemzetségből állott, melyek az emberi szaporaság törvényei szerint nagyobb vagy kisebb számu familiákra oszlottak. Tehát Kállay szerint is a nemzetség katonai *institutio*, mely családokból állt, kik egymáshoz lehettek is, nem is rokonok és így a *genus* valóban nem jelenti a rokonságot, hanem jelenti a tábort, melyben szolgáltak

*Historiai értekezés a nemes székely nemzet eredetéről, 88 l.

sok családok, kik táborban jelentek meg, ha harcra kellett készülődni, ha lustrára kellett előállani. Ez a tábor az a nemzetség, az a genus, mely katonai egységet képezett kizárólag míg hódítani, míg a meghódított területet fegyverrel védeni kellett; midőn pedig ritkult a harc, fejlődött a gazdasági és jogi élet: a genus egyuttal állami és társadalmi szervezet alapját is kezdte képezni sokáig, a míg t. i. a székelyföldön is az átalakulások kezdetüket vették.

Ebben a genusban csak kétféle rend vagy osztály volt t. i. a lovasok és a gyalogok rendje. Ez volt az első társadalom két osztálya.

A lófő- és gyalog-rend előbb tényleges állapot volt, s azután vált usus folytán jogi állapottá. A hunnok bejövetele s Attila alatti élete, valamint a magyarok bejövetele s a vezérek alatti élete hasonlított egymáshoz valószínűleg; de ezek mindenikétől különbözött bizonyára a székely telepedés és a székelyek első időszakai élete. Amott már az első idősorokban is lehettek primorok, nemesek; mert a nagy létszám, a meghódítottak sokasága, a hódított terület nagysága kedvező alkalom mindenkor a primori, a nemesi osztály, tulfelől ennek megfelelőleg a jobbágyosztály kifejlődésére s fenntartására; ámde a székelyeknél mindezen alkalmak és okok hiányozván, a lovasok és gyalogok rendjének megkülönböztetése, teljesen elegendő volt hosszú időken keresztül a székelyek társadalmi osztályainak tényleges állapotból folyó jellegezéséül.

És e két rend sem tekintetett soha zárt rendnek; a lovas gyalogossá lett, ha lovát elvesztette és a gyalog a lófő-rendbe iratkozott, ha lóra tehetett szert. Joga és kötelezettsége ugyanaz volt mind a két renden lévőeknek: egyformán szabadok és nemesek voltak személyenkint és pedig *nobiles privilegiati*, vagyis a nemesek nemesei azaz kiváltságos nemesek Verböczy szerint és *genus hominum bellicosissimum* a legharcziasabb, a legvitézebb nép még a későkori Leopoldi diploma szerint is. Nem volt e két nem fölött senki ur és nem volt e két rend alatt jobbágy

nép; a székelység minden embere nemes, a székelység minden talpalatnyi földje szabad, mely felett nem rendelkezett se székely ispán, se király.

E két rendből állott a székelység és bizonyos, hogy nemcsak a nemzetség avagy a tábor, de még a kiterjedtebb család is egyaránt számíthatott tagjai közé úgy lovas, mint gyalogos tagokat, mivel e két rend megkülönböztetése tényleg vagyoni kérdésen alapulván, az emberi közönséges természet szerint pedig a szorgalom és takarékoság egyfelől, dologtalanság és prédaság másfelől az egyének közös tulajdonsága lévén: ugyanazon családban is könnyen előfordulhatott a rendi emelkedés úgy, mint a rendi hanyatlás, annyival is inkább, mert akkor még nem létezett semmiféle olyan korlát, mint a milyen később egymástól elválasztotta a különböző társadalmi rendeket. (Parasztok, urak, lovagok, bárók, grófok, hercegek.)

Az ős nemzetség lófő- és gyalog-rendje fennállt érintetlenül a magyarok bejöveteléig; a mint azonban a vármegyei nemesség az erdélyi vármegyékben szerepelni kezdett, a vagyonosabb székely családfők kebelében — látva a példát — mindjárt megfogamzott a vágy kibontakozni a székely egyenlőségből és földesuri joggal rendelkezni jobbágy népség fölött.

E vágy valósulására hatott a kor eszméin kívül azon körülmény, hogy a székelység társadalmában is kevés volt, csak két osztály az emberi szorgalom és hanyagság, az egyéni kiváló tehetség és gyarlóság értelmi s anyagi fokozatának kimutatására, felismerés után azoknak jutalmazására, vagy büntetésére. A tehetséges és szorgalmas család önkéntelenül a két rend fölé emelkedett; a haszontalan és rest emberek ellenben a két rend alá buktak. Ez az élet általános törvénye.

A földesuri vágy valósulásának ellenben nagyon sok ideig akadálya volt a specíficus székely alkotmány; úgy, hogy két rendnél több sehogy se fejlődhetett ki.

1. Mindnyájan egyforma nemesek voltak a székelyek; lustrakor, törvénykezéskor nagy baj következett volna be,

ha valaki szeparatikus hajlamokkal kiválni akart volna a közönség közül és éreztetni akarta volna a két rendtől eltérő külön rangját vagy módját.

2. Kihalás vagy hűtlenség esetében sem volt soha semmi joga a közálladalomnak, székely ispánnak avagy királynak a székely birtokhoz; kihalás és hűtlenség esetében sem veszett el a székely birtok, rá szállt a szomszédra, a községre, de a község kiosztani volt köteles ismét.

3. Nem történt a székelyföldön a székely ispán vagy a fejedelem által jószágadományozás, mert nem lévén királyi jog a javakban, azok nem szállhattak a fejedelemre, eként a székely ispánnak, vagy a fejedelemnek nem is lett volna mit adományozni.

4. Meg volt a székely egyenlőség abban is, hogy senki se fizetett adót és mindenkinek katonáskodni kellett akár a lófő-, akár a gyalogrendhez tartozott; ezen nem lehetett változtatni, nagy fába vágta volna a fejszéjét a ki adót akart volna vetni a székelységekre, vagy a ki székely léteire kihuzta volna magát a katonáskodás alól.

A lófő = primipilus és gyalog = pixidarius-rend kizárólag virágzott a 15-ik századig. Választotta a hadi és polgári tisztviselőket maga közzül; élvezte az adómentességet és meglevő alkotmányának egyéb privilegiumait. — Legelőbb 1339-ben, később egy 1409-beli oklevélben fordul elő a *trium generum siculorum* kifejezés és pedig Nádasdi Mihály maga a székely ispán használja; 1459-ben, 1466-ban szintén a székely ispánok, 1473-ban pedig Mátyás király parancsolatjában van írva, hogy: „keservesen panaszkodnak nekünk a mi székely lovagjaink és gyalogjaink, miképen őket némely primorok Nemzetségekből való pénzbüntetéssel terhelik.“

A székelység alkotmányának általános határozataiban rejltő nagy erő egyfelől, mely a gyalog- és lófő-rendek jogainak épségben tartását eszközölte s melyet két rend mindig felhasználni igyekezett és fel is használt valahányszor a székely törvények megtámadásnak voltak kitéve; különböző korszakok társadalmi fejlődésének szocioális

törvénye másfelől, mely támpontját az egyéni és családi indusztriában nyerte és a mely az egyenlőségből kibontakozni akarva, nem érte be csak kétféle osztály privilegiumának az élvezetével, hanem magasabb rendi állás és uralom után törekedett. képezte azt a két ellentétes konservatív és reform irányt, melynek pártokra oszlott követői aztán előidéztek a székelységnél az osztályharczot már a 14-ik században.

Az erdélyi vármegyékben, Erdély már Szent István alatt Magyarországhoz csatoltatván — a magyarországi részek constitutiója szerint, Szent István a népet rendekre osztatá. Előkelők és a köznép rendje volt a két főosztály; az előkelőkhöz tartozott 1. a papirend, 2. a bárók vagy országnagyok (főnemesek), 3. a katonák vagy nemesek; a középosztályhoz 4. a szabadosok, 5. jobbágyok és 6. rabszolgák.

A katonák vagy nemesek ismét kétfélék voltak; voltak az ugynevezett királyi szolgák, kik a király zászlója alatt szolgáltak s kiket a király nagy földbirtokkal, rabszolgákkal, bérfizető parasztokkal ajándékozott meg s kiknek vagyonosabbjai, a kik t. i. egész serget állítottak ki (sereg = tábor = genus) saját zászlóik alatt is táborba szállhattak, ezek a régi banderiumok; a nemesek másik osztályát képezték azon katonák, kik mint várjobbágyok szolgáltak a kerületekben, vármegyékben levő várakban.

Ugyancsak a vármegyei lakosságra vonatkozó törvénye II. Endre korában az országnak az, hogy ha valamely nemes ember fiu nélkül meghal, negyedrészt birtokának kapja meg leánya, a birtok háromnegyed részivel szabadon rendelkezhetik; ha azonban nem rendelkezik és örököse, nemzetsége sincs: a birtok a királyra száll.

A 14-ik század közepén pedig azt a törvényt hozta az ország Nagy Lajos alatt, hogy ha a birtokos nemes meghal, jószága testvéreire szálljon, ha gyermeke vagy unokái nincsenek; ha azonban testvére sincs, akkor a birtok egyenesen visszaszáll a királyra.

A székely alkotmány és a vármegyei lakosság törvénye között levő igen nagy különbség szembeszökőleg kitűnik a fentiekből: a székelység csak két rendből állott, latinos elnevezés szerint a primipilus és pixidarius, vagyis lófő- és gyalog-rendből a 15-ik századig; a vármegyei lakosság ellenben már Szent István király korában 6—8 rendre oszlott.

A székelység általában és minden székely személyenként valódi nemes volt, adót nem fizetett közülök senki; a vármegyei lakosság legnagyobb része szolgálai állapotban volt, adót, robotot, uri szolgálatot teljesített, egy kisebb része földesuri jogokat gyakorolt, nemesi kiváltságiból élt egész 1848-ig.

A székelység vagyona soha és semmi esetben sem szállott a fejedelemre, hanem az elhaltnak rokonaira, szomszédjára, a községre, fejedelmi adományozás tárgya nem lehetett, hanem mint *primae occupationis* terület a székely lakosok rendelkezése alatt állt; vármegyékben pedig a lakosság határozottan sokkal nagyobb száma föld nélkül élt mint jobbágy, a vármegyei nemesség királyi adomány útján jutott dominiumokhoz, melyek szintén a fejedelemre szállottak vissza kihalás, hűtlenség esetében; sőt a Nagy Lajos törvénye szerint unokák és testvéreken túl az öröklés is ki lévén zárva, a jószág mindjárt a fejedelemre szállott, habár az elhaltnak egyéb rokonai éltek is.

A vármegyei élet ezeknél fogva nagyon különbözött a székely társadalmi élettől; vármegyéken egy ügyes nemes ember, kinek esetleg sikerült hadi tényci is voltak, fölkérés folytán, vagy egyenesen hadi jutalmak fejében egész mértföld birtokokat kapott számos jobbággyal együtt, maga, családja fejedelmi pompában élt; a székelyföldön ellenben a legdicsőségesebb hadi tény vagy polgári erény is csak hazafi-kötelesség számba tudódott, az elismerésen kívül semmi anyagi jutalomban nem részesült; a székely ölszámra is szükön számíthatta birtokát, jobbággyal nem rendelkezett, minden székely egyformán szabad és nemes lévén.

Vajda-, vagy királyi tábla elibe első fokozaton székeltyt beidézni nem lehetett (kivéve a gyilkosságot); a székelty jószág per folyama alatt zár alá nem vétethetett; hadi és polgári tisztviselőiket magok közül választották évenként; leányok nem örökösödtek, mint a vármegyéken, hol II. Endre óta a leány-negyed kijárt, a fiuk osztottak a birtokon csak és fiu-leány lett a nőági örökös akkor, csak is örökölt akkor, ha fiu örökös egyátalában nem volt; homagium a székelységnél 25 frt, vármegyéken 66 frt; igazságszolgáltatás terén használták a tetemrehívás és halálujjítás-féle törvénykezési eljárást; tisztán csak ökoradót fizettek, azt is a királynak és csak három esetben, ha t. i. a király házasodott, vagy fia született, vagy mikor magát koronáztatta; 3 firtos perét is a székelty egész a királyig fellebbezhette. . . .

A ki még tüzetesebben meg akar ismerkedni a székelty specziálításokkal, utalom az Approbata és Compillata Constitutio czimű erdélyi törvényekre, Verbóczi Hármastörvénykönyvére, Benkő József Transylvania czimű munkájára, Kállai Ferencz Historiai Értekezés a nemes székelty nemzetről czimű művére, az erdélyi Diéták összeszedett végzéseire, kiadta Gál László főkörmányszéki tanácsos (1838), végül az Erdélyi Országgyűlési Emlékek s a Székelty-oklevéltár köteteire és több ide vágó adatokat tartalmazó historiai monografiákra, melyek napról-napra nagyobb számban jelennek meg a nyilvánosság előtt.

Kitértem feladatom köréből a rendi különbségek kissé hosszadalmas fejtegetésével, de szolgáljon mentségül két körülmény: egyik, hogy székelty család genealogiájának történetét írván, sehogy se volna megismerhető e család multja, ha a székelty rendi és társadalmi életnek hajdankori törvényeit és tüneményeit bár vázlatosan elő nem adom; másik, hogy hazánkban, a genealogiai irás terén, eddig még tudtommal senki se vállalkozott a magyar és székelty institutiók különbségeinek criteriumait feltüntetni, a mire nekem okot adott és alkalmat szolgáltatott az én székelty családom genealogiájának megírása. (Bakk

Endre épen összezavarta, azt se tudván családja magyar vagy székely eredetű-e?)

A székelység eredetileg két rendből állott. Fentebb említettem a törvényes és szociális okokat, melyek két irányzat felé vonzották a székely társadalmat a tekintetben, hogy továbbra is megmaradjon a két rend, vagy pedig kifejlődjék harmadik rend a negyedikkel együtt.

Írott okmány 1409-ben beszél legelőször a székely három rendről; Mátyás király alatt már hatalmaskodásokat követ el az új primori rend a primipilusokon és pixidariusokon, úgy, hogy Mátyás király Zabolán kelt (Háromszék) decretumában parancsot kell, hogy kiadjon az új harmadik osztály fékezésére; az udvarhelyi constitutio tanúsága szerint a pixidarius vagy gyalogrend 1505-ben már kiesik a politikai és törvénykezési szereplésből, mert a székbíró választáskor 13 primipilust (lótót) és 4 primort (főnemeset) választanak be, pixidariust avagy gyalogot egyet se.

Igen kecsegtető példa volt már Szent István korától elkezdve a székely előkelőbbek és főbbek előtt a vármegyei nemes ember élete. Az okát ennek fentebb láttuk. Azért a székely — miután otthon nem nyerhetett — a vármegyéken keresett adományi javakat (Mikó, Nemes, Cserei, Lázár, Kálnoki székely családok) és nem siker nélkül megtartván székelyföldön való jószágát is, sőt oda, vármegyei jószágáról jobbágyokat telepített le, kiknek számát szegényebb sorsú székely családokkal is megkisértette koronként szaporítani.

A székely főnemesek (primorok) hatalmaskodása és térfoglalása az általános székely alkotmány nyal szemben, szociális okokból kezdetét vette a 13-ik, 14-ik században, nyíltan fellépett a 15-ik században és zendülésre szította a székelységet sokszor a 16-ik században.

Erdély külön válása Magyarországtól, a mohácsi vész után, meghozta az alkalmat, hogy az erdélyi fejedelem a székely primorok tehetségét igénybe vegye; ezek szívesen állottak a fejedelem szolgálatába vizsonzolgálat reményében; ennek a czimboraságnak a székely ősi alkotmány

és a székelység adta meg az árát; mert a historia felírta, hogy 1506, 1519, 1559, 1562, 1576, 1594, 1602, 1603-ban, tehát csaknem minden tizedben fellázadt a székelység azon nyomás következtében, melyet a primoroktól kellett szenvednie.

1562-ben a székely nép Marosvásárhely és a Nyárad vize között tábort ütven, János Zsigmond fejedelem követének tanácsát el nem fogadván, csatába szállt és csatát vesztett; mire az ugyanazon évi segesvári országgyűlésen azon törvényt hozták, hogy hűtlenség miatt a székelyek is elvesztik javaikat, hogy a primorok és primipilusok az adózástól legyenek mentesek és minden jószágaikat és jobbágaikat avval a törvényes joggal bírják, mint a vármegyei nemesek, a székely nép, vagyis a pixidarius ellenben a primoroknak és primipilusoknak adózzék épen úgy, mint a vármegyei jobbágyok az ő földesuroknak.

A teljes egyenlőség (a mit közös erővel foglalnak el, közösen használják), a jogok és kötelezettségek egyenlősége, mely csak a lovas és gyalogos minőség szerint mutatott különbséget, kezd elenyészni; a hosszas egy helyen való lakás, foglalkozás állandósága, a szomszéd vármegyékben látott ragadós példa: megteremtette a szociális különbséget a székelyek közt is magyarországi mintára.

1562 után adományozásokat tesz a fejedelem székely birtokokra, melyek eddig szabadok voltak és a székely rendelkezése alatt álltak, melyekhez még hűtlenség esetében se volt joga hozzányulni soha se székely ispánnak, se erdélyi vajdának, se királynak; székelyek vettek jobbágságra, kik Verbóczi szerint nobiles privilegiati — kiváltságos nemesek voltak egyetemlegesen és személyesen.

A főnemesi rangra vágó primorok — bár a segesvári 1562-iki törvény később módosult — törekvéseiket törvény által érezték megerősítve 1562 után és a míg 1562 előtt beérték a székely alkotmány megrontásának alattomos munkájával, 1562 után nyíltan követelték földesuri jogaiknak a vármegyéken lakó nemesekével egyenlő uralomra jutását.

A székely ős alkotmány átalakul 1562 után; mert bár voltak primorok tényleg már 1562 előtt, de ezektől még nem lehetett félteni a székelység általános szabadságát, mivel nem létezett törvényes institutio, melybe a primorok fogózhattak volna, székelyföldön adományi javakat és jobbágyságot nem kaphattak, bármily hatalmasok voltak, föld nélkül és jobbágyság nélkül pedig abban az időben sehogy se mehetett a primorság, az uraskodás; 1562 után ellenben törvényes intézkedések nyomán jutottak földhöz és jobbágysághoz, törvényes institutiót nyertek, mely alapul szolgált urkódásukhoz.

A harmadik primori renddel egyszerre született meg a jobbágyságtörvény, a 4-ik rend, mely nélkül nem élhet a primor.

Bethlen Gábor idejében 1614-ben készült lustralis könyv az egész székelységre kiterjed; ebben már a következő felosztás fordul elő: 1. mágnások s nobilisek (primorok), 2. Primipilusok, 3. Pedites, Pixidarii vagyis Darabontok, 4. Libertinusok, 5. Örökös jobbágyságok, 6. Zselérek, 7. Confiscált jobbágyságok, 8. Jövevények.

1562 után, a Bocskai, Bethlenek, Rákócziak fejedelemsége alatt ugyan ismét harczban él a székelység, vagy mint lovas, vagy mint gyalogos, de azért többé nem lehetett feltámasztani e két rend kizárólagossági jogát. A világ haladt előre.

V. FEJEZET.

Bölöny Péter.

Az egyes családok életének kiszámíthatatlan terjedelmű története nyugszik az őskorban olvashatatlanul, míg az újabb kor historiája rövid epizódokat adhat csak. Birtokkérdések s a szabadság ügye szolgáltatott alkalmat arra, hogy egyes családok avagy családtagok neve kikerült a homályból; de ebből a historiai subjectiv tökélet-

lenségből korántsem lehet objective azt következtetni, mintha valamely család története, a család valamelyik tagjának első megörökítésével, szereplése hírüladásával kezdődnék vagy kezdődött volna. Ki tudja kik voltak és mik történtek az eltakart multban, ki tudja hol a kezdet a szerves örök-kévalóságban?

Jogkérdés és a szabadság ügye veti föl a Bölöny család első tagját is az átláthatatlan homályból.

Eredetileg — historikusok szerint — négy székelyszék volt az ős székelység letelepedési helye; eredetileg ez volt négy geográfiai és katonai egység t. i. a csiki, marosszéki, udvarhelyi és háromszéki székek, quasi négy vármegye. Ezek, valamiképen ma a vármegyék — *később* jársokra, fűszékekre oszlottak; hogy Háromszék alakulása hogyan történt? meghatározni mégis bajos, saját neve megzavarja a természetes combinatiót és arra a föltevésre utasítja az embert, hogy már eredetileg négynél több székelyszék volt (Aranyosszék későbbi telepítés) pl. a nagyobb terjedelmű Csik- és Háromszék több eredeti székből, Háromszék pl. sepsi-, kézdi- és orbai székből alakult egygyé. És az elnevezésből ítélve, előbb kellett lenni sepsi-, kézdi- és orbai székeknek, mint Háromszéknek; a Háromszék nevet csak egyesítés után kapta.

Sőt a Háromszéket képező egyik szék t. i. Sepsiszek is kétfelé vált az idők folyamán. Mikor? Megmondani nem igen tudja senki. Háromszék vármegyének a mai miklósvári járása, mely tulajdonképen valamikor Sepsiszek területét is képezte, külön állást követelt magának — ugylátszik a történeti nyomokból — már azelőtt, mielőtt Sepsiszek a Kézdi- és Orbai székekkel együtt Háromszékké alakult volna.

Ezen szeparatikus törekvésnek első nyoma 1395—99 évi időben Stibor erdélyi vajda korában látszik, a mikor is a vajda Sepsiszékekkel szemben Miklósvárszékeknek hatalmat ad, hogy ügyében a többi székek módjára önállóan jár hasson el. — Ezt a szabadságot megerősíti Zsigmond király 1404-ben.

A mai Háromszékmegyének geográfiai fekvéséből ítélve könnyű elgondolni a miklósvári járás, a hajdani Miklósvárszék szeparatikus törekvésének czélszerűségét, jogosultságát; ez a járás hegyekkel elválasztva, az Olt termékeny völgyén népes, tiszta székely községekből állt, saját gazdasági, kormányzási, törvénykezési sat. szükségletei szerint, vagyonos állapotát érezve — jogot formált és kötelességet vállalt önként, csak hogy szükségletének megfelelő autonomiához juthasson. Sok békételenség, sok baj volt a két szék közt az idők folyamán ezen autonómikus kérdésnek a megoldása, rendezése miatt. Ezen dolog rendezése közben, Miklósvárszék szabadságának védelmében tűnik fel az első Bölöny név.

Sőt az is valószínű, a kérdés többszöri tárgyalásának felhozott adatai szerint, hogy Miklósvárszék épen olyan eredeti és független székelyszék volt kezdetől fogva már t. i. a székely telepedés korában is, mint pl. akármelyik más székelyszék; mert az iratok azt igazolják, hogy soha se volt autonómiája más széknek alávetve, saját szabadságával élt sat. másfelől pedig az első időkben Miklósvárszékot mindig a szabadság birtokában találjuk és Sepsiszek, mint szomszéd, felperes erőszakolta az egyesülést.

Mátyás király trónralépte után uralmának erősítése czéljából 1459 november hóban az erdélyi három nemzetet (magyarok, székelyek, szászok) Medgyesre országgyűlésre hivatja és uniojukat megerősíti, ellenállási jogukat biztosítja (ha a király valamelyik nemzet kiváltságát megtámadná) s viszont hűségre kötelezi őket. Ezen gyűlésben emelt panaszt Miklósvárszék ellen Sepsiszek ismételt az országgyűléstől kérve a beolvasztást. Miklósvárszék követe és képviselője volt ez országgyűlésen Hidvégi Bálint, Nagyböloni Illésnek a fia Bölöny Péter és Nagybaróti Rijpó Demjén.

A hármas képviselő azon székely alaptörvény követelménye, melyszerint valamely község vagy testület érdekében három személy járhat el jogérvényesen (1555-iki törv. 51. §-a); többen ugyan lehetnek, de kevesebben nem.

Sepsisziek hat embert küldött az országgyűlésre saját képviselőjében: Kálnoki Andrást, Köröspataki Vass Mihályt, Kilyéni Székely Antalt, Zaláni Daczó Jánost, Besenyei Pált és Borosnyai Pétert. Ezek voltak a felperesek és ezek előadták, hogy Szentmiklósvárszék minden jogaira és törvénykezésére nézve Sepsiszieknek, kiváltképen Szentgyörgyszéknek (Sepsiszentgyörgy) kiegészítő részét képezi, Sepsiszieknek mindig alá volt rendelve; de időközben Sepsisziek törvénykezését és fennhatóságát kikerülték a miklósvárszékiek sat.

Ezzel szemben a miklósvárszékiek előadták s igazolták, hogy Szentmiklósvárszéke sohase tartozott az elől említett Sepsiszentgyörgyszékhez és annak alávetve sohase volt, hanem mindenekben önrendelkezési joggal s olyan szabadsággal élt épen mint a többi székelyszékek; régi leveleket, okmányokat mutattak fel erre nézve, különösen Zsigmond király egykori szabadságlevelére hivatkoztak és bizonyították Mátyás király legujabb leiratával.

Az országgyűlésen Mátyás király meghagyásából elnöklő Lábatlani János székely ispán ezen gyűlésből 1459 nov. 26-iki kelettel kiadja az ítéletet a vitázó felek részére, melynek tartalma: mi mindkét félnek meghallgatván feltevéteit, feleleteit és perbeszédeit és látván s megvizsgálván az említett okmányokat, különösen a hajdani Zsigmond császár levelét sat. Továbbá Mátyás király legujabban kiadott parancslevelét is fölnyitván úgy találjuk, hogy Szentmiklósvárszéke Sepsisziekhez sohase tartozott és annak hatalma alatt nem állott, hanem saját szabadságával élt és más szék törvényeinek engedelmeskedni nem tartozik. Tehát mi egész országgyűlésileg t. i. a nemesség, a székelység és szászság ezen általános gyűlésben ezt ítéletesen elhatároztuk sat. Lásd okmánytár 2. sz.

Az országgyűlési végzés azután kimondja, hogy ha e szabadságot mégis valaki veszélyeztetné, minden jószágát veszítse el és fejjátságát fizessen és meghagyja Törösvár, Hőltövénny és Királykő váraiban levő várkapitányok-

nak, hogy Miklósvárszék szabadságát fegyverrel is védelmezzék meg.

(Érdekesen tűnik fel a Bölöny család történetében, hogy a család legelső fölismert alakja törvénykezéssel, prókátorkodással foglalkozik és az újabb ideig, valamennyi tagja, ha birtoka kezelésén kívül egyébhez is fogott, az — a törvénykezési és közigazgatási téren vállalt szolgálatokból állt; de például doktort, papot sat. felfedezni köztük nem lehet).

Tudjuk, hogy hajdanában az országgyűlések a fontosabb ügyekben ítélőszékek is voltak; azért az országgyűlési képviselők, ha egyuttal megoldandó vitás kérdést is vittek be az országgyűlésbe, egy személyben szintén országgyűlési képviselők is a peres kérdésnek prókátorai is voltak, — képviselték úgy az országos, mint a particularis érdeket.

Bölöny Péter ilyen képviselő és ilyen prókátor volt 1459-ben a megyesi országgyűlésen; de azonkívül, hogy ki volt ő, vagy ki volt az említett Illés nevű édes apja? milyen ember állására, vagyonára sat. tekintettel — azt kitudni nem lehet.

Ha állítja valaki szerepléséből kifolyólag, hogy Bölöny Péter 1459-ben és ennek apja Bölöny Illés 1400 körül a főemberek közzé tartozott (primor) — bele lehet nyugodni; mert a székelység között századokig érvényben volt kétféle rend t. i. a lófők és gyalogok rendje ez időben már fent és alant kibővülve volt az akkori társadalomban, nevezetesen a lófők (primipilusok) fölibe, de leginkább a gyalogok fölibe kerekedtek a befolyásosabb emberek közül az ugynevezett primorok és így előállt a „trium generum sicularum“ a székely három rend már a megyesi országgyűlés előtt; ugyanezen átalakulással egyidejűleg a gyalogok (pixidariusok) alá kerültek, a szolgák és jobbágyok rendileg és tényleg a primorokat uralták. A primori (később nemesi) rend okmányilag szerepel már 1339-ben (székely oklevéltár 1. k. 48. l.). Trium generum alatt a

főemberek, lófők és gyalogok értettek, a 4-ik rend szintén létezett tényleg, de ezt nem vette számba senki.

A primori osztály saját érdekei kivivásának virágzó korát a mohácsi vész után ketté vált ország háborus idejében élte és kiváltságos helyzetét törvényileg először 1562-ben biztosította. Már előbb azonban sok-sok viszálykodás folyt le a közszekelység konzervatív magatartása és a primori osztály szaporodó követelése és furfangja között; erre nézve már van elég irott okmány bizonyságul.

Az 1506-ban Agyagfalván tartott székely nemzeti gyűlés határozatának jól felfogott tartalma például világos elárulója a közönségesen ismert székely furfangnak, a mely furfang eszközül szolgált több századon keresztül úgy a székelység zömének kezében előbb, saját primorjainak, később az uralkodóháznak követeléseivel szemben és viszont eszközül használta azt fel a felfelé kapaszkodó primori osztály a közszekelységgel szemben. 1506-ban mind a nagyok és első, mind pedig a lófők és közrendek felfelé emelvén jobb kezüket, *együtt esküsznek*, hogy megtartják az ártikulusokat, hogy az igen-igen nagy Scythiából rájuk maradt tökéletes hívségnek dicsérete, mely még eddig minden pártütéstől, árulástól makula nélkül közöttük megmaradt — ezután is győzhetetlenül maradhasson meg; együtt esküdtek, de azért a főemberek a közszekelység fölkelése ellen és viszont a közszekelység pedig a primorok további jogkobzásai ellen számították ki furfangjaikkal az ártikulusokat.

1519-ben már ez irányban tovább nem takargatják a furfangot; a székely primorok Szapolyai János erdélyi vajdával kölcsönös szerződést kötnek arra nézve, hogy jövődöben a székelyföldön minden pártoskodást és lázadást közös erővel megakadályoznak (Szék. okl. I. k. 337.).

A székely közszabadság elnyomóit, a székelység tisztjeit Mátyás király igazságossága Zabolán kelt decretumában még fejedelmi hatalmával viasztasorítja s az általános székely alkotmányban gyökerező jogokat a székely lófők és gyalog-rendek számára biztosítja; de 1519-ben már az

uralkodó hatalom és a primori osztály véd- és daczsövetségre lép az öröklött székely szabadság kiforgatása végett, a primorok hatalmasodnak, 1562-ben országgyűlésileg szentesítik urkodhatásukat, mennyiben törvényt erőszakolnak ki maguk számára, a többi székelyekkel szemben kiváltságos törvényt, mely szerint a főbbek, a vármegyei nemesek módjára, mint primorok, törvényileg kiválnak (eddiggi állapotuk csak abusus volt), a régi székely alkotmányban biztosított egyenlőséget megsemmisítik, az adományozhatatlan székely javakat adományozhatóvá teszik, elszegényedett székelyeket s azokat, a kikhez hozzá férhetnek — jobbágyosságra vetik; Lázár, Jankó, Mikes, Kálnoki, Daczó sat. családok fejedelmi adományként székely jobbágyokat kapnak, az alacsony sorsból fölemelkedett s nagy szerephez jutott Békés Gáspár adomány útján jut hét birtokrészhez marosszéki székely falvakban, Kovácsóczi Farkas félszáz falus székely birtokot szerez adomány útján, János Zsigmond fejedelem a vele harczoló Gyergyó-, Csik- és Marosszéki előkelőknek (Lázár, Andrási, Petki, Geréb családoknak) egyszerre 614 ház jobbágyot a sepsi-, kézdi- és orbai-székekben levő előkelőknek (Béldi, Mihácz, Horvát, Nemes, Geréb, Daczó, Kálnoki, Mikó, Henter, Illési családoknak) nagyon sok jobbágyot adományoz, egyedül Sepsi-székből (melybe itt ismét be-foglalva van Miklósvárszék) 170 jobbágy állittatik elő ezuttal (1567) az eddigi szabad székelyekből.

Az ország rendeihez beadott (1571) sérelmi panaszban előadja a székelység az istentelen huzavonást adózási ügyben, elszámálhatatlan nyomoruságát, fogságolást, kalodázást, tömlöczözést, kinzásokat, fosztogatásokat, szántóföldeiknek, szénafüvők javarésznének elkobzását, gyermekeiknek zálogba vetését sat. sat.

Ezt a nagy elnyomatást, ezt a nagy akciót — a mit a fejedelem és a székely előkelők elkövettek a közszékelységgel szemben — természetesen reakció követte. A székelység zöme 1506, 1519, 1559, 1562, 1576, 1594, 1602, 1603 években fölkel a közszabadság védelmére,

egy század alatt tehát nyolcz ízben zendültek fel s állottak szembe kisebb-nagyobb erővel az elnyomó hatalom ellen, de — sikertelenül. A 16-ik század forradalmi átalakították az ősszékely alkotmányt és hasonlónak tették a székely-székek életét a vármegyei élethez; különbség annyi lett, hogy székelyföldön aránylag mégis sok volt a szabad székely az átalakulás után is, a vármegyéken pedig sok volt a jobbágy.

II. RÉSZ.

A család forrongó korszaka 1562-től a
17-ik század végéig.

I. FEJEZET.

A család szétszóródása Bölönből.

A Bölöny Péter 1459-iki szereplése után nem fordul elő (kutatásom eredménytelen) Bölöny a 15-ik században; a 16-ik században sem az 1562-iki törvényhozás előtt, mely a székelység általános egyenlőségi jogát elkobozta; 1562 után azonban, mint a megbontott méhkasból a méhek, aként rajzanak elő a székely családok tagjai s köztük Bölönyék is, az okiratokban vagy mint kiváltságot nyerő, vagy mint kiváltságot vesztő egyénekként szerepelvén.

A bevezetés fejtegetései és főként a historiai köztudat szerint egészen bizonyos az a föltevés, hogy a Miklósvárszéki Bölön-falvakban letelepedett székelység között, nemek és ágak szerint, befolyásos helyet foglalhatott el a Bölöny-család (Bewlewn) a Bölöny-nemzetség és számos tagja élhetett ezen első letelepedési helyen, a mely hely, épen a nagy befolyásnál fogva, a család illetve nemzetség (genus) neve után nyerte a maga nevét is. Bölöny Péter és apja Bölöny Illés is Bölön községi lakósnak mondatik, 1459-ben a 2. sz. okmány szerint és a Bölön községet magában foglaló Miklósvárszék jogai megvédése végett jelenik meg Bölöny Péter a medgyesi országgyűlésen: mégis — daczára a család népes és befolyásos voltának, 1562 előtt a nagy szocziális átalakulás korszakában egy Bölönnyt se találhatunk sem a közszékelység régi érdekeinek megvédése, sem a primori osztály előre törekvő követeléseinek pártolása mellett. Csendesen viselkedtek, nincs nevök.

1562 után azonban pl. Bölöny Péter és Bölöny Mátyás 1584 június 10-én szabadságlevelet eszközöl ki magának Báthory Zsigmond fejedelemtől (3. sz. okmány); Bölöny Gergely, István, Péter és Miklós pedig 1609-ben eszközli ki primipilus székely nemességét Báthory Gábor fejedelemtől; ugyancsak Báthory Gábor előbb 1608-ban szabadságlevelet ad Bölöny Bálintnak (4. és 5. sz. okmány).

Mikó historiája szerint Bölöny Gáspár 1604-ben már a fejedelmi udvarnál van, mint fejedelmi titkár; Bölöny Jakab 1612-ben a brassói országgyűlésen szerepel s egyik oszlopos embere a Géczi pártnak a Báthory Gábor zsarnokságaival szemben; Bölöny Györgyöt, Bölöny Miklóst Bethlen Gábor fejedelem 1619-ben Uj-Tordára telepíti többi katonáival együtt.

Egy dolog itten mindjárt megjegyzendő, az t. i., hogy ezek közül a Bölönyék között, már egy se lakik Bölönben ekkor és a mint a bevezető fejezetek tanúsága szerint állítani lehet, a 16-ik század vége óta Bölön községben Bölöny nevű egyén egy se volt és saját tapasztalatom s az 1. sz. okmány bizonyítása szerint ma sincs egy se.

A székely alkotmány szociális átalakulásával járó rázkódások, harcok, zendülések, nagy horderejű következményeknek lettek előidézői; egyik válságos eredmény volt az, hogy a székely folytonosan pusztult és folytonosan vándorolt ki a szomszéd megyékbe s egy része Oláhországba, kényszerülván ősi helyét elhagyni. Ez a mozgalom okozta a Bölöny családnak Bölönből való szétszóródását is. És e kérdés tisztázásához nagyon hozzá járul magának Bölön község múltjának a megismerése.

A régi székely alkotmány a lehető legtisztább demokrácia törvényeiből keletkezett és addig, míg a székelység társadalmában erősebb volt a katonai jellegű életmód, ez a tiszta demokraczia épségben állt; de a mint a háborus élet csendesedésével, a vándorló vadhordák barangoló támadásainak elszűnésével a szociális jellegű életmód kerekedett felül: a hajdani demokratikus alkotmány időről-időre a szociális mozgalmak támadásainak s ezen mozgalmak-

ban rejlő osztályharczoknak lett kitéve. Az eredeti székely alkotmány lényegének, a valódi demokracziának és ezen alkotmány időleges átváltozásának történeti megismeréséhez, a mult időkből levezetve egész a Tököli-féle mozgalmakig, a Mária Terézia katonásítási intézkedéséig, vagyis a határőrök felállításáig — az összes székely községek között legmegbízhatóbb adatokat nyújtja Bölön község története.

Bölön község több községből alakulván, igen népes (aránylag) és befolyásos község volt. Miklós bölöni lelkész és szentszéki közjegyző az altorjai Apor és polyáni Veres család örökvásári szerződését confirmálja 1536-ban. Illési Kozmáné Forró Klárának bizonyos negyedrészt örökség megkaphatása iránt folyamatra tett peréből 1554-ben látható Bölön község önálló törvénykezése; ugyane perben bölöni Barabási Balázs és Bene Gergely jelentik Izabella királynénak (kelt Bölön, 1558. május 8.), hogy parancsa értelmében a nemes Forró Klárát 15-öd napra a királyné széke elébe megidézték.

Már 1415-ben Brassó város bírása és tanácsa igazolja, hogy előtte számos megnevezett sepsi székely (miklósvárszéki) egy őserdős földet az Olt mellett Botfalu közönségének örökösen eladott 50 arany forintért, hogy e pénzen a király pártütő ellenségei ellen várat vagy erősséget építsenek Bölönbe (Székely okl. II. k.). Ez az erősség az unitárius templom körül épített több század óta fennállt várköfál, melyet nem csak bölöni lakosok, hanem szomszéd községi lakosok is építettek;* mert az ellenséges támadások elleni személyes védelmen kívül vagyoni védelemre is használtatott a vár és veszély idejében az egész környék behordta ilyen várba a maga értékesebb ingó vagyonát; különösen szükség volt reá azért is, hogy a kerített városokban lakott szászok privilegiumánál fogva, ezen városokban telket vagy házat más nem vásárolhatott csak szász, ha pedig veszély idejében a székelység be-

* Ujabban — úgy hallottam — lerontották.

hordta holmiját a szászok városaiba (Brassó, Segesvár sat.) — ezek még be se fogadták, csak ha reversalist adott a bujdosó, hogy vagyonát nem keresi a szászokon, ha netalán elvesznének is.

Összeírják 1567-ben a nemességet és székelységet kapuszám szerint azon czélból, hogy az Ujvár és Szász-Sebesvár várainak kiépítéséhez szükséges 25 dénáros adót igazságosan lehessen behajtani. Érdekes, hogy a Háromszéki községek vannak jobban megterhelve, mint a többiek; ugyanis egy-egy községben a kapuszám az 50-et 16 községben haladja felül és ez mind háromszéki község, kivéve M.-Vásárhelyt és Udvarhelyt. A legtöbb kapuszám Bölönben van, tehát az összes székelyközségek között legelől áll adózás tekintetében. Bölönben a kapuszám 130, Marosvásárhelyt 125, Baróthon 73, Sepsi-Szentgyörgyön 63, K.-Vásárhely 60, Udvarhely 54 és így tovább.

Miként hajtották be Bölönben a 25 dénáros kapuadót — felvilágosító nyomra nem találtam, de be kellett fizetnie bizonyosan, mert annak kivetése az országgyűlés végzéséből királyi rendelettel történt; azt azonban írott okmányok igazolják, hogy Bölönben jobbágyságot bevinni adományozás útján vagy bármily módon — nem lehetett. II. János király Tordán 1567-ben kelt parancslevelével meghagyja Telegdi Mihálynak, hogy a parancslevelben elsorolt előkelő székelyek (primorok) számára Sepsi, Kézdi és Orbai székben az illető királybirákat maga mellé véve, szakaszszon ki a székely községekben annyi ház jobbágyot, a mennyit kinek-kinek adományozott. A rendelet végre lett hajtva. Sepsiszekben egyedül 170 uj jobbágy állittatik elő ezuttal az eddigi szabad székelyekből, Miklósvárszéki községek is (Miklósvár, Baróth, Nagy-Ajta) alá esnek a rendeletnek, de — Bölönbe nem ment be a király kapitánya se jobbágyságra nem vetettek egyet is.

A háromszéki székelyeket Básta 1602-ben hűségeskü alá összeíratta rendi állások szerint; a bölöniek névsorában nem fordul elő jobbágy, bár egyik-másik községben a jobbágy is föl van írva (Székely okl. V. k.)

Radnóton 1690. július havában, hol az ifjú fejedelem II. Apafi székel, a tanácsbírák Heusler tábornok átiratára elhatározzák, hogy az ország Gyulafi László vezérlete alatt a Tököli mozgalom ellenében insurgáljon, német katonák lepték el (*labanczok*) a Barcaságot s ezek segítségével a fölkelés megtörtént. Tököliazonban a határszéli kárpátokon átjő embereivel aug 21-én 1690), Tölesvár és Zernyest között táborba száll, a vele való *kuruczok* orosz-lánmódra küzdöttek s kinyerték a zernyesti csatát.

Bölön község egészen kurucz. A községi lakosokból az odagyült székelységből tábort alakít, behuzódik a templomba s a templomot kerítő várfalak mögé, elszánt harczokra tartja magát készen, a tábori szolgálat közönséges és szükséges szabályait összeállítja, maga számára constitutiót teremt s mintegy egy kis állam vagy köztársaság, felségjogokat gyakorol élet és vagyon fölött. Ezen constitutio 6. sz. *Okmányban* olvasható. A székely önállóságnak, bátorságnak egyik legérdekesebb okmánya ez, a hajdani igazi székely demokráciának legutolsó bizonyító oklevele (Tört. Lapok 1874. május 10.) Legutolsó mert 1691. decz. 31-én kézbesítették a Leopoldi diploma az erdélyi követségnek, Erdély a magyar koronához csatoltatik s evvel megszűnik önállósága és vele együtt a székely alkotmány lassanként csakis az emlékezetnek marad fent, bár *papiron* a Leopoldi Diploma is elismeri a régi székely törvényeket — elvben.

A székely alkotmány átalakítását földéző primorok rendi mozgalmának villongós korszakában, a mikor megtudhatnók, hogy a Bölönyek valjon az eredeti székely demokráciának, avagy az új primori rend kiválásának a barátjai voltak-e? vagyis a 15-ik és 16-ik században nem találkozunk egy Bölönyvel sem Bölöny Péteren kívül, a ki még Miklósvárszék ős autonómiájának megvédésében fáradozott a medgyesi országgyűlésen. Írott okmányra nem találtam, a mely világosan igazolná, hogy a Bölönyek konservatívek avagy reformpártiak lettek volna a székely alkotmány átalakulása korszakában; de tények

vannak, melyek bizonyítják a család törekvésének irányát, rendi kiválásának és kiköltözködésének okát.

E kérdés érdekében már eddig is felhoztam távoleső dolgoknak látszó argumentumokat és még tovább kell foglalkoznom e kérdéssel; de ha kissé hosszadalmaskodom is itten, indokolja az a körülmény, hogy a Bölöni család kiválásának történetével azonos Erdélyben nagyon sok székely család története s az okok fürkészése körül sokaknak érdeke csoportosulhat.

Az ős székely alkotmány demokratikus jellegű és katonai irányu korszakának első és fő kriteriuma volt az egyenlőség. E korszakban a székely társadalom embere mind egyformán nemes volt, egyformán katonáskodott, egyformán részesült nemek és ágak szerint a hivatal viselésben. Lustrakor a nemzetségek és nemzetségek tagjai összesereglettek; a törzsököt, melyhez a család tartozott igazolták személyes jelentésekkel; kétséges leszármazást izről-izre, levelekkel, vallomásokkal, tanukkal... önmagok kezelték minden nemű dolgaikat függetlenül, úgy a táborban és lustrán, mint a hivatalban és gazdasági életben. A legtökéletesebb demokratikus autonomia, a mi csak képzelhető.

Idők folyamán azonban a társadalom katonai jellegének gyengülésével s a szocialis és vagyon gyűjtési törekvések erősödésével, az ős egyenlőség biztos karjaiban nyugvó nemek és ágak egyes tagjainak előre törő ambíciója miatt lassankint enyészik a hajdani székely egyenlőség és a 16-ik század közepén oda fejlődnek a székely mozgalmak, hogy a segesvári országgyűlés kimondatja törvényileg azon reformpontokat, melyek aztán meg is semmisítik a székely egyenlőséget. Már ezután (1562) a székely nép zöme, a pixidariusok, nem nemesek; lustra helyett, mely minden székelynek egyaránt nemes levele volt — divatba jönnek az ármalis, primipilaris és primori nemes levelek: a parajdi székely nemzeti sóbányából ezután csak a főbbek (primorok) kapnak ingyen sőt a közszekelység nem sat. sat.

Természetesnek tűnik fel, hogy a közszekelység teljes elkeseredését vonta maga után ez az átalakulás és a bosszu első sorban mindig a primorok ellen gyűjtötte szaporodó táplálékát, a kik önzésből, haszonlesésből szegődtek a kormányok erőszakosságaihoz. Fájlalták a hajdani egyenlőség és önkormányzat elpusztítását; a sohajok lehe eljutott 1848-ig a székelység között, a mely év aztán ismét vissza állította az egyenlőséget (más formában) nem csak a székelyekre, hanem az ország minden lakására nézve.

En adataimból azt itélem, hogy az egész székelységen a legmakacsabbul és legtovább Bölön község lakói ragaszkodtak a hajdani egyenlőség és önkormányzat fenntartásához. Nagy tehetős község; a mint láttuk önálló törvénykezést gyakorol, várat épít; Tököli idejében önállóan háborut vesz föl, és maga közzül rabonbánt, Khárkáz, gyulát választ épen úgy, mint hajdan az ős székelység, csak újabb nevet ad nekik . . . Hát ez a község, a mint nem engedett jobbgyságra maga közzül senkit a 16-ik század végén a legnagyobb erőszak idejében sem, épen úgy kiüzte falujából a primorkodó nemest, vagy legalább lehetetlenné tette az ott lakást, nehogy a hajdani egyenlőség ez által megzavarva legyen.

Az átalakulás idejében nincs egy Bölöny is ki a mozgalom egyik vagy másik táborában működne, avagy épen közszekelység elnyomói közt szerepelne; de azért Bölönből pusztulniok kellett, mert a család öröklött társadalmi állása, összeköttetése bizonyosan nem tetszett a tulságosan demokratikus, kurucz község lakosságának.

Bölöny Gáspár 1614-ben Kolozsvár városnak kijelenti egy levélben, hogy ő mint az erdélyi fejedelem szecretáriusa „*mivel Istennek kegyelmességéből ennek előtte való időkben Kolozsvárra telepedtem volt*“ sat.

Hidvégi Mikó Ferencz írja egykoru Históriájában: „*Ekkoron Básta már Kolozsvárt lakott (1604); oda érkezvén Senyei Pongráczhoz estére, ő szerzett gráciát.*

Bölöny Gáspár lakott a magyar Cancellarián, e vólt Isten után promotorom mindenekben“ sat.

Ugyancsak Mikó írja előbb: „Mihály Vajda a székelységet jártatván (1599) szabadságot ígért, *a székelység föltámad a nemesség ellen*, házokat dulni, égetni kezdék, az egész székelységen nem lón olyan fő ember háza, kit el nem rontottak, égettek, dultak. Több urak, főemberek ki egy- ki másfelé szaladván, Görgénybe sokan futottak, a többi között Székely Mózes, Kornis Farkas, Mikó János az atyám s többek. A vajda a harcz után novemberben gyűlést hirdete Segesvárra és magát fejedelemnek választatá mindennek kegyelmességet ígervén. De ezalatt egy nemes ember is elromlott, égett házánál nem ülhetett, övének is nem mondotta, sem ős, sem donatios jobbágyit csak nem is említette, úgy hogy egy főembernek is sem háza sem jobbágya; a mivel szaladott várakba, kerített városokba, azzal éle, a mie volt. Nem volt akkor sem főembernek, sem igaz nemes embernek a székelységen semmie, sőt a kit hol kaphattak, örömet megölték, arról nem is volt semmi büntetés.“ *)

Kőváry írja (Erdély történelme IV. K. 97): „... a vajda sergei már (1599 nov.) mint nyomozó véredek lépték el a hont, hirdetve, hogy a vajda (Mihály oláh vajda) a nemesség kiirtására jött... A nemesség mint üldözött vad futkosott hazájában. A szertebocsátott vajdai sergekkel a jobbágyság kezét fogva esett néki az oda dobottnak hitt földes urak életének és vagyonának.“

Ezek a történeti dolgok magyarázzák meg, hogy miért kellett Bölöny Gáspárnak Kolozsvárra, kerített városba telepednie és miért kellett Bölönt ott hagynia.

Én úgy hiszem, hogy ha a Kolozsvár városi régi levéltár egyszer rendezve lesz, sok egyéb dolog között könnyen megtalálható lesz a Bölöny Gáspár áttelepedésének, korábbi életének és családjára vonatkozó adatoknak egyik-másik utbaigazító nyoma; mert Bölöni Gáspártól

*) Közölve Magyar tört. Emlékek II. osztály. Írók. VII. K. 143.

nagyon sok okirat maradt hátra ezen levéltárban. Igaz, most is rendezve van ezen levéltár fiókok szerint, de nem a fiókok tartalma szerint. Iszonyatos fáradságos, majdnem lehetetlen benne a rendszeres kutatás, pedig igen nagyon értékes levéltár; majd minden fiókban újból elől kezdődik az idők folyama okmányokban. Ugy gyanítom, ha e levéltár idő és tárgy szerint rendezve s szabály szerint annak idejében lajstromozva lett volna, Jakab Elek is másként írta volna meg Kolozsvár Történetét, mint ahogy megírta.

Semmi kétség, hogy Bölöny Gáspár és vele együtt a közvetlen rokonság 1599-ben kényszerült kiköltözni Bölönből, mert a történeti adatok igazolása szerint életével játszott volna, ha tovább marad. A távolabbi rokonság, illetve a család egyes szegényebb sorsu tagja már korábban elmenekült Bölön község nyakas lakossága közzül úgy látszik és Háromszéknek más békésebb természetű falujába költözött s nehogy ősi székely voltára valahogy az idők és körülmények változása szerint jobbágyságra jusson, kiváltság levelet eszközöltetett ki magának. Ilyen kiváltság levél a 3 sz. alatti okmány, melyben Somlyói Bátori Zsigmond erdélyi vajda és székely ispán sat. 1584 június 10-én Bölöny Péter és Mátyás gyalogos nemest Polyánban (Háromszék m. Kézdi járás) személyére s vagyonára nézve mint valóságos hajdani pixidarius székelyt confirmálja s nemességét fenntartja.

E kiváltság levél nemcsak Bölöny Péternek és Mátyásnak szólt, hanem egyszersmind polyáni Sólyom Pálnak is. Igaz, Bölöny Péternek és Mátyásnak külön birtoka és külön telke van a Pál András és Kovácsi Péter házastelke szomszédságában és Sólyom Pálnak ismét külön, — de azért, bár az egyének is mások és nem rokonok, együtt történik a nemesi kiváltság biztosítása úgy a Bölönnyekre nézve, mint Sólyom Pálra nézve. Közöséges magyarázata a dolognak, régi magánjogi viszonyainkat s régi törvényeinket tekintve az, hogy az ingatlan javak szabad adás-vevése korlátozva lévén, álszerződések és ál-

folyamodások igénybevételével igyekeztek az emberek a törvények korlátain rést ütni. A jelen esetben is bizonyosan megvásárolta polyáni Solyom Páltól a kivándorolt Bölöny Péter és Mátyás a kérdéses telket és birtokot, de ezt elhallgatta úgy a vevő, mint az eladófél s hogy ellentmondás ne történhessék, együtt közösen folyamodnak kiváltság levélért.

A kiváltság levélben aztán el van mondva, hogy nem csak a belsőségek, hanem azonkívül Köleskert, Kerekdő dűlőbeli külsőségek is jog és törvény szerint nevezetteket illetik, minden közönséges és rendkívüli terhek, taxák és adók alól, valamint a tized és kilenczed tartozások alól kivételnek és felszabadítatnak.

Később, 1609 okt. 14-én Bölöny Gergely lófő-nemes és általa Bölöny István, Péter és Miklós eszközölnék ki nemes levelet Báthori Gábor fejedelemtől Felső-Csernáton (Háromszék m. Kézdi járás) községben. Ezen primipilusi levél kieszközlése (4 sz. okmány) már könnyebben történhetett, mivel ekkor már Bölöny Gáspár a fejedelmi udvarnál szolgált s az ő kezén mentek át s az ő és a fejedelem aláírásával adattak ki a nemes levelek.

Ezen primipilusi nemes levél tartalma szerint Bölöny Gergely és társai székely jobbágyok ez idő szerint (1609); a nemeslevél ezen állapotból kiveszi őket és a többi igaz székely primipilusok (lófő-nemesek) számába és társaságába számlálja, befogadja és fölírja. Nemkülönben nemes Mihálcz Mihály és Szaniszló Tamás szomszédságában lévő házakat minden rendes és rendkívüli terhek, taxák, adók alól — valamint különféle segélyek és kincstári tartozások alól, végül a tized és kilenczed fizetés alól minden egyéb örökségével együtt, melyet Felső-Csernátonban jog- és törvény szerint birnak — örökre kiveszi és megneemesíti.

Itt is valószínű, sőt bizonyos a törvény korlátait kiját-szó cselekedet; ugyanis lehetett Bölöny Gergely, *mint menekült ember* Felső-Csernátonban székely jobbágy állapotban, megengedhető; de mégis bizonyosabb az, hogy

az ő személyének, családjának és különösen vagyonának megnevesítése csak ürügy volt a törvény előtt, mellyel az adás-vevés lepleztetett.

Hogy legkisebb érdem felemlítése nélkül egyenesen primipilusi és nem pixidariusi nemesítést kap Bölöny Gergely — ez a fejedelmi szolgálatban álló Bölöny Gáspár közbenjárására vall; az a körülmény pedig, hogy Bölöny Gergelynek Felső-Csernátonban háza, öröksége van, s hogy a birtokos székely egyáltalában nem volt jobbágy — azt látszik bizonyítani, hogy Bölöny Gergely a nemesítés előtt is székely birtokos nemes volt, de kellett a kiváltságlevél a Bölönből menekült Bölöny Gergelynek, a Felső-Csernátonban vásárolt örökség legitimálásához.

Bölöny Bálint, Báthori Gábor fejedelemnek sok maroszeői pixidarius gyalog katonája közt említetik meg 1608 június 10-én a fejedelem által kiadott kiváltság-levélben (5. sz. okmány); ezek is kivételnek minden teherviselés alól és úgy személyekre, mint örököseik és utódaikra nézve megnevesítettnek.

Hasonlóképen Bethlen Gábor fejedelem a vele harczoló katonáiból 1619-ben 333-at telepít le Uj-Tordára; ezeknek ottan birtokot osztat ki, a ki nem nemes, megnevesíti, a ki nemes, annak nemességét megerősíti, a nemességet mindkét ágon levő örököseire kiterjeszti és közös nemesi czimert ad mindeniknek, a mint ezt a 6. sz. okmány tüzetesen elsorolja. — Ezen letelepített fejedelmi katonák közt van Bölöny György és Bölöny Miklós.

II. FEJEZET.

A főág kiválása. Bölöny Jakab.

Mikó Ferencz írja egykoru történetírásában, hogy mikor bujdosásából 1604-ben Kolozsvárra érkezett, ekkor már Bölöny Gáspár a magyar cancellárián hivatalnokoskodott és az ő befolyása következtében kapta vissza az atyja és a maga birtokait.

A dolog megértése szempontjából családtörténeti munkák megírásánál is elkerülhetetlen szükséges a szereplő egyének korának és a kor szokásainak ismerése; e nélkül hiányos minden genealogiai-írás.

Erdélynek Magyarországtól való különválása után, különösen, midőn Báthori István fejedelem Erdély külön kormányzatát szervezte az erdélyi fejedelmi udvartartás, a specziális erdélyi bel- és külügyi kormányzás új szokásokat honosítottak meg és új törvényes intézkedéseket létesítettek az erdélyi részekben a fejedelmi korszak alatt.

Láttuk, hogy a fejedelmek kezdtek állandó katonaságot tartani magok körül, hadi szolgálataikat igénybe vették és aztán jutalmazásul kiváltságokat, nemességet biztosítottak, sőt birtokokat adományoztak számukra, — ilyen a Bölöny Péter és Mátyás kiváltságlevele, a Bölöny György és Miklós nemességének megerősítése és új-tordai birtokuknak fejedelmi adományozása.

Ezen és az ilyen katonai szolgálatokon kívül a fejedelmi udvarnál szükség volt a hajdani apródi- vagyis a mai testőrségi szolgálatokra és bizonyos diplomaciai hivatalokra. Ezen szolgálatok és hivatalok emberei általában kétfélék voltak: fizetések és hivatottak, továbbá önkéntesek és fényűzésiek. A rászorult nemesi családoknak jó tanuló gyermekei, kik különösen nyelvi ismeretekkel bírtak és külföldi egyetemeken is megfordultak, a fejedelmi cancellarián kezdtek meg hivataloskodásukat és alsó-fokról sokszor a prokátorságon, fiskális direktorságon sat. keresztül föl vitték a fejedelmi titkárságig avagy épen a cancellárságig.

Hogy Bölöny Gáspár az 1599-iki menekülés után, Bölönből távozva így rövid idő alatt olyan befolyásos hivatalnok lett az erdélyi magyar cancellarián, mikép általa szerezhette vissza Mikó Ferencz is tekintélyes birtokait — csak úgy lehet megmagyarázni, ha elfogadjuk azon állítást, hogy a Bölöny család már a székely zendülés előtt is tekintélyes befolyásos család kellett, hogy legyen tagjaiban, Gáspár pedig azonkívül abban az időben olyan tanult ember volt, hogy képességét igénybe vette a fejedelmi

udvar is. Ilyen egyének teljesítették az udvari és a külügyi diplomaciai szolgálatokat a külföldi udvaroknál; nem nagy fizetésök volt, de hosszas szolgálat után rendszeren a kincstárra szállt jószágokból adományi javakat kaptak maguk s családjaik számára.

Befolyásos ember ez időben Bölöny Jakab, ki a Géczi-pártiak egyik vezérembere volt a Báthori Gábor elleni fölkeléskor (1612); hasonlóképen számottevő ember Bölöny János, ki Magyarországra költözik át Erdélyből, oda nősül és a kinek fia Zsigmond, sok szerepre vállalkozott Erdély történetében — eredmény nélkül.

Bölöny Jakab családi állásáról nem találtam közelebbi feljegyzéseket; közszerepléséből ítélve, azonban az akkori Bölönyék közt ő lehetett a legvagyonosabb; mert, hogy több székely-nemes társaival, csakis a brassóiak segítségével mellett a fejedelem ellen nyílt lázadásba törjenek és fölkelést szítsanak: ahhoz a fölkelő nemeseknek kellett, hogy legyen megfelelő vagyonuk és függetlenségük.

Bölöny Gáspár a 17-ik század elején 20—25 évig élt udvari szolgálatban, Székely Mózes fejedelemsége, Rudolf harmadszori uralma, a Básta szereplése, Bocskai, Rákóczi Zsigmond, Báthori Gábor és Bethlen Gábor fejedelemsége alatt egyaránt országos hivatalnok és éltefogytáig csendes aulikus ember volt.

Bölöny Jakab ellenben, midőn Báthori Gábor fejedelem köz- és magán életének súlyos kritikája következtében a kedélyek nyugtalankodni kezdtek — a Báthori-ellenes csapat törekvéseihez simult s a fejedelem ellen esküvők táborához szegődött.

Báthori Gábor idejében az egykoru írók tanúsítása szerint vehemens küzdelmek között élt a társadalom, de minél fáradtságosabbak és veszedelmesebbek voltak a küzdelmek, annál nagyobbak voltak a lakomák.

„A főurak is mázatlan, három négy itezés fazakakból itták a bort s a fejedelmi udvar e részben csak annyiban különbözött, hogy itt több arany, ezüst, kiczifrázott doborművekkel ékített vagy állatokat ábrázoló kupa, kehely

és serleg volt föltéve. Az ital megkezdődött a második éték-fogás feladásával s a kupákat azontul egymásnak adták. A lakoma, végefelé már zajossá vált, az énekes inasok szerelmi vagy hősies dalait, töröksip, hegedű, dob váltá fel „s ez ugyan indította az embereket mind az itatra, mind a vigaszságra.“ (Báthori G. története. Szilágyi 69.)

A fejedelem márczius 25-re (1610) országgyűlést hirdetett Beszterczére. Korán elindult Fehérvárról „utjában imide-amoda, hová hívták, vendégséggel töltötte“ az időt. A többi közt betért Radnótra Kornis Boldizsárhoz. Kornis neje Kereszturi Kata, bár ez idétt már három gyermek anyja, szép asszony volt s „tisztaságszerető, tökéletes házastárs.“ A betérés végzetteljes volt a Kornisokra. (Szilágyi i. m. 78).

„Mondják — az egykoru Mikó kifejezése — hogy a fejedelem felgerjedett, mint ifju ember a szép asszonyokra.“ Kornis Boldizsár (székelyek generálisa, udvari főkapitány, háromszéki királybíró) lelkében háborodottsággal és rémülettel gyanusitgatta, hogy a fejedelem családi boldogságának megrontója lesz, előtte volt Kamuti Farkasné, Dengelegi Mihályné esete. A gyanu bosszura ingerelte a megütődött férjet, egy összeesküvés élére állt, mely Báthori meggyilkolását tűzte ki célul, Kendi István a korlátnok mindjárt társul szegődött.

Az összeesküvés célját nem érte; Kornis életével lakolt, Kendi elmenekült és tovább szította a Báthori elleni mozgalmat s megnyerte a szászok pártfogását, illetve a brassói és barcasági eléggületlen szászok, valamint a székely nemesek közül többen, köztük Bölöny Jakab a Kendi pártjára álltak.

A szászok ez időbeli sérelmét az okozta, hogy Báthori elkönfiskálta a szász papokat illető papitizedek jövedelmét s azon felül azt látták a szászok, hogy Báthori a harmadik nemzetnek (a szászoknak) politikai különállását akarja semmivé tenni; a Brassóval tartó uraknak is volt mentességök az országgyűlés előtt (Szeben 1612 május 15) t. i. ők a hazát pusztító hajduságnak a rettenetes kegyetlen-

ségei elől mentek Brassóba, Serbán oláh vajdának azért engedelmeskedtek (a fejedelem akarata ellenére), mert győzött és így kénytelenek voltak az engedelmességgel. Daczára ezen mentségeknek ugyanezen országgyűlés elítéli a lázadókat összesen 43 egyént és pedig egy püspököt (Csiki István), egy kanonokat, hét nagyságos urat (Kendi, Senyei, Kornis sat.) és 34 nemzetes urat Kálnoki, Nemes család több tagját, Bernáld, Domokos sat. és közöttük Bölöny Jakabot. Elmarasztaltatnak „a fej-becsület és a saját magukat és utódaikat illető vagyonszerzést maga után vonó nóta-ítéleten.” Sőt a rendek tulbuzgóságából azt is kimondták, hogy jövőre olyan fejedelmet választanak, a ki ezen ítéletet meg nem másítja, hadd legyen a proscriptio örökös.

A brassóiak s a velök levő urak a töröktől vártak segílyt. Báthori is a törökökhöz küldte Géczi Andrást jeles ajándékokkal. Géczi Brassón keresztül indult a portára. Brassóban megállapodott. A lázadó urak körülvették Géczit telebeszélték a fejét, javasolták, hogy a portán adja elő az ország sérelmeit (az ország alatt első sorban magukat értették) s a vele lévő fejedelmi ajándékokat ossza ki a törökök közt mint az ők ajándékaikat, hisz ezek az ajándékok ugy is az ország kincseiből valók, jelentse ki, hogy az ország Báthoritól szabadulni akar s mondja meg hogy éppen őt Géczit öhajtja az ország fejedelemnek sat.

Géczi András rövid jellemzése érdekes azért, mert az a komisz jellemtelenség, a mi sajátja volt és az a fontos szerep és állás, melyhez mégis hozzájutott — leginkább bizonyítja a korszaknak, melyben élt, politikai és hadi erkölceit a mai napság alig megérthető akkori zavaros küzdelmek között.

Géczi a Mágocsi család pártfogása alatt nőtt emberré; Mágocsi Ferencz politikai ügynöke, gazdasági prefektusa és bizodalmassa volt, míg kemény és vérengző természeténél fogva türhetetlenné vált; a jobbágyokat kinozta, sanyargatta, egy köztiszteletű kanonokot is megölt, a miért üldözőbe vették és Báthori fejedelemhez menekült

(1611) kinél behízelegte magát s innen a fejedelmi bizodalom, mely értékes kincsekkel portai követségre küldi Géczit.

És Géczi — jellemének megfelelő módon — a lázadók javaslatát elfogadta, szövetkezett velök, irományukat és felhatalmazásukat átvette s ment Sztambulba, hogy magát fejedelemnek csinálja, magát az erdélyi rendek követének adván ki — Báthorit cserben hagyta. Midőn pedig a lázadók ügye nem sikerült, ismét visszatért Báthorihoz és elárulta a brassóiak ügyét. És ez az ember volt jó ideig erdélyi fejedelmi aspiráns.

A lázadó nemesek és a brassóiak dolga megerősödni látszott valóban, mert Géczi részint az oláh vajdától részint a török császár parancsolatjából nyert gyalog és lovas csapatok élén megjelent. Géczi a székely nemesekkel együtt az egyik tábornak, Veisz Mihály brassói bíró a másik tábornak álltak az élén. Török István a hajdu és székely csapatok parancsnoka Földvár alatt egyesült velök közép vonalban; a jobb szárnyát Mocsonyi, a balt Folti igazgatják vala és úgy *„szép sereguetve felmenének“* a hegyre holott Fejér (Veisz) Mihály hada vala.*

Azonban a gyűlevész nép, legelsőben a Raduly vajda oláhsága a fejedelmi séreg láttára, hátat fordított, kudarczczal végződött a hadjárat, Veisz a brassói bíró is elesett a csatában s vele együtt mintegy másfélezer ember (1612 okt. 8). Vesztett csata után visszahúzódtak a lázadó nemesek Brassóba, Brassó a legerősebb kerített vára volt ekkor Erdélynek és itt várták ügyök jobbra fordultát.

A fejedelem az országgyűlési rendekkel 1612 novemberben ismét nótáztatta a lázadókat (s ekkor már az időközben elpártolt Bethlen Gábort is); azonban nem sokáig tartott a fölkelt nemesek és brassóiak büntetése, örökös proscriptiója, mert Bethlen Gábor már ekkor Temesvárt dolgozott a fejedelem ellen, mint a porta kegyencze, Báthoritól pedig erőszakossága és erkölestelensége

* Mikó históriája, Magyar tört. Emlékek, II. osztály, Írók VII. k. 229.

miatt napról-napra jobban távozott a közvélemény eddigi felfogása, úgy hogy fejedelmi székét inogni érezte jobban és jobban, — tehát a közeledő veszély megelőzéséül békés utra terelte politikáját s midőn 1613 május 1-én a Brassóba szorult nemesek küldöttje, Bernald Ferencz megjelent az országos rendek előleges tanácskozásán, főtárgyként vétetett elő a brassói urakkal való egyezkedés. Most már az egyezkedés könnyen ment, május 13-án a rendek pontokba foglalták az egyességet, egy felől az urak részéről egyszerű bocsánat kérés, más részről a teljes amnestia képezte alapját az egyességnek, mely 1—5 pontba foglaltatott össze (7. sz. okmány) s melynek 3-ik pontjában ki van mondva: „Velök (brassói szászokkal) egyetemben megesett atyjok fiának nm. Géczi Andrásnak, szolgálival együtt, hogy felséged megkegyelmezzén; — azonképen a nemeseknek, kik eddig velök voltak, ugyanint: Kálnoki Jánosnak, Nemes Balázsnak, Nemes Jánosnak, Nagy Menyhártnak, Bernáld Ferencznek, Geréb Györgynek, Kálnoki Benedeknek, Horváth Mihálynak, Mohai Istvánnak, Ádámosi Nemes Jánosnak, *Bölöny Jakabnak*, Pribék Jánosnak és Angyalosi Mihálynak felséged megkegyelmez és mindennemű igazságukban megtartja és másokkal is megtartatni akarja.“*)

A 4-ik pontban befoglalva van: „Annak felette, mint-hogy felséged vétségekért velünk egyetemben proscibálta vala őket városostul és a Brassóban lévő nemességgel együtt, articulusha is iratta vala, melyek ki is nyomtatattak, — azokat a mostani országgyűlésben in ea parte quatenus ipsos concernit, cassaltatjuk és neveket kivonatjuk, hogy áruló nevek semmi rendek előtt ne légyen ezután.“

Ezen kiegyezést diploma alakjában elkészítik s mindnyájan meg pecsételik; május 31-én pedig (1613) Brassó város tanácsa és a nemes urak közötti szövetség nullificaltatott és a nemesek feloldoztattak a városhoz való kö-

*) Szilágyi Bátori Gábor története 250.

telezettségök alól, június 3-án letették a brassóiak Báthorinak a hűség-esküt, de nem sokat ért vele. Október 23-án Bethlen Gábort fejedelemnek választják, október 27-én pedig Báthorit N.-Váradon megölik s testét a Pecze vizébe dobják. Bethlen Gábor fejedelemségével új fordulat áll be Erdély köz- és magán életében.

Bölöny Jakab nem esett el a leirt csatában, melyhez „szép seregvetve“ húzódott fel a sereg és a melyben oly sok ember halálát lelte, bizonyítja az idézett országgyűlési végzés, mely 43 proscibált fő ember közzül 13-nak köztük Bölöny Jakabnak, a lefolyt csata után tartott országgyűlésben megkegyelmez, holott, ha Bölöny Jakab már nem él, alig kerül neve a megkegyelmezettek neve közzé az országgyűlés előtt; azért többé nem találkoztam még sem nevével, szereplésével kutatásaim alatt. Rebellekedésével föl hagyott bizonyosan, mert az amnestia után mindjárt következett a Bethlen Gábor uralma, Bethlen Gábornak pedig mind személye, mind kormányzata nagyjában kizárta a belső támadások lehetőségét; azonkívül Bölöny Gáspár — a mint most következőleg le fogom írni történetét — Bethlen Gábornak mindenesse, legbizalmasabb embere lévén, ez a viszony kihatással kellett, hogy legyen a Bölöny Jakab további magaviseletére is.

III. FEJEZET.

Bölöny Gáspár.

Mikó Ferencz egykoru történetírása s a Bölöny Gáspárral való viszonyának megörökítése az első utbaigazító jel Bölöny Gáspár szereplésének és vázlatos élettörténetének kezdetleges megismeréséhez.

Hogy a székely nemeseknek (élek a nemes kifejezéssel, bár hibásan én is, és követem az abusust, miután korábban a helyes distingtiót megtettem — mert az általánossá vált kifejezés által értethetem meg magamat jobban) 1599-ben futni kellett és hogy Mikó szerint sokan

mentek ingó-bingó vagyonukkal Görgénybe, mások Brassóba, némelyek Kolozsvárra sat. — egészen bizonyos történetileg. — Bölöny Gáspár is így jutott kerített városba — Kolozsvárra és mondja is 1614-ben, hogy ennek előtte évekkel letelepedett Kolozsvárra, ezen kifejezés, hogy „letelepedett“ egyenesen igazolja személyes átköltözését és így az ismeretes tények kapcsolatosan megerősítik egymást.

Minő vagyonnal mehetett át Kolozsvárra, mennyi értékű ingóságát vihette át és mit vesztett a Mihály vajda által felbujtott tömeg fosztogatása és rablása miatt — kitudni nem lehet; de az bizonyos, hogy Bölönben maradt ingatlanaihoz még 1619-ben sem juthatott hozzá, mert az 1619 évi májusi országgyűlés elibe terjesztett és elfogadott törvények közt világosan ott van az intézkedés, hogy az erőszakkal elfoglalt ingatlanok visszaszerzése miként történjék Erdélyben általában s azonképen a székely primoroké (nemeseké). Ezt a törvényjavaslatot pedig éppen Bölöny Gáspár terjesztette az országgyűlés elé.

Hivataloskodását a cancellarián mikor kezdte meg — évszám szerint nem tudható; milyen állásban volt előbb — nincs nyoma. Mikó 1604-ben már hivatalban találta; Báthori Gábor fejedelem pedig azt mondja Miklósvárszékeknek 1610-ben adott privilegiumában: „Bölöny Gáspár de Nagybölön scriba et juratus notarius cancellariae majoris et aulae familiaris.“ Tehát ekkor már két minőségben egyszerre két hivatala volt: irtok és fölesküdtött jegyzője volt úgy az erdélyi nagyobb cancellariának, mint magának a fejedelmi udvarnak.

Midőn azonban Mikó említi, 1604-ben, már ekkor is hatáskörének, befolyásának kellett lenni nagynak; mert Mikó saját historiájában egyenesen Bölöny Gáspárnak tulajdonítja, hogy hidvégi jószágait visszakaphatta (8. sz. okmány). Saját érdekében azonban ezen befolyást nem tudta, vagy nem akarta használni; ingatlanait még 1619-ben is új törvényalkotás útján igyekszik visszaszerezni,

holott, mint a kormány és az udvar embere, kerülő utakon is hozzájuthatott volna bizonyosan előbb.

Bölöny Gáspárhoz milyen közeli vagy távoli rokonsági fokozatban álltak a többi Bölönyék pl. Bölöny János, Jakab, avagy a csernátони és uj-tordai Bölönyek – megmondani nem lehet. Ki volt Bölöny Gáspárnak az apja – nem akadtam reá.

Mikó Ferencz historikusnak, kivel Gáspár oly bizodalmas viszonyban állt – már az édes apja Mikó János is fejedelmi szolgálatban a Báthori Zsigmond udvarában élt. Mikóék hidvégiek voltak, Hidvég Bölönnel egy járásban van, majdnem szomszéd község: egészen valószínű, hogy a Mikó Ferencz és a Bölöny Gáspár szülei szintén barátságban éltek és a Gáspár közbenjárása, hogy Mikó Ferencz oly hamar birtokaihoz jutott, lehet csak viszonzása volt azon szívésségnek, melyet a Báthori Zsigmond udvarában élő Mikó János korábban a B. Gáspár apjának tett; lehet az is, hogy Gáspárnak már az atyja is szintén fejedelmi szolgálatban volt és Gáspár mintegy jogutódlásként jutott hivatalba, az áttelepedés Kolozsvárra az 1599-iki erőszakosságok következtében megtörtént ugyan, de azelőtt illetőségüket és birtokukat Bölönben gyakorolván és használván fejedelmi szolgálat közben is.

Mikó – a mint a 8. sz. okmányban olvasható – midőn 1604-ben Kolozsvárra érkezett, Senyei Pongráczczal együtt a magyar cancellariára Bölöny Gáspárhoz ment, ennek segítségével és tanácsadásával szerezte vissza birtokait.

Mikónak – a mint írja – édes anyja, az 1603-iki pestis alatt halt meg; édes atyja pedig Székely Mózes bejövetele előtt (1602 körül). Básta emberei Hidvéget is fölprédálták, a Mikó jószágait két hajdu, Nagy Lukács és Nagy Sebestyén kapta meg.

Kolozsvárra Káransebesből jött. Káransebesen volt ekkor sok ur és főember, köztük Bethlen Gábor, kinek Mikó „inasa”-ként mondja magát, a mi körülbelől, tekintve Mikó fiatal korát (18 éves) – afféle apródi szolgálatnak felel meg. Káransebesből jövet – bár elindulásakor biz-

tatták, hogy gyermek, nem bántja senki — utközben elfogták s bár kiszabadult, mégis vagy két hétig egy szegény szabónak a háza padlásán lakott, mígnem Lúgosí Jánossal nem találkozott, kivel együtt jött Kolozsvárra.

Ép ez időtájt történt, hogy Nagy Sebestyén hajdu Hidvégen megölt egy leányt, mert nemcsak őt, hanem Nagy Lukácsot is szerette. A két testvér hajdu, kik épen a Mikó birtokában laktak, a gyilkosság miatt kereset alá kerültek. Brassóban székelte egy Beauri nevű kapitány, kinek kezébe adta Básta a parancsnokságot; a gyilkosságot megtudván, elfogatta mindkét hajdut és Kolozsvárra küldte. Itt Sebestyént felakasztották, Lukácsot proscribálták. E perczben a hidvégi (és földvári) Mikó birtok gazdátlan volt, most kellett mozogni a Beauri kapitány előtt.

Mikó, illetve gazdája Bethlen Gábor, Kamuti Farkas, Szilvási Boldizsár, Bethlen Farkas sat. urak azért voltak Káransebesen, hogy várták a török segílyt, mellyel egyesülve kiverjék Bástat Erdélyből s vele együtt Beauri kapitányt is; tehát nagyon kényes kérdés volt ily körülmények között a Mikó birtok ügye. Ha a kapitány megtudja, hogy Mikó az ellentábor szolgálatában van épen — szó se lehet arról, hogy a birtokot Mikónak visszaadja.

„Bölöny Gáspár formálta a suplicatiót“ — írja Mikó! A suplicatio vagyis kérvény pedig Mikó öcsésének és hugának, a kiskoru árva gyermekeknek nevében lett készítve, a fejedelmi cancellarián ellátva s a birtok a kiskoruaknak, a két hajdu birtokos elpusztulása után — vissza adományozva.

Mikó fölszerelt és előlegesen ellátott kérvényével, illetve adománylevelével Brassóba ment, kieszközölni a visszaadományozott birtok tényleges átvételét Beauri kapitány előtt a kiskoru gyermekek javára. Utjában Halmágyi István kísérte el, ki épen a havasalföldi vajdától járt bent követségben Kolozsvárt s visszamenőleg Brassóba megállt, Mikót a kapitányhoz vitte s jelentette a hajdukon az ítélet végrehajtását és a birtokoknak a kiskoru gyermekeknek való adományozását. „A kapitány — írja Mikó — placide hallgatott, de valami 300 köből gabonánk lévén

Földvárott, annak megadásáért felgerjede, csaknem rozsul járék... Igy jár a ki hamar sokat kíván.“ *

Bocskai és Rákóczi Zsigmond rövid fejedelmeskedése alatt nem találtam írott nyomokra, melyek a Bölöny Gáspár a cancellariai vagy egyéb politikai avagy családi intézkedéseit bizonyíthatnák (pedig gondolatom szerint vannak ilyenek a Kolozsvár városi régi levéltárban, csak hogy a levéltár rendezetlensége miatt nem érkeztem mindent felkutatni); Báthori Gábor korából is csak az az adat jött tudomásomra, az a kiváltságlevél, mely 1610-ben ismét biztosítja a miklósvárszékiek autonómiáját Sepsiszékek szemben.

Itt fordul elő Bölöny Gáspár, mint a nagyobb cancellariának és a fejedelmi udvarnak scribája és juratus notarius, védvén, megerősítvén azt a privilegiumot, illetve ősi autonómiát a jelen században is Miklósvárszék részére, melyet ezelőtt másfél századdal 1459-ben egyik előde Bölöny Péter védett és biztosított a medgyesi erdélyi országgyűlésen.

A fejedelmi udvari szolgálat misége és minősége alig határozható meg a Bocskai, Rákóczi Zsigmond és Báthori Gábor fejedelemsége alatt; ebben a lázas időben főként az időleges fejedelem személyes elhatározása, sokszor szélsőye körvonalozta a hatáskört. A cancellaria közigazgatási és kormányzási legfőbb forum volt, a központi directiót vitte Erdélyben politikai és kormányzási ügyekben s bár a törvénykezést első fokon a vármegyei törvényszékek, a szász- és székelyszékek s kiváltságos városok gyakorolták, felebbviteli fokban kir. tábla és meghatározott esetekben maga az országgyűlés volt a harmadik forum, mégis igen sok esetben a cancellaria is foglalkozott magánjogi igazságszolgáltatási dolgokkal is; mert néha egyesek befolyása és érdeke így kívánta és mert a törvénykezés és közigazgatás szabatos ketté osztása ez időből nem várható. Sokat kellett tehát, hogy tudjon a ki ez időben cancellariai hivatalnok volt, vagyis helyesebben: sokfélét;

* Magyar történelmi Emlékek VII. k. Mikó Historiája, Monumenta Hungariae Historica.

mindenekelőtt jogvégzettség és törvénytudás volt a főkel-
lék, csak ekkor lehetett „juratus“ notarius, assessor sat.

Midőn Skender basa 25 ezer emberrel a vaskapunál
Bethlen Gábor érdekében átlépett s miután Báthori Gábort
— ki az utolsó veszély idejében is „tánczezal és vig laká-
sokkal“ s azon török hölgyekkel töltötte idejét, kiket Pet-
neházi István jenei kapitány ajándékba küldött neki
úgyiszlva saját emberei megölték és miután a rendek
1613 október 23-án Bethlen Gábort fejedelemmé válasz-
tották: új korszak vette kezdetét, melyben a köz- és magán
ügyek szolgálata, valamint az udvari szolgálat rendszere-
sebb, nyugodtabb mederbe folyt össze.

Bethlen Gábor a történet előtt Erdély legnagyobb feje-
delme; leírhatatlan sokféle küzdelmeiben, a személyes
tehetség és kitartás minden munkájában, hazafias, pro-
testáns törekvéseiben egyaránt a férfias jellem és az emberi
nagyság dicső képét hagyta hátra az utókornak.

Kövári László megírta Erdély történelmét, mint erdélyi
ember erdélyiesen, nagy melegséggel az erdélyi viszonyok
speciálítása iránt s talán szeparatikusabb pennával, mint
kellett és lehetett volna. Nagy rokonszenvvel jellemzi
Bethlen Gábort, lépten-nyomon jelzi fáradságos uralkodá-
sának sikereit s azt mondja, hogy e nagy munkában csak-
nem egy maga állt; „testvérén (Bethlen István) és Pécsi
Simonon (cancellar) kívül alig birt egy tanácsossal.“ *
Ez az utóbbi állítás azonban nem épen így való. Bethlen
Gábor sok érdemes kortársának vette igénybe fáradságát,
buzgóságát és nem egy hivatalnok volt olyan, a kinek
kisegítő munkássága tette lehetővé egyenesen a Bethlen
sikereit. Ez igazolva van a történet által.

Már a Báthori Gábor fejedelmeskedésének utóbbi éve-
iben bizonyára bizalmasa volt Bölöny Gáspár Bethlen Gábor-
nak és Gáspárnak, mint a fejedelmi kormányzás központján
álló hivatalnoknak különféle szolgálatait és értesítéseit vehette
igénybe nem egyszer a következmények ezt határo-

zottan igazolják. Bölöny Gáspárnak ez a viselkedése azonban — tekintve a Báthori Gábor uralkodásának, különösen utolsó éveiben történt erkölcstelenségeit, erőszakosságait, melyek miatt az egész ország elfordult tőle — korántsem tekinthető ily helyzetben a juratus notarius esküszegésének; közérdekből, hazafias szempotból a Báthory Gábor uralkodása végett kellett hogy érjen minél előbb.

A mint Bethlen Gábor 1613 év vége felé fejedelemmé választatott, ettől kezdve 1621-ig folytonosan Bölöny Gáspár a fejedelmi titkár; közjogi, magánjogi, kormányzási, diplomaciai functiókat végez; a fejedelemmé egy személyben titkárja; a fejedelemmé és az országnak ebben az időben és mai felfogás szerint igazság-, pénz- és belügyminisztere. A Mikó Ferencz fiatalkori szolgálata a Bethlen Gábor környezetében még a fejedelemség előtt, a Mikó Ferencz viszonya B. Gáspárhoz, a szükség, mely nélkülözhetetlenné tette kormányrajutás előtt Bethlen Gábor correspondentiáját a központi kormánynyal Bölöny Gáspár útján, a czélszerűség és opportunitàs, hogy Bölöny Gáspárban már egy kipróbált gyakorlott hivatalnokot nyerjen, végül hihetőleg a személyes bizalom is, együttesen idézték elő a B. Gáspár titkárságát a Bethlen Gábor fejedelmi udvarában.

Báthory Endre secretariusus (1599.) Sylla Mátyás; Boeszkai idejében 1605 júliusban Pécsi Simon, Boeszkai halálos intézkedésénél már Kassai István (1607 január) a szekretárius; 1610-ben Báthory Gábor alatt Fráter István; 1613 végén lett Bölöny Gáspár.

Bethlen Gábor fejedelemsége alatt — tekintve a közügyek előhaladását, a hatáskörök kiterjedését — egyszerre két titkár szereplését is látjuk, kik a munkahalmaz és a hatáskörök megosztása szerint folytatták működésüket. A mennyiben Bethlen alatt — legalább 1621-ig. állandóan B. Gáspár a szekretariusus és a másik névvel csak szorványosan találkozunk (1616–1617) és a mennyiben B. Gáspár többször mint fősecretariusus említették — a második titkári állás azonban, melyben látjuk ez időben pl. Eras-

mus Ádámot, csak kiegészítő hivatal lehetett a munkaszaporulat következtében.

Bethlen Gábor török segítséggel fejedelemséghez jutott és a kolozsvári országgyűlésen megjelent rendek lelkesedéssel confirmálták fejedelemségét, mégis temérdek gondot adott Bethlennek uralkodása megszilárdítását kieszközölni. Thurzó, Magyarország nádora is szívesen látta Bethlent a fejedelmi széken, az erdélyi rendek is szerették a becsvagyó, tetterős férfit, a török is pártján volt Bethlennek, mégis annyi ellentét, küzdelem, kezdetleges bajok álltak akadályul Bethlen útjában, mennyit egyelőre elgondolni is elég volna.

A törökhöz nem lehetett Bethlennek őszinte politikája Jenő és Lippa várnak odaigérése és megtartása miatt; a magyar királyság mindig bajnak és veszélyesnek tekintette Erdély elszakadását és a törökökkel való paktálását; Szatmáron Dóczi, Kassán Forgács prágai utasítás szerint lázadást szítottak; Kendit, Homonnait Rádulylyal szövetkezni, Erdélyben Báthori Gábor testvére neve alatt székely pártot létesíteni, Lassotát a szászokkal külön elszakadni segíteni voltak a Bethlen-ellenes mozgalmak törekvései.

A nagy munkához nagy erő kellett. A portára előbb Gerendi Mártont, majd Zsuki Benedeket, Mátyáshoz Kassai Istvánt, Sarmasági Zsigmondot, később Kornis Zsigmondot küldte követségbe egyezkedés végett; a magyarhoni megyékhez is külön követeket küldött, különösen, mert Mátyás szélbeli várparancsnokai Tasnádot és Nagybányát, mint a Báthori család igényelt javait elfoglalták, Kővárt pedig Báthori Gábor neje önként feladta a császáriaknak s ezek a helyek pedig mindmegannyi támpontok voltak Erdély könnyű megtámadásához.

Bethlen uralma elszegényedett hazát, szétzüllött társadalmat talált; elkerülhetetlen szükség volt: a tanodák, templomok helyreállítása, a fejedelmi lak kiépítése, a közkincstár beruházása, a fegyveres erő szervezése, a confiscált vagyonok tulajdonának rendezése sat. sat.

És e nagy munkából kivette a maga részét 6—7 éven Bölöny Gáspár is a fejedelem állandó titkára.

Az én hézagos kutatásom szerint először 1614 január 27-én találkoztam Bölöny Gáspár intézkedésével, midőn Bethlen a tasnádi helytartóság ügyeit rendeztette. Bethlen Gábor Keresztszegi Pétert nevezi ki tasnádi helytartóvá. Ugy látszik — s úgy is volt — a magyarországi megyékhez küldött követek eljárása sikerrel járt. Előbb Ujnémethi István volt a tasnádi helytartó, Középszolnokmegye viczispánja — elmozdítottatott s helyébe Keresztszegi neveztetett ki és a kinevezésben szigorú figyelmeztetést kap, hogy hűséges legyen a fejedelmi udvarhoz.

Ezen kinevezés Szebenben kél és egészben a Bölöny Gáspár írása s ő irta alá is egyedül; azután utólagosan a fejedelem figyelmeztetése jön, hogy Keresztszegi Ecsedbe be ne szolgáljon, mert mint említve vála, az ecsedi Báthoriak Tasnádhoz még mindig igényt formáltak. Ez az utóirat már a fejedelem írása s alatta áll Gábel Bethlen.*

Egy másik intézkedés 1614 márczius 14-én történik, mellyel a fejedelem Kolozsvár érdekében kijelöli azon városokat, melyeken túl Kolozsvár polgárait fuvarozásra küldeni szabad nem lesz. Ezt aláírta a fejedelem, Pécsi Simon cancellár és B. Gáspár Secretar.**

Ugyanez év április 27-én Marosvásárhelyről a Szolnokmegyében elhelyezett hajduk élelmezése céljából kelt rendelet aláírói a fejedelem és Bölöny Gáspár. (Emlékek VI. k. 446.)

Ha a fejedelem titkári hivatalának összes irományai és kimutatásai sértetlenül, úgy a mint keletkeztek — előttem állának, másként tudnám bizonyosan kimutatni a B. Gáspár munkásságát, mint a hogy kimutatnom lehet; ámde a forrásmunkák és történetírók utmutatásából látva, a történeti nyomok elszóródtak, egyik az országos levéltárban, másik a bécsi titkos levéltárban (ugy tetszik leke-

* Erdélyi országgyűlési Emlékek VI. k. 402. Eredeti az országos levéltárban.

** Kolozsvár Története. Jakab Elek. Oklevéltár II. k. 231. Eredeti Kolozsvár városi levéltárban. Fasc. P. Nro. 7.

rült ez is az országos levéltárba), harmadik a kolozsvári városi levéltárban, többiek, a mik el nem pusztultak, a vármegyék, városok és egyes családok levéltárában szerte-szélyel; ezeket az elszórt nyomokat nekem összeszedni nem lehetett, helyzetem és állásom nem nyújthatott ahhoz sem elegendő módot, sem elegendő időt; de azért a B. Gáspár munkássága és élete, valamint szereplésének fontossága eléggé megvilágosítható az évek folyamán.

Aláírt 1614 május 14-én, illetve egészben kiállít B. Gáspár Kolozsvár tanácsa részére egy okiratot (10. sz. okmány), melyben őt Kolozsvár város befogadja városi polgárnak és a miért viszonzásul kijelenti B. Gáspár ez okiratban, hogy nemesi kiváltságát e városban csak anynyiban fogja használni, a mennyiben ezáltal nem sérti meg a városi polgárjogot. Ez az okirat figyelemreméltó azért, mert a vármegyei (és székely) nemesi kiváltságok megtartása egyfelől, a szabad városok polgárjogainak megvédése másfelől 1848-ig több százados mozgalomban tartotta a magyar társadalmat vidékenként és ennek a két fél által vitatott hosszas kérdésnek a megvilágosításához kellő magyarázatot nyújt.

Jakab Elek szintén közli ez okiratot Kolozsvár története cz. munkájában az oklevéltár 233-ik lapján*); azonban tévesen commentálja, midőn azt mondja, hogy B. Gáspár, a fejedelem titoknoka — ezen okiratban — nemesi kiváltságáról lemond. B. Gáspár így fejezi ki magát: „ez napságtól fogva *a városban* nobilitaris praerogativámmal csak úgy élek, mint egyéb civis.“ Csak a városban igéri B. Gáspár az alkalmazkodást a városi polgár-jogokhoz, de nemességéről bent a városban sem mond le, a városon kívül pedig a nemesség használata avagy elhagyása — szóba se jött. Hiányos felfogás az is Jakab Elektől, midőn a városok polgár-jogának criteriumát első sorban morális szempontból mondja becsesnek, állítván, hogy Kolozsvár városa folyvást szívósan ragaszkodott polgári jellege meg-

*) Az eredeti Kolozsvár város levéltárában. Fasc. II. Nro. 51.

őrzéséhez s a polgár-jog előtte *nagy erkölcsi értékű volt*, úgy, hogy Bölöny Gáspár fejedelmi titkár nemességét adta érte cserébe.

A dolog azonban úgy áll, hogy az ilyen polgári és nemesi jogok gyakorlása felett történt kritikában soha sem a morális érték jött figyelembe első sorban, hanem mindig realis ok, mindig bizonyos közszolgáltatnak, közteherviselésnek lehetőleg igazságos megosztása.

Egyes vidékek központjában lévő nagyobb község fekvése, népességében rejlő ereje és vagyonosságánál fogva, különösen Zsigmond uralkodása után — a szociális életmód legtermészetesebb alakját, az általános polgárjog gyakorlatát már a középkorban, illetve fejlődése stádiuma szerint még korábban is magához ragadta; némely város pedig már községi telepedése alkalmával szerzett magának megfelelő privilegiumot, úgy, hogy Magyarországon 1848 előtt általában úgy állott a dolog, hogy a városok lakói nem voltak se jobbágyok (kivéve azt, hol némely erőszakos földesuri család százados pressiója alól menekülni nem tudtak) se földesúrak, nem volt nekik jobbágyuk, de ők se szolgáltak senkinek, mint szabad polgárok autonómiával bírtak és a közszolgáltatokat egyenlően teljesítették.

Az átalakulás bizonyos stádiumán ment keresztül a városi élet Erdélyben és a hozzátartozó megyékben akkor, midőn Erdély elvált az anyaországtól és külön fejedelemségének, a magyarság érdekének és a protestantismusnak fenntartása s illetve megerősítése érdekében majdnem állandó harcot kellett folytatnia. Voltak városi lakók, kik rendes kapuszám szerint adóztak, mint jobbágyok; voltak u. n. taxás városok, melyek adójukat az országgyűlés elhatározása szerint évenként bizonyos összegben (taxa) fizették; voltak nemes városok, melyek nem adóztak sem úgy, sem így, hanem személyenként katonáskodtak; voltak városok, melyek mint végvárak, a török világ idejében állandó várszolgálatot teljesítettek.

Kolozsvár csendes és circumspectus szász város volt sokáig; időnként szórványosan vegyült német ajkú lakos-

sága közzé magyar nyelven beszélő ember, s midőn feles számra apadt, illetve nőtt a kétnyelvű lakosság — akkor is megtudtak egymás közt egyezni úgy a közszolgálatokra, mint magán életükre, vallásos és egyéb kérdéseikre nézve. Az erdélyi fejedelmi udvartartással azonban egy invasio lepte el Kolozsvárt, nevezetesen a fejedelmi udvarral, mint annak környezete sok vármegyei és székelyföldi nemes költözött he, vagy legalább lakott állandóan Kolozsvárt cselédségével együtt, kik mint nemesek, megtagadtak minden városi közszolgálatot, sőt nem nemesek is, nemeseknek adván ki magukat — szolgálatot teljesíteni vonakodtak.

Az állandó háborus élet pedig a 16-ik és a 17-ik században folytonos tábori szolgálatot, folytonos várőrizetet követelt a kolozsvári polároktól; azonkívül egyéb közterhek, a fejedelmi udvar különféle szükségleteinek ellátása, dízma-fizetés, postálkodás sat. nagyon terhesek voltak és a kolozsvári polárnak aránytalanul súlyos rész jutott ki ez időben a közszolgálatokból.

Már 1594 nov. 6-án a kolozsvári lakósság panaszkodik a teherviselés aránytalansága miatt s e panaszban elmondja, hogy „yth (itt) sohanem lakhatott sem lakyk zabados ember, ky nemes legyen“, a kolozsvári ember hadba nem megy, hanem itthon köteles szolgálni éjjel nappal és a ki Kolozsvárt lakik, az mind tartozik együtt szolgálni a kolozsváriakkal, nemesség czimen ki nem vonhatja magát a szolgálat alól sat.

A fejedelem előleges parancsolata az volt, hogy Kolozsvár küldje illendő felszereléssel a fejedelmi táborba a Kolozsvárt lakó nemeseket. Ennek a rendeletnek a következtében kelt a panasz és a tanács úgy oldja meg 1595. aug. 21-én kelt deliberatumaival a kérdést, tekintettel a fejedelmi parancsra és a polárok panaszára, hogy a kik csak czimeres nemesek, azok a kolozsvári polárokkal együtt szolgálnak Kolozsvárnak, a kik pedig jobbagyos nemesek, azok szolgáljanak a nemességgel együtt a fejedelemnek; utóbbiak kötelesek a vármegyei nemesek közt személyök és jószáguk után lovas és gyalog katonai

szolgálatot teljesíteni, a czimeres nemesek ellenben egyenlők legyenek a kolozsvári polgárokkal.

Fölterjesztik a fejedelelemhez ezen határozatukat a kolozsváriak s a fölterjesztés rendén megjegyzik, hogy az ki lett hirdetve, de sem Kolozsvármegye ispánja (alispán a nemesek képviselőjében) sem a kolozsvári nemesség nem apelalta.

Bethlen Gábor első országgyűlése alatt (1613 okt. 20 – 9) az országgyűlési végzés 15-ik pontjában ismét ott van a városok panasza, hogy a városok viselik az ország és a fejedelelem terheit, némely rend, hogy elkerülje, nobilizaltatja magát, e miatt a városok nagy fogyatkozásokban vannak, megkevesedvén a szegény fizeti és viseli a terhet: azért ennekutánna ő Nsga (a fejedelelem) a mező városokban senkit ne nobilizáljon.

Kolozsvár lakossága tüzetesen felsorolt okainak előadása mellett 1675-ben ismét az országgyűléshez folyamodik :

1. A beszármazó nemesség a közterheket nem akarja viselni pedig Kolozsvár javadalmait, biztosságát sat. élvezi pl.

a) Kolozsvárt resideáló beszármazott nemesek az exemtióval meglévén különböztetve, adószedni a házakhoz be nem mehetnek,

b) be nem mehetnek tűzrendészeti felvigyázás céljából sem,

c) nem akarnak a kolozsváriakkal katonáskodni,

d) a sok exemtak miatt nem lehet pénzért se alkalmas szállást kapni a praesidarius tisztek számára.

2. Nem lehet velők a kolozsvári fórumon perelni, csak egyenesen a vármegye székén.

3. Mióta vég hely Kolozsvár (Kolozsvár vég helylyé és nemes várossá nyilvánított 1666 febr. 24. a fogarasi országgyűlésen) sok ló kell s kevés a legelő, hitvány az állat e miatt.

4. A sok építést (82 hid, vár, bástya, kapuk sat) nem győzik, egy jobbágy sines.

5. A Bánffy Dénessel bejött sok török, sok költséget okozott, ennek országos megtérítését követelik.

Az országgyűlés rövid határozata az, hogy az 5 alatti költséget a Harminczadon fizessék ki, az 1—4 alatti dolog maradjon úgy, mint ennek előtte volt.

Most lehet megérteni a 10 sz. okmány tartalmát úgy a mint az a maga idejében létre jött. Nem mondott le B. Gáspár nemességéről, csak példaadásként a város iránti hálájából elvi kijelentést tett a közteherviselés arányosabb megosztását óhajtandó. Neki a hivatala és állása se olyan volt, hogy menjen bástyát őrizni, hidat építeni, ő az országot és fejedelmet más módon szolgálta; vagyontalan ember se volt, mert utódai még egy század múlva is 24 jobbágy állományu birtokon osztoznak meg. Ez egy önkéntes kijelentés, mint a melyet tett Kolozsvárnak azután több egyén ki egy- ki más okból pl. még 1700-ban is Losonczy Bánffy Mihály*) assecuratiot ad, hogy a Ns. város privilegiuma és szabadsága ellen „élly“ nem akar sőt épen aval akar élni. Bölöny Gáspár megtette a kijelentést, hálából, hogy mint menekültet a város befogadta s lehet, mint kormányshéki s fejedelmi hivatalnokot egyéb előnyben is részesítette; Bánffy Mihály pedig megtette azért, mert a kémeri, nagyfalusi szőlőinek a termését a kolozsváriak nem engedték másként behozni.

Tudjuk, hogy a nemességben, kivált a 19-ik század elejéig milyen nagy erő rejlett. Magok az országgyűlési rendek nem határoznak fölötte másként mint: legyen úgy mint ennekelötte volt; Apafi fejedelem pedig épen abban az esztendőben, midőn a kolozsváriak panaszoltak az országgyűlés előtt (1675) meghagyja Rhédei kolozsvári várkapitánynak, hogy a Kolozsvárt lakó, refugialt s letelepedett gyökeres nemeseket excursiókra, postálkodásra sat. ne erőltesse, ezeket a városiak végezzék, a nemes csak akkor álljon elő, ha a fejedelem hívja, vagy a vármegye zászlót emel.

*) Kolozsvári levéltár Fasc. II. 372.

Sehogyse türhették mégis a városiak e különbséget: a város polgár lakossága az egyformásítást a bentlakó nemesekkel úgy vélte elérni, hogy a fejedelem és az országgyűlés útján magát nemesíttette meg 1666-ban; azonban e nemesítés se ért semmit, a különbség fennmaradt 1848-ig és a nemesítés után is csak úgy folyt Kolozsvár panasza a beszármazott nemesek exemptiója, kiváltsága ellen, mint azelőtt és még sérelmesebb volt a helyzet előttük, mert már nemesek voltak, de azért a kötelezettségük hova-tovább szaporodott legalább is Erdélynek újra egyesüléséig, de ehhez a sok dologhoz nem volt egy jobbágyuk se, maguk végezték és végeztették. A földbirtokos és hivatalnok nemes ember jogi institutióink szerint a vármegyei nemesség e tárgyban egyöntetű, állandó magatartása miatt soha se lett egyforma a városi polgárral (ha csak önként át nem ment a polgár elembe), — tehetett nyilatkozatot itt vagy amott, de ez a nyilatkozat soha se képezhette joglemondás tárgyát, — ha e joggal a nyilatkozat után valóban élni akart, aval bárhol és bármikor szabadon élhetett.

Deés város 1646-ban, 1649-ben, 1656-ban, majd 1699-ben untalan folyamodik a fejedelemhez, országgyűléshez, majd a főkormányshoz, hogy a városi nemesség is a város törvénykezése és adófizetése alá vettessék, vagyonára nézve bár s csak személye legyen kivétel; Torda, Nagy-Ényed hasonlóképen; Zilah polgársága és a középszolnoki vármegyei nemesség egyidőben valóságos háborút folytat a polgárjogok és nemesi jogok gyakorlása közben történt Collisiók miatt: de mindig a nemesi jog győzött, míg csak a 19-ik század szelleme és eszméje s ez eszmekörben felnőtt nagy emberek törekvése, valamint ez általános előhaladás föltétele és követelménye lassankint útját nem egyengette a polgári és nemesi jogok egyformásításának.

Bölöny Gáspár 1614-ben s vele együtt egész kora látszataból s a háborus idők miatt kényszerűségből tulajdonítottak ugyan némi becsét a városi polgár jognak is;

de határtalanul értékesebbnek tekintették a nemesi jogot, annyira, hogy a kettő együtt cseretárgya nem lehetett. Ma? pl. Bölöny Gáspárnak egyik utóda, Bölöny Józsi, a kolozsvári nemzeti színház intendánsa, a ki Kolozsvár kulturális és művészi érdekét sok tekintetben saját költségén segitgeti épen úgy, mint egykor Gáspár őse sokat tett Kolozsvár harcászati, ipari, közgazdasági fejlődése érdekében... ma már nem tudom melyiket becsülje többre különösen mint Kolozsváron lakó háztulajdonos és birtokos, valjon régi nemességét, vagy pedig a 10 sz. okmány tartalmában látható polgárjogi diplomát, melyet Kolozsvár városa adott hajdani ősünknek?

1614 május 15-én kelt három havi fegyverszünet okmánya Bethlen Gábor fejedelem és Pécsi Simon Cancellárius aláírásán kívül szintén el van látva a B. Gáspár secretárius aláírásával is; 1614 május 18-iki kelettel adatik ki Oláhfalú legfőbb és legtöbb kiváltsága; ugyanez évben kapja Szék és Kolozs község a maga privilégiumát; hasonlóképen ez évben irta át és erősítette meg a fejedelem Torda város legnevezetesebb kiváltságait, melyet III. Endre király 1291-ben adott ki s a mely önkormányzatukat, vásárjogukat, vám mentességüket, szabad kereskedelmüket és ingyen sóhasználati jogukat biztosította s határukat kiterjesztette három elpusztult falu határának és a király erdejének hozzá csatolásával.*) Ez okmányok mind a Bethlen Gábor fejedelem és Bölöny Gáspár aláírásával jelentek meg.

1614 május 25-én (valószínűleg az udvarhelyi kapitánynak) rendelet megy a fejedelem és B. Gáspár aláírásával, hogy Rugonfalvában lakó Szakál Jánost a hatóság szabadítsa ki a Nagy Gergely jobbágysága alól s mint székely embert irassa vissza a zászló alá és több ilyen erőszakosságot ne törjön.**)

*) Kolozsvár városi levéltár Fasc. T. T. N. 14. Orbán Balázs Torda város története 129.

**) Bethlen Gábor levelei Szilágyi Sándor 13.

Ugyanez év június 19-én (szintén Gyulafehérvárról) rendeli a fejedelem Kolozsvár tanácsának, hogy 500 frtot küldjön Gy. Fehérvárra, — írás, aláírás B. Gáspáré;*) nov. 15-én Makai János kihaltával adománylevelet kap Borsos Tamás Mező Madaras, Kölpény és Kisfalud községekben lévő részjóságokra a fejedelem és B. Gáspár által kiállítva, aláírva.

Hasonlóképen ugyanez évben erősíti meg a fejedelem B. Gáspár aláírása mellett Kolozsvárnak egy az országgal korábban kötött szerződését. Kolozsvár ugyanis az ország szükségleteire 40,035 f. 50 k. kölcsönt adott; ezért zálogba birta a széki és kolozsi sóbányákat, a sóbányákat az ország azonban vissza vette Kolozsvártól és megengedte, hogy a bányajövedelmek helyett a területére bevitt áruknak 30⁰/_o-át és 20⁰/_o-át vámként szedhesse évi 900 forint pótfizetés mellett.***) (Ezt akarta kikerülni Bánffy Mihály.)

IV. FEJEZET.

Bölöny Gáspár 1614. év végétől 1617. év végéig.

Bethlen Gábor szivós tevékenysége és vezérszellem sokféle intézkedéseinek fogatosításainál mindig magánviselte a nagy fejedelem classicus jellegét; Bethlen, korának nagyon kiemelkedő alakja volt, ez a történet előtt bizonyítva áll; működése számító, öntudatos, erélyes minden téren; vezérszellemében az önállóság, tevékenységében a kitartás — nyújtotta historikus életének a sikert, Bethlen korában és Bethlen mellett más vezéralak nem volt; döntő, nagy dolgokat más nem végzett — ezeket a dolgokat maga Bethlen irányította és ennyiben igaza van Kővárnak; de Bethlen egyszersmind nagyon sok appa-

*) Kolozsvár városi levéltár Fasc. III. N. 153.

**) Kolozsvár története. Jakab Elek. Oklevéltár II. 225.

ratussal dolgozott — a mi másként nem is gondolható — és bizony nagyon sok derék embernek vette igénybe eszét, erejét Bethlen úgy a diplomáciai küldetéseiben, mint a hadseregben és az általános belügyek igazításában; épen sok tanácsossal, nagy erővel dolgozott, mert a föl vállalt nagy munka megkövetelte a megfelelő nagy erőt, csak-hogy e nagy munkát mindig a Bethlen számítása és tevékenysége irányította.

Uralkodása elején, midőn tisztáznia kellett helyzetét a törökkel, a magyar királyság embereivel, a császárral, Mátyással, avagy a fejedelmi trón praetendenseivel; vagy midőn elfoglalva volt a belső szervezéssel, nevezetesen iskola- és vallásügy rendezésével, a pusztító háborúk által megzavart magánjogi viszonyok, birtokkérdések tisztázásával, kiváltságok adományozásával, a fejedelmi lakásnak Fehérváron való rangos felépítésével, várak erősítésével, az időközben elzalogosított kincstári javak visszaszerzésével, ezeknek jövedelmezővé tételével sat. sat. — mindig megtaláljuk a Bethlen eszét és kezét az egyes dolgok eligazításánál; de azért pl. 1614-ben, midőn kiadta a Szakál János diplomáját, Borsos Tamás adománylevelét, Oláhfalú, Szék, Kolozs, Torda sat. községek privilegiumait, midőn egyidejűleg létküzdelmet folytatott trónjának megszilárdítása érdekében s e fölötti gondoskodása, aggodalma éjetnapot igénybe vett: nem tehető fel a fejedelem okos számításánál fogva, hogy a létkérdéseket mellőzve, kicsinyes dolgokra prédálja az időt; nem tehető fel pl., hogy a két császárral, vagy Homonnaiékkal, avagy a vajdával tisztázandó ügyek félretétele mellett a Szakál János avagy a Borsos Tamás uraimék dolgának, vagy épen Oláhfalú avagy Torda régi kiváltságainak történeti kutatásaival foglalkozzék, diplomák fogalmazásával vesződjék. Ezeknek a dolgoknak eligazítására használta embereit, első sorban titkárát.

Már 1604-ben használta Mikó a Bölöny Gáspár eszét és tanácsát a tekintetben, hogy elkobzott birtokait visszaadományoztassa családjának, magának; bizonyára 10 év

mulva ugyanazon foglalatosságban még eszesebb, még gyakorlottabb volt Bölöny Gáspár most már fejedelmi titkár, úgy, hogy megbízhatóságán, saját munkáján ment keresztül évenként a fejedelmi hatáskör resortjának nagy csoportja, a fejedelem nevével s esetleges irányításával látván azt el.

1615 január 22-én adatik ki Bereczk község több kiváltsága a fejedelem és B. Gáspár aláírásával. 1615 febr. 20-án kél egy rendelet a fogarasi várból a fejedelem és B. Gáspár aláírásával, melyben meghagyatik Kolozsvár város tanácsának, hogy a kolozsvári harminczadról a kolozsvári orthodox vallásu egyháznak évenként járó 300 fitnyi segély-diját halogatás nélkül vegye ki s az egyház előjáróságának késedelem nélkül adja át, minthogy „templomok, predikátorok, házak és iskolájok körül naponként nekik is sok különféle építések vagyon, annakfelette predikátoroknak, mestereknek is nem keveset fizetnek.“ *)

1615 ápril hóban Szamosujvárról az a rendelet megy a tanácsnak Kolozsvárra, hogy a mennyit csak összegyűjthet kopját, paizst — azt mind gyűjtse össze és küldje Szamosujvárra, a fejedelem, illetve az ország fizeti.

(Ezeknek a kopjáknak és paizsoknak nagy szerepök volt. Irja Kőváry, **) hogy 1616 év derekán, midőn Homonnaival nem tudott boldogulni Bethlen ellenében a császári udvar, elővette Ráduly vajdát, lengyel sereggel Moldvába küldte a Bethlent támogató Skender basa leverésére, hogy azután bent Erdélyben Bethlent támadhassa meg. Bethlen a Skender basa segítség-kérésére Török Istvánt, a fizetett hadak egyik kapitányát 500 kopjással küldte be Moldvába; aug. 9-én maga a fejedelem is utánnok akart indulni, de vette a hirt, hogy az *500 magyar kopjás* a bekövetkezett csatánál döntő szerepet játszott: ugyanis kikérte, hogy maga vághasson be elől az ellenségbe s midőn fölszólítá Rá-

*) Bethlen Gábor levelei. Szilágyi S. 33. Eredeti Kolozsvár városi levéltár. asc. III. Nro. 155.

**) Erdély Történelme IV. k. 224.

dulynak rácz, oláh és lengyel ruhába bujztatott vallonkatonáit, illetve az azok közt lévő magyarországiakat, hogy a ki magyar, az álljon félre — oly vadgyilkolással rontott a lengyel seregekre, hogy az egész tábor megfutamodott.) Ugyancsak e hónapban másik rendelet megy a tanácsnak, hogy a fejérvári torony cserepezéséhez szükséges munkaerőt és anyagot küldje gyorsan Fejérvárra.

Ennek a rendeletnek, a tasnádi helytartóságához 1614 január végén kibocsátott rendelettel való összehasonlítása szerfölött érdekes a fejedelem és fejedelmi titkár egymáshoz viszonyának, valamint az imént osztályozott titkári hatáskörnek megismeréséhez.

A tasnádi új helytartónak Keresztszegi Péternek, a múlt évben küldött rendeletet Bölöny Gáspár írja és a hűséget szigorúan lelkére köti. Ez nem elég a fejedelemnek, sajátkezűleg utóiratot tesz és figyelmezteti Keresztszegit, hogy Ecsedbe be ne szolgáljon (l. az előbbi fejezetben). Most a toronycserepezés és építkezés dolgában előbb a fejedelem rendelete, azután reá külön a Bölöny Gáspár meghagyása jön, hogy a tanács miként járjon el; nem találta elegendőnek Bölöny Gáspár az általános fejedelmi rendeletet, hanem az ügy sürgősségénél fogva utólagozta a meghagyáshoz az ő hivatali tekintélyét is. Ez a körülmény határozottan föltételezi és igazolja a fejedelem és titkára közötti meghitt bizalmas viszonyt és a titkári hatáskör meglehetősen önálló voltát. *)

Ugyancsak a fejérvári építkezések dolgában megy a rendelet Kolozsvárnak 1615 aug. 7-én a fejedelem és B. Gáspár aláírásával, hogy az építőmestereket fizesse ki a tanács a harminczadból.**)

Következő év április 26-án rendelet szekerek csináltatása végett; április 29-én Maros vásárhely királyi várossá lesz; július 25-én (Szász-Sebesen) a dézmanegyed fölvétele nyugtáztatik;***) szept. 14-én

*) Kolozsvár városi levéltár. Fasc. III. Nro. 158.

**) Kolozsvár városi levéltár. Fasc. III. Nro. 162.

***) Kolozsvár városi levéltár. Fasc. I. Nro. 99.

meghívó az 1616. október 9-iki segesvári országgyűlésre (Fasc. III. Nro. I71.) — mind a fejedelem és B. Gáspár neve alatt történik.

Az október 29-iki (1616) országgyűlés megnyitása s a nagyszombati békekötés (1615 május 6.) elfogadása közötti időben erősen sok vesződsége volt Bethlennek úgy a bécsi udvar pártfogása alatt élő oláh Ráduly vajdával, mint a szintén bécsi pártfogásba kapaszkodó Homonnai fejedelemségre vágyó törekvéseivel; de mindenekfelett nagy bajt csináltak a katolikuspárti magyarországi urak Bethlen uralkodásának.

A nagyszombati egyezés szerint a bécsi udvar és a császár előtt elismertetett Erdély szabad fejedelmi választási joga és Bethlen fejedelemsége; viszont Bethlen Erdélyben szabad vallásgyakorlatot biztosított, — tehát a katolikusok vallásgyakorlatának szabadságát is aláírta. Az ekkor már szerephez jutott Pázmán Péter által felszított és a bécsi udvar alattomos politikájából folyton táplálkozó magyarországi katolikus tűz az ország különböző vidékén azonban föl-föllobbant a nagyszombati béke után is. Pázmánnal s a jézsuitákkal elárasztott magyarországi részekben lakó katolikus magyar párttal szemben Bethlen szoros politikai barátai voltak a magyarországi protestáns urak; a Mátyás udvarának, illetve a bécsi Bethlen-ellenes politikának pedig józan mérséklője volt bent az országban a protestáns Thurzó nádor; úgy, hogy midőn a bécsi udvar ismételten elővette Ráduly veresége után Homonnait, hogy Bethlen helyett fejedelemségre segítse, s midőn ez Gombos András hajdu-kapitány vezetése alatt 3—4 ezer emberből álló sergét november 20-án (1616) Erdélynek indította és a midőn már országosan hallatszott Pázmán Péter jelszava, hogy t. i. inkább legyen az ország farkasok és rókák barlangja, mintsem eretnekek (protestánsok) lakója: előzetesen Bethlen Gábor egyenesen a protestáns Thurzó nádor befolyásához folyamodott a magyarországi rendek lecsillapítása, illetve megnyerése végett.

Az október 9-ére Segesvárra összehívott országos rendek tanácskozása közben vette a hirt Bethlen, hogy Homonnai készülődéseit befejezte és támadása elő van készítve; megtudta, hogy Sarvasági Zsigmond (Krasznamegye főispánja) Homonnai mostani czimborája Ungvárról, Nagy-Mihályról csapattal érkezett a Homonnai hajdu-seregének megerősítése végett; megtudta, hogy Homonnai körleveleket küldözött szét a megyékhez, melyekben a Bethlen korábbi fölhívását igyekszik czáfolni; megtudta, hogy Thurzó nádorhoz beküldte mentségét, mely szerint előadja a nádor előtt, hogy ő ártatlan, Bethlen maga kergette őt lázadásba és időt, alkalmat sem adott az önvédelemre sat.

A Thurzó nádor állásfoglalásától igen sokat várt Bethlen, s minthogy Thurzó még ekkor nem is hitte a Homonnai készülődéseit és kételkedett abban, mintha Mátyás és a prágai kormány Homonnait segitené Bethlen ellen — október 18-án (1616) levelet irt Bethlen és követet küldött Thurzó nádorhoz Bácsére. *Bizalmas követül Bölöny Gáspár székietárusát indította utnak.*

A Bethlen által Thurzó nádorhoz küldött levél (11. sz. okmány) egy diplomatiái irat, melynek tartalma felszínen tárgyalja a dolgot s a látszólagos okokat méltatja; a dolog érdemének előadását, tárgyalását azonban Bölöny Gáspár kiküldött követ titkos utasításaira bizza.

A felső polczon ülő emberek (Mátyás a király, Pázmán az érsek) — írja a levél — elcsábitván egy néhány esztelen embert nemzetünk közül, tört és hálókat vetnek szegény nemzetünknek mindenfelől, Istenünknek ingyen való irgalmassága lehet csak ennek orvosa. Mi, a mi reánk bizott tisztünk szerint vigyázunk, noha sok vélekedéssel, de arra vettük magunkat igen nagy bizalommal (fiducziával), *izentünk Nagyságodnak bizonyos dolgokat ezen levélünk megadó meghitt szolgáinktól.* Nagyságod e mi fő affectusunkat és jó intencionkat mindenekben csak szintén közönséges jóra, nemzetünk megmaradására magyarázván, *kérjük szeretettel követünket sub rosa (titkosan) hallgassa meg. szavának mindenekben adjon teljes hitelt...*

olyan tiszta sinceritással, mint mi izentünk Nagyságodnak, magát és jóakarátát aperiálja (föltárja), *ott nem késleltetvén szolgánkat, bátorságos állapottal bocsássa vissza...*

Áltatták a nádort Bethlen ellenségei avval is, hogy Váradot és Jenőt át akarja adni a töröknek. Arra nézve, hogy e szándéka épen nincs meg Bethlennek és hogy e tekintetben biztosítsák a nádort, Bölöny Gáspár elindulása után az országgyűlési rendek is a magok részéről a fejedelmi követ mellé Báthori Ferenczet és Ugron Pált követül küldötték a nádorhoz.

A Thurzóhoz küldött fejedelmi titkos utasításnak, valamint az arra adott *titkos* válasznak a tartalmát a rá következő körülményekből lehet kombinálni. Thurzó rövid, *nyílt* válasza, úgy a fejedelmi, mint az országgyűlési követek küldöttségére vonatkozólag írásban együttesen látott napvilágot november 20-án (1616). E válaszban írja a nádor Bethlennek: „Nem sok napokban, *a mint előbb Nagyságod becsületes követétől és főszekretáriusától Bölöny Gáspár uramtól*, úgy annakutánna csakhamar az országtól hozzánk bocsátott követektől is *mindenekről bővségesen izentiünk* és irtunk Nagyságodnak. Mostani Nagyságodhoz való írásunkra pedig csak ez dolog ada okot,“ t. i. elsorolja, hogy Bethlen ellen Homonnai érdekében sereg élén föltámadt Gombos András milyen haszontalan ember, a magyarországi részekből ki van tiltva s csak azért támadt fel, hogy latorságát Erdélyben tovább folytathassa (11 sz. okmány); Sarmasági hasonlatos vele.

(A nagyszombati egyezkedésnél Sarmasági Zsigmond (1615 április—május) még a Bethlen követeként szerepelt a királyi udvar előtt (Krasznamegye főispánja, Sz.-Kövesd birtokosa), de midőn kiüríteni kellett (1616 május) Lippát a törökök számára — elpártolt, s midőn a dézsi összetűzésnél (1616 november) a Homonnai érdekében harczoló Gombos elvesztette a csatát — Bethlen fogságába esett.)

A nádor novemb. 6-ról írja Pázmánnak, hogy Erdély és a részek státusától legatus a Gabriele Bethlen *Beöleőnyi Gáspár nomine* ad me venit“ — épen a Pázmán

levelével egyidejűleg kapott tudósítást; Kimenti Bethlent a gyanu alól s e czélból Bethlennek egy megfelelő levelét is beküldi az érseknek; azonkívül ír a császári biztosnak Khleslnak is, hogy Bethlennek nincs szándékában sem Jenőt, sem Váradot a töröknek átadni.

Bölöny Gáspár ezen küldetéséből és megbízatásából világosan megállapítható az ő hatáskörének nagyfonsága, a fejedelemhezzi benső viszonyának teljesen bizalmas volta és azon szerepkörnek, melyben élt, országos politikai jelentősége.

Ugyanez évben (1616) november 30-án Olasz Gergely (ekkor Lippán a táborban szolgált) kap Gy.-Fehérvárról kelteztve a fejedelem és Bölöny Gáspár aláírásával kiváltságlevelet; december 28-án rendelet megy ugyan eként Kolozsvár város tanácsához bizonyos aranyak küldése végett. *)

Még a Thurzó nádorhoz való küldetés előtt ez év tavaszán, 1616 május 20-iki kelettel Déva várából a lippai tábor számára kidolgozott katonai szabályzat adatott ki a fejedelem, Pécsi Simon és Bölöny Gáspár aláírásával. — Mennyi része volt ezen 1—24 pont alatt tüzetesen összeállított terjedelmes katonai törvényeknek a kidolgozásában Bölöny Gáspárnak — meghatározni nem tudom; lehet, hogy az egész munkálatot, Bethlen utasítása nyomán, ő készítette; föltehető, sőt következtethető ez helyzeténél fogva eddigi állásából és hivatásából, továbbá az 1618-ki kereki katonai kiküldetésének és az 1619-ki törvénykészítésnek mindjárt előadandó körülményeiből.

Ezen katonai szabályzatban intézkedik a fejedelem, hogy a tábor főhadbírája Kemény Boldizsár legyen; a tábor főstrázsamesterségére kirendeli Kamuti Balázs tanácsurat (Doboka főispánját), mellé rendeli Apafi Györgyöt; rendezi az őrszolgálatot, gyalogoknak, lovasoknak és szekereknek utazás és megszállás közbeni rendtartásait; meghatározza a táborbaszállás kötelezettségét a nemességre,

*) Kolozsvár városi levéltár. Fasc. I. 98. III. 283.

szászságra és székelységre nézve; rendezi a tábori szolgálat különféle eseteit, a vagyon- és személybiztonságot sat. sat. *)

A következő 1617-ik évben a fejedelmi háztartás rendezése, kincstári szerződések kötése, nemeslevelek, privilegiumok adományozása, a hadfölkeléshez szükséges rendeletek kibocsátása sat. munkálatával találjuk elfoglalva a fejedelmi titkár Bölöny Gáspárt; ugyanis márczius 19-én akkori kolozsvári főbiróhoz Gilyén Imréhez rendelet megy a fejedelmi udvarból B. Gáspár nevével, hogy az ezüstmivesnél poharakat szerezzon be; **) május 12-én kél Gyulafehérvárt alsó-csernátoni Cseh Péter nemeslevele mindkét nemű utódai számára***); Fogarasvárából június 12-én (1617) történt intézkedés következtében Kolozsvár városának további haszonbérbe adja a fejedelem a kolozsvári fiskusi dézma-negyedet évi 400 frtéért, mivel nem „itellyük hoga felettébb való lukrumot abból percipiálhattak volna sat.“ ****); Gyulafehérváron 1617 június 16-iki kelettel hadfelkelést hirdet a fejedelem, s a publicatiót sajátkezűleg előbb utóiratozza a gyalogoknak szóló bizonyos kiegészítő rendelettel s csak azután írja alá a Hirdetményt maga a fejedelem, azután Bölöny Gáspár. *****)

Az 1617-iki év eltelt a nagyszombati 1615-iki szerződés még függőben lévő pontjainak eligazításával; Bethlen pedig a fölállított hadsereggel, a török kívánságára megindult ugyan augusztus 19-én, Háromszékről Moldvába érkezett, de föllépésére a lengyelek békét kötöttek a törökkel, Bethlen Fogarasba tért vissza, a fölkeltett had csata nélkül jött meg, sőt Bethlen a lengyelekkel is frigyre lépett ez alkalommal.

*) Bethlen Gábor levelei. Szilágyi S. 55—59.

**) Kolozsvár városi levéltár. Fasc. III. 280.

***) Bakk és Jancsó család története. Szent-Katolnai Bakk E. 189.

****) Kolozsvár városi levéltár. Fasc. D. Nro. 46.

*****) Erdélyi országgyűlési Emlékek. VII. k. 438. Teleki-téka.

V. FEJEZET.

Bölöny Gáspár 1618-ban és 1619-ben.

Mátyás még 1617. decz. 13-án meghirdette azon országgyűlés összejövetelét, melyre bizta trónutódjának hivatalos megválasztását és a mely országgyűlés 1618. márczius 4-én nyílt meg és július 1-én koronázta meg II. Ferdinándot Mátyás királyi örököséül.

Ferdinánd alatt a jézsuiták mind jobban elhatalmasodtak és terveik mind merészebbek lettek. E korban a laikus urak is épen úgy dogmatizáltak, mint a papok és felekezetek szerint éles ellenségeivé váltak egymásnak; vallási vitával volt tele a levegő . . . kezdetét vette a 30 éves vallásháború.

Bethlen a mozgékonyabb természetű és elődjénél fanatikusabb vallású Ferdinánd trónra léptével saját álláspontja megerősítéseül s a protestantizmus védelméül többféle előleges intézkedésekre készült; Fehérvárra ápril 12-re (1618.) országgyűlést hirdetett, pénzt veretett, Kamuti Farkast újabb egyezkedések végett a portára küldte, a köz- és magánügyek nagy halmazát végezte, a közerkölcsökre felügyelt sat. A következő adatok igazolják a B. Gáspár közvetlen közreműködését ezen országos dolgokban.

Az év elején január 5-én (1618) a dévai fejedelmi udvarból keltezve, a fejedelem és B. Gáspár által aláírva kap iktári Bethlen János egy bizonyság levelet arról, hogy mint a moldvai expedícióra kiküldött kapitány az illető ke-
rületekben eső porták tartozását beszolgáltatta; január 10-én Hunyadvárából megy egy rendelet Balog Istvánhoz a dévai vár felügyelőjéhez B. Gáspár nevével, hogy Kenderesi Farkasnak adott a fejedelem Németiben a Jakab deák háza mellett két pusztá telket és most azt tényleg adja át Kenderesi Farkasnak és maradékainak.*)

*) Bethlen Gábor levelei. Szilágyi Sándor 64. 65.

E közben folyt a fehérvári építkezés is; június 12-iki kelettel a kolozsvári főbíró kap rendeletet kőműves mesteremberek felfogadása végett.*)

Ugyan ez év július 6-án primipilusi kiváltságlevelet kap köpeczi Nemegyei András a fejedelemtől a fejedelem és B. Gáspár aláírásával, melyet az általam közölt okmányok között 11 szám alatt lehet megolvasni és a mely azért érdekes ezen genealogiai munkára nézve, hogy én B. László, ezen munka írója, éppen 257 esztendő mulva vettem nőül Nemegyi András utódának Nemegyei Jánosnak az unokáját.

Miért is van az emberi tudásnak és látásnak határa? Most jól esnék a két öregnek Bölöny Gáspárnak a ki a primipilusi kiváltságlevelet aláírta és Nemegyei Andrásnak, a ki azt elfogadta — az én kegyeletes megemlékezésem és most 280 esztendő mulva a két öregnek ily módon való összehozatala, összerokonositása, örömkönnyet csalna a két mathuzsalem szeméibe bizonyosan, ha — a sir meg nem semmisitené az érzéseket.

November 11-iki kelettel Kolozsvárról válaszol és rendelkezik a fejedelem B. Gáspár aláírásával vargyasi Dániel Mihálynak Háromszék kapitányának, hogy a háromszékiek személyenként táborba szálljanak, lovasok, gyalogok egyaránt és menjenek a havas alatt lévő falukra Kökösre, Bikfalvára s több közel levő ottvaló falukra s mind addig mig Szkender Basa elhalad, a szélekre vigyázzanak „hogy valami tréfa a szélföldön véletlenül ne történjék.“ Nov. 19-én ismételten Dániel Mihálynak másik tudósítás és rendelet megy Gyulafehérvárról, hogy addig is mig a Szkender basához küldött Dániel deák a válasszal visszajöve, három avagy négyszáz gyalog a havasok alól el ne oszoljon, a hajduság pedig azon idő alatt Prázsmáron legyen, Dániel Mihály kapitány pedig éjjel-nappal hirrel szolgáljon.

Bethlen figyelme a hadi tények- és diplomatiái külső

*) Kolozsvár városi levéltár. Fasc. III. 272.

dolgok mellett kiterjedt az ország belső viszonyaira, köz-
erkölesi állapotára egyaránt. A Báthori Gábor fejedelem-
sége alatt, különösen a társadalom magasabb rétegeiben
elterjedt erkölcstelenség — sokszor egész a közbotrányig
fajult és ez az erkörestelen életmód Bethlen idejében is
itt-ott föltalálható volt, mely szintén országos botrányt
idézett elő. Ennek az életmódnak kiirtása céljából sujtatta
Imrefinét már fejedelemsége elején Bethlen a megyesi or-
szággyűlésen hozott törvényekkel és mint különben is
vallásos embernek, mindenkor a tiszta erkölcs volt fő-
törekvése.

Fejedelemsége alatt Báthori Anna, ki előbb Bánfi
Dénés neje volt s később Józsika Zsigmond felesége lett
— keltette fel a közbotrányt magaviseletével egész a tür-
hetetlenségig. Józsika Zsigmond Bethlen uralkodása elején
mostoha atyjával Sarmasági Zsigmonddal együtt Bethlen-
ellenesek voltak ugyan s mint láttuk Deésnél csatára száll-
tak a Bethlen katonáival, de midőn elvesztették a csatát
és Bethlen foglyaivá lettek, később Bethlen megkegyelme-
zett nekik és e miatt Báthori Annát Józsika Zsigmondnét
nem kereste volna Bethlen egyáltalában; sőt Báthori Anna
nem is élt férjével Jósikával együtt, hanem itt is ott is, hol egyik,
hol másik kedvesével. Széltire beszéltek, mint ugratták ki
egyik kedvesét a gerendi ablakon, tudták a Markó vaj-
dával való viszonyát.

Bethlen megizente és követelte az asszonytól, hogy
térjen vissza férjéhez s hagyjon fel eddigi életmódjával.
Sem az üzenet, sem a követelés nem fogott. Az asszony
ekkor (1618.) a kereki várparancsnok- és udvari tisztartó
Horváth István szeretője volt s úgy elbűvölte Horváth
Istvánt, hogy ez is megfeledkezett bűvös állapotában a
fejedelemnek tartozó engedelmességről. Kerekiben Horváth
István alatt őrség volt a várban, katonai erővel rendelke-
zett és különféle értékes vagyonok, jobbágyságok, ingók sat.
fölött parancsolt, vagyonban és biztonságban érezte magát.

Ily körülmények között a fejedelem — ha szemé-
lyesen nem ment — olyan megbízható embert küldött

Kerekibe, a ki nem annyira katona, mint inkább a fejedelemlennek egészen hűséges embere, a ki a Horváth István elfogatása után a kincstári és fejedelmi javakat képező vagyonok átvételére hűségénél fogva megbízható; ily célból adott utasítást titkárának B. Gáspárnak. Ezen utasítás a 12 sz. okmányban olvasható.

A fejedelemlen Bojti Benedeket rendelte ezen expeditióban B. Gáspár mellé és parancsot küldött egyuttal Rédei Ferencznek, hogy az összes Váradon levő haderőt bocsássa B. Gáspár rendelkezése alá.

Bojthi Benedek szintén a fejedelemlen belső udvariemberei közzé tartozott; nevelője volt a fejedelemlen testvére Bethlen István gyermekének, Bethlen Istóknak; időközben Bojti marosvásárhelyi tanár is volt, de midőn Bethlen Istók nevelője Gelei Katona István a fejedelemlen engedelmeivel a papi pályára lépett át, a fejedelemlen elparancsolta Bojtit a vásárhelyi tanárságból a gyermek mellé.

Rhédei Ferencz biharmegye főispánja a fejedelemlen tanácsosa és a nagyváradi várnak és katonai őrségnek főkapitánya volt.

Bizhatta volna — mai föltevés szerint — a fejedelemlen elsősorban egyenesen Rhédeire a váradi várkapitányra Horváth István elfogatását annyival inkább, mert Rhédei sógora is volt a fejedelemlennek (a fejedelemlen neje Károlyi Zsuzsánna, Rhédei neje pedig Károlyi Kata) és Redei keze alatt volt a legközelebbi haderő; ámde az erdélyi szabadfejedelemlen választás korában, midőn az országgyűlési rendek szavazata könnyen befolyásolható volt és a midőn a fejedelemlen-választás kérdésében a török segítségnek iránya mindig ahoz hajlott, a ki több ajándékot tudott adni: sok óvatosságra volt szüksége az uralkodó fejedelemlennek a tekintetben, hogy a fejedelmi székben megmaradhasson és hogy egyes nagy urak pártja és ereje a fejedelmi kormányval szemben veszélyessé válható mérvet ne öltön.

N.-Várad egyik legszámbavehetőbb erőssége és a törökök elleni végvára volt az erdélyi fejedelemlenségnek; a váradi várkapitányok, a fejedelmi tanács urak között rang-

ban első- és a fejedelem személye után következő egyénnek tekintetett az országban. Ki tudja, ha megszurja valami az orrát a sógornak és a fejedelemre megharagszik, valjon nem fut-é épen Rhédei is a törökhöz, mint trónpraetendens és nem csinál-é olyan országos belső zavart, a milyet eddig is sokat látni lehetett? Egyik legerősebb positióban van mint várkapitány, magához veszi még Kerekit, Mieskét s a közel álló praesidiumokat, hajduságot, kincstári javakat; központosítja az erőket és... szóval tanácsosabb volt Bethlennek kipróbált szekretariusát küldeni ezen expedícióra még pedig úgy, hogy a Rhédei kezében lévő haderőt vegye magához. Ha úgy vezette volna később pl. Apaffi fejedelem is (és több más) a maga országos politikáját, nem lett volna annyi vesződsége a Teleky Mihály ravasz politikájával és Bánffy Dénessel, de Bánffy Dénes se került volna vérpadra.

A B. Gáspárnak adott instructio furfangos mint minden diplomaciai irat; furfangjával azonban azt czélozta, hogy lehetőleg katonai összetűzés- és vérengzés nélkül lehessen Horváth Istvánt a kereki várból kicseppenteni.

Kerekibe megérkezvén — mondja az utasítás — csak úgy tétessék mintha máshová mennének, hogy semmit eszékbe ne vehessenek; sőt már Váradon is azt hirdessék, hogy török rablástól féltenek valamely odavaló helyet, falukat s azok érdekében mennek s mozgósítják a haderőt. De azért mikor Kerekibe jutnak, elő parancsolván az udvarbirót, praefectust, hagyják meg szóval neki szigoruan, hogy Horváth Istvánt fogják meg s a várral együtt adják át azonnal. Ha a parancsnak engedelmeskednek, Kerekiben nem lesz senkinek semmi bántódása, mindenki megmarad fizetésével saját állapotában; de ha nem találnának engedelmeskedni, mind egyig le kell vagdaltatni az ebeknek.

Horváth Istvánt minden áron kézre kell keríteni; sőt vele szemben is úgy kell eljárni — ha a dolog ki is derül — mintha megfogni senkit sem akarnának, hanem csak a várat akarnák kézhez venni; sőt szóval biztassák,

ha úgy kívántatnék, hogy semmi bántása se lesz, szabadon elmehet, a hova akar, de — az ne legyen azért.

Ha a várost kézhez vették, vigyázzon szekretáriusunk, de kiváltképen Bojti uram, hogyha életeket, tisztességeket szeretik, semmi néven nevezendő marháknban semmi kár ne legyen; egy szóval mondva *senki semmihez ne nyuljon*, semmiben kapkodást *senki* ne tegyen se külső se belső eszközökben, se szolga rendet, se nemességet, se szabadot, se parasztot *senki* személyében meg ne károsítson, mert bizony meghal érte.

A váradi várat és a várhoz tartozó requisitumokat megvizsgálják, a kincstári javakat két hites becsüs közbenjöttével mind benn a várban s mind kint a major házakban, csürökben sat. leltározzák; azonképen a jószágot is (az ingatlanokat és jobbágy telkeket), házas embereket, azoknak fiokat, leányokat, nőteleneket, minden marhájoknak számokat és puszta helyeket, malmokat összeírjanak.

Bent a várban várszolgálatra kapitánynak azokat eskessék fel, a kiket Rhédei a főkapitány akar; porkolábok azok legyenek, a kiket a kapitány javasol.

Váradról Micskére menve hasonlóképpen irjanak össze mindent csakugy mint Váradon és az udvarháznál tisztartót, birákat a fejedelem részére eskessék fel.

Horváth Istvánt magokkal együtt minden marháival a fejedelemnek behozzák.

Ezen utasításból világosan látszik Bethlennek azon szándéka és politikája, hogy rá nézve, a közerkölesök javítása s a Báthori Anna és Horváth István magaviseletének fenytése mellett fő dolog volt ezen expeditio fogatatosításával a kincstári javak számba vétele, nehogy ezek idő teltével privát jellegűekké változzanak s egészben vagy részben lassanként magánosok birtokába vándoroljanak felügyelet hiánya miatt. Ezt a felügyeletet a tekintélyes kis-váradi várkapitánnyal s a bizalmas sógorral szemben se mulasztotta el Bethlen gyakorolni.

Ezen felügyelet gyakorlása közben a javak leltározása, — számba vétele körül minő bizalommal viseltetett

a fejedelem a személyében kiküldött B. Gáspár iránt — megítélhetjük B. Gáspárnak titkári helyzetéből, a fejedelemléhez való viszonyából s az olyan szerű megbízatásokból mint a milyen volt pl. a nádorhoz való küldetés, midőn a fejedelem egész országa sorsát a B. Gáspár titkos utasítására bízta. A jelen instructióban van ugyan írva nyíltan bizalmatlanság, hogy a javak számbavételénél kár ne történjék; de ezen figyelmeztetésre, mint fejedelmi parancsra épen szüksége volt a titkárnak kapzsi harmadik személyekkel szemben a Horváth kezén lévő vagyonok átadása és átvételénél: különben is a bizalmatlanságot rejtő tilalom „kiváltképen“ Bojti uramnak és főként mindenkinek szól, a kik a dolognál érdekelve találnának lenni és szükség volt reá — a mint tartalmából világosan látszik — az általános személy- és vagyonbiztonság megvédhetése miatt.

Horváth István csakugyan kitelepítettett a kereki várból; vagyonai országgyűlési végzéssel confiskáltattak, de négy év múlva a fejedelem megbocsátott neki, ugyanis 1622. okt. 12-én írja Bethlen Turzó Szaniszlónak, a ki közben járt Horváth érdekében — hogy Horváth békeségben haza jöhet a császár ő felsége birodalmából, háza népét hazahozhatja sőt e tekintetben legyen neki segítségére Turzó is.

Még ez évben egy családi ünnepélyre készültek az udvarnál, 1618. decz. 19-iki kelettel Fehérvárról meghívóként szét a fejedelem és B. Gáspár aláírásával, melyekben az urakat, az esztergomi érseket, a nádort, Kolozsvár város tanácsát sat. az eljegyzésre illetve a lakodalomra hívja meg a fejedelem Rhédei Pál és Bánffy Zsuzsánna egybekelésekor Fehérvárra a fejedelmi udvarba.

Rhédei Pál ifju ember udvari komornyik, később Kővár kapitánya az udvarnál szolgált; Bánffy Zsuzsánnát szintén magánál tartotta, Bethlen fejedelemné Károlyi Zsuzsánna, mivel a kisasszony leánya volt Károlyi Kátának a fejedelemné nővérének, a Károlyi Kata első férje Bánffy Istvántól származván. A meghívóban elő van adva

az összeköttetés, a házasság czélja, a hivatalos meghívás. *) Még a lakodalom előtt 1618 január 20-án Rédei Pálnak adományozta volt a fejedelem. Hidalmas, Felegregy és Vaskapu dobokai falukat (ma Kolozs és Szilágy megyébe vannak beosztva) a lakodalom a következő 1619 év *junius 27-én* tartatott meg nagy pompával.

1619 febr. 1-én Fehérvárról igazságszolgáltatási ügyben ír B. Gáspár a fejedelem nevében a kolozsvári tanácsnak; február 9-én ugyancsak Fehérvárról a főbirónak hogy dárda nyeleket csináltasson minél többet a fejedelem és az ország számára; ápril. 8-án szintén a kolozsvári főbirónak Fehérvárról, hogy egy lengyel tolmácsot kereszen s adjon Márton deák mellé, a ki lengyel földre megy marhákat bevásárolni; ápril 26-án Szászvárosról sürgeti a tanácsot a fejedelem számára Bécsben készült pecsét miatt. **)

Az 1619 május 5-én megnyílt fehérvári országgyűlésre szóló meghívót Gyulafehérvárt ápril. 6-án bocsátotta ki a fejedelem a maga és B. Gáspár aláírásával: ***) ezen országgyűlés május 5—30-ig tartott és 7—50 pont alatt hozta meg a maga országos végzéseit. Ezen országgyűlés egyik főnevezetességét és jelentőségét képezi, hogy kodifikálta a törvénykezési rendtartást és még nagyobb nevezetesség az jelen családtörténeti munkára nézve, hogy ezen codifikált rendtartás anyagját a fejedelem, az időközi szükségletek szerint, melyek a kir. tábla jelentéseiből és az ügyes-bajos emberek panaszaiból fölismerhetők valának — B. Gáspárral szedette össze és B. Gáspár készítette Erdélynek az első kodifikált alaki törvényt, melyet aztán az 1619-iki fehérvári országgyűlés szentesített.

A fejedelem országos figyelmének intentioi képezik alapját ezen májusi törvényeknek: tudta, tapasztalta, hogy törvények hiányában a felek sérelmei kellő orvoslásban nem részesülhetnek, maga a birói eljárás is, újabb és

*) Bethlen Gábor levelei 75 l. Kolozsvári Itár. Fasc. III. 204.

**) Kolozsvár városi levéltár Fasc. III. 266. 265. 264. 261.

**) Kolozsvár városi levéltár Fasc. III. Nro. 218.

ujabb sérelmeket idéz elő, ha nem támaszkodhatik világosan rendelkező törvényekre; azért, saját intentionak megfelelőleg a mindig oldalánál levő titkárával gyűjtette, rendeztette, összeállította a codificationalis anyagot és kötelező törvényerőre emeltette az országgyűlés által.

A törvény bevezetésén kívül 1—16 pontjában artikulusok szerint fölvéve van az ünnep megszentelése, a szitkozódás, a czégéres vétkek büntetése, adók megszavazása, az országszéli utak rendezése, a hajduk rablásának fékezése, pénz és kereskedelem szabályozása, latrok büntetése, gyanus és szökött jobbágyok sorsának rendezése, viczispánok, szolgabírák és nótáriusok az executiokért, jobbágy-kérésért, makaessági ítéletért mit (ne) vegyenek, a harminczadosok elleni panasz... 17 pont: a székelységen többé jobbágy senki se lehet, a ki már a medgyesi 1614-iki országgyűlés előtt jobbágyságra vettetett, az maradjon, de a ki 1614 után lett jobbágy az felszabadítandó, örökséges székelység egyáltalában jobbágy nem lehet, a ki felkérné 40 forint büntetés alá esik; 18—20 pontban porták elleni panasz, jogtalan letartóztatás.

A 21-ik pont így szól:

„Végezetre hálaadóképen vesszük (az országgyűlés) kegyelmes urunk felségednek ebbeli kegyelmes gondoskodását is, hogy az törvényekről külömb-külobb időben iratott artikulusokat egy Corpusban redigáltatta, méltónak is ítéljük, hogy artikulusban is irattassék. Mely egyben-szedetetett törvények így következnek“:

22—37 pont: a terminusokról, a táblán való processusról, intribitioról, per non venit sententiáról, prohibítáról, idézésekről, appellatioról, szolgák és jobbágyokról.

38 pont: Vadnak olyan atyánkfiai kegyelmes urunk, kik az elmúlt disturbiumokban sokféle ellenségtől gyermeki állapotjukban elvitetvén, ugyanott idegen országban felnevekedtenek, kiknek ezalatt holt hírek futamodván és megjövésök felől semmi reménység nem lévén, őstől maradt jószágok elidegenedett, mostan is olyaktól biratik, kiknek in praejudicium illorum semmi jussok hozzá nem

volna. Végeztük azért országul, hogy a kik efféle árvák közzül megjönnének, vagy megjötenek (!) volna, a jószág-nak mostani possesorát a vármegye székire czítálván és megbizonyítván, hogy az ő jószágát sem atyja, sem anyja, sem oly atyafia, kit attyja, vagy anyja holta után imae-diate concernalt volna és ő maga is honn nem letiben el nem idegenitette, hanem más oly, kit post mortem suam illetett volna, a jószág restituáltassék az ispánok által. Mivel pedig az ártikulusnak értelme miatt akadályok talál-tatnak, azoknak eltávoztatásáért tetszett ezen artikulusnak világosabb értelmet adnunk, mely ennek utánna observál-tassék, hogy t. i. az in causam attractus (alperes) ad comprobandum jus suum egyszer kibocsáttassék és ha annak utánna való törvénynyel contentus nem lehetne, appellational is élhessen. A további pontok szólnak: halasz-tásokról, végrehajtásról, mandatumokról, eskü és birói szem-léről, perkiigazításáról, pertári kezelésről, hagyatéki ügyekről.

49 pont: „Az székely és szász urainknak is, ha kik-nek *afféle causajok* lészen, az feljül megírt processusok suffragaljanak.“ 50 pont: a Befejezés.

Ezen törvények országos használatban voltak 1653-ig az Approbata Constitutiók meghozataláig s azon tul is, míg az Appr. Const. elvei eláltalánosodtak s közhaszná-latba jutottak; sőt tény az is, hogy az Approbata Con-stitutio nagyjában és lényegileg, ezen 1619-iki törvényeket az időközi módosulások mellett mind befogadta és kellő figyelembe vette.

Az Approb. Constitutio, mely az 1619-iki törvények bővített kiadása - már nagy apparatussal jött létre; mert II. Rákóczi György kodifikáló bizottságot állított össze előzetesen, melynek tagjai voltak a kir. táblai bírák közzül: Bethlen János, Vitéz György, Torma Péter, Orbán Fe-rencz, Szentpáli István, Lázár György; közügyigazgató: Virginás István, Sárpataki Márton; rendes tagok: Kőrösi István, Károlyi Mihály, Farkas Ferencz, Reiszner János és Litteráti János. Ezen bizottság munkálatának felülvizs-gálására kiküldte az országgyűlés Haller István, Rhédei

Ferencz, Serédi István, Baresai Ákos, Kemény János, Bethlen Ferencz, Sulyok István, Haller Gábor, Basa Tamás és Petki István tagokból álló küldöttséget; a munka elkészülvén, 1653 márczius 15-én erősítette meg a fejedelem — így jött létre az *Approbata Constitutio*, mely maig alkalmazásban van egyik-másik artikulusában az erdélyi részekben úgy magánjogi, mint közigazgatási kérdésekben és a melynek basisát nagyjában Bölöny Gáspár szedte össze és dolgozta volt ki 1614—19 évek alatt.

Ezen törvénybe a saját intenióját is befűzte Bölöny Gáspár, midőn a menekültek elfoglalt vagyonának visszaszerzésére nézve megcsinálta a megfelelő törvényes pontokat. Igaz, sok volt ilyen menekült, nemcsak B. Gáspár és rokonsága, a kérdés, országos kérdés volt; de az indokolásból világosan látszanak az inteniók, az indokolása a törvénynek egészen a Bölöny Gáspár esete. B. Gáspárnak, mint élettörténetéből látszik, ifjan kellett futnia, külföldön tartózkodott, ottan szerezte tanulását, nyelvismeretét, hogy itthon aztán úgy a nagyobb cancellarián, mint a Báthory Gábor és Bethlen Gábor fejedelmi udvarában használható ember lehessen.

Ez az 1619-ki törvény, a János Zsigmond, Básta és Mihály vajda-féle erőszakos székely zavarok következtében épen olyan irányban és olyan célból tartalmaz intézkedéseket Erdélyben ekkor, mint később Magyarországon a török-foglalta (hódoltság) földekre nézve intézkedett, a magyar neo-aquistika törvény. Szükség volt ilyen törvényre általában, de talált a *codificatio* a B. Gáspár esetére is.

Az Erdélyi Országgyűlési Emlékek köteteit szerkesztő Szilágyi Sándor az Emlékek VII. kötetében közli ezen törvényeket és ezeknek az alaki jog rendezésére a perrendtartásra vonatkozó részét aként *commentálja* (103 l.), hogy a perrendtartás egy ember munkája kell hogy legyen, de hogy ki volt az az ember, a ki e munkát végezte, nem tudja, e tekintetben sehol semmi nyomra sem akadt; de úgy gyanítja, hogy e munka főrészét még is Kassai István kellett, hogy végezze.

E gyanuja Szilágyinak nem lehet alapos a törvény keletkezésére és indokolására nézve már eddig előadott körülményeknél fogva sem; de különben is az egykoru hitelesített nyomtatott példány az Erdélyi Múzeum — most Kolozsvári Tudomány-egyetem és Múzeum-Egylet könyvtárában a Bölöny Gáspár nevével van ellátva. Bölöny Gáspár a század elejétől fogva már 20 éve foglalkozik úgy a cancellárián, mint a fejedelmi titkári hivatalban olyan dolgokkal, melyek kizárólag a *polgári* törvénykezésre vonatkoznak; az 1619 május 5-ki országgyűlés összehívását ő eszközli, a propositiókat ő terjeszti be az országgyűlésre a fejedelem nevében, az országgyűlés megköszöni, hogy a fejedelem „az ártikulusokat eként egy korpusban redigáltatta — ezeknél az aktusoknál mindenütt Bölöny Gáspár van jelen.

Szolgált Kassai István a kir. táblán is és a törvénytudó emberek közzé tartozott — elhihető; de kriminálékkal foglalkozott itt is és később mint kir. ügyész is, ez időtájt pedig fizikai ideje se volt a polgári törvénykezés munkájának elkészítéséhez; mert a fejedelem az ő szolgálatát másként vette igénybe, ugyanis már az 1617-ki bécsi tárgyalásokhoz Kassai Istvánt küldte volt a fejedelem Kemény Boldizsárral együtt fel; 1619 márczius hóban az országgyűlés előtt és alatt Nagy Károlyban időzik, a fejedelem küldte oda mint saját követét Mikola János és Kamuti Balázsszal együtt Dóczi Andrással a löcsei kapitánnyal való értekezletre. A Kassai István működése egészen más irányu volt, gyakorlati üzleties irány, alkudozott emberekre, állatokra és valóban egyuttal marhakereskedést is folytatott. Maga a fejedelem ír Kassai érdekében egy parancslevelet 1624 november 3-án a kassai bíráknak (Bethlen 5. levelei 305.) Gyula-Fehérvárról, hogy Mayer Györgyöt mielőbb ítéljék el, mert ez, a Kassai ökreit eladta, ezeknek árával nem számolt be, a pénzzel Bécsben más marhákat vásárolt és most Kassainak nem akar se pénzt, se marhát adni. (Megjegyzí a fejedelem, hogy ez a Mayer Károli Mihályt is defrandálta 110 ökörrrel s többeket is. Ugylát-

szik hajdanában is voltak ügyes szenzálok a kik értették a becsapást).

A Tud. Egyetem és Muzeum-Egylet könyvtárában kérésemre hosszasan kereste Ferenczy tanár és könyvtár igazgató ur az 1619-iki törvények eredeti példányát 1893 okt. 4-én ott is, a hol Szilágyi Sándor jelzi a Donát gyűjteményben, másutt is; de nem akadt reá. Szerettem volna az írást más írásokkal összehasonlítani; ámbár tudni való dolog, hogy a 17-ik század elején még, kivált ilyen hosszú munkálatnál diktandó ment a dolog, az írást az irnokok írták azt is, a mit ma nyomtatni szoktunk, több termék meg voltak rakva irnokokkal és dijnokokkal, ezek voltak akkor a gépek és így lehet, hogy az első példány is egy ilyen gép munka, melyen csak az aláírások eredetiek; de lehet az is, hogy ez az első példány épen a törvénykészítő egyén eredeti fogalmazványa. Nem kaptuk meg.

Még ezen országgyűlés tartama alatt, május 27-ről Fehérvárról rendeletet küld B. Gáspár, természetesen a a fejedelem nevében Kőhalom városának, hogy 2—3 vasárnap kiáltassa ki, hogy az országban a viasz összeszedésével és az országból való kivitelével senki se foglalkozzék, mert ha tenné, meg van hagyva a harminczadosoknak, hogy a kivitelre szánt mindenféle viaszat az ország számára lefoglalja s ha valaki ezáltal kárt vall, azt magának tulajdonítsa. *)

Az 1619 májusi országgyűlés bezárása után nagy dolgok következtek.

A csehek lejárattak már egy évet a 30 éves háborúból és pedig eddig sikerrel; Ferdinándot trónvesztettnek nyilvánították és helyébe Fridriket királyukká választák és sergükkel ismét Bécs alá szálltak, egyuttal kérték a Bethlen segítségét is.

Bethlen valójában készült; a dárdák megrendelése, Márton deák bevásárlása, a belügyek országgyűlési ren-

*) Bethlen Gábor levelei 80.

dezése, közjövödelmek fokozása mind a csatára szállás készülődései valának és Bethlen nem is nézhette tétlenül a protestantizmus élet-halál harcát. E célból bizonyost akart előbb tudni a török felfogásról is; Mikó Ferenczet június 27-én Konstantinápolyba indította, a hol a szultán nemcsak beleegyezését adta Ferdinánd megtámadásához és a csehek pártolásához, hanem azt is megígérte, hogy ha győz, elismeri magyar királynak s Borsos Tamás portai szónok és követ rögtön felségesnek czimezte Bethlent az eddigi Nagyságos czim helyett.

A fejedelem készülődése meglehetősen taktikával történt már bent az országban is, úgy hogy Ferdinánd vezére, a Szatmári parancsnok elhitte, miként Bethlen a csehek ellen készülődik és nem Ferdinánd ellen s e célból vagy 20 mázsa salétromot bocsátott a Bethlen rendelkezése alá.

Bethlen utját ismerteti a köztörténet, annak előadásával itt foglalkozni egészen fölösleges munka lenne. A császári vezérek alatt álló magyarországi városok átadták magukat Bethlennek, Kassára bevonult szept. 20-án (1619) egy hónap múlva megverte Dampiare császári hadvezér seregét Pozsony alatt, 3000 német feküdt a csatatéren s ágyuikat a Dunába vetették, mire Forgács Zsigmond nádor átadá Pozsony várát s vele együtt a magyar koronát Bethlennek, ki következő év január 8-án (1620) magát Magyarország fejedelemének választatá, augusztus 25-én pedig a besztercze-bányai országgyűlés Magyarország királyává választotta meg.

E dicsőséges uton és fényes eredményü hadjáratokban B. Gáspár mindig a fejedelem mellett volt; ámde e dicsőségnek és fénynek megvoltak a maga nyomorúságai és a maga árnyoldalai is természetesen.

Nov. 17-ről (1619) Pozsonyból értesíti B. Gáspár a Kolozsvár városi tanácsot „a magyarországi *elfogyatott* dolgokról.“ *)

Ezekről a dolgokról azonban csak takarva ír B. Gáspár, de ugyanez időtájt (okt. 25) ugyancsak Pozsonyból

*) Kolozsvár városi levéltár Fasc. II. Nro 63.

lefesti a helyzetet, a melyben voltak, maga a fejedelem egy Rákóczihoz írott levelében. Rákóczi Györgyöt, miután Kassát a császáriaktól kézhez vette, szept. 21-én, a kassai protestánsok gyűlése a fejedelem alter-egojának választotta meg; ezen általános bizalomnál fogva, míg Bethlen a maga jelentőségteljes hadjáratát folytatta Pozsony és Bécs alatt, Kassán hagyta parancsnokul Rákóczit Kassa és a magyarországi felvidék őrzése végett, Erdélyben pedig kormányzóul nevezte ki testvérét Bethlen Istvánt. Természetesen Rákóczi állásánál, egyéniségénél fogva teljesen birta a fejedelem bizalmát, azért a fejedelem egész őszintén tárja fel a magyarországi hadjárat által teremtett helyzet bajait, szükségleteit, miket átszenvedett környezetével együtt.

A levél fő panasz pontja (B. Gábor levelei 83), hogy a magyarországiak magok kicsibe veszik a hadjáratot, a vármegyék nem állanak elő katonákkal; az erdélyiek is, nem mind fizetett emberek, erre nem is telt volna, az urak saját költségükön indultak meg, de most untig panaszkodnak (t. i. az erdélyiek), hogy ők szabadítsanak másnak (a magyarországiaknak) országot a saját költségükön és a panasz igazságos. „Otthon való heverést szeret minden ember, de nem tartom én uram szolgálatnak az otthon vigyázást, hanem csak mulatságnak. Itt volna bizony a szolgálatnak helye s ideje, mert az ellenség nekünk orrunk előtt vagyon, egymásra néz a két tábor nem messzebb fertály mértföldnél egyik a másiktól. Tátrán tul való vármegyék itt nincsenek, az ide való vármegyék (Pozsony vidéke, Dunántul) közzül is eddig itt csak egy is nincsen, minden dolgot csak az erdélyi hadakkal (gyúrta a székelység) vittünk eddig és kelletik most is véghez vinnünk; nemes uraimnak könnyű asszonyoméék mellett otthon az meleg szobában nyugodniok, de nehéz nekünk 70 naptól fogva az mezőn sugorognunk, vérünket Magyarországért ontanunk, kitől soha semmi jót nem láttunk egyebet, hanem mindenkor égettek, rablottak, öltek, vágtak bennünket országostul, ezt beszélük az erdélyiek és most is nem jönnek magok országa otalmára elő, hanem otthon hevernek.“

Busulás alakjában szemrehányást tesz aztán Bethlen Rákóczinak, hogy ne üljön Patakon tovább, menjen be Kassára, a vármegyéket állítsa fel és minden 2 portától egy-egy jó lovas kopjást és egy-egy jó puskás gyalogot küldjön Pozsony alá segítségül.

A fejedelmi pompa és bőség elmúlt táborozás közben; hónapokig sátrak alatt laktak, melyek körül golyók zápora füttyölt. Sok bajjal jár a dicsőség!

Pozsonyból december 24-ről (1619) Turzó Szaniszlónak megy tudósítás és rendelet a fejedelem és B. Gáspár aláírásával, hogy a török mozgolódásokra vigyázzon az Al-Duna mentén, nemhogy végvárat, de egy legkisebb falut is el ne foglalhasson a török; Szécsi is elindult bizonyos vitézekkel e célból oda és tudatja a fejedelem Thurzóval, hogy Szécsi fölvette a zsóldot Pozsonyban katonák számára a fejedelem ládájából, de hogy kiosztotta-é? végére kell járni. *)

Ugyancsak Pozsonyból december 28-án ír B. Gáspár a fejedelem nevében Trencsén városának, hogy azon 200 frt hátralék dika-pénzt, mely a pozsonyi kamara információjára szerint az 1618 és 1619 évekről lejárt, haladéktalanul számadás mellétt küldje Pozsonyba – „hazánknak mostani közönséges indulatjában a hadaknak fizetésére, mily szükséges legyen az restanciáknak beszolgáltatása, magatoknál lehet annak ítéleti.“ **)

VI. FEJEZET.

Bölöny Gáspár 1620-ban s azután.

A fejedelem 1620 január 17-én írta alá a fegyverszünetet, mely az 1619 novemb. 13-án megnyílt pozsonyi országgyűlés egyik eredménye volt; a fegyverszünet valójában mindkét részről szinleges volt: II. Ferdinánd várta

*) Bethlen Gábor levelei 86.

**) Bethlen Gábor levelei 87.

a katolikus fejedelmek segítségét, Bethlen pedig a törökkel kellett, hogy tisztázza az ügyét, a ki időközben eredeti dolgot akart keresztül vinni Erdélyben, hogy t. i. a három nemzetnek legyen három külön vajdája, persze ekkor több jóvedelmet tudott volna magának három oldalról beszedni és több embert lekötöni. A fegyverszünet egy részét Kassán töltötte a fejedelem. Kassáról kél 1620 márczius 2-án a fejedelem, Pécsi Simon cancellár és Bölöny Gáspár secretárius aláírásával az országgyűlési meghívó, mely az erdélyi rendeket április 5-ére Gy.-Fehérvárra hívja össze.*)

Ezen országgyűlésen hozott törvényeket 1620 április 20-án Bethlen István kormányzó és Pécsi Simon cancellár szentesítette.

Ugyancsak Kassáról márczius 6-ról keltezve kedvezménylevelet kapnak a kolozsvári kereskedők arra nézve, hogy áruik után otthon Kolozsvárt fizessék a harminczadot; ezen levelet is aláírta Bölöny Gáspár secretárius. **) Itt aztán elenyészik a szemem elől. Még Orbán Balázs említi (Lásd Székelyföld leírása), hogy 1620 aug. 11-én Bethlen István fejedelmi helytartó és Bölöny Gáspár aláírásával igen szép magyar nyelvezettel írt szövegű rendelet megy Udvarhelyszék fő- és alkapitányához a teherviselést illetőleg. A fejedelmi titkári hivatalban B. Gáspár után közvetlenül Krausz Jánost látjuk működni; majd (1622 április) Kékesdi Pétert Kassán, Ványai Illést, ki egyszersmind szepesi kamarai perceptor is volt Kolozsvárt (1622 május), azután állandóbban Ormánsági Györgyöt.

Kovachoczi István kanczellár 1623 július 25-én hadfőfelkelési parancsot bocsát ki Fejérmegyéhez a fejedelem nevében és egyuttal a fejedelem személyes gárdájáról is intézkedvén a parancsban ezeket mondja: ***)

„Az mi kegyelmes urunk ő Felseége akarván kegyelmesen ez mostani előtte álló expeditióban Erdélyország-

*) Erdélyi országgyűlési Emlékek. VII. k. 537.

**) Kolozsvár Története. Jakab E. 254. Fasc. T. T. Nro. 16.

**) Erdélyi országgyűlési Emlékek. VIII. k. 159.

ban lévő bizonyos hiveinek kegyelmes személye mellett magok személye szerint való jelenlétöket, az kiket ő kegyelmek közül *Fejérvármegyéből* kegyelmesen választott, azoknak neveket rendszerint ezeképen akarván kiadatni, egyéb dolgokból is, hogy az ő Felsége rendelkezéséhez tarcsák ő kegyelmek magokat, kegyelmesen parancsolja :

Toldi György,	Miske Márton,
Szalánczi István,	Királyfalvi Gáspár,
Komáromi András,	Sebessi Boldizsár,
Czeke (Szekely) László	Baráti István,
Szalánczi János,	<i>Bevlevni Gáspár,</i>
Bálintt János,	Dali Farkas,
Pekri Mihály,	Kapronczai György,
Török János,	Kenezics Kristóf,
Körössi István,	Barany Bálint,
Szabadi István,	Somogyi István,

Kovácz János.

Ezek, hogy csak magokat ő Felsége mellett ne költség annual annak ő Felsége, hogy kiki készüljön fel, az ki mint értékét arányza, azoknak is szintén ugy hó pénzt adat ő Felsége, mint az maga fizetett szolgáinak, kik ad diem 14 augusti Enyednél várják ő Felségét, az hová ő Felsége is Isten segítségéből akkorra megyen, megmutatván ő kegyelmeket, megfizettet ő Felsége!“ Azután parancsban meg van hagyva, hogy a vármegye minden két kapu után egy jó szerszámos lovat, Szeben, Brassó, Segesvár (vármegyei jószágaik után), 40 jó lovat, egyházhelyi nemesek négyen egy katonát küldjenek.

A kik ezen kor történetét jobban ismerik, azok mondhatják meg, hogy ezen állása Bölöny Gáspárnak miféle állás, — én megmondani nem tudom; valamint még azt se merem állítani, hogy ez a Bölöny Gáspár valjon egy személye a titkár Bölöny Gáspárral? Ez a 21 ember, kiket a fejedelem kiválasztott s köztük B. Gáspár, azon célból hivattak fel fejedelmi parancscsal, hogy „az mostani előtte álló expedícióban“ folytonosan a fejedelem személye mellett legyenek, hogy „kiki készüljön fel, az ki

mint értékét arányza“ és aug. 14-én bevárják ő Felsége mustráját Nagy-Enyeden és aztán ezek is rendes fizetést kapnak a fejedelemtől.

Az itt említett expeditio nem más, mint a 30 éves háboru 5-ik évének folytatása; Tilly győzelmeket aratott a protestánsokon, Ferdinánd megtagadta Bethlentől a nikolsburgi békében kötelezett évi 50 ezer forint várfenntartási költség fizetését; másfelől Keresztély braunschweigi herczeg és Mansfeld cseh fővezér sürgette a Bethlen segítséget — ez okból szavaztatott meg a fejedelem portánként 20 frt adót, a megyéknek katonai mustrát, a székelyeknek lustrát rendelt és szervezte maga számára a testőrséget fejérmegyei urakból s augusztusban csakugyan kiindult Kolozsvárról, a basák alatt álló segély-csapatokat összevonta és október 1-én már Nagy-Szombat előtt a jezsuiták fészke mellett állt, a N.-Szombat őltalmára siető Tiefenbach ezredét elfogta, átállott legénységéből magának német ezredet csinált, Ferdinánd hadvezérét Caraffát úgy megszorította, hogy Ferdinánd fegyverszünetet volt kénytelen kéretni. Ez volt az említett expeditio!

Bölöny Gáspár a titkár eddig is mindig a fejedelem mellett volt, láttuk Fejérvárt, Kolozsvárt, Déván, Beszterczén, Kassán, Pozsonyban sat. mindenütt együtt a fejedelemmel, neki megvolt a titkári fizetése is; azután a titkár B. Gáspár bizonyosan idősebb ember már, mint a milyen kellett, hogy legyen a hadi expeditióba menő B. Gáspár testőrnek: ezek a körülmények teljesen indokolatlanná teszik a Kovachoczi cancellár által kiadott fejedelmi parancsot a tekintetben, mintha annak tartalma Bölöny Gáspárra, a titkárra vonatkoznék, — a testőr B. Gáspár fia volt a titkár Bölöny Gáspárnak — úgy hiszem, de nem tudom, tovább kellett volna a dolog után kutatni.

Hogy Fejérmegyéből választotta meg a fejedelem a maga testőrségének egyes tagjait — azon körülményben leli indokolását, hogy a fejedelem itten többet időzván, jobban kiismerte egyes embereit és aztán ez a testőrség alkotván egyszersmind a fejedelmi díszgárdát, vármegyei

vagyonos emberek többet költhettek a díszre, mint a városi polgárok vagy a székelyek: kiki értékét arányozza — az azt teszi, hogy mindenki öltözzék fel urason, úgy álljon a fejedelem személye mellé.

* * *

Mielőtt tovább mennék a családtörténet folyamán, megvilágítok egyes mozzanatokat e korból, a kor- és a kor szokásainak ismeretéből önkéntes következtetést vonhatunk aztán az akkor élő emberek viselkedésére, életmódjára nézve.

Leszámítva a háborus idők küzdelmeinek egyes epizódjait, általában a Bethlen Gábor udvara, maga és környezete nagy fényben és nagy bőségben élt.

Midőn 1619-ben a francziák török-portai követe Törökországból hazafelé való útjában Erdélyen keresztülment, kit a fejedelem Fehérváron vendégeül fogadott, kocsival, lovakkal megajándékozott. — Kolozsváron is megállt; ekkor (1619 április 4-én) ír a fejedelem Gilyén Imre városi főbírónak*) Fehérvárról, hogy a követet el kell látni urason „intünk benneteket, sőt hagyjuk és parancsoljuk is, hogy ez levelünk látván, menetelire, szállítására, gazdálkodására magának, szolgálainak és lovainak oly gondot viseljete, hogy *nem tiz vagy tizenhat tál étket készíttessetek ebédére és vacsorájára, mint nekünk szoktatok készíttetni*, hanem mindenféle szép eledelekre, borjura, bárányra, szép halakra, kappanokra és egyébféle szép élésre mentől bővebben gondot viselvén, úgy igyekezzék a követnek gazdálkodni, kiből magatokra nehézségünket és kedvetlenségünket ne vonjátok.“

Láttuk az eddigiekből s tudjuk a történetekből, hogy a fejedelem mily sokat utazott — vele volt mindig Bölöny Gáspár is. Hogy történt akkor meg ez a sok utazás? Megmondja egy memoriale, szekerek rendelése 1624. május 26. **)

*) Bethlen Gábor levelei. Szilágyi S. 77.

**) Bethlen Gábor levelei. Szilágyi S. 295.

A memoriale ilyen formán közli a fejedelmi utazás menetrendjét :

1. Szekerünket hordozzák a Kocsis András pej lovai.
2. Ugyanezen szekerünket Német Márton fejr lovai.
3. A leeresztő szekeret Tárkányi hordozza.
4. Fekete bársonyos szekeret Maisini hordozza.
5. Az inasok superlatos szekerét Fogarasi Rudolf vezette.
6. Az frauczimmer első szekerét Balogh György.
7. Az frauczimmer második szekerét Barboczki György.
8. Pohárnokok szekerét Szegedi István, Kun László adta babos lovakon.
9. A praedikátort az négy deres lovak.
10. Bortöltők szekerét Szász András szürke székely lovakon.
11. Tálmosók szekerét Tóth István szegy lovai hordozzák.
12. Első konyha-szekeret Szerdahelyi Pál régi fejr lovakon.
13. Második konyha-szekeret Orosz János fejr-kék lovakon.
14. Ajtónállók szekerét Oláh Simon székely fehér lovakon.
15. Ajtónállók második szekerét Domongát János régi pej lovakon.
16. Muzsikások első szekerét Horváth Jakab régi tarka lovakon.
17. Muzsikások második szekerét babos lengyel lovak.
18. Muzsikások harmadik szekerét bámóczi uj nyert német lovak.
19. Mosók szekerét Teketki Istók apró fakó lovakon.
20. Egy sáfár-szekeret Török Bálint meghánt lovakon.

Társzekerek száma :

21. Első társzekeret aranymível Ujhelyi Gyula fejr-kék lovakon

22—37. Még 16 társzekér szürke, almáskék, fejr, fejrék, fekete, pej sat. lovak által vontatva.

38. Gróf superlátus szekerét maga apró fekete lovain.

39. Egyet-mást Bába Laszon pej lovain.

Postaszekerek alá ezek következnek :

40. Gyöngyfűzők alá egy szekér.

41. Sütők alá egy szekér.

42. Bársonyos székek alá egy szekér.

43. Négyrendbeli szekeres lovak egyetmásának, kik magunk szekereit hordozzák egy szekér.

44. Szabók, gombkötők, csizmadia alá szekér.

45. Kovácsok, lakatos, csiszár alá egy szekér.

46. Peszerek egyetmása alá egy szekér.

47. Mihály mester háza népének egy szekér.

48. Csuti uram kocsija eleiben hat ló.

49. Konyha (egy sor kiszakadva).

Azért közöltem magát ezt a névsort, mert ez jobban kimagyarázza azt a pompát és kényelmet, a mit e korban midőn még nem voltak híres restoratiók és gőzvasutak, elérni lehetett — mint bármily hosszas okoskodás.

Bethlen Gábor udvara már egy szervezett magyar nemzeti fejedelmi udvar volt, melyben a fejedelmi pompa és fény mellett a politika, fél Európa diplomáciája, tudomány és művészet állandóan helyet foglalt. E kör központjában élt B. Gáspár, kinek kortársa a híres és tudós Pázmán Péter, hivatalnok társa Pécsi Simon a szombatosok feje fejedelmi cancellár, Alvinczi Péter, Pázmány legeszesebb tudományos vetélytársa, keserői Dajka János, Melotai Nyilas István a fejedelem udvari papjai sat. a magyar irodalom első emberei, kik a gazdag fejedelmi udvar tudományos diszei valának egyfelől s kik együtt kocczintottak a 12—16 fogásos fejedelmi ebédnél, ha ugy hozta a sora.

Ilyen fényben, ilyen tudományos körben és olyan eszes és igazságos fejedelem alatt, mint a milyen Bethlen Gábor volt — élni és szolgálni, sőt szolgálat közben a

bizalomnál fogva igen szokszor a fejedelem alter-egoja lenni: irigylésre méltó állapot volt. Keresem azonban, hogy ezen irigylésre méltó állapotban, ezen nagyuri szolgálatban mit szerzett Bölöny Gáspár? Semmit, vagy csekélységet. Ő kikutatta, összeállította a városok privilegiumait, nemessegek és jószágok adományozását írja alá számtalan ember javára, visszaszerzi Mikó Ferencz vagyonát, mellette az udvarnál felgazdagodik mindenki, Pécsi Simon, ki cseh származásu létére a pécsi szücsmester fia, Bethlen Gábor alatt 70 falunak lett tulajdonosa; Bölöny Gáspárnak semmiféle donatiójára nem akadtam és nem tudom valjon volt-e vagy sem?

Bethlen uralkodása alatt is, mint minden fejedelem uralkodása alatt nagy szerepet játszott a kapzsiság és ritka holló volt a valódi szolgálati hűség. Megbüntette Bethlen is a rossz embereket, de hogy uralmát az elpártolásokkal ne gyengítse, módját találta annak, hogy a vétkezes embereknek meg is bocsásson. Bethlen környezetében sok volt a kapzsi ember; a mint nőtt szerencsés fegyvertények- és okos paktumok által a fejedelem hatalma, annál több embernek kellett szolgálatát igénybe vennie és a sok között annál több megbízhatatlanra talált.

De meg volt akadva még első embereivel, a legfontosabb országos szolgálatokra rendelt hivatalnokaival is. Nem lehetett föltétlenül megbiznia még ezekben sem.

Láttuk, illetve a történet bizonyítja, hogy Sarvasági Zsigmond Krasznamegye főispánja, Szilágy Kövesd ura, Bethlen Gábornak követe 1615-ben a kir. udvarnál és teljhatalmu megbízottja a nagyszombati egyezkedésnél — már egy év múlva a Homonnai érdekében és a Bethlen ellen harczoló Gombos András társaságában találjuk és a Bethlen fogságába esik; láttuk előbb, hogy miként adatta a fejedelem B. Gáspár kezébe a n.-várad haderőt és miként fogatta el Horváth Istvánt a kereki várparancsnokot; a történet tesz róla tanuságot, hogy Pécsi Simon cancellárt (Kővári szerint az egyedül megbízhatót) a fejedelem megvesztegettetés miatt 1631-ben Szamosujvárra záratta el és csak

három év múlva bocsátja szabadon 100 ezer magyar forint kezesség mellett. A vagyonszerzés és kényelem-keresés csorbát szokott ejteni a szolgálati hűségen.

B. Gáspár történetéből azonban nem találni adatra, mely kapzsiságát igazolná; de nem találhatni olyan adatra sem, mely valami módon vagyonosodását jelezné. Hosszas szolgálata alatt a hűség és egyszerűség jellemzi minden eljárását; ő volt a fejedelem fáradozásainak és gondjainak legközvetlenebb részese, mint hűséges titkár; méltó tehát, hogy a mint a Historia Bethlen Gábor fejedelemnek hatalmát, dicsőségét, egész a királyságig való fölemelkedését megörökítette, ugyanakkor az ő jobb keze Bölöny Gáspár is buvjon elő a homályból és pedig történeti igazság szerint nemcsak a Bölöny családra nézve, hanem Magyarország köztörténetére nézve is.

* * *

Olyan ember után, mint B. Gáspár, ki annyit irt és dolgozott hivatalosan és nem hivatalosan — maradni kellett halmaz iratnak, melyből családjára nézve is adatok foglaltatnak. Hol vannak ezek az adatok? Nem találtam rá s így még egész bizonyossággal azt se tudom maradtak-e gyermekei? Szolnok-Doboka vármegye monográfiájának II. kötetében fordul elő, hogy Magyar-Borzás községben (1610) Bölöny Gáspár meglévő részbirtokát nejére Teleki Katalinra hagyja (más részét testvérére Bölöny Gáspárra (?), harmadik részét pedig bölöni Gazdag Ferenczcel (1612) cseréli el.) Ez az adat igazolja, hogy Bölöny Gáspár nős ember volt és hogy neje a híres Teleki családból való volt.

A 10 sz. okmányban pedig ő maga világosan azt írja és kiköti Kolozsvár tanácsával szemben, hogy mind magának, mind *maradékainak* biztosítva legyen a város szabadságaival élni. Pap Sándor „Genealogia pro Memoria” feljegyzéseiből (Kémeren lakott régi nemes családtagja) azt lehet megtudni, hogy „B. István az országos szekretarius

utóda Belényes vármegyéből mint suplicans jött Kraszna-megyébe.“ Kémeren 1732. nov. 11-én kelt gyámi számadásnak (15 sz. okmány) világos megnevezése szerint Istvánnak testvérnénje volt B. Klára Bíró Istvánné. A testőr B. Gáspár, fia volt-e a titkár B. Gáspárnak, vagy sem – meg nem mondhatom, de világosan megítélhető a körülményekből, hogy vagy fia volt a titkárnak, vagy talán épen maga volt a titkár. B. Gáspár után még Kolozsvárt látható B. Gergely, kinek neve 1656. ápril. 20-án kelt törvényhitelesítésnél és 1692-ben azon kolozsváriak névsora közt látható, a kik hűségesküt tettek a császárnak, illetve magyar királynak.

Ezek szerint az adatok szerint Bölöny Gáspárnak saját maga által jelzett maradékai nem lehettek mások, mint 1 hasonló nevű fia Gáspár a testőr, 2 Klára, 3 István és 4 Gergely. Ugy látszik Gáspár Fehérmegyében az udvar körül nyert valami existenciát és vagyont, de nem tudok róla semmit. Mint fentebb láttuk Magyar-Borzáson is volt birtoka, melynek egyrészét nejének s Gáspár testvérének (talán inkább Gáspár fiának, minthogy egyforma nevű testvér nevezés nem szokásos) adta át még 1610-ben; másik részét pedig bölöni Gazdag Ferenczczel cserélte el 1612-ben. Valjon nem bölöni ősi birtokot adott-e vissza Bölöni Gáspárnak cserébe a borzásiért bölöni Gazdag Ferencz? Kikutatni nem tudtam. István és nőtestvére Belényes vidékén kaphattak atyjok után valamilyes adományi jószágot, melyet, miután a törökök elfoglalták Váradot és Várad vidékét, kényszerűségből menekülve a krasznamegyei birtokkal cserélték ki. Gergely valószínűleg a Kolozsvárra Gáspár által bevitt ősi vagyonnak a maradványából éldegélt, ki maradék nélkül halt el Kolozsvárt s utánna többé Kolozsvárt több Bölöny nem lakott, hiába való volt a polgárjogi diploma. Istvánnak az utódai Kraszna-, Közép-Szolnok és Biharmegyében oszlottak szét és csak mint tanulók tartózkodtak koronként és időnként Kolozsvárt. Az erdélyi fejedelemség megszűnésével, kipusztult, elköltözött a Bölöny család is 90 évi ott lakás után Kolozsvárról;

jelenleg Bölöni József, a nemzeti színház intendánsa építtetett lakást Kolozsvárt s ő lakik ott többnyire családjával együtt, 200 esztendő múltán.*) Nagy az idők változandósága!

VII. FEJEZET.

B. János, ennek fia Zsigmond; B. Miklós és Bölöny Gergely.

A 16-ik század második felében többször kiűtött székely forradalmak által szétugrasztott Bölöny család mellék-ágai Bölön község szomszédságában, csakugyan bent a székelyföldön huzódtak meg tovább is és a szegényebb családtagok állandó katonai szolgálatot fogadván, mint katonák vesznek privilegiumot s telepíttetnek le — ezt a korábbi fejezetekben megérintettem. A család vagyonosabb, ugynevezett előkelő (primor) ága, vagyoni helyzeténél fogva szabadabban mozoghatván, menekülés közben is a jobb megélhetés feltételeit s a tekintély fenntartásának módjait kereste s míg, Gáspár maga országos ember, — Jakab Báthori Gábor idejében számbavehető politikai párt-ember hírével szerez történeti nevet, addig János kimegy a magyarországi részekbe, ottan telepszik le s ottan szerez magának biztos existenciát. Azonban erről a Jánosról sincs több genealogiai adatom, minthogy Magyarországon beházasodott a Kökényesdi családba, nőül vevén Kökényesdi Péternek és neje Deregyei Borbálának Borbála nevű leányát és a kinek Zsigmond nevű fia ismét visszajött Erdélybe és beházasodott az erdélyi Vitéz családba és itt Erdélyben töltötte el viszontagságos életének nagyobb részét, míg élte végén Apaffy fejedelem alatt törökföldre menekült.

*) Utóbb ő is otthagyta a kolozsvári lakást,

Jakab Elek talált 1588-ból való latin szövegű helyhatósági szabályzatot Kolozsvár ügyeire nézve, czíme: *Leges consvetudinariae seu constituciones publicae* (oklevéltár LXIX.), ez lemásoltatott és a másolatot aláírta, hitelesítette 1656 április 20-án Bölöny Gergely, a forrás további megnevezése nélkül.*) A két Rákóczi fejedelemsége lejárt anélkül, hogy e korból más egyéb adatra találtam volna a Bölöny család egyik-másik tagjának működésére nézve. István kihuzódott Belényes vidéki birtokára, procul a negotiis töltötte idejét; Gergely csendes embernek látszik, bár Kolozsvárt a központon lakik, azért nem vett részt a közdolgok igazításában; halála előtt, a kolozsvári lakosokkal együtt 1692-ben aláírja Leopoldnak a *homagialis subscriptiót*. Nevével többé nem találkoztam.

Apaffy fejedelem alatt mozgalmas életet élt Bölöny Zsigmond a János fia.

1668 febr. 10-én iratott alá azon kezességi okmány, melyben 15,200 frt erejéig vállalnak kezességet az erdélyi urak mintegy 48-an Bethlen Domokosért Apaffy fejedelem előtt és ezen kezesek nevei közt látjuk a B. Zsigmond nevét is 500 frt összeggel. Az eset az volt, hogy Zólyomi Hunyadvárát követelte volna magának a fejedelemtől, de minthogy meg nem ítélték, fejedelmi aspiránsként Zólyomi a törökhöz fordult és kereste az ürügyet és alkalmat, hogy Apaffyt megbuktathassa. Zólyomi Konstantinápolyba való beszökésekor Váradról levelet küldött Bethlen Domokosnak, ezt a levelet elfogták, mely azon gyanuba keverte Bethlen Domokost, mintha ő is elpártolt volna a fejedelemtől és Zólyomival tartana. Ezen gyanu elhárítása végett kellett Apaffynak a kezesek.

Ezen kezességnél sokkal fontosabb ügye volt Bölöny Zsigmondnak az, hogy a szalánczi örökséget mi módon tarthassa meg magának. Az 1667 januáriusi országgyűlés a XLV. artikusulus rendelkezése szerint meghagyja Kővár főkapitányának, hogy brachiummal szálljon ki Magosfal-

*) Kolozsvár története II. k. 305.

vára és a Szalánczi Gábor árvájának Szalánczi Jánosnak ezen magosfalvi összes ingatlanait vegye ki Bölöny Zsigmondné kezéből (az asszony Vitéz Anna jogán tartották kézben a birtokot) s a mi levelei vagy ingó dolgai volnának az árvának, azokat a megfelelő törvények alkalmazása mellett vegye át a hatóság Bölöny Zsigmondnétól s adja ki az árvának.

Bölöny Zsigmondné Vitéz Anna előbb Szalánczi Gábor második neje volt. Szalánczi Gábornak Toroczka Erzsébet nevű első feleségétől származott János fiának tehát mostoha anyja, így jutott a Szalánczi birtok Bölöny Zsigmondné kezébe házasság révén, azután, hogy Szalánczi Gáborhoz ment férjhez és Szalánczi Gábor elhalálása után a Szalánczi birtokkal együtt férjhezment aztán Vitéz Anna másodszor Bölöny Zsigmondhoz.

A birtok értékes volt; azonban Szalánczi Gábor is nő ágon kapta Petrichevich Horváth Kozma unokája Borbára után; most a Borbára ág utolsó sarja, az országgyűléshez folyamodó árva Szalánczi János volt, de ez is beteges, halálra szánt fiatal ember; ha elhal, a birtok a Petrichevich Horváth Kozma másik leányának Klárának, férjesült Vitéz Miklósnénak a jogán átszáll a Vitéz örökösekre, így Vitéz Annára B. Zsigmondnéra is; ha tehát az az örökség megnyíltakor az örökség már Vitéz kézben van — nem kell érte perelni, kényelmesen történik az öröklés: tehát ki nem kell bocsátani semmiképen a kézből a birtokot. Ennélfogva a mostoha-anyai, illetve gyámsági functióhoz ragaszkodva külsőleg, de vérségi öröklési jogra számítva valójában — nem adta ki Bölöny Zsigmondné a birtokot. Már egy izben a táblabírák az országgyűlési elnök elnöklése alatt határoztak volt a dologban, de Bölöny Zsigmondné opponált, háta mellett volt részben férje, kinek politikai akcióihoz kellett a pénz és vagyon, de legfőbb támasza volt a sógora Béldi Pál, kinek neje Vitéz Zsuzsanna testvér volt Bölöny Zsigmondné Vitéz Annával s a ki szintén örökrészre számított.

A dolog végre is csakugyan úgy történt, hogy a vég-

rendelkezés alá nem eshető ingatlanokat — minthogy Szalánczi János 1668 június 27-én elhalt — a Vitéz testvérek: Vitéz Ferencz, Vitéz Gábor, Vitéz Zsuzsánna, f. Béli Pálné és Vitéz Anna f. Bölöny Zsigmondné örökölték; a végrendeleti javaknak pedig pártját fogták az örökhagyó Szalánczi János nénje Szalánczi Kata özv. Tordai Ferenczné és sógora Tordai János.

Megjegyzendő, hogy a Szalánczi jószághoz tartozott Komlód is; de ezt magának tartotta az erőszakos sógor Béli Pál: ego primam tollo, nominor quia leo.

Ez osztozás után néhány évre (1674) emlékezetes keresztelőt tartanak a Vitéz testvérek Koppádon. Vitéz Ferencz házában volt az összejövetel fényvel, pompával, ő tartotta a keresztelőt. Ezen időben a főbb birtokosok magok is fejedelmi fényben és bőségben éltek, csak úgy mint a fejedelem; a sok összegyűjtött ékszerek, fegyverek, ruhák, kocsik, szerszámok, halomra szedett arany és ezüst dolgok, drága lovak sat. egyfelől, azon döllyfös és hatalomban bizó magatartás, másfelől, melyet a főurak magoknak követeltek úgy a magán életben, mint a markális és országos gyűlésekben: oligarchicus állapotot idézett elő.

A keresztelőre meg volt hívva Bánffy Dénes is Koppádra. Bánffinak ekkor már nem jól állt az ügye. A sok vár (Somlyó, Sebesvár, Kolozsvár, Szamosujvár sat.) a mely Bánffy parancsnoksága alatt állt, Bánffinak különben is nagy magán vagyona és állása elbizakodottá tették Bánffit; a Bánffy viselkedése s Teleki Mihály fondorkodása pedig gyanakodóvá tették Apaffit a fejedelmet Bánffy ellenében. Így történt, hogy az 1674-ki országgyűlés Bánffy befogatását határozta el.

A keresztelő 1674 nov. 15-én tartatott. Bánffy feleségével együtt indult el Kolozsvárról a fehérvári országgyűlésre; nem volt semmi gyanuja, semmi félelme. Utközben beszállt Koppádon a Vitéz Ferencz házához, de csak az asztal előtti szilvatoriumozás történhetett meg, a lakomát megzavarta az ellenséges katonák jövetelének híre; ugyanis küldöncz nyargalt előre s jelentette, hogy ellenséges kato-

nák lepték el a határt, a falu körül van véve sat. A terített asztal ott maradt, Bánffy behelyezte feleségét Vitéz Gábor erősnek látszó palotájába, maga pedig visszalovagolt pár szolgájával Kolozsvár felé. — Elfogták, lefejezték, tudjuk a történetből. Ez a koppándi keresztelő szomorú története.

Apaffy kormányát s magát Apaffy fejedelmet — kit neje czélozgatásai tüzeltek — a Bocskai-Bethlen-Rákóczi fejedelmek korabeli hódító hadjáratok eszméi nyugtalanították; Erdélyt és saját nevüket dicsőséges hadi tények történelmi gloriájával akarták fényesíteni, emelni. Ennek a kalandosnak látszó hadjárat eszmének azonban ellensége volt Béldi Pál. A társadalom Apaffy alatt meg volt rontva; a kis- és középnemesek majdnem a jobbágyság sorsára jutottak a nagy urak erőszakosságai miatt. A hosszú kormányuralom kezdett despotismussá fajulni. Fejedelem és tanácsosai biztosságban érezték magukat sokáig hibás cselekedeteik tudatában is. A parlament klikké fajult. Nem volt sajtó, kritikát se lehetett gyakorolni; a ki ellenzékeskedni merészelt volna, úgy járt volna, mint Bánffy Dénes — ellenzéki embernek előre számolni kellett életével, vagyónával.

Béldi Pál maga is egyénileg elég erőszakos ember volt és Erdély társadalmának legbefolyásosabb egyéne, a fejedelmi uralomnak Teleki Mihály mellett a legszámottevőbb politikusa. Nem értett egyet Telekivel sem, ki, a bujdosó urak kívánsága szerint a felső magyarországi magyarok ügyéért akarta háboruba lovagolni a fejedelmet. A fejedelem és Teleki eszméi találtakoztak, erősnek érezték magokat; de az ellenzéki Béldit is igen erősnek látták, mert saját despotikus uralmok képzelődései félelmet, a Béldi mellett lévő székelység és elnyomott országos közvélemény ereje pedig ovatosságot parancsolt a fejedelemre. Így történt, hogy 1676 április 23-án Béldi Pált és befolyásosabb embereit a fejedelem ebédre hívatta s az ebédfeletti kritikus discursusok után letartóztatja és Fogaras várába zárátja, ellenök vizsgálatot rendel, vallatja sat. mint forradalmárokat fogva tartja. Béldivel együtt van sógora B. Zsigmond.

A fogarasi fogság néhány nap hiján egy évig tartott; 1677 márczius 31-én kezesség mellett kiszabadulnak. Szabadulás előtt feltűnő érdekes eset történt a fejedelmi tanács tanácskozása rendén, mely legjobban jellemzi az Apaffy korszakot. Épen a fogarasi rabságban ülő urak sorsa fölött tanácskozott a fejedelem a fejedelmi tanács urakkal, midőn az ajtó feltárul s rajta egy méltóságos asszony, mintegy 30—35 éves urnő lép be, kezében papirtekercs.

Uraim! nem kegyelemért, igazságért jövök.

Ki ön asszonyom, hogy ily kihívólag lép föl?

Az elfojtott, de meg nem fojtott közvélemény. Önök a hon legnagyobb férfiai lesújták, vagy börtönre vetették: nőkre jutott e hazában az igazság kimondása.

E nő Kornis Kata volt, kinek férjét, Haller Jánost, Apaffy Béldiékkal együtt záratta Fogarasba s a kinek — midőn se pénzzel, se kérelemmel, se könyeivel nem boldogult — férje kiszabadítása végett az a merész ötlete támadt, hogy a fejedelmi tanácsot magát ostromolja meg jogtalan erőszakosságaért *)

A fogarasi rabság után még nagyobb lett a fejedelem elleni duzzogás és ellenzékeskedés. Béldi pártján vannak sógorán B. Zsigmondon kívül Haller János (a Hármaskönyv fordítója) Küküllő m. főispánja, fejedelmi tanácsos, Bethlen János és Miklós, Kapi György Hunyad m. főispánja, gróf Csáki László (ekkor még egyetlen gróf Erdélyben), Paskó Kristóf tolmács, történetíró, Domokos Tamás háromszéki előkelő nemes, ki a tatár fogságban is Béldivel volt, továbbá Cserei János, Cserei György, Lázár István Csikszék fő király bírása, Kálnoki Kristóf és Bálint sat. — Számottevő kormánypártiak: Teleki Mihály, Bethlen Farkas és Gergely, Mikes Kelemen, Naláczi István, Székely László stb.**)

*) Közzölte Kövári László: Erdély nevezetesebb asszonyai ez. alatt. 1865 évi Naptár.

**) Magy. tört. Életrajzok. Uzoni Béldi Pál. Deák Farkas.

Béldi 1677 decz. 1-re Háromszék rendeit Maksára gyűlésbe hívta, fölhívást bocsátott ki, hogy együtt tartsanak és a fölhívást egyuttal elküldte a vármegyéknek, uraknak a fejedelem asszonyoknak. Terjedt a hír, hogy Béldi nagy sereget gyűjtött, indul ki Háromszékből a fejedelem s pártja ellen. A félelem és lótás-futás elkezdődött. Teleki meghuzódik Kővárban és tyukkal-kalácsal bánik emberei s kurucz hada irányában, nehogy elpártoljanak a kritikus időben; a fejedelem családjával együtt Szamosujvárra zárkózik, kormánypárti urak székváraikba vagy a Szász kulcsos városokba (Deák F.)

Valóban Béldi a török segítséget is igénybe kezdi venni; Paskót jeles ajándékkal és 5000 tallérral Konstantinápolyba küldi. Azonban minden késik, a Béldi hadserege nem mozdul, látják, hogy a hír alaptalan: a fejedelem is gyűlést hív Ebesfalvára decz. 14-re. Béldi haboz, nem bizik embereiben s talán magában sem, fél a polgár háborútól, irtózik a vérontástól. 1678 január 28-ról ezt írja a kézdivásárhelyi tanító, mint megtörtént dolgot a Naplójába:

Január 28. Az ur Béldi Pál, Belényi, Paskó Kristóf és Kálnoki Bálint más egy néhány adjunctusukkal futva szaladnak Erdélyből (Deák F.)

Oláhországon keresztül Konstantinápolyba jutnak; 1678 márczius végén felterjesztést tesznek a nagy vezérhez ügyök érdekében, a felterjesztést aláírta Paulus Béldi, Ladislaus Cziaki, Cristophorus Paskus, Thomas Domokos, Sigismondus Bellini (sic! Szilágyi), Lazarus Apor és Valentinus Kálnoki*), de már ott van a fejedelem küldöttsége is Bethlen Farkas vezetése alatt 80 ezer tallérral. 1678 ápril. 22-én a nagyvezér formális tárgyalást tart a két ellenfél — Béldiék és a fejedelmi küldöttség között. Erdélyi dolgokban a török törvénykezés nagyon könnyű volt: a milyen arányban állt a Béldiék 10—15 ezer talléra a fejedelem 80 ezer tallér ajándékával, olyan arányban osztotta az igazságot és a nagyvezér Béldiéket leszidta,

*) Erdély országgy. Emlékek XVI. k. 471.

ámitóknak nevezte; Apaffy derék ember. Ez az ítélet; sőt Béldiék a szultán további parancsáig a Jedikulába zártattak s midőn ítélet hirdetés után a török főurak elvonultak, a janicsárok Béldiére rohantak, pénzeiket elvették, ékszereiktől, szép ruháiktól megfosztották.

Bethlen Farkas, a fejedelmi küldöttség vezetője Béldiékkel személyesen kérte ki, de a török nem adta ki, nem engedte, hogy a fejedelem rátehesse kezét Béldiék személyére, Bethlen Farkas kérelmét elutasította (később 1850-ben ez a Kossuthék esete).

Apaffi fejedelem követei Bethlen Farkasék, 1678 május 16-ról tudósítják a fejedelmet eljárásukról Bukarestből: Az megfogott emberek szörnyű fogságban vannak minden bizonynyal hidje el Ngd, éjjel Kalódában vannak mind; nappal egy óráig a sötét helyről egy pitvarban vagy eleiben egy órára kibocsátják őket s menten berekesztik az eltelvén; egy szolga bocsátatik napjában egyszer hozzájuk csak be, többször nem (Deák Far. i. m.) Ez a tudósítás azonban a Bethlen Farkasék dicsekvése volt a fejedelem előtt, hogy festhessék, mily nagyszerűen jártak el küldetésükben s mennyire meg lettek alázva Béldiék; a történeti igazság szerint (írja Deák Farkas) a dolog nem így volt. A Jedikulából sok levél maradt fenn Páskától, Csákitól, Kálnokitól; ezekben a levelekben egy szó sincs a rossz bánás módáról, e tekintetben nincs semmi panasz a török ellen. Különben is Konstantinápolyban a Jedikula nem olyan helyiség volt mint a milyen a nyugoti államok fogháza. A Jedikula egy 21 hold területű helyiség, egy kőfallal kerített nagy kert, udvarral, kúttal, szükséges épületekkel, sétaterekkel ellátva, az internatio helyisége plane kellemes, csak maga az internatio volt (a mint mindig lenni szokott) kellemetlen. Meghagyta kényelem tekintetéből a török a bezárt uraknál azoknak cselédeiket, hű szolgálókat, személyöket ki nem adta mint az imént láttuk, életmódjuk szabad volt vagyoni állapotuk szerint, a városban Konstantinápolyban szolgát tartottak külön lakással, kik bejártak szolgálat tételre a Jedikulába. Más-

felől magának a töröknek is mindig az volt a számítása az efféle kibujdosott erdélyi urakkal, hogy le nem nyomja, értéküket fenntartsa, hogy velök a fejedelmet ijjesztgesse és nagyobb-nagyobb ajándékokat csikarhasson ki. Szentgyörgyi Mihály (Béldi régi hű embere) írja 1680. jun. 12-én Fehérvárról Béldinének, hogy ő Törökországból már haza jött; itthon hallja milyen képtelen dolgokat beszélnek a bujdosók állapotáról, a mit Vitéz Gáborné és Belényiné asszony beszél, azt mind nem kellene beszélni sat.

Törökországban nem volt semmi bajok a kimenekült uraknak; ámde itthon, a mint megkapták Bethlen Farkasnak Bukarestből előre küldött tudósítását, dolgozott a fejedelelemnél a bosszu érzet. A várak börtönei megnépesültek, Béldi jóságait lefoglalják, várát Bodolát lerontják, kinek csak legkevesebb összeköttetése volt Béldivel — befogják.

Az 1678. okt. 1—30. tartott országgyűlés LII. artikulusa a Béldi Pál és Bölöny Zsigmond kezeseinek exequálását rendeli el. Láttuk, hogy a fejedelmi ebéd a fogarasi várba záratással végződött volt és egy évi fogság után csak úgy szabadult ki Béldi és Bölöni Zs., hogy többen kezességet vállaltak volt értők a fejedelem előtt nagy summa pénz erejéig, most az országgyűlés ezen összegeknek felhajtását bizza a fiskusra (13. sz. okmány). B. Zsigmondért Dolhay György testvére is (féltestvér Kökényesdi Borbála közös édes anyja után) kezességet vállalt volt 1000 tallér erejéig s midőn a kir. fiskus ezen országgyűlési végzés alapján az összeg deponálását sürgette, a pénzt borosjenői Korda Ferencztől vette kölcsön (Korda Vitéz család szintén erdélyi család volt) Rózsáján adott érte zálogba 30 jobbágy telki állományt.*)

Minden esetre drágán adta az ebédet Apaffy fejedelem B. Zsigmondnak: egy évi fogarasi várfogság és 1000 tallér.

Az 1679. május 27-én megnyílt országgyűlés proscríbálta a Béldi pártot (14. sz. okmány). Első sorban uzeni

*) Turul. Dolhay család története 1893. 178.

Béldi Pált, Keresztszegi Csáki Lászlót, Alsócsernátoni Domokos Tamást, Páskó Kristófot, Bölöny Zsigmondot és Kálnoki Bálintot, azokat a kik 1678 márczius végén fölterjesztést irtak volt alá a török nagyvezérhez — kivéve Apor Lázárt, a ki az ellenzékeskedéssel fölhagyva az aláírás után mindjárt visszapártolt a fejedelemhez. Ez a hat ember tekintetett főbűnösnek, örökös hűtlenségre ítéltettek, száműzettek.

Ezen proscibált ellenzéki urak (ha most is úgy tehetne a kormánypárt az ellenzékkel, mint tett az Apaffi idejében, nagy baj volna) 1678. elején kerültek be a Jedikulába. Ez év szept. 17-én Zolyomi Miklós ír Béldiéknek és közös működésre hívja fel Apaffy ellen. Zolyomi — láttuk — már előbb kimenekült volt a törökhöz, mint Apaffyt ijesztgető fejedelmi aspiráns; most a Béldi-párttal nagyon megerősödött az aspiránsok álláspontja s miután a török politikában bizni nem lehetett: Apaffynak nagy gondot okozott a menekültek ügye, azért portai állandó követe útján látszólag ellenük nyilatkozott, de valósággal nem bánta volna, ha mielőbb megtértek volna s kibékülhetett volna velök, mert a török ajándékokat drágává tették és mert esetleg a törökkel egyetértve, feldönthették az Apaffy fejedelem trónját is.

Béldi Pál 1679. végén elhalt. Menekült társai közül 1680. aug. 3-án Csáki László Barcsai Mihályhoz ugyanekkor Domokos Tamás Fekete Ferenczhez ír be Erdélybe a Jedikulából, hogy eszközöljék ki szabadulásokat a fejedelemtől. Keczei András a fejedelem portai követe is úgy ír Konstantinápolyból 1680. aug. 4-én a fejedelemnek, mintha a menekültek közbenjárója volna*); aug. 27-én pedig tudatja a fejedelmet, „hogy 25 praesentis (aug. 25) az Jedikulában levő raburak supplikálván az fővezért ő ngát magok szabadulása felől, ugyan az nap elbocsáttattak és az parancsoltatott meg nekik, hogy benn Konstantinápolyban fogadjanak egy szállást és legyenek veszteg

*) Török magyarkori állam okmánytár VI. k. 90. 92.

addig, az míg Ngodtól kglmes uram embere érkezik, a ki eddig utban is lehet; kibocsáttatván Jedikulából, Csáki uram Paskó urammal mentenek az Zólyomi uram szállására s ma is ott vadnak, az más három (Bölöny, Domokos, Kálnoki) oda ment az holott az szolgálai szállása volt, az szállásokról megizenvén nekem Bölöny uramék, hogy megszabadultak és hogy Csáki és Paskó uramékhoz Zólyomi uram szállására mentek s kérték a Béldi uram pénzét és praebendájok szaporítását . . . Ngod irjon és küldjön embert ez ügyben, hogy mi az akarátja a bujdosókkal, raburakkal, addig marad statu quo . . .*)

1680. szept. 30-án Fehérvárt 1—7 pont alatt kikapja Szekhalmi András a fejedelemtől az akkori diplomáciai ésjárással szerkesztett furfangos utasítást a „raburakkal“ szemben s azonnal utnak indult vele.**)

Az utasításban a fejedelem kijelenti, hogy ha már kibocsáttattak, ám legyen; haza is eljöhetnek bántódásuk nem lesz eddig való cselekedetükért, csak ezután viseljék úgy magokat, mint az mi igaz hiveink. Igérhet nekik (a fejedelem követe) fejedelmi assecuratiot, személyekben, javakban, ha igaz hűségre való készségeket tapasztalja sat.“

Mielőtt Szekhalmi Konstantinápolyba érkezett volna, szept. 9-ről (1680.) Keczei — miután a fejedelem a menekülteket folyton figyelemmel kísértette — ismét tudósítja a fejedelmet és írja, hogy most már Csáki és Paskó Zólyomitól elköltöztek, a tengerparton fogadtak lakást; a tengerparton béreltek lakást Bölöny, Domokos és Kálnoki uramék. Zólyomi és Csáki közt nagy antipathia, féltvén egymástól a fejedelemséget. Bölöny uramék felől irhatom, megalázkodott emberek, az Csáki uramék dolgát is nem javallják (nem helyeslik). Kálnoki beteg.***)

A menekültek 1678. január hóban indultak ki Erdélyből, ápril 22-én záratnak be a Jedikulába és 1680. aug.

*) Erdélyi országgy. Emlékek XVII. k. 115.

**) Török magyarkori állam okmánytár VI. k. 99.

***) Erdélyi országgyűlési Emlékek XVII. k. 116.

25-én szabadulnak ki a jedikulai fogságból. Azután a kisebb jelentőségű emberek — minthogy a Szekhalminak adott utasítás szerint maga a fejedelem is megbocsátott az eddigiekért — Konstantinápolyból hazajöttek; sőt egyes kísérők úgy látszik egyáltalában be se voltak fogva; mert Szentgyörgyi Mihály — a mint láttuk — már 1680. jun. 12-ről, midőn még az urak a Jedikulában voltak zárva — írta Béldinének a maga tudósítását, hogy Konstantinápolyból hazajött, de az őt főkezdeményező Csáki Paskóval, továbbá Bölöny Zsigmond Domokossal és Kálnokival (Apor visszapártolt volt, Béldi elhalt) — török fogságból való kiszabadulás és a fejedelmi megbocsátás után is török földön maradt; mert egyfelől a fejedelem és kormánya elleni ellenzékeskedésektől várták Erdélyben a rendszerváltozást, ez a rendszer változás pedig legkevésbé se történt meg, ennél fogva addig sehogy sem akartak a fejedelmi kormány előtt meghajolni; másfelől pedig tartottak tőle, hogy a fejedelem bocsánata nem őszinte s ha hazajönnek, esetleg a Bánffy Dénes sorsára juthatnak.

Midőn az 1678. év elején Béldiek, Erdélyből kiindultak, utközben pár hetet Oláhországban töltöttek; ekkor együttesen voltak: a hét főúr, kik a nagyvezérhez beadott fölterjesztést aláírták s kik (Apor kivételével) első helyen lettek proscibálva és volt 15—20 alsóbb rendű kísérő, összesen mintegy 25 ember. Már ekkor, itt Oláhországban a baj közepett két pártra szakadtak volt. Csáki csak úgy akarta elismerni Béldit Erdély fejedelmének, ha t. i. török segítséggel csakugyan Apaffy helyébe juthat, hogy a katolikus vallás ellen hozott törvényeket eltörli és Erdélybe behozatja a jezsuitákat — ezt Béldi nem akarta, megtagadta. Csákiival tartott Paskó a sógor és Domokos Tamás; a többiek Béldivel, természetesen B. Zsigmond is, mint Béldinek sógora.

Béldi halálával megszűnt ez a pártoskodás; azért Csáki — ki szintén fejedelmi aspiránsnak tartotta magát — a Jedikulából való kiszabadulása után sem volt egyedüli aspiráns; mert Zólyomit még mindig hitegette a török,

Zólyomi még mindig török földön élt azon reménységgel, hogy Apaffy helyett az erdélyi fejedelemségre jut. B. Zsigmond ennél fogva, mint protestáns ember Béli Pál sógora elhalálózása után sem csatlakozott a nagy katolikus, jezsuita kedvelő Csákihoz; a Jedikulából való kiszabadulás után Zólyomi társaságát kereste s nyíltan a Zólyomi pártjára állt. Ezen viszony magyarázza meg Paskó azon sajátságos levelének tartalmát, melyet Drinapolyból Csákinak írt 1681. jan. 22-ről a Béli pártiak ügyeiről.*)

Irja előbb, hogy Budai (ez a Zólyomi embere volt) a követnek (t. i. az Apaffy követének) arra ajánlotta magát, hogy utánnam (Paskó) czirkál, ha mit hall értésére adja; — a Bölöny szolgájával mint két kurva váltig véték a praestát (mi ez?), mert olyat is fogtak reám a követ előtt, hogy én az váradiaknak arra ígertem magamat, csak én reám appelláljanak, én mellettek leszek stb. ezt a hatar dologára magyarázták a követ előtt, ilyen a Bölöni lator társaságának keserü gyümölcse. Mondott azt is (már t. i. Budai) hogy Nagyságod (t. i. Csáki) igen jár Zólyomi uram után, már 3-szor hívatta Ngod vendégségbe, de nem ment, hanem képében Mikolát küldte és Ngod (Csáki) Bölönivel vendégeskédik. Budai január 20-án (1681) a szállásomra jöven, ilyen hazugságokkal, hogy bizonyosan Ngod (Csáki) az urával (Budainak az urával Zólyomival) megegyezett és már volt is egyszer a Zólyomi szállásán vendégségben; jelenté azt is, hogy már rövid nap az ur (Csáki) után kellett indulni én velem együtt; mint a tihájának a Zólyomi uram levelét beadva (Budai) s megmondattott neki, hadd menjen el a követ (a fejedelemé) aztán végben megyen a dolog. Bölöny Zsigmond pecsétét is meglátván a tihaja (a Zólyomié mellett), kérdezte, mi az oka, hogy feketével pecsétel, okát azt adta (Budai), Béli Pálnak e volt atyafia s azért pecsétel feketével sazt gyászolja; kérdezte a tihaja, hol a többi, miért nem subscribálta a levelet? arra azt felelte: Ngos uram, azok is az

*) Török magyarkori okmánytár VI. k. 110.

én urammal (Zólyomival) egyezők, ellenben jelenti, bánja a Bölöny szolgáját hogy vele (magával) elhozta. Ilyen ördögös munkái vannak az áruló fiúnak (Budainak.) Utoljára ejte olyan szót is, minden gonosznak a (Zólyomi paktának) Bölöny volna az oka, hamis maga is, (Bölöny) szolgája is stb. Ngodnak jóakaró sógora, kész szolgája Paskó Cr.

Csáki 1681 febr. 20-án válaszol Parkó sógornak Konstantinápolyból: Én is sok busulással és fájdalmakkal töltöm az időt. Hogy az itt lévő faktor atyafiak halogatják az időt, bizony nem egyéb. Az tolmácsnak örülök, csak-hogy valahogy erdélyi supplantatio ne legyen. Bölöny hamar megszökött öreg legény lévén, nem subealhatom és így számadással se tartozom stb.*)

Paskó ír 1681 junius 23-án Konstantinápolyból Brankovics Györgynek: Zólyomi uramat Bölönyvel, hogy együtt nem értük okát megirván (?) Bölöny magyarországi lévén és ily latorkodásokban egyelítvén magát, hogy a haza határát pecsétetes subscriptióval (l. fent) ígérje és megfizethetetlen summát olyat, melytől oltalmazzon Isten, Béldi házának is Bölölynél jobb akarói vagyunk, noha mocsokoltatunk, magunk privátumira lévén csak gondunk mint Bölöny Zsigmondnak. Én Bölöny Miklós uram felől aga Máthé és Brankován uramékkal beszéltem stb.**)

A Paskó január 22-ki levele Csákihoz, a Zólyomi emberének Budainak mende mondája alapján közli a Zólyomi és Bölöny azon törekvését, hogy a Csáki párt olvadjon be a Zólyomi pártba és egy aspiráns legyen t. i. Zólyomi. E levél, kapcsolatosan a junius 23-án Brankovicshez írott levéllel együtt azt is tudni véli, hogy a ti házához pecsétetes subscriptióval benyújtott levélben Zólyomi és Bölöny az ország határát és megfizethetetlen összeget ígértek a töröknek az adandó segítségért. Paskó utóbbi levelében felemlítve van Bölöny Miklós uram is, de erről több adatot nem láttam; valószínű, illetve bizonyosnak látszik, hogy Bölöny Zsigmondnak valamelyik rokona;

*) Török magyarkori államokmánytár VI. K. 126.

**) Török magyarkori államokmánytár 134.

testvére Zsigmondnak nem volt, a mint atyja János után Zsigmondon kívül más gyermek a gen. táblázat igazolása szerint elő nem fordul; gyermeke volt-é? Nem tudom; elég, hogy Bölöny Miklóssal többet találkozni nem tudtam, csak ez egyszer.

Midőn Csáki László (almási gróf ennek volt atyja Csáki István a Brandenburg Katalin grófja) febr. 20-án (1681) válaszol Paskónak Konstantinápolyból, írja, hogy „Bölöny hamar megszökött, öreg legény lévén.“ A megszökött kifejezés jelenti, hogy a katolikus Csákinak a református Bölöny mindig ellenfele volt; de akárminő kifejezéssel is élt Csáki, tény, hogy Bölöny Zsigmond 1681-ben eltűnik Konstantinápolyból. Valjon a pecsétes levél nyomán indult-é el Zólyomi érdekében, vagy megadta magát ő is Apaffi kormányának, avagy talán még előbb elhalt? Nem tudom, a nyomok nem vezetnek tovább.

Vizaknai Nagy István 1682-ben Konstantinápolyból írott levélben még írja a hirt a fejedelemnek, hogy Csákihoz ismét jöttek főemberek aspirálni a fejedelem ellen; 1684-ben írja Székely Mózes, hogy Budait a Zólyomi uram tolmácsát befogták; 1686. febr. 4. Nemes János tudósítja a fejedelmet, hogy Csáki Moldvába ment a vajdával együtt konspirálni; de már 1686 május 26-án Csáki is itthon van Erdélyben, ekkor tudósítja Szamosfalváról Apaffit azon Törökországban hallott hírről, hogy a porta a fejedelemséget Tökölinek ígérte és egyuttal ajánlja szolgálatát a fejedelemnek. Itt végződik, e nyilatkozattal a Béldi-féle forradalom, mely 10 évig megkínzott egyeseket, melynek részese volt Bölöny Zsigmond és a mely forradalom, ellenkezőleg más efféle mozgalmakkal, nem látott egy csep vért sem.

Ugyanekkor 1686-ban Budáról kiűzik a törököt, 1686-ban elhal Apaffi fejedelem is; a török hatalma gyengül, az osztrák befolyás nő Magyarországon, kiváltképen Erdélyben, a hol elfojtják a fejedelemség életét az osztrák kegyet hajhászó gubernátorsággal; a hol, a Tököli—Rákóczi-féle kuruczvilág szabadságharcának föl-fölvillanó fényét eloltja az absolutismus; a hol az absolutismus gu-

bernátorsága lerontja a sok véres és dicső napokat látott erdélyi községi és családi várakat. A világ megváltozik; másfélszázad törökvilág után másfél század osztrák uralom következik, Erdély hajdani függetlenségének, sokszor vérharmattal fényesített szabadságának, az erdélyi közélet önmagát mozgató kormányzatának, a magánélet kényelmes és uras pompájának vége. Áhítatos kegyelettel emlékszik erdélyi ember szereplő őseinek mozgalmas multjára és fenkölt dicsőségérzettel olvassa Erdély történetéből e kis ország arany szabadságát, önérzetes függetlenségét, melyel oly sokáig és oly nagy küzdelmek közt védelmezte magának az anyaországnak is függetlenségét, a protestantismusban élő szabad gondolkozását. Nem kell azon csodálkozni, ha erdélyi származásu ember, kivált székely eredetű magyar — dicsőségesebb alakokat lát a történelem tükrében mint más; ha egy kicsit önérzetesebb s talán még önhittebb is mint más. Rászolgált.

Apaffi fejedelem halála után két évre Kolozsvár város lakosságával is aláíratja a kormány a homagialis levelet. Meg van az Kolozsvár város levéltárában Fasc. II. 281 sz. alatt. Anno 1692. E szerint persolváltak (vagy praeferáltak) az eö Felsége Leopoldus császár hűségére az homagiumot az Colosvári lakosok: Martinus Rajner ductor civitatis Colosv. mk. (polgármester), még jön 7 név, azután Gregorius Beolöni mk. és még 20 oldalon 3-as sorral a lakosok körülbelől 6—700 ember, mindenik név után pecsétel.

Elhagyom Erdélyt, követem a főágbeli István utódai élettörténetének folyását a — Szilágyban, Kraszna és Középszolnok megyében. Kolozsvárt többé nincs mit keresni Bölönyt, hiában nyert városi polgárjogot Bölöny Gáspár minden maradékával együtt. A homagialis subscriptiot aláíró Bölöny Gergely az utolsó. Egy századnál tovább tartott a család történetében a kolozsvári élet. Ugy látszik, ez az élete a családnak az erdélyi fejedelemséggel kezdődött és az erdélyi fejedelemséggel végződött; a család kolozsvári élete osztozott a fejedelemség sorsában.

Jakab Elek Kolozsvár történetében előadja a kolozsvári lakosság összeírását, közli a névsort 1703 és 1713 szept 15-től 1714 márczius 27-ig bevégzett összeírás szerint. El vannak sorolva urak, nemesi családok, iparosok, nemesi család 79, de Bölöny nincs. Regestrum czim alatt Dobó József írta össze 1800-ban a kolozsvári előnevű nemeseket, ezek közt sincs Bölöny. Altorjai Mike Sándor a negyvenes években Kolozsvár ősrégi és megnemesített lakosságát szedte össze betűrendes névsorba, 253 család van elsorolva. Itt sincs Bölöny, pedig ha Kolozsváron élt volna vagy egy, bejött volna a névsorba bizonyára, akár mint ősrégi, akár mint privilegisált nemes család Bölöny Gáspár privilegisálása után.

A főág, hegyében Kolozsvárt elpusztult; hajtásában Kémeren (Krasznamegye) megerősödött.

III. RÉSZ.

Uj korszak. A család a 18-ik és 19-ik
században.

I-SŐ FEJEZET.

A Szilágyba áttelepedés, B. István és fia I. Sándor.

A főág, hegyében Kolozsvárt elpusztult; hajtásában, Kémeren megerősödött.

Írott okmányom positiv bizonyítékom — mely a szilágyi ág legrégibb felnyulását igazolja — egy 1732 nov. 11-én kelt és Compositionnak nevezett gyámi számadás és birtokátadásról szóló okmány, mely 16 sz. alatt van közölve.

Ezen okmány szerint, 1732-ben, a már nagykoruvá lett Bölöny Sándor és László, valamint Dobai Gáborral férjesült Bölöny Zsuzsánna testvérek, mostoha atyjok és gyámjok Halmágyi Istvántól, átveszik a kémeri, lecsméri, sz.-somlyói örökségüket. Itt ezen vagyonokra nézve azon kijelentés és előadás van a compositioban, hogy „NS. Bölöni Sándor és László uramat s Bölöni Zsuzsánna asszonyt concernalo s az említett helységekben lévő részjóság magok édes atyjokról néhai Nemes Bölöni Sándor uramról s ő kglme édes anyjáról néhai Nemes Bölöni Istvánné Gomany Anna asszonyról nem directe devolvadott . . .” stb.

Ez az okmány Istvánt említi legelőbb a Szilágyban. Most eltekintve a birtok requiratiójának kérdésétől, egyenesen azt akarom jelezni, hogy az 1732-ben nagykoruvá lett három testvérnek (sőt 24 éven felül lehettek a fiu-testvérek, midőn hugok Zsuzsánna már férjesült Dobai Gáborné) a nagyatyja Bölöny István közönséges kronolo-

gikus számítás szerint a 17-ik század közepén szerepelhetett és azon század elején született s így az ő élet ideje B. Jakab és B. Gáspár kora után telt el közvetlenül.

Nincs különben közvetlen írott adatom arra nézve, hogy *Istvánnak ki volt az apja?* közvetett kombinációk és Pap Sándor útján jegyzetben fön­n maradt documentum szerint Bölöny István egyik gyermeke volt Bölöny Gáspárnak.

Pap Sándor régi följegyzésében ez áll: *Bölöny István az országos szekretarius utóda Belényes vármegyéből mint supplikens jött Krasznába.* A kronologiai időrend és ezen följegyzés szerint s Bölöny Gáspárnak a Kolozsvártól kapott privilegiumában emlegetett azon kijelentése szerint, melyben *maradékairól* gondoskodik — ezen összeköttetés való­sága kétségtelennek látszik.

Zavarta előbb a dolgot előttem azon kitétel, hogy az országos szekretarius jelentőségét nem tudtam megmagyarázni magamnak és emiatt valamint a miatt is, hogy Pap Sándor előttem Belényes vármegyét emlegetett, a mi tudtom szerint nem volt és nincs — a kérdés teljes homályában ált. Később, kutatásaim rendén megismerkedtem B. Gáspár életével és megtudtam, hogy ez volt az az országos szekretarius. Derült a homály. Még később azt is megtudtam, hogy Belényes vármegye valósággal létezett, ámbár ezt Pesti Frigyes se említi sehol idevonatkozó nagy munkájában és hogy e tekintetben Pap Sándornak volt igaza s nem a tudós Pesti Frigyesnek.

Ugyanis Gál László erdélyi főkörmányszéki tanácsos 1838-ban kiadta az erdélyi törvények kivonatos rendelkezéseit „Az Erdélyi Dieták végzéseinek foglalatja“ czim alatt; e könyv 163-ik lapján ez áll: Belényes vármegye Bihar vármegyéhez kapcsoltatott 1659. május artikulus 29. Ezen artikulus azt mondja, hogy: „A belényesieknek is szuplikatiojukból értjük nyomorult állapotjukat, már a török is közelebb költözvén (következő évben foglalta el Nagy-Váradot, eddig az erdélyi fejedelemség egyik legbiztosabb végvárát) sat. végeztük: az városok bepárlankozá-

sában és árkolásában az ott körül lévő vidék légyen segítséggel nékik, azután viseljenek gondot ő maguk reája. Ebből senki jószágát nem excipiálhatván, *melyet a Bihar-vármegyei tisztek rendeljenek el, ki mennyi segítséggel legyen a faluk között.*“ Eddig Belényes vidéke külön vármegyeként, külön tiszttikarral intézkedett, saját dolgaiban; Belényes erősített hely volt és az erdélyi fejedelemségnek nyugot felől N.-Váraddal együtt a legszélsőbb végvára, mely Nagy-Váraddal együtt 1660 júliusban esett török kézre. Birt külön hatósági autonómiával, de a török közeledésével gyengének érezvén magát, az országgyűléshez folyamodott s így rendeltetett el, hogy ezután Bihar vármegye tisztszei intézkedjenek. Az országgyűlési végzés ezen határozatából következett Belényes vármegyének Bihar vármegyéhez kapcsolása s ha közjogilag nem is volt tényleg talán Belényes vidéke külön önálló vármegye, de az akkori közfelfogásban helyzeténél fogva vármegyeként szerepelt, épen úgy mint B.-Hunyad és vidéke, mely egy emberöltön keresztül Hunyad megyének hivatott és iratott a török által s aztán mások által is.

Pap Sándor a 19-ik századdal született Kémeren, a 70-es években halt el; mint kisbirtoku nemes ember, előszeretettel foglalkozott genealogiai kérdésekkel. Atyja Pap József már a múlt században összejegyeztette volt a kémeri nemes családok hagyományait „Genealogia pro memoria“ czimen. Ezen jegyzetekből beszélt nekem sokszor Pap Sándor, emlegette a régi családok összeköttetéseit, birtokviszonyukat, a kémeri régi határosztályt sat., de a jegyzetet ki nem adta kezéből, elhalálózása után (én már ekkor B.-Hunyadon laktam) elkallódott, vagy valaki eldugta, talán megsemmisítette, hozzátartozói nem adták elő.

Közvetlen írott okmány osztálylevél hiányában, a most felsorolt bizonyítékokon kívül is a mellett, hogy maga Nagy Iván összeköti és egységesíti a családot akkor, midőn Bölöny Gáspárt, a Bethlen fejedelem titkárát és Bölöny Imrét K.-Szolnok vármegye alispánját ugyanazon család tagjaiként említi — van egy általános genealogiai törvény,

mely szerint az általam eddig ismertetett Bölöny család egyes tagjainak, valamint Istvánnak és törvényes utódainak egy ugyanazon családhoz való tartozandósága kétségtelen; mert a Nagybölöni praedikatum általános használata már a 15-ik században élő Illés és Péternél, később Bölöny Gáspárnál s az újabb korban egész mai napig mindenik családtagnál mindannyiszor okmányszerüleg igazolt tény, ezen tény pedig, minden ahozértő előtt, a család egységét bizonyítja.

Igazolva van továbbá a család egysége azon körülmény által, hogy a Szilágyban a Bölöny család — nem most, de csak egy emberöltővel is előbb kivált az idősebb emberek előtt (a minek sokszor tanuja voltam) nagyon kitüntetett családnak tartatott, Kraszna és Közép-Szolnok megyének sok alispánt adott, tagjai mindenkor a közügyek élén álltak: ehez a befolyáshoz és tekintélyhez, mint egyszerű kivándorolt székelyek bizonyára hozzá nem juthatnak a Szilágyban idegen ember létükre, ha nagy elődüknek Bölöny Gáspárnak országos szerepléséből, Bölöny Zsigmondnak a Vitéz családdal s az akkor hatalmas Béli házzal való összeköttetéseiből nem látták volna az emberek a Bölöny családnak tekintélyes voltát. Nagyon megnézte a vármegye kit választ alispánnak, első tisztviselőnek; már pedig csakis az *István állását nem tudom*; de fia Sándor I. már alispán volt, ennek két fia mindakettő alispán volt, azután a legújabb időkig mindig van a Szilágyban Bölöny alispán.

Hogy került B. István Belényes vidékére, Belényes vármegyébe? hogy jött mikor és *miért ment át Belényesből Kraszna megyébe*? Nincs nyoma. A 16. okmánynak a vagyon honnan származására vonatkozó furfangos előadása, valamint az okmány végén tett azon kijelentés, hogy a B. István vagyonát a nemes haza törvénye szerint Confiscalni lehetett volna: a mellett bizonyít, hogy a *Bölöny István életének is nagyon mozgalmasnak és kritikusnak kellett lenni*. Vett-e fel valaki jegyzetet e mozgalmas életről és elveszett, vagy nem is jegyezte fel senki? elég az hozzá, hogy e mozgalmas életről adatom nincs.

A 16. sz. okmány tartalma szerint Halmágyi István gyám „valamely (bizonyos) Portio, ugymint jobbágyok, telekek, földek s minden appertinentiak nevezett Tkts. Ns Pálffi Zsuzsánna asszonyomtól s Boros Kata asszonyomtól *longus litis processus után per amicitia reacquiratott*; mind a mely portiot azon kívül s az Ns Halmágyi István úr kémeri portióján kívül, mint jobbágyokat, telekeket, szántó és kaszáló földeket és jómunkában lévő kész szőlőket Ns Décsei Zsófia asszony *maga becsületes férje jussán Kémeren s Lecsméren birt*, mind azt Ns Halmágyi István úr Ns Bölöny Sándor s László uraméknak, Ns Bölöny Zsuzsánna asszonynak intacte kezekben bocsátja.“

Ezen meghatározás szerint kétféle természetű birtokot bocsát át a gyám gyámoltjai kezébe nevezetesen olyat, a melynek egyike hoosszas per után bíróságon kívüli egységszerint jött át a Bölönyek birtokába és a melynek másika amugy is a Bölöny Sándor (Décsei Zsófia férje) jogán biratott.

Ezen birtokok egyike, az melyet I. B. Sándor szerzett Tordai Istvántól; másika az, a mit örökölt Atyja B. István után.

További megkülömböztetés is van ezen 16. sz. okmányban a birtok honnan származásának megismerésére nézve.

Az okmány 3-ik bekezdésében az áll, hogy a birtok I. Sándor édes anyjáról Gományi Anna sz. *Bölöny Istvánné asszonyról devolvalódott* (csak hogy nem directe); az okmány vége felé pedig úgy van magyarázva a dolog, hogy a most (1732) átadott összes javaknak *negyedrésze néhai B. Istvánt illették* és azt Halmágyi gyám megtarthatná magának, de nem teszi. — Ezen okmány különféle tartalmának összevetéséből az következtethető tehát, hogy a gyámoltakat illető örökség fele része Bölöny István és népe Gomany Anna nagy szülők után másik fele pedig mint Tordai István féle szerzemény I. B. Sándor és neje Décsei Zsófia szülők után maradt hátra, eként Bölöny Istvánnak Kémeren és Lecsméren eredeti jószága volt. Hogyan szerezte? Nincsen kimagyarázó adatom.

Két dolog látszik valószínűnek: vagy örökölte azt Kémeren és Lecsméren; vagy pedig a Belényes vidékéről való menekülés alkalmával áthozhatott értékével szerezte. Akár a belényesi, akár a szilágyi birtok első szerzésének forrása pedig a B. Gáspár fejedelmi titkár intézkedéseire viendő vissza.

Hogy Bölöny Istvánnak megfelelő törzsvagyona volt a 16. sz. okmány 4-ik pontjának azon kitételéből is világos, melyben mondva van, hogy az irt javak, a testamentum daczára nemes Bölöny Sándor (I.) uramat hereditario jure concernáltak; tehát B. Istvánnak a fia Sándor már örökösedés útján jutott a javakhoz.

A Pap Sándor-féle szohagyomány valószínűségét, t. i. B. István Belényes vármegyéből jött át Krasznába — Erdély köztörténete igazolja. B. István élete épen arra az időre esik, midőn a török elfoglalta N.-Váradot 1660-ban. Eddig N.-Várad az erdélyi fejedelemség végvára volt, a magyarság Bethlen Gábor fejedelem és a Rákócziak korszaka alatt biztonságban érezte magát N.-Váradon és vidékén; de midőn Barcsay fejedelem alatt be ment a török Váradra, a magyarság ügyének érdeke iránt érzékenyebb hazafiak átköltöztek Sz.-Somlyó várába és vára körül, erősíteni a magyarságnak most már ezt a végvárát s azok maradtak vissza, kik önérdékből eltűrték a török uralmat is és a kik elvállalták a harácsot (Harács egy török adó volt, ennek felszedése harácsolás. Ne harácsolj! kifejezés innen maradt fenn a mai korig.) Így jöttek át anyai őseim is a váradi Szabók a Sz.-Somlyó közvetlen szomszédságában fekvő Perecsen és Nagyfalú községekbe és bizonyára állíthatjuk, hogy a volt Kraszna megyének ma is legnagyobb magyar községei, melyek Somlyó körül vannak Perecsen, Nagyfalú, Kémer, Kárásztelek ezen átköltözés folytán nyertek sokat népességükhöz, azért nagyobbak, mint a többi községek.

A 16. sz. okmány említi B. Istvánnak testvér nénjét Ns. Bölöny Klára asszonyt, a kit férje Biró István útján egyesség szerint saját portiójára nézve Halmágyi gyám

100 frttal fizetett ki. Ezen körülmény, a magyar örökösödési törvények alapján azt igazolja, hogy B. Istvánnak és nővére B. Klárának voltak együtt öröklött birtokai, midőn eként osztoznak; ez az osztozás pedig azt bizonyítja, hogy már B. István és Klára szülői, jószágot birtak Kémeren és Leicsmérien. Engem e két körülmény pedig arra a további föltevésre jogosít, hogy ezen kémeri és leicsméri rész jószág nem lesz más, mint a mit esetleg B. Gáspár fejedelmi titkár adományoztatott magának s a mely eként átszállt utódaira egyéb vagyonai mellett. Hol az adomány levél? Nem tudom. Lehet nem is volt. Történhetett a dolog úgy, hogy B. Gáspár mint fejedelmi titkár a fejedelem beleegyezésével külső formák nélkül vette át a birtokot és keresztül vihető volt a dolog, mert Kémeren akkor is — a mint a birtokok szomszédosításánál világosan látszik — és később is egész 1848-ig mindig voltak kincstári telkek u. n. portiones, részjószágok, melyeknek tulajdonosai ember emlékezetet haladó időben deficiálván, senki se volt, ki a birtok átvételt avagy esetleg a hivatalos statutiót ellentmondással gátolja, még azon az alapon sem, hogy a fejedelem érdemes hazafinak adja a deficiált javakat, mert Bethlen Gábor előtt nem volt sok érdemesebb hazafi B. Gáspárnál, kit oly sokáig bizalmas titkáru használt országos és magán dolgaiban.

A többször említett 16. sz. okmányban előfordul Ns. Bölöny Mária neve is, ki „a maga ezen jószágbeli portiójáért kapott Halmágyi uram gyámtól 15 frtot.“ Nincs közelebből meghatározva, hogy ki volt e B. Mária; ez is Istvánnak, avagy talán az István fiának I. Sándornak a testvére, vagy más távolabbi rokon? elég az hozzá, hogy Halmágyi csekélységgel kielégítette és ő csekélységgel megérte *ezen jószágbeli portiójáért*; lehet az is, hogy másutt kapott más jószágot, mely leányágon elveszítette a Bölöny nevet.

Mi volt az állása, hivatala B. Istvánnak? Nem tudom. A 16 sz. okmány bevezetésében irt urak mint Ns. Kraszna vármegyének közbirái, az okmány vége felé úgy ismertetik

B. István életét, hogy ő a Ns. haza törvénye szerint jószágvesztésre lett volna ítélhető, de hát elnézés történt. Mivel idézte elő, mivel szolgált volna reá ezen büntetésre, megmondva nincs; az irva van, hogy Halmágyi uram egynegyed jószágot e miatt magának megtarthatna a Bölöny birtokokból, de hát elhalt nejének Décsei Zsófia asszonynak első férjétől (I. Sándortól) származott gyermekei iránt táplált jó indulatánál fogva nem teszi. Természetesen törvényes eljárás nélkül nem is tehette akármilyen volt az indulata és a számítása.

Az István népe Gomany Anna. Összes kutatásaim alatt — még a Turul szerkesztőségét is kérdeztem — ilyen család nevére nem akadtam sem külön sem a betűsoros kimutatásokban; a Gomany család teljesen ismeretlen előttem.*

B. Istvánnak gyermeke Sándor I. és ügylászik a 16 sz. okmány intézkedéseiből, hogy nem is volt több fia; Mária, a kit Halmágyi 15 frttal elégitette ki a maga portiójára nézve — lehet az István leánya és ez valószínű, mert Sándornak (I.) a leánya Zsuzsánna egyenlően osztozik fiu testvérével, eként Mária is itt lenne elsorolva; de Mária, mint a gyámoltaknak nagynénje és I. Sándornak nővére, nem jöhetett az I. Sándor gyermekeivel egyenlő osztályra.

Fölvették a 16. sz. okmányt, a mit amicabilis compositionak kereszteltek — Szilágy-Somlyón Somlyó városában lakó Balyoki Szénás Ferencz ordinarius notarius, Bihari Terjéni Mihály juratus assesor és Szilágyi L. János ordinarius perceptor ns. Kraszna vármegyének a hivatalnokai, fölvették tkts. ns Kraszna vármegye ordinarius viczeispánja Somlyó mezővárosában az Alszeg-utczában levő nemes házánál, egyfelől Halmágyi István, másfelől Bölöny Sándor (II.) és László (I.) jelenlétében, Dobai Gáborné nem volt jelen. A felek együttes előadása szerint — mint láttuk — ki van az okmányban jelente, hogy a

* L. Schönerr Gyula levelét itten: „Fejérpataky titkár urhoz intézett levelére az ő távollétében válaszolva tudatom t. tagtárs urral, hogy a kért család névre egyik genealogiai minkában sem sikerült reá akadnom.“

Halmágyi gyám által átadandó Bölön-féley vagyon a gyámoltak nagyanyjáról néhai nemes Bölöny Istvánné Gomany Anna asszonyról nem directe devalválódott ő kglmekre — hanem: néhai tkts nemes Tordai István úr és néhai idősb ns Bölöny Sándor úr (I.) diversis viribus et temporibus idegen és hypothecarius emberséges emberektől suis modis et formis rehaealták az említett porciót, mely annak utánna néhai tkts nemes Tordai István úr által, mint ő kglme maga több portiója és néhai ns Bölöny Sándor (I.) úr által összeegyittetvén egyaránt és egyenlő auktoritással biratott mind ns Bölöny Sándor (I.) úr haláláig.

Elmondja az okmány aztán, hogy mielőtt Bölöny Sándor (I.) meghalt volna, ns Tordai István úr az egész összevegyített vagyont néhai ns Bölöny Sándornak és feleségének ns Décsei Zsófia asszonynak és posteritásoknak testamentum szerint legalta és pedig mind azért, hogy ezek ns Bölöny Sándor uramat hereditario jure concernálták, mind azért, hogy ő kegyelme jussán reacquiralta volt idegenektől, mind pedig azért, hogy néhai ns Bölöny Sándor úr (I.) ifju legény korában is ugy feleségével néhai ns Décsei Zsófia asszonynyal tkts ns Tordai István urat feles esztendőikig nagy hűséggel szolgálták.

Ezt a beszédet a 16. sz. okmánynak ezt az előadását nem érti meg más mai napság, csak az, a ki a régi magyar törvények intézkedéseit, magát az ősiséget mint intézményt ismeri.

A dolog itt egyszerűen az, hogy volt Bölöny Sándornak — a mint láttuk — öröklött ősi vagyona is; de még megakarta szerezni mellé a Tordai István vagyonát is; Tordai István magtalan lévén, Bölöny Sándorral s nejével Décsei Zsófiával lakott s ezek az öreget tartották. Ámde az ősiség szerint a vagyon a családból ki nem mehetett, ha Tordaitól megveszi Bölöny Sándor (I.) az ingatlanait, sőt ha királyi jóváhagyást is kér az örökös fassiora, az igtatáskor a Tordai rokonai — ha gyermeke nem is maradt — ellentmondanak és Bölöny nem juthat a Tordai birtokhoz sehogy sem; végrendelet után ősi

vagyont elvégrendelkezni pedig épen nem lehetett: ezért kellett mindent össze-vissza mondani, hogy a vagyon nem direkte devalválódott, hogy Bölöny Sándor jogán szereztetett vissza idegenektől stb., szóval, kimutatni igyekeznek, hogy azért testálta Tordai Bölönynek ezen ingatlanokat, mert amugy is az ő tulajdonainak tekintendők. Természetesen, ha ez igaz lett volna, nem lett volna szükség végrendeletre.

Még azt is mondja a 16. sz. okmány, hogy Bölöny Sándor és neje Décsei Zsófia asszony Tordai István urat feles esztendőig nagy hűséggel szolgálták s azért hagyta rájuk Tordai az ingatlanokat. És ez akart lenni a legerősebb argumentum arra nézve, hogy Tordai vagyonait Bölönynek hagyományozhatta, mert hát ez a szolgálatokért érdemdíjazás; az érdemdíjazást pedig szabad volt törvényeink szerint ősi javakkal is honorálni.

Daczára az óvatos és furfangos argumentatioknak, miután Bölöny Sándor és később Tordai István is elhalt, előálltak tkts ns. Kálnoki Farkasné Gálffi Zsuzsánna asszony és tks ns. Vay Lászlóné Boros Kata asszony mint Tordai István uramnak condivisionalis attyafiai és minden névvel nevezendő barmaikat a mint összevegyítve együtt találták, a szerint mind el is foglalták, ns. Décsei Zsófia asszonynak sok esedezésével s sirásával is és Tordai István végrendeletével is semmit se gondoltak.

Bölöny Sándor (I.) elhalálózása után Décsei Zsófia ns. Lévai Sámuelhez ment férjhez, a foglalás ellen ez indította meg a pert Kálnokiné és Vayné ellen. Lévai is perközben elhalván, Halmágyi István lett 3-ik férje, Décsei Zsófiának; ki is nyolcz évig folytatta a pert, melynek vége aztán az okmány szerint mégis csak barátságos egyesség lett s ennek folytán Bölöny Sándor (I.) örökösei a Halmágyi István gyámoltjai, hozzá jutottak a Tordai-féle részjóságoz is.

A Tordai család törzsökös nemes család volt Kémeren; Tordai István előde Tordai János 1651-ben Bányai Zsigmond vármegyei szolgabíróval együtt, bizonyos ló-

lopási ügyben vizsgálati eljárást tartanak és erről kiállítják pecsétetes bizonyító levelüket Datum in possessione Kémer 2. die Junii Anno 1651. Sigismundus Bányai judex nobilium Comitatus Crasnaensis. P. H. Johannes Torday de Kémer P. H.*) — Sőt nem csak törzsökös nemes család, hanem előkelő nemes család lehetett, igazolja a Kálnoki és Vay családdal való összeköttetése, azért a Tordai Istvánról átszármazott vagyon is bizonyára számottevő volt.

Maga Torday István Krasznamegye alispáni hivatalát viselte; 1700 január 16-ról Krasznamegye törvényhatósága hivatalos bizonyítványt állít ki arról, hogy csik-szentkirályi b. András István mikép foglaltatta vissza jobbággyával nemes Könyves Mihály cs. kir. postamester postaházát és miként rontotta le itt Zilahon. Ezen bizonyítványt aláírta Kémeri Tordai István Krasznamegye alispánja. Száva György, kevei Gergely Márton és Somlyói Erdőteleki Zsigmond Krasznamegye esküdt ülnökei (jurassor), továbbá zilahi Tunyogi Ferencz nemes személy.**)

Halmágyi István 1719 febr. 21-től fogva 1732 ápril 22-ig lakott együtt mint házastárs Décsei Zsófiával; Décsei Zsófia 1719 előtt még Lévainak is neje volt, meddig? nem tudható. E körülményből annyi bizonyos, hogy Bölöny Sándor I. már 1719 előtt elhalálozott kiskorú gyermekek hátrahagyásával, kiket aztán anyjuk Décsei Zsófia nevelte fel Halmágyi István gyámapa segítségével.

Bölöny Sándor (I.) Krasznamegye alispánja volt; úgy hogy Halmágyi István alispán Bölöny Sándornak nemcsak feleségét, de hivatalát is örökölte ennek halálával.

Bölöny Sándorné (I.) Décsei Zsófia asszony valószínűleg az Ippon lakó Décseiek esetleg Közép-Szolnok megyében az Érmelléken Körösön lakó Décseiek családjából való volt; mindenesetre ügyes, szemrevaló asszonynak kellett lennie, hogy háromszor is férjhez vették az alispánok.

A jelen történeti munka írása közben kaptam dr. Petri

*) Közzölte Széll Farkas 1889 decz. 21-én az „Ügyvédek Lapjában.”

**) Zilah Történelméből 17. Irtá Szilágyi Ferencz.

Mór szilágymegyei tanfelügyelő levelét, melyben Kölcsény Péterné sz. Bölöny Ágnes közelebbi összeköttetéseit kérdezi. Kölcsönös levélváltás útján Petritől megtudtam, hogy *„nagybölöni Bölöny Gáspár fejedelmi titkárnak unoka öcsce volt Gáspár, a kit fiává fogadott amaz 1620-ban. 1653-ban pedig Bölöny István (a ki Somlyón volt várkaptona) mint ifj. Bölöny Gáspár fia szerepel.“*

Egyszerre meglelt fejtve előttem a 132—3 és 138—139 lapokon valamint a jelen fejezetben olvasható töprengések titka. Bölöny István valóban fia Gáspárnak, t. i. a titkár Gáspár örökbe fogadott fiának. Ifju Gáspár a titkár Gáspárnak unoka-öcsce (valószínűleg a Jakab fia), vérszerinti rokona. Így érthető a Kolozsvár városának adott nyilatkozatban Bölöny Gáspár titkárnak azon kijelentése, melyben *maradékáról* intézkedik. Így érthető meg most azon előleges föltevéssem, hogy a titkár Bölöny Gáspár más személy és a testőr Gáspár ismét más személy volt valósággal a Bethlen Gábor fejedelmi udvarában. Továbbá azon körülmény — mint előbb láttuk — hogy borzási vagyonát nevének Teleki Katalinnak s öcscsének Gáspárnak hagyományozta a titkár Gáspár, valamint az a számos helyen kifejezett sajnálkozás, hogy nagyon kedvező helyzetében Gáspár fejedelmi titkár magának nagyobb donatiokat nem tétetett, kétségtelenné teszi, hogy Gáspár titkár ugyan nő ember volt, de saját gyermeke nem lévén, egyfelől nem futott a vagyon után, másfelől pedig rászorult az adoptióra.

Hogy a kezemen levő 1732-ben fölvetett 16 sz. alatti amicahilis compositióban irt Istvántól leszármazó Bölönyek valósággal Gáspártól származnak s ennek vérszerinti utódai — kétségtelen ezen adat következtében; valamint bizonyos az is, hogy a 16 számú gyámi számadásban előforduló azon czélzatából Halmágyi gyámnak, hogy az Istvánt illető vagyon a nemes haza törvényei szerint confiscálható lett volna — egyéb nem következtethető, mint hogy István volt a családban az utolsó, a ki osztrák felfogás szerint a rebellis erdélyi fejedelemség szolgálatában állt.

Gáspár a titkár az erdélyi fejedelemséget szolgálta igen

sokáig, úgy látszik egész életében; dolgozott előbb mint a nagyobb cancellária titkára, később, mint a Bátor Gábor majd pedig mint a Bethlen Gábor fejedelem titkára; unoka öcscsét és örökbe fogadott fiát Gáspárt a Bethlen Gábor testőrszolgálatában találjuk; ezen testőr Gáspárnak a fia I. István Pap Sándor szerint előbb a belényesi erődítésnél, Petri adata szerint később a sz.-somlyói várban szolgált, mint a fejedelem katonája. Szolgálatában lényeges, számbavehető hatásköre volt, mert a Rákóczi—Tököli-féle fölkelés leverése és az osztrák uralom megtelepedése után javai konfiskálандók lettek volna.

I. Sándor élet ideje az erdélyi fejedelemség hanyatló és muló korára esett; különben is fiatalon hallhatott el, mert három gyermeke kicsi korában árván maradt és mert özvegye Décsei Sofia harmadszor is ráérkezett férjhez menni.

Ezen újabbi adatot Petri Mór N.-Váradon találta a muzeum Bölöny osztályában; két napig kerestem ez osztályban azt az adoptiót, melylyel Bölöny Gáspár titkár fiává fogadta Gáspár unoka öcscsét, az István apját; de — nem találhattam meg, mivel az iratok Bölöni Sándor halála után a muzeumba való átszállításakor avatatlan kezek által még nagyobb rendetlenségbe jutottak mint ezelőtt voltak. Petri Mór — mint tudja van — Szilágy vármegye monografiáját írja (három kötet nyomás alól ki is jött); biztosított hogy az adat járt a kezében s az tényleg meg van, de a munka nagy halmaza miatt általában csak jegyzeteket csinált az adatokról, teljes másolatot pedig csak kivételesen az adat közérdekű fontossága szerint és így ez adatot csakis a fenti jegyzék szerint közölheti velem. (Ha rendezve és lajstromozva lesznek a nevezett muzeumhan levő iratok, akkor könnyen megfogja kaphatni bárki N.-Váradon a kérdéses adoptiót és esetleg az I. István többi szereplését is.)

Különben a dr. Petri M. által közölt adat az, hogy Bölöny Gáspár fejedelmi titkár Pozsonyban 1620 nov. 9-én öcscsét Bölöny Gáspárt fiává fogadja és örökösivé

teszi; másik adat, hogy Bölöny István, ifju Gáspár fia 1653 május 21-én Borzási György és Szentlászlai Ferencz kir. emberek előtt miklósvári elzálogosított birtokának kiváltásáról nőtestvére Ilona Gazdag Györgyné javára lemond, Bölöny István ekkor már a szilágy-somlyói várban várkatona.

Ugy látszik a miklósvárszéki Bölöny székely birtok a háromszéki illetve miklósvárszéki Gazdag családra szállt át sógorság révén, illetve a nőág birtokában maradt.

I. TÁBLA.
(Törzs-táblázat.)

Illés { Péter . . . I. Gáspár { II. Gáspár		Jakab { Gergely	Ilona { Mária	II. Sándor	III. Gáspár	III. T.
1400 körül. Illés fia. 1560—1624.		1459-ben Mik- (Teleki Katalin lősvárszék kö- vete a med- gyesi ország- gyűlésen.	1459-ben Mik- lősvárszék kö- vete a med- gyesi ország- gyűlésen.	Biró Istvánné	Csanády Anna.	
János { I. Zsigmond		I. István	I. Sándor	Török Krisz- tina.	Gizmunda	
Kökényesdy { Vitéz Anna.		1653. (Gomany Anna.) Vártiszt Sz.- Somlyón.	Décsey Zsófia.		Genery Györgyné.	
Borbára.					Anna	
Miklós					Ugray Györgyné.	
					Ádám	IV. T.
					Bideskuty Mária.	
					III. Sándor	V. T.
					I. Lajos	
					Szomoldy Zsuzsánna.	VI. T.
					Salamon	
					Szomoldy Erzsébet.	
					Éva	
					Ajtay Sámuelné.	
					Erzsébet	
					Borbára.	

II. FEJEZET.

II. Sándor, I. László és Zsuzsánna testvérek.

Halmágyi István 1719-től fogva 1732. ápril 22-ig élt Décsei Zsófiával, ekkor halt meg Décsei Zsófia, Bölöny Sándor, László és Zsuzsánna édes anyja. Ekkor már a fiuk iskolát végzett, legény emberek voltak, Zsuzsánna már Dobai Gábor neje.

A fiuk oskoláztatása Kémerem és Kolozsvárt történt. A kémeri oskoláztatásra nézve megjegyzendő, hogy itt nemcsak közönséges falusi iskolázás történt 1848. előtt, hanem gymnasiumi nevelésben is részesültek a nemes ember gyermekei e század első felében s a mult századokban.

Kémer község lakossága olyan törzsökös magyar emberekből állott s áll, a kiknek ősei bizonyosan Árpád apánkkal jöttek be. A község nagy és népes lévén, nagy a határa, sok volt a jobbágy eleme — nagyon sok uri család élt, ennél fogva a községben, kiknek mindanyjának bizonyos részjóságok, hozzátartozó javak és jobbágyok álltak rendelkezésére. Ezek a nemes urak, olyan tanítót tartottak rendszeren az iskolában, kinek keze alól a retorikába, poetai classisba kerültek be a nemes fiuk Kolozsvárt vagy Zilahon; sőt Dánielnek Lajos fia (apám testvére), Dénesnek Sámuel és Pál fia — a mint előttem beszéltek — a 30-as évek végén egyenesen deáknak mentek Zilahra s a kémeri iskolából mint deákok subscribáltak, annak utánna kerültek Kolozsvárra. A mai rendszer és elnevezés szerint, Kémeren a nemes ember

gyermekét végezhetette az elemi oktatáson kívül a négy középiskolát esetleg még az 5-ik 6-ik osztályt is s úgy került át más intézetbe. Az iskolatanító is jó erő volt rendszeren; mert a nagy egyházközség birta, a tanító fizetést, az urak kosztal, pénzzel honorálták a külön oktatást és Kémerre, mint olyan helyre, mely ugynevezett rektoria volt — mindig iskolavégzett jeles erő vállalkozott és vállalkozhatott csakis.

Szilágyvármegye történetében (1. K. 102. 1.) úgy írja Petri, hogy Kraszna vármegyében a Hunyadiak korában két inező város volt, Kémer és Nagyfalu; maga Somlyó is akkor kisebb község és lehet később is még sokáig mint várbirtok (possessio) csak falu (villa) számba vevődött, de Kémer már város volt.

Bölöny Sándor és László neveltetését a 16. sz. okmányának azon törekvéséből és előadásából ismerjük meg, a melyben Halmágyi István gyám elsorolja, hogy milyen sokba került neki ez a neveltetés 13 évi gyámkodása alatt, mely idő alatt „költött nemes Bölöny Sándor és László uramékra és ő kegyelmeknek az 13 esztendő alatt hozzájuk illendő tisztességes ruházatjukra, egész deák köntösöknek készíttetésére, fogatkozás nélkül kívántatott mindenféle könyvekre, Praeceptoroknak, taníttatásokért és a mi nagyobb Kolozsvárt az városon drága asztal tartásáért, melyek esztendőnként accessoriumokkal könnyen extendálódott száz száz forintokra és minden necessariumokra, melyek nemes Bölöny Sándor és László uraknak kívántatnak.“ És azután a gyámi számadás fölemlíti, hogy notabilis jószága sem Halmágyi gyámnak, sem Décsi Zsófia édes anyjának nem lévén, a szükségeseket Halmágyi részben alispáni fizetéséből fedezte, de mindenesetre „oly fogatkozás nélkül való gondviselésben“ részesítette a gyámoltakat, mintha magok édes attyok nevelte volna. És — mindezekért, a mi fő, nem számít fel semmit a gyámoltakkal szemben.

Azonban a gyámoltak terhére ír Halmágyi 233 frt 56 krt. Egy házas telket még a fiuk nagyanyja Bölöny

Istvánné Gomany Anna tett volt zálogba (mikor?) Mikó Mihálynál, ezt Halmágyi saját pénzén vissza váltotta 9 frtért; György András-féle jobbágytelekből kifizette György András leányát 20 frt 40 krral; Bályoki Mihály-féle jobbágy örökséget (Bölöny birtok) Békési Zsuzsánna vette volt meg, ettől megvette Kálnoki Farkasné, Kálnoki Farkasné-tól visszaváltotta Halmágyi 40 frt 80 krért; a perbeli commissió költségeiben 20 frt 40 krt, compulsoriumért 8 frt 16 krt számít fel; Bölöny Klára Biró Istvánnénak és Bölöny Máriának osztályrészökért kifizetett 115 frt.

Ezen költségek között felszámít Halmágyi 10 frt a következő módon: Más becsületes ember is Halmágyi István ur s Décsei Zsófia asszony mellett procuratoriat vállalván legalább elkivántatott volna 10 vonás forintot, de ő kglme (Halmágyi) atyafiságért fizetést nemcsak nem effigalt sőt per totum remittalta is; de ha nemes Bölöny Sándor ur gyermekeitől *magok indivisus atyafiai* deposita proportionata summa a kémeri jószágból részt kívánnának és a szerint valamely atyafit kellene belőle részeltetni, annak summájában ingrediáltathatnak 10 frt 20 krt.

Ezen előadás arra vall, hogy I. Sándornak voltak osztatlan atyafiai, a kik a kémeri birtokot illetőleg osztályt és részt követelhetnek, ha ezek megjönnének, ezekkel szemben a Sándor (I.) gyermekei felszámíthatják a Halmágyi gyám fáradozásait, melyeket a perben prókátorként végzett, de különben ő azt gyámoltja terhére bé nem számítja, sőt elengedi. Valjon kik voltak az I. Sándor osztatlan atyafiai? Ez nincs megemlítve. A közelben lévő Bölöny Klárát I. Sándor nagy nénjét, Bölöny Istvánnak a testvérét 100 frttal, Bölöny Máriát I. Sándor nővérét 15 frttal „ezen jószágbéli portiojáért“ békés uton kielégítette Halmágyi. Kálnokiné és Vaynétól longus litis processus után „per amicitia“ reaquiraltatott a jószág a peregyesség törvényénél fogva megbonthatatlan lévén — ezektől se lehetett féltetni a kémeri birtokot. Valjon kik azok tehát, a kik deposita proportionata summa a megfelelő összeg letétele mellett részt kívánnának?

A Halmágyi számadásában látható ezen óvatosság jelzi, hogy a kémeri birtok körülbelől épen a Bölöny Gáspár szerzeménye; a mi pedig már a Bölöny Gáspár gyermekeire nézve öröklött ősi vagyonnak tekintetvén, Istvánnak testvéreit és testvére gyermekeit is illették, ha tehát ezek megjönnének, a megfelelő összeg letétele mellett részt kellene nekik adni. — Ezek azonban soha meg nem jöttek, az összes birtokon — a mint a következő okmányok igazolják — megosztott a három testvér Sándor, László és Zsuzsánna; később pedig Mária Thérézia alatt az egész birtok összeíratott hivatalosan, mint a Bölöny Sándor és László tulajdona (Zsuzsánna, Dobai Gáborné nővéröket ekkor már (1760) kifizették volt). Nem jöttek meg a rokonok; Zsigmondot Törökországban veszítettük el, Gergely Kolozsvárt magtalanul halt el, a mint láttuk nem maradt utánna Kolozsvárt senki; a mikor a drága asztaltartást és deák köntösöket fizette Halmágyi a fiukért Kolozsvárt a 18-ik század elején, Kolozsvárt Bölöny már nem lakott, mert ekkor nem került volna még sem oly sokba a taníttatás.

Halmágyi a három testvér 233 frt 56 kr. tartozását a számadás rendjén *amicabilis compositio*val akként egyenlített ki, hogy a somlyói házat és házbeliakat — melyek felerészben a három testvért illették — egészben magának tartja meg s az adósságot törli. Ezenkívül vissza ad a három gyermeknek bizonyos ingóságokat, arany és ezüst néműt, három gyűrűt mint anyai hagyatékot. „Balog Marcziról maradt egy tehenet kancza tinójával, egy jármos tulkot.“ — Azonkívül ad mindenik testvérnek három cseber bort hordóstól és — természetesen átbocsátja az ingatlanokat, melyek kivonatosan, mind hitelesség és datum nélkül a 17 sz. okmányban láthatók; itt is csak a szántó földek; belső telkek, jobbágyságok, rétek, szőlők és erdők elsorolása nélkül.

A kémeri portio (részjóság) rehabealásakor azonban kiköt mégis 90 frt magyar forintokat magának Halmágyi gyámoltjaival szemben és a jelen nem lévő Dobai Gáborné

helyett ennek 30 frtos adóságaért is Bölöny Sándor és László testvéreket kötelezteti.

A gyámi számadás (16 sz. okmány), mely magát amicabilis compositiónak, barátságos egyezkedésnek keresztelte — a vagyon honnan származásának furfangján kívül tartalmaz egyéb csalafintaságokat is, melyek igazolják a helyzetet, midőn az okmányt a gyám alispán részére az alispáni hivatal alantos közegei szerkesztik s a tapasztalatlanságot s közönyt, a midőn a két gondatlan fiatal ember s a már férjhez ment leány mindenbe bele egyezik.

A somlyói házra azt mondja a gyám reperatio címén, hogy együtt építették Décsei Zsófiával, (hát a telek kié volt?) tehát fele az övé, a másik felét elveszi adósság törlesztésébe, azért az adósságot is fizetteti 90 frttal; ingóságokban át ad 3 gyűrűt egy ón tárgyért, egy kanalat másod magával. Hát egy alispáni háztartásnál csak ennyi ingóság létezik? Át ad egy tehenet kancza tinójával, mely Balog Marcziról maradt. De hát körülbelül 1000 holdat haladó ingatlan birtokban csak egy jármos tulok van és csak egy tehen s az is Balog Marcziról maradt, a tulajdonban és birtokban nincs semmi fundus instructus? Át ad három cseber bort egyiknek, a három örökösnek 9 cseber bort egyszer mindenkorra. De hát az összes allodiális szőlők produktumából, a 24 jobbágy kezén lévő temérdek szőlő kilenczedéből csak ennyi telt? A szőlők jól mivelt szőlők voltak így szolt a gyámi számadás, a hogy Kálnokiné s Vayné asszonyom elfoglalta Décsei Zsófiától egy izben. Azt mondja a számadás egy helyt, hogy Kálnokiné s Vayné ellen 8 vagy 9 esztendeig kellett continualni folytatni a pert; más helyt a számadás (nem az okmány) végén pedig, hogy 1726-ban conventio szerint vége szakadott a pernek; ugyan előbb a számadás bevezetéseül úgy van előadva a dolog, hogy 1726-ban szeptemberben Tordai István is elhalálozván, csak akkor kezdődött el igazában a per. Nem lehet tudni, hogy tulajdonképen meddig tartott tehát a per s így a perköltség felszámítás is önkényűleg történt. De hát hol a jószágnak —

mely a mint meglátjuk, tekintélyes nagy jószág volt 24 Jobbágygyal — az évi haszonvétele 13 év óta? Ez nincs sehol, sőt a gyám a maga fizetéséből is pótolta a kiskoruak neveltetési költségeit. Így szokott ez lenni irott számadásokban; hogy volt a valóságban? Fuit.

Különben a 17 sz. okmány megvilágosítja a helyzetet, ha bele tekintünk.

Iszonyatos könnyű életet éltek ősaink. A magyar közjog minden egyes nemes embert fejedelmi jogkörrel és fejedelmi kényelemmel látott el. Jogai eminensek, kötelességeik — semmik; mindössze a haza védelme. Otthonában, falujában, vármegyéjében úr a szó teljes értelmében. A föld mind az övé, a kevés számú nemes emberé; a rengeteg sok paraszt embernek magának az ország lakosságának nincs egy talpalatnyi földje sem, sőt az ország törvénye megtiltotta, hogy lehessen is. A nemes ember azt se tudja miye van; tulajdonában lévő ingatlanai felett rendesen két irányban rendelkezett: a föld javát kurialis telkét, kövér belső kerteket, jó termő réteket, földeket kizárólag magának dolgoztatta meg egészben a jó gazda nemes ember és ezeknek összes produktuma a nemes emberé volt évenként egészben; ezek a javak voltak az u. n. alódiális javak; — a többi, így ki nem választott ingatlanok is a nemes ember tulajdonát képezték, ezek jobbágy kézen voltak és ezek voltak az u. n. urbéri jobbágy jószágok, de ezeknek a hasznát már a paraszt jobbágy vette el évenként, úgy hogy kilenczedét be kellett adnia mindenből a földes úrnak.

A gazdasági helyzet tehát az volt a jó gazda nemes embernél, hogy a paraszttal megdolgoztatta úgy az alódiális mint urbéri javakat pontosan és a jövedelmet képes volt fokozni évről-évre. A paraszt dolgozta meg úgy az alódiális mint urbéri földeket évenként, bár nem volt az ő tulajdona egyik sem és a nemes huzta jövedelmét mindkettőnek, bár nem dolgozta egyiket sem. A jó gazda nemes (számító ember) ki is vette zsirját úgy a földnek mint a parasztnak és vagyonosodott. Másként állt azonban a dolog

1848 előtt is a hanyag, tétlen, rossz gazda nemes ember háztartásában. Igaz, hogy meglévő ingatlanait el nem idegeníthette; de elhanyagolta, jobbágyságáról nem tudott, az allodiumokat zálogba tette, kölcsönt vett fel reá stb. Nem akarom szembe állítani az ősiség idejében gyakorolt gazdasági és jogi rendszerek produktumát a mai gazdasági és jogi rendszerek eredményével, ennek a kérdésnek szabatos feltüntetését egy külön vaskos könyv adhatja meg; de enyit fölemlítettem itten, hogy a 17. sz. okmány és későbbben csatolandó okmányaim tartalmát inkább megérthesse a multtal kevésbé ismerős utókor.

Midőn Halmágyi gyám az ingatlanokat, illetve szántóföldeket átadta, mai felfogás szerint megvárnók, hogy azokat ő maga sorolja elő s ő maga tudjon első sorban a földek létezéséről, melyek kezelése alatt állottak; a 17. sz. okmány szerint nem így van. Itten föl van írva, hogy a „Kémeri szántóföldek e szerint adattak ki:” „Első Fatens vallja”: stb.

Mit jelent ez?

Jelenti, hogy tanukat vettek fel magának a földesurnak a jobbágyát, vagy a szomszéd földes urnak a jobbágyát és ezeket kérdezték s vallatták ki, hogy hol vannak a földek; de maga a földesur illetve Halmágyi uram nem is tudta a földek hollétét, nem hogy azok jó karban tartásáról gondoskodott volna.

A 17. sz. okmány bőven igazolja ezen állapotot: A papkutja hegyesén három darab föld, ki birta akkor, *nem tudatik*, de Oláh Péternek volt buzája benne. Berecz Gáspár telke után a Vatolán *két vagy három* drb. föld. Balog Márton telke után *egyenetlennül vannak* a földek stb.

A mint láttuk István fia Sándor korán elhunyt három kiskoru gyermek hátrahagyásával; Décei Zsófia özvegy előbb a perekkel kinlódott, majd Lévaihoz ment férjhez, ez is elhalván, azután Halmágyihoz. Halmágyi is folytatta a pert, be is fejezte és mint számadása mondja, a kiskoruak érdekében sok mindenféle jó dolgot elkövetett; de — minthogy feleségével együtt bent lakott Sz.-Somlyón és

hivatalának élt, minthogy a fiuk huzamosan Kolozsvárt tanultak, Zsuzsánna férjhez ment Dobai Gáborhoz Menyőbe: ott maradt a birtok Kémeren gondozatlanul, legfőlebb a bortermő szőlőre volt figyelem fordítva, a kémeri Bölöny birtok rossz gazda kezében volt. Ez az oka a Halmágyi panaszának, hogy a fiuk neveltetése nehezen törtenhetett.

Különben sincs a 17. sz. okmányban elsorolva mind a szántóföld; csak egy kis részt irtak össze formából, hogy az átadást külsőleg foganatosíthassák; sőt még ezen 1732-ki átadás után is rendetlenség volt sok a birtokok használatában mindaddig, míg egy szerző, ügyes asszony, rendbe nem hozta a dolgot; ugyanis Sándor megnősülvén, ennek szorgalmazására — a mint később mindjárt látni fogjuk — Kémeren 1760-ban Maria Theresia alatt az összes Bölöny-féle urbéri földek és rétek összeíratlak hivatalosan.

Még mielőtt 1732. nov. 11-én megkésztette volna Halmágyi számadását a három testvér számára, már azelőtt meg volt e tekintetben az egyesség úgy Halmágyi, mint a három testvér között. Ezt jelzi a 16. sz. okmány is; de a 18. sz. okmány, mely 1732. nov. 6-án kelt, világos bizonyosságot tett erről.

Ezen okmány szerint Dobai Gáborné a fiuk kezében hagyja tovább is a maga birtokjuttalékát, mindaddig, míg a Halmágyinak fizetni kellett 90 frtból a maga 30 forint részét visszatéríti a fiuknak; ekkor azonban kötelesek lesznek Sándor és László bármikor a birtokot kiadni Zsuzsánna testvéröknek; addig is kell, hogy a fiuk a szőlőt rendesen dolgoztassák és a bor harmadát évenként Zsuzsánnának kiadják. (A szőlő volt a fő dolog!) Az okmány kettős pecsét alatt Bályoki Szénás Ferencz Ns. Krasznávrégye ordinarius notarius és Püspöki Sámuel regius nevével állítatott ki 1732. nov. 6-án, Zsuzsánnát férje Dobai Gábor képviselte.

Egy év mulva 1733. nov. 24-én Kémeren fölött osztálylevél szerint — 19. sz. okmány — a három testvér megosztozik a kémeri allodialis telkek fölött, valamint a

jobbágyok és szőlők felett; a szántók, rétek, erdők felosztását jobb időkre hagyják ekkor is.

Bölöny Lászlónak, mint kisebb fiúnak jutott két telek; egyik, mindkét oldalon a mgos néhai vajai Vay Lászlóné Boros Kata asszony telkei szomszédságában felszegen; másik, melynek szomszédja délről a közkert, balról (?) pedig Huszár József ur ő nsga részen való telke.

Bölöny Sándornak szintén két telek, egyik Boros Kata asszony, Ns. Gencsi Gemtsy György ur és tts. ns. ifju Bideskuti Zsigmond ur telkei között; másik a Kankoron Boros Kata asszony és Mgos báró krasznahorkai Andrási Ferencz ur telkei szomszédságában.

Dobai Gáborné Bölöny Zsuzsánnának két telek, mindenik a Kankoron (ebben a Kankor-utczában nőtem én fel) egyiknek szomszédja mindkét felől Huszár József ur telke; másiknak északról Halmágyi István ur Ajtai rész mostani telke, délről pedig a sikátor. (Bályaki sikátor.)

A jobbágyok is, három egyenlő nyilbéli specifikatio szerint három egyenlő részre osztatik ilyen képen:

Bölöny Sándor úram nyila:

Balog Mihály,	Balog Miklós,
Gothárd István,	Bályaki György,
Bályaki Mihály,	Bályaki István,
ifj. Balog Mihály,	Zima Balázs.

Bölöny László úram nyila:

Id. Bályaki Mihály,	Bályaki Péter,
Bályaki Márton,	Bályaki Márton,
Zima Márton,	ifj. Zima Márton,
Bályaki János,	Bályaki Isván.

Bölöny Zsuzsánná asszony nyila:

Zima Péter,	Balog . . .,
Gál István,	Gál Mihály,
Zima István,	Zima Márton,
Balog Márton,	Gál Márton.

Kémeri határon fekvő majorság szőlőjüket is három egyenlő részre osztották.

Bölöny Sándornak jutott:

A karulyoson (Karjos) Boros Kata asszonynak Oláh Mihály nevű jobbágya és ns. Kalotaszentkirályi Zámbo Ferencz urnak Nagy Péter nevű jobbágya által dolgozott szőlők közt; a felső nagy szőlőnek Bályok felől való középső része; ugyan a Karulyoson Huszár József urnak Bereczk Péter nevű jobbágya és másfelől T. Békési Gergely ur által dolgoztatott szőlők szomszédságában: a kigyós málon Balog Miklós parlagba lévő szőlője és az Ajtai részen lévő Varga János zsellér kezén lévő szőlő között.

Bölöny Lászlónak jutott:

A karulyoson az alsó lábban egyfelől az említett jobbágys Bályaki Mihály és tkt. nem. ifju István ur jobbágys szőlője között; két drb szőlő ugyancsak a karulyosi lábban egyfelől nemes bécsi Guti Dénes urnak Zima Mihály nevű jobbágys — másfelől tiszteletes Szilágyi . . . ur szőlőjének szomszédságában; ugyan a karulyoson a felső lábban mindkét felől előbb nevezett Huszár József ur szőlője szomszédságában levő szőlő.

Bölöny Zsúzsánná asszonynak jutott:

Karulyoson a felső lábban, a fentirt nagy szőlőnek hasonfele kigyósmál felül; a foglárban Guti Dénes urnak Zima Péter jobbágys által dolgozott szőlő melletti szőlő; továbbá a kigyósmáli szőlőnek napnyugatról való felerésze.

Ezen osztály állandósága iránt legalis evictiót vállal magára mindhárom testvér és kölcsönösen kijelentik, hogy az idegeneknél lévő jusnak reacquisitiójában tartozik mindenik atyafi, ha részt kíván venni, egyenlően concuralni; különben ha ki magát abból kivonná, a melyik atyafi költ

és fárad expensájának és fáradságának resolútiójáig a reacquiralt bonumokat akárholott is akárkinél, akármelyik nemes vármegyékben levőket szabadon birhassa. Mely atyafiságos szép megegyezésnek állhatatosan és megmásolhatatlanul örökösen való megtartására, a praedeclaralt atyafiak tőnek kétszáz magyar forintokig való kötést. Actum Kémer die 24-ta Mensis novembris Anno 1733. Correcta per scribam. Kémeri Bölöni Sándor mp. (P. H.) Kémeri Bölöni László mp. (P. H.) K. Dobai Gábor mp. Bölöni Susanna. Coram nobis: Stephanus Heyen Szénás de Bályok mp. Divisor. Petrus Orban nobilis persona mp.

A. II. Sándor.

I. László megnősült az osztozás évében 1733-ban; II. Sándor nősülésének az évét nem tudom. Neje Török Krisztina volt. Török Krisztina édes anyja Pap Kata. Pap Katának első férje Török; evel nemzette Török Zsigmond és Török Krisztina (II. Sándorné) gyermekeit; 2-ik férje Halmágyi, evvel nemzette Halmágyi Kata Viski Gáborné és Halmágyi Klára Sándorházi Istvánné gyermekeit. Így nézett ki a sógorság.*)

II. Sándorné Török Krisztina nagyon tevékeny vagyongyűjtő, férfiasszony volt; cselekedetei ezt igazolják. A sok vagyonszerzés, zálogosítás, jobbágyvásárlás, gyermekeinek jól kiházasítása stb. elevenségéről okos számitásáról tesz tanubizonyyságot. Férje II. Sándor Kraszna megyéből nősülésékor átmegy Közép-Szolnok megyébe Szakácsiba; előbb vármegyei jegyző, azután vármegyei alispán. Birtokait Kémeren tényleg — de nem végleg — ott hagyja és itt K.-Szolnok megyében átveszi neje birtokainak kezelését.

II. Sándor nejének apai ágon birtokai voltak Szakácsiban, a Zilah melletti Vártelkén és dobokai Gyalu községben; anyai ágon, Pap Kata után osztozott Török

*) Bölöny iratok a Biharmegyei muzeumban N.-Váradon.

Krisztina az ákosi és krasznamihályfalvi jóságok felett. Vásárolnak együttesen Mónos-petri, Ujnémeti községekben egész jóságokat, Tasnádon szőlőt (1758) stb. Ezeken kívül megvolt a kémeri birtoka is II. Sándornak; megvolt vármegyei első hivatala az alispánság; megvolt magában és feleségében a szerzési vágy: II. Sándor gazdag ember lett. Ez a II. Sándor az alapítója a k.-szolnokmegyei és biharmegyei Bölöny ágaknak.

II. Sándor 1741-ben még csak vice notarius a vármegyén; ugyanis Mária Thérézia utasítása következtében kellett, hogy a vármegyék összeírják a nemeseket; ezt az összeírást hovatovább szükségesnek tartották adózás szempontjából foganatosítani; de szokássá fejlődött volt már országosan bevenni a hűségesküt az uralkodó trónra léptekor a nemesektől és városi polgároktól. K.-Szolnok megyében, az erdélyi gubernium szekretariusa Alvinczi Gábor útján 1741. márcziusban kiadott utasítás szerint — június 19-én Sz.-Csehben tartott megyei gyűlésen olvassák fel és hitelesítik a homagialis névsort és a hitelesítést eszközli br. Veselényi Ferencz főispán, Tordai Boldizsár megyei assessor és Bölöny Sándor megyei vice-notarius*). 1747-ben az erdélyi országgyűlésre követek Közép-Szolnokból kisdobai Dobai Péter táblabíró és kémeri (!) Bölöny Sándor vármegyei főjegyző; 1752 január 18-ki levelében Közép-Szolnokmegye jegyzőjének (rendes) czimezi még Domokos Antal, de Halmágyi Mihály 1753 okt. 10-én irt levelében már alispánnak titulálja II. Sándort.**)

Összevetve adataimat a Petri közléseivel úgy látszik, hogy II. Sándor 1736-tól hivataloskodik és vármegyei jegyző 1753-ig; azután 1768-ig egész haláláig Közép-Szolnok megye alispánja s a következő adat szerint utánna Halmágyi Ferenczet választották alispánnak; — tehát 32 esztendeig állott a vármegye szolgálatában állandóan a vármegye élén.

1757 április 13-án Ákoson Molnár Andrástól vásárol

*) Közép-Szolnok vármegye levéltárán 1741.

**) Bölöny iratok a biharmegyei muzeumban N.-Várad,

jóságot II. Sándor és neje; június 7-én kezes levelet állíttatnak ki több vártelki jobbágy által Vártelkéről megszökött és visszakerített Illés János vártelki jobbágyukért (okiratok Bölöny iratok közt N.-Várad).

1757 október 25-én Weselényi főispán tudatja II. Sándor alispánt, hogy a sorozási Commissziónak és kapitánynak egy kis borbéli discretióval lesznek a helységek — nem árt stb. Egyuttal megírja, hogy „a mi kgtmed fia dolgát illeti, ki nem jött hozzám imepre, de levelét vettem, melyben írja stb.“

Ugyanez évben II. Sándor repulsionalis pert indit Horvát Boldizsár ellen (vármegyei levéltár); 1760-ban ugyancsak repulsionalis pert Boda György ellen (vármegyei levéltár.) Ezen év elején (január 26.) Piskolton kelt szerződés szerint Kis-Rédei Rhédei Ferencz Surányi István jobbágyát két fiával utódaival együtt örökre eladja (ugyis elsőkölt volt már) II. Sándornak és nejének előbb 36 frt 72 pénz, azután 83 frt 28 pénzért most már véglegesen.

Látszik a helyzetből, hogy II. Sándor meglehetősen ellehetett foglalva egymástól többnyire távollevő 5—6 községben kezelni a birtokait, folytatni hivatalát, neveltetni a gyermekeket stb. Azért nem mulasztotta el összeírtni a kémeri birtokokat sem.

A belső telkek és jobbágyok felett, valamint a szőlők felett — a mint a 19 sz. okmányban láttuk — megosztott a három testvér; a szántó földek, rétek és erdők megosztása jobb időre hagyatott volt fent a testvérek által 1733-ban; és úgy látszik a három testvér el is halogatta volna még sokáig az osztályt, mert nem is tudták biztosan a földeket és réteket, hogy a határon hol fekszenek, a birtok állomány feles részét nem is ismerték, bitorolta egyik is, másik is. 1760-ban folyamodtak és az erdélyi udvari cancellaria útján Mária Theresia nevében 1760 december 2-án parancsot eszközölnek ki Kraszna vármegyéhez a kémeri ingatlanok összeírására és leltározására nézve; Kraszna megye pedig az osztózó felek — és a ténybeli tanuk közbenjöttével foganatosítandó hivatalos

összeírás eszközzésére kiküldi Viski Botos János vármegyei juratus assesort és kémeri Orbán Péter nemesek bíráját (ordinarius judex nobilium.) Ámde ez az egész eljárás a Török Krisztina sürgetésére történt, ő ösztönözte II. Sándort, saját férjét s így ment be a folyamodás; sőt, hogy az eljárás el ne hanyagolódjék valamiképen, a fejedelmi parancsba és kiküldő levélbe befoglaltatta a saját nevét is, hogy joga legyen a dologba bele szólani.

A 20. sz. okmány szó szerinti tartalma: *Vestra clementer stb. attestatur pro partibus et in personis Spectabilium Dominorum Alexandri et Ladislai Bölöni de eadem, nec non faemina domina Cristina Török praefati Domini Alexandri Bölöni Corsortis legitime confectas et emanatas, stb. . . .*

Lehet különben a sürgetés oka az is, hogy ekkor már sehol sincs említve a 3-ik testvér Bölöny Zsuzsánna Dobai Gáborné neve — ezt, úgy látszik, osztályrészére nézve kifizették és lehet, hogy éppen Török Krisztina fizette ki s azért van bevéve a neve a Compulsorium Minda-tumba s azért lett a férje jogán kívül még fontosabb érdeke a kémeri ingatlan vagyonnak hivatalos összeírása; ámbár ez a föltevés másfelől nem valószínű, mert a 20. sz. okmány és ezen okmányban fölvevett tanuvallomások szerint a kémeri birtok Sándor és László tulajdonaiként van mindenütt meghatározva, ők váltották meg közösen nővéröktől és így Török Krisztinának abban része valóban még se lehetett, csakis nyughatlan gondossága vitte reá, hogy a kémeri elhanyagolt javak egyszer már számbavétessenek.

A 20. sz. okmány akkori szokásos formáját megtartva Szebenben kél 1760. decz. 2-án; tanusága szerint pedig az eljárás foganatosítása Kémeren 1761 május 13-án és 14-én történt.

A vármegye kiküldöttei berendelték 1—21 kémeri jobbágyot Bánffi, Huszár, Szénás, Bölöny, Zambó, Guti, Sebes, Ütő nemes családok jobbágyait, a kir. fiskus jobbágyát és helyben lakó két nemes személyt Tóth Jánost és Soós Jánost, kikhez a következő kérdést intézték:

„Tudja-e tanu nyilván és bizonyosan vagy valami bizonyos relatiobul hallotta-e?

Hogy Tekintetes Nemzetes és Vitézlő N.-Bölöni Bölöny Sándor és László uraméknak ezen Tkts. Ns. Kraszna vármegyében Kémer nevezetű helységben lévő ős, örökös és zálogos portiók az az belső Curialis és Colonialis Sessiojuk után mindenik fordulón minemű appertinentiak, szántóföldek és kaszáló rétek vannak, melyeket most actu birnak és melyeket mások is egy vagy más uton módon (birnak) jó lelke és hite szerint számlálja elő tanu!

Az titulalt exponens urak ezen kémeri határnak három fordulón lévő ős, örökös és zálogos mindazon kezeknél lévő mind idegenek által eddig quo-quo modo biratott, mivel és miveletlen, vagy gazban lévő szántó földeket barázdárul barázdára feljáván, mint tudjuk s reája emlékszünk s régi eleinktől is a mint hallottuk, elmondott hitünk után az alább irt mód szerint renddel így mutogatjuk s adjuk ki:“

Elsorolnak azután szántóföldet a Lésta fordulón 49 tétel alatt 150 köből 3 véka, szőlőhegy felé való fordulón 56 tétel alatt 120 köből 3 véka, Felső-Örvény fordulón 46 tétel alatt 116 köből összesen 387 köből és 2 véka férőjü ingatlant, mint szántót; rétet felsorolják 43 tétel alatt, mely megterem 136 szekér szénát.

Az így fölvelt vagyonleltárt a két vármegyei kiküldött Mária Thérézia teljes czimén saját pecsétjével lezárta és azt három év mulva fölnyitotta Halmágyi István gubernialis szekretarius 1764-ben. Ez az összeírás aztán így hiteles lett mindenképen formailag.*)

Ha azonban a tartalmát tekintjük ezen vagyonösszeírásnak — sok hiányos dolgot latunk abban most is; úgyhogy daczára a hivatalos apparatusnak, külső formának, most se lehet tudni, mennyi földje volt tehát Bölöny Sándornak és Lászlónak Kémeren, mert az ilyen tételek után:

* A mint utóbb megtudtam, ebben az időben Kémeren összeírták egyúttal a többi nemes családok birtokait és épen ezzel a hitelességgel.

A nagy Aranyos oldalán 4 drb. föld, ezen földek végiben lehet irtani még;

A Csaraj gaza között lenyuló két gazos föld, szomszédja minden felől gaz;

A Diós és annak alja az titulalt exponens urakat (Sándort és Lászlót) illeti (terület nélkül) sat.

— most se lehet a mennyiséget egészben meghatározni ezen összeírásból.

A határozatlanság mellett azt is igazolja ezen összeírás, hogy a földnek világért se volt akkor olyan kritikus becse, mint ma. Ha szorgalmas volt a jobbágy, kiirtotta a két köblös föld melletti gazt és ezáltal lett a két köblös földből három köblös föld, több haszna lett neki is, a földes urának is, minél több föld jött mivelés alá; a háttérkérdés nem csinált bajt. A föld csekély értékét igazolja azon körülmény is, hogy — mint az összeírás mutatja — pl. Sós Jánosnál egy 3 köblös föld volt zálogban egy kenyérért, a Magyarós árok mellett Nagy Bálintnál köblösnél nagyobb föld zálogban 1 német forintért, egy drb. föld János Andrásnál zálogban egy véka máléért sat. A kaszálók közül zálogban van a Savajós oldalon egy két szekér szénát termő rét báró Bánffy Farkasnál egy gömölye sajtért.

Sajátságos — itt eszembe jut megkérdezni, vajon nem az a nevezetes Bánffy sajté ez éppen, a melyet az úri emberek még manapság is szoktak emlegetni, de csak akkor, ha nincsenek jelen úri asszonyok?

— E körülmények igazolják ugyan a föld értékének csekélységét, de talán jobban igazolják azt, hogy a földek rossz gazda kezében voltak.

Igaz, hogy a 17 sz. okmányban látható vagyon a 20 sz. okmány szerint megszorodott, még pedig a mint helyenként kitüntetve van az Ajtay-féle rész jószágokból és a testvérek szerző embereknek tünnek föl; ámde rossz gazdálkodás mellett, nincs előnye a vagyonszerzésnek sem. (Itt azonban II. Sándor és neje alig ha hibás).

1760. márczius 20-án kelt szerződéssel*) II. Sándor és neje megvásárolják Szakácsiban Farkas Ferencztől ennek irtás- és gyümölcsös helyét. Ugyanez évben július 6-ról egy igen érdekes levele maradt hátra II. Sándornak. A levelet Török Zsigmond sógorához írja és Szakácsiból küldi Ákosra, a levél így szól:**

Kedves Sógor úr, Török úr!

Adja vagy adassa ki ennek a szegény Muntya György uramnak a gyermekét a korcsmáról, ne impediálja, azt fogadá előtttem, hogy a mivel a felesége adós a korcsmára, megfizeti, ki ha nem cselekedné, én magam vállalom hogy leszen satisfactiója Sógor uramnak, melylyel maradtam kedves Sógor úr köteles szolgálója Bölöny Sándor.

Érdekes a levél manapság azért, mert ebből látjuk, hogy annak idejében a korcsmatartozást személyes letartóztatással is igyekeztek és lehetett behajtani; ha Muntya Györgyné asszony részeges volt s a Török Zsigmond uram ákosi korcsmájában adósságot csinált, Török a korcsmárosával letartóztatta a részeges asszony saját gyermekét. Igazság szolgáltatás.

K.-Szolnokmegye (Szilágy) protoculuma szerint 917 sz. alatt 1762-ben II. Sándor neje protestál az ákosi komlóskerti föld iránt; 1764. decz. 7-én Bölöny Sándor Kszolnokmegye alispánja jelentésére a kir. tábla 15-öd napra perbe idézi a zilahiakat Kiss Bálint főbíró útján a vártelki határrész erőszakos elfoglalása miatt.***) Ugyanez ügyben 1765. okt. 20-ról Bölöny Sándor kap egy gubernialis czitacziót, melylyel a zilahiak viszont perbeidézik; 1766-ban több rendbeli peres dolgok fordulnak elő****) Bogáti Pál és Bölöny Sándor között; ekkor követeli vissza Bogáti Pál Mónos Petri birtokait Bölöny Sándortól egy-

*) Bölöny iratok a biharmegyei muzeumban N.-Várad.

**) Bölöny iratok a biharmegyei muzeumban N.-Várad.

***) Bölöny iratok a biharmegyei muzeumban N.-Várad.

****) Bölöny iratok u, o,

úttal letétbe helyezvén befektetés czimén 8582 frt, $36\frac{3}{4}$ krt és 9150 frt törvényes zálogösszeget; úgy látszik ez bonyolodott ügyök volt a perlekedő feleknek, Bölöny Sándor e perben már 1763-ban befizet 826 frtot a gubernialis perceptorhoz, mi czimen? siettemben nem néztem meg. A szakácsi ref. templomot alapjától kezdve Sándor építette fel nejével együtt 1757—60 években; alája kriptát rakatott temetkezési helyül. Ezen építkezés története kegyeletül megörökítve van a templom falára akasztott táblával.

Bölöny Sándor 1768-ban elhalt. Kszolnokmegye 1767—70 évekről vezetett Mutató Táblájában 37 sz. alatt ez áll: Bölöny Sándor alispán helyett, minthogy meghalálozott — Halmágyi Ferencz konstituáltak.

Ugyanez évben neje Török Krisztina, elhalt férje iránti kegyeletből s emlékezete fenntartásául Szakácsiban az egyháznak átadja Murvai Tamás nevű jobbágy által lakott telkét parochialis teleknek, márczius 21-én okmányt állítanak ki az átadásról, aláírja Török Krisztina, a ref. presbiterium és a tanuk, 7 pecsét az eredeti okiraton.)* Ákoson a templomi székek fölött vita támadván, a tanukihallgatási eljárásból és bizonyításból tűnik ki, hogy Török Krisztina két fedeles külön széket csináltatott az ákosi templomban.

Ugyancsak az elhalálozást követő évben Tót Mária, mint Gergely, Mihály és Ferencz kiskoru gyermekeinek t. és t. gyámja kérvényt ad a megyéhez s kéri letett pénzök kiadatását Bölöny Sándernétől.***) (Kiskoruak vagyona alispáni felügyelet alatt kezeltetvén, az az értelme a folyamodásnak).

1770. június 15-én Bölöny Sándorné összeírta az ákosi és krasznamihályfalvi jószágokat. Okot az szolgáltatott ez összeírásra, hogy időközben elhalálozott Török Zsigmond is a Török Krisztina testvére magtalanul. Osztály szerint örökségét életben lévő három testvére osztotta

* Bölöny iratok a biharmegyei muzeumban N.-Várad.

**) Kszolnokm. levéltára M. T. 1767—76. 674 sz. a.

fel; Török Krisztina özvegy Bölöny Sándorné, Halmágyi Kata Visky Gáborné és Halmágyi Klára Sándorházi Istvánné, kik Pap Kata közös anyja után ezen anyai birtokra nézve egyenlő örökösödési joggal hirtak.

Özv. Bölöny Sándorné Török Krisztina ténykedését 1782. ápril hónapban is látom még, midőn Doboka vármegyének Gyulában lévő ős portióját négy évre árendába adja 200 frtért Barátosi Bucsi Józsefnek. *) Sőt ezen Bucsi bérlővel való összeköttetéseiből és levelezéseiből világos (l. Bölöny iratok), hogy 1782. után és egész 1799-ig élt még Török Krisztina. 1799. márczius 29-ről láttam Bucsi utolsó levelét Bölöny Sándor özvegye Török Krisztinához czimezve. Mikor halt el? nem találtam rá; de sokat élt, sokat fáradott és igen nagy része sőt mint mondani szokás oroszlánrésze volt a család vagyonszerzési munkájában.

Török Krisztina szüleitől és testvérétől öröklött vagyonait hozta a családba s úgy az ő számítása, mint az ő és férje kettőjük takarékosága, vagyonszerzési ösztöne — tekintélyes vagyont gyűjtött rakásra imitt-amott kiegészítve a Bölöny Sándor hivatali állásával is. A kémeri ingatlanokon kívül Szakácsi, Gyula, Ákos, Kraszna-Mihályfalva, Vártelke községekben tekintélyes birtokok felett rendelkeztek; azonkívül, mint láttuk, képesek voltak Monospetriben 9150 frt érő zálogos birtokot lekötni, abba 8583 frt 36 kr. befektetést eszközölni, ezek most is nagy összegek, de akkor három-négy annyinak feleltek meg a mai számítás szerint.

II. Sándort és ágát illető Bölöny iratok, melyekre itten többször hivatkoztam — most már a biharmegyei muzeumban N.-Váradon találhatók fel és azokban még sok idevonatkozó dolgot lehetne összeszedni. 1895-ben V. Sándor birtokában voltak még ez iratok, ki jeles könyvbarát létére összegyűjtögette s megőrizte azokat. 1895 febr. 13. 14. napjain voltam nála Váradon, ez idő alatt

*) Bölöny iratok a biharmegyei muzeumban N.-Várad.

jegyezgettem össze egyetmást sietve; jönnöm kellett haza. Azután úgy volt megállapodásunk, hogy elküldi hozzám áttanulmányozás végett az összes iratokat, de közbejött halála miatt elmaradt és végrendeleténél fogva bekerültek ez iratok az említett muzeumba drága könyvtárával együtt, — ottan keresse a ki tovább akar kutatni.

B. I. László.

Megnősült I. László a mint a kémeri birtokot felosztották 1733-ban; nőül vette ludányi Bay Klárát. Ludányi Bay Klárának apja Ádám, anyja Pazonyi Elek Borbála; nagyapja István, nagyanyja Kölcsey Klára.

Ludányi Bay Klárának testvére István ennek neje Péli Nagy Eufrosina; ezen Istvántól leszármazók képezik a távoli sógorságot a Bölönyekkel, kinek unokája Bay Ferencz a Turulban összeállította a Bayak családfáját, a családfához ő maga adván két feleség által 16 mond: Tizenhat gyermeket.

A Bayák czimere: kék mezőben nyílt leveles arany koronából balra fordult kinövő fehér egyszarvu, lábaiban 3 rózsaszálat tartva; sisakdisz: a pajzs alak.

Bölöny Lászlóné nagyapjának a testvére Bay Mihály Tököli Imre számüzöttel (1685 V. tez.) Kis-Ázsiába bujdosott, majd hazajövéen, Rákóczi fejedelem szolgálatába állt, munkácsi várparancsnok volt.

Bay Ferencz, Bölöny Lászlóné nővérének Erzsébetnek férjét *Kende* Mihálynak írja; az én adatom szerint *Korda* Mihály és pedig *Korda* Vitéz Mihály az Erzsébet férje; lehet tévedés is; de lehetett az asszonynak két férje is. Nem tudom.

Bölöny László Kémerre hozta nejét Bay Klárát; I. László testvére II. Sándor átköltözvén Szakácsiba neje birtokaira, a kémeri jószágot I. László kezelte és pedig a mint az 1760-ki összeírásból láttuk (20. sz. okmány) nem valami gazdaságosan kezelte, sokat hagyott gazban, sok földet potom áron elzálogosított stb.; ámbár nem merem

egészen I. Lászlóra ráfogni a rossz gazdálkodást; mert a mint láttuk örökölte a rossz helyzetet, Halmágyi mostoha apa, a kémeri jószág kezelését elhanyagolta teljesen, Sz.-Somlyón lakott feleségestől, ott hivataloskodott, ott házat építettek, a kémeri birtok ülhetett a gazban.

Sőt I. László után maradt egy általa sajátkezüleg irt eredeti levél 1739 febr. 1-ről (21. sz. okmány), mely arról tanuskodik, hogy épen vissza akarta szerezni a Bánffyaknál elzálogosított egy jobbágyörökséget képező jószág részeit s e tárgyban kereste meg Bánffy Farkast.

Szép gömbölyű betűkkel, latinos stílussal írja, hogy kémeri jobbágya, Nagy István kezén levő jobbágy örökség zálogos címen Vay Lászlóné asszony útján most már a báró kezébe jutván, a zálog összeget szívesen leteszi, a báró bocsássa ki a birtokot; sőt a pénzen kívül kérelmét avval is indokolja, hogy Bánffynak egy ember (egy jobbágy örökség) csekély állapot, szegény legénynek pedig az is csak jó toldalék.

Bánffy reá másnap azt válaszolja:

„Klmed maga jól tudja, hogy ezen jószág a feleségem kezénél jure hipotecarie vagyon peres inventarionem, nem lehet azért senkinek semmit is cédalni az hire nélkül, az ki által adta a jószágot és habet jus relaendi, tessék azért kegyelmeteknek primo oda recurálni, én pedig az mit benne contribualhatok, jó szívvvel cselekszem.

Kémer 2-da Febr. 1739 B. Farkas mp.“

Nagy uri válasz. A férj utal a feleségére, apa a fiára stb. mint napjainkban is tapasztalhatjuk, csak hogy kikerüljék az ügy eligazítását. Valószínű, hogy ezen jobbágy örökség mai nap is benne foglaltatik a kémeri Bánffy-féle birtokban, valamint a két szekér szénát termő rét is, mely egy gömölye sajtért került oda zálogba.

Van 1754 május 20-ról I. Lászlónak egy eredeti levele, Kémeren írta és K.-Szt.-Királyra küldte Zámbo viczispánhoz (Csákány Gyula Zámbo Lujza férje adta kezembe e levelet.) Ebben ír Zámbonak Szörös György és Nagy Péter nevű kémeri jobbágyaival való dolgairól és írja, hogy jó

szívvel segítséggel lesz maga is minden kitelhetőleg a dologban és ezt még is bizonyítani kívánja. E levél hátára ráírta volt Zámbo: Notarius Bölöny László uram levele — válasz 22. sz. okmány.

I. László Krasznamegye alispánja volt; de e levél tanusítása szerint 1754 után lett azzá. Testvére II. Sándor 1753-ban már K.-Szolnok megye alispánja; 1754 után tehát — a mint a bucsuztató beszéd is igazolja — a két szomszéd vármegyének a két Bölöny testvér volt egyidőben az alispánja.

I. László 1752-ben Bécsben van; testvére II. Sándor Szebenben. Bécsben az erdélyi udvari cancellaria, Szebenben az erdélyi gubernium székel. A két testvérnek pereir vannak: informálják a cancelláriát és szorítják a guberniumot. 1752. május 2-ről I. László ír Bécsből II. Sándornak Szebenbe és írja, hogy a *tudvalevő* helyen eljár, de midőn a honorariumot restitultal volna — az illető nem fogadta el. Leírja emiatti nagy szégyenkezését és arcza pirulását. Nem írja, hogy miféle ügy, én úgy gondolom, hogy ez leginkább a Bogátival való per lesz; nagy birtok lehetett zálog czimen II. Sándor kezén, melyért akkortáiban — a mint előbb láttuk — Bogáti 8583 frt 36³/₄ krt deponált II. Sándornak befektetés czimen és 9150 frtot törvényes zálogösszeg czimen. Ugyanezen levélben írja I. László, hogy a maga dolgában is eljár s javasolják, hogy egyenesen a felséggel beszéljen, az ügyben commissio lesz. Írja tovább, hogy gr. Teleki László consiliariusnál ebédelt, a grófné sokat invitálta, hogy szállásra s ellátásra is menjen hozzájuk, de ő Szebenben időzésére tartotta fenn a szerencsét. Bánffy Ferencz a guberniumnak megparancsolta, hogy adjon teljes informatiót az udvarnak . . . van reménységünk.

1753-ban június 2-ről Kémerről ír Sándor (II.) bátyjának Szakácsiba a Bányaival való dologban. 1754-ben írt egyik levelén a pecséten látható csillag helyett is könyöklő kézbe fogott kardot jelez a pecsétje. 1755 január 22. írt levelével együtt Kémerről átküldi Sándor bátyjának a Halmágyi Istvántól Szebenből érkezett levelet; e szerint a levél

szerint (Halmágyi a guberniumnál volt titkár) a dolog rosszul áll és javasolja, hogy elő kell keríteni a nagy atya (István osztály) levelét.

Az egymás közötti levelezés és atyafiságos viszony gyöngédségének bizonyítékául, valamint azon érdekes helyzet ismertetéseül, melyben éltek akkor még a vármegyevezető emberek is, midőn hirlapok hiányában valami országos hirhez juthattak: közlöm I. László egyik levelét 23 sz. alatt szószerint, melyet 1756 január 28-án irt Kémerről II. Sándor bátyjának. A megszólítás, levélzárás — mint rendesen (I. Bölöny irattárában minden levelét) — szeretet- és tiszteletteljes. Ir elfoglaltatásáról, különösen megemlíti, hogy csak egy dologban is három dicasteriumot terhelnek (vármegyei ügyekben), adja Isten valaha végét. Irja ujságul, hogy az éjszaka négy lóval kocsival hált nálla egy egri misericordianus szerzetes, a ki királyi parancsolatból még (tavaly) augusztusban Erdélybe jött volt, a ki a mint mondja, Károly császárné mellett tett szolgálatot mint doktor, mikor a császárné meghalt (gondolták akkor a bécsi udvarnál: jó lesz ez az erdélyi magyaroknak épen, a ki szolgálatával még a császárnét is megtudta ölni); ez beszéli, hogy erdélyi commendirozó generalis lesz Lichtenstein; Vallis is benn marad ugyan, de annak csak vicéje lesz. A Bogáthi-féle perben jósolja, hogy Bogáthi 3 év alatt legkésőbb elveszti a pert (láttuk azért, hogy 10 évvel később is folyt a per); Bethlen Gáborról pedig nem hiszi, hogy lejöhessen a cancellariáról az erdélyi gubernatorságra stb.

I. László mikor halt el — évét nem találtam meg, de nem sokkal élhette túl 1768-ban elhalt Sándor bátyját, mivel a Bölöny iratok közt lévő 1773 ápril 20-án kelt osztálylevelé szerint, melybe az allodialis és kilenczedes szőlők felosztását foglalták együttesen a Sándor és László örökösei — látható, hogy ekkor már (1773-ban) I. László sem él, helyette örökösei, nevezetesen Ádám, Lajos és Éva helyett férje Ajtay Sámuel írják alá az osztálylevelet. A felosztott szőlőből ekkor jutott a Sándor maradékainak

1—15 jobbágy kezén lévő kilenczedes szőlő és 1019 öl hosszú 207 öl széles majorság-szőlő; László örököseinek 1—12 jobbágy kezén kilenczedes és 1171 öl hosszú 243 öl széles majorsági szőlő. (Ebből az osztályból látszik, hogy a Zsuzsánna testvér Kémeri birtok részét két fiu testvére vette át, a 24 jobbágy így oszlott 2 felé a két fiu testvér között, Sándor ág még szerevén hozzá hármat.)

Hivatali viselkedéséről a megyei levéltárban vannak adatok. Nősülése után mindjárt szolgabíró lett Kraszna megyében, 1735-től fogva szolgabíráskodott, majd (gondolom 1741-ben a mint Petri írja) megyei főjegyző lett; 1758-ban választották rendes alispánnak, meddig alispánkodott? nem jártam utánna, neje elhalálozásakor a bucsuztató még mint krasznamegyei alispántól bucsuzik. 1892. nov. 21-én Kovács Lajos levéltárakkal keresgéltek volt Kraszna megye levéltárában azon pernek az iratait, melyet Halmágyi folytatott volt 8 évig a Torday-féle birtok felett, — de nem találtuk. A levéltári iratok összeszedése és összeírása — Kovács szerint — csakis az 50-es évek elején történt az osztrák hatóság intézkedése következtében; mondja Kovács, hogy szokás volt a prókátoroknak kiadni a pert s aztán sok oda vészett. Halmágyi árva ügyésszel is beszéltem; ő azt állítja, hogy Somlyón 1823 vagy 24-ben nagy tűz volt, a levéltár is leégett, csak csekély részét lehetett megmenteni. Veverán ügyvéd szerint a régebbi iratok török fosztogatások áldozatai lettek. A családi iratok is nagyobb részt egyes családtagok kezén elkalódtak; úgy, hogy a Halmágyi-féle gyámi számadás mellett s általában az írott adatokon kívül legnagyobb hasznát vettem egy nyomtatott predikáczióknak és bucsuztatónak, melyet Bay Klára I. Lászlóné temetésekor mondott a pap Kémeren a halottas háznál és a melyben a családtagok további összeköttetésének fonalát hitelesen föl lehetett találni. Ezen predicatiót és bucsuztatót 24 szám alatt közlöm.

I. László nejét Bay Klárát 1761-ben temették el Kémeren. 1733-ban jött Kémerre 18 éves korában és 28 évig

ét férjével, mikor elhalt 45 éves volt. Pilep István sz.-somyói ref. lelkész temette és bucsuztatta el.

A mult században (18-ik) szokássá fejlődött volt nagy bucsuztatós temetéseket rendezni a genealogiai összekötetéseket, érdemeket hosszasan felsorolni — ezekből aztán nagy predikációs és bucsuztatós könyveket nyomtattak ki, ilyen a 24 sz. okmány, melyet Kolozsvárt 1762-ben Páldi István bocsátott közre.

Sok tekintetben érdekes ma már ez a temetési beszéd közönséges felfogás szerint is; a beszéd modora, iránya, nyelvezte. Sajátságos világot vet az akkori idők alakjaira; főként pedig megbecsülhetetlen a Bölöny család geneológiájára nézve, mert ebben van elsorolva a barátsági és rokonsági összekötetés, mely könyvé tette nekem a kronologiai levezetést egész a mai nemzedékig.

E bucsuztatóból tudtam meg, hogy II. Sándornak, K.-Szolnok megye alispánjának 1—7 gyermeke volt: Krisztina f. Terjéni Istvánné, László neje Komáromi Klára, József neje Ugray Juliána, Zsuzsánna Csatári Istvánné, Gáspár neje Csanády Anna, Gismunda Gencsy Györgyné és Anna Ugray Györgyné; hogy I. Lászlónak Kraszna megye alispánjának szintén 1 7 gyermeke született Bay Klárától névszerint: Ádám neje Bydeskuty Mária, Sándor, Lajos neje Szomoldy Zsuzsánna, Salamon neje Szomoldy Erzsébet, Éva Ajtay Sámuelné, Erzsébet és Borbála.

Elbucsuzik testvéreitől Ludányi Bay Borbála Csányi Istvánné, Éva Bégányi Györgyné, István és neje Nagy Drusiána és Lászlótól s gyermekeiktől; továbbá: elhalt testvérnénje Bay Erzsébetnek Korda Vitéz Mihálytól maradt gyermekeitől. Korda Vitéz Mihály kapitány, Korda György, László, Ferencz és Jánostól.

Legelsőben Méltóságos baronissza Csengerbagosi Bagosi Erzsébet asszony ő Nagyságától s méltóságos házából bucsuztatja a pap a megholtat, mivel a köztük lévő viszony úgy hozta magával; azután mélt. L. B. Losonczi Bánffy Ferencz urtól Ns. Kraszna vármegye főispánjától, kivel a nehéz időben férje együtt hordozta a terhet; mélt. Vajai

Vay Mihály urtól s nejétől, kik úgy a megholthoz, mint férjéhez különös jó indulattal viseltettek: tekintetes bályoki Szénás Zsigmond és József uraktól, kik sok ízben férjéhez sok atyafiságos reflexióval voltak; a vármegye tiszteitől, különösen Geneszy Györgytől és neje Domahidi Zsuzsanna asszonytól, kivel 22 esztendeig együtt tisztelkedett férje; Orbán Péter uramtól és feleségétől, kivel 26 esztendeig egy községben lakott; a kémeri paptól, a kémeri ref. egyháztól, szomszédaitól, jobbágyaitól, szolgáitól és szolgálóitól.

Ezek a bucsuztatások mind versben történtek, egyszerű, pongyola verseléssel s a magyar nyelv kinos használatával; még legjobb az ilyen hely:

Testvér édes néném, jó Bay Borbála
Látod, hogy a halál előled elzára,
Nincs ebben lelkemnek bizony semmi kára.
Mennem kell Jézusnak unszoló szavára.

A kémeri ref. templomban felfüggesztett czimeres táblára írott versek:

Bölöni Bölöni László kedves férjem
Kraszna vármegyének ispánja, reményem
Voltál, de enyészik s setétült napfényem,
Földbe helyezteték elromlott edényem.
Ezerhét száz tizenötben születtettem,
Harminczharmadikban férjnek jegyeztettem,
Hatvan egyedikben világból kiléptem,
Meváltó Jézusom jegyesévé lettem.
Ludányi Bay Klára névvel neveztettem
Unicornis czimert eleimtől vettem,
Ezt emlékezetül e táblára tettem,
Mindennek vége van már megdicsőültem.

I. László Bay Klára egyéniségénél érdekes megjegyezni, hogy neki nagyanyja volt Kölcsey Klára és hogy unokája Bölöny Ágnes Kölcsey Péterné lett, a ki szülte a híres

Kölcsy Ferenczet; vissza és előre ugyanazon fokozatban egyesült a Kölcsy vér amott a Bayakban itt a Bölönyékben.

C. Bölöny Zsuzsánna.

Bölöny Zsuzsánna férje Dobay Gábor; Dobay Gábor a szilágyi kis és nagy dobai Dobay család egyik tagja; atyja Dobay István, ki Menyőben, Kis- és Nagy-Dobán, a dobokai Köldösön Hunyadmegyében stb. birt. részjóságokat — befolyásos, szereplő vármegyei ember. Egyik őse Lukács vitézsége által kitünt s ezért kapta 1415-ben Zsigmond királytól Kis-Dobát s vele együtt czimeres levelét. A Dobay czimer: fekete sas kék mezőben, a sas feje felett félhold és csillag. A család czimeradományozás előtti neve Székely volt. Lukács unokái Zápolya alatt a mohácsi veszedelmes időkben harczai vitézségökért ismét több adományi javakat nyertek Zápolyától a szilágyban. *) Hatalmas, vagyonos család századokon át; ma Dobay Antal, ki a diósadi kerületnek több ízben volt országgyűlési képviselője és fivére Zsigmond, képviselik a családot a szilágyban; egy águk Hunyad megyében él. Közép-Szolnok megyében Dobay György már 1486-ban alispán s utánna még kilencz Dobay alispánkodott a vármegyében.

Bucsi Józseffel — most kerületi főmérnök Kolozsvárt lakik — elbódorogtunk volt szuplikálni a zilahi iskolából a 60-as években; ekkor voltam Dobán Dobayéknál, a hol egy erősen öreg asszony, a nagymama, eleven emlékezetel beszélte előttem azon dolgokat, melyek Bölöny Zsuzsánna útján egykor összeköttetést létesítettek a Bölöny és Dobay család között: Akkor nem is ismertem még genealogiánkat, kevés érdeklődéssel hallgattam; most szívesen elővenném a vén embereket és régi írásokat, ha lehetne.

A 20 sz. okmány szerint úgy látszik, hogy Bölöny

*) Erdély nev. családai 73 1. Kővári László.

Zsuzsánna Dobay Gáborné az 1733-ki osztály alapján kapott birtokjuttalékát 1760-ban már és valószínűleg még előbb Sándor és László bátyjára ruházta, ezek megváltották; mivel ez okmányban a kémeri vagyron összeírása és leltározása csakis a Bölöny Sándor és László javára történik; Zsuzsánnának nincs része.

Az imént említett és 1773-ban megejtett szőlőosztály szerint pedig egészen bizonyos, hogy Zsuzsánna kémeri birtokjuttalékát két fitestvére váltotta magához.

Ezen Dobay sógorcsaládban a letűnt harczias idők után nevezetes szerepe volt 1712-ben Dobay Péternek, ki Kéczei István és Stenczel Zsigmonddal együtt, ekkor az erdélyi guberniumot helyettesítő országos deputatio által kineveztetett azon célból, hogy a zilahi polgárok között egyfelől, másfelől a zilahi és vármegyei nemcek között folyó éles surlódások lecsendesítése s orvoslása végett a tárgyalásokat bizottmányilag vezesse. *) Ugyanerről a Péterről beszéli Kővári, hogy Köblösön laktában Mirza Khám tatárai meglették a falut, Dobay Pétert 3 szép leányával szőlőjében találták, az apa egyik leányával egy diófán huzta meg magát, két leányát pedig rabságra vitték. Később az apa kiváltásukért folyamodott, de már egyik a Mirza Khám neje volt s a másik egy tatár vezéré s tudósíták övéiket, hogy anyák lévén, már nem jöhetnek. Dobay Péter végrendeletében meghagyta, hogy e diófákat ki ne vágják s a fák kiszáradva bár, de ma is (1854 Kővári) fennállanak.

II. Sándor és I. László utódai a család két főágát képezvén, ezen két ágat további hajtásukkal együtt külön fejezetben külön tárgyalom. Itt megemlékszem röviden azon családtagokról, kik mint a II. Sándor és I. László gyermekei, részint leányok, részint pedig olyan fiuk, kik fiutódok nélkül haltak el s kiknél a Bölöny család megszakadással enyészik el.

II. Sándornak legnagyobb leánya Krisztina Terjéni

*) Zilah Történelméből 26 I. Szilágyi Ferencz.

Istvánhoz ment férjhez. Terjénitől származott két gyermeke Terjéni Mihály és Terjéni Katalin férj. Rátonyi Gáborné. 1831-ben már ezek sem élnek, mert midőn Bölöny Anna férj. Ugray Györgyné 1831-ben végrendelkezik, kijelenti, hogy a Krisztina néne Terjéni Istvánné után maradt két gyermek, ki Terjéni Mihály és Katalin Rátonyi Gáborné sem lévén már életben, az ezeknek jutott $\frac{1}{6}$ -od örökrész gyermekeire szálljon át.

II. Sándornak fia II. László megnősült Komáromi Klárával; született egy leányuk Jusztina, ezen Bölöny Jusztina férjhez ment Ostváth Lajoshoz. II. Lászlótól több levél látható a családi iratok között tanuló korában; Debreczenben Lőcsén (német nyelvért) tanult; 1753-ban Debreczenből latin levelet, később 1755, 1756-ban több ízben latin és német leveleket küldöz szülőinek, tanult francziául. (Levél czimzések ez időtájt rendesen francziául történtek általános postai kezelés miatt), szóval jól nevelt és tanult fiatal ember lett belőle s bizonyára kapós legény a lányos házaknál, mert 1762 márczius 16-ról Bölöny Sándor viczispánhoz irt olyan levelét olvastam nagylányai Lónyay Erzsébetnek (Óvár), melyben tudósítja a viczispán édes apát, hogy László fia jöhet a leányhoz, hozzá adja, ha úgy rendeltetett, vasárnapra elvárja. De nem Lónyay hanem Komáromy lány lett a felesége mégis. Komáromy Klárának Uj-Németiben volt birtoka, valószínű, hogy Uj-Németi illetőségű családból származott.

II. László K.-Szolnokmegye tisztviselői között szolgált; a megye levéltárán látható iratokból tűnik ki, hogy 1771-ben (172 és 312 számok alatt) hivatalos jelentés tétetik a megyéhez, hogy László mint czimzetes megyei jegyző huzamos ideig vitte a megyei rendes jegyzői hivatalt s ezen hivatal folytatásáért megfelelő remuneratio adassék.

II. Sándornak Zsuzsánna leánya Csatáry Sándorné lett. Született egy fia és hét leánya, fia Csatáry Sándor, leánya Csatáry Krisztina f. Gyárfás Farkasné, másik leánya Anna férjezett Décseyné. Harmadik leánya Gismunda Gencsy Györgyhöz ment férjhez, született két gyermekük: Gencsy

Károly és Gencsy Krisztina f. Szunyogh Istvánné. Legkisebb gyermeke II. Sándornak Anna leánya, kit Ugray György vett nőül.

Ugray István az Ugray család utolsó fiavadéka 1810-ben halt el; ennek György testvére elhalt még 1810 előtt, úgy, hogy ezekből ítélve Bölöny Anna Ugray Györgyné sokáig özvegykedett addig is, míg 1831-ben megíratott végrendeletét elkészítette.

Bölöny Annának ezen végrendeletét, részint a családi összeköttetések újabb igazolásául, részint pedig közjótékonyásra irányuló tartalmánál fogva 25 sz. alatt egészen közlöm.

Ezen végrendelet szerint hagyományozott a debreczeni ref. anyaiskolában tanuló szegény ifjak számára 1000 frtot; a nagyváradai ref. egyház számára 500 frtot; a kémeri és Mindszenti ref. templomnak egyenként 200—200 frtot; az az atyási és uj-németii görög nem egyesült egyházaknak 100—100 frtot; végül a biharvármegyei szegény háznak 400 frtot. Továbbá hagyományozott a n.-váradai ref. iskolában tanuló árva gyermekek segélyezésére 200 frtot; az irgalmas atyáknak 200 frtot; az ugrai ref. iskolában tanuló árvák részére 100 frtot.

Tesz egyes hagyományokat külön-külön p. l. Gáspár öcscsének az ákosi házat, László öcscsének mint végrendeleti végrehajtónak 1000 frtot, cselédeknek stb., de leg-sajátságosabb pontja a végrendeletnek az, melyben Bölöny Anna az anyósának egykori hozományát vissza rendeli a püspöki rokonoknak. Különben pedig az összes vagyont Ugrán, Váradon, Ákoson, Uj-Németiben, Mindszenten, Atyáson stb. hat testvérenek illetőleg már ekkor elhalálozott hat testvére gyermekeinek hagyta.

Birtokában tartotta Bölöny Anna férje Ugray György birtokán kívül a férje nagy bátyjának Ugray Mihálynak is a birtokait. Ugray Mihály (neje Lónyay Eszter) szintén maradék nélkül halt volt el s ennek birtokaiért 4500 frt adósságot fizetett ki Bölöny Anna a végrendelet szerint; a férje birtokaiért pedig fizetett Tokodinak 800 frtot, Tisza

Istvánnak és Tisza Lászlónak 1900 frtot stb. szóval ezen összegekkel, valamint tulajdon ősi jószágának jövedelmeiből és férjhez menetele után osztály útján mindjárt át vett szülei örökségéből származó összegekkel lekötötte Bölöny Anna az Ugray-féle birtokot úgy, hogy ha valaki a távoli rokonok közül, vagy talán kihalás folytán a kincstár elakarná foglalni — legyen érte mit megfizetni Bölöny Annának, vagy ennek a végrendeletben felsorolt örököseinek. Ámde a végrendelet megállott.

Bölöny Anna még hajadon leány korában Gáspár bátyjával együtt, utóbbi is mindössze csak 19 éves ekkor — 1770-ben megjelennek a kolosmonostori convent előtt régi törvényes szokás szerint tiltakozásukat vétetik föl mindenféle Bölöny ősi vagyonnak a rokonság által tehető elidegenítése, vagy elzálogosítása fölött és ezen protestatiót hiteles alakban kiadatják maguknak. Ekkor még Bölöny Anna a 19 éves Gáspár huga, fiatal leány és miután 1831-ben még végrendelkezéseket tesz — ebből látható, hogy sokáig élt, mindenesetre 70 éven felül.

I. László utódai közül ennek Sándor (III.) fiáról, valamint Erzsébet és Borbára leányáról, mi adat se maradt hátra egyéb, mint a mi találtatik I. László nejének Bay Klárának 1761-ben történt halálozásakor fölvelt bucsuztatóban; elbucsuztatja ezeket is a pap az elhalt édes anyától, létezésök ismeretes, de szereplésök nincs, bizonyára korán elhaltak anyjuk után. III. Sándor valószínű, hogy katonáskodott és ott pusztult el, mivel édes anyja bucsuztatójában úgy van fölemlítve, mint a ki távol van idegen földön. I. László Éva leánya férjhez ment Kémeren Ajtay Sámuelhez. 1787-ben perelt zálnoki Orbán Péterrel K.-Szolnokmegyén, a mint ezt a megyétől kiadott ítélet bizonyítja azon évről. Kegyajándékot tett a kémeri templomnak. Maradt egy fia Ferencz, ennek fia Ajtay Albert, ki sokáig főszolgabíráskodott Krasznamegyében.

II. TÁBLA.

I. József-ág.

I. József Ugrai Juliánna	Juliánna Török Józsefné.	II. József	IV. Sándor Br. Jozsinczy Karolina.	III. József Nedeczky Ferike.	V. Sándor	Balog Ida (Iduczi, Duczi) Br. Wesselényi Ferenczné, (örökbetogadott leánya).
	Eszter Kölcsey Péterné.					
	I. Károly Szunyogh Zsófia.					
	Ágnes					

III. FEJEZET.

II. Sándor utódai.

A. I. József ág.

I. József, II. Sándor alispánnak a fia igen gazdag családba nősült, midőn Ugray Juliánnát feleségül vette. Már II. Sándor és neje Török Krisztina vagyongyűjtő szelleme és kitartása sokat összeszerzett az öröklött családi vagyonhoz; úgy, hogy II. Sándor gyermekei s így I. József is, öröksödés útján vagyonos emberek voltak, házassága útján p. o. I. József többszörösen meglépesedett — gazdag ember lett.

A mint II. Sándor kihuzódott Krasznamegyéből a k.-szolnokmegyei Török-féle női birtokok könnyeb kezelésére céljából és K.-Szolnokmegyében hivataloskodott, épen úgy fia I. József kezd a biharmegyei Ugray-féle női birtokok és örökségek kedvéért olykor-olykor Biharmegyében széttekinteni. I. József azonban még állandóan K.-Szolnokmegyében marad, a megyei levéltár igazolása szerint különböző időben különböző hivatalt visel és hosszasabban alispánkodik is.

Zilahon 1781 szept. 1-től októberig tartott vármegyei gyűlésen a nemesek összeírása hitelesítettvén, itten Josephus Bölöni de eadem Tabulae émtinnæ assesor és judex nobilium a tasnádi járásban; 1787-ben Géczi Zsigmond és György elleni kissebb hatalmaskodási pere fordul elő a vármegyén; ugyanez évben (sedria 307 sz.) Salamon Dávid zsidó elleni letartóztatási ügye; 1790. 1792 években (nem

győztem nézni minden évet) mint rendes nemesek bírāja. Az 1800-ik év jegyzőkönyve már így kezdődik:

1800-ik esztendőben Tekintetes Nemes Közép-Szolnok vármegye Tisztsége által folytatott dolgoknak jegyzőkönyve Boldog asszony havának 27-ik napján Zilahon ord. V. ispán Tekintetes Bölöny József ur elől ülése alatt. 1—910 féle ügy elintézése foglaltatik ez évi jkvben, melyeket az év folyamán különböző ülésekben intézte el a vármegye és ez ülésekben állandóan Bölöny József elnökölt, fölváltva gróf Toldy Zsigmond ekkori megyei főispán által s néhai Hatfaludi Ferencz 2-od alispán által.

1801-ben 104 sz. alatt Szatmári Ferencz árváinak a tutora Szatmári József jelentést ad a vármegyére, hogy gyámi számadását be nem adhatja mig Bölöny József alispánnal való differentiát el nem igazítja, mire a vármegye azt határozza főispán elnöklete alatt, hogy irassék meg a viczispánnak, hogy a leveleket adja be tudósítással.

1802-ben a vármegye jkve szerint 1—1080 ügy elintézése van följegyezve; Bölöny József részben elnököl, részben többféle Commissiók végzésére utasittatik, a külső fél, érmelléke kormányzata gondjaira bízott. 1803-ban szintén (1—999 ügy): 1804-ben 778 sz. alatt előfordul, hogy vitézlő Bölöny József kedves atyámfia kéri a mindszenti határon való rétjében károk fölvételét.

Bölöny Józsefnek Ugray Juliánnától négy gyermeke származott, három leánya és egy fia, kit Károlynak kereszteltetett. Nagyobbik leánya Török Jozsefné lett, két kisebb leánya Eszter és Ágnes közül Esztert nőül vette Kölcsy Péter, a híres Kölcsy Ferencz legkisebb öccse. Egyedül itt tapasztalható először, más családokban gyakran előforduló azon eset, hogy a rokonság házassodjék össze; ugyanis ezen Kölcsy Péternek édes anyja is Bölöny leány volt (Ádámnak Ágnes leánya) és neje is Bölöny leány (I. József leánya, de nem közeli rokonság, a két leány egymáshoz második unoka testvér, a Kölcsyekhez pedig csak sógorság. Ágnesnek nincs szereplése.

Bölöny Károly szintén gazdag családba nősült; férjhez

vevén Szunyog Zsófiát. — Károly K-Szolnokmegyében főszolgabíró; az ő idejében kerül át az összes Ugray-féle birtok a Bölöny család József (I.) ágára. Károly gazdag leányt vett nőül a biharmegyei Szunyog családból s örökölte apja s nagyapja után a szerzeményeknek s a Török Krisztina-féle birtokoknak reá eső részét, ezeken kívül most öröklő édes anyja Ugray Juliánna jogán — miután az Ugray család kihalt — az egész Ugray-féle örökséget. Károly egy igen-igen gazdag ember lett; mert az Ugray-birtok tekintélyes uradalmakból állt, melynek, mint gazdag vagyoncomplexumnak egész története van.

Minthogy az Ugray család kihalt, nincs senki tagjai közül, ki a család történetére kegyelettel visszapillantasson, — talán egy Bölönyt — közelebbről egy I. József utódott, utalhat a visszaemlékezés azon kötelességre, hogy a kihalt család multját megfelelő kegyelettel elevenítse föl az újabb nemzedék előtt: mert hát az Ugray család vagyona a Bölöny családra maradt, a hagyomány elfogadása pedig hálára kötelez.

Az Ugray család az Árpádok korszakában már nagytekintélyű familia, nagy birtokoknak az ura. A Básta korszakban, a császári katonák kitartása végett konfiskálták az egyes hazafiak jószágait a császári biztosok s azután följánlották készpénzfizetés mellett másoknak s ezen pénzekből fizették a zsoldot. Ezen időben kolozsvári Haller Gábor 12 ezer frtot adott (1604 jul. 16 kötelezvény), hogy megszerezzék neki a császári biztosok a császártól a confirmatiót Szentpál, Ugra, Kerellő stb. jószágaira.*) Ezek Ugray György jószágai valának, melyeket Brandenburgi Katalin fejedelemsége alatt Bethlen István útján visszaszerzette ugyan, de I. Rákóczy György fejedelem — ki történelmi tudat szerint egyes nemes emberek jószágainak elfoglalásával szerette szapírtani a kincstári javakat nemkülönben saját jószágát — ismét rátette a kezét.

Bethlen István írja — ki a Bethlen Gábor tervezete

*) Erdélyi Országgyűlési Emlékek V. K. 286.

szerinti Bethlen család fejedelmi uralkodásának kiszorítása miatt igyekezett Rákóczi hibáját napfényre derítgetni s a közvéleményt tőle lehetőleg elfordítani — hogy mily nagy erőszakosságot követ el Rákóczy fejedelem a vagyonszerzés terén és hogy miként foglalta el az Ugray-féle jószágokat is. 1636 márczius 17-én bocsátotta ki második körlevelét Bethlen István Rákóczi ellen s a többi sérelmek közt előadja, hogy az Ugray jószágot a fejedelem asszony időközben (Bethlen István kormányzósága s Katalin fejedelemsége alatt) Kovács Istvánnak adván, miután Ugray György panasza és bizonyítékai alapján Bethlen István meggyőződött arról, hogy ezen jószágok nem fiskalitások, hanem Ugraynak ősi öröklött javai — Kovács Istvánnak más jószágot szerzett (alighanem a kávési Kovácsok birtoka ez) s úgy eresztette vissza Ugraynak jószágait a fejedelem asszony; most már Rákóczi foglaltatta el törvénytelenül s annélkül, hogy a jószág birhatása fölött vizsgálatot rendelt volna, avagy előbb Ugrayt bár megidéztette volna. Sőt Ugray érdekében megtette Bethlen István azt, — a mint írja — hogy Rákóczi hpmesterét Gerendi Mártont is közbenjáróul vette föl az Ugray birtokának visszakerítése céljából, igérvén neki siker esetére, hogy azon 20 ház jobbágyát és jó vizü malmát, mit eddig csak zálog czimen birt, tulajdonjoggal örökre neki adja.*)

Természetesen könnyű volt Ugray Györgynek Bethlen Istvánt a maga jogairól meggyőzni és könnyű volt kimutatni jószágainak ősiségét 1636-ban, mert a mint láttuk — azokat 32 évvel előbb 1604-ben a Básta korszak császári biztosai erőszakkal foglalták volt el és egyáltalában nem voltak fiskális javak.

Ezen jószágok később csakugyan visszakerültek az Ugray család birtokába; az 1649 évi 8-ik, 1650 évi 31. ártikulusokban**) törvénykezési szabályok hozattak, melyek szerint megállapított a fiskus által jogtalanul elfog-

*) Erdélyi Országgy. Emlékek IX K. 488 l.

**) Erdélyi diéták végzései 144. Appr. Constitutio.

lalt jószágoknak visszaszerzési módja és a kétséges fiskálítási jogoknak tisztázása.

Az Ugray familia 1761 ápril 11-én állított ki szerződést Ugráról s az egykor fiskus kézen lévő hozzá tartozó részjószágokról*) melyben elismeri (bár az okmány aláíratlan, legalább a melyik példányt én láttam), hogy ezek a javak fiskus kezében voltak s azokat a fiskus birtokából néhai boldog emlékezetű Ns. Vitézlő Ferdiný Ferencz bátyjuk váltotta ki maga költségével 4500 frtért most a család első megintésre a jószág visszavétele mellett a 4500 frtot visszafizeti, párt nem várván.

Eként került vissza a család vagyona, melyen kívül több más jószágai is valának a családnak; úgy, hogy egy 1766 április 21-ki följegyzésben**) Mező-Peterden lakó Szabó János nótáriusnál levő levelek szerint 1636-ban az Ugray familiának 15 helységben volt birtoka.

Az Ugray család vagyonosságához mért befolyást is gyakorolt a közügyekre, vármegyei hivatalt viseltek, katonáskodtak.

Ugray György Lencsés Gáborral 1610-ben mint bihar-vármegye kiküldött nemes birái biráskodnak bizonyos szökött jobbágy ügye fölött;***) 1607-ben ugyan ez ügyben ugyan ily minőségben.

Apaffy fejedelem idejében, 1664-ben midőn a római német császár békét kötött a török szultánnal és a midőn e béke értelmében le kellett rontani az erdélyi fejedelemség egyik végvárat Székelyhidat — két Ugray vitéz Ugray Gergely és Ugray György katonáskodott a várban; Ugray Mihály pedig diplomáciai szolgálatokat teljesített, általa értesültek Székelyhid lerontása felől.****)

A 18-ik században sokat szaporodott az Ugray család vagyona az által, hogy 1775 január 17-én Ugrán kelt szerződés szerint*****) Gyulay László Bihar, Szatmár és K.-

*) Bölöny iratok a Biharmegyei muzeumban N.-Várad.

**) Bölöny iratok a Biharmegyei muzeumban N.-Várad.

***) Történeti Lapok II. évfolyam 15 sz. K. Pap M.

****) Erdélyi Országgy. Emlékek XIV. k. 4. 1.

*****) Bölöny iratok i. h.

Szolnok vármegyei összes elzálogosított jószágát, Gyulay Anna Ugray Józsefnének adta át kiváltás végett tulajdoni joggal.

Ily nagy vagyonnak a kezelése gondot adott természetesen; azért azt látjuk, hogy Ugray Mihály és neje Lónyay Eszter 1775 okt. 10-én Ugrán kelt zálogos szerződéssel Mező-Atyás helyiséget Miskolczy Farkasnak és nejének Szerdahelyi Ágnesnek zálogosítja el 11 évre 6000 frtban; azt látjuk, hogy Ugray Józsefné Gyulay Anna nyíltan az Ugray Mihály terhei miatt, de valószínűleg a Gyulay László-féle átadott zálogos javak kiváltása céljából 1780 június 5-én 9000 frtot vesz kölcsön Ugrára Szénás Rebeka Tisza Lászlónétól; látjuk, hogy 1785-ben Tisza István és László Geszten kiállított nyugták szerint szedik a kamatot Ugray Lajostól, hogy Tisza László 1794—1795-ben is szörlongatják irásaival Ugray Istvánt az időközben elhalt Ugray József és Gyulay Anna fiát, hogy vagy fizesse a kamatot, vagy perli a tőkéért. Érdekes megjegyezni, hogy a dúsgazdag Tisza László, ha egy nappal késett a kamatfizetés, már másnap megérkezett fenyegető levele; míg nem 1808-ban Ugray István kiváltja Ugrát, megfizetvén Tiszának tartozásait; de két évre rá 1810-ben elhal Ugray István is, az Ugray család utolsó sarja.

Ezen kegyéletes kitérés után visszafordulva a Bölönyekhez, sajnálatomat fejezem ki, hogy körülményeimnél fogva nem volt módomban azokat a pereket tüzetesebben áttekinteni, melyeket az Ugray család kihaltával támasztottak egyesek és a kincstár az Ugray-féle vagyon megszerzése céljából Bölöny Károly ellen. Bölöny Károly unokája Bölöny Sándor úgy beszélte nekem, hogy a kincstárral nem volt sok baj ezuttal, föllépése csak kísérlet maradt, mert a mint ki lett mutatva a fiskus előtt, hogy az Ugray-féle birtokok egyenlő örökösödi joggal illetik úgy a fiu — mint a leányágot és hogy Bölöny Károly Ugray Juliánnának term. és törv. gyermeke — keresetétől állt. Makacs per folyt sokáig a Miskolcziakkal, de ennek, hogy mi tüzetesen a tárgya — nem tudta nekem

megmondani; én úgy gondolom, hogy e pör Mező-Atyás helység fölött folyhatott, mert ezt vette volt zálogba 6000 frtért Ugray Mihálytól Miskolczi Farkas és neje; bár ez sem valószínű, mert az elzálogosítás csak 11 évre történt s már 1780-ban, az elzálogosítás után 5 évre Ugray Józsefné 9000 frtot vesz kölcsön Tisza Lászlónétól, hogy az Ugray Mihály terheit fizethesse. Kifizette, nem fizette, Atyásért folyt a per, vagy az összes Ugray-féle birtokért? a biharmegyei levéltárban talán még meglehetne tudni, ha ki nem selejtezték az iratokat.

A Bölöny iratok közt levő periratokból és ügyvédi tényleírásokból világosan olvasható, azonban, hogy a mint 1810 okt. 6-án elhalt Ugray István az utolsó Ugray, a fiskus emberei már másnap rászálltak az Ugray vagyona összeírással és zálrattal, megszakadás czímen a kincstár javára átvenni az egész örökséget. Az Ugray család utolsó két örököse György és István, unoka testvérek (3-ik izen); György magtalanul halt el, összes vagyonára rátette kezét neje Bölöny Anna s 1831-ben ezen javakat mint már sajátját és általa megzálogosított birtokot végrendelkezi oda saját hat testvérének, illetve ezek gyermekeinek a mint fentebb láttuk. Ugray István 1810 febr. 11-én kelt végrendeletével három nővére javára hagyakozik, t. i. Ugray Juliánna Bölöny Józsefné, Ugray Anna Kós Lászlóné és Ugray Ágnes hajadon javára.

A kincstári foglalás ellen első sorban az Ágnes hajadon jogával védekezett a család (jártak Bécsbe a Cancelláriához, befolyásos emberek pártfogása dolgozott), mint-hogy a magyar törvények szerint a hajadon férjhez menetelég a birtokban meghagyandó volt, majd osztály levelet mutattak fel, melyek szerint a birtokban a leányok is mindig osztoztak s így kétségtelen, hogy az ősi adományozás nemcsak fiu, — hanem leány utódokra is történt stb. szóval a kincstár félre állt. Az Ugray István nővérei birtokában maradtak s miután Kós Lászlóné saját részére kielégítve lett s miután Ugray Ágnes hajadon, Juliánna f. Bölöny Józsefné nővérének és ennek négy gyermekének

testált: az Ugray család egész vagyona, Kós Lászlóné jutalékának kivételével, mind átszállt Bölöny Anna Ugray Györgyné és Ugray Ágnes hajadon végrendeletei alapján, valamint Ugray Juliánna f. Bölöny Józsefné utáni örökösödés czimen a Bölöny családra 1810-ben illetve 1831 után.

Bölöny Károly a biharmegyei gazdálkodás mellett nagyszülőitől rá maradt szakácsi jószágot is kitünő gondozásba részesítette, Szakácsiban messzeföldre elhiresedett (abban az időben) palotát emelt, birtokait kitünő karban tartotta, nagy lovas volt és takarékos gazda.

A Bölöny iratok között találtam egy datum és név nélküli genealogiai kimutatásra, melyben írva van, hogy succedálnak a Bölönyek:

1. Zarándvármegyében: Siklód, Gyula, Varsán, Miske, Somos, Csikos, Öss (egész), Galvács (egész), Solyó (egész);
2. Szabolcsvármegyében: Szabolcs;
3. Biharvármegyében: Dericske, Borsa, Tasnád (?) Neszta, Szabolcs (?) községekben.

Még hozzátehettem volna e kimutatás Közép-Szolnok és Krasznamegyéket is és esetleg a székelyföldi örökségeket. Mi hitele van e kimutatásnak? megítélni most sem lehet; de valami volt a dologban, ezt igazolja a Gáspár ágon III. Gáspár és Anna huga a kolosmonostori convent előtt 1770-ben fölvett protestatio, melyet később közlöm.

A Salamon ágon leszármazott Bölöny Sámuel és Pál bácsiktól úgy hallottam elbeszélni, hogy Bölöny Károlynak a perek előnyös lejárztatásában nagy segítségére volt Salamonnak a fia László, Bölöny Károlynak az unoka testvére, ki akkor Biharmegye ügyésze és gyakorló ügyvéd volt, úgy, hogy ezen László kezében voltak a peres ügyek teljesen és Bölöny Károly folytathatta fennakadás nélkül vagyonának kezelését, gazdaságos eredményü sportjait, melyekkel még jobban szaporodott az amugy is nagy vagyon.

Károly különben gazdálkodásai és sportjai mellett hivatalnokoskodott is, 1820-tól 1829-ig K.-Szolnokmegyében szolgabíráskodott, azontul pedig vármegyei assesor volt.

Bölöny Károlynak Szunyogh Zsófiától két fia származott: József és Sándor. Józsefről nincs semmi további adatom, valószínűleg kiskorában halt el; Sándor IV. egyedül örökölte szülei nagy vagyonát és ő maga is takarékos, rendszerető ember, kit személyesen ismertem már és a ki nemes egyszerűséggel, meleg őszinteséggel és rokoni csókkal pecsételte meg minden találkozáskor az atyafiságot. Nagyon derék ember volt, 1892-ben halt el, körülbelül 70 éves korában.

IV. Sándor már állandóan Biharmegyében Ugrán lakott és innen kezeltette szilági birtokait, az apja által épített szakácsi palota üresen állt. (Tisztje lakott benne.) Nagy-Váradon voltak házai, a fejlődő városi élet Ugráról Nagy-Váradra utalta, úgy, hogy most már a Bölöny család ez ága, ugrai Bölöny vagy váradi Bölöny néven kezdett szerepelni.

IV. Sándor neje Jozsinczy Karolina bárónő, a Jozsinczyak azon szilági ágazatából, melynek eleje Inczédi József volt, a ki mint kir. ítélő mester szerezte a báróságot és a ki új méltóságának egyuttal új nevet is adatott olyanformán, hogy a saját *Inczédi* nevéből és neje *Józsika* Judit nevéből összevonva előállította a Jozsinczy nevet új báróságához. IV. Sándor ezen nejével a Szilágyban kapott csekély jelentőségű hozományt és Sz.-Somlyón gondolom egy pár telket és házat.

Ugy emlékszem, — ha nem csal emlékezetem — hogy IV. Sándor volt országgyűlési képviselő egy ízben; azt tudom, hogy egy alkalommal nagyon költséges összetűzést kísértett volt meg. Nagy-Váradon, midőn ellenzéki programmal Tisza Kálmán ellenében ennek fénykorában országgyűlési képviselőjelöltként föllépett és a mikor — a mint beszélték — a votum ázsiója igen magasra emelkedett volt. Tisza Kálmán mellett a kormánypárt, a hivatalos apparatus, a nagyváradi zsidóság nagy hatalommal és

sok pénzzel küzdött; evvel szemben csak a Bölöny Sándor erszénye állhatott meg, de még ez sem, Tisza Kálmán neve került ki az urnából. A választás után egy alkalommal vásáros dolgai miatt B.-Hunyadon megfordulván Bölöny Sándor, kérdeztem: Sándor bátyám! sokba került nagyon a választás? Hja öcsém! Nem érdemes arról beszélni — ez volt a rövid válasz s azután szidta a corruptiót és a kormánynak már ekkor nagyon elterjedt alkotmányellenes erőszakos fogásait. Természetesen ellenzéki ember volt.

IV. Sándornak neje báró Jozsinczy Karolinától szintén két fia származott, József és Sándor néven keresztelve, mint a hogy keresztelte volt Károly a maga gyermekeit. IV. Sándor már nem él, úgy hogy most a Bölöny család I. József ágának csak egyetlen sarja van III. József, volt országgyűlési képviselő, sokáig a kolozsvári nemzeti színház intendánsa, a ki V. Sándor testvérének elhalálózása után egy kézbe vette ismét az egész vagyon összes uradalmait.

IV. Sándornak a fia V. Sándor 1896-ban halt el ápril hónapban. Én 1895. február 13-án és 14-én voltam nálla könyvtárában lévő családi iratainknak áttekintése végett. Tervezte, hogy nyaranként járjuk be Erdélyt, melynek ő még kevés pontjain fordult meg; nagy, erős, egészséges embernek ismertem; nem gondoltam volna, hogy oly hamar elhal.

V. Sándor, hasonlóan atyjához, igen jó indulatu ember, őszinte rokon, vendégszerető barát volt. Kedvelte a régészetet; igen értékes nagy könyvtárt gyűjtött össze s maga is foglalkozott genealogiai kérdések kutatásával, történet tanulmányozásával. Említette előttem, hogy megfogja írni Szilágyvármegye monografiáját és esetleg a Károlyi család történetét. Volt országgyűlési képviselő több ízben.

1883-ban a nagy-váradai függetlenségi párt üdvözléssel kereste fel Kossuth Lajost és küldött számára egy arany tollat. Ifj. Bölöny Sándorhoz küldte válaszát Kossuth 1883. márczius hóban, Sándornak és vele aláírt

nagy-váradi polgároknak köszönetet tolmácsolván megemlékezésükért.

Kossuth levele a következő:

Turin, márczius 15. 1883.

Tisztelt uraim!

Szívből eredő hálával vettem megtisztelő iratukat s a művészi becsü aranytollat, melyet gyöngéd figyelmük ajánlókul hozzá csatolt.

Önök — a mint írják — felderíteni óhajtották szenvedéseim néhány percét. Hálás érzettel biztosítom önöket, hogy czélt értek.

Életem láthatáráról a napfény rég elszállt. Éj van körültem, az emberi társaságon kívül helyezett hontalan magánynak komor éjjele. Önök egy derült napsugárt küldtek a távol hazából az éj sötétségébe.

Köszönöm.

De Önök többet is tettek, növelték hitemet, hogy még rezeg a hazában azon elvek hurja, melyeket az emlékezet nevemhez fűz.

— — — — —
A jogfeladás nem lábtó, melyen emelkedni, hanem sikló, melyen csak lesiklani lehet. — — — — —

Megújítom köszönetemet. Fogadják szívesen baráti üdvözlétemet.

Kossuth Lajos.

Közlöm itten haláláról és élettörténetéről azt az érző baráti nekrologot, melyet röviden Hegyesy Márton nagyváradi ügyvéd irt meg az „Ellenzék“ politikai napilap 1896 ápril 17-ki számában.

Böllöni Sándor. (V.)

1854—1896.

Nagyvárad, ápril. 15.

Könnyel szememben, fájdalommal szívemben s megdöbbenéssel lelkemben, reszketeg kézzel írom e sorokat.

Legjobb barátaim egyikének ravatala korbácsolta föl bennem ezen érzelmeket.

Miért kellett annak, kiben annyi tehetség annyi komoly törekvés volt, ki meg volt áldva nemes ambíciója megvalósíthatása tekintetéből bőségesen világi javakkal s ki mindenkihez jó volt, ilyen korán s ilyen irtóztos szenvedések között meghalnia?! . . .

Bölöny Sándor, Bihar és Szilágyvármegyék kiváló fia van kiterítve arra a gyászos ravatalra. Férfi korá delén, a munkaképesség legproduktivebb korában ragadta el körünből a kiméletlen halál.

A megboldogult az 1854. évi deczember 3-án városunkban született; atyja a mindenki által szeretett, vendégszerető magyar nábob, id. Bölöny Sándor s anyja a nagyműveltségű báró Josinczy Karolina volt. Iskoláit itt Váradon s a budapesti tudomány egyetemen végezte kitűnően s mindig az elsők között.

Az egyetemen a jogi cursust végezte, de kiváló szenvedélyvel tanulmányozta a történelmet s ennek segédtudományait is. Horváth Árpádnak egyik legkedvesebb, legkitüntettebb tanítványa volt. Ezen szenvedélyhez hű maradt egész életén keresztül. Már a hetvenes évek elején, mint működő nagy részt vett Szabó Károly vezetése mellett a történelmi társulat vidéki tanulmányi kutatásaiban s kívándorlásaiban. S hazajöve ifj. Gyalokay Lajossal megalkotta a biharmegyei régészeti és történelmi muzeumot. Ezért lett a nagytudományu Rómer Flórisnak szeretett kedvencze.

Jogi pályáját befejezván, Biharvármegye mindjárt egyik aljegyzőjéül választotta meg, mely állásának példás szorgalommal felelt meg.

De nem sokáig maradt ezen állásában, az 1878. évi általános választások alkalmával az ugrai kerület országgyűlési képviselőjévé választotta a még nem is egészen 24 éves ifjut.

Nehéz időkben lépett a közpályára. Az akkori boszniai occupatio ketté szakította az óriási szabadelvű pártot.

Maga, a volt miniszter Simonyi Lajos báró is ellen-

zékivé lett. Bölöny is kilépett a szabadelvű pártból s az ellenzékhez csatlakozott. S 1881-ben már mint független-ségi párti jelölt választotta meg képviselőjéül az ugrai kerület, magának Tisza Kálmán kormányelnöknek ellenében.

A parlamenti életben azonban nem vitt kiválóbb szerepet. A történelem s a régészet volt az ő vére s nem a politika.

Midőn 1884-ben kisebbségben maradt, az nem okozott neki keserőséget. Visszavonult könyvtárába, kedvencz stádiumához, a történelemhez.

Szilágyvármegye monographiájának megírásához készült s e célra bámulatos kitartással s nagy költséggel óriási adathalmazt gyűjtött egybe. A feldolgozást atyja halála késleltette meg, mert annak folytán az öröklött nagy uradalom gazdasági vezetését kellett átvennie, a melyet szintén a nála megszokott buzgalommal végezett. S most végleg megakadályozta abban a halál.

Hegyesi Márton.

*

Bölöny Sándor nagy vagyonáról nem intézkedett külön végrendeletileg és így azt egyetlen fivére, Bölöny József a kolozsvári nemzeti színház intendánsa örökölte. Azt azonban szóbelileg meghagyta, hogy tekintélyes könyvtárát és régészeti gyűjteményét, — mely igen értékes — halála után a biharmegyei és nagyváradi muzeumnak adják át, a hol a régész egyeslet gondozza, és a közönség használatára bocsátja.

V. Sándor elhaltával az I. József ágban ma már csak egy sarja van és pedig a legutolsó egyén ez ágból III. József; ennek elhalálózásával az ág elenyészik, kihal végképen; bár III. József nős ember, neje Nedeczky Ferike, a híres haza bölcsének, Deák Ferencznek unoka huga — de minthogy mindeddig hosszas házasság viszonya alatt magtalanul élt, nem valószínű, hogy ma már friss utód származzék ez ágból.

IV. Sándornak egy 3-ik fia is előállott Budapesten

1892-ben. Épen az öreg IV. Sándor halála után történt, hogy egy mátészalkai születésű Strassnov Ignác nevű szélhámos fölvette a Bölöny nevet, hogy magának mulatságot szerezzen s másoknak kárt okozzon. Az „Erdélyi Hiradó“ (kolozsvári pol. napilap) érdekesen írta le akkor az Ál-Bölöny esetét a következő módon:

Folyó évi május hó 13-án elegáns fiakker ajtaját nyitotta fel az „Orient“ nagyvendéglő portása, melyiknek bel-sejéből választékos öltözetű fiatal ember lépett ki, mint céhbeli nyelven mondják, feltűnően ruganyos léptekkel. A kapu alatt — lehetett úgy délután 4 óra — a személyzet mély hajlongások közt fogadta a vendéget, a kinek modora azt látszott elárulni, hogy ha nem is egy a felsőbb tizezer közül, de nagyon közel jár hozzájuk.

— Pinczér! harsogta affektált orrhangon, két egymásba nyíló utcza szobát nyitasson; mert még egy kis dolgom akad a leszámítoló bankban, onnan színházba megyek, míg haza vetődök hűtessen be két üveg pezsgőt; van-e fácányuk, he? Ma estére ki akarok rugni a hámból.

— Szolgálatára méltóságos uram, szolt a kérdett, egy pár megfácázandó kappanra gondolva.

— Akkor hát all right! végeztünk. Fiakker a Dorottya utczába!

— De méltóságos uram, próbálta megkoczkáztatni a pinczér, mégis mint előlegként . . .

— Ejnye, de unalmas ember! Kéretik azonnal fizetni? Bitte gleich zu bezahlen? Így van az, ha az ember harmadrendű hotelbe téved be. No, így sem jártam még soha. Tanulja meg maga, hogy egy Bölöny nagybirtokos nincsen az ilyen faragatlan modorhoz szokva.

A földbirtokos névre a portás, a ki úgy látszik járt Biharban, hegyezni kezdte füleit s mert a vendég feltűnő módon hasonlított az egyik Bölönyhez, szemeivel csiptett a főpinczér felé:

— Hisz van szerencsém a nagyságos Bölöny ura-

ságot Nagyváradról ismerni. Én állok jól mindenért. — Mióta tetszik magát itt Budapesten élvezni?

— Barátom maga az én emberem — szólt a fölháborodott ur, a portást vállon veregetve. No lám, nem is tudtam, hogy maga is járt Biharországban.

— Bocsásson meg, méltóságos uram, hogy félreértés volt a dologban; rendben lesz minden — mentegetődzött a főpinczér...

Este 10 óra tájban az elegáns fiakker újra ott állt a nagyvendéglő kapujánál; a lovakról csak úgy szakadt a tajték s mikor a nagybirtokos karján egy festett képű pilangóval a kocsit elhagyta, rárivalt a bérkocsisra.

— Kend pedig el ne merjen innen menni, mert különben velem meg a főkapitánysággal gyűl meg a baja.

A portás pedig ravasz mosolylyal nézett utánna:

— Hiába, az ur a pokolban is ur, de van is ám módja hozzá.

Reggel 8 óra tájban megszólalt a villamos csengő.

— Számolja össze mivel tartozom, szólt hanyagul a nagybirtokos.

A főpinczér páratlan eleganciával számolt fel 21 frt 40 krt. A vendég látszólag bosszúsággal vonta ki kezét kabátja belsőzsebéből:

— Hiába, tegnap malörös ember voltam mindenben; az igaz, hogy péntek is volt, tizenharmadik is volt; hát nem otthon felejtettem a tárczámat?! Nézze csak kedves Zsán, adjon papirost, tintát, hadd irjak a Tüköry-palotában lévő lakásomra pénzért. Így ni!... No most a bérszolgát ültesse be a fiakkeromba; reménylem, hogy az a gazember nem merte a parancsomat megszegni. — Hogy aludtál, kis vadgalamb? fordult a fonnyadt arczu aszfalt-hölgyhöz.

A fiakker harmadszor is előkerült, ezuttal kiszállott belőle, egy káromkodó bérszolga, a bakról leugrott a még káromkodóbb bérkocsis s így szólt a legeslegjobbban káromkodó portáshoz:

— No portás ur, az az aszfalt-betyár lóvá tett mindannyiunkat és én még csak a szememet sem hunyhattam le.

Összeszorított öklökkel felrohantak valamennyien az emeletre, a hol már ott találták a törülköző hosszúságra nyúlt arczu főpinczért, a ki a legezifrábban káromkodott s a párjavesztett vadgalambot, kinek párja mint azt a szíves olvasó előre is gondolhatja, úgy elpárolgott, mint a kámfor. A kötnivaló bizonyára már az előző napokban helyszíni szemlét tartott s furfangos agyával kieszelte, hogy a szállodának Ákácza-utczai javítás alatt levő részén keresztül mily brillians módon lehet megugrani.

A főkapitányságnál őrzött albumban, a hol azoknak arcképei őriztetnek, kik folytonos hadilábon állanak a büntető törvénykönyvvel, ráismertek Strassnov Ignác, máteszalkai születésű, 24 éves, rovott multu egyénre, a ki 3 és fél évi fegyházbüntetésének elszenvedése után az időtájt egy fővárosi napilap kiadóhivatalának volt napidijas alkalmazottja.

Az álföldbirtokos rövid idő mulva hurokra került s mivel hivatalában tiz nap alatt háromszáz forintot megközelítő sikkasztásokat követett el, ezért — és kétrendbeli csalással vádolva került ma a vádlottak padjára.

Mikor Czárán elnök a panaszosokat megkérdezte volna, hogy kívánják-e vádolt megbüntetését, mert Strassnov mulatóságának árát Kovács Ferencz kapus mint jótálló és Farkas Ferencz bérkocsis, a ki 16 frtot követel, adták meg, utóbbi a hatóság nem csekély derűtsége közt így nyilatkozott:

— Isten látja lelkemet én nem kívánom a kárát; hanem ha lehet, adják ki nekem csak egy kis rövid félórára.

A törvényszék az ál-Bölönyt sikkasztás és csalás bűntettei miatt három évi börtönre ítélte.

*

IV. Sándor emlékét * fentartja * Szilágyvármegye 1885-ki közgyűlésének következő határozata:

„II. 377—1885. közgy. sz. Vármegyei alispán 20—885. sz. megbízásra hivatkozással bejelenti, hogy *Szilágyvármegye monografiájának* megírása kérdésében tartott tár-

gyalások eredményeképp ifj. Bölöny Sándor vármegyei birtokos és vármegyei bizottsági tag urral azon megállapodásra jutott (Szikszay alispán), miképp ez az írói tiszteletdíjról való előleges lemondás mellett a vármegyei monografiát összeállítja, csak is azt kötvén ki, hogy annak bemutatása és az arra hivatottak részéről való megbírlása után — a vármegye közönsége azt saját költségén nyomassa ki. Miután ifj. Bölöny Sándor ur szakképzettsége semmi kétséget fön nem hagy aziránt, hogy az általa elkészítendő Szilágyvármegye monografiája a kívánalmaknak minden tekintetben megfelelni fog, s miután e fontos munkálatért kiérdemlő tiszteletdíjról történt lemondás felajánlása minden bővebb méltatást feleslegessé tesz, a vármegyei bizottsági közgyűlés kimondja egyfelől, hogy a megírandó vármegyei monografiát annak idejében a vármegye közönségének költségén kinyomatni fogja, másfelől pedig, hogy ifj. Bölöny Sándor vármegyei bizottsági tag urnak hazafias ajánlataért jkvileg ezennel elismerést szavaz.“

De leginkább fenntartja emléket a Biharvármegyei és nagyváradí „Régészeti és Történelmi Egylet“ s az ezen Egylet által létesített muzeum, melynek V. Sándor is egyik alapító tagja. Ezen egyletnek ajándékozta szép és értékes könyvtárát, minden régészeti és történelmi gyűjteményét, monografikus és genealogiai iratait, melyek együtt kezeltetnek a muzeumban az u. n. Bölöny szobában, hol fölírva van: „Néhai ifj. Bölöny Sándor volt könyvtára.“ — Azonkívül a muzeum előcsarnokában márványtábla jelzi az alapítók nevét és itten az alapítók között van megörökítve Bölöny Sándor neve is.

V. Sándor fivére III. József szintén teremtetett magának maradandó emléket. 1881—1887. két cikluson át a diósadi kerület országgyűlési képviselője volt; azután a kolozsvári nemzeti színház intendánsa és pedig a színházi érdekek követeléseire sokat költött és költ magánvagyonából tényleg theatikus ambíciója mellett. 1899-ben a budapesti „Magyarország“ napilap a következő tudósítást közölte működéséről:

A *kolozsvári Nemzet Színház* új, fényes korszakot él most. Bölöny József intendáns sem költséget, sem fáradságot nem kimél, hogy visszaszerezze ennek, az ország második műintézetének, régi dicsőségét.

Alkalmunk volt a múlt héten több előadást láthatni Kolozsvárott, melyek mindegyike a szó szoros értelmében bevált. „*Antonius és Cleopatrában*“ E. Kovács Gyula és Fáy Szeréna játszották a czim szerepet; az első ifju hévvel, de befejezett művészi felfogással, a második pedig gyönyörű plastikájával s érzésteljes szavalatával ragadta el a nagy számban megjelent intelligens közönséget. Magyarországon ma csak Kolozsvárnak van tragédiára temett hallgatósága. Shakespeare itt nagyobb közönséget csinál, mint bármely modern társalgási darab. Másnap a „*Nagyapót*“ néztük meg, melyben különösen Nyárai excellált.

A már teljesen kopott színházat Bölöny intendáns saját költségén renováltatta. Mintegy 8000 forintot költött ezen célra. Most a terem egészen jó benyomást tesz az emberre. Egy ideig — míg t. i. az állam felépíti a tervezett új színházat a Trencsin-téren — a megújított muzsateplom kitart. A kiállítás, a diszletek épp úgy, mint a jelmezek szépek, gazdagok és korhűek. Az új diszleteket Spanrafft festette Budapesten; a kosztümöket pedig Budapestről és Bécsből hozatja az új igazgatóság. A papírmaché sisakok és vérték korszaka szerencsére lejárt már Kolozsváron. Antoniusban p. o. olyan szép igazi római fémből készült armaturákat és kardokat láttam, a minők a budapesti Nemzeti Színházban is csak elvéve akadnak.

A kolozsvári társaság most számosabb és erőbben gazdagabb, mint valaha volt. A nagy hiányok, melyeket a budapesti Vigszínház okozott, felvivén majdnem az összes elsőrangú színészeket a fővárosba, lassacskán pótolattak. Az is előnyére válik Kolozsvárnak, hogy most külön zenekara van (23 tagból álló) s így nem függ a katonaparancsnokság szeszélyétől.

Ez a zenekar olykor, mint Carmen előadása alkalmával is, 34 instrumentistára lesz megerősítve.

Ismétlem, a kolozsvári Nemzeti Színház reformja (az államosítás) minden tekintetben sikerültnek mondható.

Ugyanekkor meghívta Jókait is Kolozsvárra egyik darabjának első előadására. Jókait meg is ígérte a lejövettelt, de később mégis a következő levelet intézte Bölöny József intendánshoz, magát kimentvén:

Kedves barátom!

Nekem baj az, hogy ígéretemet be nem válthatom. Influenzás bajom úgy rám sulyosodott, hogy minden órában orvosságot kell szednem, még éjjel is s estefelé már alig állok a lábamon. Le kell mondanom arról a gyönyörüségről, hogy az én kedves kolozsvári közönségemet láthassam, s „abzug“ helyett „éljen“-t halljak felém hangzani. De hát ez így van. Öreg ember bizony vén ember: ne tegyen ígéretet a holnaputánra mert az nem az övé. Nagyon köszönöm Neked, hogy új szindarabomat a haza legdrámakedvelőbb közönségével megismerteted s kérlek add át leghálásabb köszönetem kifejezését mindazoknak a t. művésznőknek és művészeknek, a kik azt színre hozzák. Ígéretet nem merek már tenni. De biztat a reménység, hogy a mit a mostani időkben elhalasztottam, a kedvező alkalmat megtalálom még derültebb napok bekövetkeztével s szíves vendégszereteted élvezetében részesülhetek.

Téged forrón ölelve maradok öreg hived

Dr. Jókai Mór.

Kolozsvárt az 1890-ik évben megindult szépirodalmi és társadalmi hetilapban a következő módon lett bemutatva III. József egyénisége:

Nagy Bölöny József.

Ezen a héten kerül színre színházunkban a Vándor-madár, a Bölöny József áldozatkészségének, nemes nagylelkűségének útján s ebből az alkalomból mutatjuk be olvasóinknak a fenkölt lelkü maeczenás arczképét. Ámbátor

ha mindannyiszor be akarnók mutatni ennek a csupa szivembernek, ennek a lelkes gavallérnak az arczképét, valahányszor efféle alkalom kínálkozik reá, valahányszor tanujelét adja a magyar szinpad iránti rajongó szeretetének és határokat nem ismerő áldozatkészségének, akkor ezeknek a lapoknak minden számát az ő jóságos, nemes, klasszikusan szép arcza diszítene. Ez ellen pedig — azt hiszem — leghevesebben tiltakoznék ő maga, a ki nemes szerénységgel kerül minden ünnepeltetést, a ki a jót is titokban teszi, mert nem vár érte semmi jutalmat, semmi elismerést, a ki mindig a legelső között van, ha áldozatot kell hozni a magyar szinpadi művészetért, de óvatosan elrejtőzik a feltűnésnek minden fénye, a hálálkodásnak minden zajosabb megnyilatkozása elől. Mintha nem is érdem, csupán kötelesség volna, a mikor lelke szent tűzének engedve, nemcsak vagyonával, de szíve vérének minden löktetésével, agyának minden gondolatával egy egész életnek küzdelemteljes fáradozásával, csodát érdemlő önzetlenséggel és nemes önfeláldozással szolgálja a fényes eszmét: a magyar színészet fejlesztésének, erősítésének, mentől magasabb nivóra való emelésének eszményét.

* * *

S ebben a nagy és szent munkában ott van mellette segítőül, csüggedésében lelkes buzdítóul az a nemes és jóságos nagyasszony, a kinél nem divat vagy szeszély, nem hiuság vagy affektáció a szinpad iránti meleg érdeklődés, hanem valóságos életszükséglet, egy fenkölt szellemnek a tisztult művészet iránti inélységes szeretete, egy fogékony léleknek önzetlenül rajongó lelkesedése a szép, jó és nemes iránt.

*

Tenger válnék belőle, ha egybe csordulna az a sok könyecsepp, a mit jóságos kezével letörült a szegény komédiás népnek nyomoruságtól szántott arczáról. Nincs áldozat, a mit sajnálna, ha a szegény színésznépnek a sanyaruságán kell segíteni, ha a sorsán kell javítani s nincs

seb, melyre ő gyógyító irt, jóltevő balzsamot ne találna a nagy szeretetével. Az ő nemes bohém-szive együtt sir és együtt ujjong, együtt busul és együtt örvend az ő népével: azzal a könnyelmű, léha, de mély érzésű színésznéppel.

* * *

Egy igazi művész-lélek, annak minden fellángolásával, rajongásával, csapongó szenvedélyeivel, szent hevületével és szelid jóságával. Egy minden ízében magyar ember gondolataiban és érzésében, lelkesedésében és tetteiben egyaránt. Egy mély érzésű poéta, a ki nem tartozik ugyan a czéhbéli versírókhoz s itt-ott vét talán a formának merev szabályai ellen, de a kinek egyszerűségével, megkapó közvetlenségével, szivünkbe markoló, meleg érzésével mélyen megillető zamatos magyar verseit sok hivatott költőnk megirigyelhetné. A „Vadvirágok“-nak egy-egy szála minden igénytelensége és szerénysége mellett népdalköltészetünk igazi drága virága a mit fényesen bizonyít az a nagy népszerűség, a melyre egy-egy vers jutott, mint a milyennek a „Sir a kis lány a Balaton partján“, vagy „Az ugrai faluvégi malomban...“ Mindenik közül azonban legjobban terjedt el az a szép verse, hogy:

Hét csillagból áll a gönczöl szekere, —
Hét legény is járt utánam egyszerre ;
De a hétből hűségese csak egy maradt,
Az is nyugszik temetőben
Egy virágos hant alatt.

* * *

Bölcöny József férfikorának delén, tehát abban a korban van, a mikor áldásos munkásságától a gyors fejlődésnek indult magyar színpadi művészet még igen sokat remélhet. 1850-ben született Nagyváradon s ugyancsak ott végezte iskoláit és jogi tanulmányait is. Ezeknek a tanulmányoknak elvégzése után egy évig biharmegyei aljegyző volt, majd az ország fővárosába kerülván, állami szolgál-

latba lépett, segédfogalmazói állást vállalván a közoktatásügyi miniszteriumban a Tisza Lajos minisztersége alatt.

A művészetért rajongó lelke azonban hamar megunta a hivataloskodásnak sablonszerű szürkeségét, bürokratikus egyformaságát s két év múlva ott hagyta a miniszteriumot s visszament a vidékre gazdálkodni. Az 1875-ik évben nősült meg, a szépséges Nedeczky Ferikét, Deák Ferencznek elragadóan bájos unokahugát és a haza bölcsének igazi büszkeségét vezetvén oltárhöz. 1882-ig gazdasággal foglalkozott, ekkor a szilágymegyei diósadi kerület polgárai képviselőjükül választották s Bölöny újra a fővárosba költözött, hogy az országgyűlésen két cykluson keresztül képviselje a nemzetnek és választóinak érdekeit.

1887-ben a kormány a kolozsvári Nemzeti Színház intendánsává nevezte ki. Eddig is melegen érdeklődött a magyar színművészet ügye iránt, szóval és tettel mozdítva elő mindenkor a magyar színpad érdekeit, de csak a mikor a kormány bölcsessége az ország második műintézete élére állította ezt az áldozatkész maecenást, képességeinek és lelkes buzgalmának csak akkor nyílt igazi tere, hogy nemes ábrándját: a magyar színművészetnek a többi kulturálmokéval egy magaslatra való emelését megvalósítani törekedjék. Nehány évi lelkes és eredményekben dus működése után azonban elkedvetlenedve a színház akkori áldatlan viszonyai miatt, elcsüggedve az érdekhajhászatnak a művészet rovására való kicsinyes intriguái miatt, lemondott állásáról; s 1892-ben szétfoszlott ábrándokkal, porbaomlott légvárakkal és szomorú tapasztalatokkal meggazdagodva vonult vissza birtokára, hogy újra gazdasággal foglalkozék. Nem tudott azonban sokáig távol élni a színháztól, a kulisza-élet izgalmas belvilágától az ő művész lelke. Az 1897-ik év nyarán újra kinevezte őt a kormány a kolozsvári színház intendánsává, a magyar művész-világ pedig ujjongva üdvözölte őt, egy jobb jövő zálogát, egy új aerának a határkövét látván az ő minden önző érdektől ment működésében. Szép reményekkel, ideális tervekkel s ábrándos lelkesedéssel eltelve foglalta el újra Bölöny Jó-

zsef az intendánsi széket. Első ténye az volt, hogy a színháznak évtizedek óta vajudó államosítását a saját felelősségére vitte keresztül, párját ritkító áldozatkészséggel vállalkozván reá, hogy az állami szubvenczióból nem telő minden kiadást a saját vagyonából fedez. S ezzel a nagylelkű és emlékezetes tényével örökre nyakát szegte a szubvenczióval való kalmárkodásnak, a színház művészi érdekeit eltaposó érdekhajhászásnak és üzérkedésnek. Vissza nem riadva semmi áldozattól, a színháznak száználmas állapotban levő felszereléseit; diszlet- és ruhatárát lomtárba dobta s gavallér nagylelkűséggel, művészi izléssel szerelte fel az intézet ruhatárát és diszletraktárát. Nagy költséggel restauráltatta a színháznak ódon, megfakult nézőterét, mely évtizedekig hiában várta a javító és átalakító kezeket, úgy, hogy most ez a legrégibb színháza az országnak csinosságával, tisztaságával és nemes egyszerűségü, de előkelő izlésű dekorációjával valósággal egy modern színház benyomását kelti a nézőben. Hogy pedig áldásos jótéteményeivel a magyar színműirodalomnak is hasznára legyen, hivatalba lépésekor két pályadijat tűzött ki egy drámára és egy népszinműre s mind a két pályázat szép eredménynyel járt. A gavallér intendáns ebbeli nagylelkűségének egyik gyümölcsét lesz alkalma élvezni a kolozsvári közönségnek ezen a héten.

Adja Isten, hogy minden szép törekvését siker koronázza, minden nemes ábrándját valóság kövesse ennek a lelkes és minden áldozatra kész műbarátnak. Annyi bizonyos, hogy a ki majd a mai magyar színészet históriáját megírja, az egyik legfényesebb lapjára a Bölöny József nevét fogja írni.

Sugár Ferke.

Népballada.

A szilasi országuton

Áll egy régi csárda,

Sugár Ferke Berkes Katát

Ide-ide várja.

De hiába várakozik,
 Nem jön az már erre;
 Tornyai Sándri a ménessel
 Másfelé terelte.

Sugár Ferke szive táján
 Megered a bánat,
 „Rossz a leány, hűtlen a lány,
 Ha magára várát.“

Fakó lova felnyergelve
 Ott áll még az ólban,
 Megleli az, megmutatja,
 Berkes Kata hol van.

Kányaháti nagy legelőn,
 Közel a vetéshez,
 Ott pihen már Berkes Kata,
 Ott pihen a ménes.

Tornyai Sándri két karjában
 Meglepi az álom,
 Sugár Ferke fakó lova
 Nyerit a határon . . .

Hajnalodik, megkondul a
 Nagy csikó kolompja,
 Sugár Ferke szívét most már
 Két nehéz bűn nyomja.

Fakó lován, sebes lován
 Messzi felé vágat,
 „Rossz a leány, hűtlen a lány.
 Ha magára várát!“

Nagy Bölöny József.

Költeményeinek egyik tüzetesebb kritikája 1897-ben jelent meg Kolozsvárt az Ellenzék napilap tárczájában, melyet szószerint itt közlök:

Bölöny József költeményei.

Egy fizléssel kiállított verskötet hagyta el a napokban a sajtót „Vadvirágok“ czimen.

Érdekkal olvastuk végig a kötetet anynyival inkább, mivel szerzője jó ismerősünk, színházunk egykori intendánsa, — kitől már évekkel ezelőtt néha megjelent egy-egy költemény fővárosi vagy vidéki lapokban.

Most, mikor csak ugy özőnével terem a poéta és napnap után hozza nyilvánosságra boldog-boldogtalan szellemének szüleményeit, hogy azután rövid néhány hónap alatt ismét feledésbe merüljön, mindig bizonyos kellemetlen érzéssel vesszük kezünkbe az újabb meg újabb versköteteket s már előre tartunk attól, — hogy kárbaveszett fáradság lesz a mit rá pazaroltunk. De hála Istennek másként van ez Bölöny költeményeinél. Eddig elszórtan megjelent csinos hangulatos költeményeiből bizvást következettük, hogy örvendetes jelenséggel lesz dolgunk s e föltevésünkben nem is csalódtunk.

Mindössze harmincz költeményt találtunk e kötetben, tehát Bölöny nem is tartozik azok közé sem, kik ugyancsak halomszámra öntik a verseket s az Arany János poétai receptje szerint mindent megénekelnek, a holdsugártól a szék lábáig; gyöngy, harmat, lilium, szellő, sugár, villám nem igen zavarják az ő költeményeit, melyek egyszerű, hamisítatlan érzelmeket tolmácsolnak.

S ha jellemezni akarnók gondolatvilágát, költészetét, ugyanarra az ítéletre jutnánk, mint a mit előbbi soraink kifejeznek. Nem veszi fel ő a mai poéták szokásait, kik cyklusokat szentelnek soha nem látott ideálok emlékének, nem énekel meg minden jelentéktelen eseményt, igazán csak akkor szólal meg, mikor hangulata van. A magyar népdalköltészet terén már alig lehet egy-egy egészséges darabot találni, a modern szentimentalizmus, a múdal jött divatba s épen ezért örülünk e kis kötetnek, mert Bölöny meg-meg csendesíti azt a hangot, melyet oly jól esik hallanunk: az egyszerű magyar népdal hangját:

Van az ő költeményeiben is egy vonás, mely nem egészen egyező népdalköltészetünk sajátságaival, az a melancholicus hangulat, melyet legtöbb költeményében megtalálhatunk; de megvan egyszersmint a másik főérdem, mely mellett ezt a tisztán egyéni sajátságot elfeledjük, s ez: a mesterkéletlenség mely hatását soha sem téveszti el. Ime egy példa:

DE BÚSAN SZÓL . . .

De búsan szól a furulya,
Juhász-bojtár sirva fujja;
Bús a legény, bús nótája;
Hogy elhagyta a rózsája.

Ne keseregj juhász-bojtár,
Egy hűtlenért úgy sem nagy kár.
Nagy a világ, keress másat,
Ne eposszen a bubánat . . .

De hiába járnál-kelnél,
Hű szeretőt úgy sem lelnél,
Hű csak egy volt, — az is régen
Ott pihen a faluvégen . . .

Az „Ilosván“ czimű költeménye az érzések közvetlensége által ragad meg; sőt balladáái is mind figyelemreméltó alkotások; legsikerültebb közülök a „Gulyás Eszti“ czimű, melyet ide is iktatunk.

GULYÁS ESZTI.

Az ugrai vén gulyásnak
Nagy a baja, búja,
Elveszett az uraságnak
Legszebb hat tinója.
Hej, de ennél a szíven rág
Nagyobb bánat néki,
Hogy egy legény háza körül
A virágot tépi.

Faluvégi fonókában
 Nagy a vigság, láрма;
 Gulyás Eszti szeretőjét
 Szivszakadva várja.
 A csillag is egytől-egyig
 Megjött már az égen,
 A gulya is, a gulyás is
 Elaludtak régen.

Faluvégi fonókába
 Az a beszéd járja:
 „Gulyás Eszti szeretőjét
 Már hiába várja;
 Elveszett a szép hat tinó
 Az apja kárára,
 Nem telik már viganóra
 Czifra pántlikára“ . . .

Gémeskuti határszélen,
 Sírva zug a nádas,
 Gulyás Eszti nap-nap után
 Arra felé jártas,
 Gólya madár szárnya csattan,
 A tó vize rebben;
 Hetven éves vén sirásó
 Nem temethet szebben . . .

Bölöny két kedvencz költőjétől Coppée Ferencztől és Sully Prudhommetől fordított le néhány költeményt igen sikerülten, úgy, hogy azt a hatást gyakorolja ránk, mintha eredeti volna. Különösen sikerült ezek közül a „Viszhang“ Coppée Heine hasonczimű versére emlékeztető költeményének fordítása.

A VISZHANG. (Coppée Ferencz.)

Igy kiáltottam egy napon:
 „Ha bánatom kitarhatom,

Megenyhülend-e kebelem?“

A viszhang azt felelte: „Nem!“ —

„Hogy élek, ha nyomor fed el,

Mint eltakar a szemfedél?

S ha bánatom majd egyre gyűl?“

A viszhang felelt: „Egyedül.“

„Ha nyügöz a sors vas keze

S szívem fellázad ellene,

Nyugalmat merre, hol talál?“ . . .

A viszhang így felelt: „Halál“ . . .

Ezek után mondhatjuk, hogy Bölöny József kicsiny verskötete, mely őszintén, keresetlen versekben tolmácsolja érzelmeit, hivatott ember munkája, a ki nem azért pengeti a lantot, hogy poétának nevezzék, hanem azért nevezik poétának, mert isten adott neki egészséges tehetséget s ezt elég hiven igazolják azon költeményei, melyeket „Vadvirágok“ czimen bocsátott nyilvánosságra. *(b. á.)*

„Vadvirágok“ czimű verskötetének megjelenése után irt költeményei közzül legjobbnak tartom a következőt, melyben az átváltozó korszak fázisait történeti nyomon, röviden és csinos verseléssel tárja az ember elé.

Országuti híres Vergye . . .

Országuti híres Vergye,

Az Uristen de megverte,

Mióta a zsandár járja,

Csendes lett az öreg csárda.

Se jó cigány, se jó nóta,

Akárcsak Nagypéntek volna,

A bornak is más az ize,

Rászorult a keresztvizre.

Nem így volt ez hajdan, régen,

Mig betyár járt a környéken,

S Becskereki gatyaszára
Kifehérlett a határra.

Vig muzsika járta benne,
Mintha lakadalom lenne,
A csapláros édes lánya
Ölelésre, csókra várta.

Ha a pandur hébe hóba
Be is nézett az ivóba,
Nagyot ivott, tovább állott
De betyárt sohase látott.

Nem ilyen a világ már ma,
A csapos lány czifra dáma,
Hire sincsen a betyárnak,
Ha van is, nadrágba járnak.

Bölöny József.

Közölve volt a kolozsvári „Ellenzék“ 1901 május 6-i tárczájában.

III. József — gyermeke nem lévén — magánál tartotta n.-szalontai ügyvéd Balog László Ida nevű leányát; háztartása és társadalmi köre a vagyonos kolozsvári intendánsnak alkalmat adott Wesselényi Ferencznek a nagy Wesselényi unokájának arra, hogy megismerje Balog Idát. Mondják szép leány volt és számítás a párta alatt, Wesselényi eljegyezte, nőül vette; ámde előbb József a leányt örökbe fogadta és saját nemességét ráruházta (ugy gondolom Balog maga hajdu ember, kinek eredetileg ennél fogva nemessége nem is volt.) Az adoptió tartalmát és feltételeit nem ismerem, minthogy azonban általában és feltételek nélkül adoptált gyermek az örökbe fogadó törvényes gyermekeként örököl végrendelet hiányában a József kezén lévő összes nagy vagyon átszáll a Balog és Wesselényi családra az örökösödési törvény rendelkezése szerint épen úgy, a mint átszállt annak idejében az Ugray-

féle nagy vagyon a Bölöny családra, de — avval a nagy különbséggel, hogy a Bölöny család *mint vérszerinti örökös* örökölte az Ugray vagyont leány ágon, III. József nagyapja I. Károly, mint az Ugray Juliánna term. és törv. gyermeke jutott hozzá; a Bölöny családhoz azonban semmiféle vérszerinti kötelék nem fűzi sem a Balog sem a Wesselényi családot.

Vérszerinti összeköttetés nélkül létesített adoptio nem új családi viszonyt, hanem új birtokviszonyt teremt. Ilyen új birtokviszony létrehozásánál általában szoktak ügyelni az örökbe fogadók arra, hogy a családi viszony érdeke is kimélve legyen. Nem tartanám felemlítésre méltónak ennek a viszornak a bírálatát, ha III. Józsefben magva szakadna az egész Bölöny családnak és nem csak a József ágnek; de a család négy ága virágzik, gyümölcsözik még a kihaló József ágon kívül.

A törvényes szabadság — igaz — feltétlen jogokat biztosít rendelkezéseiben az adoptálónak; a családi érdek és vérkötélékek ellenben korlátokat szabnak elébe. Vannak u. n. legitim jogok a családban, melyek az általános természetű törvényeken alapulnak; ezeket figyelmen kívül hagyni — talán . . . fásultság, talán . . . ?

III. József eladta a szakácsi birtokot; megszűnt ottan az egyház patronusa lenni. Ős szülei által épített templom kriptáját befalaztatta 1899-ben, — többé oda Bölöny nem temetkezik. Ezen kriptában nyugszik III. Józsefnek apja, nagy apja, szépapja; ő maga másfelé kívánczozott. Birtoka zsidó kézre került, a ref. egyház elvesztette végkép a pártfogó családot . . . Kriptába falazzuk lassanként hitünket és magyarságunkat Magyarországon s helyet adunk a sociális cosmopolitismusnak.

Az I. József ág leszármazását a II-ik táblázat tünteti fel; míg az I-ső táblázat mint törzstáblázat, az írott okmányok szerint fölfedezhető legrégibb elődök neveit tartalmazza; a III. táblázatban I. József testvérének, II. Gáspárnak az utódait sorolom elő genealogico-cronologia szerint; azután jön, ugyanily módon a többi táblázat.

III. TÁBLA.

III. Gáspár-ág.

III. Gáspár
Csanády Anna.

IV. Gáspár
Gencsy Borbára.

IV. József
Hardicsay Sófia.

Gismunda
Z. Kiss Lajosné.

Éva
Csontos Lajosné.

Krisztina
Csorba Farkasné.

I. Menyhárt
Mikó Eszter.

III. Károly

Ignác
I. Imre
II. Zsigmond
Szilágyi Ágnes.

Anna
Szerdahelyi Elekné

Erzsébet
Veress Lajosné.

V. József
Kubinyi Anna.

I. Ödön
Farkas Ottilia.

Kálmán
Frater Ida.

I. György
Gergely Póli.

Jeanette
Sántha Imréné.

II. Menyhárt

II. Lajos
Diószegi Rózália.

II. Ödön
Karola
Zoltán Béláné.

II. Imre
Dezső
Ernő
Blanka
Pál Alfrédné.

I. Andor

II. György

II. István

Margit †

Etelka †

III. István †
Piroska †

III. Zsidmond

Emma
Erzsébet
Rozália.

B. III. Gáspár ág.

II. Sándornak három fia közzül László magtalanul halálozván el — miután József nevű fiának geneológiáját pedig az I. József ág ismertetésével lehoztam a mai napig, visszatérek II. Sándornak harmadik fiához III. Gáspárhoz.

III. Gáspárnak hét gyermeke volt, három leánya és négy fia: Krisztina f. Csorba Farkasné, Éva f. Csontos Imréné, Menyhárt, kinek neje Mikó Eszter, Gizmunda f. Zilahi Kiss Lajosné, Gáspár kinek neje Gencsi Borbála, Károly és József kinek neje Hardicsay Zsófia. Neje Csanády Anna volt.

III. Gáspár K.-Szolnokmegye levéltárán található 1781. nemesi összeíraskor Casparus Bölöni de Nagy-Bölön judex assessor m. p. L. S. név alatt fordul elő; 1787-ben Makódi elleni executiális ügyét, később egy jelentését látjuk, melyben tudatja a vármegyével, hogy T. Szántó határán egy ismeretlen egyént megölve találtak. 1800-ban (várm. levéltárán 400—1800 sz. a.) mint főszolgabíró tesz jelentést arról, hogy a 299 sz. alatti kiküldetés következtében miként járt el Kuti János donatiós ügyében (Ér-Szt.-Királyon 18 telek.) 1801-ben (114 sz. a.) főszolgabíró atyánkfia mint exmittalt executor V. ispány azt jelenti, hogy géresi lakós Ovári Antalnak nincs semmije, nem fizethet Kain Abel zsidónak 282 frtot, személyét ajánlja fedezetül, 15 napra befogatott stb. 1804-ben ugy említették (776 sz.) vitézlő Bölöny Gáspár, mint a szopri erdők sequestora stb.

Anna huga egy 1806 márczius 17-én kelt irásában elismeri, hogy Ákoson a Kraszna vizén lévő malombeli jogát Gáspár bátyjának adta el 144 frtéért; azonkívül meg egyezés után arra is kötelezte magát III. Gáspár, hogy ezen malom vámjából 10 évig hat köből búzát fog adni Annának.

Az adatok összevetése szerint 1793 előtt III. Gáspár nemesek bírāja (judex nobilium = judlium); 1793—1808 főszolgabíró; 1809—12 alispán, közben és azután várm.

gyei ülnök (jurator assessor = jurassor). 1831 előtt halt el, ugyanis Bölöny Anna végrendeletében néhainak nevezi 1831-ben III. Gáspárt és ez okból már nem III. Gáspárnak, hanem ennek hasonnevű fiának IV. Gáspárnak hagyományozza az ákosi házat és telket. Ugy látszik 1829-ben még él, mert nagyobbik fia Menyhárt ekkor Gebeszatzmármegyei községben szerződést csinál a gebei birtok bérletére nézve s a bérlőnek kiköti, hogy a 95 frt és 100 csomó dohány bért Ákoson fizesse Bölöny Gáspárhoz. 1830-ban hallhatott el.

Neje Csanády Anna gazdag leány volt, úgy, hogy ennek következtében, tekintve szüleiről öröklött vagyonait III. Gáspár birt Kémeren, Uj-Nemtiben, Ákoson, Sződemeteren, Gebén és B.-Ujfaluban.

Fiatalabb éveiben katonáskodott, úgy, hogy mielőtt vármegyei tisztséget vállalt volna, mint főhadnagy említetik.

Igen érdekes vállalkozása ezen III. Gáspárnak 1770-ben az a cselekedete, mikor magához veszi Anna hugát is és együtt, mondhatni a két gyermek — ekkor III. Gáspár 19 éves, huga természetesen még fiatalabb — elmennek a kolosmonostori Conventhez tiltakozni, hogy az ők atyai és anyai őseik föl egész István ősükig — általában mindkét nemű szüleik és őseik jószágaikból, jogaikból és birtokaikból mindkét nemű elődeik, nemkülönben fivéreik és nővéreik bármiféle eladásokat, elzálogosításokat, cseréket, vagy bármely czim és ürügy alatt birtokváltozásokat és elidegenítéseket tegyenek — ha mégis tettek volna vagy tennének, azokat visszahívják, visszakövetelik, megsemmisítik, tilalmazzák és azoknak ellent mondanak. — Vevők a vételtől, foglalástól, haszonvételtől stb. nemkülönben a Káptalanok és Conventek s minden királyi emberek a birtokba vezetéstől igtatástól, okiratok és okmányok kiadásától eltiltatnak stb.

Ezen tiltakozást eredeti latin nyelven (egyszersmind magyarul is) 26. sz. alatt közlöm egészben, igazolja az összeköttetést vissza egész Istvánig; másfelől meg van

az az érdekessége is, hogy ekkor (1770-ben) körülbelől tudta már III. Gáspár is, hogy a gazdag Csanády Anna lesz a neje és Bölöny Anna is, hogy a gazdag Ugray Györgyhöz megy férjhez, azért protestáltak a Bölöny-féle vagyonok elidegenítése ellen, gondolva, hogy ezen az erdélyi nagy fejedelemség törvénye és szokása szerint emelt óvás után, minden eddig elidegenített javakat visszaperlik és visszaváltják annak idejében.

III. Gáspárnak Csanády Annától — mint fentebb említettem — 7 gyermeke maradt, három leánya és négy fia. Legnagyobbik fia Gáspár (IV.) kinek neje Gencsy Borbára. Ezen Gáspár 1823-ban vármegyei assesor K.-Szolnokban; nemsokára elhalhatott hasonló nevű atyja után, mert a mint látszik Bölöny Anna végrendeletéből 1832-ben, mikor ezen végrendeletet kihirdeti a hatóság — a megjelent rokonok közt néhai ifj. Bölöny Gáspár özvegye Gencsy Borbára jelenik meg IV. Gáspár helyett.

IV. Gáspárnak Gencsy Borbárától három gyermeke született: első fia Ignác született 1817. márczius 9-én (ákosi anyakönyv); második fia Imre 1822. okt. 13-án keresztszülők Bölöny Menyhért és Szentkirályi Anna; harmadik fia Zsigmond 1825 május 1-én keresztszülők Bölöny Ferencz és neje Tóth Klára. Ignác és Imre kiskorukban haltak el; Zsigmond II. megnősült, neje volt Szilágyi Ágnes, 1861-ben krasznamegyei tiszteletbeli assesor, Ilosván lakott, beteges ember volt, magtalanul halt el. Szép vagyonát Ödön (I.) unokatestvérének gyermekeire hagyta végrendeletileg. Itt ez az ágazat Zsigmonddal kihalt.

III. Gáspárnak második fia József (IV.), kinek neje Hardicsay Zsófia. Ér-Endréden laktak, de Ákoson is tartózkodtak, négy gyermekük közül hármat Ákoson kereszteltek meg. Első gyermekük Anna született 1810. május 2-án, keresztszülők Bölöny Ferencz és neje Tóth Klára; Erzsébet leányuk 1912-ben született, József (V.) fiok pedig 1814. február 16-án. Anna Szerdahelyi Elekné lett, Erzsébet pedig Veress Lajossal férjesült; még volt Julia leányuk is, kit Zilahi Kiss Zsigmond vett nőül. IV. József Kö-

zép-Szolnokban táblabíró. — Mikor halt el? — Nem tudom.

Hasonnevű fia V. József nősült Kubinyi Johannával; ennek fia Lajos (II.) Ér-Endréden gazdálkodtak, jelenleg II. Lajos hallomásom szerint Szilágy-Csehben lakik Zsigmond fiánál.

II. Lajosnak neje giczei Diószeghy Rózália; ettől született négy gyermeke; Zsigmond, Emma, Erzsébet és Rózália. A család ezen ága III. Zsigmondban él, ugy hallom vármegyei utbiztos. A magyar nemesi családokat országosan ért transsubstatio törvénye következtében országosan száll alá tekintély és állás a megélhetéssel együtt: alispánból utbiztos . . . sic itur glória mundi!

III. Gáspárnak harmadik fia Menyhárt. Ügyvéd, biharmegyei táblabíró, majd Nagy-Várad város polgármestere. Neje kémeri Mikó Eszter Debreczenből, Mikó Mihály városi assesor leánya.

Anyai örökségét Gebe Szatmármegyei községben Tegledi Csanády Márton és neje giczei Diószegi Klárának adja zálogba 32 évre évi 800 frtért 1830-ban.

Bölöny Anna Ugray Görgyné végrendeletében Bölöny László végrendeleti végrehajtó mellé rendeli segítségül I. Menyhártot és ezen működésének honorálásául neki hagyja nagyváradi szőlőit az osztályrészen felül (1831.)

I. Menyhártnak Mikó Erzsébettől született öt gyermeke nevezetesen: Ödön, Kálmán, György, Jeanette, II. Menyhárt.

I. Ödön neje Farkas Ottilia; maga Ödön ügyvéd ember, az ügyvédi kamarák szervezésekor a n.-váradi ügyvédi kamara alelnöke, két cikluson át országgyűlési képviselő Szecsénből Nógrádmegyéből.

Midőn IV. Gáspár fia II. Zsigmond ilosvai jószágait I. Ödönre, illetve ennek gyermekeire hagyta és elhalt, I. Ödön N.-Váradról Ilosvára költözött (Krasznam.); majd képviselővé választásakor és képviselősködése alatt Budapesten lakott, ma mint ügyvéd Szecsénben gazdálkodik és ügyvédeskedik. Farkas Ottiliától származott hat gyermeke:

II. Ödön, Karola F. Zoltán Béláné, II. Imre, Dezső, Ernő, Blanka F. Pál Alfrédné.

I. Menyhártnak I. György fia szintén ügyvéd ember, Biharmegyében főszolgabíró nagyon sokáig; előbb Ugrán, azután Berettyó-Ujfaluban. A legutóbb történt (1901) választáskor szintén megválasztva egyhangulag; de mint-hogy ujabban a közigazgatás egyszerűsítésével követelt megszorítások miatt kevés erő és sok munka volt a szolgabírói irodán és mert különben és egyéb kilátása volt — lemondott és 1902 májusban a n.-váradí ügyvédi kamaránál bejegyeztette magát a működő ügyvédek sorába, Ujfaluban ügyvédi irodát nyitott, Andor fia is jogász ember lévén.

I. György neje Gergeli Polixena Aradmegyéből, Gergeli József és neje Szacs vay Mária leánya. Nevöket *Gergely*-nek írják, de az y= világosan i, miért is egyáltalában nem akarja a család összetéveszteni *Gergeli* nevét sem a Gergely-lyel, sem a Gergelyy-vel s hogy ez a tévedés be ne álljon, azért irtam első sorban magyarul Gergelinek, a családhasználta y-nal most már ismét visszalehet cserélni az i-t.

I. Györgynek összesen hét gyermeke volt, de csak három él belőle: Andor, II. István és II. György; Margit, Etelka, István, Piroska elhaltak.

I. Menyhártnak Kálmán fia nősült Fráter Idával, mint szalontai postamester magtalanul halt el; Jeanette leánya férjesült Sántha Imrével kiscsepcsényi Sántha György biharmegyei főszolgabíró fiával; Menyhárt (II.) fia Biharmegyében Okány községben jegyző, nőtlen agglégény.

IV. TÁBLA.

I. Ádám-ág.

I. Ádám
Bydeskuty Mária.

Ágnes
Kölcsy Péterné.
Juliánna
Mária
Katalin
Visky Dánie'né.
Anna
IV. Sándor
Domby Juliánna.

Mihály
Bydeskuty Teréz.
III. Imre
Bydeskuty Heléna.

IV. Károly
Karolina
Krisztina
Rozina
III. Zsigmond
VII. Sándor
II. Ádám
Mária
Mária
Zsuzsa
III. Lajos
Julia
Agnes
IV. József
György Ágnes.
V. Károly
Kis Borbára.

Karolina
Mária
Nagy Ferenezné.
Eszter
Varga Lajosné.
IV. Imre

} ikrek.

III. Ödön
I. Ferencz
VIII. Sándor
Nagy Juliánna.

I. Gyula
V. Imre

VI. Károly
VI. Imre
II. Gyula.

IV. FEJEZET.

I. László utódai.

A. I. Ádám ág.

I. Lászlónak Bay Klárától született legnagyobb fia Ádám. I. László 1733-ban nősült, Ádám fia 1760-ban; tehát Ádám, atyja nősülése után rendes időben világra jött, ha már 1760-ban nősült.

I. Ádám neje Bydeskuti Mária; a Bydeskutiak egyik tekintélyesebb vagyona Szödemeteren volt, itt laktak részben és Ádám itt nősült nejével. Egy Szabó Antal nevű szatmári asztalos mester köttette be azon elrongyolott esketési anyakönyvet 1862-ben, melyben az első bejegyzés az Ádám házassága volt 1760-ból; ezt pedig a Kölcssey Ferencz iránti kegyeletből tette, minthogy Bölöny Ádám és neje Bydeskuti Mária nagy szülői voltak Kölcssey Ferencznek. Szödemeter kicsi (filia) egyház, a pelei lelkésznel látható meg ez az anyakönyv, melyre bekötéskor rá iratta Szabó Antal, hogy: „A két magyar hon-tól tisztelt Kölcssey Ferencz neve iránti kegyeletből ezen elrongyolott anyakönyvet újból bekötötte Szabó Antal Szatmár városa polgára és asztalos mester 1862-ben.”

I. Ádám, minthogy úgy a Bölönyek mint a Bydeskutiak egyaránt jószágos emberek voltak, úgy K.-Szolnok, mint Krasznamegyében és széles befolyással birtak ott is, itt is — hol Krasznában, hol K.-Szolnokban hivataloskodott; Krasznamegyében főszolgabíró, majd azután — a mint a megyei index mutatja — 1789-től 1799-ig (vagy

talán tovább is) K.-Szolnokmegyében királyi perceptor, számadásait évről-évre láthatni a megyei levéltáron; sőt Krasznamegye levéltárán a betűsoros mutatóban láttam bejegyezve Bölöny Ádám *alispán* perét, annak meghatározása nélkül, hogy hol volt alispán K.-Szolnokban-é vagy Krasznában? Egyidejűleg a megyén juratus assesorként működik időközönként.

Neje Bydeskuti Mária családja befolyásos, vagyonos család volt. Egyik szereplő Bydeskuti Boldizsár, kit az erdélyi rendek ifjú Apaffy mellé adtak volt, midőn ezt, *mint Erdély utolsó fejedelmét Bécsbe hurczolták, a hol el is pusztították a dorbézolással és semmittevéssel.* (Az erdélyi deputatio levele a bécsi udvari cancelláriához.) 1696-ban egy ukáz alapján német lovas csapattal vitte Bécsbe II. Apaffyt Lichtenstein tábornok, a kíséretben volt Bydeskuti Boldizsár, ki I. Apaffynak egyik hű embereként szolgált a fejedelem udvarában és a ki megírta naplóját II. Apaffy bécsi utjáról s további életéről (Közölte K. Papp Miklós Kolozsvárt,) melynek eredetije az erdélyi muzeumban van.

Ezen Napló érdekes és szomorú világot vet a multakra s beigazolja, hogy a Mária Terézia s Ferencz császár alatti és későbbi Metternich-féle osztrák politikának magyar nemzetet sorvasztó törekvése mily ocsmány és mily káros volt már a 17. század végén. Egyik napról írja (1698 január 3.) Urunk ő nagysága (II. Apaffy) ő Felségével (t. i. a császárral) ment ki vadászni Sembruk felé; máskor (1698 márcz. 13) írja: „nyertem egy pár stuczot (?) méltóságos gubernátor uram ő nagysága szál-lásán Czakó uramtól koczkán, hat máriást tettünk fel reá, az mely játékon jelen voltak méltóságos fejedelem II. Apafi Mihály kegyelmes urunk ő nagysága és méltóságos gubernátor uram ő nsága, Komornyik Pál uram, Teleki László uram, Bethlen László uram, Gyulay Ferencz uram, Torocz-kay János és Zsigmond uramék, Józsika Imre uram, Almády uram, Biró Sámuel és Mózes uramék, mind játszottak . . .” stb. Dorbézolni, vadászni, kártyázni Bécsben, a császár intentiója szerint a gubernátorságban, a gubernátorral s

Erdély vezető uraival; lejártni végképen a fejedelemséget, kiölni gyökeresen Erdélyben a nemzeti szabadságot, osztrák sarczokat hozni az ország nyakára és mindenek fölött, ha az ország romlásával s kárával történik is — pidesztálra emelni az osztrák kétfejű sas gyűlöletes uralmát. Sikerült. A mohácsi vész után következett 150 éves háborus világ-fáradalma és küzdelme, az osztrákház hizelgő, alattomos politikája meglágyította az akkori társadalmat; a Bethlen Gábor és Rákócziak vitéz és hős nemzedéke elfajul, proscribálja Tököli, Rákóczi Ferencz szabadságaért küzdő hőseinket s a veletartó hazafias lelkeket. Hej, sok van ebben a Bydeskuti Boldizsár naplójában.

A Bydeskuti család másik országosan szereplő tagja 1789-ben Belgrád ostrománál tünt ki, kapitány a Máriássy ezredben. „Bydeskuti kapitány két századdal a Rácz külváros ostrománál különösen vitézkedett; bátor és elmés magaviselete miatt a csatapiaczon főstrázsa mesterségre emeltetett és Mária Teréziának vitéz rendje keresztjével jutalmaztatott.“ (Tudom. gyűjtemény 1825. I. K.) Ugyanennek a Bydeskutinak vitézségét versekben magasztalja Virág Benedek poéta (Magy. Minerva III. K. 75 l.)

Bölöny Ádámnak Bydeskuti Máriától nyolcz gyermeke született: Ágnes, Juliánnna, Mária, Katalin, Anna leánya és Sándor, Mihály, Imre fia. Második gyermekének Juliánnának találtam meg születési évét a kémeri anyakönyvben, született 1769 november 27-én; Ágnes tehát ennél korábban, a többi gyermekek pedig későbbben születtek.

I. Ádám Ágnes leányát Kölcsey Péter vette nőül; Kölcsey Ferencznek édes apja ez a Kölcsey Péter volt és édes anyja Bölöny Ágnes az Ádám leánya. Vajda Viktor, Kölcsey életét megirván, Bölöny Imre leányának mondja Kölcsey Péternét. Tévedését a kolozsvári „Ellenzék“ napilap tárczájában igazítottam meg, e czikkecskét közérdekű voltánál (1893 július 18.) fogva itt is közlöm, melyet akkor „Kölcsey Ferencz édes anyja“ czímen közöltem volt.

Kölcsey Ferencz édes anyja.

A mai időben, sőt már az egész utolsó században van annyi feljegyzés a szereplő emberek életéről és viszonyairól, hogy az élő szájhagyomány és a tudnivalók közlése által rendesen ismétlésekbe esik az ember a köztudat előtt.

Kölcsey Ferencz is korunkban, illetve közvetlenül apáink korában, tehát már ebben a században élt és szerepelt; életviszonyai, összeköttetései ismeretesek azok előtt, kik egy olyan férfit mint Kölcsey Ferencz, ismerni, méltányolni, emlékét kegyelettel körülvenni vágnak. Vajda Viktor Kölcsey életét meg is írta, a könyv közkézen forog.

Én se tudok újat mondani, legfőlebb alig érintve főlelevenitek egy pár képet Kölcsey életéből és viszonyaiból; de előbb megigazítom — s ezt tartom fontosnak — Vajda Viktornak egy téves állítását.

Azt írja Vajda: „A szatmármegyei Kölcsey családból való Kölcsey Péter álmosdi földesur, intelligens ember, Közép-Szolnokmegye akkori nagytekintélyű és szódemeteri illetőségű alispánja Bölöny Imre kegyét, Ágnes nevű leányának pedig hajlamát és kezét megnyerte“ és így ebből mindenki úgy tudja meg a dolgot, hogy Kölcsey Péterné sz. Bölöny Ágnes, Kölcsey Ferencznek az édes anyja: Bölöny Imrének volt a leánya. Ez pedig nem úgy van.

Közelebről elhalt és ma is élő Bölönyek állítása és tiszta tudata szerint Bölöny Ágnes a Kölcsey Ferencz édes anyja, Bölöny Ádámnak és neje Bydeskuti Máriának volt a leánya és nem Bölöny Imrének.

A kémeri ref. egyház rendes anyakönyvet e század első felétől fogva vezet; de vannak jegyzetek a múlt század közepéig vissza a születésekről, esketésekről és halálozásokról, melyek az egyes időközi lelkészek által vezetettek, bár hézagosan.

Bölöny Ádámnak és neje Bydeskuti Máriának a jegyzetek szerint — magam végig néztem a jegyzeteket — nyolcz gyermeke volt. Én azonban születési évét csak is egynek Juliának találtam meg, ki 1769. nov. 27-én szü-

letett; a többi hét gyermek születési éve nem fordul elő a jegyzetekben, vagy e jegyzetek elrongyollott ócskasága takarta el szemem elől.

Juliánnának testvérei voltak: Mária, Katalin Visky Dánielné, Anna, Sándor (neje Dombay Juliánna), Mihály (neje Bydeskuti Therézia), Imre (neje Bydeskuti Heléna), kit Vajda az Ágnes édes apjának mond és végül Ágnes f. Kölcsey Péterné.

Bölöny Ágnes f. Kölcsey Péterné tehát nővére volt Bölöny Imre közép-szolnokmegyei alispánnak és nem leánya.

Bölöny Imrének gyermekei nem is voltak s így bizonyosan Kölcsey Péterné se lehetett neki leánya. Bölöny Imrének — mint említettem — neje Bydeskuti Heléna volt. Minthogy gyermekkel nem áldá meg őket az ég, Bydeskuti Heléna a Visky Péter leányát Zsuzsánnát tartotta magánál azután, hogy Ágnest elvitte a háztól Kölcsey Péter, kit feleségül vett volt Toka Lajos és Bölöny Imrének s nejének sződemeteri birtokai és minden vagyoni Visky Zsuzsánnára s férje Toka Lajosra szálltak és nem Kölcseyekre, sem Bölönyekre, kivéve némi kisebb összegű végrendeleti hagyományokat.

Az igaz, hogy Kémerről a szülei háztól, hol különben is sok gyermek volt — Bölöny Imre átvitte Ágnes nővérét Sződemeterre s nejével együtt, mint magtalan emberek, úgy bántak vele, mint saját gyermekökkel és épen innen származhatik a Vajda Viktor téves adata; de — ismétlem, Bölöny Imrének gyermeke soha sem volt; különben is, az adatok kétségtelenné teszik, hogy Kölcsey Péterné a Bölöny Ádám leánya volt s egyszersmind nővére Imrének. Ennek a korrekciónak a helyessége és teljessége — úgy hiszem — most már kétségtelen.

Kölcsey Péterné férjével Álmosdon lakott ugyan, de midőn a terhessége súlyát közeledni érezte, Sződemeterre ment Imre testvéröcskéhez, hol a hozzá nagyon jó indultu sógorasszonyának Bydeskuti Helénának barátságát, biztatását vette igénybe a válságos időben és itt jött világra — mint közönségesen tudva van — Kölcsey Ferencz.

Kölcsey Péterné Kémerre is eljárógatott rokonlátogatóba gyermekeivel együtt különösen Bölöny Mihály testvéréhez, kihez többszörös rokonság kötötte; nevezetesen Kölcsey Péterné sz. Bölöny Ágnesnek az édesanyja is (Bölöny Ádámné) Bydeskuti leány volt, az Imre bátyja felesége is az volt és testvérének Bölöny Mihálynak is szintén Bydeskuti leány volt a neje.

Első gyermeke Boris; ez picziny korában elhalt; második gyermeke Ferencz, a híres Kölcsey 1790. aug. 8-án született. Még Sámuel, Mária, Ádám és Péter testvérei voltak Kölcsey Ferencznek, kik közül Mária szintén kicsi korában halt el, Péter pedig atyjának 1796-ban történt halála után 8 hónapra született s eként Bölöny Ágnes korán özvegységre jutott négy kis árvával.

Bölöny Ágnes, özveg्य Kölcsey Péterné Debreczenben taníttatta a négy Kölcsey fiút. A főiskola melletti Darabos-utczában fogadott szállást számukra és pedig 2 szobát konyhával. A három kisebb testvér Sámuel, Ádám és Péter együtt lakott a nagyobbik szobában, Ferencz egyedül a mellette levő oldalszobában és pedig leszámítva a vacatiókat mintegy 13 esztendeig. Sződemeterről bevitte Debreczenbe a jó Panna nénit is özveg्य Kölcseyné, egy régi hű cseléd-asszonyt, kinek a kis Kölcsey fiúk szemefényei voltak s a ki vezette a háztartást Debreczenben.

Özv. Kölcseyné a nevelési idő alatt maga is sűrűn látogatott el Debreczenbe a háztartáshoz szükséges társzerekkel és rövidebb hosszabb ideig időzött gyermekei társaságában, vezetve, irányozva azoknak kedélyét, nevelését, felügyelve erkölcsiségét. Kölcsey Ferencz szeretete és imádata édes anyja iránt és elhalálozásával annak emléke iránt megható.

„Én fél erdélyi vagyok — írja Kölcsey — valahányszor e földről gondolkodom, poétai hév ömlik el keblemen. Eszembe jut a hős, ki mindenét elvesztette a népért, a barna szép hölgyecske, ki engem ott szerelme zálogául mutatott be férjének — az én anyám.

Valóban mind apai, mind anyai ágon Magyarország

legősbib két családjának a sarja volt Kölcsy Ferencz; mert ugyanis a Kölcsyek a hét vezérig viszik fel származásukat; míg a Bölöny székely család származása még azontul vissza megy a multba vagy 500 évvel a székely telepedés korára, a mikor alakul Nagy-Bölön, Kis-Bölön és Fel-Bölön, a Bölöny nemzettség ősi fészke Háromszék-megyének a mai miklósvári járásában.

Hasonló tévedés volt sokáig a családban egyes tagoknál Kölcsy Péternére Kölcsy Ferencz édes anyjára nézve azért, hogy egy másik Bölöny leány t. i. Bölöny Eszter szintén Kölcsy Péterné lett férjhez menetelével, úgy állították előttem, hogy ez a Bölöny Eszter volt a Kölcsy Ferencz édes anyja. Ezt a dolgot azonban összezavarni azért nem lehet, mert a mint tudva van Kölcsy Péter a Kölcsy Ferencz édes apja elhalt 1796-ban, hasonnevű legkisebbik Péter nevű fia ugyanebben az évben született, mikor atyja elhalt; utánna jártam, hogy Kölcsy Péternek kisebbik fia Péter, a Ferencz öccse 1851 január 29-én halt el Ugrán (anyakönyv), felesége Bölöny Eszter pedig 1858 február 5-én; ez a két Kölcsy Péter tehát — apa és fiu — valamint az 1810 körül elhalt Bölöny Ágnes és 1858-ban elhalt Bölöny Eszter kiléte — össze nem téveszthető, ifj. Kölcsy Péter és Bölöny Eszter egy nemzedékkel később élt. Igaz, hogy az I. Ádám leánya Ágnes a IV. Táblán egyenlő izen rokon az I. József Eszter leányával a II. Táblán s ezen egyenlő foku rokonság látszólag a koregyenlőséget magyarázza; csakhogy I. László nősült 1733-ban, fia Ádám 1760-ban, II. Sándor és fia I. József pedig jóval később s így a fiatalabb László utódok korelsőbbségéhez jutottak az idősebb Sándor (Lászlónak bátyja) utódaival szemben.

I. Ádámnak Mária leánya nem szerepel, férjesülését nem találtam, valószínű fiatalon halt el; Katalin leánya Visky Dánielné lett, Kémeren laktak, maradt egy leánya Juliánna, Vinczéné, gyermek koromban még élt, ismertem. Anna leányáról nem szól a krónika.

I. Ádámnak Sándor (VI.) fia kétszer nősült és 15

gyermek született két nejétől; második neje Dombi Juliánna, első neje ki volt? saját fia (Károly) se tudta megmondani nekem.

Ezen sok gyermek közzül (I. IV. Tábla) két fiu József és Károly nősült és hagyott utódokat maga után. Maga VI. Sándor szintén vármegyei ember volt, levéltári adatok szerint Krasznamegyében és Közép-Szolnokban is assessor, Közép-Szolnokban (1806—1809) rendes vármegyei jegyző.

VI. Sándor fia VI. József Kémeren majd Somlyó-Ujlakon községi jegyző; első nejétől György Ágnestől maradt Ödön fia elhalt; második nejétől származott I. Ferencz és VIII. Sándor élnek, amaz Kémeren lakik, emez a gróf Károlyiak szolgálatában áll jelenleg Nyir-Adonyban.

VI. Sándornak fia V. Károly szintén községi jegyző volt Kárászteleken, nejétől Kiss Borbárától született Gyula (I.) és Imre (V.) fia; I. Gyulának gyermekei VI. Károly, VI. Imre és II. Gyula.

I. Ádám Mihály nevű fiának neje Bydeskuti Terézia; Mihály maga szolgabíró; négy gyermeke született Karolina, Mária Nagy Ferenczné, Eszter Varga Lajosné és IV. Imre. Kémeren laktak, kivéve Karolinát, ki Sződemeteren élt anyai örökségben s ott is halt el mint vén kisasszony; Máriának és Imrének utódai nem maradtak; Eszter után maradt két fiu Varga Gyula, Varga András.

I. Ádám Imre (III.) fiának neje szintén Bydeskuti leány, Bydeskuti Heléna. III. Imre 1809-ben már a vármegye vice notarius, ezen évben 201 sz. alatt az van bevezetve, hogy „exhibitorum protokolistai (kiadóhivatali) fizetést kéri Zoványi József — ezt Bölöny Imre v. notarius szokta kivenni, vissza jöveteléig Zoványinak adják. 1815—1819-ig szolgabíró, 1819—1827. vármegyei jegyző, 1827-től fogva alispán, állandóan Sződemeteren lakik, valamint atyja I. Ádám is — miután állandóan K.-Szolnokban hivataloskodott — Sződemeteren élt és lakott többet, itt ismerkedett meg Kölcsy Péter I. Ádám Ágnes leányával és ezen III. Imrének testvérnéjével a híres Kölcsy édes anyjával.

Bölöny Imrének nem voltak gyermekei, Visky Zsuzsa rokonukat vették magukhoz nejével együtt kis lány korában, fölnevelték s később ez Toka Lajosné lett. III. Imrét neje tul élván, 1859-ben kelt végrendeletével összes vagyonát és a férje illetőségét is, tehát Bydeskuti és Bölöny ágon birt vagyonát Visky Zsuzsának hagyományozza, férje testvére (Sándor és Mihály) gyermekeinek nevezetesen Józsefnek (VI.) 400 ezüst frtot, Károlynak (V.) 10 köblös földet, négy baglyás rétet, telket, szőlőt, Karolinának egy szőlőt előbb kiszakítván; azonkívül teszen jótékonyczélu rendelkezéseket is, melyek tanusításául 27 sz. alatt közlöm egészben a végrendeletet; ilyen rendelkezés: az erdélyi muzeum számára 200 ezüst frt; a sződemeteri ref. egyháznak 400 ezüst frt; a zilahi iskolában tanuló Bölöny vagy Bydeskuti gyermekek segélyezésére 1000 ezüst frt. (Ennek legelsőben én kaptam volt a kamatjából míg Zilahról a debreczeni iskolába át nem mentem.)

Nagy Iván családtörténeti munkájában mindössze ez az Imre (III.) van fölemlítve és Gáspár (I.) a fejedelmi titkár; a család többi tagjairól nem vett tudomást.

V. TÁBLA.

I. Lajos-ág.

I. Lajos
Szomoldy Zsuzsánna

Anna
Veress Antalné.
Klára.
III. Ferencz
Tóth Klára.

I. Dániel
Molnár Kata
Bányay Rebeka.

I. Elek.

VII. Károly.

III. Ferencz

II. Elek.

IV. Lajos

Julia

Csontosné
Szilágyi Sándorné.

III. László,
Klára

Bydeskutyné

Zsuzsa

Bikfalvi Sámuelné.

Zsuzsa

Bara Gáborné.

V. Lajos.

VI. Lajos.

Zsuzsánna.

V. Ferencz

Szabó Lidia.

Gergelyffy Sámuelné.

IV. Imre

Ágnes

Kiss Bálintné

Henter Sándorné.

IV. József

Viktoria.

IV. László.

Benedikty Erzsébet

Kósa Emma

Péntek Emma.

Gergelyffy Zsuzsánna

Torday Gergelyné

(féltestvér).

Gizella

Zoltán

V. László.

Benedikty
Erzsébettől.

Barnabás

Erzsébet

Kósa
Emmától.

V. Gáspár

II. András.

Péntek
Emmától.

B) I. Lajos ág.

I. Lajos nősülése Szomoldy Zsuzsánnával melyik évben történt? nem találtam reá. A kémeri anyakönyvek, illetve ezen anyakönyveketet helyettesítő egyszerű följegyzése a tiszteletes uraknak Kémeren 1760 tájáig nyulik vissza, különben is valószínű az esküvő Ákoson történt, Ákoson pedig az anyakönyvi följegyzés nem megy vissza a 18-ik századra. A kémeri anyakönyvben föltalálható, hogy I. Lajosnak Ferencz fia 1767-ben julius 17-én született, tehát I. Lajos 1767 előtt már nős ember volt.

I. Lajos életének fővonása körülbelől a rossz gazdálkodás. A Rákóczi kor szellemének elnyomásával letűntek a hazafias idők; a nemes ember összes élete, működése fel-fel szállalni vármegyéken az osztrák kormány zsaroló rendeletei ellen és birtokán jól-rosszul gazdálkodni. A katonáskodás többé nem tüntető hazafiasság, hanem fizetett zsoldosság; kevés embernek válik inyére.

I. Lajos saját ágamnak a törzse lévén (az apámnak a nagyapja), bizonyos eredeti iratokat örökölttem; de ezek általában kevés fontosságúak; elzálogosító adóslevelek és osztálylevelek, a mennyiben azonban eredetiek és régiiek, a családnak és családi összeköttetés megismerésének mégis becses adatai.

A 28 sz. okmány 1770 junius 29-én Kémeren kél; ebben Bölöny Lajos kölcsön vesz Gergely Mihálytól 22 vonás forintot és régi módi zálogként kamatjába adja egy rétvét. Az irat hátán kijelenti, hogy a gazos rétet Gergely M. tartozik kitakarítani és a munka árát becsü szerint visszakapja a 22 fiton felül. Ennek az iratnak megvan az a falusi érdekessége, hogy szélső sorait csak a csiriz levakarása után tudtam elolvasni. Kémeren ugyanis sohase lakott ablakcsináló; kitörte a tyuk az ablakot, a míg a kalotaszegi bocsí oláh ablakos Kémerre került, addig be-ragasztotta édes anyám a 28 sz. okmánynyal az ablakot, hadd maradjon ki a czug!

A 29. sz. okmány szerint Ajtay Sámuel kezesség

mellett 1771 májusban 100 frtot vesz kölcsön Kolumbán János varsolczi lakóstól 6% kamat fizetés mellett oly formán, hogy Kolumbántól, ennek a Varga János-féle kémeri szőlőjét 85 frtért megvette Ajtay Sámuel, ki ezen 85 frtot átadta Bölöny Lajosnak, Kolumbán pótolta 15 frttal s az egész 100 frtról az Ajtay Sámuel kezeslevelének a hátán Bölöny Lajos elismervényt állított ki a kölcsön felvételéről s azt a nyilatkozatot tette, hogy egy év múlva megfizeti a kölcsönt.

A kölcsönt azonban egy esztendőre vissza nem fizette; sőt 1772 július 4-én újabb 316 frt. kölcsönt vett fel id. Tóth István és nejétől Batz Borbárától és ezen összeg kamatjába és biztositékaul átadta Kémeren a Kankor-utcán lévő nemesi házát telkestől, hozzá tartozó szántó és kaszáló földekkel együtt, a szőlőket magának fennhagyván — 15 esztendőre. Sőt megengedte Tóth Istvánnak, hogy az Ajtay Sámuelnél 22 frtban zálogban lévő kaszálót a Gergely Mihálynál szintén 22 frtban elzálogosított rétet a kitett összegek lefizetése mellett nevezettektől magához válthatja, hogy legyen minden eddigi adóssága egy kézben. Ezen kölcsön szerződés eredetije 30. szám alatt olvasható.

I. Lajos Kémeren vagyonának nagy részét elzálogosítván — kivéve a szőlőket és erdőket — nem sokat törődött Kémerrel és a kémeri rokonsággal, állandóan Ákoson lakott. Bizonyára az ákosi Szomoldy-féle vagyon kényelmesebb életmódot biztosított a kémerinél; terjedelmes vagyon lehetett, mely ma is nagyon értékes birtoktömeg a még élő egyik öreg Szomoldy kisasszony kezében. Másfelől összeköttetés is volt uras K.-Szolnokmegyében, csakugy mint Krasznamegyében; mert igaz, hogy I. Lajos atyja krasznamegyei alispán, de Közép-Szolnokban szintén alispánok és főszolgabírák, szóval befolyásos emberek a rokonok és a mellett Közép-Szolnokmegye sokkal nagyobb Krasznánál, jobban megfértek benne az emberek, módosabban lehetett élni kivált az érmelléki részekben.

A kémeri Kankor-utcán lévő nemesi ház és telek

tartozékaival együtt még egy évig se maradt a Tóth István és neje birtokában; mert a törvényben gyökerező elsőbbségi jognál fogva Tóth István kezéből a zálogösszeg letétele mellett — 1773 június 5-én kivette Bölöny Ádám, Lajosnak a testvér bátyja. (30. sz.)

K.-Szolnokmegye régi levéltárába betekintve, 1781. szept. 1-től októberig Zilahon tartott gyűlés névsorában ott találtam I. Lajos nevét — Ludovicus Bölöni de eadem mp. jurator assesor L. S. — bevezetve azoknak a vármegyei uraknak a nevei közt, a kik József császár trónra léptével letették a homagialis esküt. Később még 1789-ig kísértem, különböző számok alatt fordult elő a vármegye széke előtt egyes ügye p. l. 1787-ben a Szunyog Stefán földje miatt, de hogy mikor halt el? Nem tudom. — De mindenesetre hosszú életű ember volt; mert Ferencz gyermeke 1767-ben született, tehát már ekkor kellett legyen 25 év körül és 1825-ben még gyermekeivel osztozik a 32. sz. osztálylevelé szerint. 85—90 éves korában halhatott el.

I. Lajosnak 1—5 gyermeke volt, két leánya és három fia. Két fiát, Ferenczet és Eleket Kémeren kereszteltette meg; Ferencz 1767. júl. 17-én született, Elek 1770 júliusban (nincs nap bevezetve). A legkisebb gyermeke Dániel és két idősb leánya Anna és Klára Kémeren nem fordul elő, azért valószínű, hogy ezeket Ákoson kereszteltette meg.

Anna leánya Veres Antalhoz ment nőül Ákoson. — Ezen Annának Veres Antaltól született Lajos fia — kinek neje szintén Bölöny leány volt (Erzsébet, III. Táblán a II. Gáspár unokája) — egy hatalmas, nagyon erős ember, kurázsival teljes vakmerő bátorságu egyén volt; jó részben ő csinálta a regénybe kerített ákosi és gencsi fütykösök történetét a 30-as években. Midőn Ákoson jártam 1892-ben az ottani anyakönyvek betekintése végett — meglátogattam a marczialis öregembert (1805-ben született, 92 éves korában halt el); még ekkor is erélyesség környezte az öreget járásában, beszédében. Élete egy hosszú történet, mely alatt tapasztalhatta bőségesen, mily óriási mér-

tékben változott ez ország közgazdasági, társadalmi és politikai élete épen az ő korában. Országgyűlési képviselő választáskor a Veres Lajos ifju korában az a párt győzött, a mely bátrabban tudta kezelni az ólmosokat és fűtykösöket; Veres Lajost K.-Szolnokból még a szomszéd Szatmármegyébe is áthívták a választásra vendégszereplés végett, mert az a párt nem hátrált a hol Veres Lajos ott volt.

Hjha öcsém — mondta nekem — most nem tudom egy pohár borral megkínálni, az egész faluban nincs bor; pedig lássa nekem nagy udvarom van és egykor nemcsak a pinczéim voltak tele, hanem a nyílt udvaron is két sorral álltak a boros hordók télen át csutkával betakarva, nem kellett őrizni se, csak inni.

I. Lajos nagyobbik fia III. Ferencz Ákoson élt és halt meg; sem ő, sem maradékai többé vissza nem kerültek Kémerre. III. Ferencz Kémeren kereszteltetett meg ugyan, 1767. jul. 17-én, de az apja által elzálogosított kémeri javakat visszaváltás után sem használta; osztály útján azokat I. Lajos kisebb fia Dániel vette kezébe, III. Ferencz Ákoson beérte az anyai örökségből jutott osztálylyal.

III. Ferencz neje Tóth Klára. Ugy látszik későre nősült, mert első gyermeke (Károly) születésekor már 44 éves volt. Fiatalabb éveiben szintén megyei szolgálatban állt. Az 1790-ki megyei összeíráskor Franciscus Bölöny de eadem Judex L. S. fordul elő a névsorban; 1792-ben juratus assesor; 1801-ben (114. sz.) főszolgabíró és alispánhelyettes, Bölöny Gáspárral együtt, mint kiküldött szolgabíró referálják kiküldetésükről a vármegyének, hogy géresi lakos Óvári Antalnak nincs semmije, nem fizethet Kain Ábel zsidónak 282 frtot, személyes fogságra vettett 15 napra... Később is viseli a szolgabírósgát, meddig? nem kísérhettem végig kimért időm miatt, 1804-ben a périek függetlenségéről (rakoncztatlanságáról) referált a vármegyének.

III. Ferencznek 1—8 gyermeke volt, mégis ez ágazatban ma nincs egy Bölöny is.

Nagyobbik fia Károly, azután Ferencz, Elek, Lajos, Julia előbb Csontosné azután Szilágyi Sándorné, László, Klára Bydeskutyné és legkisebb leánya Zsuzsa, Bikfalvy Sámuelné. A fiuk mind magtalanul haltak el. Elek hosszabbban élt, de nőtlenül és vakon, Klára nővérel lakott Ákoson; vagyonuk a László testvérök gyermekére maradt, Lászlónak egy Zsuzsa nevű leánya volt, ki Bara Gáborhoz ment nőül s nő ágon a Barákban áll fenn az ákosi rokonság. Bikfalvy Sámuelné Bölöny Zsuzsát már én is ismertem Tasnádon; férje ügyvéd volt a maga idejében, de most — 1871—2-ben, mikor én Tasnádon ügyvédbojtároskodtam, öregek voltak mindketten; de azért vig életet éltek, felnőtt gyermekeik (Laura férj. Demjén, Róza, Miklós) kedvéért nagy háztartást vittek és sokszor voltam a családnál; az öregnéni mindig mondta, hogy rokonok vagyunk (a nagyapám testvérenek a leánya), de hogy milyen rokonok? azt nem mondta s akkor még én se tudtam. Jellemzetes figyelmeztetést tanultam el csintalan bojtár létemre az öreg nénemtől, melyet esetenként a mai napig föl-fölemlitek, ha eszmetársítás utján olykor eszembe jut. Ugyanis Samu bácsinak az én öreg néném még öregebb férjének egészségi szempontból (a mint neje mondta) nem volt szabad bort inni; ámde a társas vacsorák alkalmával a szabály kivétel alá esett, trinkolt az öreg, kocczintottunk. Ilyenkor aztán figyelmeztetésül szokta mondani a néném: Ugy látom te Samu iszol; később: ugy látom te Samu mindig iszol; még később: ugy látom te Samu mindig kiiszod. Ki is itta az öreg fenéig, ha ütött a szabadság órája.

Itt megjegyzem, hogy II. Ferencznek Klára leányát vén leánynak mondták Ákoson nekem; ugyanakkor azt Nábráczkyné (egy világtudó vénasszony) állította, hogy ezen III. Ferencznek a leánya Bydeskutyné, ennek a leánya Retteginé Kolozsvárt lakik, a Bölöny rokonságot erősen tartja, látogassam meg Retteginét; ámde ezen Ferencznek három leánya közül kettő férjnél volt: Julia előbb Csontosné, azután Szilágyi Sándorné; Zsuzsa Bikfalvy Sá-

muelné, tehát csak 3-ik leánya Klára a vén leány lehetett Bydeskutyné, ha ugyan volt a Nábráczkyné állítása szerint?

Az I. László utódainak I. Lajos ágából a II. Ferencz ágazata férfi ágon kihalt; az I. Dániel ágazat él. Az V-ik táblázaton láthatólag I. Dániel a Ferencz és Elek testvéreinek születése ideje közötti évben vagyis 1767. és 1770. közötti időben született vagy 1768-ban, vagy 1769-ben. Nem tudom fiatal éveit hol töltötte Ákoson-é az apai háznál avagy másutt? Tanulni nem sokat tanulhatott, mert hivataloskodásának nincs nyoma sem K.-Szolnok, sem Kraszna megyében: vagy tanult, írásaiból ítélve, akkor diploma úgy se kellett mindenhova, csak nem szerette a hivatalnokoskodást.

I. Dániel fölkereste az apja által elhagyott és elzálogosított kémeri fészket; Ákosról visszatérve az apai örökséget vissza váltotta, az adósságokat fizette és gazdálkodott csendesen.

A 29. sz. okmányban irt s az apja által csinált adósságokat kifizette; az okmányra vezetett nyugta igazolja, hogy „Ezen adósságot a Telek kiváltásakor fizette ki kedves öcsém Bölöny Dániel ápril 4-én 1805-ben két darabokban. Árva Bydeskuti Mária N. Bölöny Ádámné Mihály fia által.“ Épen így nyugtázza a 30 sz. okmány végén Bydeskuti Mária Bölöny Dánielnek Kémerem a Kanikor utcán lévő nemesi ház, telek szántó és kaszáló földek kiváltását 1805. ápril 4-én.

Négy év múlva Hatfaludi Józseffel köti a 31 sz. okmány tartalmából látható azon szerződést, hogy Kémeren a Karjós oldalon lévő egy drb. szőlő földjének évi használatáért és évi kilenczedéért fizessen Hatfaludi egy-szersmindenkorra 70 forintot.

A szőlők proportionalis felosztása következtében ugyanis ezen szőlőnek a földje Bölöny Dánielnek jutott, a rajta levő ültetvények pedig Hatfaludy tulajdonát képezték; ezen osztott tulajdoni állapotnál fogva kötötték a mindkét félre nézve előnyös szerződést Kémeren 1809. ápril 18-án.

Az említett szőlő aljában lévő szilvás, illetve gyümölcsös területnek az évi fű hasznát is átadja ugyancsak a 31 sz. okmány szerint 1812-ben Hatfaludinak 15 frt. 36 krért; most már megmaradt még ezen drb. szőlőből Bölöny Dánielnek csakis a gyümölcs-használat. És tényleg úgy örököltük — én is sokszor voltam e szőlőben cseresznye, gyümölcs éréskor — hogy egyik drb. szőlő a miénk volt egészben mindenestől, mellette a másíknak, a Hatfaludi-féle zálogosának pedig csak az aljában a gyümölcs termése. Szilva éréskor siettek a kaszálással, hogy a szilvaszedők letapossak a sarjut; ugyanazon területen másé volt a fütermés és ismét másé a gyümölcstermés. Régi gazdálkodásnak a mintája. A Hatfaludi zálogosa azonban oda maradt véglegesen a Hatfaludi családnak, tudtommal senki se váltotta ki, később pedig lehetetlenné tette a kiváltást az osztrák pátens.

A 31 sz. okmányt, mint másolatot (eredetije nem tudom kinél maradt) az a Pap József — persona nobilis — hitelesítette, kiről maradt Kémerem a Geneologia pro Memoria családi följegyzések emlékezete s kinek Sándor fia (elhalt a 70-es években) állította előttem határozottan mint öröklött tudatát, hogy Krasznamegyébe Belényes vármegyéből jött direct a Bölöny család. (Bár Kolozsvárról jöhetett nagy valószínűség szerint, csakhogy Belényesben birtoka volt s azért a Pap Sándor ismert állítása, — legalább annak nyomára nem akadtam, hogy valaha Belényesben lakott volna a család.)

A 32. sz. okmány szerint, mely azonban aláírhatatlan maradt és a melyet Bölöny Dániel kellett volna, hogy aláírjon — 1825. márcziusban a még élő apa I. Lajos, megosztotzatni kívánja a gyermekeit olyan formán, hogy Dániel maradjon. egyedül a kémeri apai örökséggel és aztán az ákosi Ördög György féle két telek jusson Ákoson lakó négy testvérének Annának, Klárának, Ferencznek és Eleknek valamint ezekkel együtt a még élő közös apának mint Ördög successoroknak és Szomoldy örökösöknek.

Ezen telkek örökösödési joga nő ágon felnyult Ördög Istvánig, kinek leánya Ördög Anna Szekeres Györgyné, Szekeres György fia Szekeres Sándor, Szekeres Sándor leánya Szekeres Mária Szomoldy Istvánné, Szomoldy Istvánnénak a leánya Zsuzsánna, Bölöny Lajosné a Dániel édes anyja, — innen dátálódik az Ördögi succesorság.

De nem csak erről a két telekről és a kémeri birtokról, hanem az ákosi többi örökségről is intézkedni kíván a 32. sz. okmány, midőn kijelenti, hogy Bölöny Dániel ha nem is kap ezen két teleknek még a zálogsommájából se megfelelő részt Ákosról, ugyis megelégszik a kémeri atyai birtokkal, az Ákosin pedig az odakinn való atyafiak osztozzanak meg. Ugy is lett. A mit örökölt volt I. Lajos a Mária Terézia idejében hivatalosan összeirt (1761) kémeri birtokból az atyja után, az Dániel fiára szállt. Lajosnak többi gyermekei Ákoson maradtak meg az apai zálogosított telkek birtokában és az ákosi anyai örökségben.

A 32. sz. okmány tartalmának figyelmesebb megtekintése után nem tudom megállani, hogy az akkori (1848. előtti) és mai birtokváltozás jogitermészetének és successionalis lehetőségének megítélésére vonatkozó nagy különbséget föl ne mutassam a jelen példában az utókor előtt én, a ki — mint ügyvéd — e nagy változás közelében jól megismerhettem a különbséget.

Van Ákoson két telek, melynek a gazdája Ördög György; ez Ladnóczi Horváth Györgynek és nejének adja e két telket életfogytig való haszonélvezetre; Horváth Györgyről és nejéről átszáll e két telek birtoka Kólya Péterné asszonyomra; Kólya Péternétől megzálogosítja Bölöny Lajos; Bölöny Lajos után osztoznak rajta gyermekei. A *birtokjog* átmegy tehát nemzedékről nemzedékre; egy század alatt átmegy több közvetítéssel Ördög Györgyről a Bölöny Lajos gyermekeire; — de a *tulajdonjog* még mindig az Ördög Györgyre illetve örököseié; akárhányadik kézben van a birtok és akármilyen sok idő múlva is (a törvényes anctionális óvatosság mellett) vissza lehet venni bárkitől és bármikor.

Ha ezen ákosi zálogos két telekre vonatkozó birtokjogot a tulajdoni joggal egyesíteni akarták volna akár a Bölöny Lajos gyermekei mint tényleges birtokosok, akár az Ördög György örökösei mint eredeti tulajdonosok és megegyezni nem tudtak volna; felsorolni se lehet hamarjában, 1825-ben hányféle pert kellett és lehetett volna megkezdeni e tárgyban a szerint a mint a tulajdonos avagy a birtokos lép föl keresettel.

Az Ördög György örökösei, ha pert kezdenek a Bölöny Lajos gyermekei ellen, ezek védekeznek édes atyjukkal s az általa lefizetett zálogösszeggel; ha ez nem elég, Kólya Péternével: ha ez sem elég Ladnóczi Horváth Jánossal és nejével kiknek közvetítésével jött át a telek; de ha még ez sem elég, akkor az elévüléssel, mert Ördög György csak életfogytig adta volt Horváth Jánosnak és nejének, de ezektől soha vissza nem vette sem ő, sem maradéka, sőt Horváth tovább adta Kólyánénak, Kólyáné Bölöny Lajosnak, nyilván elévült. Ha ez se segít a perben, előveszik a Bölöny örökösök, kikeresik az adománylevelet magát, ebből kimutatják, hogy a jószág egyenlően adományoztatott férfi és nő ágnek; majd bebizonyítják, (a mint előbb leírtam az örökségi rendet), hogy Bölöny Lajosné édes anyjának Szekeres Máriának a nagyanyja Ördög Anna volt, kinek a telek az adomány levélnél fogva tulajdonát képezte és most már, eltekintve a zálogos szerződéstől, törvényes örökösödés útján illeti a 2 telek tulajdonjoga a Bölöny örökösöket. Ha azonban nő ágon Ördög Annával se lehetne boldogulni, akkor Ördög Annának az apját Ördög Istvánt vesszük elő és bebizonyítjuk, hogy ez az Ördög István közelebbi rokonságban áll az adománylevélbe foglalt megadományozott Ördöghöz, mint Ördög György és ennek azért nincs kereseti joga és így tovább. Mig a tulajdonost megkereshetnők, addig a birtokos változik nemzedékeken keresztül s az adományosságban rejlő törvényes örökösödés láncolatának véghetetlensége valóban ördögi successorságot teremt.

A birtokjognak a tulajdonjogtól való ily erős és ál-

landó elválasztása idézte elő, hogy bizonyos jószágok tényleges birtoka sok ideig más kézben, tulajdonjoga ismét más kézben volt; ez az állapot pedig eredményezte a jogbizonytalanság miatt — a rossz gazdálkodást, végül az ósiség eltörlését és a telekkönyvek behozatalát. A mint ki lett mondva (1855. tjkvi rdtás), hogy a ki a tjkvi kitüntetés szerinti tulajdonjogot megvásárolta és nevére kebelezette: azonnal joga van úgy az eladóval, mint más 3-ik személyekkel szemben a tényleges birtokot követelni — mindjárt megváltozott a gazdasági világ s az ingatlanok forgalma biztossá és könnyűvé vált, a tulajdonjog és birtokjog elválaszthatatlanul összekapcsoltatott. Itt van a nagy változás jogtörténeti és gazdasági oka s hogyan nagy változás ismét minő további változásokat idézett elő — azt a Bevezetésben röviden megérintettem.

A következő 1826-ik esztendőben csereszerződésre lép Dániel a 33. sz. okmány szerint Viski Pállal egy drb. szántó földre (Széles tóvis dülő), mely épen az ő földje mellett feküdt; 1832-ban egy másik drb. szántóföldre nézve Sebes Elekkel; egy drb. rétre nézve pedig Bölöny Mihály bátyjával. (34. sz. okmány.)

Bölöny Dániel neje, Molnár Kata róm. kath. nő volt. Egyetlen tagja a nagy családnak a ki nem református. Ki volt Molnár Kata és családja? nem tudok róla semmit. Egybekelésük nem Kémeren történt. Bölöny Dániel családjáról különben a hivatalos kimutatást a 36. sz. alatti okmány adja; e szerint első gyermeke Lajos volt, ki csak 3 évig élt, 1809-ben halt el. Ez az év nevezetes volt Dánielre sőt az egész erdélyi nemességre nézve; ez a Napoleon elleni insurregio éve.

Erdélyben a fejedelmi korszak letűnésével s a Rákóczi és Tököli mozgalmak lecsillapodásával megszűntek a vármegyei nemesi fölkelések: a székelység pedig az időközben felállított határőrség intézményével erőszakos uton osztrák zsoldossá változott. Az erdélyi fejedelemség függetlensége a gróf Bánffy György gubernátor markában szorult össze s a parlamenti szabadságot az osztrák kamarilla kezdte képviselni.

A harczias magaviselet, nemesi hadjárat, fegyveres vitézség . . . nagyapákról maradt szóhagyomány lett; az 1809-ki nemzedék a híres napoleoni csaták hallattára sóvárogva várta elpuhult tagjainak egy kis nemesi fölkeléssel való fölfrissítését. Bécs szorult; a fölkelésre szükség volt, de a kamarilla kegyében álló erdélyi gubernátor nem merte a régi módi véres kardot szerte hordoztatni az országban; félt a kormány, hogy a nemesség igen nagy számmal fölkel és erejét a belső zsarnokság kiirtására és nem a Napoleon katonáinak leverésére fogja használni. Bánffy gubernátor rendelettel próbálta a fölkelést szervezni, nehogy annak méretei a kormány által ellenőrizhetők ne legyenek; csak miután így nem boldogult, gondoskodott a parlament összehívásáról, mely nagy buzgósággal szavazta meg a *perszonális inszurrekciót*, mely szerint köteles volt minden nemes 18 évtől az 50 évig birtokához képest mint lovas vagy gyalogkatona táborba szállani; azonkívül minden egyes portát 12 frt adóval rótták meg és össze irtak (a személyesen fölkeltek portáit kihagyva) Erdélyben és a kapcsolt részekben 107,195 portát. A vármegyék megvásztották a fölkelők tisztjeit s a megyei parádék után a nemesség öt gyalog és két lovas ezredbe osztva a hadseregből átvett sorhadi tisztek alatt Deés és Nagy-Enyed vidékén megkezdte gyakorlatait, melyek után Napoleont kellett volna kiverni Európából, a miből ugyan nem lett semmi, mert Ferencz császár Schönbrunban Napoleonnal békét kötött s az erdélyi inszurrekció nem mutathatta ki hadi vitézségét, feloszlott ellenség látása nélkül. Ez volt az utolsó nemesi fölkelés, mely hajdanában egy évezreden keresztül anynyi vérrel és anynyi dicsőséggel gyakoroltatott.

Bölöny Dániel e fölkelésben személyesen részt vett mint lovas zászlótartó. Édes anyám beszéli, hogy édes atyja Szabó Zsigmond szintén insurgens volt, mint lovas tizedes és Bölöny Dániellel együtt a dézsi táborban krasznamegyei létökre egy csapatban szolgáltak, jó ismerősök, barátok lettek. Később sok idő múlva (30 év) Szabó Zsig-

mond Récséből Kémerre jön, fölkeresi barátját Bölöny Dánielt és kezd tudakozódni tőle, hogy nálla járt Bölöny Ferencz ifju ember, kéri Lidia leányát, mit tud róla, ki ez a Bölöny Ferencz, valjon a „jóféle“ Bölönyek közzül való? Ekkor mondja Bölöny Dániel, hogy az a Ferencz épen az ő fia. Sok bor termett akkor Kémeren és kitűnő; ha mindent zálogba tettek is a nemes urak, a szőlőt szabadon hagyták, a pincze üresen nem állhatott. Volt nagy áldomás az inszurekcióban töltött kedves idők emlékezetére s a bekövetkező eljegyzés előleges megünnepelésére.

Molnár Katától, az elhalt Lajoson kívül származott Lajos, Ferencz, Imre gyermeke Bölöny Dánielnek; Molnár Kata 1825-ben elhalt, ugyanaz évben nőül vette Bülgözdről Bányai Rebekát, kitől Ágnes leánya maradt, a ki ma is él.

Bölöny Dániel 1841-ben halt el 74—75 éves korában; haláláig munkás, tevékeny ember volt. Kicsi körben mozgott, faluját, házát el nem hagyta, gazdálkodott öröklött birtokában, földjeit mivelte s műveltette, épített. Halála is munkás tevékenysége közben egy véletlen eset miatt következett be. Ugyanis négy ökörrrel (akkor még rozsz utak voltak) szekérrel elment Sz.-Somlyóra, megvásárolt egy szekér deszkát, jövet felült a deszka tetejére a szekérre; egy döczenés következtében oly szerencsétlenül esett le, hogy e miatt meghalt a már különben is öreg ember.

Papi bucsuztatójának kezdő versszaka ezen szerencsétlenséget festi midőn így szól:

Egy *véletlen eset* gyászkövetkezése
Megdöbbsent kebellem gyűjtött minket össze
Bánatos részvétre.

Midőn Molnár Kata elhalt, gyermekei mind kiskorúak voltak; a nagyobbik Lajos mindössze 14 éves, Ferencz 6 éves és Imre 2 éves Bányai Rebeka mostoha anyja keze-

lése alá kerültek mindjárt anyjuk elhalálózása után és atyjuknak könnyü gondolkozása s anyjuknak mostohasága okozta, hogy taníttatásuk el lett hanyagolva a fiuknak anynyiban, hogy a zilahi iskolába csak az egy Lajos került bizonyos ideig; a többi csak annyit tanult, a mennyit a kémeri iskolában tanulni lehetett.

(I.) Dániel első gyermeke (V.) Lajos kicsi korában elhalálózván, második gyermekét is (VI.) Lajosnak kereszteltette. Ez a Lajos annyi a mennyi tanulását felhasználva, még az apa életében kikerült a Bánátba anyám mondása szerint s a mint később is, midőn már hazakerült a bánátból, beszédjéből megértettem és a mint arra emlékszem, Temesváron volt huzamos ideig hivatalban vagy valami féle alkalmazásban. Haza-haza jött pár hétre vakációzni Kémerre, ilyenkor nállunk lakott, csak ritkán nézett be mostoha anyjához az ősi házba s már 40 éves férfi lehetett, midőn az öreg körte fa alá sompolygott, körülnézett, félve tekintett a fára, csendesen motoszkált, hogy egy körtét levehessen magának. Félt hogy meglátja Bányay Rebeka a mostoha anya. Az édes szüle által ültetett fáról többnyire a mostoha szedi le a gyümölcsöt és nem a gyermek.

Ez a Lajos bácsi (apám testvére) a szabadságharcz lezajlása alatt mint nemzetőr szolgált 1848—49-ben; az osztrák uralom bekövetkezése után Kémeren maradt, kis birtokát műveltette, vadászgatott és folytatott évekig borkereskedést olyformán, hogy kémeri borokat rakatott szekerekre s azokkal bement Bánffy-Hunyadra, Kolozsvárra eladni. Írásában, beszédjében, magaviseletében egészen intelligens ember volt; úgy hiszem temesvári alkalmaztatása nevelősködésből állt előkelő házaknál. Előadása, tárgyfestése oly korrekt volt, mint egy elsőrangú regényíróé. — Idősebb korában mostoha anyjával laktak ketten az ősi házban, az öregkor összeférhetővé csiszolta a mostohaságot és különböző egyéni jellemeket és türehtlen viszonyokat; kosztozott, a hogy tudott, legtöbbször Bölöny Samu (VI. Tábla) rokonánál étkezett, a kivel együtt vadász-

gattak, a miért háládatosságból birtokát Bölöny Samura illetve fiára Sándorra hagyta halála előtt. Nem nősült meg soha, 1872. szept. 2-án halt el, követte őt öt hét múlva Bányay Rebeka s a nemesi ősi ház üresen maradt.

Dániel második fia Ferencz (apám) 1819-ben született, mikor édes anyja elhalt, 6 éves volt. Kémeren járt ki az iskolákat, atyja felsőbb iskolába nem vitte, bár — a mint anyámtól tudom, Dániel akkortájt jobb módon élt Dénesnél (VI. Tábla), úgy, hogy ez nem egyszer szorult kölcsönért Dánielre, mégis két fiát Samut és Palit végig iskoláztatta Kolozsvárt és végzett emberek lettek, míg Dániel elhanyagolta azt.

Ferencz (IV.) jóformán foglalkozás nélkül lévén, atyja asztalos mesterségre taníttatta Sz.-Somlyón. Korán nősült, 21 éves korában; Récséből vette el az előbb említett Szabó Zsigmond leányát, Lidiát, ki már egyedül lévén a szülei háznál mint gyermek, Bölöny Ferencz néhány évig Récsében lakott és itt született két gyermeke a 40-es évek első felében József és Viktoria, kik egész kicsi korukban el is haltak Récsében illetve Zsibón.

IV. Ferencz neje Szabó Lidia (édes anyám) a magyarországi sokféle Szabók közzül azon Szabó családhoz tartozik, mely Várad előnevet visel. Ezen család a 17-ik század folyamán több ízben (1616. 1621. 1646. 1696.) vett magának nemes levelet megkülönböztetésül épen azért, mert az országban sok Szabó család volt és van. A legelső 1610-ben kél Báthori Gábor fejedelem adománya, Bihar megyében hirdettetett ki, közölte „Petkó Béla a Turul 6-ik kötetében s megjegyzi, hogy a helytartó tanácsi osztályban őriztetett *Nobilitare* osztály czim alatt.“

Szabó de Várad család kiváltságlevele volt

a) 1616. 8. L. Reg. 206.

b) 1621. 11. L. Reg. 11.

c) 1646. 23. L. Reg. 27. a gyula-fehérvai káptalanban.

Szabó alias Varadi t. XXVI. 91. 32. 1696-ból a nagyváradai káptalan; természetesen ezek időközben bevitettek

az országos levéltárba, ha valamelyik utódnak szüksége lenne rá, a fenti jelek alatt, illetve körülírás után az országos levéltárban kaphatja meg.

Szabó rokonok a Szilágyban Récsében és Nagyfaluban vannak; vannak Biharban bizonyosan, de nem ismerem őket, nem jártam utánna. Szabó János udvari tanácsos Debreczenben él, ki szintén Váradi Szabó és ezen családhoz tartozik.

Bölöny Ferenczné Szabó Lidia anyai ágon szintén nemes szülőtől származott; anyja volt Virág Lidia a récsei nemes Virágok családjából „kügyi” előnévvel. Szabó Lidia testvérei Ferencz és János, mindketten Debreczenben végeztek együttesen a jogot és theológiát az akkori tanrendszer szerint. Ferencz kevés ideig szolgabíró volt K.-Szolnokmegyében (Sámson), korán elhalt, utóda József kir. törvyszéki telekkönyvvezető Zilahon; János Récsében gazdálkodott s ott is halt el 75 éves korában, maradt három fia, Récsében élnek.

Bölöny Ferenczné Szabó Lidiának volt egy nénje is Teréz, ki Aracsy Jánosné lett, a Tiszavidékére vitték ki (T.-Roff), ott élt, ott halt el; Lilla leánya (Takácsné) és Dániel fia után élnek unokái szerteszét a hazában.

IV. Ferencz Récséből családjával együtt Zsibóra jutott alkalmazásba a Wesselényi udvarba, mint udvari asztalos, Zilahi Kiss Károly útján, ki a híres Wesselényinek volt udvari fiskálisa és jószág igazgatója; a zilahi Kiss-ek pedig dupla rokonságban álltak a Bölönyekhez (I. III. Tábla). Mondja anyám, hogy milyen kitűnő helyzetben voltak — már t. i. sorsukhoz képest — Zsibón. Kiszabott nappali órákban kellett csak az udvar számára dolgozni s mégis kaptak annyi javadalmazást, hogy két református papnak se volt több fizetése; a kiszabott órán kívül másoknak is dolgozhatott és dolgoztathatott s jövedelmet szerezhetett — volna; de hát a függés s talán a rendes munka is nem fért a Bölöny Ferencz nemesi vállára, ott hagyta rövid idő múlva a Wesselényi udvart, vissza ment Kémerre, az apai örökségen megosztozott

testvéreivel, vett lovakat, gazdálkodott s falba rugta az asztalosságot.

Ferencz (IV.) a családban tudtommal az első iparos. És én ma is csudálkozom, hogy mikép tudott azzá lenni 1835. körül, midőn még a nemesség annyira tartotta magát és annyira negligálta az ipart és kereskedést, a midőn a rokonság tagjai körös-körül a két vármegyén alispánok, szolgabírák, assesorok stb. voltak és legyen egy Bölöny asztalos köztük!

A mostoha anyja keze alatt mostoha viszonyok hathattak közre egyfelől, de másfelől — tekintve az időt és helyzetet — nagy elhatározás kellett hozzá, hogy Bölöny Ferencz remeklő asztalos mester legyen. Elhatározta még is, kivitte mester lett, Récsében a templomot csinálta, midőn nejével megismerkedett; állásba jutott fix fizetéssel, de — mégis visszaesett a nemesi foglalkozásba: parancsolni és kerülni a dolgot a hol lehet.

Ugy de, mikor Bölöny Ferencz 1844-ben megosztozott Kémeren — 37. sz. okmány — a birtok már kicsi volt, a jobbágy telkek feloszlottak a rokonság közt, zálogba is került közülök; kicsi birtokban pedig jobbágy nélkül s munka nélkül megélni csak bajosan lehetett akkor is.

Az 1844-iki osztály Ajtai Sámuel Krasznamegye hites táblabírája és Szigethi József Krasznamegye hites esküdtje közbejöttével történt meg. Beszéli anyám, hogy Bányai Rebeka sehogy se akarta kibocsátani kezéből az örökséget. Dánielnek Lajos fia Temesváron (vagy Aradon) lakott, hivataloskodott; Inre már legény ember volt (21 — 22 éves) — mondják — világgá ment; a mostoha Ágnes leányával egyedül használta az egész örökséget és vonakodott az osztálytól, mire azonban a vármegye kiküldöttei nem hallgattak. Ugy a belső telkek és szőlők, mint a szántók és rétek négyfelé osztattak s az özvegynek kiadatott hozománya és özvegyi joga azon felül. Bölöny Ferencz az osztályába jutott telekre házat épített (melynek küszöbét oly sokat őriztem) nagy bajjal s a ro-

konság segítségével és folytatta a rossz gazdálkodást csak úgy mint nagyapja Lajos, azzal a különbséggel, hogy a nagy apjának bővebben telt mindenből akkor még.

Ferencz (IV.) után a fenti osztály levélen kívül, nem maradt egyéb iromány hátra, mint a két adós levél egy 24 frtos (38 sz.), melyet Szabó János sógorától vett kölcsön 1845-ben, melynek szövegét Szabó János írta s csak az aláírás a Bölöny Ferenczé és egy 100 frtos adóslevél, melyet Gazda Mihálynétól kölcsönzött fel rétet adván zálogban és a mely követelést 1848-ban Gazda Mihályné átruházza Bálint Nagy Ferenczre s most már április 9-én (1848.) Bölöny Ferencz Nagy Ferencznek ad kötelező írást az egészet sajátkezüleg olyan magyarsággal stílussal és helyes írással állítva ki, asztalos létére, melynél különbet egyik alispán ur sem írt. Különben a II-ik Részben érintettem volt, hogy 1848. előtt a kémeri iskolában is mennyit lehetett tanulni. A 100 frtos adós levél tartalma a 39. sz. okmányban olvasható.

E közben az idők nagyon megnehezedtek Magyarországon, a szabadságharcz végzetes csatái vérrel áztaták a haza földjét; 1848. végén Erdély egészen el volt veszve a magyarra nézve, csak Csucsán, Erdély nyugoti szélén B.-Hunyad mellett volt egy piczi megállható magyar pont. Ekkor küldetett az öreg Bem Erdélybe a magyar kormány által, Szilágy-Somlyón vette át a parancsnokságot, hol a magyar ügy hátravetése, Erdély elvesztése keserű panaszok közt, de csüggedést nem ismerő hazafisággal tárgyalatott. Bölöny Ferencz Sz.-Somlyón volt ekkor. Az ország helyzete, környezete, hazafiságára késztette, hogy ő is tegyen. Haza érve Kémerre, mondja nejének: Holnap megyek vissza Somlyóra, onnan Zsibóra, Dézsre és *nem tudom mikor jövök haza*. De hát miért? kérdi neje. Beálltam honvédnek.

És valóban elhagyta nejét, éves kis fiát. Sok csaták után egy időre visszafoglalták Erdélyt, Dézsről írt egy levelet (mint anyám mondja) s kevéssel utánna még egyet; azután elhallgatott örökre. Sóha se tudta meg senki hova

lett, melyik csatában esett el, avagy kimenekült. Hazatérő honvédek ellentétes dolgot beszéltek, egyik tudta, hogy elesett az erdélyi hadjáratokban Segesvárnál, piskinél, másik Szegeden találkozott vele utoljára a kórházban. Mendedmonda volt, a sok beszéd közt egy igaz csak, hogy mind-
 eddig még haza nem tért, pedig én ma is várom, mert ismertem esetét (Kovács Guszti édes apja), hogy nagyon sok idő múlva bár, de mégis megjött a 48—9-es magyar honvéd az övéihez. Egy éves koromban hagyott el, nem is ismerhettem; hogy ne vágnám tehát látására, ölelésére; mily kimondhatatlan örömet okozna mai koromban ismerhetni meg bár édes apámat, ha már elzárt a sors attól, hogy előbb éreztem volna atyai vonzalmát, támogató kezét. De hát ez már a lehetetlenséggel határos; ha életben maradt volna, bizonyára jelt adott volna magáról eddig valamikor.

Testvére Imre még előbb beállt volt honvédnek; Lajos testvére nemzetőr volt. Egyszerre három testvér szolgált a hazát a véres napok alatt. Imre is oda veszett valamelyik csatában, soha se tért meg a szabadságharcz után. A 36 sz. alatti hivatalos okmányban Ferencz és Imre is úgy van kitüntetve, mint a kik a 48—9-iki forradalomban estek el.

Bölöny Dánielnek 2-ik nejétől született legkisebb gyermeke Ágnes előbb Kiss Bálintné, azután Henter Sándorné ma is él Kémeren mint öreg asszony. Gyermekei voltak ugyan, de magtalanul haltak el; úgy hogy most az Ágnes vagyona törvényes örökösödés útján — ha másként nem rendelkezik — Ferencz testvérének a fiára Lászlóra néz.

Dániel többi gyermekei magtalanul halván el, egyedül Ferencznek maradt egy László fia, ki magára képviseli az I. Lajos ágat, a kit atyja éves korában hagyott árván a haza bajai miatt; ez a László az V-ik táblázaton sorban IV. László vagyok jómagam.

Nagy apámnak az apja, nagy apám, apám a hajdani családi polcz magaslatáról mind lejobb-lejobb szálltak fo-

kozosan. Ezeket csak később láttam, mert csak később ismerkedtem meg a család történetével, de már gyermek és ifju koromban öntudatlanul is éreztem, hogy egyedül vagyok nemcsak a Lajos ágban, hanem a nagy világon mindenütt; mert hát a siker egyedül az egyéni tisztességben és erélyességben rejlik, senkiben se bizhatunk csak önmagunkban; öntudatlanul is éreztem, hogy a lejjebb szállást meg kell akadályozni már és ehhez a szándékom megvalósításához egyetlen nagy szerencsém az volt — a mi a világon első szerencse — hogy egészségesnek születtem teljesen. Az egészség adja a jó kedély állapotot, jó kedélyállapot végzi a tisztességes és erélyes munkát és munkában van az egyedüli siker. Állítom, mert kétséget kizárólag bizonyíthatom, hogy gyermekkoromban pajtásaim között első voltam a játéokban; később szakpályán, mint tanuló első voltam a tanulásban; még később mint férfi első voltam a munkában és én hiszem ezek után, hogy az öregkor tisztessége se talál utolsó helyen.

Nevelés és helyzet nagyon hozzájárul ahhoz, hogy valaki egyénileg jó egészség mellett is családjának süllyedését megakadályozza, avagy pláne családjának tekintélyét feljebb emelje. Apám 1849-ben a szabadságharcz csatái valamelyikében elesvén, ketten maradtunk anyámmal. Volt ház, telek, szántóföld, szőlő, erdő, rét annyi, mennyi a kicsi család szükségleteit tisztességgel fedezhette, de a megváltozott világ emberei között élni nehéz volt egy özvegy asszonynak mégis. A volt jobbágy feszített új helyzetében és nem ment másnak dologra; anyám szidta Kossuthot, hogy miért szabadította fel a parasztot s magyarázta lelkesen a mint növégettem, hogy mily nagy különbség lett e miatt; bezzeg eddig nem tette be a paraszt kisbiró a lábát a nemes ember házába, nem jött adóért, rovatalért, utmunkáért, most mindennapos a háznál.

Ertelmileg korán fejlődtem, ennélfogva anyám már 3—4 éves koromban rám hagyta a házat, ügyelni kellett a csirkékre, hogy el ne vigye az ülyű, ügyelni a kotlóra, hogy el ne vájja a kiskert veteményeit, enni kellett adni

a disznónak, e czélból előre meg volt vágva a tők egy nagy cseberben s abból kicsi tekenővel kellett hordanom a disznó vállujába, mindenek felett őriznem kellett a házat és nem volt szabad hazulról elmennem, egy csészében (szilke) volt kitéve a reggelim, egy csuporban az ebédem. Természetesen halálra untam magam egyedül és e miatt el-elszöktem hazulról a szomszéd gyermekekhez, midőn már nem tudtam magamhoz csalni őket s otthon vájhatta addig a kotló a kis kertet a miért aztán este kikaptam, anyám megsuprikált, mert hát megmondta a szarka, hogy elszöktem hazulról s nem őriztem a kertet. — A szarka Bányay Rebeka mostoha nagyanyám volt, ki az udvaron az alsó házban lakott s a ki tudtomon kívül a felsőbb felügyelettel volt megbízva.

Ilyen helyzetben és olyan szigorú nevelés mellett mint volt az anyámé, ki csintalan és egyetlen fiát mindennap megvesszőzte ha úgy kellett — korán kifejlődött a gondosság és rendszeret, magával nőtt ez a gyermekkel. Különben is nagyon könnyen ment a tanítás, mert hiszékeny gyermek voltam, született irányomnál fogva kételkedni nem tudtam, az emberek hamisságát nem képzeltem.

Értelmes nagyocská fiú lehettem már, mert határozottan vissza emlékszem az esetre, midőn egy nyári napon a kis kert felőli szobában motoszkáltam egyedül és láttam, hogy az ablak előtt egy szarka repült keresztül. Akkor nap nem mentem el hazulról, bármint unatkoztam és este örömmel szaladtam édes anyám elé, már messziről kiáltva a hosszú udvaron, hogy láttam a szarkát édesanyám, de nem voltam sehol, hazudott, ha mondott valamit. Nem mondott kis fiam semmit most, felelte anyám s megérkeztével nevetve csókolt össze-vissza.

Később már Zilahon, körülbelől első vagy második gimnasia tanuló koromban azt mondja Szabó Pali: gyere te Bölöny csengessünk. Csengessünk. Fölmegyünk az első emeletre, oda nyult le a csengettyű kötele. No kezd el te, mondja Szabó Pali. Én elkezdem, csengetek; aközben Szabó

Pali somfordál lefelé, én utánna kiálltok: gyere huzzad már te is. A szomszédban lakó Török professor kiszalad, kérdi mérgesen, ki csengetett? Bölöny, mondja Szabó Pali. Elő fog Török professor és jó hármat sóz a fenekemre és Szabó Pali kaczag. Eszem ágában se volt, hogy csengessünk, mert tudtam, hogy vakáción nem szabad s már a vakáció ki volt adva és én magamtól a tilalmat át se léptem volna semmiesetre; de hát azt hittem, hogy Szabó Pali majd gyávasággal fog vádolni, ha ő csenget s én nem merek csengetni. Iszonyatos iskolán megy keresztül egy hiszékeny, becsületes ember, a mig kellőleg megismerheti a világot, ha ugyan megismerheti.

A zilahi iskolából Debreczenbe mentem a VII. gymn. osztályba; jogot is itt végeztem. Példaként kívánok szolgálni utódaim előtt, midőn 40. sz. alatt idecsatolom jogi végbizonyítványomat az összes jogi tantárgyakból, mely fényességénél fogva arra birta a katonai hatóságot, hogy midőn már tisztí vizsgát tettem s hadnagygyá lettem, felülről 2 ízben próbálnak meg zászlóaljam útján a hadbíróshoz csalogatni, de nem volt kedvem a jogi pályát elhagyni és kitudja? Nem-e egy nagykatona vagyok-e már ma, ha engedekakkor katonáécsalogatásának. (Bajosan).

Ügyvéd 1875-ben lettem s ugyancsak 1875-ben nősültem meg Sz.-Somlyón. Feleségem Benedikty Erzsébet gyönyörű kis leány, Sz.-Somlyón ismerkedtem meg vele; forró, szenvedélyes érzelmeinek fényeskedő lángja világitotta be jövődő életünk útját; midőn megesküdtünk, ő 17 éves volt s a szép kicsi leánykából szép kicsi asszony lett, nem volt még 20 éves, mikor harmadik gyermekének is életet adott.

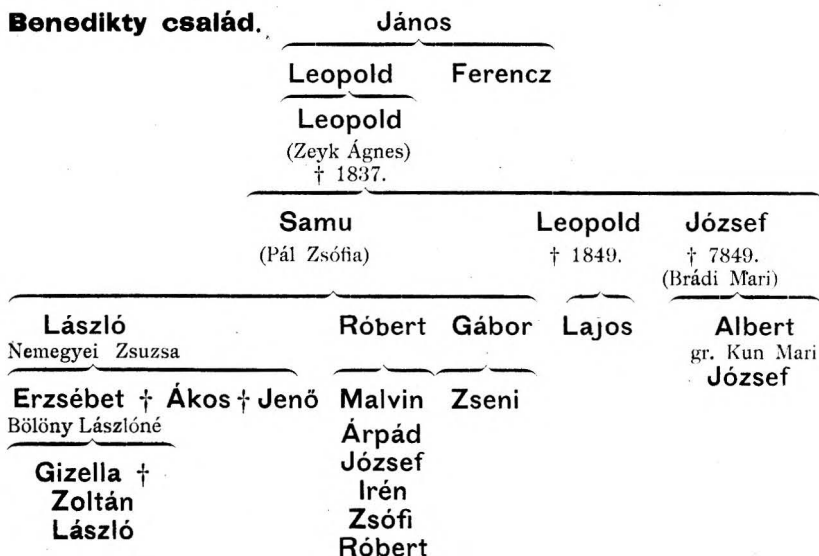
Öt évig éltünk együtt, korán elragadta a halál; rettenetes és kimondhatatlan féltékenysége (igazán ok nélkül) s e miatt folytonosan izzómódra zaklatott kedélyállapota annyi bánatot okozott nekem, épen annyira siettetete élete elfogyását. Tökéletes igaz, hogy minél nagyobb az alak, annál nagyobb az árny és minden igazi élvezettel igazi szenvedés is van összekapcsolva.

Benedikty Erzsébetnek (Zoltán és László fiaim édes anyjának) atyja volt Benedikty László, de én már nem ismertem, előbb elhalt; anyja Nemegyey Zsuzsánna. Benedikty Lászlónak (Róbert, Gábor testvérei) atyja Samu, ennek neje Gál Zsófia, nagyapja Leopold, ennek neje Zeyk Ágnes.*) Olasz eredetű család; erdélyi ága 1825-ben kap magyar nemességet, mely Ferencz császár eredeti aláírásával 3008. sz. alatt, aug. 26-án kelt s mely a 41. sz. alatti okmányban olvasható az eredetiről levezetve.

A család czimere szokásos paizson két férfi kar; a jobb karban egy kivont kard, a bal kézben egy írotoll. Leopold (neje Zeyk Ágnes) 1812-ben szászvárosi királybíró, 1821-ben szebenvidéki tartományi biztos.

Benedikty Erzsébetnek anyja Nemegyey Zsuzsánna, anyai nagyapja *Nemegyey* János és anyai nagyanyja *Sallay* Erzsébet. Mindenik szintén nemes család. A Nemegyeyiek nemes levelét a 12. sz. okmányban lehet elolvasni; érdekessége különösen e nemes levélnek az — a mint előbb

*) Különben a Benediktyek családfája a következő:

e munkában fölemlítve volt — hogy az a fejedelem neve mellett a Bölöny Gáspár fejedelmi titkár neve alatt adatott ki 1618. július 18-án.

A Sallay család egy ízben a *dubius* nemesek közzé soroztatott volt. Ma, midőn a világ annyira változott, igen kevés értelme van a *dubius* avagy *indubitatus* nemességnek, sőt az egész nemességnek. Ha ma valaki nemességet kap, neve egy jelzővel módosul ugyan, de állapotában semminemű változást nem idéz elé a nemesség; ez 1848. előtt azonban nem így volt: a nemesség nemcsak rangot, hanem állapotot is jelentett és pedig kiváltságos állapotot, melyben a személyi és vagyoni jogok törvényes elbírálása egészen másként történt, mintha az ember nem lett volna nemes. Ma, minden józan okoskodásu ember ítélete szerint egészen fölösleges és haszontalan fáradozás a nemesség elnyerése iránti törekvés, nem nyerünk általa a világon semmit, sőt bosszus érzet támad keblünkbe, midőn látjuk, hogy pld. bizonyos politikai erőszak, haszonleső uzsora, alattomos hizelgés, stb. útján fölkapaszkodó egyének szemtelensége nemességgel akarja kicserélni önmagát a látszatban. Ma a nemesség-vadászat erkölcsrontó gimnasztika; ma nemesség nélkül épen annyi jót tehet valaki a hazának, embertársának, családjának, önmagának, mintha nemes volna. Ámde ez régen nem így volt, a kötelességek meg voltak osztva a haza törvénye szerint nemes és nem nemes közt. A nemesség kötelessége (*nobilitas obligat*) hazafias, magasztos jellemekre várt: a nem nemes dolgozta a földet és fizette az adót. 1848. előtt tehát nagyon fontos dolognak tartatott, hogy valaki a nemesi vagy nem nemesi osztályhoz tartozik-e?

Szilágyvármegyében 1702-ben e kérdés nagyobb méretű hivatalos megfigyelése a zilahi polgárok sérelmeiből származott az igazságtalan megadóztatás miatt. Zilah város polgársága ugyanis régi gyakorlat szerint a K.-Szolnokmegyére eső adóknak hatod részét fizette. Ennek kirovása, fölszedése zavarokat idézett elő a polgárság és a városi nemesek közt; sőt a városi nemeseknek pártját fogta a vár-

megyei nemesség is, miért a polgárság a császárhoz folyamodott, ki a gubernium útján a nemesek hivatalos összeírását rendelte el s e célból bizottságot neveztek ki.

A kir. fiskus szintén adózás tekintetéből szemmel tartotta a nemesek létszámát. Az erdélyi részekben Szatmári György feladást tett, hogy Erdélyben igen sok család bitorolja a nemességet s ez által menekszik az adózás alól, mely feladás következtében b. Bruckenthal elnöksége alatt bizottság alakított, mely előtt három év alatt 1767—70-ig minden kétségessé tett (dubius) nemesnek, nemességét igazolnia kellett.

A Sallay család nemességének bizonyítása még a Szatmári feladása előtti időre 1756-ra esik Krasznamegyében. A bizonyítási eljárást foganatosító küldöttség munkálata Kémeren adatott ki (Datum in Possessione Kémer Die stb.), az elszakadt jkv. végén Berey Imre és Horváth Mihály vármegyei főlesküdt ülnökök nevei olvashatók, kik előtt folyt a bizonyítás és a kik kiadták a protocolumot.

Ezen protocolumot kivonatosan 42. sz. alatt közlöm; föl vannak előre téve a kérdések, ezen kérdések szerint 1—24, különböző községbeli tanu hallgattatott ki és most már meggyőződhetett a vármegye és a gubernium, hogy a Sallay család valóságos indubitus kétségtelen nemes család, mert a tanuk is mind azt bizonyították.

Kitértem egy kissé, de hát ez által a család nőága egyik ágazatának nemességét kívántam igazolni; másfelől ilyen munkában — úgy vélem — ma már történeti értéket képvisel a fölvetett kérdésnek ismertetése s a régi nemesség-bizonyításnak bár vázlatos felmutatása.

1882-ben Kósa Emma lett feleségem; atyja Kósa János háromszéki székely család gyermeke; anyja Barabás Erzsébet; anyai nagyszüléi: Albisi Barabás József és neje nagyváradai Istvánffy Mária. Kósa Emma testvérei: Mari Kopp Józsefné (elhalt maradt Elemér fia), Lajos, János, Béla.

Kósa Emmával 14 évig éltem, sokáig betegeskedett

szegény, 1896 február 28-án halt el és én 2-szor özvegynek maradtam. Utánna Erzsike kis leányom él, Barnabás 9 hónapos korában elhalt. Mintaképe volt a rendszerető asszonynak, modorában bizonyos el nem tanulható született elegancia volt. Sokat szenvedett, de beteges helyzetében is a házi rend, tisztaság a gyermekek példás nevelése legfőbb erényeit képezték. Zoltán és Laczi fiam nevelésére, irányára igen jótékony befolyással volt ez a rendszeretet, finom modor; ilyen mostoha anya nem mostoha anya, hanem egy okos asszony, ki szívesen és eszesen képes cselekedni.

Ismét megnősültem 1897 szeptember 5-én; Zilahról Péntek Farkas Emma leányát vettem feleségül. Igaz, ekkor már épen 50 éves valék s ily korban nőülni — késői házasság; de hát a megszokás, a családi élethez való ragaszkodás: türihetatlenné tették előttem az egyedüliséget. Másfelől a nagy háztartás, birtok kezelése, kis leányom további nevelése és vezetése egyenesen ráutaltak a nőülésre. Egy gárszon ember minden igényét és vágyát kielégítheti ugyan ha főzni tart szakácsnét, felügyelőnek házzvezetőnőt, tisztaságért szoba leányt, gyermeke mellett nevelőnőt stb. stb., de ezek együttvéve sem érnek semmit, ha nincs a háznak gondos házi asszonya.

Péntek Emmának atyja Péntek Farkas, előbb Krasznamegye főszolgabírája, később (nősülésemkor is) Zilah város polgármestere; anyja volt Deáky Erzsébet, testvér Deáky Lajos volt országgyűlési képviselővel és Deáky Samuval, ki 1848—49-ben mint kormánybiztos élénk szerepet vitt a magyar ügy mellett. Péntek Emma testvére Ferencz budapesti ref. pap; Farkas zilahi polg. iskolai tanár; Lajos bírósági telekkönyvvezető. Ezek féltestvérek apáról; apai és anyai testvére Ilonka özvegy Kovács Zsigmondné. — A testvérek között Farkasnak és Lajosnak vannak gyermekei, a többi magtalan ez idő szerint.

Péntek Emmától született első kis fiamat Gáspárnak kereszteltettem a fejedelmi titkár emlékének kegyeletül; másik fiam András.

Az emberek törekvéseiben jól lakott gyomor és szabadság a cél; a ki éhezik függés alá jut és elveszti szabadságát. Tekintélyünknek a nagyobbik fele része vagy non alapszik; azért magam is szem előtt tartottam, hogy függetlenségem megóvása érdekében annyi vagyont szerezzek a mennyivel célzott érhetek. De korántsem követtem olyan eljárást vagyonszerzés közben el (különben is nem sok az, a mi van, de elég) melylyel a becsület, vagy csak a külső tisztesség is bántva lenne; az én vagyonszerzésemnek egyedüli fundamentuma a takarékoskodás; mesteriséget czégér nélkül üztem egész életemben (ügyvédi czégemet se tettem ki). A lelkiismeretes végzett munka árából igényeim megszorításával tudtam félretenni csak; ez az összeg pedig az én egyéni viselkedésem és életmódom mérsékléséből és nem mások rászédéséből vagy megcsalásából származott. Lutrizni se szerettem az étellel, még kisebb dolgokkal sem; bizonytalan esélyekre fektetni számításunkat, dőreségnek tartom. Tekintélyünknek a nagyobb felerésze vagy non alapszik ugyan, de azért utálom és megvetem a kapzsi vagyonszerzést, mely a becsületet vagy csak a külső tisztességet legtávolabbról is érintheti. Ugy a társadalmi mint a politikai életben megtartottam teljes függetlenségemet; önként értetődik, hogy a mai világban az ilyen magatartás sok önző ember eljárásának és sok komisz irányzatnak botránykövéül szolgálván terhesebbé tette életemet, ámde elviseltem és függetlenségemet, meggyőződésemet nem adtam fel soha, recriminációkra nem szorultam; valamire való ember nem szokott se dicsekedni, se panaszkodni.

Szilágymegyében az 50-es éveken keresztül vitt tjkvi helyszínelés alkalmával tulajdonjoggal nevemre jött a kémeri 275 sz. tjkvben 1—14 drb. ingatlan belsőség, szántó, kaszáló, szőlő erdő; továbbá a 640 és 648 tjkvi ingatlanok (külön erdő és szántó területek) és végül Bányai Rebeka elhalálozásával Bölöny Dániel nagyapám után özvegyi jogon életfogytig tartó használatra Bányai Rebeka részére fennhagyott s a kémeri 377 tjkvben helyszínel

1—10 drb. ingatlan fele része (belső, szántó, rét, szőlő, erdő) másik fele része Ágnes nénémnek (apám nővérének) jutott. Ezek mind azok az ősi helyek ugyanazon elnevezés alatt, melyek az 1732, 1760, 1844-ki osztály és összeírás alkalmával Karjos, Kis-Aranyos, Savajós oldal. Varamáj (Aranymáj), Szilkut, Széles tövis, Bukmér stb. czimeken előfordultak; ugyanaz a nemesi telek és ház (ujból építve) a Kankor-utczán, melyet apámnak a nagyapja Lajos 1772-ben zálogba tett volt és a melyet nagyapám Dániel váltott vissza 1805-ben s a melyen felnőtt az apám is, én is és a melyet kis gyermek létemre oly sokat kellett őriznem.

Kétszáz ötven év alatt nyolcz nemzedéken keresztül öröklött ősi ingatlanaimat — a megyéből is eltávozván végképen — részeletenként, úgy a hogy vevő akadt, eladogattam, de csak azután, a hogy anyám annyira öregedett, hogy az önállósodással fel kellett hagynia és miután hozzám hoztam B.-Hunyadra (1890); addig mindig ő használta (kivéve a külsőséget, melyet előbb a tagosítás alkalmával adtam el, minthogy ezeket nem tudta már műveltetni) és bár sokszor jutottam szigorú szorult helyzetbe sem meg nem terheltem, sem el nem adtam, nehogy anyám használata ezáltal megrövidítve legyen, az eladott külső földek használata helyett pedig (és cím nélkül is természetesen) pénzsegélyben részesítettem a szükségletek száma szerint.

Midőn a Kankor-utczai belső telekre nézve Debrenti András vevővel szemben aláírtam az eladási szerződést, valóban nehezemre esett visszagondolni a multra. Ősi telek; az apai ház küszöbe, melyet gyermek koromban őriztem; a kerti virágok, melyekkel oly sokat játszódtam; gyümölcsfák, melyeknek gyümölcsei tápláltak; a hosszú udvar az ő szarka madarával, mely engem oly sokszor bevádolt; az ártatlan gyermeki örömek, melyek oly közel esnek még a kedély vigaszához; a gyermek apró bántalmái, melyek az öröm perceiben is elkeserítik a szívet... fájó emlékekkel fogtam tollat s a kegyetlenség önvádjával

irtam nevemet a szerződés alá. Annyi ősöm megtartotta századokon keresztül és én már nem tudom tovább örökölni hagyni fiamnak a Kankor-utczai nemesi telket, eladtam azt Debrenti Andrásnak. Vád, önvád nyomott. Nem hiában esengenek az új polgárok ősök után. Telt szívvvel, duzzadt érzésekkel, jóleső kegyelettel, büszkeséggel, nagy önérzettel környezve és telítve tudunk visszatekinteni az ősök életére, hagyományaira; míg az új polgár tekintete ősök nélkül csak révedez az ürességben és semmiségben, ha visszatekint.

Ámde a világ az én koromban változott meg; változása nagyobb, mint az elmúlt évezredek (nem is évszázadok) működésének az eredménye. Nem elég többé a multak kegyeletén csüggeni; de nem elég az egyéni foglalkozás eddigi mértéke sem. Ma éppen úgy előre kell tekinteni és számítani az ősök utódainak, mint az ősnélküli új polgárnak; éppen úgy meg kell kettőztetnie egyéni munkásságát az öröklött vagyon tulajdonosának is, mint az új szerzőnek, különben elmarad, megsemmisül, mint a hogy meg is semmisült már a magyar társadalom gentri osztályának nagyobb része vagyoniilag, értelmileg egyaránt. Fel kell a további veszélyes processust tartóztatni nem csak egy családban, hanem Magyarország összes nemesi családjaiban az által, hogy ne adjunk többet a multak kegyeletének egyéni büszkeségünk hizelgéséből, mint a mennyi megilleti, a többi összes időnket és erőnket fordítsuk a jövő esélyeinek okos kiszámítására; foglalkoztassan benünket a jövő éppen annyira, mintha multunk se volna, mint a hogy foglalkoztatja az ősnélküli új polgárok esztét és kezét, — azért a kegyeletnek nem szabad kivieszni, melylyel tartozunk az ősök iránt.

1875-ben az ügyvédi diploma megszerzése után Bánffy-Hunyadra költöztem és itt nyitottam irodát. Ekkor tájt olvasztották egybe K.-Szolnok- és Krasznamegyét Szilágy-megyévé s az új megye székhelye Zilah lett; Zilahra vitték át a törvényszéket is. Szilágy-Somlyó megszűnt megyeszékhely és törvényszéki székhely lenni, azonban

nem ezért hagytam ott Somlyót, hanem azért, mert feleségem nem akart Somlyón maradni, ez új körülmény csak segítőleg hatott feleségem akaratára. Midőn a kémeri birtokot eladtam, már b.-bunyadi ügyvéd valék s midőn a telek árát 1891-ben fölvettem, azt B.-Hunyadon a kath. templom mellett épített épület építkezésébe fektettem be s az épület észak-keleti szegletének fundamentumába rejtett szegletkő letételekor e szegletkőben okmányilag jeleztem, hogy ez a b.-hunyadi telek és ház, a kémeri ősi telket és házat fogja helyettesíteni, ha ugyan a mai forgalom megengedi, hogy ezután valami ősvé válhassék. *) A kémeri külső földek helyett szereztem magamnak Alsó-Füldön szintén igen ősi birtokot a Kabósoktól s így többé nem volt okom, sem alkalmam Krasznamegyében levő kis ingatlanaimat tovább megtartani. Kikerültem végkép a százados pátriából.

Még egyszer a sors azonban összehozta a családot és a család összes tagjait úgy, hogy az 1733-ban osztozó Sándor és László utódok mindnyájan egy közös osztálynál együtt jelen voltak, legalább — papíron. Ugyanis a zilahi kir. törvényszék 3730—891. sz. végzése utalta ki a regale kártalanítási összegeket Kémeren és e végzés egyes pontjaiban vannak összeírva a család tagok, mint kártalanításra jogosultak és ekkor már bizony nem Kémeren találja fel a végzés őket. A végzés III. pontjában Bölöny Ágnes *kémeri* lakos (apám testvére) IV. pontjában Bölöny László *b.-hunyadi* lakos, V. pontjában *idősb* Bölöny Sándor *ugrai* lakos, XXV. pontjában Bölöny Sándor *sz.-somlyói* lakos sat. mind más-más helyen kézbesíték a végzéseket. A kémeri földek buza-kenyerét a családnak kevés tagja eszi ma-napság; többé már az osztatlan regalé jövedelem se tartja őket össze; az új világ züllesztő forgalma leszállította a családiság és nemzetség értékét az egyes egyéniségek értékére.

Komolyan dolgozni akkor tanultam meg először, mi-

*) Valóban el is adtam később.

dön 1870-ben a debreczeni főiskola pályatételei közül kiválasztottam egyet, a melyhez körülbelül a legkevesebbet értettem és a midőn ezt a pályakérdést mégis megfejtettem, úgy, hogy nyertes lettem. „Adassék elő, miben áll a szabad kereskedelmi rendszer s védvám rendszer lényege, természete, — kik a közgazdászati irodalom terén e két rendszer főbb képviselői; melyek a szabadkereskedelmi, melyek ismét a védvám-rendszer közgazdasági előnyösb volta mellett szóló nyomatékosabb érvek s hazánkban a közgazdászati irodalom s a gyakorlati élet a 18. század utolsó felében s a jelen században azon két rendszer közül melyik felé irányult? Jutalma 84 frt.“ Ez volt a pályakérdés. Figyelmeztetem minden utódomat arra a szinte lehetetlenséggel határos nagy eredményre, a melyet bizonyosan elér, ha céltudatos törekvését egy pontra irányozza és az okosan választott cél érdekében van annyi kitaratása, hogy folytonosan, naponként bár csak egy rövid órát, avagy egy észrevétlen negyedét fordít a cél megvalósítására. Későbbi irodalmi munkásságomnak is ez az elhatározás képezi alapját, melyre rászántam 3-ad éves jogász koromban és a melylyel az akkori kérdést megfejtteni tudtam; mert megtanultam ismerni akkor az egy célra törekvés munkájának nagy eredményét és később ez ismeretem nagy segítségemre volt az élet minden változásaiban.

A 80-as évek elején dolgoztam az akkori szerkesztő Szabó József bátyám fölhívására (debreczeni jogász koromban laktunk családjánál Bálint öcsémmel együtt) a *Debreczen* című politikai lapban három évig, jeltelenül vagy jel és nevem alatt. A *Jog* (előbb Ügyvédi Közlöny) cz. jogi szaklapnak fennállása óta (Bpest) munkatársa vagyok. „A *Debreczeni kir. táblai Értesítő*“ cz. heti lapnak szintén sokat dolgoztam, különösen 1894-ben, mikor egy cikksorozatban a Plósz-féle törvénykezési javaslatot kritizáltam meglehetősen erős pennával s nem kevésbé erős argumentumokkal. Munkatársa voltam a „*Magyar Jogász*“ cz. szaklapnak négy évig (Bpest 1897—1901), melyben

az ügyvédi kar kérdésével foglalkoztam többször tüzetesen. „*Szabad Sajtó*,” *Végrehajtók Közlönye*“ cz. lapoknak megkeresés következtében szintén küldtem czikkeket.

Vegyes dolgozataim mellett 1893-tól fogva czikkeimben folytonosan azt igyekeztem beigazolni éveken keresztül, hogy törvénykezésünkben az új sommás eljárással behozott szóbeliség, úgy a hogy az kodifikálva lett — nem fog végeredményében egyebet létre hozni, minthogy a birói potestas agyonnyomja a felek perbeli autonómiáját. Társadalmunk szocialis fejlődésének irányzata ugyanis világosan kimutatja a törvénykezés jövődő perrendtartásának biztos alapelveit; ezeket ugyan ma még a szakértők se látják vagy nem akarják látni, de egészen bizonyos, hogy *polgári ügyekben*, a birói hatalomnak és a felek perbeli önállóságának egymással való harmonikus összeegyeztetése nélkül soha senki jó perrendtartást nem csinál és épen ilyen bizonyos továbbá, hogy ezen harmonikus összeegyeztetésnek a megvalósítása teljes lehetetlenség lesz mindaddig, míg a rendtartást vissza nem helyezték eredeti alapjaira, t. i. a szóbeliségre és az írásbeliségre *egyenként* és pedig — *fakultative*. Vagyis azt értem ez alatt, hogy a ki akar, t. i. a vagyonosabb osztály, pereljen írásban ügyvéddel a bíróság előtt, ha neki úgy tetszik; a szegény emberek pereit pedig vegye fel, tárgyalja a bíró hivatalból, szóbelileg. Azt pedig sohase kérdezze senkitől az igazságszolgáltatást vezető állam, hogy ki a gazdag, ki a szegény; pereljen mindenki úgy, a hogy akar, írásban vagy szóval és a törvénykezési rendtartásban ne legyenek egyáltalában olyan szabályok, melyek kizárólag vagy csak a szóbeliségre, vagy csak az írásbeliségre szorítsák egyaránt *az egész társadalmat*. A szocialis irányzat ezt a kényszer-rendszabályt teljesen perhorreskálja; azonkívül a felek perbeli önállósága, ezen kényszer miatt, a birói hatalom folytonos nyomása alatt áll, a mi polgári ügyekben egyik legnagyobb jogtalanság. Indokaimat szakértő kollégáim meghallgatták, a szóbeliség buzgó hívei megbámulták, de — eddig elveim és irányzatom

elfogadására nyilvánosan nem gondolt senki. — Majd megmutatja a jövő, mit rejteget méhében.

Legujabban azt a félszogséget ostromozom *Jogban, Ellenzékben* és önálló munkáimban, a mit bevíttek a magyar polg. törvénykönyv tervezetébe az által, hogy a telekkönyvi tulajdon lényegét és külön természetének létezését elhallgatták. Ez egy skandalózus eljárás.

Dolgoztam dr. Charmant Oszkár fiúmei kir. közjegyző által szerkesztett „A perenkivüli törvénykezés és közjegyzői gyakorlat“ cz. folyóiratban 1895-ben 1896-ban; még előbb az Ügyvédek Lapjában huzamos ideig; egykor a kolozsvári Erdélyi Híradóban és szorványosan mind a mai napig a kolozsvári Ellenzékben.

1890—1891-ben szerkesztettem B.-Hunyadon a „Kallotaszeg“ cz. hetilapot; 1900-ban pedig ugyanitt főmunkatársa voltam a dr. Davidovits által szerkesztett „Bánffy-Hunyad és vidéke“ cz. hetilapnak, melyben B.-Hunyad város történetéből közöltem figyelemreméltó cikksorozatot. (Ezt szeretném befejezni adataim alapján, akkor csinos kis monografiája lenne a városnak, melynek helyzeténél fogva igen változatos multja van.)

Önálló nagyobb munkák: „Az ügyvédekről“ czimű, megjelent Kolozsvárt 1885-ben. „A magyar örökösödési eljárás és a hagyatéki hatóságok szervezése“ Lepage Lajos kiadása Békés-Csaba—Kolozsvár, 1891. *) Legujabban „Telekkönyvi tulajdon a polg. törvénykönyvben“ 1902. Utóbbi kézirat, melyet dr. Barna Ignácshoz küldtem be mint a „Magyarországi Kodifikácziónak“ cz. szaklap munkatársa ezen lap számára, illetve az országos codificationalis bizottság használatára. **)

Néha verseltem is; de ezek a versek följegyzésre nem

*) Pályamunka a magyar tudományos akadémia előtt.

**) Társadalmi tevékenységen igazolásául szolgál, hogy B.-Hunyadon annak idejében alapítottam önkéntes tűzoltó együletet, önképző zenekört, részvénytársaságokat, iparos dalkört és legutóbb egy pénzzövetkezetet heti 40 filléres betéttel, melynek 311 tagja van 200,000 korona forgalommal most a harmadik évben 1508 részjegy után.

valók. Van mégis kettő, mely az emberi törekvő élet kezdetét és végét festi — a mely hitem szerint följegyzésre érdemes. Az első vers törekvésem jelszavait örökíti meg, közöltem volt a „Kalotaszeg“ hetilapban; a második vers már hatttyudal, 1902 janur 2-án közölte a kolozsvári „El-lenzék.“ Leközlöm itt én is mindakettőt:

I.

Nyughatatlan . . .

Nyughatatlan, nagyravágyó
Életemnek minden napja;
Azt hiszem, ha száll az alkony:
Már reményim elborítja,

Félek hogyha késik reggel
A nap fényes ébredése:
Vágyó lelkem érzeményit
Födve hagyja éj sötéte.

Kelj korán nap! késsél alkony!
Hosszu napnak terhe várlak;
Csak a munka testesíthet
Titeket meg zajló vágyak.

(1879. jul. 17.)

II.

Uj év.

A ketreczet odább helyezték,
De ürege nem változott;
Untig járja lakója, türve,
Mig ereje el nem fogyott.

Az esztendőt más váltotta fel,
De terhe ugyanaz maradt;

Küzdünk jogért, kenyérért untig,
Mig el nem föld a siri hant.

A szabadság: ketrecz ürege;
Korlát: a ketrecz oldala;
Nézd az állatkerti oroszlánt,
Mely ki nem szabadul soha!

Ennek sorsát ne tartsd rosszabbnak
Emberi élet sorsánál:
Mindössze egyik ketrecz nagyobb
Vagy kissebb a másikánál.

Gyenge erőnk s időnk határa:
Szűk korlátok közzé szorit;
Az eszme, jog: silány portéka,
Ha az ő, ki nem szabadít.

Égbe törhet lelkünk; hiában!
Testünk huz a föld porába.
Ki ment föl a korlátok alól?
Várhatjuk-é valahára??

E földön már minden esztendő
Hasonmássa elődének.
A várakozás kimerített,
A korlátok le nem dőlnek.

Imbolygunk még tovább, bezárva,
Imbolygásunk a szabadság;
De cél, irány, eszme nem vezet,
Kötve tart a földi rabság.

Majd ha eljön az utolsó év,
— Az látja meg, ki megéri: —
Valjon ez már hoz-é ujat, vagy
Ez is csak épen a régi?

De mi magunk huzzuk a jármat
Tovább, bár nem remény-vesztve ;
Kétkedéssel, vajjon megérjük
Az utolsó évet vagy se.

Az esztendőt más váltotta fel,
De terhe ugyanaz maradt.
Küzdünk jogért, kenyérért untig,
Mig el nem föld a siri hant.

(1902. január 1.)

Édes anyám a szabadságharczban elveszített férje halála után 1854-ben férjhez ment Gergelyffy Sámuelhez? ezután kevesebbet kellett egyedül őrizni a házat,*) kezdtem iskolába járni. Anyáról féltestvérem Gergelyffy Zsuzsanna, kinek első férje Mogyoróssy Zsigmond, ettől származott Sándor fia; második férje Torday Gergely bírósági végrehajtó Szilágy-Somlyón.

Hogy legyen fogalma az utókornak az 1863-ki magyarországi nagy szárazságról, közlöm itten édes anyám nővérének Szabó Teréznek és férjének Aracsy Jánosnak T.-Roffról írott akkori levelét, melyet Szilágymegyében Récsében lakó Szabó János testvéréhez intézett. Sokan vannak még élők, kik e nagy csapást átélték, de az utánnuk jövő nemzedék, már csak ilyen följegyzésből vehet arról tudomást.

T.-Roff Augusztus 9. 1863.

Kedves János Sógor Ur!

Talán már a' hat évi haragot testvér nénje ellen elfelejtette, és hogy elfelejtette-é azt ugy tudom meg, hogy

*) Ennek a többször emlegetett házörzésnek azért kellett megtörténnie akkor, mert édes anyám földjeinek és a szőlőknek megműveléséhez egy-két napszámot vitetett ugyan, de részint azoknak felügyelete, de főként sajátkezü munkája miatt nem lehetett otthon s a házi prefektúrával engem bízott meg. Képzelve el bárki ezt a 3—5 éves házi prefektus-gyermekeket! Fájdó emlék térít vissza akkori kényszer helyzetemre és ma is sajnálom akkori önmagamot és akkori sorsomat. Egyedül egy nagy

egy kérésem van azt teljesíti, vagy pedig másokkal tellyesítetteti. — Ugyanis várva vártuk levelét, de soha se küldött, úgy mi is nem küldöttünk, most tehát vegye elő régi restségét és írja meg, hogy áll ott a' világ a' termésre és szénára nézve — ha ezeket megírja, írja meg azt is, hogy itt igen jó egészséges marhákat és lovakat lehet kapni felibe teletetés végett, én is adok nyolcz darab szép marhát, más is. Erre kérem hát kedves Sogor Urat, és midőn más feleséges és gyermekes is tartsa Isten őket vele együtt, ily inséget mint itt az alföldön van soha ne lássanak.

Még egyre kéri testvérje Teréz nénnye, hogy ha lehet ősszel valami főzeléket küldjenek a jó atyafiai.

De hát talán szeretné is tudni Sogor Úr hogy millyen lehet Magyar Országon az a szükség mi ott nem szokott lenni, röviden megírom. Soha eső nem volt, sem télen, sem tavaszon, sem a' nyáron, csak annyi hogy a port eltsapta, ez nem adott annyi táplálékot, hogy a fű zöld legyen — így hát ennivalója nem lévén a jószágnak oly olcsó volt a' bárány és malacz 's több apró állat mint juh, borju, hogy egy bárányt 30 kr., egy juhót 100 kr. egy veres borjut 200 krért vettünk, jól éltünk hussal, és még most is az ár, csak hogy fogyjon — senki a lovával nem hál a' mezőn, még sem lopják el — ha kiköti az utfélre hogy vigye el valaki, kettőt kötnek hozzá, sőt volt rá példa, hogy 100 juhát egy gazda a szomszéd földjére beverte, a' behajtottak tilalmas helyről, a' gazdája nem vállalta el, mondták a' kendé ezek a' juhok, legyen a' kendé, ingyen adnak lovat, csikót birkát, csak marhát nem, de felibe igen.

Különösen pedig a Kunság van ily állapotban. Mi nálunk valamivel jobban áll a dolog, mert itt 10 véka

falusi telekben napokig, hetekig . . . mennyi gyermeki meditatio az ősi küszöbön, mennyi gyermeki kesergés a magára hagyatottság miatt . . . Nehezen igen nehezen küzdöttem át az egész életet, többszöri halálozás saját családomban, állandóan tartó betegségek, komisz társadalmi viszonyok és emberek . . . és épen ezért nincs egy fillér értékem vagyonomban, melyért duplán meg ne dolgoztam volna.

vetésről nékem 3 véka termett a' marhám is jó állapotba kövéreb, mert az Urak rétjén jár, azért nem adtam oda eddig 21 frtért fiastól, — de ha így jár az idő mint most is, mert már sarjuhoz semmi remény, télire vágunk belőlle, a' többit másnak adom.

Mind ezen szomorú tudósításom után minden jó ösmerősöket tisztelve, Virág jegyzőt és Virág Miklóst nejével és Pap Antalt Roffon.

Sz.	Cs.	D.	Sz.	V.	H.	K.
9	10	11	12	13	14.	

Vagyunk

*Aracsy János és
Szabó Teréz néne*

Már irsz kedves Terzi nénye irat, hogy egy atyafiát se hagylak el a' kit ne tiszteljen, és írja meg e' következőket:

Manis néném él e' még.	tiszteli ha él.
Boros Pálné él e' még.	" " "
Papp Antalt nejével.	

Ezen atyafiakat szollitsa fel, vagy pedig ha fel nem szollítja is, meg lehet ősszel haza rándulsz, vagy pedig Debreczenbe küldjék mert ott lesz. Sz. Mihálykor p. o.

Küldjenek mindenféle vetemény magot, káposzta, kapor, bab, borsó, hagyma, paszulyt, sárgarépa, veresrépa, egy szóval mindent, majd osztán én fogok érte fizetni Debreczenbe olyan paszulyt mint anyáknak az árrát megadom.

Salamon-ág.

VI. TÁBLA

Salamon Szomoldy Erzsébet	Petronella	Róza		
	VI. László	Albert		
	Guthy Juliánna.	Heléna		
	I. Dénes	Sámuel	Sándor	Erzsébet
	Balló Zsuzsánna	Veress Mária	Krausz Szidónia	Veres Sándorné
	Irén	Pál	Bálint	IV. György
	II. Dániel	Vajna Klára	Bozsánczy Gizella	Éva
	III. György	Mária	II. Dénes	Gizella
	Klára	Bikfalvi Józsefné	Jancsó Ilona	
	Juliánna			
	Ágnes			

C. Salamon ág.

I. Lászlónak Bay Klárától született fia, Salamon épen úgy mint testvér bátyja, Lajos, Krasznából átmegy K.-Szolnokba, Szomoldy leányt vesz nőül, Szomoldy Erzsébetet, Lajos bátyja feleségének a nővérét. (Ugy sejtem, még ezeknél a házasságoknál is a Török Krisztina keze működött.) K.-Szolnok nagyobb vármegye Krasznánál, vagyonosabb emberek laktak benne (különösen az érmelléki részen), az áthuzódás indokoltá válik; könnyebben lehetett hivatalt is, vagyonos leányt is kapni a fiatal ember számára. Bár a Salamon és Lajos apja I. László szintén alispán Krasznamegyében, de ezen most említett indokok és bizonyára I. László testvérének II. Sándor K.-Szolnokmegye alispánjának szélesebb összeköttetése és nejének Török Krisztinának számító esze és ügyes keze — átvitték a pályakezdő fiatal embert Krasznából K.-Szolnokba.

A Szomoldy család Ákoson lakott, vagyonos család, mint a Lajos ág írásánál ezt fel is említettem. Salamon is itt lakott többnyire, Petri kimutatása szerint K.-Szolnok megyében hivataloskodik (szolgabíró 1782); azért mégis minden gyermekét Kémeren keresztelteti meg és nem Ákoson, a mint ezt a kémeri anyakönyvek tanúsítják.

Salamonnak Szomoldy Erzsébettől 1—9 gyermeke született; a legelső született 1772 febr. 28-án Petronella leány; a legutolsó 1802 ápril 21-én Ágnes szintén leány. Ez az időmeghatározás körülbelől megismerteti a Salamon életidejét is, minthogy születéséről nincs adatom.

Általában a Salamon ágról a legkevesebb adattal rendelkezem. A Salamon ág ágazatán élő IX. Sándor — bár maga ügyvéd, lapszerkesztő és nyomdatulajdonos — abszolute ügyet se vetett az egész történetre, ugylátszik hiábavaló fáradságnak tekintette egészben. Bálint buzgólkodott nagyban, sokat leveleztünk, személyesen is sokat tárgyaltunk a dologban, adatokat is kaptam tőle a közös törzsre vonatkozólag, de saját ágára nézve semmit, kivéve, Salamonnak egy 1776 december 28-ki keletű szerződését

mellyel átadja egy jobbágytelkü állományát báró Bánffy Mihálynak. Bálint azt mondogatta, hogy megírja saját ágát, sőt az Ádám ág történetét is . . . de hát elmaradt; hogy ki ne fogyjunk az időből — megírtam én, úgy a hogy tudtam. (Bálint különben időközben sokat betegeskedett.)

A Salamon 1776 decz. 28-ki szerződése gyönyörű, szép gömbölyű magyar betűkkel van írva; sajátkezű írása. Ma már szinte utánozhatatlan az ilyen írás. Ezen a szerződésen találtam legkorrektebbnek a Bölöny pecsétet is, azért erről csináltattam magamnak egyet.

Salamonnak második gyermeke László (VI.) 1773. szept. 21-én született; tanulásait bevégezve átment Bihar-megyébe Krasznából; Nagyváradon telepedett meg, ügyvéd lett; később nagyváradi városi tiszti ügyész. Az ő idejében már meg volt a Bölöny és Ugray család közötti összeköttetés: Bölöny Józsefnek Ugray Juliánna a neje, Bölöny Anna Ugray Györgyhöz ment férjhez.

VI. László neje Guthy Juliánna. Ezen László is vagyonos ember volt. Édes anyám most is említi, hogy Kémeren a szomszéd vén Gáspárné (Debrenti) hányszor felhozta előtte bámulva, hogy ez a László minő czifra és drága négyes, ötös fogatokon tett Nagyváradról látogatósokat Kémerre 1820 körül. VI. Lászlót bizta meg testamentumában végrendeleti végrehajtónak Bölöny Anna özvi. Ugray Györgyné, a mint a 25 sz. alatti okirat 8-ik pontjában olvasható és ezért neki hagyományozott az örökségből 1000 frtot.

VI. László gyermekei: Róza, Albert és Heléna. Szereplésükről semmit se tudok; úgy látszik korán elhaltak, ezen ágazat itt megszűnik.

Salamonnak VI. Lászlón kívül született többi gyermekei nem sokkal éltek túl megkereszteltetésüket, kivéve I. Dénest, kinek születése nincs a kémeri anyakönyvbe bevezetve, holott többi nyolcz testvére mind ott lettek anyakönyvelve.

I. Dénes neje utódainak mondása szerint *Dulló* Zsuzsanna, de a kémeri anyakönyv szerint *Balló* Zsuzsanna.

Az anyakönyvet hallomásnál egyelőre hitelesebbnek tekintvén, én Ballónak vettem be; világosan olvasható 1824. június 4-éről, hogy Bölöny Dénes és neje Balló Zsuzsánnának kereszteltetett meg ekkor Mária leánya, ki később Bikfalvi Józsefné lett.

I. Dénes volt édes apám kereszt apja, a mint az 1819 május 9-ről be van vezetve. Dénes már állandóan Kémeren lakott, gazdálkodott, egyéb szerepléséről adataim nincsenek.

I. Dénesnek három gyermeke született: Sámuel, Pál és az imént említett Mária.

Sámuel jogvégzett ember volt, valamint öcsese Pál is, de hivataloskodás helyett gazdálkodtak, Sámuel Kémeren az ősi vagyonban, neki hagyván Pál saját részét is; Pál pedig előbb gazdatiszteskedvén, később Tasnád-Szántón tartotta bérletben huzamos ideig a Radák-féle tekintélyes birtokot.

Hivataloskodásuknak gátat vetett az abszolút korszak Bach és Smerling idejében; úgy ők, mint a többi Bölönyek ez időszakban távol maradtak a fórumoktól. A mint azonban 1861-ben az alkotmány hajnala pirkadni kezdett beválasztották Sámuel Krasznamegyében főszolgabírónak; de a következő patens miatt lemondott. Az 1867-ki kiegyezés alkalmával ismét visszaválasztották, el is vállalta egyelőre a hivatalt, de már ekkor a gazdasági élethez lévén megszokva, nem sokáig viselte — lemondott, gazdászkodott haláláig.

Sámuel neje Veres Mária (az ippei Veresek Lajos és József nővére), ki korán, ifjan elhalt, egy flu gyermeket hagyván maga után t. i. IX. Sándort, ki nekem a rokonságon kívül kortársam és kartársam; együtt tanultunk Zilahon, Debreczenben és együtt egyszerre végeztük iskoláinkat.

IX. Sándor ügyvéd lett Szilágy-Somlyón, megnősült Krausz Szidóniával; valószínűleg annak a Krausznak az utódával, a ki Bölöny Gáspár után szintén titkároskodott Bethlen Gábor fejedelem udvarában. Ügyvédeskedése mel-

lett folytatja Kémeren a gazdálkodást öröklött vagyonában, szerzett is hozzá; azonkívül szerkeszti a „Szilágy-Somlyó“ cz. helyi lapot, van saját nyomdája; mint közgazdasági előadó élénk részt vesz a megyei életben, igen tevékeny és takarékos ember, kitűnő családapa. Van két gyermeke: Erzsébet Veres Sándorné és György fia. Erzsébet férje főszolgabíró Zilahon és sajnos épen a hogy ezt irom, ez-előtt néhány nappal temették el Veres Sándort s az ifju asszony özvegyen, kis leánya pedig árván maradt.

IX. Sándornak György fia (IV.) jogot tanul, ő képviseli ezuttal egyedül a Salamon ág folytatását.

Pál 1861-ben szintén vállalt kis időre hivatalt (fő czél volt egyik ekkor kibuktatni a pecsovics beámtereket) vármegyei számvevőnek választotta meg K.-Szolnok; de a pátens következtében ő is már lemondott s többé nem is vállalt hivatalt.

Még tartotta Tasnád-Szántón a Radák-féle bérletet, midőn Nagy-Paczalban megvásárolt egy tekintélyes birtokot s midőn az újabb viszonyok következtében a bérlet ára nagyon felszökött, ott hagyta és átköltözött saját birtokára Nagy-Paczalba. Főszolgabíró fiánál (Bálintnál) halt el Tasnádon.

Pál neje Vajna Klára volt, férje után halt el Dénes fiánál. Ugy tudom a pávai Vajna családból származott. Eredeti székely. Pávai örökségüket czimeres levelükkel együtt I. Rákóczi Györgytől kapták.*)

Pálnak két fia maradt, a már fölemlített Bálint és Dénes (II.) Bálint főszolgabíró huzamos ideig Tasnádon; neje Bozsánczy Gizella, elhalt; maradt két leányuk Evelin és Gizella. Dénes gazdasági tanintézetet végzett, jelenleg a kassai állami gazdasági tanintézetnél intéző; nős, de magtalan.

*) Ha Kovásznai Vajna, akkor is székely család és nemes; különben Vajna András de Kovászna 1786 június 19-én eszközölt ki ujabbán nemesség megerősítést is. Országos Levéltár. L. III. 49. Nr. 268.

I. Dénes harmadik gyermeke Mária f. Bikfalvi Józsefné (Bikfalvi Sámuel testvére, ki Bölöny Zsuzsánát vette volt nőül), lásd V. Táblát; egy fia és két leánya maradt: Albert, Ilka f. Keszthelyiné és Laura.

V. FEJEZET.

ZÁRADÉK.

A) Mellék ágak.

Mellék-ágak.

VII. TÁBLA.

A háromszéki Felső-Csernátonban lakó Bölönyek.

N

Gergely István Péter Miklós.				
(1609. primipilusi kiváltság levelet vesznek.)				
István	András	Tamás	Péter	Gergely
	József	János, Mihály	Miklós, Mózes	Péter
Dénes,	Péter,	Márton.	Gábor,	Antal.
Kálmán,	Márton, Albert,	Dávid, Imre.	Mózes.	Imre
Géza, Rafael. Albert, Máté.				

VIII. TÁBLA.

Az újtordai Bölönyek.

N

Miklós.		György.
(1619-ben Bethlen Gábertól kapnak nemeslevelet.		
Mihók.	(1679)	Árvák
Ferencz 1761.		
Tamás.		
György.		István.
János.	Mihály.	
István.		

IX. TÁBLA.

A háromszéki Polyánban lakó Bölönyek.

Bölöni János (régí). 1614. lustrál	György Csavar Anna	János 1726-30.	György †	Ilona 1781.	Mózes 1811.
	Kata 1718			Gergely 1783. Szász Anna	
	Mihály Bíró Erzsébet			Ilona 1788.	
	János 1719			Kata 1790.	
Bölöni Gergely Petki id. 1614. lustrál	Jakab a) Bak Ilona b) — ? Judit	István 1735.	János a) Molnár Anna b) — ? Kata	Sándor 1791. †	Mózes 1812.
	Péter pap.			István 1793.	
				József 1788.	
				István 1790.	
		János	András a) László Róza v. Kata b) Fekete Mária	Mihály 1799.	István 1841.
				Ferencz 1802.	
				Ferencz 1812.	
				Mihály 1815.	
		György † 1776. a) — ? Margit b) Imre Zsuzsa	György 1761. Karácson Mária	Antal 1803.	Mihály
				a) Pál Ágnes	
				b) Tuzson Ágnes	
				Rozália 1806.	
			Ferencz 1768. Bálint Judit	Ágnes 1799.	Péter 1847. †
			Péter 1772.		

V. FEJEZET.

Záradék.

A. **Mellék ágak.**

Az I. Részben leírt Bewlewn nemzetség és a nemzetség emlegetett nagysága nem fogyott úgy el, hogy a jelen történeti munkában levezetett II. Sándor és I. László utódaiban fentmaradt I. József, III. Gáspár, Ádám, I. Lajos és Salamon ágon leszármazó ágazatok (1—5) képviselnék csak a nemzetséget; ezen a kapcsolatosan és vérségi kötelék szerint levezetett öt ágazat tagjain kívül vannak több Bölönyek is, kik szintén az ős nemzetséghez tartozhatnak, habár eredeti, összekapcsoló törzsüket a távol múltban fölfedezni képes nem is valék. Egy nagy nemzetség *számában* megfogy, ha tagjai időbeli és térbeli távolságban egymástól eltérő jellegeket vesznek föl és ha neveiket cserélgetik, ekkor nem lehet fölismerni az együvé tartozandóságot és e miatt a nagy egész helyett csak apró részletekkel foglalatoskodunk; de azért *lényegében* a nemzetség nagysága élhet, tudtunkon kívül együvé tartozandósága valóság lehet, számbeli fogyása csak történeti ismeretünk korlátoltságának bizonyítéka. Ki tudja, az egykor élő valamely nagy nemzetségnek hány száz és ezer tagja lehet ma leszármazás és elszaporodás útján, mely mind itt él közöttünk, csak mi nem tudjuk felismerni és egy genusba összekötni őket? Korlátoltságunk nyilvánvaló.

Az I. Részben 3. 4. 5. 7. szám alatt közölt okmányban 1584, 1608, 1609, 1619-ben ismételtén privilegizált Bölönyek, kik a Bethlen Gábor és Báthori Gábor fejedelmek oklevelei előtt is törzsökös székelyek voltak — egész valószínűséggel a közös Bewlewn nemzetséghez tartoztak s utódaik szintén oda tartoznak, csak nem tudjuk megtalálni az összekötő kapcsolatokat.

Tüzetesen ismertettem eddig, különösen a II. Rész első fejezetében azokat az okokat, melyek a Bewlewn nemzetség szétszóródását előidézték Erdélyben; ezek az okok idézték elő azt is, hogy a most is nagy nemzetség különféle ágazatait nem tudjuk törzsükig visszavezetni.

A székelység ősi alkotmányának általános elveiben rejltő nagy erő egyfelől, mely a gyalog és lófőrendek jogainak épségben tartását eszközölte és az újabb korszakok különböző társadalmi fejlődésének szocialis törvényei másfelől — képezték azt a két ellentétes conservatív és reform irányt, melyek egymással való küzdésükben az őszékely alkotmányt a 16-ik század második felétől kezdve lényegesen átváltoztatták.

Ezen alkotmányválság közepette a Bewlewn nemzetség ősi törzsének főága a reformpárt felé hajlott, befolyásánál és tudásánál fogva felszínre jutott, az erdélyi fejedelemség szolgálatában állt egy századig s mikor az erdélyi fejedelemség aláhanyatlott és megszűnt: a Szilágyban találta az osztrák uralom vármegyei szabadsággal. A mellékágak ellenben állandóan bent maradtak Erdélyben és mint határőrvidéki katonák kénytelenek voltak osztrák zsoldért osztrák szolgálatot teljesíteni komisz zsarnokság alatt.

A székelység állandó katonáskodása a Rákóczi forradalom leverése után — szünetelt a határőr szolgálat felállításáig. Buccow Adolf Miklós lovassági tábornok Erdély katonai főhadi parancsnoka és kir. biztos 1762-ben hivatja össze először büntetés terhe alatt a gyergyói és csiki székelyeket Gy.-Szt.-Miklóstra, hogy a lakosság a királyné parancsára vegye föl a fegyvert.

Az osztrák kormány erőszakolja, a székelység nem

enged; következnek bebörtönzések, székely kivándorlások, bekövetkezett a mádэфalvi embertelen mészárlás; — utóvégre két év alatt az osztrák erőszak az erdélyi kormány-szék (gróf Lázár János elnök, Bethlen Miklós és altábornagy Siskovits új biztosok) segítségével 1764-ben a székely határőrség felesketését befejezte.

Ekkor ismét megalakult Erdélyben a három rend; de nem az a régi, mely a székely primort, primipilust és pixidariust egyenlően székely nemesnek tartotta és egyenlő szabadsággal ruházta fel demokratikus alapokon, hanem elő állt 1. az urak rendje, kimélve az uralkodó által, 2. a katonák rendje aulikus katonai szubordinatio alá nyomva és 3. a proletáriusok rendje kezében koldus bottal kivándorlásra készen. Vagy gut gesint-nek kellett lenni vagy katonának, szóval hűséges osztráknak; vagy pedig elkellett hagyni a hazát.

A székely határőrség felállításával különben az volt a cél nyíltan, hogy Erdély délkeleti határain a csempészet megakadályozva, a mirigyvész behurczolása gátolva és a közbátorság a külellenség ellen védelmezve legyen; hallgatag azonban az egyetemes véderő fokozása, különösen pedig e célból a világhírű székely katona állandó fegyverviselésének ismét életre keltése volt a kamarilla szándéka. A székelység ismét hadban állt, mint ősi alkotmánya idejében egy évezredig, — de most már nem saját érdekében és nem saját akarata szerint, hanem az osztrákház érdekében és abszolút parancsra. Meghurczolták a székely határőrséget a bajor örökösödési háboruban (1778 és 1779.) Csehországban; II. József és II. Lipót alatt a török háborúkban; meg a Napoleoni hadjáratok alatt, úgy a határőr gyalogság, mint a székely huszárság, mely az osztrák lovasság elit csapatát képezte — 1815-ig háboruban élt és a világ első katonájának mutatta magát.

A székely határőrségnek a katonásítás után is megmaradt némi polgári élete és joga, a mennyi t. i. összeköztetésbe nem jött a katonai szabályokkal; úgy, hogy

megegett: ma a székely szigorú katonai szolgálatot tett, holnap már szónokolt a törvényhatósági gyűlésen, a székelyszékek közjogi és közigazgatási szervezete nem változott a katonásítással; de azért, mint az erdélyi országgyűlésnek 1830-ban a kir. felséghez jutott panaszából olvasható, iszonyatos sérelmeket szenvedett a hajdan szabad székelység, úgy, hogy az országgyűlés világosan kimondja, mikép a katonai parancsnokság nagyobb hatalmat gyakorol a székely határőr személyén, mint a nemes a jobbágyén. A nobiles privilegiati, a kiváltságos nemesek — a mint Verbőczy írta — előbb véres erőszakkal fegyver alá szorítottak. Az I. Részben ismertetett székely alkotmányos institutiók: a székek szabad gyűlésezési joga, közügyekben való feltétlen elhatározási szabadsága, katonai ügyekben az évezredes jelentőségű lustra sat. sat. — a bécsi kormány abszolút intézkedései következtében mind megszűntek. Az a székely, vagy székely család, mely a határőri katonásítás elől kimenekült, a vármegyékre, megtartotta nemességét; a melyik a határőr ezredekbe összeíratott, — elveszítette azt, s az azzal járó jogait országos törvény nélkül, katonai erőszak alkalmazásával. Ez volt a helyzet Erdélyben 1848-ig sőt az 1873 évi 27. tczikk meghozataláig, mely feloszlatta a határőr ezredekét.

A székely ősi alkotmány ezen erőszakos kiforgatásának vázlatos ismertetését előrebocsátottam itten, mert ebből lehet megismerni az ezen korbéli székely ember helyzetét és jogait; ebből lehet megismerni a 3. 4. 5. sz. okmányokkal privilegizált Bölöny székely családok későbbi sorsát; ámde előrebocsátottam ezen ismertetést azon tévedés megigazításául is, mely onnan származik, hogy némelyek (olvastam is, hallottam is) a határőr lovas székelyt a hajdani primipilus székelylyel — a határőr gyalogos székelyt pedig a hajdani pixidarius székelylyel egynek tartják, holott — ezen ismertetésből ítélve — ez nem ugyan. A primipilus és pixidarius székely katona autonómikus alapon, demokratikus szervezetben, összes polgári jogainak megtartásával katonáskodott; a székely határőr

(lovas és gyalog) katona pedig a bécsi udvar érdekében, osztrák tábornok parancsára és polgári jogaiból teljesen kiforgatva. A primipilus és pixidarius t. i. lovas és gyalogos székely katonai intézmény élete a Tököli—Rákóczi szabadságharcz idejétől visszanyulik a multba egy ezredévvel; míg a határőri katonáskodás 1764—1873. tartott. Nagy különbség van a két intézmény között. — Szegény székelyeket magukat igyekezett elcsábítani az akkori katonai kormány, rájuk fogván a lovas határőrökre, hogy ők a régi primipilusok, a gyalogokra, hogy a régi pixidariusok — csakhogy ez természetesen nem volt egyéb szemfényvesztésnél.

A VII. Táblán látható Bölöny Gergely, István, Péter és Miklós 1609-ben megerősítették nemességüket Báthori Gábor fejedelem által és általában a 16-ik század végén és a 17-ik század első felében történik Erdélyben a legtöbb székely nemesítés, illetve székely nemesség megerősítés; csak a Bölöny család mellék ágában négy történik ilyen, a mint azt a 3. 4. 5. 7. sz. alatti okmányok igazolják. Ennek oka, a mint fennebb láttuk az volt, hogy a székely primori osztály lábrakapásával 1562. után, félt a közszekelység a jobbágyságra vettetéstől és hogy azt biztosan kikerülje, székely nemesi voltát okmányokban ismertette el országosan. Ilyen a 4. sz. alatt olvasható okmány is, mely a felsőcsernátoni Bölönyek nemességét biztosította.

1893-ban a 4. sz. alatti okmány kiegészítéseül a felsőcsernátoni előljáróságához irtam és nekem Rákosi Deme-ter akkori főbíró válaszolt. Irja, hogy nehezen jutott némi adathoz, de egy 76 éves Bölöny Antal nevű felsőcsernátoni lakos öreg urtól megtudta, hogy 1610-ben István előd osztotta meg 90 köből férőjü földjét 3 fiu gyermeke közt és közölte a családfát is, melyből állittatott össze igazítóval a VII. Tábla. Irja, hogy a felsőcsernátoni Bölönyek mind élhető móduak s nagyobb része katonaviselt ember.

A. VIII. Táblán látható Bölöny Miklós és György Bethlen Gábor fejedelemtől kap jogot és birtokot Uj-Tor-

dán 1619-ben; történeti valóságát a 7. sz. alatti okmány igazolja. A családfát Veress Sándor „Torda és családai” cz. munkája alapján és Fekete tanító útján Tordáról Bölöny Jánostól s Mihálytól vett értesítés nyomán állítottam össze. Ezek a Bölönyek közönséges gazdálkodó emberek; kikerülve a székelységről, folytonosan mivelték a Bethlen Gábor-féle donatios földeket, sokkal nyugodtabb életük volt a legzaklatottabb időben is, mint a felsőcsernátoni Bölönyeknek.

A polyáni Bölöny ág családfáját Pálmay József közölte *Háromszékvármegye Nemes Családai* cz. munkában az ide általam beírt IX. tábla szerint. Adatai mennyire hitelesek? Felül nem vizsgálhattam. Pálmay, Illés fiát Pétert említi elődjükül 1459-ből; 1610-ből megemlékezik Gáspárról az erdélyi Cancellaria hites jegyzőjéről és 1815-ből Imréről, Kísszólóknakmegye jegyzőjéről s ezeket mind egy családba foglalja össze. (90 l).

Elszórtan akadtam még Bölönyek nyomára, kiket egyik ághoz, se főághoz, se mellékághoz nem tudok sorolni, azt se tudom biztosan nagybölöni Bölönyek? Ilyen Bölöny Mihály, 1603-tól az orvosi tudományokat hallgatta Heidelbergben. Munkái: 1. *De lege et evangelio*. 2. *De coena domini et missa papistica*. 3. *Theses physicae de natura*. Heidelberg 1604.

Ilyen továbbá a 3. és 5. sz. okmánynyal nemesített Bölöny Péter és Mátyás valamint Bölöny Bálint 1584. illetve 1608-ból; ilyen később Bölöny Sámuel, az erdélyi udvari cancellaria agense, jogtudós és a Theresianumban magyar nyelv tanára. Munkája: *Mária*, vagy a nemes gondolkodású paraszt leány (fordítás angolból) Kolozsvár 1794. Könyvtárának czimjegyzéke kinyomatott Bibliotheka Bölönyana czímmel Bécs 1811. 814. l. — Bölöny Mihály. Munkája: *ABC. és Olvasókönyv*. Brassó 1820. 3-ik kiadás új rendbe szedve Rozsonдай János által. U. O. 1836.

B. Idegen Bölönyek.

Az idegen Bölönyek alatt sokat találni olyan Bölönnyt: 1-ször, kiknek Bölöny nevök községi illetőséget jelent;

2-szor, kiknek Bölöny nevök csak előnév, rendes predicatum;

3-szor, kiknek a Bölöny nevök fölvelt név; de — különben ez a háromféle fajta Bölöny, azért tulajdonképen egyik se Bölöny, nem a nagybölöni Bölöny.

Még 1563-ból fennmaradt tanukihallgatási jegyzőkönyvben, melyet Hidvégen vettek föl Bölöny Illési András, Uzoni Béli Kelemen, Altorjai Apor János és Szentmarjai Geréb János fejedelmi kiküldöttek Kilyéni Nemes Bálint felperesnek Nemes Krisztina elleni perében — sűrűn emlegetve van a Bölöny név, midőn a tanuk nevét felsorolja pl. Ilyési Bálint de Bölön, Ilyési Kozma de Bölön, Pere Tóma de Bölön, Ferencz Mihály de Bölön, Tökös Benedek de Bölön, Szabó Pál de Bölön; azután jön pl. Nikolaus Török de Brassó, Simó Miklós de Földvár sat. Ezekből nyilvánvaló, hogy itt a Bölön név a tanu neve után nem jelent egyebet mint községi illetőséget, meg van írva a jegyzőkönyvben, hogy a kihallgatott tanu hova való. Ilyen Bölöny (bölöni) ma minden Bölönben lakó ember.

De lett aztán a községi illetőséget jelző névből határozott előnév mint pl. Bölöni Nagy György kolozs-szt.-péterei unit. pap (1664), Bölöni Bedő Pál unit. püspök (1690), kinek számottevő birtoka is volt Bölönben, Bölöni Benkó Sámuel tanító Kolozsvárt (1677—83) sat. Bölöni Farkas Sándor amerikai utazó (1830), Bölöni Sikó család sat. sat. Itt a Bölöny név világosan predikatumot jelez.

Végül sok családban megtörtént, hogy miután a községi illetőséget jelző névből csináltak előnevet, azután főhasználták az előnevet valóságos névnek.

Hidvégen lakó Bölönyeket kerestem meg; Id. Bölöny István levélben is válaszolt 1891-ben és személyesen is meglátogatott. Irja és mondja, hogy családja eredetéről keveset tud, de azt tudja, hogy Bölön községből származtak Hidvégre (szomszédos); elődeinek *Kanda* nevök volt, azt használták, melyet Hidvég községbe telepedésök alkalmával a *Bölöny* névvel cseréltek fel, azóta mindig ezen néven fordulnak elő, e nevet használják, de hogy mikor

települtek át, nem tudja. A családban tudományos pályavégzett senki sincs, ki utánna járhatott volna a család eredetének sat. Hidvég 1891 okt. 1.

1891 decz. 13-áról kelezve a szász-dányáni Bölönyek-ről kaptam felvilágosítást a községi előljáróságtól:

Folyó 1891 évi $\frac{x}{30}$ -án kelt tisztelet felhívása folytán tisztelettel van szerencsém értesíteni a tkts. ügyvéd urat, miszerint a Szász-Dányán községében lakó Bölöniek Erdővidéki Bölön községből származtak Szász-Dányánba és pedig úgy, hogy Bölönből közüllük volt egy ev. ref. lelkész itt a szomszéd Gogán-Váralja községben, ennek maradt három fia nevezetesen Zsigmond Mihály és Ferencz s ezek nemzedékeiből származtak át a szász-dányáni Bölönyek.

Eredeti nevük nem volt Bölöni, hanem Domokos és pedig (Domokosy) Domokos és egytől-egyig nemesek voltak.

A „Bölöni“ nevet csak felvették azért, hogy Bölönből valók voltak.

Jelenleg csakis a Bölöni nevet használják, de mint nemesek ezen jogon választó jogosultak is.

Összesen 12 család van jelenleg Szász-Dányánban, foglalkozásuk földészet, aránylag véve szegény de jó igyekezetes szorgalmas emberek. Birtokuk átlag véve 4-től 10—12 hold területű ingatlanból és 50-től 200—300 frt. érő ingó vagyonnal bírnak. (Házi állatok marhákban.)

Ezekután tisztelettel levén maradtunk

Szász-Dányán, 1891. Deczember 13.

(uposta Bonyha)

Szakáts Ferencz,

kbiró

A körjegyző megbízásából

Koros Filon

kj.

Ezen értesítést a magunk részünkről igazoljuk

Kmf.

Bölöni Mihály.

Bölöni József

Bölöni Dénes.

Bölöni Ferencz Józsefé.

Bölöni Géza.

ezeiken kívül egy kinek neve Bölöni István M.-Tordán álami tanító Bölöni Domokos Szász-Régenben szabo mester Bölöni Antal Bozniába Regement szabo a 28-ik jáger Zaszloaljnál és a tulirt családban van egy 100-tól 120 családtáig kitsi és nagy együtvéve a melyek minyájan üdvözletet és minden jot kívánva maradnak őszinte Rokoni szeretete boldog ünepi napokat kívánván az egész család Tkts ügyvéd ur és egész családjáro.

Szász-Dányán, 1891 év Décember 22-én.

Bölöni Mihály és

az egész Bölöniék.

ha meg lesz szives a Tkts ügyvéd ur levélel felkeresni, kérem az en hozám czimezni.

Bölöni Mihály.

Sz.-Dányán uto posta Sz.-Bonyha.

Ezek a hidvégi és szászdányáni Bölönyek, valamint az ezek elődei és ivadéakai saját beismerésök szerint tehát nem rokonai a nagybölöni Bölönyeknek, habár egy nevök is van s habár ők ezen egyneviségből rokonságot magyaráznak is ki, valamint nem rokon az a Böhm sem, ki ujabban névmagyarosításul fölvette a Bölöny nevet, sem az a Klein és Grósz a ki esetleg föl fogja venni.

Bölöny István tordái ev. ref. tanító volt szives 1893-ban a szász-dányáni Bölönyek családfáját is leírni s nekem beküldeni; de minthogy ezek a Bölönyek saját előadása szerint is eként nem Bölönyek s hűséggel, genealogiai törvények szerint — ha a kapcsolatot igazolhatják — csakis a domokosi Domokos családtörzs ágát képezik: ide a nagybölöni Bölöny családba őket befoglalni nem lehetett.

Hidvégi Mózes István (Bölöny István néniének a fia) levele szerint lakik Bölöny Buzás-Besenyőben is: Bölöny Márton; Apácán szerinte van 25 család, Hidvégen 10 család. A brassói lakbejelentési hivatalnál 1894-ben bevezetve volt Bölöni Albert napszámos Brassó, Bölöni Albert czipész tanuló F.-Csernáton, Bölöni János földész Apácza,

Bölöni Márton napszámos Hidvég, Bölöni Mór kovács-tanuló F.-Csernáton, Bölöni Vikfel szijgyártó tanuló Brassó.

Kövenden 1894-ben Bölöny András épületei égték le; ez a Bölöny vagy a VIII. Táblán látható családhoz tartozik, vagy a bölöni Domokos-féle családhoz, 1848-ban Bölöny Ferencz, Bölöny József Tordán a tanács tagjai, összeköttetésüket nem ismerem; még előbb 1832—5-ben Bölöny Domokos Ferencz tordai főhadnagy — ez már a Domokos család tagja.

Érdekes az imént említett tordai tanító Bölöni István felfogása. Irja nekem (1891 24—IV.: „Hogy az eredeti nevünk nem Bölöni volt, azt onnan tudom, hogy a nemesi levelen így láttam: Bölöni Domokos Mihály, apám, nagyapám is rendesen így irták Bölöni Domokos István; hanem én mint feleslegest *elhagytam*, mivel titulus nem jár vele s mint tanító szerényebb vagyok annál, hogy nemességemet fitogtassam.“) Elhagyta t. i. a saját ősi Domokos nevét és nem a predikatumot, elhagyta minden jelzés nélkül és egyszerűen Bölöny Istvánnak írta magát állandóan. Ez az eljárás azonban törvényes sanctio nélkül helytelen, azonkívül a családok geneologiai teljes össze-zavarására vezet.

Főntebb hivatalt 1563-beli tanuzási jegyzőkönyvben a 4-ik tanu bolonyai Bölöny János felesége Anna. Bolonya Brassó külvárosa volt. Szász statutumok szerint az erdélyi szász városokban nem lakhatott, házat nem vehetett csak szász ember; azért a városhoz huzódó székely családok csakis Bolonyában települhettek le. Később a külváros egyesülvén a várossal, minden lakós brassóinak tartatott. — Ez a tanuzási jegyzőkönyv tehát azt igazolja, hogy 1563-ban már Brassóban is lakott Bölöny; miből valószínűnek látszik, hogy a brassói lakbejelentési hivatalnak 1894-ben adott kimutatásában brassói illetőségűnek jelzett Bölöny fiuk ezen János ivadékai lehetnek, míg a többiek hidvégi, felsőcsernátoni, apáczai illetőségűek mint a hogy irva vannak. Ebből pedig azt lehet következtetni, hogy a hidvégiek a Konda család sarjai, a többiek azonban lehet-

nek a nagybölöni Bölöny család azon ágazatának az ivadéka, kik a székely revolútiók idejében (II. R. 1 fej). elkellett hogy hagyják N.-Bölönt és átköltöztek Brassóba, Felső-Csernátonba, Apáczára, Polyánba sat. s ha ez így van, akkor ezek nem is idegen Bölönyek.

A szászdányáni Bölönyek ott a környeken Dicső-Szt.-Mártonban, Haranglábban sat., de távolabb vidékeken is, mint Tordán és környékén sőt egész Erdélyben leginkább el vannak szóródva; de mint láttuk, ezek saját előadásuk szerint nem Bölönyek, hanem Domokosok. Erős ámbícióval kutatva a család és családi összeköttetés után, természetesen sokat leveleztem és levelemre sokszor érdekes válaszokat kaptam, melyek néha segítséget, hivatalt sat. kérnek és van olyan is mely bizonyos nagy örökség után áhitozik és rokoni osztályra czéloz. Egy levelet éppen Haranglábról kaptam, hova nem is írtam, mellyet egy gyermekkel irattak meg. Naivitásánál fogva ezt közlöm:

Harangláb 1893 Február hó 8-án.

Igen tisztelt ösmeretlen nagybátyám

halottam hírébe hogy tudakozta a Bölöni nemzetet Szász-Dányánba és én azóta most hallotam meg én a legkisebbik únoka öcse a rokonok közül a szász Dányáni református tanító néhai Bölöni Domokos legkisebbik árvája Bölöni Sándor tudatom Iggen tisztelt nagybátyám hogy a rokonok közül én vagyok a legszerencsétlenebb nyomorékabb árva mert mi négyen maradtunk el az édes anyám is mind beteges és a nagyobbik fiut el vette a nagyobbik mostoha bátyám s csak én maradtam itt a leányokkal édes anyámal és én most tudatom tisztelt nagy bátyámal hogy a Bölöni nemzet vagyunk elegenden hogy az egész világ teli van Bölöni nemzettel de ojan kis kora még egy sincs az egész nemzet köszt mind mi az apám testvérei közül is csak az öreg Bölöni Józef Bácsi él és igen szépen tisztelem ösmeretlen Nagy bácsit és ángya nénit és kezeiket csokolom ezel bezárom levelem maradok kezeiket csokolo

Bölöni Sándor választ várok röviden czimem özvegy Bölöni Domokosné Szül Szabo Anna urasszonynak Haranglábra uto posta Dicso szent Márton Haranglab.

Végül főlemlitem azt a Bölöny Mihályt, ki 1631-ben Kolozsvárt nemes levelet kapott és nemesi czimmerrel együtt kiváltságot úgy a maga, mint mindkét nemű utódai számára. Ennek a Mihálynak is lehetnek utódai, azonban ezek se Bölönyek; mert a mint a nemes levélből látszik (kihozattam hitelesítve az országos levéltárból) az ember ugyan mindenütt Bölöny Mihálynak van nevezve többször a privilégiumban, ámde a nemes levél bevezetésében Michael Beöleöni *alias Ceriék* fordul elő, a tartalomban pedig sehol se láthatni Bölöni de eadem kitévelt, holott a már eddig általam közölt okmányokban és mindenféle régibb okiratokban a Nagy Bölöni Bölöny név emlegetésekor, leírásakor nem hiányzik a bölöni predikatum legyen latin vagy magyar szöveg. Ez a Bölöny Mihály tehát tulajdonképen Czirjék Mihály és ha vannak utódai, azok a Bölönyekkel családi kapcsolatban nem állanak, habár Bölöny nevűek is.

C. Előnév; i vagy y, vagy egyikse. Czimer és pecsét.

Az előnév viselése 1848 előtt nemességet jelentett; ki előnévvel jelent meg a forumon, vagy előnévvel írta magát az okmányokban: nemesnek tartatott; vagy pedig ha kétséges volt nemessége: a kincstári ügyész által perbe fogatott. Ma sem ad az állam nemesség nélkül előnevet senkinek. Ez az állapot az okleveles nemesség keletkezése óta tart (15-ik század elejétől); az okleves nemesség keletkezése előtt ki volt nemes, ki volt nem nemes: azt senki se tudja.

Magyarországon általában, az erdélyi részekben pedig a vármegyéken, az okleveles nemesség keletkezése után egész 1848-ig oklevél nélkül is feltétlenül nemesnek tartatott az, kinek már az elődje is hivatalt viselő ember volt s a ki maga is földbirtokkal rendelkezett avagy meg-

felelő hivatalban élt. Az ilyen ember bátran viselhetett előnevet. Magyarországon a nemesek között ezen kritériumok alapján mindig kisebb volt az okleveles nemesek száma az oklevél nélküli nemesekénél öröklött helyzetük-nél fogva.

Erdélyben a vármegyei nemesség osztozott mindenkiben a magyarországi nemesség sorsában; a betelepített szászok privilegiumoknál fogva polgárjogi helyzetben éltek előnév nélkül; a székelyek ősi közjogi helyzetükből kifolyólag öröklött nemességet viseltek egytől egyig; úgy, hogy egy székely embernek, 1848 előtt, ha Magyarországon akárhol letelepedni akart, soha se kellett nemessége mellett bizonyítani se oklevéllel, se birtok fölötti rendelkezéssel, se hivatalviseléssel, csupán székely voltát igazolta és a vármegyén — ha székelyföldről átköltözött — kihirdették nemességét, ha úgy kívánta, birtokot vásárolhatott, hivatalba jutott. Előnevet épen oly szabadon és jogosan használhatott mint a magyarországi első foglalásu, vagy a későbbi diplomával rendelkező nemesség tisztán székely voltánál fogva.

A székelység egyetemlegesen nemes személyére nézve; birtoka is nemes, sohase volt kir. adomány tárgya (leszámitva az erőszakos kivételeket), mert a fölött a király sem rendelkezhetett még kihalás és hűtlenség esetében sem, hanem átszállt a szomszédra a vagyon, esetleg a községre. A székely semmiféle adót se fizetett (kivéve az ökör adót a király koronázásakor és nőülésekor); hadi és polgári tisztviselőit maga választotta, peres ügyeit maga intézte sat. sat. A székely nemzet egészében és tagjaiban a legnemesebb nép; alkotmánya azért a világ legdemokratikusabb alkotmánya. Ugy, hogy nálla nemesség és demokrácia egy fogalom alá esett nem úgy mint ma.*)

Maga a tapasztalati élet igazolta, hogy a Bölönyek a

*) Verbőczyi Trip. III. T. 4. I. T. 3. III. T. 4. Approb. C. P. III. I. 76. art. 7. I. T. VI. art. 11. Kendl és Dobó Istv. jelentése 1552. Szokás törvény 1555. Rákóczi Gy. 1636. Előbb 1571-ki országgy. végzés. Leopoldi diploma 1691. 14 pont.

mint átjöttek Kolozsmegyébe, onnan tovább a Szilágyba székelyföldről, — bár — soha oklevelet nem vettek, nemességet, előnevet nem kértek senkitől: mégis predikatos nemes emberek voltak mindenütt és mindenkor tisztán székely voltánál fogva.

Okleveles nemes lett Magyarországon a volt jobbágyból, vagy polgári elemből kivett egyén; avagy azok lettek a beköltözött indigenák. Okleveles nemes lett Székely földön az a székely ember, a ki valamely oknál fogva a különféle székely forradalmak leverése után tartott az erőszakos jobbágyosságra vettetéstől; ámde a magyar és székely nemesség zöme nem okleveles hanem öröklött nemesség. Épen ezért, a ki egyszer *valódi* nemes, soha se esengjen diplomaért; nem értéktelenebb az ő nemessége és előneve az okleveles nemesénél. (Családunk tagjai közt is, de majdnem minden családban, van ilyen esengő, azoknak mondom és azokért hoztam elő a fentieket.)

Ezen történeti és közéleti tudattal szemben egyik igen elterjedt napi lapunkban híres ember hirdette megczáfolatlanul, hogy „heraldikailag a székelyeknek — ha csak külön nemesi adományt nem kaptak — semmiféle predikatum se dukál, mert ők nem voltak országos nemesek, hanem csak nemesi kiváltságosak.“ (A Verbőczy-féle rendes latin szórendet *nobiles privilegiati* — kiváltságos nemesek, visszájára fordítja *privilegiati nobiles* — nemesi kiváltságosok). Ámde ennek megtagadásához etimologia szerint sincs joga, történetileg pedig nagy tévedésben van, azt épen az imént mondtak igazolják.*)

A nagybölöni Bölöny család nevének eredetiségéből származott maga az előnév is és a községnév is. A letelepedő Bewlewn nemzetség elhelyezkedésével kapta meg három község a Bewlewn nevet: Nagybölön, Kisbölön és Felbölön; azután a község az aként kölcsönzött községnevet visszaadta a családnak, mint előnevet. Már 1459-ben — a mint a 2. sz. alatti okmányban látható — Illésnek

*) Pázmándy Dénes a „Magyarország“ 1898 február 13-ki számában.

a fia Péter *de Bewelenn majori* megnevezés alatt szerepel. Azután Gáspár, István és Istvántól leszármazó összes utódok nagybölöni előnevet használtak és irtak hivatalosan mindenkor. Így pl. az 1761-ki Mária Terézia-féle hivatalos vagyron összeírásnál Alexander et Ladislaus Bölöny *de eadem*, 1770-ben a kolosmonostori Convent által kiadott protestatióban Stefanus Bölöny *de Nagybölöny* sat. előnévvel fordul elő a család neve.

Magán levelezéseknél, sőt osztálylevelek és szerződéseknél azonban gyakori eset a régi időben is, hogy az előnév kiírását el mellőzték, a minthogy nem írjuk ma sem hosszadalmasságáért; de azért hivatalos használatra mindig fenntartották a jogot e tekintetben és éltek az ősök jogukkal.

Az is megtörtént, hogy egyszer-máskor a nagybölöni predikatum helyett egyes családtagok fölvtették a *kémeri* predikatumot. Ebből magyarázom, hogy a Szilágyba áttelepedés alkalmával nyert vagyron mennyiség nagyobb komplexsuma Kémereen lehetett, Sz.-Somlyón, Lecsméren csak kisebb mennyiség, azért ragaszkodtak inkább a kémeri előnévhez; de meg szükség volt a telepedés idejében ezen előnév használatára azért, hogy megkülönböztethessék a Szilágyba, Kémerre telepedőket az Erdélyben visszamaradt Bölönyektől; azután szükségből használtak a Krasznamegyéből, Kémerről Középszolnokba, Biharba átköltözött családtagok azért is, hogy a kémeri rokonokkal nyíltan fentartsák összeköttetésüket.

Egy időben a József ág utolsó Józsefje (II. T. a kolozsvári volt intendáns) Nagy Bölöny József formában irta s nyomtatta ki nevét rendesen. Családtörténeti szempontból épen a most felfejtett okok alapján ez az eljárás azonban helytelen és indokolatlan. A *Nagy* névnek itten bájosan lehet prédikatum jelleget tulajdonítani magára, de nem is az, mert a predukatum: *nagybölönyi*. Azután egészen bizonyos már a 2. sz. okmány igazolásából is, hogy a Nagy név itten a három Bölön község egyikének és *nem a családnak* az előneve, tehát csakugyan helytelen dolog

a község előnevét elcserélni a család történeti előnevével,

Többféle történeti fázisa van a Bölöny név egyszerű leírásának és a névben az y használatának.

Ezen családnév egyszerűen Bewlewn = Bölön. Ez a család igazi neve épen úgy mint Bethlen, Ugron és nem Bethleni s nem Ugroni, de nem is Bölöny ab origine.

A 15. 16-ik században, különösen a mohácsi vész után s Erdélyben a különfejedelemség szereplése alatt sokkal mozgalmasabb idők következtek a társadalomra, mint a minők voltak az azelőtti idők. A családok szétszóródása, költözködése közben az eredeti illetőség fenntartása szempontjából tehát szükségből eleinte fölvette Altorja, Csernáton, Bölön sat. nevű ember neve mellé az i betűt s lettek Altorjai, Csernátoni és Bölöni. Azután jött a rangkórság s az idegen *de* és *von* helyettesítéséül az i mellé még tettek egy j betűt: akkor lett Altorjai j, Csernátoni j és Bölöni j; majd összeírták s így keletkezett az Altorjay, Csernátony és Bölöny. Az Ugronokat, Bethleneket úgy látszik sem szükség, sem kórság nem környékezte, megtartották eredeti nevüket máig. (Épen a jelen munka kinyomásán fáradozó nyomda személyzet munkásai is észrevették azt, hogy ma már se szükség, se kórság nincs már, vagy legalább nem kellene, hogy legyen e tekintetben, azért folytonosan *Bölön*-nek kezdtek czimezni a történeti adatok látása után és Bölön névjegyet készítettek számomra, elmaradt az i is, az y is és történetileg s logikailag egészen helyesen; csak hogy most már, miután szereplésemben és oklevelemben Bölöny lettem, a visszatérés többé mai nap, az eljárás törvényesítése nélkül suttyomban meg nem történhetik.)

Sok embert bánt az y azonban ma is, holott ma már épen nincs rá szükség, mert különben azt jó tudni, hogy a milyen szükség a községi illetőséget jelző i betű a név mellett az illetőség kitudása szempontjából, épen olyan szükség volt 1848 előtt az y betűre azon célból, hogy eloszlassa a kétséget az egyén nemessége vagy nem nemessége fölött; de ma már ez a kritérium az emberi vá-

gyódások csalóka fényén kívül épen semmi gyakorlati haszonnal se jár, sőt épen ellenkezőleg megmértelyezi társadalmunk karakterének őszinteségét; erkölcstelen törekvések kisegítő gyámolának nézhető.

Ha Feleky y-nal írja nevét: nemes ember; ha Feleki i-vel írja nevét: nem nemes ember. — Milyen ma a nemes ember? És ki volt 1848. előtt a nemes ember??

Ma az a nemes ember, a ki karakteres egyén, a ki erkölcsileg nemes és igazságszerető. Hát valjon minden y-os és rendjeles ember ilyen? Dehogy!

1848 előtt közjogi és magánjogi becse volt az y-nak és az y-os nemességnek akár volt karakteres ember a viselője akársem. Az y nemesi kiváltságok élvezetével járt, adózástól, közmunkák teljesítésétől sat. mentesített, gyakorlati haszna volt. 1848 után ezek a kiváltságok megszűntek; az i és az y közti különbség kriteriumát névmagyarosítások alkalmával most már csak azért őrzi a kormány (különben helyesen), hogy a történeti nemesség ambícióját ne sértse; de nem azért, hogy az y-os nevéket a közteher viselés alól kimentse, az i betűs embereket pedig külön a közteher viselés alá szorítsa. Az elmúlt. Semmi különbség az i vagy y közt gyakorlati szempontból.

Zavart csinál a magyar nyelvben az y akkor, mikor valamely családnév neve a kettős betűk valamelyikével végződik.

Idegen ember magyarul tanulván az n és y-t egymás mellett ny-nek olvassa és úgy olvassa a többi kettős betűket is ly, ty. Nemes ember neve végén ezek a betűk ellenben ni, li és ti szótagként hangzanak. Idegen ember kényszerítve van rá Magyarországon, hogy minden y névvezetű emberről előzetesen megtudja, valjon nemesé vagy nem nemesé: ha nemes, akkor úgy hangoztatja nevét Bölöni, Gergeli, Gyarmati; ha pedig nem nemes: akkor Bölöny, Gergely és Gyarmaty vagyis a szövégen ny, ly, ty-nek, az ABC általános szabálya szerint.

Sőt nemcsak az idegen ember járja meg vele, de

magunk közt is baj van e tekintetben. A Bölöny család III. Táblázatán látható I. Györgynek a neje Gergely Polixena; míg nem ismertem ezen sógorasszony családjait, azt hittem, hogy a zilahi tekintélyes Gergely családból származott Polixéna. Meglepett azonban találkozásunkkor tiltakozásával, midőn kijelentette, hogy ő nem is a zilahi Gergely családból való, de főként nem is Gergely hanem Gergeli — kiejtve.

Ha meg lesz kimélve továbbra is az y-os történeti nemesség érdekében az eddigi y, az helyes dolog; de több y-os nevet faragni, névmagyarosításkor engedélyezni, avagy ezután is a mai korban y-ra vágyini: tisztán dőreség, mert most már 1848 után épen nincs az y-nak semmiféle gyakorlati haszna, azonkívül — a mint látjuk — nyelvtani zavarokat idéz elő.

Én magam is történeti jogosultságomról le nem mondok, de azért — ezen okok miatt, meg hogy az y-ra vágyók gerjedelme is csendesedjék — gyakorlatilag i-vel irom nevemet. Ez nem is baj; csak arra kell ügyelni mindenkinek, hogy midőn egész nevét használja, akkor a prédikatumos név feltétlenül y-nal legyen írva (Nagybölöni Bölöny László vagy pedig csak Bölöni László.) Ez egész helyes átmenetnek mondható; azonkívül nyelvtani és gyakorlati haszonnal jár a megoldás s lankasztja az y-ra vágyók irigységét.

Különben a Bölöny név nagyon sokféle változaton ment keresztül egyébként is elejétől fogva. Minthogy az ő betű használata csak későbbi keletű a magyar nyelvben, először írták Bewlew-nek — Bölön-nek (Ez a legeredetibb és a legjogosultabb nevünk). Így van írva a 2. sz. alatti 1459-ki okmányban s később is nagyon sokáig minden okmányban. Már a 16-ik század végén és 17. század elején i és illetve y betű csatlakozik a végihez, ez az egyik változás. A többi változatok csoportját képezi az ő betű mikénti helyettesítésének kinjából származó sokféle leírás. I. Gáspár fejedelmi titkár aláírása magára is többféle. Irta Bivlivny, Bevlevny, Biólióny, Bevlevny, Bewlewny

sat.; később a 17-ik század végén Gergely már Beolöni nevet ír, használja az első ö-t és azután általánossá lett az ö használata a névben, a Bewlewn, vagy Belevn név-írás kimaradt végképen.

A családi czimerek és pecsétek származása az avitikus nemességnél nagyobb részben ismeretlen; okleveles nemesek ellenben nemességük kinyerésekor rendszerint czimert is kapván, ezen czimert pecsétül használván — czimerük és pecsétük keletkezését igazolja a nemesi oklevél. Öröklött nemesség esetében pedig nemesség felkérésére szükség nem lévén, nincs oklevél, mely a czimer származását igazolhatná. Az öröklött nemesség önkényesen nyult czimerhez. Ilyen lehet a Bölöny czimer is, melynek származását nem tudtam fölfedezni; ámbár ez még azért fölfedezhető lehet.

A Bölöny czimer: *Kék mezőben zöld téren öt águ korona felett pánczélos kar könyököl görbe magyar kardot tartva, melynek hegyére véres fő van szurva, a vért fölötti koronás sisak fölött magános csillag. A foszlány jobbról aranykék, balról ezüst vörös.*

Több fennmaradt régi pecsét közül, melyek ma már alig kivehetők, (vagy az okiratokról teljesen lekoptak) leg-tisztább a Bölöny Anna (Ugray Györgyné) által használt Bölöny pecsét egy 1806-ik évben kelt okiraton, melylyel Gáspár bátyjának adja ákosi malom jogát. Egészen ép a Bölöny Salamon (VI. Táblán) pecsétje, egy 1776 decz. 28-án kelt okiraton, melyben egy jobbágy állományát átadja báró Bánffy Mihálynak s a mely után csináltattam én is magamnak pecsétnyomót — a mint ezt fentebb említém. A Bölöny Anna pecsétjén mégis hibás az alsó rész, mert a pánczélos kar nem öt águ korona felett könyököl, hanem egy keresztbe vonalzott koczkázaton; egyébként a leírásnak megfelel. Több hiányos és elváltoztatott pecsétet láttam, melyek a terminológiától eltérően — számba nem vehetők; leginkább eltért e tekintetben I. György (III. T.) biharmegyei főszolgabíró, kinek pecsétjén már csak a görbe kardos könyöklő kar maradt meg a leírásból minden egyéb

más a pecséten; nincs meg alól, felül a korona; mások az oldalékitmények, foszlányok és fent a magános csillag helyett egy szál három-virágu tulipán foglal helyet. Ez nem Bölöny czimer. Mondom legjobb a Salamoné, mely látszólag a terminológiának teljesen megfelel és alakja is egészben tetszetős.

Ezen czimer alkatát egyebek közt leirta Ajtay Sámuel, ki azon Ajtay Miklósnak volt az utóda, a ki Bölöny Lajossal, Salamonnal együtt szintén Szomoldy testvér leányt vett nőül és a ki életidejét Bölöny Károlynál töltötte Szakácsiban, Váradon sat.

Foglalatoskodván Ajtay geneologiai összeköttetések levezetésével és összekapcsolásával, egyebek közt az Ujnémeti család nemzetségfáját is egybeállította (truncus Bartholomeus vixit 1551.) Ebben a családban leányágon négy nemzedéken alól a Szénás, Tyukodi, Nagy, Pap-Vid és Török család utódeként láthatók a Bölönyek is; mert Török Zsigmond leánya Török Krisztina Bölöny Sándorné lett (II. Sándor I. T.), kitől származtak le azután a II. Sándor utódok napjainkig. Ajtay — eként a Bölöny utódok összeírásával is törődvén — ezen Ujnémeti családfa aljára írta be a Bölöny czimert a fenti szöveg szerint és datálta keletkezését 1610 október hó 10-ki kelettel. Ajtay honnan vette ezt a dátumot? megmondani nem tudom, azért egyelőre ezt az időt kell elfogadnunk mégis a Bölöny czimer keletkezésére nézve.

Miképen keletkezett? azt még kevésbé tudom. Az lesz a bizonyos, hogy divat és családi önkény hozta létre; mert sem a magyarországi, sem az erdélyi királyi könyvekben, sem pedig előbb az erdélyi fejedelmek adományait kimutató hiteles helyek levéltárán föl nem található olyan hivatalos czimeradományozás, mely a nagybölöni Bölönyeknek szólana, kivéve a 3. 4. 5. 7. sz. alatti okmányokban felmutattatott fejedelmi nemesség-megerősítéseket, de ezek a mellék ág tagjainak adattak és azokban ez a czimer adományozás elő nem fordul.

A pecséten látható öt águ korona a 17-ik században

divattá vált, társadalmi szokásból került a czimerbe. A nemesi koronák ágai számainak meghatározása nem alapszik törvényen csak szokáson és pedig Franciaországból eredt szokáson. Az általánosan elfogadott szokás szerint pedig Magyarországon is a nemesi korona öt, a bárói hét, a grófi kilencz és a hercegi tizenegy ágat illetve pontot mutat. De ez ismétlem nincs megállapítva semmiféle törvénnyel. Épen azért pl. egy 1732 Nov. 6-án Bölöny Sándor, László és Zsuzsánna között fölvetett osztályos egyességen (18 sz. okmány) látható, hogy a bályaki Szénás Ferencz krasznavármegyei főjegyző pecsétjén (ez irta és tanuzta az egyességet) hét águ korona van, pedig a bályaki Szénások (később Szénássyak) csak a nemesi rendhez tartoztak, nem voltak bárók. Épen így a Zubovits család; sőt a vasvármegyei Töttösy család kilencz pontos koronát használ, ámbár csak a nemesi rendhez tartoztak. Ha nem szerénykedik az 1610-ben czimerre vágyó Bölöny, vehetett volna föl 5 águ korona helyett 9 águ koronát a Bölöny czimerbe, törvény nem tilalmazta s szokás alapján ma törvényesen lehetne viselni, — de hát én nem tudom mi hasznát lehetne venni ma már ennek a különbségnek. — A Károlyi grófok czimerében is eltérést látunk a rendes szokástól, 11 pontos koronát hordanak, a br. Babochay család koronája ellenben csak 5 águ sat.

A mint önkényes korona ágazatának különféle számszerű fölvétele és használata, épen olyan önkényes az avitikus nemességnél a czimer többi alkatrészeinek is a fölvétele és használata, nincs azoknak valamely külön meghatározható heraldikai jelentősége.

Legáltalánosabb czimer alak a halálfejes kardos kar, a mi van a Bölöny czimereken is. — Ennél a czimernél azonban van egy különös heraldikai érdekesség; ugyanis általános szokás szerint, akár önkényesen fölvet, akár adományozott czimerről legyen szó, mindenikben ugyanaz az alak látható a paizs közepén és a paizs felső részén szintén. Ha pl. van a paizs mezején egy görbékardos halálfejes kar, vagy van egy lovag tőrrel, avagy egy szál

3 virágu tulipán sat. ugyanaz van a paizs tetején is; de a Bölöny czimer eltér ezen egészen általános szokástól a kivételekhez és a paizs közepén könyöklő magyarkardos kar helyett a vért fölötti koronás sisakon magános csillag áll.

Ennek az eltérésnek az oka pedig az Érsekujváry család czimere, mely korábban keletkezhetett a Bölöny czimernél s a melyben az általános szokáshoz hiven, görbekardos halálfejes kar látható ugy bent a paizsban, mint a paizs felett. Közép-Szolnokmegye szolgabírája Érsekujváry Lajos írta és tanuzta Bölöny Anna által 1806. márcz. 17-én kiállított azon okiratot, melyben ákosi malomjogát Gáspár bátyjának hagyja; ezen az okiraton látható együtt ugy a Bölöny czimer paizs felett magános csillaggal, mint az Érsekujváry czimer paizs felett görbe kardos karral, egyebekben teljesen hasonló lévén a két czimer egymáshoz mindenkben a pecséten.

Krisztina Terjéni Istvánné	II. László neje Komáromi Klára	I. József neje Ugray Julia	Zsuzsánna Csatáry Sándorné	III. Gáspár neje Csanády Anna	Gismunda Gendy Györgyné	Anna Ugray Györgyné
Juliánna Török Józsefné Eszter Kálcsai Péterné I. Károly Szunyogh Zsófia - Ágnes	II. József neje Nedeczky Ferike V. Sándor szinezy Katalin	III. József neje Nedeczky Ferike V. Sándor	IV. Gáspár neje Gencsy Borb. Ignác I. Imre II. Zsigmond neje Szlágyi Ágnes	IV. József neje Harsányi Zsófia Gismunda Z. Kis Lajosné Eva Csontos Imréné Krisztina Csorba Farkasné	I. Ödön neje Farkas Otília Kálmán Fráter Ida II. György neje Gergely Póli Jeanette Sándi Imréné II. Menyhért	II. Ödön Károly Zoltán Beláné II. Imre Dezso Ernő Blanka Pál Alfrédné Andor II. György I. István Margit Etelka III. István Piroska
		Balog Ida (Iduczi Duci) Br. Wesselenyi Ferenczné (Örökbeve- dett leánya.)		Anna Szerdahelyi Elekné Erzsébet Veres Lajosné V. József neje Harsányi Johanna	II. Lajos Bölcszegi Róza	III. Zsigm. Emma Erzsébet Rozália

II. Sándor
(K-Szolnok m.
alispánja)
neje
Török Krisztina

I. Sándor
(Kraszn
alisp
né
Décsy
1640-

Mária
I. István
neje
Gománi Anna
1685
Vártiszt Sz.
Somlyón.

Klára
Biró Istvánné

II. Gáspár
Fejedelmi test-
őr (1620.)
adorgált fia
unokaöccse
I. Gáspárnak

I. Gáspár
1530 - 1624
fejedelmi titkár
Teleki Kata

Jakab
1612

A főág kimutatása.

Péter
(Illés fia.)
1459-ben Mik-
lósvárszék kö-
vete a megyes
országgyűlésen

Illés
1400

Ágnes Kácsi Péterné Juliánna Mária Katalin Visky Daniélné Anna	Ádám neje Bideskuty Mária	IV. Károly Károlina Krisztina Rozina III. Zsigmond IV. Sándor II. Ádám Mária Mária Zsuzsa III. Lajos Júlia Ágnes IV. József György Agnes V. Károly Kis Borbála	III. Ödön I. Ferenc IV. Sándor Nagy Juliánna I. Gyula V. Imre	IV. Károly VI. Imre II. Gyula
IV. Sándor neje Dombi Julia		III. Lajos Zsuzsa Júlia Ágnes IV. József György Agnes V. Károly Kis Borbála		
Mihály neje Bideskuty Teréz III. Imre neje Bideskuty H.		Nagy F.-né Eszter Varga L.-né IV. Imre		
Anna Veres Antalné Klára II. Ferenc neje Tóth Klára		IV. Károly III. Ferenc II. Elek IV. Lajos Júlia Csontosné Szilágyiné III. László Klára Bideskutyne Zsuzsa Biklaryné V. Lajos VI. Lajos Zsuzsanna V. Ferenc Szabó Lidia Biklary Szabóné IV. Imre Ágnes Kiss Balintné Henter S.-né Roza Albert Helena	Zsuzsa Dara Gáborné	
I. Dániel neje Molnar Kata, Bányai Rebeka I. Elek Petronella		VI. Lajos Zsuzsanna V. Ferenc Szabó Lidia Biklary Szabóné IV. Imre Ágnes Kiss Balintné Henter S.-né Roza Albert Helena	IV. József Viktória V. László Barnabás Erzsébet IV. Gáspár II. Andras	Gizella Zoltán V. László Barnabás Erzsébet IV. Gáspár II. Andras
VI. László neje Gutty Julia		Ágnes Kiss Balintné Henter S.-né Roza Albert Helena	Gergelyfi Zsuzsanna Torday G.-né (föltetve)	Erzsébet Veres Sándorné IV. György
I. Dénes neje Balog Zsuzsán.		Sámuel neje Veres Mária Pál neje Vajna Klára Mária Biklary Józsefné	VII. Sándor Krausz Szdomia	
Iréni II. Dániel III. György Klára Juliánna Agnes		Iréni neje Biklary Józsefné	Bálint neje Borcsányi Gizella II. Dénes Jancsó Ilona	Éva Gizella
Erzsébet Borbála				

Ilona
Gazdag Gy.-né

Gergely

I. Zsigmond
Vitéz Anna

János
Kökényesdy
Borbára
1628

Miklós

Okmánytár.

Okmánytár.

1. sz.

Tana Sámuel levele,

(egészben közölve a szövegben Lásd ott.)

2. sz.

Miklósvárszék és Sepsiszek közötti országos ítélet 1459-ben.

Lábatlani János székely és temesi ispán *az erdélyi részek Medgyesen tartott országgyűlésén* a király meghagyásából megvizsgáltatván a Miklósvárszék és Sepsiszek között *fenforgó pert*, Zsigmond és Mátyás király levelei alapján ítéletesen kimondja, *hogy Miklósvárszék Sepsiszéktől független törvényhatóság, s meghagyja Törcs, Höl-tővény és Királyköve várnagyainak, hogy szükség esetében Miklósvárszéket szabadságaiban oltalmazzák.* Kelt Medgyesen, 1459. november 26-án.

Nos Johannes de Labathlan Siculorum et Themesijensis Comes, Memorie Commendamus per presentes quibus expedit vniuersis, Quod cum nos partibus in istis ex speciali commissione Serenissimi principis et domini Matthie dei gracia Regis Hungarie, Dalmacie, Croatie etc. domini nostri naturalis fuissemus constituti, recepimus quasdam litteras sue serenitatis nobis in eo preceptorie loquentes, vt nos differenciam seu causam super facto separacionis *Sedis Zenthmijkloswara* a Sede *Sepsij Zenthgijerghzeke* vocata inter vniuersos Siculos ad vtramque Sedem pertinentes motam ot suscitatum reuidere et reseruato iuris ordine inter partes eandem concludere et fine debito *diffinere deberemus*. Quarum quidem litterarum Regiarum continenciam per omnia intelligentes, prefatam differenciam seu causam modo premissis inter partes motam, propter sui arduitatem ad congregationem generalem vniuersorum Nobilium parcium istarum Transsiluanorum, Siculorum et Saxonum *in Oppido Megijes* die dominico videlicet in festo beate Catherine virginis protunc affuturo celebrandam pro habenda maiori deliberacione et finali conclusione per nos et alios vniuersos Nobiles Siculos et Saxones, ibidem fienda duxeramus prorogandam, Tandem instante ipsa congregacione eorundem Nobilium Siculorum et Saxonum die preallegata in dicta Megijes tenta nobiscumque vnacum vniuersis Regnicolis constitutis, quoram *nobis et ipsis Regnicolis istarum parcium comparuerint*

*Agiles viri Andreas de Kálnok, Michael Was de Kerespataka, Anthonius Zekel de Kijlien, Johannes Daczo de Zalani, Paulus de Beseniew, et Petrus de Borosna, Siculi de predicta Sede Sepsij pro se personaliter et dictorum vniuersorum Siculorum ad eandem Sedem Sepsij pertinencium nominibus et in personis, tamquam actores, proposuerunt contra et aduersus Valentinum de Hijdweeg, **Petrum filium Elie de Bewlewn maiori**, Damianum Rijpo de Naghbaroth, ac ceteros vniuersos Siculos ad predictam Sedem Zenthmijkloswara pertinentes tamquam in causam attractos, eomodo quod dudum et ab antiquo, cuius memoriam hominum nemo comprehendit, prefata Sedes Zenthmijkloswara cum omnibus iure et iudicio ad Sedem Sepsij et presentim Sedem Zenthgierghzeke vocatam pertinuisset et pertinere deberet ac iudicatu ipsius Sedis Sepsij semper subiecta fuisset, sed prefati Siculi ad ipsam Sedem Zenthmijkloswara pertinentes eorum potencia mediante eandem Sedem Zenthmijkloswara de prefata Sede Sepsij et eiusdem iudicio et pretensione penitus alienauerint et sequestrauerint in preiudicium eiusdem Sedis et ipsius libertatum derogamen va'de magnum. Vnde facta responsione prefatus *Valentinus de Hijdweeg Siculus* in sua ac ptescriptorum vniuersorum siculorum in sepedicta Sede Zenthmijkloswara existencium nominibus et personis e medio aliorum Regnicolarum nobiscum pro iudicio sedencium exurgens, retulit ex aduerso quod prefata Sedes Zenthmijkloswara nunquam ad predictam Sedem Sepsij Zenthgierghzeke pertinuisset, et neque eius iudicio subiect fuisset *sed sola libertate in omnibus sicuti cetere Sedes Siculorum vtuntur*, et ipsa eo ordine functa fuisset, et hec sic facta fore nonnullis litteris superinde confectis, et Signanter litteris quondam Serenissimorum principum dominorum Sigismundi Romanorum imperatoris*) ac eciam Matthie moderni Regis Hungarie litteris annuentibus comprobabatur, *Unde nos auditis ambarum parcinm proposicionibus, Respoonsionibus et allegacionibus visisque et examinatis prefatis litteris et eisdem perlehtis, vnacum prefatis vniuersis Regnicolis in dicta congregatione generali existentibus repperimus in eisdem et Signanter in tenoribus prefatarum litterarum quondam domini Sigismundi Imperatoris etc. ac eciam ex Noua annuencia prescripti domini Matthie moderni Regis aperte comperimus prescriptam Sedem Zenthmijkloswara nunquam ad ipsam Sedem Sepsij pertinuisset, et neque eius iudicio subiecta fuisset, sed solum ipsius libertate fungeretur, et nec aliquo iure ipsi Sedi parere deberet*. Nosque vnacum vniuersis Regnicolis vide. icet Nobilibus *Siculis trium generum*, et Saxonibus, in dicta congregatione generali existentibus sic et taliter Sentencionaliter et Judicialiter decreuimus, quod nequaquam ipsa Sedes Zenthmijkloswara, aztefate Sede Sepsij annecti possit: vel aliquo iure eidem subiacere debeat, Sed solius libertate quam haberet, perdurare deberet, Ita*

*) Zsigmond király itt említett levelét, mely 1404-ben kelt, (Datum in censu nostro campestri terre Moraue nostre Oppido Kostely feria secunda proxima post festum beati Jacobi Anno domini 1404.) Bethlen Gábor 1616-iki átiratából, mely után azt mi is *főntebb LXXXI. szám alatt* egész terjedelmében közöltük, ismerte és töredékesen közölte is *Kállay Ferencz, A székelvekről 189, 190. l.*, ki azonban ez oklevél keltében az ujbabkori átirat hibáját követve hibásan irt Sostelyti Kostely helyett.

tamen, Quod quicumque a modo in posterum de pertinencijs Sedis Zenthmijkloswara ad prefatam Sedem Sepsij pertinere et audire vellet, talis in amissione omnium honorum suorum et Sentencia Capitali conuinceretur ipso facto presencium per vigorem. Quocirca vobis Egregijs Casteilanis *Castrorum Thercz Heltwen et Kijrakelwe* vocatorum*) nunc constitutis et in futurum constituendis, in persona Regie Maiestatis harum serie presencium firmissime committimus et mandamus, quatinus prefatos viuersos Siculos ad dictam Sedem Zenthmijklosvara pertinentes et eorum quemlibet in ipsa Sede Zenthmijklosvara, et eius libertate tam contra sepefatos Siculos ad Sedem Sepsij pertinentes quam eciam alios quoscumque illegitimos impetitores et perturbare volentes defendatis et protegatis dum necesse fuerit et opportunum, et Secus amore Justicie non facturi, presentibus queque perlectis exhibenti restitutis. Datum in Meggijes predicta Secundo die dicte congregationis generalis, Anno domini nomini Millesimo Quadringentesimo Quinquagesimo nono.

3. sz.

Böllöni Péter és Mátyás nemes levele 1584-ből.

Másolat. Peditatus Agilium Petri et Mathaei Beoleony ac Pauli Solium **de Potian** in sede siculicali Kizdy commorantium. Anno Domini millesimo quingentesimo octuagesimo quarto. Decima die mensis Janii. Illustrissimus Dominus Sigismundus Bathory de Somlio, vaivoda Transsilvaniae et siculorum comes etc. Providos agiles Petrum et Mathaeum Beoleony ac Paulum Solium de Polian in sede Kizdy commorantes *pedites scilicet pixidarius, antea etiam in numerum peditum pixidariorum conscriptos* ad intercessionem suorum consiliariorum denuo *in ordinem eorum peditum annumeravit, domosque ipsorum Petri* videlicet et Mathaei Beoleony, in vicinitatibus demorum Andreae Pál et Petri Kowachy, Pailli veror Solium in vicinitatibus Joannis Borzolo et Antonii Zabo, *una cum terris quibusdam* arabitibus, vulgo *Keoleskerth* nec non foeneto *Kerekto* appellato, *ac alias quaslibet* ipsorum haereditates, in praedicta passessione Polian, in sede Kizdy *existenti* habitas, *ipsos juste et legitime concernentes ab omni censuum taxarium et contributionum ordinariorum et extraordinariorum, servitorum quorumlibet plebeorum exhibitione, decimarumque et nonarum solutione,* sub conditionibus quibus dictore sedis pedites eidem suae Celitudini ad inserviendum adotriziti sunt, *exemit et supportavit atque liberavit* Albae Juliae.

*) Valamint a Kilyéni Székely Mihály által kiadott *Székely nemzet constitucioi*-ban 20. l., ugy gróf Kemény József sajátkezü másolatában is, melyet ezen oklevélnek vele ugyanesak Székely Mihály által közölt egyszerű másolatából vett, castrorum *Therczheltwen* áll, de kétségtelenül hibásan, mert itt *Törzs és Höltyvény* várai értendők a Barczaságon. Az általunk másolt 1531-ki megerősítő levélben e két vár neve oly közel van egymáshoz irva, hogy csaknem egyszónak látszik, s ez vitte a régi másolókat tévedésbe, hogy e két vár nevét egybeírják. *A harmadik vár Királyköve* a Sepsiszek és Oláhország között elhuzódó határhavasokban az ugynevezett *Királykő*-n állott.

Bölöni Gergely, István, Péter, Miklós nemes levele 1609.

Másolat. Primipilatus agilis Gregorii Beoleony ac per eum Stephani, Petri et Nicolai similiter Beoleony cum domus exemptione in possessione *Felseo Chiarnaton* in sede Kizdiensi. Anno dimini 1609. in civitate Colosvariensi die decima quarta mensis detobris serenissimus princeps dominus et dominus noster elementissimus praedictum agilem *Gregorius Beoleony de Felseo Chiarnaton* ac pex eum *Stephanum Petrum* et *Nicolaum* similiter *Beoleony idem* de dicta Felseo Charnaton, *ipsorumque heredes et posteritates universis e numeao reliquorum libertinorum sicnlorum exemiit* ac in coetum et numerum reliquorum versorum *primipilorum annumerandos, aggregandos, cooplandos et ascribendos duxit* etc. Et nihilominus *domum* eorundem in possessione praescripta Chiarnaton vicinitatibusque domorum nobilium agilium Michaelis Mikacz ab una ac Thomae Zaniszló partibus abaltera in sede siculicali Kizdi existenti habitam ab omni *censurum, taxarum et contributionom* tam *ordinariorum quam extraordinariorum*, subsidiique et lucri camerae suae serenitati solutione, servitiorum quorumlibet plebeorum et similium exhibitione, item seminaturas, alladiaturas, agricolationes et *alias quaslibet* hereditates ipsorum i dicta possessione Felseo Chiarnaton, *quas juste et legitime possident, a decimarum, nouarum* etc. in *perpetuom exemiit, supportavit et nobilitavit, prout* etc. Datum die, anno et loco in praenotatis.

Magyarul:

Magyar királyi országos levéltár.

(1609. Gyulafehérvári káptalan 5. Liber Regius 382.)

Báthori Gábor fejedelem.

Lófejú nemes székely Beoleony György és általa hasonlóképen Bölöni István, Péter és Miklós felső Csernátonyi kézdiszéki kiváltságos birtokosok. — Kolozsvárt 1609. október 14-én a mi kegyelmes fejedelmünk és urunk (Báthory Gábor), elől nevezett nemes Beoleony Györgyöt Felső-Csernátonból és általa Istvánt, Péter és Miklóst szintén Bölönit ugyan onnan és azoknak örököseit s minden utódait a többi székely szabadosok számából kiveszi és a többi igazi lófejú székelyek számába befogadja, beveszi, beírja, bevezeti. És nem kevésbé azoknak házát, birtokát az előirt Csernáton községben, mely van a nemes és jeles Mihálcz Mihály szomszédságában, egyfelől Szaniszló Tamás mellett másfelől Kézdi-Székben — minden rovatal, taxa, adó alól kiveszi, legyen az rendes vagy rendkívüli, azonkívül a segélyadás, kincstári követelés, a köznép szokott szolgálata alól hasonlóképen, továbbá vetéseiket, nemesi jogaikat, földjeiket és egyéb örökségeiket, melyeket Felső-Csernátonban igazságosan és törvényesen bírnak — a 10-ed és 9-ed alól hasonlóképen örökre kiveszi, megerősíti, megneemesíti, amint elől mondatott sat

Kelt az előlirt helyen és napon.

Böllöni Bálint nemes levele 1608.

Másolat. Nos Gabriel Báthory Dei gratia Transylvaniae Princeps, partium regui Hungariae dominus et Siculorum Comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod nos cum ad nonnullorum fidelium dominorum consiliariorum nostrorum singularem intercessionem nobis propterea factam. Tum vero attentis et conside, ratis fidelitate et fidelibus servitiis fidelium nostrorum nobilium, agiliu Francisci Gálffy, Lucae Zabu, Francisci Tóth, Melchioris Gal, Stephani Gal, Nicolai Péterfi, Blasy Veres, Thomae Janosy, Euserici Chont, Joannis Kompot, Joannis Czont de Mogioros, Michaelis Demeter, Michaelis Lazlo, Petri Kis, Michaelis Nagy de Torbozló, Fabiani Tanko, Joannis Kys, Petry Kys, Benedicti Zabo, Auntony Zaz, Nicolai Muzka, Joannis Literati de Zent Imreh, Balthasaris Nagy, Nicolaj Bondor, Gregorij Hegy de Rigmány, Petri Vas de Szent Simon, Georgy Kys, Casparis Szekely, Emerici Nagy, Georgii Fodor, Nicolai Molnár, Andrei Zekely, Andreae Bodony, Michaelis Keovesdi de *Havad*, **Valentini Böllöni**, Stephany Georffy, Andreae Simon, Michaelis Jakab, Joannis Kyzdy, *Andreae Pal*, Petri Lazlo, Joannis Balassy, Nicolai Hegy, Melchivis Tanczos de Vadasd, Michaelis Kys, Stephani Truphan, Martini Varga, Georgy Kovacz, Petri Kozma de Havadtheó, Gregory Patkos, Stephani Patkos, Demetrii Nagy, Blasy Gegesy, Stephani Kutas, Georgy de Zent Gerecze, Michaelis Veres, Michaelis Chybi de Erdeó Zent Georgy, Emerici Heosy, Nicolai Fodor, Joannis Gal de Zent Lazlo, Demetry Killien, Gregory Zaz, Michaelis Gal, Georgy Nemes, Michaelis Nemes de Zent István, Emerici Kovaczi Michaelis Bernad, Andreae Kys alias Molnar, Martini Zaz, Petri Zekely, Stephani Abody, Joannis Abody, Joannis Molnar alias Kys, Mattiae Bernald de Makfalvai Petri Tamas, Joannis Katona, Demetry Ferencz, Pauli Kys, Michaelis Biro, Valentin Nagy, Andreae Jánosi de Abod, Pauli Kys, Michaelis Kys Simonfy, Joannis Suba Petri Lazló de Geges, Michaelis Zabody, Pauli Nagy, Lucae Nagy de Bere, Michaelis Illies, Pauli Kasa de Sepreőd, Georgy Gegesy, Petri Gegesy, Pauli Gegesy, Matthae Gegesy, Joannis Biró, Petri Kovacz, Michaelis Kovaczy de Andrásfalva, Gregory, Balassy de Zent Anna, Nicolai Tóth, Andreae Mynhart, Petri Bertalan de Zeredai Matthiae Varga, Petri Simonfy, Andreae Sepreödi, Valentini Salad, Francisci Zekelji Nicolai Nagy de Kibed, Georgy Abody, Joannis Kendey de Kendeó, Emerici Zabod de Galambod, Andreae Nemes, Georgy Kovacz, Joannis Benedekfy, Petri Varga, Andreae Tanczos, Stephani Balassy, Andreae Huzar, Andreae Killien de Chiokfalva *peditum nostrorum pixidariorum zedis Siculicalis* Marus sub ducatu *egregy* Petri Zeoke de Mogyorós existentium, qui ipsi nobis et huius regno nostro pro locorum et temporum varietate fideli, ter *exetibuerunt* et impenderunt, ac in futurum quoque exhibiturum et impenturum ezt (sic!) Eosdem pedites pixidarios denuo in coretum et nume, rum *reliquorum peditum pixidariorum dictae sedis siculicalis Maros referendos annumerandos*, aggregandos, cooptandos et ascribendos domos *comdem* in praeallegatis possessionibus et quibuslibet ricinitatibus ab in praedicta sede siculicale Maros existentes et habitas ab *omnicensuum taxarum et contributionum nostrarum, tam ordinariaum, quam ordinarium subsidyque et lucri Camerae* nostrae solutioni

ac servetiorum quorumlibet plebeorum et civilium et *alias quaslibet haereditates siculicales, ipsorum, quas in dictu sede siculicali ubivis juste et legitime posside, rent a decimarum, nonarum et capetiarum* nobis et successoribus nostris proveuire debentium pensione, quam diu erga nos successoribusque nostris in fide atque servitys nostris ad quae delecti et destinati sunt permanserint *gratiose eximendos* et supportandos duximmo. Quedmodum referinnus, aggregamus, cooptamno, adscribimus eximimus et supportamus praesentium per rigorem. Ita tamen et *ipsi haeredesque et posteritates ipsorum universi more caeterorum peditum* pixidariorum nostrorum bonis et ad bellum idomeis gladys pixidibusque alyisque instrumentis militaribus decenter instructi, ad mandata nostra successorumque *nostrorum in defensione huius regni* tempore secessitatis *sine mora occurrere in omnibus bellicis expeditionibus* tam generalibus, quam partialibus interesse, ibique cum omnium fakultatium suarum *atque etiam vitae extremo periculo inservire fidelemque patriae operam navare debent* et sint astricti, *liberis* autem et haereditatibus ipsorum hanc *libertatem et immonitatem ea lege et condicione concadere et servare volumus et ii, qui post mortem paternam* in tevera zemanserint etate postquam adolverint ipsimet *in personis propriys militare et iaservire debeant et tencantur*. Quocirca spectatilem ac magnificum dominum Balthasarem Kornis de Buzka consiliarium nostrum universitatisque Liculorum generalem capitaneum per praesentes requirimus vobis autem generosis, egregys, nobilibus et agilibus capitaneo, iudici, vicejudicibusque regys dicatoribus, decimatoribus, connumeratoribus et exactoribus quarumcunque contributionum nostrarum autelatae sedis siculicalis Maros, nec non providis iudicibus et juratis civibus praefatarum possessionum, theloniatoribus oppidi nostri Maros-Vásárhely, eorumque vicesgerentibus modernis scilicet et futuris quoque pro tempore constituendis, cunctis etiam alys quorum interest seu intererit praesentium notitiam habituris *harum serie commissimus et mandamus* firmiter, quatenno acceptis praesentibus praesentibus (sic!) nos quoque a modo deinceps successivis *semper temporibus praenotatos pedites pixidarios iptorumque haeredes et posteritates* universos ratione praescriptarum domorum et haereditatum allodiaturarum et agricolationum suarum *ad nullam censuum taxarum et contributionum* nostrarum tam *ordinariam, quam extraordinarium subsidyque et lucri camerae nostrae* solutionem, servitorum quorumlibet, plebeorum et civilium exhibitionem, nec non decimarum, monarum et capetiarum pensionem *cogere et compellere vel propterea eodem in personis rebusque et bonis ipsorum universis impendere, turbare molestare et dominificare minime, praesumatis vel sitis ausi modo aliquali. Secut non facturi*; praesentibus perfectis extribenti restitutis. In cuju rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes literas nostras pendentis et antentici sigillis nostri monimime roboratas, *memoratis peditibus nostris pixidarys, haeredibusque et posteritatibus ipsorum* universis gratiose dandas duximus et concedendas. Datum Albae Juliae die decima mensis Juny, Anno Domini Millesinro Sexentesimo octavo.

Bölnön község constitutioja 1690.

Történeti lapok. (1874. május 10. 6. sz.) 1-ső évfoly. K. Papp Miklós.

Bölnfalvának az 1690-ik esztendőbe'i állapotban való Várba romlásnak idején közönséges akarathból lett Constitutio:

Mivel az Isten ő felsége az bűnért ez nyomon Hazánkra felhozta böles ítéletének súlyos ostorát és minket mostan közönségesen kegyetlen Ellenségnek Országunkba való beütésével fenyeget, tetszett mindnyájunknak falustól egyenlő akarathból, hogy mivel a mostani szoros ügyünkben mi nekünk is bo'dog emlékezetű Eleinktől ez helyben épített kisded kastélyocskába kellett szorulnunk, Várbeli Tisztek választassanak és azokból minden rendek, u. m. Falusiak, Jövevények, Nemes, Lófő, Darabont, Jobbágy, sőt még az *Ecclesiái személyek eleibe is* Törvények irattassanak, mely szerint a tisztektől mindenek dependeálni tartozzanak, hogy ez féle szorulásban mind a várban való engedetlenek, vagy a faluban kóborlók érdemek szerint büntetődjenek s mint *mindenek az Ellenségnek rabságától megoltalmaztassanak*. Választottunk annakokáért egyező értelemből várbeli kapitányoknak Nemes és Nemzetes Ferenczi Zsigmond és Rác Ábrahám uramékat ő Kegyelmeiket — ő kegyelmek mellé pedig törvénytevő Birákoknak, Hadnagyoknak és porkoláboknak választottuk. Szennyes Istvánt, Nagy Miklóst, Illyés Ferenczet, Budai Jánost, Domokos Benedeket, Botos Györgyöt, ifjabb Gazdag Jánost.

A Törvényeknek punctumai így következnek:

1. Istennek kegyes ígérete: Hivj segítségül a te nyomoruságodnak az idején, meghallgatlak tégedet. Szükséges azért reggel és estve könyörgésünk által ő Felséget (az Isten a császár) megtalálunk; valakik azért a kik (én a harangszót halljuk és a könyörgésekre reá érkezhethnének s tunyaságuk miatt elmulasztják, büntetődjenek ad Dr. 24 — mely büntetésnek harmad része vár szükségére fordíttassék, két része a Tiszteké legyen.

2. Nap lemente után minden ember, akár mezőről, akár Faluból a Sorompón belől helyére takarodják — mert a kik annak utánna az őrzőktől künn találatnak megfogattatnak, első cselekedeteikről, ha jó mentséget nem adhatnak, büntetődjenek ad. fl. 3 (királyig lehetett ellene menni azért épen 3 fő (én), másodszor ugyanazonok künn tapasztaltatván, *meghallyanak* mint nyilvánvaló kóborlók, ide értetvén a másunnan ide *cunfugiáltattak is*.

3. Jézus kiáltás után estve s reggel az Várból Tisztek hire nélkül ki menni senki ne merészelden — hogy így a mi gonoszság a faluban esik, jó móddal végre mehessenek, ki cselekedte, az ilyenek ad fl. 3. büntetődjenek totites quoties.

4. Valakik a Várbeli Tiszteknek szavakat nem fogadnak, vagy ellenek támadást tennének, vagy illetlen gyalázatos szókkal illetnék, a fegyverfogásért, rájuk való támadásért *fél kezek vágattassék el* — az illetlen gyalázásokért büntetődjenek pedig ad fl. 24.

5. A beszorult emberek között, ha mi verekedés, vértétel, szidás, morgolódás léssen, azokat a Várbeli Kapitányok arra rendelt emberekkel együtt végképen, iga-

zitsák Törvény szerint, minden tovább való halogatás nélkül — úgy hogy a ki halált halállal, a birsággal, birságot fizessen.

6. Isten káromlásokért, szitkozódásokért van az országunknak írott Törvénye — büntetődjenek a szerint — akadjanak fel érte.

7. A Lopók más ember életén dülők érdemek szerint büntetődjenek, mint az Ország Articulusa tartja.

8. Ha valaki eltévelyedett marhát, vagy egyéb egyetmást talál, tartozzék Tiszt kezéhez adni, ha e'itkollya, mint lopó büntetődjék.

9. Mivel a szükség úgy hozta, hogy kastélyunkba bé kellett szorulnunk, senki közülünk el ne merészeljen szökni, vagy kimenni hír nélkül — hogy valamikenek Ellenség kezébe ne essék és ott kinoztatván, kinnyához képest a Várbeliekre veszedelmet ne hozzon, ha a kik cselekednék, akár hol találtassanak, akár mely időben, halljanak meg érte.

10. Minden, valaki pro-refugio idejő akárhunnét, úgy fogathatik bé, hogy maga is itt legyen s együtt oltalmazza velünk mint Kastélyunkat, mint maga javait — ha ki nem cselekeddi, maradjon falu számára minden Bonuma, melyet a Várba takarítsanak.

11. Isten megmarasztva benniünköt a Várból való kiköltözésben a Tisztek szabjanak rendet, a kik ahhoz nem tartják magukat s Tisztek hire nélkül költöződnek, büntetődjenek ad fl. 6. és így elsőben az idegenek, azután a Tisztek rendszerint.

12. Az igaztétel a Várbéli Bónumokból legyen, a ki min elmarad, ha annyi nem lenne, külső Javainak um. örökségének harmad része az Ecclesiák számára (unit. és ref.), a két részinek felét a Tisztek leváltják, fele legyen Falu számára (nota infiditatis stb.)

13. Ha fizetni kell idegen ellenségnek, a másunnan idejött emberek velünk együtt Contribualjanak.

14. Minden utakon módokon a Várbeli tisztek megmaradásra való dolgokat feltalálván, egyező értelemről, annak egy szóval a Várban levő minden rendek engedelmeskedjenek.

15. Ha kiket strázsára állítanak, elejekbe adott Instonctiojukhoz magokat nem tartják, tunyaságok vagy vigyázatlanságok mián valami zendülés, vagy riadás támadna, hallyon meg érte.

16. A mely asszony emberek veszekednek és kötődnek egymás felett, a részesek poeniteallyanak a kézi kalodában.

17. Mindezekre a fent megirt pontumokra kívántatik egyező megegyezések a Falubelieknek és idegeneknek — az pedig hogy állandóbb legyen, — a mostani falus Bíró Bozós Máthé több fenn specificalt hecsületes Emberekkel együtt pecsételjen meg falu képiben. az idegenek közül is ha kik akarják, hogy állandóbb lehessen Istenes igyekezetünk — mely e szerint való Conclusumban jelen vo't. Tekintetes Nemzetes Kalnoki Farkas uram ő kegyelme is s approbálta és lótt minden Contradictio nélkül.

Scriba pro illiteratis Indicibus.

Botos Mathé Juratus Judet (L. S.)

Sigismundus Litterati (L. S.)

Ilyés Ferencz (L. S.)

Ats Ferencz mp.

Abrahamus Rác mp. (L. S.)

Sennyes István mp. (L. S.)

Nagy Miklós mp. (L. S.)

Budai János mp. (L. S.)

Domokos Benedek (L. S.)

Botos György (L. S.)

Gazdag János jun. mp. (L. S.)

Anno 1691 etie 12 Maj Bölönfalva közönsége megegyezett akaratból a le-
vélben specificalt személyeket azon megirt törvények és punctumok szerint a do-
lognak s Törvényeknek igazgatására ad Annum hunc praesentem helyben hadják,
me'yre is azon megirt personák hűtellel kötelezzék magokat, hogy mindennek ked-
vezés nélkül igaz Törvényt szolgáltatnak, az kik pedig úm. Nagy Miklós mivel erő-
telenséggel mentegette magát, s Tisztinek viselésére alkatmatlannak esmérte magát,
elbucsuzék s helyette választottuk Porkolábnak Nagy Gergelyt Primipilust, Illyés
Ferenczet pedig mivel Isten e világból kiszollította, választottuk helyette Domokos
Jánost primor; — e mostani irásunkat pedig jelen nem lévén a Bölöni falus Biró
falu képeben Mikó Miklós, ki is a mostan választott két személyekkel edgyűt
megpecsételé, Jide sua Christiana mediante.

— Nagy Gergely (L. S.)

Mikó Miklós (L. S.)

Domokos János (L. S.)

Irtam az Bölöni Unitaria Ecclesia Ládájában lévő originalisból. — Bölönben
Die 19—a July 1830.

Mikó Lőrincz.

7. sz.

Bölöni György, Miklós nemes levele 1619.

*I. Bethlen Gábor fejedelem adománylevele.**

Mi Gábor, Isten kegyelméből Erdély fejedelme, Magyarország részeinek ura
és a Székelyek Ispánja. Adjuk emlékezetül ezen levelünkben, jelentvén mindeneknek
a kiknek illik, hogy midőn elmúlt háboruságos időben a mi számlálhatatlan bűneink-
kel az Isten boszuállását méltán magunkra vonván, az országnak több megfize-
tetlen kárai és kimondhatatlan romlásai között, a mi mezővárosunknak, mostan
pusztán álló Uj-Tordának lakosait, rész szerint a kik a templomba bezárkoztak volt
föltökbén és a magok oltalmára, a felsőges Római Császárnak régi hires Bástá György
nevű fő-generalissága alatt levő vitézeinek véres fegyvere minden személyválogatás
nélkül egy napon megölte; rész szerint pedig a kik azon említett veszedelemből
megmaradtak vala, ide s tova oszolván, az éhség és dőghalál megemésztette; s így
ezek elfogyván az ő városuk mint nem embereknek, hanem inkább vadaknak bar-
langja a sok tövis bokrok felnővén, mind e mai napig pusztán állott volna, ez iránt
tanácskoznunk és elmélkednünk kellett arról, hogy ezen hires és jó termőhely tovább
lakosok nélkül ne lenne, hanem a mi fejedelmi kegyelmességünkben ülnek meg olyan

* Ezen okmány latinnyelven irt eredetije az uj-tordai ref. egyház levéltárában
őriztetik. — A másolat, melyet itt közlök, XVII-ik századbeli fordítás, mely szintén
az említett levéltárban van.

emberek, a kik minekünk és az országnak szolgálnak és lakhassanak ott, hogy így az odaszálló népnek sokaságával megékesítettén, végső romlásából és elpusztult állapotjából elébbeni díszes állapotjára visszatérne. Minthogy pedig a mi hűséges *udvari gyalog vitézeink* Nemzetes Fiaidfalvi Geréb András kapitánysága alatt levők, nevezetesen a jeles és vitéz hadnagy Somogyi György, Cziereő Miklós szintén hadnagyokat; Nagy Ábrahám, Károly László, Ujvári Mihály, Oláh Mihály, Deli György alhadnagyokat; Hatvan Pál, Dóczi Mihály, Vadas Ferencz, Cziáni János, Rácz István, Burdohán András, Kovács Péter, Heturi Márton, Beli Farkas, Czege György, Geödiházi Nagy Mihály, Enyedi János, Bende Mihály, Kesz i Bálint, Keresztély János, Irsai Gáspár, Almási István, Péczi György, Szaboczi Tamás, Keresbányai Mihály, Szakadathi János, *Bánhegyesi Szabó Gergely*, Keméndi István, Kozák György, Nagy Mihály, Otomány György, Pántos András, Nagy Mátyás, Magóczi Mihály, Nagy Mihály, Georffi László, Nagy András, Nagy Lőrincz, Vince Tamás, Farkas János tizedesek; Sajgó János, Makrai István, Kenesei Mátyás, zászlótartók; Balogh Demeter, Deső Mihály, Sóvágó Imre, Zylágyi György, Dési Péter, Sipos Antal, Sipos Mátyás, Sipos György, Zamosi János, Lugosi Mihály, Márton András, Jákó Máté, Jenei István, Bodó János, Nagy Miklós, Hidvégi János, Baranyai István, Jákó István, Hajdu Péter, Simon Péter, Nagy András, ***Beoleni György***, Bakoni János, Nagy Mihály, Incze István, Kis János, Bihari István, Sárdi István, Dévai Ábrahám, Lippai Lőrincz, Vas János, Telegdi Nagy János, Zaboczi Imre, Szécsi Mihály, Juhos Jakab, Nagy Mihály, Ilyefalvi Simon, ***Beolooni Miklós***, Létai Balázs, Kolosi Miklós, Horváth Mátyás, Komáromi György, Ferenczi Mihály, Benkő János, Horváth Tamás. Teoreok István, Kopoczi Mihály, Kis János, Tar Bálint, Zaboczi Gergely, Csizmadia Miklós, Deczei Gáspár, Thuri Gáspár, Kovács Mihály, Kapitán Péter, Keövári Tamás, Nagy Simon, Konyárdi Pál, Szilágyi Lázár, Horváth István, Monostori István, Genietei Lukács, Ajtoni Mihály, Nagy Imre, Nagy Mátyás, Kalotaszegi Tóbiás, Telki Tamás, Nagy Kosztin, Szilágyi Mihály, Nagy István, Szegedi István, Baczoni György, Kassai László, Salai Tamás, Farkas János, Gál András, Mezei Péter, Nagy Márton, Nyitrai István, Tordai György, Balogh Péter, Nagy András, Pál János, Sófalusai Gergely, Mezei Máté, Nagy István, Varga János, Fazekas János, Kovács Balázs, Lukács István, Jenei Miklós, Botos Gergely, *Litteratus János*, Zakariás Miklós, Tordai András, Nagy János, Nagy Péter, Beczei János, Fejérvári Márton, Kolosvári Mihály, Nagy Mihály, Teoreok János, Balogh Mihály, Nagy András, Széke'y Pál, Nagy Pál, Kovács Balázs, Rácz Péter, Botos György, Szentimrei Kovács János, Nagy Mihály, Szederjesi György, Kezi Ambrus, Georffi Tamás. Sámson István, Nagy László, Ferenczi János, Zárazberki György, Teleki Makó György, Sándor Miklós, Szabó György, Hé István, Farkas János, Jakabos György, Farkas István, Ujlaki András, Mindszenti István, Bánrévi Péter, Szöllősy György, Kapuczi Mihály, Nagy András, Harasztosi György, Nagy István, Zilágyi Mihály, Kereszturi György, Szilágyi Demeter, Szilágyi Miklós, Székely István, Nagy-Hunyadi Miklós, Vitéz Mihály, Andrási János, Panolai Mihály, Teoreok János. Sándor János, Fekete Mózes, Székely János, Fazakas Mihály, Czink Boldizsár, Király Ferencz Szabó János, Szabó Márton, *Kósa György*, Létai Keresztély, Kovács István, Borosnyai Ferencz, Serfőző Márton, Angyalosi Márton, Balogh István, Balogh Orbán, Fazekas Péter, Oláh János, Sipos Mihály, Berda Péter,

Kovács László, Török István, Mező Pál, Bányai Péter, Kovács János, Komáromi János, Alpereti István, Keörossi Miklós, Thuri Gergely, Sárosi Miklós, Balássi János, Fekete István, Nagy György, Erszényes István, Nagy Márton, Nagy János, Török Mihály, Kis László, Nagy István. Fodor István, Veress János, Kovács András, Bányai István, Katona Mihály, Nagy Bálint, Demeter Pál, *Szabó Péter*, Szilágyi Demeter, Zilágyi Lukács, Zilágyi Ferencz, Gagy Domokos, Pinkóczi István, Pálósi János, Eteődi István, Csizmadia István, Varga István, Demjén Péter, Kuthi János, Demeter János, Geczei Fábián, Geczei Mátyás, Nagy János, Kis Mihály, Oláh János, Nagy András, Nagy István, Gebeleos Imre, Szász János, Lengyel Tamás, Fegyvernek János, Fodor György, Sándor Tamás, Csalókeőzi Ambrus, Szathmári István, Nagy János, Rácz István, Lakatos Péter, Nagy István, Székely Mihály, Kovács János, Makkai Pál, Keövendy György, Keövendy Miklós, Balogh János, Lengyel Junos, Kozák György, Gáfi Márton. Horváth Mihály, Füleki Pál, Syra András, Syra Lőrincz, Révi István, Nagy Gergely, Pánthos György, Szegedi István, Erdélyi János, Szent-Andrási Márton, Székely Márton, Szerdahelyi István, Fejérvizi Péter, Bándi Mihály, Belényesi Péter, Kiss György, Magyar András, Sárdi János, Homoki János, Szabó Benedek, Fábián Balázs, Nagy Zágoni Lukács, Erdélyi István, Alszegei János, Keszi Mihály, Sebestyén Bálint, Fagyias Bálint, Székely András, Nádasdi Balázs, Burján Mihály, Lázár Péter, Máramarosi Nagy János, Borbély János, Ferencz Miklós, Székely Ferencz, Thesátfalvi Mátyás, Rápolthi Talbók Péter, Jólakó Tamás, Ilosvai Dó Mihály, Kochis György, Benczi Albert. Demeter János, Daróczi Bálint, Nyitrai András, Nagy György, Pál János, *Litteráti György*, Zahari János, Terebesi György, Bozási Nagy György, Halmádi Lukács, Salánki János, Bagaméri Márton, Váraljai Mihály, Budai János, Kis Miklós, Eördögh Mihály, Balogh Gergely, Szepesi György, Kőröspataki Mihály, Sárdi György, Sárközi Gergely, Szabó Mihály, Keövendy István, Mojzes György, Moré Gergely, Nagy András, Nagy Demeter eleitől fogván minékünk, és ennek az Erdély országának sokat használt és *mi mellettünk lévén szüntelen*, minden ő rájuk bízott dolgokban hűségesen és állhatatosan szolgáltak s hisszük, hogy tovább is azon hűséggel és serénységgel fognak szolgálni *az egész megnevezett pnszta mezővárost, ugymint Uj-Tordát*, mely vagyon Torda vármegyében, *a mi egész királyi jussunkat*, ha mi azon a helyen egyébiránt is akármi módon lenne és mindenemű jó ókkal-móddal adást illetne, minden hozzátartozó hasznaival, úgy mint szántó-földeivel, mivelt és miveetlen mezeivel, szénatermő réteivel, szőeivel és szőlő-hegyeivel, folyóvízeivel és halastóival, malmaival és azoknak helyeivel, egy szóval minden hozzátartozó és akármi neven nevezendő hasznaival együtt, melyek eleitől fogva és jus szerint odavalók voltak és ezután odavalóknak kell lenni, az ő igaz, és régi határok alatt lévén, az említett fő- és *vicehadnagyainknak, zászlótartóinknak és a több megnevezett udvari gyaloginknak és az ő utánok következő mindkét ágon levő maradékaiknak*, adtuk, ajándékoztuk és conferaltuk, a mint hogy adjuk, ajándékozzuk és conferaljuk, hogy örökös és megváltozhatlan jus szerint elfoglalják birják, és űvék legyen, mindazonáltal mások jussának sérelme nélkül. Ezenkívül az említett Torda vármegyében levő Torda városát minden rendes és rendkívül való adózásainknak, taxainknak és kamaraházunkhoz való segítségnek és dézmának adása alól, úgy minden paraszti és közönséges *szolgálatnak terhe alól örökösen kivettük*,

kisegítettük és *megnemesítettük*; és annak felette a mely napokon ezen város virágzó állapotjában sokadalmak és hetivásárok szoktak volt lenni, ezután is más városoknak és helyeknek privilegiumai sérelme nélkül meglenni és ezt a piaczkon ugy, a hol megengedtük, megkiáltani megengedjük ezen levelünknek erejével. Minek okáért közönségesen és személy szerint, Nagyságos, Nemzetes, Nemes fő- és viceispányoknak, ítélő bírának és a sokszor emitett Torda vármegye mindenféle adófelszedőinek és perceptorainak és akármely állapotban, rendben és méltóságban levő minden embereknek, mostaniaknak tudniillik és jövődöbelieknek, ezen levelünk rendében hagyjuk és parancsoljuk erősen, hogy ti és ez napságtól fogva ennek utána következő időkhben az említett fő és vicehadnagyokat, tizedeseket, zászlóartókat és a mi többi udvari gyaloginkat, a kik az említett Uj-Tordába fognak letelepedni és *azoknak mindkét ágon levő örökös maradékeit* az említett város iránt semminemű adózásoknak, taxáknak és mind rendes, mind rendkívül való fizetéseknek és kamaraházunkhoz való szolgálatnak, dézmának adására és akármely paraszti közönséges szolgálatra kényszeríteni és hajtani vagy ennek felette ugyan őket személyekben, marhájokban és akármely javakban megbántani; és a közölök való kalmárokat, kereskedő és utonjáró embereket megháborítani, megbusítani, vagy akármilyen módon megkárosítani semmiképen ne merészéljete: hanem azon említett várost minden közönséges teherviselés alól az említett mód szerint kivétettnék, megnemesítettnek tartásatok minden módon. Más különben ne cselekedjete. Ezen levelünk minekutánna elolvastatik, az előmutató személyeknek visszaadassék. Végezetre pedig, hogy a mi ő irántok való fejedelmi kegyelmünk a maradékoknál is emlékezetben legyen, ez okon az említett hadnagyokat, tizedeseket, zászlóartókat és mind a többi udvari gyalogjainkat és másokat is, kik az alább megemlített mód szerint a megnevezett Uj-Torda városába fognak telepedni, *kik eddig nemesek voltak, ujabbán is megnemesítjük*, a kik pedig nemtelen és paraszt állapotban születtek és abban voltak eddig, a mi fejedelmi hatalmunk teljességéből azokat kivenni és a mi országunk igaz nemesinek gyülekezetébe és száma közé számláljuk, adjuk és írjuk: elvégezvén világosan, hogy ez napságtól fogva ezután való minden időben ezen mi vitézeink és mind a két ágon való maradékjaik, *kik már születtek, vagy jövődöben fognak születni, igaz és kételkedés nélkül való nemeseknek tartassanak és ismertessenek* lenni. Ennek az igaz és valóságos nemességnek pedig jelölő tétetett a nemességnek *es a czimere*: tudniillik egy veres-szinű kerek paizs, melynek középső tágasságán egy kék ruházatra felöltöztetett karabélyos gyalogsereg láttatik három udvari zászlók után menni, a zászlók előtt pedig láttatnak lovakon menni két buzogányos hadnagyok. A paizs felébe pedig egy vitézi kiszélesített sisak tétetett, melyet befedez egy gyöngyökkel és drágakövekkel megékesített királyi korona, a melyből ismét három kiterjesztett udvari zászlók láttatnak az ég felé állani. A sisaknak tetejéről pedig mind egyfelől, mind másfelől lefolyó különbféle színű fűrtök a paizsnek mind a két oldalát szépen körül veszik és megékesítik, a mint azok ezen levelünknek elein a képirónak tudós keze és mestersége által világosabban lerajzoltatva láttatnak. Elszánt akaratumkból, bizonyos értelmünkéből és kegyelmes adakozásunkból az említett hadnagyaink, tizedeseinknek, zászlóartóinknak, gyalogjainknak és minden utánok következő mindkét ágon levő maradékjoknak, kegyelmesen adtuk, ajándékoztuk és engedjük: akarván

és szabadságot engedvén arra, hogy a nemességnek megemlített czimerét más igaz és czimeres fegyverkező nemes emberek módjára *viselhessék mindenütt, hadakozásokban, fegyverkezésekben, bajnokoskodásokban és egyéb akármily nemesi és vitézi gyakorlásokban, úgy pecsétjeken, zászlójokon, kárpitjokon, superlátjokon, gyűrűjeken, házukon, pajzsokon, sátorokon, koporsójokon és közönségesen akárminemű dolgoknak és készületeknek eszközein, igaz és valóságos nemességnek titulusa alatt, melylyel őket mindenkitől és kitől-kitől akármely állapotban, rendben, tisztben és méltóságban levő emberek legyenek megczímezetteknek mondatni, neveztetni és tartatni akarjuk és hogy élhessenek és szabadkozhasanak mindazokkal a tisztességekkel, kegyelmességünkéből engedtetett szabadságokkal, melyekkel, a mi Erdélyországunknak több igaz és nemesi ágyból született nemes és vitéz emberei élnek, dicsekednek, szabadkoznak, egyképen vagy másképen, igazán és a régi szokás szerint, hozzátevén mindazon által ezen conditiót, hogy ők és minden utánok következő örökösök és maradékjok a dicséretes gyalogoknak szokások szerint jó és hadakozásra alkalmas fegyverekkel és karabélyokkal és egyéb vitézi szerszámokkal, illendőképen felkészülvén a mai és utánunk következő fejedelmeknek parancsolatjára, ennek az országnak oltalmára a szükség úgy kívánván, ennek utána előjöni és minden közönséges, mind rész szerint való hadi készületeken jelen lenni és ott minden javoknak és életeknek is utolsó veszedelmével hazájokért hűségesen harczolni gyalog tartozzanak és kötelesek legyenek. Végezetre holott, mi azokat mind, akik ez első alkalmatossággal a mi udvarunkból az említett Uj-Torda városára fognak szállani, akárki jobbágysai legyenek megneemesítettük és ők minekünk és az utána következő fejedelmeknek fegyverekkel szolgálni tartoznak. — Senki is egyáltalában a földesurak közül őket megháborítani, busítani, vagy a jobbágyságra való nézve megkárosítani és onnan elvinni ne merészelje, fel ne vegye: és viszontag soha senkinek is jobbágyságát az ő társaságokba befogadni avagy nekik ott helyet adni és a földes urat boszusággal illetni ne merészeljék, hanem ha valakit az ő ura szabadon bocsátott és a szabadon bocsátott személy a jobbágyságnak igája alól való felszabadulását az ő urának arról adott szabad levelével megpróbá'hatja és megmutathatja. Me'y dolognak örök emlékeztetése és erősségére e jelen való levelünket forgatható könyvnek példájára függő és szokott pecsétünknek erejével megerősítvén az említett személyeknek és mindkét ágon levő utánok következő maradékjoknak, a kik az említett mód szerint a megnevezett Uj-Torda városára fognak szállani kegyelmesen adni és engedni végeztük. — Melyet mi privilegium formán fognák kiadni, minekutána személyünk eleibe hozattatik. Kelt a mi városunkban Gyula-Fehérvárt Kis-Asszony havának 25-ik napján Krisztus urunk születése után 1619-ik esztendőben.*

Gábor, s. k.
fejedelem.

Pétsi Simon, s. k.
cancellár.

8. sz.

Böllöni Jakab elítéltetése és felmentése 1612—1613.

„Értvén kegyelmes urunk felségednek Bethlen Gábor, *Géczi András és több biántársai felől* igazi méltó és törvény szerint való kívánságát, mivelhogya mind-

nyáján bizonyosan tudjuk: felséged Bethlen Gábort mennyi sok javaival és kegyelmességével felruházta ~~volt~~, ugymint nagy uri méltósággal, tanácssággal és több becsületes tisztekkel, az mellett várakkal, jószággal és nagy értékkel; ő pediglen felségednek ennyi sok rendbeli kegyelmességéről, felségednek tett hitiről elfelejtkezvén, édes hazánknak romlását, szabadságának elfordulását semminek vélvén, az felségedhez való hűvése és birodalma alól idegen nemzetség közibe futott, és onnan minden tanácsával, igyekezetivel azon volt, most is azon practikál, hogy mind az felséged személye ellen, mind szegény megnyomorodott hazánk ellen nyilván való veszedelmet admoveáljon. Itt benn is pedig Déva várából hozzá tartozói által felséged és birodalma ellen mint nyilván való ellenség opponálta magát. Felséged pedig mind Bethlen Gábor, mind az Dévában lévőket evocáltatta, s nem compareáltak. Géczi András azonképen több iszonyu és hallhatatlan áru'tatásai között az fényes portán az néki adott követség el'en idegen és hamis követséget hordozván, országunknak az török nemzetséggel való régi frigyét és békességét akarta felbontani, az fényes portát felségednek és egész országának ellenségévé igyekezte tenni. Sőt ha felséged szorgalmatos vigyázásával és gondviselésével eleit nem vette volna, eddig is veszedelmet hozott volna reánk; mostan is pedig nyilvános zendülésben vagyon. *Annakokáért mi egész országul három nemzetül egyező akarattal s szarazattal Bethlen Gábort és Géczi Andrást minden bün- és összeesküdt-társaikat* ilyen nagy és hallhatatlan gonoszságért, hogy ő minden utódaik és nemzetek (azaz nemzetségek) az ő gonosz cselekedeteknek büntetését örökké sirassák és sóhajtsák és jövendőben is mindeneknek rettenetes példák legyenek, a törvény értelmében: *hűtlenségi notára, azaz fejjök az ő és gyermekeik minden javai, birtokai és tulajdonai elvesztésére ítéljük és száműzzük*. Sőt ígérjük országul: hogy mi ezeket a fugitívusokat felséged hire és akaratja nélkül soha be nem fogadjuk közinkbe; sőt ezután levő legitimus fejedelmeket is arra kötelezzük, hogy gratiát ne adjanak nékik és be ne fogadják se magokat, se maradékjokat." 7 év múlva:

„A császárral ő felségével — irák — és nemes Magyarországgal felséged ilyen módokkal külső békességünket megerősítvén, *az alatt itt benn az országban is immár két esztendőtlől fogva gyuladózó tüzet (kinek legnyilvánbban feje és fészke Brassó városa volt)* igyekezzvén megoltani, felségednek azonképen sok győzedelmes szerencséje után magokban szálván, és elsőbben f'éségedet, azután országul minket is bizonyos atyánkfiai Kristoff János és Ötves Bertalan által ¹⁾, a nemesség közül pedig Nemes János által megtaláltatván, hogy felségednél tagadhatatlan vétkekért törekedvén minden kegyelmességre, és bűnök megengedésére engesztelnők felségedet, természet szerint való szokott kegyelmessége szerint a minemű módokkal felségedet is vélők végezett, jövendőbeli nagyobb erősségért, ez országgal mind a három nemzetül közöttünk a szent békességnek megmaradásáért azokat is in perpetuum mindenekben approbálván, ratificálván, ezen articulusunkban irattuk, melyek így következnek: 1) Hogy a brassóiaknak felséged minden vétkekről kegyelmesen e'felejtkezik, és fejeknek, jószágoknak, minden marhájoknak, javaknak

¹⁾ T. i. Chrestels János és Kattner Bertalan, az ápril. 5-iki követek. Ugyanis ez időben hivatalos okmányban mindig magyar nevet használtak a szászok.

megkegyelmez; előbbi kegyelmességébe és szeretetébe veszi őket; *régi kiváltságokban és szabadságokban meghagyja* és abban confirmálja is őket. 2) Rozsnyót és Törtsvárát a több Brassóhoz tartozó minden jószágokkal és azokkal együtt, melyeket privata personáktól felséged, és az ország ellen való vétkekért elvették volt, azokat *visszaadja* és adatja cum omnibus suis pertinentiis et munitiobus ea conditione: az mely néhány ezer forintról való missi isek vagynak nálok, azokat ők is re'axálják mindenestől¹⁾. 3) Velők egyetemben megesett atyjokfiának, ugymint Géczi Andrásnak, szolgálvaival egyetemben, hogy felséged megkegyelmezzen; azonképen a nemeseknek, kik eddig velők voltak, ugymint: Kálnoki Jánosnak, Nemes Balásznak, Nemes Jánosnak, Nagy Menyhártnak, Bernáld Ferencznek, Geréb Györgynek, Kálnoki Benedeknek, Horváth Mihálynak, Mohai Istvánnak, Ádamosi-Nemes Jánosnak, *Bölöni Jakabnak*, Pribék Jánosnak és Angyalosi Mihálynak felséged megkegyelmez, és mindennemű igazságokban megtartja, és másokkal is megtartatni akarja. 4) Brassón kívül és pedig az ő nemzetségek közül ha ta'áltatott volna, vagy találtatnék, ki titkon vagy nyilván a felséged méltósága és országunk ellen cselekedett, és practicált volna ez ideig, mindennemű vétkeiről kegyelmesen méltóztassék felséged elfelejtkezni, sőt fejenként úgy vegye oltalmába és kegyelmességébe, hogy a mostani motusban a nemes és székely atyáinkfiaival mind magok nálok lévő marhájuk felől, és mind ő tőlok városok mellett lévő nagy károkról és mindenféle cselekedeteket örök feledékenységben eltemetvén, soha arról semmi időben meg ne emlékezzenek, hanem a mely marhát a városok számára elköltöztettek, kit a városban deponáltak volt, oltalomnak okáért ez oda legyen; a mi pedig a városban feltaláltatnék, azt hit szerint adják elé; minden haragját felséged kegyelmesen rólok elvegye, se törvény se egyéb uton felséged maga személyében meg nem keresi, és meg nem bántja, avagy keresteti őket, hanem előbbi böcsületöket kegyelmesen helybenhagyván, azután mint igaz hiveit kegyelmesen látja és tartja őket egyéb rendekkel is becsületeket megtartatni parancsolja mind a Brassóban levő nemességgel együtt. — Annakfelette, minthogy felséged vétségekért velünk egyetemben proscibálta vala őket városostól, és a Brassóban levő nemességgel egyetemben, articulusba is íratta vala, melyek ki is nyomtattattak, azokat a mostan országgyűlésében in ea parte quatenus ipsos concernit, *cassáltatjuk*, és *neveket* kivonatjuk, hogy áruló nevek semmi rendek előtt ne legyen ezután. 5) Minthogy ez országbeli nemzeteket a tempore rebellionis eorum ez ideig ők is laedálták, egyéb nem lehetett benne, azonképen őket is laedálták amazok, kik miatt netalán bosszúállásról is gondolkodnának némelyek, abban ilyen mód találtatott, hogy mindennemű zűrzavar, háborúság és gyűlölség, melyek ez ideig *ultro citroque* estenek közöttök, mind *sopíaltassanak*, békéljenek meg egymással, hogy *egyik nemzet a másikra ne törjön*, és se törvénnyel, se másképen ne keressék egymást, hanem atyafiui szeretetben élvén, egymással nagyobb engedelmességgel és hivséggel szolgálhassunk mind három nemzetül. Mivelhogy pedig azon is könyörgöttek felségednek, hogy minekünk is kegyelmesen megengedje, hogy fide mediante assicurálnók őket, hogy

¹⁾ Háromezer forintot fizessenek a fejedelemnek — írja Fuchs, az időbeli brassói pap. Chron. I. 267. 1

abban is securusbak lehessenek és a felséged halála után is az ő maradékjok valami bosszuállásról ne gondoljanak, mi is országul hittet asscuráljuk őket, hogy a felségedtől megnyert gráciájokban és állapotjokban felséged holta után is meg nem háboríttatnak, és bosszut rajtok nem állanak e mostani motusért és vétkekért; hac tamen interjecta conditione perpetuo observanda: hogy ők is ennekutánna soha semminemű időben felséged személye s méltósága, successori és országunk ellen titkon, se nyilván, se magok, se mások által támadást, ellenkező practikát nem indítanak, és eféle dolgot nem tentálnak, hanem mint igaz tökéletes hivek az országgal együtt úgy viselik magukat.“¹⁾

9. sz.

Mikó jószágát visszakapja Bölöni Gáspár utján 1604.

Monumenta Hungariae Historica. Magyar történelmi emlékek. Magy. tud. Akadémia kiadása. VII. k. Hidvégi Mikó Ferencz Historiája 1594—1613. Közli: Kazinczy Gábor.

165. lapon: „65. Ekkoron Básta már Kolozsvárt lakott (1604.); odaérkezvén (t. i. Mikó és pedig Káránsebesből, hol az aláfutott urak, főemberek Bethlen Gábor „kinek én inasa löttem vala“ mondja Mikó, Kamuthy Farkas, Szilvási Boldizsár, Bethlen Farkas, Veres Dávid sat. a katona rend közül sokan, nagy reménységgel várnák a török segítséggel való visszajövetelt, anyám Brassóban a nagy pestisben meghalt volna (1603), jóakaró atyámfiaiinak tetszésektől biztattatván, Káránsebes felől én hazabujdoshatom, gyermek vagyok senki nem bánt, de elfogták, kiszabadult ugyan, de két hétig egy szegény szabónak a háza hijján lakott, míg nem Lugosi János odaérkezett, evvel jött aztán Kolozsvárra Mikó) Senyei Pongráczhoz estére, ő szerzett gratiát. Bölöni Gáspár lakott a magyar Cancellarian, e volt Isten után promotorom mindenekben, ennek segítségével jutottam pusztá jószágocskámhoz, kit adtak volt a két hajdunak Nagy Lukács és Sebesténnek. Ezek Hidvégen egy jobbágnak leányát szerették, gonoszul mindketten éltek; Sebestén megölte Lukácsra való bosszuságában a leányt“.

„66. Ez időben lakott Brassóban egy franczúz, Beauri nevű kapitány, ki praesidealt a városban, ennek hire lévén a Hidvégen történt gonosszágban, kiküldött és mind Lukácsot, Sebestént Kolozsvárra küldi; Sebestént felakasztják, Lukácsot proseribálák. Ez a gonosz eset rajtok nekem jó szerencsét hozza, mert útát nyitja jószágocskámnak sollicitálására; és nem úgy mint magam nevével, árva öcsém, hugom nevével supplicatiót formálván Bölöni Gáspár, mivel atyánk régen megholt Mózses (Székely Mózses fejedelem) bejövetele előtt, jószágunkat megadák. Halmágyi István érkezvén Kolozsvárra követségre Sorbán havasalföldi vajdától, onnat ő hozott Brassóba, kapitány Beaurinak gratiamat praesentálta, magamat hozzá vitt, jószágomat is hogy megadák jelentette, kit mind placide halgatott, de valami 300 köből gabonánk lévén Földvározt, annak megadásáért felgerjede; csaknem rosszul járék, ha Sinkabánk Márkos és Gocsi Ferencz nem segítettek volna Halmágyi mellett. Így jár, a ki hamar sokat kíván“.

¹ Balia, Erdélyország közönséges nemz. törvényeiben 220. s. köv. 1.

Mikó atyja Báthory Zsigmond szolgálatában volt, valószínű hogy B. Gáspár is és atyja is, innen ismert szomszéd birtokosok voltak — a jó bánásmód. (Lugosi is.)

10. sz.

Böölöni Gáspár szerződése Kolozsvárral 1610.

„*En Beoleoni Caspar Vrunk* eo Nagysaga az Erdely Feiedelem Secretariussa, adom tuttara mindeneknek, a kiknek illik. Miel Istennek kegielmessegebeül ennek eleötte valo wdeokban ide Colosuarra telepettem volt, es eo kigie'mek az Colosuari feo es Kiraly Birak egez tanaczül az en beoczwlletes Uraim, giermeksegeunteol fogua ualo igaz io akaro Patronusim, keozonseges akarattioikbol, pro Commembro et Ciue truius Ciuitatis Colosuariensis acceptaltanak. En is eo kegielmeknek varosul engedelmesseggel, es az varosnak, az egez Colosuari Respub'icanak tellies eletemben igaz teokelletes hüseggel igiekezem zolgálni, az en kiczin ereom es tehetsegem zerent, valami az keozeonseges Varos teorueniet, iauat, haznatt, eleomenetelit illeti, a Magistraturtol hallgatuan, tehetsegem zerent azt promo eaalom, artalmara ualo dolgokat ereom Zerent mint magamet, ugi eltauoztatom, Seot ez napsagtól fogua az Varosban Nobilitaris praerogativammal csak ugyelek mint egieb Ciuis: quoad libertatem totius communitatis, hagi az Varos regi usussanak, teoruenienek, zokasanak semmiben nem impingalliak; Ha hol penig et inanimaduertentia tudatlanságból, uel inbecillitate valamiben ez Varosnak Colosuarnak zabadsaga ellen kezdenek elni, kit Ísten ne engedien, se ennekem, se mas *Attamsfianak*, es kegielmektul praemonealtatvan, es kegielmeteket Tanacsiul arrol is complacalni kéz uagiok, mind *magam s mind penigh az en maradekim*, Ha eo kegiellmek is engemet es *maradekimat az Varos* zabadsagaval ugi eltetnek, mint akarmelj ado fizeteo Zegeny Attiok fiatt. Datum in Ciuitate Coloswar die decima quarta Mensis May Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Decimo Quarto.

Caspar Beöleóny m. pra.“

(Az eredeti papiron pecsétel hitelesítve. Fasc. II. Nro 51. Kolozsvár városi levéltár.)

Memoria commendamus tenore grasen

Gabriel Bethlen

Simon Pechy
Cancellarius

1614. III. 14.

Caspar Beöleóny
Secretar

En Beoleoni Caspar Vrun eo Nagaak Erdely Feiedelem Secretariussa, adom tuttara mindenek az kiknek illik Miel Istennek kegielmessegebeül ennek eleött valo wdeokban ide Colosuarra telepettem volt es eo kigielmek az Colosuari feo és Kiraly Birak egez tanaczül (sat. a mint Szilágyi é. közölte.)

1614
V. 14. *Caspar Beöleóny*

1614
V. 14. *Caspar Beöleóny*

III. 261.

P. S. hvyd byro uram a Gyzlosar ala sat
Beöleóny.

Thurzó nádorhoz Bölöni Gáspár mint fejedelmi követ kiküldetése 1616.

Ilme due etc. Salute etc.

Látván szömeinkkel ez elmúlt romlások miatt szegény nemzetünknek elfogyott állapotját, kinek épülésére nem egyéb, hanem csak hosszú békesség kívántatnék; az hatalmasok között ha magunkra nem vigyázunk és csak még egyszer (bátor ne többször) az magyart magyarra ne támaszthassák, nem következik egyéb belőle fölosztanak az hatalmasok velünk és az magyar azután nemzettség sem leszen s országa sem marad. A mi napjainkban édes hazánkhoz való szeretetünkért erre kellene leginkább vigyáznunk, efféle megszággatás, egymásra való támasztás ne lehetne. De jaj nekünk az mi bűnünkért, jaj az mi nemzetünknek, édes hazánknak, az felső polczon ülő emberek elcsábítván egynehány esztelen embereket nemzetünk közül, amin tört és hálókat vetötte nek szegény nemzetségünknek mindenfelől, nem látjuk módját mint feselhessen ki belőle, istenünknek ingyen való irgalmassága, lehet csak ennek orvossa. Mű a műreánk bizott tisztunk szerint vigyázunk, noha sok vélekedéssel, de arra vöttük magunkat, igen nagy fiduciaval *izentünk Nagodnak bizonyos dolgokat ezen levelünk megadó* meghitt szolgálunktól. Nagod ez mi jó affectionunkat és jó intentionkat mindenekben csak szintén közönséges jóra, nemzetünk megmaradására magyarázván, *kérjük szeretettel követiünket sub rosa hallgassa meg, szavának mindenekben adjon tetjes hitelt.* És jó lelkiismerettel nemzetségünknek, hazánknak megmaradásáért olyan tiszta synceritással, mint mi izentünk Nagodnak, magát és jó akaratát aperiálja, *ott meg nem késlelvén szolgálunkat, bátorságos állapottal* bocsássa vissza; elhívén azt felőlünk kétség nélkül, hogy hazánknak és nemzetségünknek megmaradásában való dolgokban az mi tökéletes jó indulatunkban és Nagodhoz is (ha úgy veszi) s mind Nagod szerelmeseihez igaz affectionkat mindenkor igen kedvesen megnyughatik. Éltesse isten nagy jó egészségben sokáig Nagodat. Datum et incivitate nostra Segesvariensi, die 18. mensis Octobris, Aodni 1616.

Ejusdem Ill ne deis vestrae

servitor et amicus addictisrimus

Gabrie Bethlen, m. p.

Kivül: Exhibitae Bytchae die 5. Nov. 1616.

Külczim: Ill mo domino comiti Georgio Thurzo de Bethlenfalva etc.

(Eredetije Bethlen sajátkezü aláírásával a m. kir. orsz. levéltár kincst. oszt. Act. Thrz. Fasc. 93. No. 35.)

Jegyzet. A nádornak erre adott válasza.

„Illustrissime dec dre etc. Salutem etc. Nem sok napokban mint Nagod böcsületes követétől és fő secretariussától Bölöni Gáspár uramtól, úgy annak utánna csakhamar az országtól hozzánk bocsátott követektől is mindenekről beoségesen izentünk és irtunk Nagodnak. Mostani Nagodhoz való írásunkra pedig csak ez dolog ada okot. Az istentelen lator áruló Gombos András több csavargó hadnagyokkal

eszében vevén azt, hogy itt az országban soholt meg nem maradhat, mert itt az vele való gyűlevész népet nemcsak eloszlatnák, de érdemek szerint is mind magával együtt meg is büntetnék; ezt süketségre nem vevén, hogy latorságát tovább halolhassa és continuálhassa is, értjük, hogy az Nagod birodalmában szállott volna" stb. . . . Sarmasághy Zsigmond is ez latrokkal segédségül együtt vagyon stb. . . . De minthogy most igen beteges állapottal lévén oda nem mehetünk azért biztuk generalis uramra, tudván, hogy ő kgme is eljár benne. Ngságodnak pedig mi akarattja, csak generalis uramnak adja értésére hamarsággal ngságod. Éltesse isten etc. Datum in arce nostra Bytchensi die 20. Nov. Anno 1616 comes Georgius Thurzó.

Kivül: Copia trarum ad najvodan, Tramuae per hos datorum.

(Orsz. ltár Act. Thurz. Fasc. 92. No. 33.)

12. sz.

Nemegyei nemes levele 1618.

A fiuk nagyanyai afjoknak nemes levele.

Nos Ferdinandus Primus Dei Gratia Austriae Imperator Apostolicus Hungariae et Bohemiae Rex huius Nominis Luintus, Rex Lombardiae et Venetiarum, Galatiae, Lodomeriae et Ilyriae, Arihi Dux Austriae, Magnus Princeps Transsilvaniae et Siculorum Comes etc. Memoriae Commendamus tenore praesentium significantes, quibus exnedic Universis et Singulis; quod Nobilis *Joannes Nemegyei* de Köpetz pro nune in possessivne Varsoluc Comitatus Nostro Kraszna ingremiata, residens et commorans, coram nobis personaliter Constitutus, exhibuit et praesentavit Majeotali Nostrae Copiam quamdam Armalium; Supplicans debita cum instantia humillime, ut nos candelam transumi et transcribi, praesentibusque Litteris Nostris patentibus verbo tenus inseri et inscribi, ac pro futura Iurium eins cantelu necessarias extradari et emanari facere dignaremur, cuius quidem Copiae tenor, et verbalis continentia sequens esc. „Nos Gabriel Bethlen Dei Gratia Princeps Transsilvaniae, partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes: Memoriae commendamus, tenoren praesentium Significantes quibus expedit Universis quod nos cum ad nonnullorum fidelium Dominorum Consiliar nostrorum Singularem nobis propterea fadam intercessionem, tum ven attentis et consideratis fidelitate, fidelibus. *Servitiis agilis Andreae Nemegyei de Köpetz*, quae ipse nobis et huic Regno Nostro Transsilvaniae in omnibus occasionibus, bellicisq expeditionibus, pro necessitate, atque Salute Petriae motis et susceptis, juxta possibilitatis suae exigentiam fideliter exhibuit et impendit, ac in futurum quoque exhibiturus et inpensurus est, — Eundem igitur Andream Nemegyei ex Statu caeteronim Libertinorum, in quo hactenus exstitit eximendum, ac in coetum et numerum verorum Primipillorum Siculorum annumerandum. aggregandum, coop-tandum et adscribendy duximus, pro ut annumeramus, agremus, cooptamus, decernentes expresse toto modo deinceps, ut idem Andreas Nemegyei ipsiusq haeredos et posteritates utriusq sexus Universi pro veris et indubitis Primipillis habeantur ex reputentur, omnibusq et Singulis iis honoribus, gratiis, privilegiis, indultis, libertatibus, immunitatibus, zuibus caeteri, veri nati et indubitati Primipilli Siculi utuntur, fruuntur,

ex gaudent, perpetuo uti, frui, et gaodere possint et valeant, ita tamen, ut idem Andreas Nemegyei, haeredes et posteritates ipsius utriusque sexus Universi bonis, equis frameis, gaelis roricis, clypeis, hastisaliisque Instrumentis, more aliorum Primi-pillorum Militariorum bene instructi, omnibus bellicis expeditianibus, tam generalibus, quam partialibus pro necessitate Regni rationeque temporis, susceptis, sempex interesse fidelemque nobis et Successoribue Nostris operam navare debeant et Sint adstricti. — Et nihilonimus Domum eiusdem in dicta possessione Köpetz, in vicin-
tatibus ab una fundi domus Georgii Porsolt, ab alia autem partibus domus agilis Michaelis Barta libertini in sede siculicali Miklósvár szék existen habitam am omni censuum, taxarum et contributionumstrarum tam ordinariorum, subsiduq et luci camerae Nostra solutiona, item Decimarum, Nonarum, et capetierum pensione, servitiorum quorumlibet plebeorum ac civillium exhibitione in perpetuum gratiose eximend duximus, et, Supportamus, prout eximus et Supportamus praesentium per vigorem; que circa vobis Generosis, Egregiis, Nobilibus, Agilibus Capitaneo Iudici, Vice Iudicibus Regiis, Decimatoribus, Dicatoribus, Connumeratoribus, Exactoribus, et Scrip-
toribus quorumlunque Contributionum proscripae sedis siculicalis Miklosvár szék, nec non Iudici et Iuratio praescriptae possessionis Köpetz, modernis videlicet et futuris quoq pro tempore constitutis, cunctis etiam aliis, quorum interes sen intererit, pruesentium notiriam habituris, harum seira committimus et mandamus firmitexi quatenus a modo idde iaces, vos quoq successivis semper temporibus praefatum Andreas Nemegyei ipsiusque haeredes et posteritates utriusq sexus Universos pro veris et indubitatis Primipillis siculicis habere et reputare, eosdemq ratione praescriptae Domus ad nullum censuum, taxarum ex Contributionumstrarum subsidiiq et luci camerae nostrae solutionem, item Devimarum, nonarum et Capitaneum pensionem, servitiorum quorumlibet plebeorum ac Civillium exhibitionem cogere et compellere aut propterea eosdem in personis, rebusque et bonis ipsorum Universis impedore, turbare, molescare, seu quovis modo damnificare praesummatiss, nec sitis ausi modo aliquali, secus non facturi, praesentibus perlectis, exhibenti restitulis, — in Cuius rei memoriam, firmitatemq perpetuam praesentes literas nostras authentici sigili nostri munimine roboratas, memorato Andreae Nemegyei ipsiusq haeredibus et posteritatibus utriusque sexus gratiose dandas duzimuss, et concendendas. Datum in Civitate Nostra Alba Iulia di sexta. Mensis Iulii Anno Domini Millesimo sexcentesimo delimo octavo. *Le Gabriel Bethlen mp. Gaspar Bölöni mp. secresq.* Praesentem Copiam everis et geniunis sis originalibus descriptam, cunüsdem Collatam, iisdemque in omnibus pundis et clausulis sine variatione aliquali omnino conformen esse, hisce fide Nostra Mediante testamus. Signatum Köpetz die 6. Martii 1845. Et subscriptum erat Stephanus Porsolt Iur Assor, paulo inferius Gabriel Barta Iur Assessor. Eratque sigillis subscriptentium supex cera rubra hispanica impressive munita.

Unde nos instanti petitione annotati Nobilis Joannis Nemegyei coram nobis humillime facta, clementex exudita, et faventex admissa, praescriptam copiam sine diminutione et augmento, variationeque prorsus aliquali transumi, et transcribi, praesentibusque litteris nostris patentibus verbotenus inseri, et inscribi facientes eidem Ioanni Nemegyei pro futura Iurium etus cautela necessarias sub sigillis nostro Iudiciali et authentico, eoque Transsilvanico, extradandas duximus, et concendendas,

communi justitia et aequitate Svadente. — Datum in Libera Regiaque Civitate nostra
Claudiopoli die vigesima Nona Mensis Augusti Anno Domini Millesimo octingentesimo
quadragésimo Sexto.

(P. H.)

Lect: in vocibus pagina subscquenti anno-
tatio corenq. et exradat per Paulum
Istvánffy Gubern: Secretarium.

Collata
Errataque Correcta
in

<i>Pag.</i>	<i>Lin. et vocibus</i>
1.	24. <i>et Singulis</i> cancellar
2.	11. <i>Inribusque et privilegiis</i> cancell.
"	12. <i>nati addic interl.</i>
1.	" <i>Siculi</i> d.
3.	32. <i>rexta</i> rasura.

Alexandrum per Csath et Emericum Kolósvári mp.
Cancellissas R. Gubles.

Istvánffy.

13. szám.

Bölöni Gáspár kereki küldöttsége 1618.

XLVII. 1618. decz. 14.

Instructio pro Casparo Bölöni secretario nostro.

1. Innen megindulván egyenesen, de igen sietséggel, menjenek Rédei uram-
hoz (Lásd 60. oldalt, hogy kicsoda Rédei?) és levelünket megadván ő kglmének
sollicitálják serio, hogy az ott való lovag s gyalog rendet késedelem nélkül adja
melléjek, Bojti Benedeket (Lásd 198 oldalt, hogy kicsoda Bojti?) praeficiálván előttök,
az várat mindjárt kérjék s vegyék kézhez.

2. Kerekiben jutván először, csak úgy tetessék, mintha másuvá mennének,
hogy ottbenn semmit eszekbe ne vehessenek; sőt Váradon is azt hirdessék, hogy
török rablásától féltnek valamely oda való helt, falukat és azo(k) ellen készítik a
viszik őket etc. De azért oda jutnak, levelünket (kihívatván az prae(sectust) s udvar-
Bíró, adják meg nekik és szó(val elejekben adják, hogyha mindjárt
(Horvát) Istvánt (Lásd 458 oldalt, hogy kicsoda Horvát István?) meg nem fogják s
kezüben az vár(ral) együtt nem adják, mind egyig az ebek(nek) vagdaltatjuk le az
bennevalókat, de mi commissiónknak engednek, senki(nek) semmi (bántása
n)em leszen, sőt kinek-kinek fizetése s állapata leszen.

3. (Horvát) Istvánt minden úton kézben kerítsék, és először (úgy) próbálják
meg, hogy mintha senkit megfogni nem akarnának, hanem csak az várat akarnák
kézhez venni; szóval biztassák azt is, ha kívántatnék, hogy semmi bántása nem
leszen, szabadon elmehet, a hova akar, de az ne legyen azért.

4. Az várat kézhez vevén, meglássa mind secretariusunk, de kiváltképpen
Bojti uram, hogyha életeket, tisztességeket szeretik, semmi névvel megnevezendő

marhákban semmi kár ne legyen; egy szóval mondva, senki semmihez ne nyuljon, semmiben kapdosást senki ne tegyen se külső, se belső eszközökben, se szolgál rendet, se nemességet, se szabadost, se parasztot senki se személyében meg ne károsítson, mert bizony meghal érte.

5. Az váradi requisitorokban kettőt kivigyen magával és mindeneket igazán inventáljanak mind benn a várban s mind künnvaló majorházakban, csűrökben. Azonképpen a jószágot is, házas embereket, azoknak fiokat, leányokat, nőtlenekeket minden marhájoknak számokat és pusztá helyeket, malmokat.

6. Az várban a kit Rédei uram rendel eskessék az kapitánságra és (.) porkolábokat, azokat eskessék kiket az kapitán javál.

7. Onnét Miczykére jöven . . . hasonlóképpen minden majorságokat (udvari házban levő eszközöket), jobbágyoknak, marhájoknak számokat inventálják (s adasák be mi) nekünk. Az udvarháznál tisztartót, birákat mi szánuunkra eskessék.

Horvát István magokkal együtt, minden marháival együtt mi nekünk behozzák. (Lásd 235 lapot. Megbocsátott nekic.)

In Kolosvar die 14. Decembris 1618.

G. Bethlen m. p.

Jegyzet. V. ö. Bethlen. Pol. Lev. 105. 1.

(Egészen szétmállott Bethlen által írt eredetije M.-Vásárhelyen a Teleki ltárban.)

14. sz.

Böölöni Zsigmond kezességi összegének országgyűlési felhajtása 1678.

1678. okt. 1—36-iki törvények.

Art. LII. Az Nagyságod kegyelmes izeneteiből, hogy *Béldi Pál és Belényi Zsigmond* kezesei iteratis nicibus lévén admonitusok, hogy kiki maga kezességéig való summát deponálja, de mindezideig is *sokan* nem deponálták, végeztük azért hogy Ngod exeqnalsos, a jószágokon és ha ad quimdenam nem redimálják, a kik annakutánna letészik, a fiskus bocsássa annak kezébe, kiktől két esztendeig ki ne válthassák annakutánna depositis deponendis tartozzanak kezekből kibocsátani azon kezéseknek vagy maradékoknak, melyet ha nem cselekednének, popria anthoritate is elfoglalhassák, kiknek a tisztek is Cum gente Comitatus vel sedis tartozzanak kezekbe adni sub amisaione bonorum et officii.

15. sz.

Böölöni Zsigmond proscriptiója 1678 1679.

1679. május 27.—jun. országgyűlési törvények.

Art. XI. *Egy néhány uri fő és középrendek proscriptáltak.*

Kegyelmes urunk, szívünk fájdalmával tapasztaltuk, az nyughatatlan elméjű emberek micsoda álnok praktikákat forraltanak volt az elmúlt időkben. Ngod mgos fejedelmi székének elfordításra édes hazánk romlására néme yek közzülök az hazából elszökvén hamis vádlásoknak Ngod e.len való végben vitelére, mostan is azon

praktikájuk folytatni meg nem szűnnek, mint : Uzoni, Béli Pál, Keresztszegi Csáko László, Alsó Csernaton Domokos Tamás, Parkó Kristóf, Belényi Zsigmond és Kálnoki Bálint. Viszont kik azon praktikában egyetértetennek Hallerkői Hal'ér János, Nagy-Megyeri Keresztesi Sámuel, Vargyasi Dániel István, Szebeni Kálmán Kristóf és Cserei János, kik is az elmúlt 1678 esztendőbeli májusi és októberi ismét ez *jelenvaló 1679-ben májusi gyűlésiünkben in notam perpetuae injidelitatis Convincallattak* és Convincallattván, notariusoknak pronuncialtatták ez hazanak decretuma és artikulusi szerint. Hogy azért másoknak rettentő példájokra emlékezetben maradjon, méltónak ítéltük, hogy ez articulussunkkal is Confirmaljuk ellenek pronuncialt sententiákat, végeztük és concludaltuk.

Erd. orsz. Emlékek. XVII. kötet.

1680. aug. 27. Konstantinápoly. Keczei András jelentése Apaffihoz.

Kglmes Uram! Alázatosan jelentem Ngodnak, mint kglmes uramnak, hogy 25 *pracsentirs az Jedikulában levő rab urak supplikálván az fővezért ő ngat magok* kívánsága szerint obtinoaltak is kglmes uram, ugyan az nap elbocsáttattak és az parancsoltatott meg nekik, hogy benn Konstantinápolyban fogadjanak egy szállást és légyenek vezztég addig az míg Ngodtól kglmes uram embere érkezik, az ki is eddig is utban lehet; kibocsáttatván Jedikulábó', Csáki Uram Paskó urammal mentenek az Zolyómi uram szállására s ma is ott vadnak, az más három oda ment, az ho'ott az szolgálai szállása volt, az szállásokról *megízenvén nekem Belléni uramék*, hogy megszabadultak és hogy Csáki és Paskó uramékhoz Zólyomi uram szállására mentek sat. kérték a Béli uram pénzét és prabendájok szaporítását, de a tolmács nem bízatta sat. Ngod irjon és küldjön embert ez ügyben hogy mi az akarata a bujdosókkal, raburakkal addig maraga sat. a statu quo.

Keczei ismét 1680. sept. 9,

Csáki és Paskó Zólyomitól elköltöztek a tengerparton fogadván szállást, ott vadnak *Bellini*, Domokos és Kálnoki uramék más szálláson külön. Zólyomi és Csáki közt nagy antipathia féltvén egymástól a fejedelemséget. *Bellini* uramék felől irhatom, megalázkodott emberek, az Csáki uramék dolgát is nem javallják (helyeslik), Kálnoki beteg. Tolmács most is mondja, hogy Apaffy akaratát érvényesíti csak tudassa stb. Csádi uramék duplikálták az vezért a Béli uram pénze felől, de ez monda: azt is el ne vesszessék a miben vadnak stb.

1631. Auguszt. A fejedelem udvarnépe napmester sat. Bejárók 1—22. köztük *Büdoskuti János.*

16. sz.

Bölöni testvérek gyámjának számadása. 1732.

Mi Tekintetes Nemes Karaszna Varmegyében Somlyó Varossában lakó Balyoki Szénás Ferencz, Ordinar Notariussa; Bihari Terjéni Mihály Iur Assora, es Szilágyi L. János Ordinar Perceptora, említett Tekős Nemes Karaszna Varmegyének, és aláb Specicált dologban kézen fogott Köz Birák; adgyuk értésére mindeneknek a kiknek illik ez irasunkk rendiben; in Aő presenti 1732. Die 11. Novembris Tekős

Ngoes Halmágyi István Ur Tekintetes Nemes Karaszna Vármegye Ordinár Vice Ispánnya, ugyanezen Tkts Nemes Krassna Vár'gyében Somlyó Mező Varossában, az Alszeg uttzában lévő Nemes Házánál létünkben, egy részről maga említett Nemes Halmágyi István Ur, más részről Nemes Bölöni Sándor és László Uramék Compárealanak előttünk, és jelenték ő Kglmek előttünk:

Mivel Istennek Kegyelemességéből Nem's Bölöni Sándor és László Uramék nevezett Ns Halmágyi István Ur, (mint mostoha Anyok, s míg élt Édes Anyok Nemes Decsei Sofia asszszonnya! edgyütt való Gondviselőjök) keze alatt, s ritka példájú industriája által circiter 14. esztendőig, már annyira nevedtenek volna, hogy ennekutanna magokra, magok dolgaira, s jószágocskájukra is mások segítségével Prospiualhatnának és proeurálhatnak, arra nézve ő Kglmek kívánnák, hogy Nemes Halmágyi István Ur, Nemes Karaszna Vár'gyében Kémeren és Lecsmerén lévő Bonumokat, ő Kglmekk adgya által és bocssassa kezekben.

De mivel Ns Bölöni Sándor és László Uramat, s Bölöni Susanna Asszszonyt concernáló s az említett Helysegekbe lévő rész Jozság magok Edes Anyokról, Nehai Bölöni Sándor Uramról s ő Kglme Edes Annjáról Nehai Nemes Bölöni Istvánné Gomkny Anna asszszonyról nem directe devalvalodott ő Kglmekre, hanem Nehai Tekts Nemes Tordai István Ur, és Nehai Idősb Nemes Bölöni Sándor Ur diversis viribus et temporibus idegen és Hypothecarius emberséges emberektől huis modis et formis *rehabeáltak* az említett Portiót mely annakutanna Nehai Tkts Ns Tordai István Ur által, mint ő Kglme maga több Portiója, és Nehai Ngs Bölöni Sándor Ur által *összveelegyítettvén*, egyaránt és egyenlő autoritással birattatott, mind Ns Bölöni Sándor Ur haláláig; a minthogy

Említett Tkts Ns Tordai István Ur, a Nehai Ns Bölöni Sándor Ur, s lineáját concernalo Portiót, Pinczével, Szőlőkkel s egyéb mobile és immobile bonumokkal edgyütt, Nehai Ns Bölöni Sándornak és Feleségének s Nemes Decsei Sónia asszszonynak, és posteritasokk, Testamentum szerint légálta; mind azért hogy ugyan Ns Bölöni Sándor Uramat *horeditairo jure concernálták*,¹⁾ mind azért hogy ő Kglme *jussán reaquiralta* volt idegenektől; mind azért hogy Nehai Ns Bölöni Sándor Ur Ifju Legény korában is, ugy Feleségével Nehai Ns Decsei Sónia Asszszonnyal, Tkts Ns Tordai István Ur Feles Esztendőig nagy *hűséggel* szolgálták.

Idő mulásával annak utanna Nehai Bölöni Sándor Ur elebb meghalván s ő Kglme Ozvegye Ns Decsei Sofia Asszszony Tekts Ns Tordai István Ur Hazánál maradván minden mobile és immobile Bonumok említett Tkts Ns Tordai István Ur keze alatt maradtának.

Successine in Ao 1726. 10. Septembris. Nehai Tkts Ns Tordai István Uram is ez életből kiköltözvén Tkts Ns Kalnoki Farkasné Gálffy Susanna Asszszony, es Tekts Ns Vay Lászlóné Boros Kata Asszszony mind Tordai István Uramnak Condisissionalis Attyafiai minden nével nevezendő Bonumokat (mintha mind Tordai István Uramat magát egyenesen s különösön Concernálók lettenek volna) a mint edgyütt találták; a szerint mind el is foglalták; Nemes Decsei Sofia Asszszonynak sok esedezésével s sirásával is, es Tordai István Ur Testamentumával is semmit nem gondolván,

1) Kikerülése az adománykérésnek.

semmit az ő Kglmének kezében nem bocsátottanak, mintha az ő Kglme Gyermekeinek jussa sem lett volna azon Bonumok reszehez. Melly miatt Nemes Décsey Sofia Aszszony ő Kglme akkori Becsületes Ferje Ns Lévai Samuel Ur a maga Feleségének Gyermekeit illető Bonumukért említett Uraszszonyokkal *kételenítettett törvényt kezdeni* és legitima curis via aquirálni.

Mind ezek után is Ns Lévai Samuel Ur, ezen Per folytatásából kihalván s Ns Halmágyi István Ur Nemes Décsei Sofia Aszszonynyal Isten Törvénye szerint való Házasságra egyben kelvén, *s az elkezdett Pert is kezére vevén, circ. 8. vagy 9. Esztendeig kellett continuálni*; melly idő alatt Halmágyi István Ur sokat futott, fáradott, munkálódott Collateraliter igen feles költségeket tett; De ez Kémeri Portio rehebeálására Specifice es signanter tett ilyen színű Espensákat a mi előttünk tölt Remonstratio szerint:

Kémeri Miko Mihály edgy Teleket Házastól zálogosított volt meg Néhai Ns Bölöni Istvánné, *Gomány* Anna Aszszonytól azt redimálta Ns Halmágyi István Ur, m frt 9 —

Edgy Jobbagy György András Telekestől házastól manumittaltattott volt 60 forintokban, Kinek Fiai decedálván egy Leánya Péter Györgyné, maradott volt. Annak Telkének házastól való rehebeálására Lévai Samuel Ur, es Decsei Sofia Aszszony Conveniáltanak volt 23. Von. forintokba; három Vonás forinttyát Lévai Samuel Ur, megfizette volt, a többit Halmágyi István Uram erolválta. frt 20,, 40
(1 frt 02.)

Balyoki Mihály Jobbagy Örököséget Tekts Ngs Kálnoky Farkasné Gálffi Susanna Aszszony Bekesi Susánnától megvette volt 40 Vonás forinton; mellyet Tekts Gálffi Susanna és Boros Kata Aszszonynak az Conventio alka matossagával Ngs Halmágyi István Ur kész pénzzül megfizetett frt 40,, 80.
(1 frt 02.)

Procurator Rosnyai Mihály Urt Halmágyi István Ur fizetett négy specialis Tallért frt 9,, 60.
(2 frt 40.)

Más becsületes Ember is, Halmágyi István Ur s Decsei Sofia Aszszony mellett Procuratoriat vállalván, leg alabb elkívánhatott volna 10. Vonás forintot; de ő Kglme, Atyafiságért, fizetést nem csak nem erigált, sőt Per torum remittalta is. De ha Nemes Bölöni Sándor Ur Gyermekeitől *magok indivisus Atyafiai deposita Proportionata* Summa a Kémeri Jozságból részt kívánának, es a szerint valamelly Atyafit kellene be'őle részeltetni, annak Summajában ingrediáltathatnak frt 10,, 20.

Becsületes Ordinar Szolga-Biro s két becsületes adjunctus Jur Assessor Uramékkal a Die 10. Martii usque 18 ejusdem inclusive, Kémeren es Somlyón szüntelen inquiraltatt Ns Halmágyi István Uram, őt Relatorrakat, kissebbeket nagyobbakat készít-

tetvén, Regius Urakk fizetések, Cselédgyekkel s lovakkal való intersentiójok; Insuper, Szolgabírák Ur'kk s masoknak ugy Procuratorokk is diversis vicibus gyakorta való vendéglése Levissimo Caleulo estendalódhatik ad	frt 20,, 40.
Ns Bölöni István maga Testvér Nénnyének Ns Bölöni Klára Asszonynak Férjét, Ns Biró Istvánt Contrigenter etét (mel yért maga rész Jozágát kötötte) redimálta Ns Halmágyi István Uram	frt 100
Ns Bölöni Mariának, maga ezen Jozágbé'í Portiójáért fizetett Ns Halmágyi István Uram	frt 15,,
Ad Anna 1716. inclusive, usque ad Annum 1726. inclusive mgt.i. i. a Pernek Conventio szerint vége szakadott, minden esztendőn Compulsorium	frt 8,, 16.
	☞ 233,, 56.

Semmit azon kölcségekből ide nem értvén mellyeket Ns Halmágyi Istvan Ur, maga Kedves Felesegevel Ns Decsei Sofia Asszonnyal ab *Ab 1819. 21. Febr. usgi 1732. 22. Aprilis* együtt laktában, költött N'mes Bölöni Sándor és László Uramékra, és ő Kglmeknek, azon 13. esztendő alatt, hozzájuk il'endő tisztességes ruhazattyokra, egész Deak köntösöknek készíttetésére, fogytkozás nélkül kívántato mindenf'c könyvekre, Proceptoroknak tanittatasokért, és a mi nagyobb Kolozsvárt az Városon drága asztal tartásokért, melly esztendőnként Accessoriumokkal könnyen extendalódott Száz Száz forintokra: és egyéb necessariumokra. Mellyek Ns Bölöni Sándor és László Urakk kívántattak: ugy hogy notabilis Jozága Ns Halmágyi István Urk, sem Feleségének, nem lévén, s hivatallya utan való fizetésével s proventussával segitvén többire magát, csuda, miként Suffr . . . Ily Ház Nép minden szükségeinek olly fogytkozás nélkül való gondviselésére; annyira, hogy ha Ns Bölöni Sándor és László Uramat magok Edes Attyok nevelte volna is sem jobban gongyokat nem viselhetne volna sem többre, eddig nem v'na.

Az premittált, es Ns Halmágyi Istvan Ur által az említett Kémeri Portionak reha bealására s egész obsentiójára pure pute tett 233,, forintokból álló espensák és még Ns Halmágyi István Uram kezénél lévő Ház (á'abé'li edgyet masok, és egyéb mobilék felett nekünk önként tett kézbe adással, léptenek illyen *Amicabilis Compositiora*:

Hogy a melly Ns Karasza Vármegyében Somlyó Varossaban az A'szeg utcában lévő Házat, Ns Halmágyi István Uram Ns Decsei Sofia Asszonnyal edgyütt laktában a fundamento épített, s mostan is benne lakik, azon Ház és abban lévő fejér ruhakból s hazi eszközökből álló Bonumocskák, fele részében, a mennyiben tudni illik az Anyai rész consideraltathatik Nemes Bölöni Sándor) László Uramékat, s Nemes Dobai Gáborné Bölöni Susanna Asszonyt; nem külömben Halmágyi István Uram öt, Fiait, Istvánt, Ferenczet, Mihályt, Samuelt, és **Jánost** mint mind két rendbéli Ns Decsei Sofia Asszony Edes Gyermekit, edgyaránt, es egyenes Proportióval, Concernálnák, tehát azon Hazból, appertinentiákból, fejér ruhakból, házi eszközökből s egyéb mobilokból Nemes Bölöni Sándor és László Uramék, minden magokat concernáló jussukat le vészik, praetensiójokat absolute, és in perpetuum imihitállyak; hanem

Most actu ő megirt mobilekból, Ns Halmágyi István Ur Ns Bölöni Sándor és László Uraméknak, Edes Annyokról maradott három Arany gyűrűt, két ezüst kalant, edgy pár On talat, egy pár On tányért, Bo'og Marcziról maradott edgy Tehenet, Kancza Tinójával, edgy Jarmos Tulkot etc. kezekben bocsát, és ád, azokon kívül Ns Bölöni Sándor s László Urameknak s Ns Dobai Gaborné Bölöni Susánna Asszonyinak, külön külön, három három cseber bort (idest 9 cseberet) in natura hordostól cédál; az mint-hogy ezek ő Kglmeknek kezekbe is adattattak.

Ennek felette valamelly Portio, ugymint Jobbagyok, Telekek Galffy Susanna Aszszonyról, s Boros Kata Aszszonyról longus litis Processus után, per amicitia reacquiráltatott; mind a mely Portiót azon kívül s az Ns Halmágyi István Ur Kémeri Portióján kívül ugymint Jobbagyokat, Telekeket, Szántó s kaszalló földrészeket és jó munkában lévő kész szőlőket Ns Décei Sofia Aszszony, maga becsületes Férje jussán Kémeren és Leesmérien birt, mind azt, Ns Halmágyi István Ur, Ns Bölöni Sándor s László Uraméknak Ns Bölöni Susánna Aszszonyinak intacté Kezekben bocsátta és bocsátotta *illyen Conditional*:

Hogy azon Kémeri Portio rehebeasara Ns Halmágyi István Ur által diversis vicibus et temporibus tet s superspecificalt expensának avagy csak valami Bonificatiójában Ns Bölöni Sándor és László uramék magok Testvér Húgok Ns Dobai Gaborné Bölöni Susánna Aszszony nevével is egészben 90 magyar forintokat Ns Halmágyi István urnak refundálnak, a mit a mi Praesentiankban enumeráltak és Ns Halmágyi István Ur is levalta a többit in perpetuum cealvan remittalva annektalva.

És mindazáltal idevaló (egy szó) Ns Bölöni Sándor és László Uramék és Bölöni Susánna asszony kezekbe most bocsátott jószágának Ns Bölöni István urt concernáló negyed részének removealására Ns Halmágyi István Ur nem volna köteles, mert a mint nemes Bölöni István úr életét redimalta (persze: Apaffy alatt kuruczkodott, most már 1732-ben más világ van — Szerző) ő kegyelme szerint azon rész jószágban a Ns Haza törvénye szerint magát perualhatta volna; mind az által mint eddig ugy ézután is néhai Ns Décei Sofia asszonyinak első urától való gyermekekhez jó indulatját kívánva Ns Halmágyi István úr consignalni, azon Ns Bölönyi István urt concernáló negyed részt is a többivel együtt kezekbe bocsátja és resignalja semmi just vagy praetensiót azokhoz nem reselval, elhitetvén magával, hogy Ns Bölöni Sándor és László urék is és Ns Bölöni Susánna asszony Ns Halmágyi István úrhoz való jó fiaságokat magok előtt viselik.

Ns Bölöni Sándor és László urék kötelezik arra magukat, hogy ezeknek observálására Ns Dobai Gaborné Bölöni Susánna asszony is mint magok testvér attyokfiát (most ő kegyelme nem comparealhatván) inducaljak és hogy semmi contrariumot nem reserval — disponaljak; a mint inducaltak is; melynek bizonyosságára az kilencz cseber bornak hármát maga részét el is vette; és arra nézve kinek kinek ő Kglmek közzül maga rata-portioja kezekhez is ment.

Ez conferalt Conventiot mind Ns Halmágyi István úr mind Ns Bölöni Sándor és László uramék magok és Ns Bölöni Susánna asszony nevében önként és szabad jó akaratjok szerint mind két részről confirmaljak, mindezeknek állhatatos és intacte kötelezik magokat.

Melyeknek mi előttünk és mi általunk ekképpen lett véghez meneteléről fide nostra mediante adgyuk mi s ez subscriptationkkal élni szokott pecsétünkkel meg erősített levelünket futura pro cautela et testimonio. Significatur Sz.-Somlyo Anno Die Mense Loeo et Comittattu ut supra.

17. sz.

Kémeri szántóföldek összeírása. 1732.

Kémeri szántó földek, e szerint adattak ki:

Első Fatens vallya: Berecz Gáspár teleke után járó szántó föld, az Karulyos pataka mellett, két kijáró szomszédgya Ungvári János réttye; másfelől az feljára dülő földek.

„Az Pap kútya hegyesen három kis darab földek; *ki birta akkor, nem tudatik, de Oláh Péternek búzája volt benne.*

„Csompó Márton teleke után, az hosszszú bércezen az szőlőre való fordulón.

„Az Szellős dombon egy darab.

„Az kecske nyúzon belől három vagy négy darab szántó föld, melyet Gajnikné Asszonyom birt Berecz Gáspár után; szomszédgya délről Oláh György.

„Ismét a kecske nyúzon alól egy kis szántó föld.

„Csompó Marczinak a cserés dombon egy szántó földe.

Második Fatens vallya: Dombi teleke után járó szántó föld egy, a' Nográd tövében, az út és patak között.

„Berecz Gáspár teleke után, az Vatulán *két vagy három* darab szántó föld.

„Csompó Márton teleke után, az bércezen egy szántó föld; mellyben akkor Sipos Oláh Jánosnak vót búzája.

„Balog Márton teleke után *egyenellenül vadnak* az szántó földek.

Harmadik Fatens vallya: Csompó Mártonnak az Vatulán egy szántó föld.

„Az Szellős dombon.

„Az csorgó hidgyánál, az Pap földé mellett, az hol akkor Sipos Oláh Jánosnak vót vetése.

„Balog Mártonnak, a' Szellős dombon egy földé, kit akkor Berecz István birt.

„Az Vatulán egy szántó föld.

Negyedik Fatens vallya: Az Nográd tövében az út és patak között egy szántó föld.

„A Savanyús kút mellett Berecz Gáspár teleke után egy vagy két szántó föld.

„Az Karulyos tövében egy rét, mellyet Oláh György szánt.

„Az Pap kútya hegyessében három kis darab földek.

„Az Szellős dombon is egy darab.

„Az Csompó Márton teleke után a Szellős dombon egy föld; mellynek szomszédgya Mikó István házához való föld.

Ötödik Tanú vallya: Berecz Gáspár egy földét a Savanyúsban Fazekas Márton birta zálogban; szomszédgyai Bereczki István és Nagy Péter.

„Ezen Tanú bir egy szántó földet az Cserájban.

„Csompó Mártonnak egy földé az Szellős dombon.

Hatodik Tanú vallyá: Berecz Gáspárnak az Pap kútya hegyessében szántó földéi.

„Ugyan Berecz Gáspárnak az Karulyosban két földéi.

„Ugyan Berecz Gáspárnak az Karulyos térben egy szél szántó földé.

„Csompónak, az Csorgó hidgyán felyül az Pap földé mellett egy földé.

„Második az hosszú bércezen, az ország úttya mellett fel nyúló.

„Harmadik az Karulyos oldalán.

„Ismét Csompó Mártonnak az Szellős dombon egy földé.

„Az Szilván felyül, az Nagy János hosszú földéinek végiben egy szántó föld.

„Az Pandó berkén egy föld.

„Ismét Csompónak az Hamar közben egy földé.

Hetedik Tanú vallyá: Dombi András teleke után az Léstán, a kecske nyúzó alatt egy szántó föld.

„Berecz Gáspárnak az Nográsban két szántó földé.

„Ugyan Berecz Gáspárnak az Karulyoson két szántó földé.

„Berecz Gáspárnak a Léstán, a kecske nyúzón belől, három örökös szántó föld.

„A Pap kútya hegyessén, a' Nográd fordulóban, két kis föld, mellyben akkor Oláh Péternek volt búzája.

„Csompó Mártonnak az Ecclesia földé mellett, a Nográd fordulóban egy darab földé.

„Az Szellős dombon Nagy János hosszú földéinek a végiben egy szántó föld Balog Márton földéi iránt.

Nyolczadik Tanú vallyá: Az Bakméron két szántó földek.

„Az Szellős dombon az ország úttya mellett egy szántó föld; szomszédgya Napkeletről Dombi János földé.

„Az Széles tövis alatt egy szántó föld.

„Csompó Mártonnak az Szellős dombon egy nagy hosszú szántó földé.

„Az cseres dombon egy szántó föld.

Extractus :

Az Karulyos pataka mellett, Berecz Gáspár teleke után járó szántó föld, két ki járó szomszédgya Ungvári János réttye; másfelől a feljáró dülő földek.

Az Karulyos tövében egy rét, mellyet Oláh György szánt.

Az Karulyosban két föld, Berecz Gáspár teleke után.

Az Karulyos térben egy szél szántó föld, Berecz Gáspáré.

Az Karulyos oldalán Csompóé.

Az Pap kútya hegyesén három kis darab föld; Oláh Péternek volt búzája benne.

Az hosszú bércezen a' szőlőre fordulón Csompó Mártoné.

Az hosszú bércezen az ország úttya mellett felnyúló.

Az Szellős dombon egy darab, ezen kívül

Az Szellős dombon Balog Mártonnak egy földé, kit Berecz István birt.

Az Szellős dombon Csompó Mártoné egy föld; ennek szomszédgya Mikó István földé.

Az Szellős dombon, Négy János hosszú földéinek a végiben egy föld. Balog Márton földéi iránt.

Az Szellős dombon, az ország úttya mellett egy szántó föld, szomszédja napkeletről Dombi János földé.

Az kecske nyúzáon belől három vagy négy darab föld, Gajnikné birta; szomszédgya délről Oláh György.

A kecske nyúzáon alól egy kis szántó föld.

Az Cserés dombon Csompó Marczinak egy szántó földé.

A' Nográd tövébe, az út és a patak között, Dombi szántó földé.

A' Nográsban Berecz Gáspárnak két szántó földé.

A' Nográd fordulóban, az Ecclésia földé mellett, Csompó Mártonnak egy darab földé.

Az Vatolán két vagy három darab szántó föld, Berecz Gáspár teleke után.

Az Csörgő hidgyánál, a' Pap földé mellett egy föld, mellyben Sipos Oláh Jánosnak vólt vetése.

Az Savanyús kút mellett egy vagy két szántó föld, Berecz Gáspár teleke után.

Az Savanyusban, Berecz Gáspárnak egy földét, Fazekas Márton birja zálogban; szomszédgyai Bereczki István és Nagy Péter.

Az Széles Tővis alatt két szántó föld.

Az Széles Tővis alatt egy szántó föld.

Az Cserájban az ötödik Tanú bir egy szántó földet.

Az Szilván felyül a Nagy János hosszú földéinek az végiben egy szántó föld.

Az Pándi berkin egy föld.

Az Hamar közben Csompónak egy földé.

Az Lestán, az kecske nyúzáon belől, három örökös föld, Berecz Gáspár teleke után.

Az Lestán, a' kecske nyúzó alatt egy szántó föld, Dombi András teleke után.

Az Bakméron két szántó föld.

18. sz.

Bölöni Zsuzsánna fiu testvérei kezében hagyja a birtokot. 1732.

Ao 1732. Die 6. Novembris Ns Bölöni Sándor, László és Susánna, három Testvér Atyafiak edgyezék meg ekképpen egymás között, Bölöni Susánna Aszszony képibe és neve alatt ugyan ő klme hites Férje Nk Dobai Gábor Ur:

Hogy a mely Bölöni Jusson lévő Nemes Kraszna Vármegyei Kémeri Jobbágy és akarmi örökségből álló portiókat T. N. Halmágyi István Ur ő klme (kinek ezekben feles pénze volt) per mordam kezekbe bocsátva kilenczven vonás forintért, azon Jóság maradgyan meg Ns Bölöni Sándor és László ő klmek kezekbe mind addig, míg az *harmincz forintot ő kkk* említő Dobai Gábor Ur vagy Házas Társa megfizeti, az alatt pedig a' két Férfi Atyafi minden közönséges szőlőket mive'tesse, de úgy hogy a' szőlők frutosát mindenkor sine Controvertia három részre oszszák, ha mikor pedig kíványa Dobai Gábor Ur mind a Jobbágyakat, Örökségeket fel osztatni valamikor a' harmincz forintot meg fizeti, fel venni tartoznak, és a' jóságokat is fel osztani ő kkkal tartoznak. Melyről fide mediante civis attertalma. Somlyó. Ao Diegn. utánna.

(P. H.) *Bályoki Sénász Ferencz*, mint Kraszna Vár'gye Ordinar Notariusza.

Püspöki Samuel (P. H.)

Correire in Voce : Vonás.

Kémeri jobbágyok, telkek és szőlők feletti osztály levél 1733.

My Kémeri Bölöni Sándor, Bölöni László és Bölöni Susánna, Férjével Menyőfi Dobai Gáborral edgyütt; Adgyuk Tudtára mindeneck a kikk illik Ezen Levelünk Rendiben; Hogy midőn Isten jóvoltából, magunk jövődöbbéli életünk folytatásáról gondoskodnánk; néhai Tkts Nzs, ugyan Kémeri Bölöni Sándor uram, édes Atyánk Jussán ezen Nms Kraszna Vármegyében a fennt megirt Kémer nevű Helységben lévő s minket Concernáló Immobile Bonumok iránt tevénk illetén Atyafiságos örökös megedgyezést:

Lévén praetitult két Fiu Atyafiaknak Kilenczven vonás forintig, $\frac{1}{2}$. ad N. hun et denar 180, extendálódó Melyekből is Harmincz vonás a Pferalt Józsgót Titulo Tertialitatis refundal- zott volna ugyan elébb, Pnotalt Dobai Sosánna Asszony és osztán úgy vehetett volna Részt a Józsgábul; Kivánván pedig a Gdeclaralt Fiak ebben is szép Atyafiságokat, a Leány Atyafihoz megmutatni; ez iránt tőnek ily Attyafiságos megedgyezést

pedig, a mely 30 vonás forintokat, néhai idvezült Tkts Nzs Décesei Sópia Asszony a mostan osztózó 3-om Testvér Atyafiakk néhai édes Annyok, ide Kémerre ugyan ezenn Józsgához való Majorság, szőlőknek mive'tetésére Titulo interese elocalt volt, minthogy Tertiatitasa, ugymint 10 vonás forintok megnevezett Dobai Gáborné Bölöni Susánna Asszonyt concernáltá Tehát Dobai Gábor uram is kedves feleségével Bölöni Susánna Asszonynyal edgyütt a megirt fiu Atyafiakk azon 10 $\frac{1}{2}$. Tiz vonás forintoka 10 vonás forintok is a declaralt vonás forintokat egybe üttetvén a sokszor irt Bölöni Susánna Asszonytul refundaltatni kívántató 30 $\frac{1}{2}$. Harmincz vonás forintokat egészben defalcálnák és így

A Praenumera't Fiu Attyafiak is Pnotalt néhai édes Attyokrul Bölöni Sándor Uramrul álló s most kezek között lévő megirt Józsgót, kedves Hugok Bölöni Susánna Asszonnyal (a Mezei és Hegyen lévő örökségeken kívül, melyek is Sub divisioját & hic et, nunc, közakarattul alkalmatosabb időre halasztván) egészen oszlóra bocsáták; ilyenkképpen:

Atyafiságos szép compositio szerint Juta legelsőben is Pferalt Bölöni László Uramnak mint kisebb Fiunak a Kólya Nemes teleke felé az Felszegenn; melyeknek is mind Délről, mind Északról az Mgs Vajay Vay Lászlóné Boros Kata asszony Teleki Tü Szomszédi ére Földön lévő Kis Telek melynek szomszédja Délről a Közkert Balrul pedig Ur Huszár József Ur eő Nga Részén való Telek, Szomszédi. Azután

Juta Pnotalt Bölöni Sándor Uramnak a Latrán Teleke féle keskenyebb részének Délfelől Pnotalt Boros Kata Asszony Teleke Balrul Pvidus Mikó Mihály mostan T. Nzts Genecsi Gencsri György Uram Jobbagya Teleki szomszédi. Szélesebb és Felsőbb Részenek peng Délfelől ep vidus Zima Mihály, Tkts Nts Ypi Bydeskuti Sigmund Uram Jobbagya, H Balrul, megirt Boros Kata Asszony Teleke Szomszéd és a néhai Berecz Gáspár Teleke felé a Kankoron, melynek is Délfelől

mostan Ns Bróda Ferencz és Balrul Mgs Báró Krasznahorkai András Ferencz Ur
 cö Nga Jobbágy Teleke Szomszédi, nem különben:

Dobai Gáborné Bölöni Susánna Asszonynak Juta a Kankoron Két Telek az
 edgyiknek mindkét felől Psitulalt Huszár József úr Teleki Szomszédi, a másikk
 északrul Tkts Ns Somlyai Halmágyi István Ur Ajtai Rész mostani Teleke Délrüj
 pengig a Sikátor Szomszédi. Hasonlóan:

A Jobbágyok is Nyilbéli specificatio szerint 3-om egyenlő Részekre Su . .
 tának ilyen képpen:

Bölöni Sándor Uram nyila:

Michael Balog Annor	—	—	—	—	—	—	—	—	50,,
Stephanus Gothard	—	—	—	—	—	—	—	—	28,,
Michael Bályoci	—	—	—	—	—	—	—	—	22,,
Michael Balog Junior Annor	—	—	—	—	—	—	—	—	18,,
Nicolaus Balog Annor	—	—	—	—	—	—	—	—	11,,
Georgius Bályoci	—	—	—	—	—	—	—	—	9,,
Stephanus Bályoci	—	—	—	—	—	—	—	—	11 ¹ / ₂ ,,
Blasius Zima	—	—	—	—	—	—	—	—	8,,

Bölöni László Uram nyila:

Michael Bályoci Senior Annor eid	—	—	—	—	—	—	—	—	70,,
Martinus Bályoci Annor	—	—	—	—	—	—	—	—	40,,
Martinus Zima	—	—	—	—	—	—	—	—	35,,
Joannes Bályoci	—	—	—	—	—	—	—	—	32,,
Petrus Bályoci	—	—	—	—	—	—	—	—	9,,
Martinus Bályoci	—	—	—	—	—	—	—	—	7,,
Martinus Zima Junior	—	—	—	—	—	—	—	—	2,,
Stefanus Bályoci Annor	—	—	—	—	—	—	—	—	3,,

Bölöni Susánna Asszony nyila:

Petrus Zima Annor eid	—	—	—	—	—	—	—	—	60,,
Stefanus Gál Annor	—	—	—	—	—	—	—	—	48,,
Stephanus Zima	—	—	—	—	—	—	—	—	24,,
Martinus Balog	—	—	—	—	—	—	—	—	22,,
Balog	—	—	—	—	—	—	—	—	20,,
Michael Gál	—	—	—	—	—	—	—	—	4,,
Martinus Zima	—	—	—	—	—	—	—	—	4,,
Martinus Gál	—	—	—	—	—	—	—	—	12,,

E ajorság ugyan Kémeri Pro umokonn fekvő szőlőjeket
 is a megnevezett Atyafiak három egyenlő Részekre szakasztván felosztották egymás
 között, e szerint Bölöni Sándor Uramnak Juta: A Karulyoson Pvidus Oláh Mihály
 Pferalt Boros Kata Asszony Jobbágya és ugyan Pvidus Nagy Péter, Ns Kalota-
 Sz.-Királyi Zámbo Ferencz Ur Jobbágya mindkét felől való szomszédságiban, —
 felső nagy szőlőnek Bályok felől való, Rata medietassa (?). Ugyan a Karulyosonn
 egyfelől mostani Pvidus Bereczk Péter Ptitulalt Huszár József Ur Jobbágya, másfelől

T. Bikési Gergely Ur szőlőjekk szomszédságokban levő darab szőlő. A Kigyós-Málon egy felől a néhai Balog Miklós Pallagba levő szőlője másfelől Libertinus Varga János az Ajtai Részen levő szőlőjének szomszédságába fekvő Sz 1, ugyan Varga János felől ész fél Rése. Bölöni László Uramnak penig Jutának a Karulyoson az Alsó Lábban egyfelől az említett providus Bályoki Mihály, T. N. Ifju István úr Jobbágya Szőlője ! szédságokban fekvő két darab szőlő ugyan a Karulyosi Lábban egyfelől Svidus Fima Mihály N. Bécsi Guti Dénes úr Jobbágya másfelől Tiszt. Szilágy úr szőlőjének szomszédságokban fekvő Szőlő. Ugyan a Karulyosonn a Felső Lábban mind a két felől Pferalt Huszár József úr cö Nga szőlőjének szomszédságiba lévő Szőlő. Bölöni Susánna asszonynak Jutának, ugyan a Karulyosonn Felső Lábban, a fenn declaralt nagy szőlőnek Hason fele, Kigyós-Mál felől. A Foglárban egy felől Zima Péter ugyan Guti Dénes úr Jobbágya, szőlőjekk, szomszédságokban lévő szőlő, ismét a Pnotalt Kigyós Máli szőlőnek napnyugotrul való fele. Továbbra:

A Fal Colonialis sessiókk Subdivisioja et hic et nunc illendőbb időre hagyattatott. A fenn megirt Osztály iránt mind Hárman a Ptitulalt testvér Atyafiak fenn megirt Dobai Gabor urammal edgyütt egyenlő akarattal Legalis Evictiót vált-hatnak magokra. Az idegeneknél lévő Jusnak penig Reaquisitiójában Tartozik mindenik atyafi, Ha Részt kíván venni, egyenlően Concuralni; különben, ha ki magát abbul kivonná a melyik Ayafi költ és fárad expensájának és fáradságának Refusio-jáig, a Reaquiralt Bonumokat akárholost is akárkinél, akármelyik Nms vármegyékben levőket szabadosan birhassa. Mely Atyafiságos szép megedgyezésnek, állhatatosann és megmásolhatatlanul, örökösönn való megtartásara, a praedecaralt Atyafiak, Tőnek Két Száz Magyar forintokig való kötést. Actum Kémer, die 24-ta Mensis Novembris Anno 1733.

Correcta per Scriban :

Kémeri Bölöni Sándor.

(P. H.)

Kémeri Bölöni László.

(P. H.)

K. Dobai Gábor.

Bölöni Zsuzsánna.

Coram Nobis :

Stephanus Héyen Szénás de Bátyok Divisor mp.

(P. H.)

Petro Orbán, notibilis persona mp.

(P. H.)

(Az irás illetve osztálylevél tartalma a Szénás István Divisor irásának látszik.

Szerk.)

Kémeri javak összeírása fejedelmi rendelet nyomán 1761.

Sacratissima Casareo Regia, et Apostolica Majestas. Domina Domina Nostra Clementissima, Beniquissima.

Vestra Clementer Noste Lignetur Scrma Casareo Regia et Apostolica Majestas; Iuod Nos Literas Majtris Uro Scrma Compulsor. parit et Attestater. pro Partibus et in Personis Spe Aabilium ae Prösord Dominorium Alexandri Ladislai Bölöni de Eudem, *Nec non Pröso Foemino Duo Chrisiina Török Gati Dui Alexandri Bölöni Consortis* legitime Confectas et emanatas, Nobisque interalios Mattris Uro Scrma Chumiles, perpetuoque Fideles subritos et Servos Literis in Usden ab Offuiv Consriptis Praeceptorie sonantes et directas, summo quo decuit honore, et Fidelitatis Obsequio recepinus in hae Vesba.

Maria Theresia Dei Gratia Romanorum Imperatrixae Germania, Apostolica Hungariae Bohemiaeg Regina, Archi Dux Aesorie, Duffi Burgundia, Haereditaria Princeps Transylvaniae, Comes Tyrolis etc. Siculorum, Fidelibus Nostris Ursis et Singulis, Illustribus, Spectabitalibus, Magnificis, Grasis, Egregiis, Nobilibus, Agilibus, pariter etiam Iquobilibus, ac alterius Cujuscung, Status et Orsinis, bonae ramen honestaque famo et Consitionis Utriusque serus Honimibus, Ubiori in Haereditario Nostro Tranniae Prpatu, et Partibus eidem rein Corporatis, Constitatis, residentibus, et Commorantibus, Praesentium Notitiam habituris. Gratiam Nostram Caesareo Regio Principalem! Exponitur Matti Urae in Personis Egregiorum Alexandri etc. Ladislai Bölöni de Eadem, *Nec Non Christina Török, Fati Alexandri Bölöni de Ead. Consortis* Invaliter lidem medio Vestri ratione et Praete tu Certorum quorundam Negotiorum suorum Coram declarandorum, Praesentia Egregiorum et Nobilium Cosmae K. Horváth, Michaelis Tamássi, Abelis Kerekes, Pauli Donáth, Josephi Kováts, et Pauli Boér, Cancellariae, Urae Prörlis Tranniae Scribar. ac Jurator. Notar. per Nos ad id Specialiter exmissorum, V. Comitum item, Supremor. V. Judliumque, Jurassorum ac Notarior; Sedriar, Cottuum Uror Albensis Trannie, de Küküllő, Thordensik, Colosiensis, Dobocensis, Szolnok utriusque Interior, ult etc. Medior. Krasznaensis, et de Zaránd, Nec Non Vice Judicium Regiorum Coeterorung — Jurassoru ac Notarior. Seclium Urarum Siculicalium Udvarhely, Filialiumque hiques Keresztur et Bardóc, Trium insuper Seclium, Sepsi, Kézdi, Orbai, ut et Miklós Vár, Csik item utriusque, Gyergyó et Kászón, Marus denique et Aranyos, Vice Capitaneorum porro, Vice Judliumque Jurassor ac Notariorum etcis etc. Distri Annum Terrae Fogaras et Kövár, Duetoriorum proterea Nobilium Primarior, Vice Judliumque Jurassor id ac Notariorum Oppidorum Uror Thorda, N.-Enyed, Déés, M.-Igen; Sárd, Vintz Utriusque, Benedek, Borberek, Tövis, Bajásd, Borbánd, Déva, Sz.-Somlyó et Tasnád, Prudenrum denique ac Circumspectorum, Mgrorum Civium, Regiorum, Ledium, Primariorumque et Profudicum, Villicorum Senatorum, Coeterorumque Joratorum Civium, Secretariorumque et Notariorum Seclium, Districtuu Civitatum et Oppidorum Uror Saxenicalum Cibiniensis, Schosburgensis, Corruensis, Bistriciensis, Mercuriensis, Sabaesirensis, Rupensis, N.-

Sinkensis, Mercuriensis Ujj-egyházzét Szász-Városiensis, Primariorum postremo et Regionum Judicum, Coeterorumque Juratorum Civium, Vice Judicumq et Notariorum Civitatum etc. Öppidor, Nostrorum Claudiopolis. Albae Carolinae, Maros et Kézdi-Vásárhely, Vizakna, Abrudbánya. V.-Hunyad, Háczeg, Udvarhely, Sepsi-Szt.-György, Illyefalva, Csik-Szereda, Bereczk, Kolos, Szék etc Zilah; Hominum ? Urorum Regionum pro Jurium surum tutione ac defensione, estas quasdam Fassiones et Auestationes Celebrara facere vellent Jure admittense; Cum autem Veritatis Fassio, Justiticeque recognilio nomini sits abueganda, Prointle harrun serie Cum millimus et mandamás firmiter ut clam et quandocunque Cum praesentimus et mandamus firmitér, ut dum et goumoenuque Cum prosentibus Simut vel divisium fueritis requisit, Statim Nos Sub oneribus Singular. Rédeeim Marcharum gravis ponderis, per Ceos quorum interest, sen interrerit irremissibiliter efīgendarum, ad Diem et Locum, per praedietos Exponentes, vel Homine ejut ad ettransmittendos Urbis praefige in Sentiam dictorum Hominum Uror Regionum personaliter accedere, ibique ad Fidem Bam DEO debitam, qualiscunque obis de et Super rebus Coram interrogandis Constiterit Certitudo Veritatis suo modo dicere, fateri et attestari modis Omnibus debeatis, et teneamini. Superquibus quidem Fassionibus, et Attestationibus Vris, Literas tandem per profatos Homines Nros Regios, Sub Sigillis, Subscriptionibusque suis Fide eorum mediante Conscribendas annotatis Exponentibus Jurium suorum uberiozem futuram ad Cantelam necessarias extradari Volumus, et iubemus Communi justitia et Sradente. *Secus non factar.* Praesentib. Perlect. Ex Zibent. restit. Datum in Libera Regiaque Civitate Nostra Saxoniali Cibiniensi, Die *Secunda Mensis Decembris Anno Millesimo Septingentesimo, Sexagesimo.* Et Subscriptum erat Usdem ad Marginem a dextra Sect Corr Erantque Sigillo Majestatis Vrae Scrma Judiciali et Authantica, cogno Transylvanico, in inferiori earudem margine, in medio Loso rilt solito, super cera rubra ductili impressire Communitae, et roboratae, patenterque Confecta et emanata Inibus Mandatis Mattis Vrae Scrma Nos hummilime receptis, Semper et in omnibus uti tenemur er par est obedire, satisfaceroque volentes in hoc Anno praesenti Millesimo, *Septingentisimo Primo*, Diebus vero *Decima Tertia, et Decima Ivaria May, in et ad Possessionem Kémer*, in Inc. Cottu. Krasznensi existentem, Consequenterque Calcaturas Tessitory ejusdem Possessionis accessimus, ibiquen Testes infrascriptos Vigire praeinsertarum ejusdem Mattis Vrae Scrmae Literarum Compulsoriarum, Nostri in praesentiam legitime Citatos, et accersitos, exacto prius ab Üsdem firmitissimó Juramenti Sacramento, de et Super Utro Nobis per aotelatos Exponéntes etc Zibito, praesentibusque inserto, ad Fidem eor. DEO dībitam serio exaninadimus, et inquisitimus perceptamque ab Üsdem exquisitae Veritatis Certitudinem serie Sequenti desertisimus in hunc modum.

Utrum di et Super eo?

Tudgya é a Tanú nyilván és bizonyossann, vagy valami bizonyos Relatiobúl hallotta é.

Hogy Tekintetes Nemzetes és Vitézlő N. Bölöni Bölöni Sándor és László Uraimékk ezenn Tkts Nms Kraszna vármegyében Kémer nevezetű Helységben lévő ős, örökös és zálogos Portiojok, az az belső Curialis és Colonialis Sessiojok után

mindenik fordulón minémü Appertinentiák, Szántó Földek, és Kaszálló Rétek vadk mellyeket most acta birnak, és mellyeket mások is egy, vagy más utonn módonn birnak, jó Lelke és hűte szerint számlálja elő a Tanú?

Sequuntur Nomina, et Fassiones Testium.

1-mus Testri Providus Michael Bede	Annor. cir. 62.	Jobbag. Illrmo Domino Duo L.
2-dus. Testri Providus Michael Oláh	Annor. cir. 60.	B. Elizabetha Bagósi de Csen-
3-tius. Testri Providus Valentinus Nagy	Annor. cir. 57.	ger Bagos, Illrmo qnondam D.
4-tus. Testri Providus Michael Balla	Annor. cir. 51.	Dui L. B. Sen. Wolps. Bánffi de
5-tus. Testri Providus Frannes Szekrényes	Annor. cir. 60.	Losoncz Fab. Reg. Praesidis
6-tus. Testri Providus Stephanus Beretzki	Annor. cir. 46.	Relibto Viduae.
7-mus. Testri Providus Georgius Gál	Annor. cir. 57.	Jobbag. Illrmi Domini Dui Jo-
8-vus. Testri Providus Michael László	Annor. cir. 58.	sephi Huszár, L. Baronis de
9-nus. Testri Providus Andreas János	Annor. cir. 61.	Kövesd.
10-nus. Testri Providus Michael Bályyoki	Annor. cir. 56.	Jobbag. Spectabilin ac Grösor
11-mus. Testri Providus Stepbanus Gothárd	Annor. cir. 60.	DD. Sigisili et Josephi Szénás
12-nus. Testri Providus Nicolaus Balog	Annor. cir. 36.	de Bályok.
13-tius Testri Providus Andreas Gál	Annor. cir. 30.	Jobbagio Tittl. Regii Fisci.
14-tus. Testri Libertimus Joannes Görög	Annor. cir. 51.	
15-tus. Testri Providus Stephanus Gál	Annor. cir. 70.	
16-tus. Testri Providus J annes Bályyoki	Annor. cir. 66.	Jobbagiones etc. Jugiulimus
17-mus. Testri Providus Stephanus Debrenti	Annor. cir. 25.	Spectal. Dur Exponenti Ale-
18-vus. Testri Povidus Petrus Nagy	Annor. cir. 54.	xandri Bölöni de Eudem.
19-nus. Testri Providus Stephanus Dombisen.	Annor. cir. 62.	
20-mus. Testri Providus Stephanus Oláh senior Aor. cir. 63.		Jobb. Spect. Dui Fanc. Zámbo
21-mus. Testri Providus Petrus Zima	Annor. cid. 75.	de Kal.-Szt.-Király.
22-dus. Testri Nobilis Joannes Tóth Kémeriensis.	Annor. cir. 52.	Jobb. Perillrae Grösy d. Franc
23-tius. Testri Nobilis Joannes Sós Kémerensis	Annor. cir. 44.	Guth. de & &.
		Jobb. Gröso Fremine D. Jus-
		triae Kun, Per illris ac Grös.
		Dui Alexandr Sebess de Zilah
		Conserr.
		Jobb. Fitt. Dui Davidis Ütő de
		Komolló.
		Testes Hunt Incolae etc. Inhabitatores Fato Possessionis Kémer, partium in
		pprii, partim in terris Titt. D. D. Suor etc. suar. Terressium residentes etc.
		Commarrantes.

Az Titt. Expones Urakk ezenn Kémerf Határk három Fordulóin lévő, ős örökös, és zálogos, mind actu kezeknél lévő, mind idegenek által eddig quoquot modo biratott, mivel és miveletlen vagy gazban lévő szántó földöke-barázdárul barázdára fel járván, mint tudgyuk, s reája emlékezünk, s régi Eleinktől is a mint Hallottuk el mondott hűtünk után az alább irt mód szerint rendel így mutogatgyuk s adgyúk ki.

Szántó Földek a' Lésta Fordulón :	Agror. Capacit.	
	Cub.	metr.
1. A Dusza Dombon, Napkeletről Idősb Nagy Bálint föld, Napnyugatról a Dusza Dom oldala szomszédtságiban vagyón egy barázdán miveletlen 2 kis gazos föld	1	—
2. Ugyan a Dusza Domb oldalán Napkeletről Kozma István, Napnyugatról Dombi János földek szomszédtságokban egy barázdán két 2. tiszta föld	3	—
3. b Ketske nyúzó felett Napkeletről a fejáró Földek, Napnyugatról Fazakas Benedek földei szomszédtságokban 1. dülő tiszta föld	1	—
4. Ugyan a Ketske nyúzó felett Északról Szénás rész, Délről Oláh János földei szomszédtságokban 3. darab gazos föld	4	—
5. Ugyan a Ketske nyúzó felett Napkelet felől Ajtai részre való gazos föld, Napnyugatról a gaz és az út szomszédtságiban egy barázdán 2. darab gazos föld	1	2
6. Ugyan a Ketske nyúzó felett Napkeletről közönséges gazos földek, Napnyugatról a felljebb Specificalt Bölöni rész föld szomszédtságiban 2. darab gazos föld. Ajtai juss.	1	2
7. A Benedek hegyesse Napnyugoti oldalán Napkeletről Zima János, Napnyugatról Somlyai Balog András Ur földei szomszédtságokban egy barázdán 3. darab gazos föld	3	—
8. Ugyan a Benedek hegyessébe Napkelet felől, Gúti Juss, Napnyugotr. Szabó István és Bálint földök szomszédtságiban egy barázdán 2. darab föld	3	—
9. A Nagy Aranyos Oldalon a Benedek hegyesse felől, Északról az Ut, Délről Dombi István földei szomszédtságokban egy szélben 7 darab föld	6	2
10. A Kémer fő gazza között egy kis szűgoly	1	—
11. Ugyan a Nagy Aranyos oldalon a Zoványi út mellett Északról M Bánffy részre való földek, Délről a nevezett Zoványi Ur szomszédtságiban egy barázdán 4. darab föld, mely földek a Szép Erdőre rugnak véggel	5	—
<i>Ezenn földekk végiben lehet irtani cir.</i>		
12. Ugyan ebbenn a Lábbann Északról Oláh Balás Mihály, Délről Zima János földek szomszédtságiban egy szélben 5. darab föld	10	—
13. Ugyan a Nagy Aranyosba a felső, vagy Zoványi Ut felől való Lábba, Délről Idősb Nagy Bálint, Északról Kozma Mihály földök szomszédtságiban 1. darab föld	1	1
Summa Lateris	44	3

Szántó földek a Lésta Fordulón.

		Agrorum Capacit.	
		Cub.	metr.
Latus Translatum . . .		44	3
14. Ugyanott a Közép Lábba, Délről Idősb Oláh István, Északról Kis Uttzai Zima István földek szomszédtságiban egy szélbenn 3. darab föld	5	—	
15. A Lésta főbe Napkeletről Szabó István és Bálint 3. darab földek, Nyugotrúl László Mihály földei szomszédtságokban egy szélben vagyon 2. darab föld, melynek negyede gazos	2	2	
NB. Ezenn irt Szabó István és Bálint 3. darab földgyök (mint magok fateallyák) az Irt Expones Urak részekre való földek volnának, és nállok zálogban vadk.			
Ezenn Szabó István és Bálintnál lévő 3. darab földekbe	3	2	
Ugyan e mellett egy szélben vagyon 6. darab föld, ezek rúgnak véggel napkelet felé ugyan B. jussonn levő földekre	4	—	
16. Az holott is vagyon 3. darab föld a Somlyai út mellett	2	—	
17. A 15-dik számban lévő szántó földek alatt Napkeletről Szekrényes János, Napnyugotrúl Kondi rész földek szomszédtságiban vagyon egy szil-föld, a Tisztájában belé mégyen	1	2	
a gazos részében belé mégyen	6	—	
18. A Lésta tetőn ats Betski hegyessénn, Délről Fazakas János, Északról Kozma Mihály szomszédtságiban egy darab föld	1	2	
19. Ugyan a Léstan Északról az Újlak felé járó Út, Délről Kis Oláh Mihály föld szomszédtságokban egy szélbenn 3. darab föld	5	—	
20. A Lésta oldalon a nevezett Úton alól, Napkeletről Bede Mihály, Nyugotrúl Szabó Bálint és István földek szomszédtságiban egy szilben 7. darab föld	8	—	
21. A Ketske nyúzó külső végén a gaz között egy Zúgoly	1	—	
22. Ezenn alól a Ketske nyúzó és Lésta pataka között egy szil föld	8	—	
23. Ugyan ezen alól a praemittalt Földekk alsó végénél, a Patak és Ketske nyúzó szomszédts. 2. darab föld	1	—	
24. A Cserés domb oldalán, Napkeletről Gergely Mihály, Napnyugotr. M. Bánffi rész földek szomszédtságiban egy barázdán 2. darab föld	2	2	
25. Az Állypataka között Észak felől Szekrényes Péter, Délről ugyan az Állypataka szomszédtságiban egy szil föld. Aítai juss.	10	—	
Summa Lateris	106	1	

Szántó földek a Lésta Fordulón

		Agrorum Capacit.	
		Cub.	metr.
Latus Translatum . . .		106	1
26. A Konya halastó felett Napkeletről M. Huszár rész, Napnyugotról Fazakas János föld szomszédtságában egy barázdán két gazos föld	3	—	
27. Ezenn felül az Omlás élin Napkeletről Kis Oláh Mihály, Nyugotr. Beretzki István földök szomszédtságában 1 darab föld gaz is vann benne	2	—	
28. Ugyan a Konya halasztóba, Napkeletről M. Bánffi rész, Napnyugotr. János András föld szomszédtságában 2. darab föld	1	1	
29. Ezenn 2. darab Földek a végiben Omlás felől fel felé járóba 1. darabotska föld	—	2	
30. Ez Arany-kútnál, Napnyugotról Szabó István és Bálint föld. Napkeletről Konya halasztó pataka szomszédtságában 3. darab föld. <i>Ajtai juss.</i>	1	1	
31. Omlás pataka mellett, Északról Gál György földi szomszédtségében 1. darab föld.	—	3	
32. Ugyan abban a szilben Délről Gál György, Északról Kozma Mihály földi szomszédtságában 2. darab föld	2	—	
33. A Közzelebb Specificalt Földekk alatta lévő Lánba, Napkeletről Balla János, Napnyugotr. Oláh Pál Márton földök szomszédtségében 2: kis föld	—	3	
34. Ugyan az Omlás pataka mellett feljaro Lábba, Délről Dombi András, Északról Szörös Mihály föld. szomszédtségében 1 darab föld	1	1	
35. Ugyan az Omlásba Délről Szörös Mihály, Északról Szekrényes István dülő földök szomszédtségében 1. kis darab föld	—	2	
36. A Ketske nyúzó gazza alatt Délről Oláh János Pista, Északról M. Bánffi részen való szomszédtségében egy szilben 3. darab föld	3	—	
37. Ugyan azonn Lábba Délről Gál Jankó Északról Szabó Bálint földök szomszédtségében 1. darab föld	1	2	
38. Ugyan ebbenn a lábann Délről Szabó Bálint, Északról Szörös György földök szomszédtségében egy szilben 3. darab föld	3	—	
39. A Tővis-Kút mellett Délről Gergely Getzi, Északról Balla Mihály földök szomszédtségében 1. darab föld	1	—	
40. A Tővis-Kút felett felfelé jaro Lábann, Délről Idősb Nagy Bálint, Északról Gergely Mihály földök szomszédtségében 1. darab föld	1	—	
Summa Lateris	129	—	

<i>Szántó földek a Lésta Fordulón</i>		Agrorum Capacit.	
		Cub.	metr.
Latus Translatum . . .		129	—
41. A Tövis-Kút oldalán belől Délről Gál György, Északról Lőrincz Márton földök szomszédságiban 1. darab föld . . .		2	—
42. Ismét a Tövis-Kút als Hágó oldalon Délről Gál György, Északról Szőlösi Ur földök szomszédságában, 1. darab föld. <i>Ajtai juss.</i>		1	2
43. A Szil-Kút patakán kívül Délről Nagy Péter, Északról Bede Mihály földök szomszédságiban 2. darab föld . . .		2	—
44. A Szil-Kút patakán belől Délről Bede Mihály, Északról László Mihály földök szomszédságiba 1. darab föld . .		1	—
45. A Szil-Kút gazza felett Napkeletről Nagy Istók földé, Napnyugotrúl a gaz szomszédságiban 1. darab föld . .		—	3
46. A Logó domb alatt, Napkeletről Szabó Mihály, Napnyugatrúl Dombi István földök szomszédságiban egy szilben 2. darab föld		3	—
47. Ugyan azonn Lábba Napkelet felől Zima István földé, Napnyugotr. a Patak szomszédságiban egy barázdán 2. darab föld		1	2
48. A Lésta Hidgyánál Délről Bede István, Északról Zima Péter földök szomszédságiban egy szilben 3. darab föld . .		6	—
49. A Büdös-Kuton kívül Délről Nagy János, Északról Kozma István földök szomszédságiban egy barázdán 2. darab föld		4	—
Summa . . .		150	3

*Szántó földek.
A Szőlő-Hegy felé való Fordulón.*

		Agrorum Capacit.	
		Cub.	metr.
1. A Kis-Füzke dombja alatt Napkeletről Nagyobbik Berecz György, Napnyugotrúl Kozma Mihály földök szomszédságiban 2. kis föld		—	2
<i>NB.</i> Ezenn 2. kis föld (mint fascallyák) Zálogban vagyon Gergely Mihálnál.			
2. Az Eresztvény allyánn, Napkeletről Bede Mihály, Napnyugotrúl János András Földek szomszédságiban egy szilben 3. darab föld. <i>Ajtai juss.</i>		2	—
Summa Lateris . . .		153	1

*Szántó földek.
A Szőlő-Hegy felé való Fordulón.*

Agrorum
Capacit.
Cub. metr.

Latus Translatum . .	153	1
3. Az Hoszszu Bértzen als Birs-almáson Napkeletről Bályoki János, Napnyugotrúl Túnyogi János Ur földök szomszédtságiban egy harázdán 2. darab föld	1	—
4. Ugyan az Hoszszú Bértzen az út mellett a két gaz között, a melyen eddig utaztanak. <i>Ajtai juss.</i>	1	—
5. Azonn kívül, ennek külső végében, Napkelet felől Szőlősi János földe, Napnyugotrúl az Út szomszédtságiban 1. darab föld	1	—
6. Ugyan ennek külső végében, Napkelet felől az Út, Napnyugotrúl a gaz szomszédtságiban egy szilben 3. darab föld. <i>Ajtai juss.</i>	5	—
<i>NB.</i> Ezenn 3. darab földet Kanhori Szabó Mihály mondgya magáénak lenni.		
7. Az Eresztvény felett, Délről Gál György, Északról Idősb Oláh István földök szomszédtságiban 1. nagy széles föld <i>NB.</i> Ez Sóós Jánosnál van <i>zálogban egy kenyérben.</i>	3	—
8. Az 6-odik Nyilasnak külső végében, Napkelet felől az Út, Napnyugot felől a gaz szomszédtságiban 1. darab föld, melyek edgyike gazból áll	1	2
9. A Savajos oldalon, Délről László Mihály, Északról Bereczki István földök szomszédtságiban 1. darab föld	1	2
10. A Kigyós Máj dombján Északról János András, Délről Benedek Mihály földök szomszédtságiban egy szilbenn 3. darab föld	1	2
<i>NB.</i> Ezenn 3. darab földet Dombi János földének mondgyák lenni némellyek.		
11. Ugyan a kigyós Máj dombján a Szabó irtása között, Északról és Délről Szabó Bálint földei szomszédtságiban 2. kis darab föld, ennek egy része gazos	1	2
12. A Kigyós Máj dombja oldalán Északról Orbán János, Délről Lőrincz Márton földök szomszédtságiban 1. darab föld	1	—
13. Ugyan ezenn Lábbann a Patak, Észak felől pedig Dombi István földe szomszédtségében 1. darab föld	1	—
14. A Nógrád pataka mellett Napkelet felől Bereczki István, Napnyugotrúl Nagy János földök szomszédtságiban 2. darab föld	1	2
15. A Csorgó hidgyán belől, Napkeletről Bede Mihály, Napnyugotrúl az Eceta földe szomszédtságokban 2. darab föld	1	1
Summa Lateris . .	175	—

<i>Szántó földek.</i>		Agrorum Capacit.	
<i>A Szőlő-Hegy felé való fordulón.</i>		Cub.	metr.
Latus Translatum . . .		175	—
16. Ugyan ott az Hidon belől, az Patak és az Út szomszédsá- giban vagy 2. darab föld	1	—	
17. Ugyan ebben a Lábbann Napkelet felől a gaz, Nyúgotról M. Bánffi rész földek szomszédságiban 1. darab föld	—	3	
18. Az Hidon belől, Napkelet felől a Patak, Nyúgotról Kozma Mihály földei szomszédságiban egy szilben 4. darab föld	6	—	
19. Ezen Földekk belső végiben Napkelet felől a Patak, Nap- nyugotról Idősb Oláh István földei szomszédságiban egy szilben 4. kis föld	2	2	
20. A Mogyorós árok mellett belől, Északról Benedek Mihály Délről Kozma Mihály földök szomszédságiban egy szilben 3. darab föld. <i>Ajtai juss.</i>	3	—	
21. Ugyan ezen Lábban, Északról Idősb Oláh István, Délről Gúthi részen lévő földek szomszédságokba egy szilben 9. darab föld. <i>Ajtai juss</i> hat darabja	9	—	
<i>NB. Ezenn praemittalt 8. darabból álló földek közzül az 6-dik föld zálogban mondatik lenni Idősb Nagy Bálint- nál 1. Német Forintban.</i>			
22. Ugyan ezenn Lábban a Kő-Kúton kívül, Északról Zima István, Délről Benedek Mihály földök szomszédságiban 1 darab föld	1	2	
23. Ugyan a Kő-Kútonn balól, Északról Somlyai Balog András Ur, Délről Gúthi részen való föld szomszédságiban 1. föld. <i>A. juss</i>	—	3	
24. Ugyanott a Gúthi részen lévő föld Északi szomszédságában Délről pedig Zima János föld szomszédságában 1 föld	1	2	
25. A Zúdar domb oldalában Napkelet felől M. Bánffi rész föl- dek dűleje, Napnyugot felől pedig Dombi István föld szomszédságában 1. darab föld. <i>Ajtai juss</i>	1	—	
26. Ezenn Földnek Déli véginél ut hosszába vagy 1. felfelé nyúló 1. darab föld	1	2	
27. A Kő-Kúttal által ellenben Napnyugot felől, Északról Bene- dek Mihály, Délről Bereczki István szomszéds. 1. föld	—	2	
<i>NB. A mint referallák ezen kis föld János Andrásnál van zálogban 1. véka málában, ez is Ajtai juss.</i>			
28. Ugyan ebbenn a Lábbann belől, Északról Zima István, Dél- ről. Beretzki István földök szomszédságiban 1. darab föld	—	3	
Summa Lateris . . .		204	3

<i>Szántó Földek.</i>		Agrorum Capacit.	
<i>A Szőlő-Hegy felé való Fordulón.</i>		Cub.	metr.
Latus Translatum . . .		204	3
29. Ugyan a Kő-Kútonn belől való Lábbann Északról Zima János, Délről Kis Berecz György földök szomszédts. 1. darab föld	1	—	
30. A Ló Kertben Északról Szénás rész, Délről M. Bánffi részre való Kertes Rét szomszédtságokban egy szilben 12. darabból álló, keskeny, vizes földek	7	—	
31. Ugyan ezenn földekkel által ellenben a Falu felől, Északról M. Bánffi rész földek düleje, Délről a Nyomás szomszédtságokban egy szil Kender földek, in Summa 16—17. apró földekből állók, Kender magot vethetni beléjük. <i>Ajtai juss</i>	4	—	
32. Ezen Kender Földek felett, a Szőlő Út és az M. Bánffi részre való földek szomszédtságib. szakadozott 2. darab föld. <i>Ajtai juss</i>	1	2	
33. A Pap Kút Hegyessé alatt, Napkelet felől Kis Bályoki János Napnyúgot felől a Pap Kút hegyessé felé felnyúló földek alsó düleje szomszédtságiban út hosszában 2. darab föld. <i>Ajtai juss</i>	2	—	
34. Ugyan itt a Pap Kút hegyessé felé feljáróba, Délről a Lábföldek düleje, Északról Kozma István földi szomszédtságiban egy szilben 5. darab föld	3	2	
35. Ugyan a Pap Kút Hegyessébe, Az Hegy felé ki nyúló lábbann, Napnyúgotról Lőrincz Márton, Napkeletről a dülő földek szomszédtságiban egy szilben 4. darab föld	4	—	
36. Ezenn Földeknek külső végiben, Napkeletről Nagy János Bálint, Napnyúgotról a gaz szomszédtságokban 1. darab miveletlen, gazos föld	1	—	
37. A Kerek Szőlő dombján belől, Északról Balla Mihály, Délről László Mihály földök szomszédtségében 3. darab föld	4	—	
38. A Karulyos Gazza mellett, a Hegy felé ki nyúló Napkeleti oldalon 1. darab föld. <i>Ajtai juss</i>	1	1	
39. A Kerek Szőlő dombjának Napnyúgoti oldalán, Északról Kis Oláh Mihály, Délről Szekrényes István földek szomszédtségében 2. darab föld	1	2	
40. Ugyan ezenn Lábbann beljebb, Északról Nagy Bálint, Délről Szörös Mihály földök szomszédtságokban 1. darab föld	1	1	
41. A Csaraj oldalon, Napkelet felől M. Bánffi rész, Napnyugotr. Gergely Mihály földök szomszédtságokban 1 darab föld	1	1	
Summa Lateris . . .		238	1

Szántó Földek.
A Szőlő-Hegy felé való Fordulón.

Agrorum
Capacit.
Cub. metr.

Latus Translatum . .	238	3
42. Ugyan abban a Lábbann Napkelet felől Szekrényes Ferencz Napnyúgotrúl M. Bánffi rész földek szomszédtságában		
1. darab föld	—	3
43. A Csaraj gaza között le nyúló két gazos föld, <i>szomszédi minden felől a gaz</i>	1	2
44. A Kerek Szőlő Napkeleti oldalán, Napkelet felől Idősebb Nagy Bálint, Napnyúgotrúl Kis Oláh Mihály szomszédtságában		
1. gazos föld	1	1

Continuata Die 14-ta. May. A. 1761.

45. A Tővis oldalba, a kapunál, Napnyúgot felől Szabó Mihály Kaszállója, Napkeletről a Szőlő hegyre kimenő Út szomszédtságokban 6. darab szántó föld	6	—
46. A Karulyos Teriben Napkeletről a Patak, Nyúgotrúl Kis János Mihók földök szomszédtságában 2. darab föld negyede gazos. <i>Ajtai juss</i>	1	2
47. Ezenn praemittalt 2. földre dülő Lábban, Északról Dehrenti István, Délről Kis Oláh Mihály földök szomszédtságában 1. darab föld	1	2
48. Ugyan a Karulyos Teriben killyebb Napkeletről Lőrincz Márton, Napnyúgotrúl a dülő földek szomszédtságában 1. darab föld. <i>Ajtai juss</i>	2	—
49. Ugyan a Karulyos oldalban, Északról Kozma Mihály, Délről Nagy Bálint földök szomszédtságában 1. darab föld, melly a közzelebb nevezett földre rug alsó végével	1	1
50. Ugyan a Karulyos oldalon, Északról Ungvári István földe, Délről miveletlen gazos föld szomszédtságokban egy szilben 4. darab föld, ennek ketteje miveletlen, gazos NB. Ezenn praemittalt Földek hármát hazúl felől Szőlősi István Úr tartja magáénak.	4	—
51. Ugyan a Karulyos oldalon, Északról az Oláhok (mint magok praetendallyák), Délről Guti rész földek szomszédtságában 1. darab föld	1	—
52. Ugyan a Karulyos oldalon a Méhes gaz alatt, Napkeletről a feljáró földek felső düleje, Nyúgotrúl János András földei szomszédtságokban 2. darab gazos föld. <i>Ajtai juss</i>	2	2
53. A Rigó Kapún kívül, Északról Kis Oláh Mihály, Délről Oláh Andr. földök szomszédts. egy szilben 8. darab szántó föld.	7	—
Summa Lateris . .	268	2

Szántó Földek.
A Szőlő-Hegy felé való Fordulón.

	Agrorum Capacit.	
	Cub.	metr.
Latus Translatum . .	268	2
54. Ugyan ebbe a szilbe, a Kapún kívül, Északról Oláh András, Délről Tunyogi János Úr földök szomszédts. 1. darab föld	1	1
55. Omlás felett, Napkelet felett Szőlősi János, Nyúgotrúl Lő- rinczék Kaszállói szomszédtságokban 2. darab föld . .	1	—
56. A Rigó domb alatt, Napkeletről Gergely Geczi, Napnyúgotrúl Tunyogi János Uram földök szomszédts. 1. darab föld . .	1	—
Summa . .	271	3

Szántó Földek,
A Felső als Örvény Fordulón.

	Agrorum Capacit.	
	Cub.	metr.
1. A Sommályi Határ Szilben, Délről a Bukmér pataka, Észak- ról Szőrös György földei szomszédtságokban egy szil- ben 4. darab földecske	2	—
2. Ezenn Lábbann Délről Szabó Bálint földe, Északról a gazos földek szomszédtságában 2. darab föld	1	—
3. Ezenn Lábbá felyül, Északról és Délről a gazos földek szomszédtságában 4. darab föld	1	3
4. A Bukmér pataka Terin, Sommályra járó Út lábja, Délről Bede István földe, Északról a gaz szomszédtságában 2. darab föld	1	—
<i>NB.</i> Ezenn 2. darab földet Szőlősi Uramék magokénak lenni mondgyák.		
5. A Bukmér oldalon, Délről Gergely Mihály földei, Északról a kzgs gazos földek szomszédtságában 3. darabocska föld	1	—
6. Az Hamarkós Patakán alól, Napkeletről Zima Péter, Napnyu- gotrúl Szabó Bálint földök szomszédtságában 1. kis föld .	—	2
7. Az Hamarkós Patakán felyül, Napkeletről Kis Bályoki Jankó, Napnyúgotrúl Nagy Péter földök szomszédtságában 1. darab föld	1	1
8. Az Bukmér oldalán a két árok között Délről Szekrényes János, Északról Bereczki István földök szomszédts. 3. darab föld	1	2
9. A Kis Rét és Magyar gazza felett, Napkelet felől az Eke Út, Napnyúgotrúl Szőrös György földei szomszédts. 1. darab föld. <i>Ajtai juss</i>	1	1
Summa Lateris . .	283	—

*Szántó Földek,
A Felső als Örvény Fordulón.*

Agrorum
Capacit.
Cub. metr.

	Latus Translatum . . .	28:3	—
10. Ugyan ott Napnyúgot felől a nevezett Út, Napkeletről Lőrincz Márton földei szomszédtságokban 1. darab föld . . .		—	3
11. A Kis Rét gazza között 2. darab föld . . .		2	—
12. A Pándi Berkinél Délről Bereczki István, Északról M. Bánffi rész földök szomszédtságiban 2. darab föld . . .		1	3
13. A Vatolag Uttyán a'ól, Napkeletről Nagy Péter, Napnyúgotrúl Bereczki István földök szomszédtságiban 1. darab föld . . .		1	2
14. A Törvény-fa mellett Dél felől az Ország Útja, Északról Oláh István földé Szomszédtságokban 1. darab föld . . .		1	2
15. A Som-Kerek oldalán Napkeletről Kis Oláh Mihály, Napnyúgot felől Irtt. Exponens B. L. Uram által irtatott miveletlen földök szomszédtságokban egy szilben 4. darab föld . . .		9	—
16. Kémer fő felett Som-kerek alatt egy szél gazos föld, Napkeletről Nagy Bálint, Napnyugotrúl M. Bánffi rész föld. szomszéd. . .		12	—
17. A Nagy oldalon, Napkelet felől a Som-kerek pataka mellett le felé nyúló, Napnyúgotrúl M. Bánffi részre való földök szomszédtságiban. <i>Ajtai juss.</i> . . .		8	—
18. Ugyan a Nagy oldalon Sás-Tó alatt egy kis Tábla Föld . . .		5	—
19. A Széles Tóvis alatt Délről Idősb Nagy Bálint, Északról Gál György földök szomszédtságokban 4. darab föld, nagyobb része gazos . . .		8	—
20. Hoszszú berek gazza mellett 2. kis darab föld . . .		—	3
21. A Szellős Dombon, az alsó Lábbann Délről Bede Mihály, Északról Gál Márton földök szomszédtságiban 4. drb föld . . .		3	—
22. Ugyan ezenn alsó Lábbann a Szellős-Kútnál, Délről Bede Mihály, Északról Idősb Nagy Bálint földök szomszédtságában 2. darab föld . . .		2	—
23. Ugyan ezenn alsó Lábbann Délről Szabó Bálint földé, Északról László berke pataka szomszédtságokban egy szilben 4. darab föld . . .		4	—
24. Ezeken felyül a Közép lábbann, a Szellős dombon, Délről Somlyai Balog András Uram, Északról a kis Rét gaza szomszédtságában 1. darab föld . . .		1	—
25. Szellős Dombon lévő Közép Lábban Északról és Délről nevezett Balog András Ur föld. szomszédtságib. 1. darab föld . . .		1	—
26. Ugyan ezenn Közép Lábban, Délről Berecz János György, Északról László Mihály földök szomszédtságiban 1. darab föld . . .		1	—
Summa Lateris . . .	335	1	

*Szántó Földek,
A Felső als Örvény Fordulón.*

Agrorum
Capacit.
Cub. metr.

Latus Translatum . . .	335	1
27. Ugyan abbann a lábban, Északról Szabó István, Délről Szörös Mihály földök szomszédságokban, 2. hegy és föld . . .	4	—
28. Ugyan abbann a lábann Északról Szörös Mihály, Dérről Kis Berkényes Péter földök szomszédságiban 2. darab földek, melyek véggel a' szellős dombon levő felső láb felső tetejéig rúgh . . .	6	—
29. Ugyan abbann a' lábban, a' Hoszsú berek pataka mellett, Délről Bereczki István gazos földje, Északról Szörös Mihály föld. szomszédságokban 1. darab föld. — <i>Ajtai juss.</i> . .	1	1
30. A szellős dombon a' felső lábban, Délről Szörös Mihály, Északr. Kis Gergely Gezi földek, szomszédságokban 1 darab föld	1	1
31. A' Kis Rét gazza alatt Napkeletről Mlgs Bánffy rész, Nyúgotr. Nagy Péter földök szomszédságokban 1. darab föld . . .	1	1
32. László Pataka tetejébe egy kis szűgoly, Napnyúgot felől Kis Bálint földe, avagy az Ippra járó Úr szomszédságokb. . .	1	—
33. János Pálné dombjának szőlő lábja, Napkeletről Zima Péter, Napnyúgotról Kis Nagy Bálint földök szomszédságiba 2. darab föld . . .	1	2
34. Ugyan János Pálné dombjának belső lábja, a' most nevezett föld dűlejében, Napkelet felől az fellyebb nevezett Ippri Úr, Napnyúgotr. Gergely. Mihály föld. szomszéds. 1. darab	1	1
35. Az Örvény oldalban Délről Szabó István, Északról Zima István földök szomszéds. 1. darab föld.	2	—
36. Ugyan ott belől, Délről Zima István, Északról Dombi István földök szomszéds. 2. darab föld	2	2
37. A' Széles Tövisen belől Délről Dombi István, Északról Szőlősi Úraimék földök szomszéds. 3. darab föld	4	—
38. Szilvás főbe Nagy János hoszsú földei féle mellett, Napkelet felől Nagy Miklós, Napnyúgotról M. Bánffy rész föld. szomszéd. 4. kis föld	3	—
NB. Ezenn földekk Napkelet felől való edgyikéhez Edősbb Nagy Bálint tartja tűzit.		
39. A Kis-Hegy mellett, Észak felől a' Szőlő gypű, Délről Zima János szántó földök szomszédságokban 2. kis darab földecske	1	—
40. Ugyan ott Északról Zima János, Délről Orbán Mihály szántó földök szomszédságiban 1. darab föld.	—	3
41. Ezenn földek alatt a' Szilvás főbe Délről Veres Ferencz, Éjszokról a' Csere szomszédságokban 2 darab föld. <i>Ajtai juss.</i>	4	2
Summa Lateris . .	370	2

Szántó Földek.
A Felső als Örvény Fordulón.

Agtorum
Capacit.
Cub. metr.

	Latus Translatum . .	370	2
42. A' Szilvásban a' közép lábbann Délről Bede István, Északról Szabó Bálint földök szomszédsságában 1. darab föld . .	1	2	
43. Úgyan ebbenn a, Lábbann Délről Nagy Berecz György, Éjszokról Szabó Bálint földök szomszédsságában 1. darab föld . .	1	2	
44. A' Szilvásban, az alsó Lábbann Délről Nagy János, Északról Oláh Mihály földök szomszédsságában 4 darab föld. <i>Ajtai juss.</i>	3	—	
45. A' Diós-felett, Napkeletről a' Dió-fák, Napnyúgot felől Szőlősi Uramék földök szomszédss. 4. kis darabocská föld . . .	1	2	
46. A Diós, és annak allya az Ttts. Exponens Úrakat illeti. <i>Ajtai juss.</i>			
	Suma . .	378	—

Kaszálló Rétek.

Széna
Szekér.

1. Az Adorjány Teriben, Délről idősb Oláh István, Északról M. Bánffy rész Kaszállók szomszédss. 2. darab Kaszálló <i>Ajtai juss</i> két baglyásnyi	6
2. Ugyan az Adorjány Teriben, Északról Nagy Bálint, Délről Nagy Márton Kaszállólok szomszédss. 1. kis darab Kaszálló . .	1
3. Ugyan az Adorjány Terikben, Délről Guthi, Északról Szénás rész Kaszállók szomszédsságokb. 1. kis Kaszálló	1
4. Ugyan ott Délről, és Északról szénás rész Kaszállók szomszédsságokb. 1. darab Kaszálló	3
5. Ugyan azonn kívül Délről Ungvári István, Északról M. Bánffy rész Kaszállók szomszédss. 1 darab Kaszálló	10
6. Savajós oldalon, Északról Kis Bályoki János, Délről az Eceta Kaszállója szomszédss. 1 darab Kaszálló	3
NB. A' Savajosban, Napkelet felől az említett Savajós pataka, napnyúgot felől Kis Nagy Bálint Kaszállója szomszédss.	2
*Ezen Kaszállónak két része zálogban mondatik lenni egy gőmőjje Sajtban N. M. B. Bánffy Farkas Úrnál.	
7. Ugyan ott killyebb ezenn pecifikalt zálogban lévő Kaszálló, és Északfelől Szekrényes János Kaszállója szomszédss. 1 darab Kaszálló	1
Summa Lateris	27

* Ez a híres Bánffy sajt.

Kaszálló Rétek.

Széna
Szekér.

	Latus Translatum . . .	27
8.	Ugyan ott Savajósban, Napkeletről Szekrényes János, Napnyugotrúl Balla János Kaszállójuk szomszéds. 1. Rét, melyk nagy része gazos	5
9.	Savajós gazza alatt, Napkeletről Bályoki János, Napnyúgot felől Kis Nagy Bálint, Kaszállójok szomszéds. 1. darab Kaszállócska	1
	NB. Ezt is M. Bánffi részre foglalták.	
10.	A' Sármásba, Északról M. Bánffi rész, Délről Dombi István Kaszállójok szomszéds. 1. darab Kaszálló. — <i>Ajtai juss.</i>	4
11.	Ugyan a' Sármásba Délfelől Bede Mihály, Északról Bereczki István Kaszállójok szomszéds. 1. darab Kaszálló. <i>Ajtai juss.</i>	2
12.	A' Kő-szegő allyán Délről Idősb Oláh István Kaszállója, Északról a' Patak szomszédsságib. 1. darab Kaszálló . .	1
13.	Az Oláné Kuttyánál Napnyugotrúl Dombi István, Napkeletről Szénás rész Kaszállók szomszéds. 1. darab Kaszálló . .	3
14.	Ezen felyül az Oláné Kúttya felett való Csere, a' Dombi István Rétytén felyül, mellyben kevés tisztás vagyon, Ha ki irtanák lenne. Ez is Ajtai juss.	6
15.	Ennek a' Cserés Rétnek a' végibe Napkeletr. 1. Rét, Északról az Erdő, Délről Szabó Bálint Kaszállója szomszéds. . . .	8
16.	Dócza Csereje felett, Északról, és Délről M. Bánffi rész Rétek szomszéds. 1. darab Rét	1
17.	Ugyan Dócza Csereje alatt, Északról a' Patak, Délről M. Bánffi rész Rét szomszédsságában	2
18.	Dohi dombon Északról edgyikünk N. Orbán Péter Kaszállója, Délről a' Kárászretek Határ szomszédsságokban 1. Rét .	2
19.	A' Dohi domb alatt, Napnyugotrúl Idősb Nagy Bálint, Napkeletről Szabó Bálint Kaszállójok szomszéds. 1. Kaszálló	3
20.	Ugyan otta' Dohi domb alatt, Napnyugotrúl Bede János Kaszállója, Napkeletről a Kárászretek Határ szomszéds. 1 drb. Kaszálló	2
21.	A' Balla Szállás-helyiénél, Észak felől a' Kárászretek Határ, Délről M. Bánffi rész Kaszálló szomszéds. 1. kis Kaszálló	1
22.	A' Filegerbe, Északról Zima János Kaszállója, Délről a' Kémeri szántó földek szomszéds. 1. Kaszálló	6
23.	A' közelebb specificalt Filegerbeli Rét alatt, a' Kárászretek Út felől, Északról Dombi István, Délről Gál György Kaszállójok szomszéds. a' Nyilason 3. Rét	7
24.	Ugyanott a' Nyilason, Északról közelebb nevezett Gál György, Délről ugyan edgyikünk Orbán Péter Kaszállójok szomszéds.	

Summa Lateris . . . 81

Kaszálló Rétek

Széna
Szekér.

	Latus Translatum . . .	81
25. Ezenn alá járó Nyilas Réteken alól előjáró 1. Rét, Napkeletről Zima Mihály Napnyúgotrúl Bede Mihály Kaszállójok szomszéds.		2
26. A' Közzelebb Specificált Réten alól a' Tövisek között Északról Kozma István, Délről Balog András Úram Kaszállójok szomszédságokb. 1. igen gazos Rét, Ha ki tisztittyák terem . .		3
27. Ezenn alól, Északról Gál György, Délről Szekrényes Ferencz Kaszállójok szomszéds. 1. Rét. — <i>Ajtai juss.</i>		3
28. Ezen alól a' Térbe 1. Rét, melly Gohárt Rétnek neveztetik, Északról M. Bánffi rész, Délről Szőlősi János Kaszáll. szomszédságiban, ez is igen gazos		4
29. Logó Domb alatt a' Kaszálló szélén, mellyen a' Búda gyepű által jár, 1. darab Kaszálló, Napnyúgotrúl a' Patak, Napkeletről Gergely Gezsi Kaszállója szomszéds.		
30. A' Kelemen járásánál vagyon 1. Csompó nevezetű Rét, Északról az Ország Útlya, délről a' Nagy fűz szomszédságokb.		2
31. Omlás alatt, Napkeletről Kis Bályoki Jankó, Napnyúgotr. Kis János Misók kaszálló Réttyek szomszéds. 2. kis Rét . .		4
32. Omlás, és Lász pataka között, Napkeletr. Szörös Mihály, Napnyúgotr. Gergely Mihály Kaszállójok szomszéds. 1. darab Kaszálló		5
33. A' praepecificált Réten felyül Délről Szörös György, Északról M. Bánffi és Szörös Réttyek szomszéds. 1. Rét		2
NB. Ez Kelemen Péternél van zálogban		
34. Paliczka Patakánál a' Bályoki Határban vagyon 1. Kaszálló .		7
35. A' Kis Erdő farkalattyán, Napnyúgotrúl az Határ, Napkeletről Kozma István Kaszálló Réttyek szomszéds. 1. Rét		4
36. Zsak-Kútnál, Napkelet felől Ungvári István Kaszállója, Napnyúgot felől édes marha pataka szomszéds. 1. Rét . . .		3
37. Ugyan édes marha pataka mellett alól, Napnyúgot feől Bede Mihály Kaszálló Rétye szomszéds. 1. Rét		2
38. A' Kis Erdő alatt, Hazul felől, M. Bánffi része fel fogott irtás Napkeletről, Nyúgotrúl Balla János Kaszálló Rétye szomszéds. 1. gazos Rét		6
A' Kigyós Máj Szőlő hegy alatt lévő Kezes Rétek.		
39. Mindenfelől János András Kaszálló Rétei szomszéds. 1 kis Kaszálló, mellyet Bályoki Jankó birt		2
40. Ugyan a' Kigyós Máj allyában a' Gyepű alatt 1 kis Rét, Északról Túnyogi János Uram Nagy Márton és Nagy Péter Kaszállójok szomszéds.		1/2

Summa Lateris . . . 130 1/2

<i>Kaszálló Rétek</i>	<i>Széna Szekér.</i>
Latus Translatum . . .	130 1/2
41. Kigyós Máj Szőlő hegy kapuján midgyárt kívül 1 kis Kaszálló	1/2
42. A' Kis-Hegy szőlő mellett, a' mint a' Nagy Bálint Pintzéjénél a' Kapú ki jár, rakottyas patakára Dűlő 1. darab föld az úton, Ha colalnák s' meg tisztitanák, megteremné . . .	2
43. A' Lésta fordúlón Kémer főbe, Délről Zima Lukáts, Északról Nagy Bálint Kaszállójok szomszédsságáb. 1. kis Kaszálló	1
Summa . . .	134

Cujus quide'm pramissa hujusmodi Inquisitions sen Inventations Maseriem, prout per Nos extitit expedita experanta. Eidem Sacratissima Cao Regia Matti Va Fide Nostra mediante, sub Sigillis Nostris usualibus, manuunque propriarum subpripitionibus, Corroborantes reseripsimus. Pratitulatisque Dominis Quis Exponentibus Jurium scorum uberiores fururas ad Caurelam Necessarias extradeditimus. Eundem de reliquo Sermam Gao Regiam Lattem Vestram quam diu felicissime vivere, valere glorioseque requare desiderantes. Emorimur. Datum in Possessione Kémer Die *Deiuna Guarra Curd. Mensis Mai, Anno Domini Millesimo, Septingentesimo, Sexagesimo Primo*, Ultima videlicet hujus Juquisitionsis sen Inventationis Nostra Die. Ejusdem Sacratissima Casareo Regia.

Mattis Vestra.

Humiles, perperuoque fideles, Subiliti & Seroi.

Petrus Orban de Kemer.

Cottus Crasnensis Ord. Judlium.

Joannis Boros de'Visk Prefati Cottus

mpr.

Crasnensis Juratus Assessor.

Corr. per eosdem.

(Hátul a borítékján ez áll:)

Ezen fasciculusb. találtnak 63. dirib darab levelek.

Sub Ano 2v

De Anno 1761. Dieb Martis Consoriptio Appersine Porisonis Poprise Kemer Inprisione medianse peracsa.

Apri vive et fanetro.

(P. H.)

(P. H.)

Ao. 1764. Apert & Stephan Halmágyy Guberniat Secretas.

Sacratissima Casareo Regia Majestati, Domjna Domina Maria The're'sia, DEI Gratia Romanum Imperatrix, ac Germania, Apostolica Hungaria, Bohemniaque Re'gina & Archi-Duci Austria, Duci Burgundia, Hareditaria Principi Trannia, Comiti Tyrolis e't Siculorum, Itt: Domina Domina, Nobis Naturaliter Clementissima, Beniquissima.

I. László levele Bánffyhoz 1739.

Illustrissime Domine L. Báró

Domine et Patrone Gratosissime!

Nem tudom constal é Ngod előtt mostan Ngod Keze alatt lévő Kémeri Nagy István nevű Jobbágnak proprietassa hogy minket Concernál, na, ki is végről fogván Méltóságos Aszszony és Nga Méltóságos Aszszony Anyainak Kezeknél zálogképpen mannteneáltatott, melly dolog Literalcinkból is világossann ducescal, nem csak, de a mostann élő emberek is bizonyosonn tudgyák, ez iránt eczer requiráltuk vala a' Méltóságos Aszszoni Vay Lászlóné Aszszonyomat is, de az Aszszony relegalván a' Mlgs Nagy Aszszonyra azóltátul fogva Halgatásbann maradott, mint hogy mán Ki Kegyelmességéből Mgod keze alá deveniált ezen Józság, nagy alázatossággal kívántam Ngodat iránta reqvirálni, bizván Ngod Méltóságos Uri Gratiájához, és sok izben mondott Kegyes szavaihoz, melly szerint Ngod a' Másét nem kíványa, ha hitelesen proprietasáról doceal, Mi annak proprietasáról (ha Ngod Gratioja accedáln) alázatossan doccalnónk és Ngodnak a' Zalogját alázatossan deponálni készek lennénk, e felett Isten bennünket éltetvén Ngod, és Ngod Méltóságos Posteritassinak alázatos obligatioval meg szolgálni szoross kötelességünknek tartanók, Ki eő Felsége is a' Kegyes reflexióiért Ngod Méltóságos Ur Házát megálgýja, ugy is, tudgyuk, hogy egy ember Ngodat csekély állapot, Szegény Legénynek pedig az is csak jó tóldalék, instalok azért alázatosan Ngodat, méltóztassék Ngod Gratosó reflectalni, és ezen dologba maga Mlgos Ur Gratiáját hozzák efectioj Kegyesen meg mutatni, hogy mi nálunk is ligyen áldásba és örök emlékezetbe Ngod Méltóságos Uri Házánk emlékezetbe. Dinn de Juristis Gratosam Iliritutis ara enixe' Jolener Resolutionem, Me sotid Gratisis Iliritatis Vca Sumilione Commendans, Constrauter persevero.

Illustrimi D. L. Barois

Dui et Patroni Gratosissimi

Kémer 1739. 1 Februd.

Humilismus et devotissimus Servus

Ladislaus Bölöni.

(Az okmány hátlapján ez áll:)

Ad

Illustrissimum ai Magnificum Dominn Dim Volpsgange L. Baro, nem Bánffy de Lossoncz, Dominn et Patronn Gratosissimo.

Humilius Memoriale.

Introscriptor Instantis.

Válasz: Kelmed maga jól tudja, hogy ezen jóság a Feleségem Kezénél, actu jure hypothecario vagyon penes inventationen, nem lehet azért senkinek semmit is cedalni az hire nélkül, az ki által adva az jóságot, et habet jus relnendi, tessék azért kelmetekk primo oda recurálni, és pedig az mit benne Contribuáltak, jó szível cselekeszen. Kémer 1da Febr. 1739.

B. Farkas.

I. László levele Zámbóhoz. 1754.

Bizodalmas jó Ur V. Ispán Ur!

A mint látom Szörös György apellálta a' Deliberatumot, de nem prosequálta appellatióját, azért ugyan a' Kémeri Birák vegyék executioba. Ha Szörös subsrexn hallgatott az Apellatioval, ha per Casim Szörös nem xemittálná. Nagy Péterék prima Congregatione instantia mellett adják fel dolgokat s' vége lészen, annurálván ezen Deliberatumot instantiájok mellé, jó szóval segítséggel lészek magam is és minden kitelhetőkbe meg is bizonyítani kívánom hogy légyek.

Jó Ur V. Ispán Ur.

Kémer 20. Máj. 1754.

egy lekötelezett igaz szolgája

Bölöni László.

I. László levele II. Sándorhoz (testvérbátyjához.) 1756.

Kedves édes Bátyám Ur.

En mind szándékozáim hogy kedves Bátyám Uramat atyafiságosan inserviállyak, de az alkalmatlan idő egy részről, más részről pedig az ottann ottan érkezett Parancsolatokra való sok és terhes munka attul ez ideig preludálának, már semmit se bátorkodom írni, hanem ha érkezem atyafiságosan szolgálók. Mi itt oly punctualisok vagyunk, hogy a miibe nem kellene is firkálunk, és egy dologba három Dicasteriumot is terhelünk; adja Isten valaha végít.

Az éczaka négy lóval Kocsival hála nállam egy Egri miscricordianus szerzetes, a' Ki a Királyi parancsolatbul még in Augusto jött vala bé Erdélybe, a' Ki a' mint mongya Carolus Császárné mellett tött szolgálót mikor meg holt ugy mint Doctor & ujságul beszéli, Hogy Erdélyi Commenderozó Generalis lészen Lichtenstein Vallis is benn marad ugyan de amannak vicéje lészen. Bogáthi felől azt mondja, hogy az eő neve számár légyen, ha három esztendőök alatt hátra nem esik. Az Gubernatorság felől azt mongya, Ne gondollya senki, Hogy Betlen Gábor le jöjjön, mivel már a' Cancellária ád jutalékot a' Guberniumnak & is ha szinte nevét nem is de actu a' Cancellaria Supra Gubernium, de másként is már a' Cancellarius S Miniszter lévén, elülhet Bécsbe. &

Felcsésem kedves Bátyám Ur, vélem edgyütt kedves Angyom Asszont atyafiságosan tisztellyük én pedig maradok.

Kedves Bátyám Ur

Kémer 28. Jani 1756.

Igaz Atyafi köteles szolg

Bölöni László.

Böölöni Lászlóné Bay Klára bucsuztatója (egészen 1761.)

TISZTA FEJÉR BIBOR ÖLTÖZET:

MELLYET

A' motskot nem esmérő tisztá Sz. Írásból öszve szedegetvén 's el-készítgetvén, Amaz
áldott Emlékezetü 's ritka Kegységü

NÉHAI TEKINTETES LUDÁNYI

BAJI KLÁRA

URI ASZSZONYRA,

Nagy Experientiájú Igaz Haza' Fiának, és mostan mélylen meg-szomorítatott

URI FÉRJFIUNAK,

TEKINTETES BÖLÖNI

BÖLÖNI LÁSZLÓ

URNÁK,

Nemes Kraszna Vármegye' Nagy érdemü Aktualis Vice-Ispánjának Élete' Kedves
Párjára 's mindennapi gyönyörűségére fel-adott 's alkalmaztatott, 's egyszersmind
arról a' KEMERI GYÁSZOS URI HÁZNÁL, rövid idejéhez képest, rövidesen
és égyügyügyen élő nyelvvel-is beszélgetett

M. V. FILEP ISTVÁN:

A' sz. Somlyai Ref. Sz. Ekklesiának méltatlan Lelki Pásztorá.

**AKKOR MIKOR ÉDES FÉRJE LÁTVÁN JÓ HÁZAS-TÁRSA HALÁLÁT
NAGY KÁRT VALLOTT.**

Szent Jakab Havának 21-dik Napján.

JÁN. XVI. 20.

*Bizony bizony mondom néktek: sirtok ti is jajgaltok, e' Világ pedig örül; ti pedig
szomorkodtok, de a' ti keserűségetek öröme fordúl.*

1 KOR. IV. 9.

Az ISTEN így adott Minket e' Világ eleibe, mintegy halálra valókat.

SZENT LETZKE.

SZ. IÁN. JEL. VII. Rész. 13, 14. v.

Akkor meg-szollíta engemet egy a' Vének közzül 's monda Nékem: Ezek a' kik fejér ruhákba öltöztettek kitsodák és honnét jöttek? és mondék néki: URAM te tudod, és monda nékem: Ezek azok a' kik jöttek a' nagy nyomorúságból, és megmosták 's meg-fejéritették ruháikat a' Bárányak vérében.

Mikor a' Völegény késnek, el-szunnyadának mindnyajan és el-aluvának, Éjjél-kor pedig kiáltás lön, Imhol jö a' Völegény menjetek-ki Ő eleibe; Akkor fel-kelének minl azok a' Szűzek és elkészíték az ő lámpásokat, és a' kik készek valának bé-menének ű velle a Lakadalomba, és bé-záraték az ajtó. Illyen arany betűkre méltó szavait olvassuk ama' valóságos Uj Testamentomi Nagy Fejedelemnek a' KRISTUS JÉ'SUSnak ama' minden Világi Erariumot sok ezer garasokkal fellyül haladó Kintses Tárházban az Uj Testamentumi írásokban. Mát. xxv. 5, 6, 7. 10. Senki talám velem edgyütt Ti kezzületek-is kétségbe nem hozza Sz. H. hogy az Idvezítőnek ezen Példabeszédes szavai nyilván tzélozzanak ama' valóságos Lelki Házasságra és abban el-rejtett titkos egyességü ki-beszélhetetlen szeretetre, melly vagyon a KRISTUS és az Uj Testamentomi Anyaszentegyház között, a' midön a' KRISTUS JÉ'SUS Völegénynek, az Uj Test. Anyaszentegyház pedig tiszta Szűznek neveztetik sok helyeken a' Sz. Írásokban.

A' KRISTUS JÉ'SUS az a' szerelmes Völegény, a' kinek jegyese a' Király leánya. 'Sólt. XLV. 14. A' Mátkája az Uj Testamentomi Anyaszentegyház. Ének. II. 2. Mert kiváltképpen az Uj Testamentomi Anyaszentegyház jegyeztetett és szerkeztetett ő hozzá mint valami tiszta Szűz az egy Férjfiúhoz. 2 Kór. XI. 2. Az Atya ISTEN amaz örök békességes tanátskozásban Örökséget ígért a' Fiúnak. 'Sólt. II. 8. Melly Örökséget akkor apprehendált 's vett kezéhez a' Fiu ISTEN, mikor a' maga szerelmes Mátkáját haza vitte, ez okon-is ez a' KRISTUSnak ígertetett Örökség másutt a' Sz. Írásban az ő Lelki házasságából ki-tsirázó Magnak-is hívatik. É'sa. LIII. 10. Mivel pedig az Uj Testamentomi időben ment-bé és szállott-bé a' KRISTUS JÉ'SUS az Örökségbe, a' Pogányok Seregeinek kíváncsú Örökségét ekkor vette kezéhez. Jérém. II. 19. Ez okon az O Testamentomi Ekllesia nem szülő Meddönek neveztetik. É'sa. LVI. És más idegen Férjeknek birodalmok alá-is rekesztetett volt. É'sa. XXII. 14. 14. Noha pedig az az O Testamentomi Ekllesia-is némünemü értelemben KRISTUS Mátkájának mondathatik, de mivel Tudorok és Gondviselők 's kemény testi Atyák *jurisdictionok* alá vettetett volt, azért nem sokat különbözött a' szolgától. Galat. IV. 1—3. Azért a' Sina Hegyről való szolgáló Leány a' Hágár szolgálatra nemzett, nem külömben mint az első Jérú'sálem az ő Fiaival együtt szolgálat alá vettetett volt, ama' magosságos Jérú'sálem pedig melly mindenikünknek Anyja szabados, 's a' t. Galat. IV. 24—31. Akkor lett azért a' KRISTUS egész erőben (in plena empkasej) Férje az Eklsiának, mikor az egész Földnek ISTENének kezdett hívatatni. É'sa. LIV. 5.

A' keresztfának agyán (a' mint szöll egy a' régi Tudós Atyák közzül,) kezdette első Lakadalmi solemnitását cereblálni ez a' Völegény, mert ott fosztotta

meg a' birodalmakat és hatalmasságokat az ő *jurisdictio*iktól, kik *beville* 's *mori-tale imperiumot vendicáltak* vala magoknak az ő Jegyesén. *Kolos. II. 15. A'* melly kéz írást e' Világ betűinek szolgálatja felől adott volt Magáról, az ő el-hagyatott és keserves Ielkü Aszszonyiállathoz hasonló Mátkája, az O Testamentomi Ekklésia: *É'sa. LIV. 6. Ott szaggatta el. Kolos. III. 14. Akkor consumáltatott* akkor vitetett tökéletességre az a' lelki Házasság, mikor e' mondatott: *Bizonnyal tudja meg az Izraélnek egész Háza, hogy az ISTENTől tételelt URrá és Királyá.* Tsel. II. 36. *Ekkor nézhettek a' Sion Leányi Salamon Királyt abban a' Koronában, mellyet készített neki az ő Anyja az ő Mátkájának el-jegyzésének Napjára 's a' t. III. 11.*

Ki-ment pedig ez a' tiszta Szüz, az Uj Testamentomi ISTEN Háza (melly meg-tisztítatott, meg-szenteltetett) víznek feredőjével, hogy lenne ditsőséges akkor, (I.) Mikor az O Testamentumi *Cérémóniáknak valét* mondván, fel-emelt fővel 's vigyázó szemekkel várta 's nézte a' KRISTUS Országának fel-emelkedését, és az ő Jegyessével való házasságának *Confumatioját*. [2] Mikor álhatatosan hitte hogy a' KRISTUS JÉ'SUS-nak az Anyaszentegyházzal való lelki házassága el végeződött 's tökéletességre ment *É'sés V. 29. 32.* [3] Akkor, mikor illendőképen elkészítette magát az Uj Testamentomi időnek tökéletesebb állapotjához, melly időben Országot emelt Magának a' KRISTUS JÉ'SUS a' Pogányok között-is.

Mellyől immár a' következik, hogy a KRISTUS JÉ'SUS-is ezen igaz Hittel, élő reménységgel, színmútatás nélkül való tiszta szeretettel fel-ékesített kedves Menyaszszonyát az Ekklésiát, mint a' maga szemcinek fényét az ő ellenségei ellen úgy meg-óltalmazza. *Solt. XVII. A'* nyomoruságnak 's üldöztetéseknek setétes éjjelekor nyugóvó szállást ad neki az Istenfélő kegyes Gazdagoknak 's elévaló Hatalmasoknak gondviselő szárnyaik alatt. *É'sa. XLIX. 23. A' Királyok léznek a' te táplálóid és a' Királyné Aszszonyok a' te dajkáid.* Ezek mint a KRISTUS JÉ'SUS-nak Juhai örök halállal meg nem halnak 's el nem vesznek, *mert senki őket a' KRISTUS kezéből ki nem ragadja. Jan. X. 28.* Sőt ha a' nyomoruságok mint meg annyi zuhogó patakok ő rajtok által mennek-is, ha egyik mélység a' másikat kiáltja-is az ő fejeik felett, és ha a' próbák között nem különben mint valami hév kementzében küszködnének-is, mindazáltal még akkor-is inkább meg-újítatnak meg-frisseltetnek a' nyomoruságoknak szennyes és szurkos köntösét tiszta fejér biborral váltják-fel, és fel-öltöztetvén a JÉ'SUS érdemes Igazságának köntösében, lelkekre nézve mind-járt haláloknak óráján, testekre nézve-is pedig amaz utolsó Itéletnek nagy Napján bé-kísérik a' Völegény UR JÉ'SUS KRISTUST az ő Lelki Lakadalmas Házában, hogy Ő véle lakjanak és maradjanak mind örökké, mint ezt a' Sz. LETZKÉben világosan bizonyítja a' Sz. János Apostól.

Hogy pedig a' SZENT LETZKÉnek világosításában egyenes lábokkal jár-hassuk, ez három kiváltképen való dolgokra kell minékünk figyelmeznünk.

I. Lássuk meg Kitsoda légyen itton a' szóló Személly, és Kivel Beszélget?

II. Kikről és Mikről beszélgetnek? és

III. Miben állott és Miben áll azoknak állapotjuk, a' Kikről beszélgetnek?

A' mi az Elsőt illeti: A szóló Személly itten a' ki Mással beszélget, egy a' Vének között. A' Véneknek nevezeti alatt gyakran a' Sz. Írásban értetnek a' Tiszt-

viselők és Elöljárók. *Nút.* XV. 2. Illyen Tisztviselő előljáró Vénei valának az Izraél Népének hetvenen, a' kik a' kapukban ülven az Izraél Népe között ítéletet tesznek vala. *2Nós.* XXIV. *5Mós.* XXI. De vóltanak még más rendbéli Vének-is, *Viri stationarii*, a' kik *repraesentálják* vala az Izraélnek XII. Nemzettségeit. Illyen tisztviselő előljáró Vénei, *Presbiteri*, *Rectori*, Igazgatói vagynak az Uj Testamentomi Ekklesiának-is, a' kiknek akaratjokból és parancsolatjokból esnek a' végezések. *1Tim.* V. Emlékezik ezekről a' Vénekről a' titok látó Sz. János Apostól. *Jel.* IV. holott így szól: *Én Lélekben el-ragadtattam vala, és látám, és imé egy Királyi szék le-téetett vala Menyben, és ül vala a' székben egy Valaki, a' ki tekintettel hasonlatos vala a' Jáspis és Sárdis köhöz, és a' széknek környülette láték le-téve 24. székeket, és a' székekben ülni XXIV. Véneket, kik fehér ruhákba vóltanak felöltöztetve, arany Koronákat viselven az ő fejeken.* Huszonnégyen vóltanak azért ezek a' Vének, a' mint ez a' mostan elő-hozatott Sz. Írásbéli helyből nyilván megtettzik.

Sziv szakadva várja vala az Ekklesia egészen a' *Domitianus Imperator* ide-jéig, hogy az ISTEN az Uj Testamentomi Anyaszentegyháznak következő dolgait világosabban rajzolná-le, és ötet az időnek változásai szerint azokra hathatósan tartaná-meg, melly szíves óhajtásoknak és kívánó kéréseknek teljesevése midőn az ISTENnek Népe előtt késni láttatnék és reménységekben tsak nem el tsüggednének és lankadnának, akkor jelenik-meg az ISTEN bővebb felvilágosító kegyelmével a' Maga Népének, meg-nútátván a' Sz. János Apostolnak, és meg-tanítván ötet mind azokra a' nagy dolgokra és az Időknek különböző szakaszaiban esendő minden változásokra, valamellyek Világ végezetéig esnének az Ekklesiában, mellyre nézve, midőn a' Sz. János sírna, nem látván egy hirtelen senkit a' ki megnyitná a' Könyvet és fel-bonthatná annak hét pecsétjét, meg-szólítja ötet egy a' Vének közül ezt mondván: *Ne sírj, mert imé diadalmot vett ama' Júda Nemzettségéből való Orószlán hogy meg-nyissa a' Könyvet és fel-bontsa annak hét pecsétjét, Jel.* V. 5. Ezen XXIV. Vének közül egyik szól már, de mindenkinek képében a' Sz. LETZKÉ-ben-is e'képen: *Ezek a' kik fehér ruhákba öltöztettek, Kitsodák és honnét jöttek?*

De Kitsoda már tovább az a' Személy, a' Kivel beszélget ez az öröm mondó Vén? Nem más ez, hanem a' *Páthmós* Szigetén el-ragadtatott, lélekben nagy dolgokat látott, és az Uj Testamentomi Anyaszentegyháznak kezdetitől fogva végezet Testamentomi Anyaszentegyháznak kezdetitől fogva végezetiglen való *Fatumira* meg-tanítatott Sz. János. Zebedeusnak és Salomének engedelmes Fia, a' KRISTUS-nak kebelében nyugodott kedves Tanítvánnya, a' ki Apostól és Evangélista vala. Ezzel beszéll, és önéki tudtára adja az ő Személyében, az ISTEN Szentének mind meg-lett mind pedig leendő Ditsőséges álapotjokat.

De menjünk által már a' Második *Panctumra* és lássuk-meg Kikről és Mikről beszélgetnek ezek a' Személyek egymás között? Szólnak t. i. azokról és olyanokról; a' kik jöttek a' nagy nyomorúságból. Kik értetnek ennekokáért azokon a' kik jöttek a' nagy nyomorúságból? Minthogy ez a' Sz. János Apostolnak adatott Menyei Látás, és arról íratott Uj Testamentomi utolsó Könyv, titkokkal teljes, mellyben le-téetett sok dolgok és azoknak ki-menetelei még a' következő időkre tartoznak, sírnak azért még ma-is sokan az ISTENnek nagy és szent Emberei közül az Ekklesiában a' Sz. Jánossal, és sürű könyvhultásokkal kéri az ISTENnek

meg-világosító kegyelmét azon, hogy jelenteté-meg ISTEN önékiek az időnek következő szakaszaiban esendő azon változásokat, melyek még eddig-is ezen Sz. János Profétiájában a' homályos betűk alatt titokban vagynak, és ez az oka, hogy sokan az adatott kegyelemnek különböző mértéke szerint még ma-is, azon egy dolgot-is e' titkos Könyvben sokképen magyaráznak, melyre nézve, közelebb e' Tzikkellyben, a' *nagy nyomorúságokból jötteken*, Némellyek a' Tudós Világnak meszsze látó fényes szemei közül, érteni akarják azokat a' kik *Mártýromságot* szenvedtenek, az az : a' kik a' sokféle terhes, bajos és még az erejében lévő jó Léleknek is keserves keresztviselések után, a' Bárány UR JÉ'SUSShoz, és az ő Felsége dél színben ragyogó Tiszta Tudományához való hűségetek ártatlan véreikkel-is megpétséltetni készek vóltanak, és a' szerint az ő Világ-győző Hitekért 's ISTENben való áthatatos megmaradásokért, fehér ruhákba öltöztetettvén Mennyei Bóldogsággal meg-ajándékoztattak, az ISTEN-nek ama' tsalhatatlan ígérati szerint-is, melyet olvasunk. *Jel. XIV. 13. Hallék az Égből szóvalott, melly ezt mondja vala: Ird-meg: Bóldogok lesznek ezután a' halottak, kik az URban halnak meg, Ugy vagyon bizonyára, a' Lélek mondja, mert meg-nyúgosznak az ő fáradságoktól, és az ő tselekedeteknek jutalma követi őket.*

Jöllehet pedig ez-is egy felől Sz. Iráson *fundáltatott* helyes értelem legyen, mindazáltal hogy e' Tzikkellyben melyet magyarázgatunk, ezen értelem megálhasson, e' következő okok épen nem engedik (1.) Mert épen semmi emlékezet itten nintsen a' Mártýromoknak megölettetésekről, kik a' sok testi és lelki törődés, a' sok éjjeli nappali nyúghatatlanságok, és a' sűrű könyvhullatásokkal meg-elegyített keresztviselések után, véreikkel-is meg-pétséltették volna a' KRISTUSban való Hitekét és elő reménségeket. (2.) Mert a' titok látó Sz. János Apostól, minden Ágazatból, Nyelvből, Népből, és Nemzetségből álló roppant nagy Sokaságot látott itten, melyet is inkább lehet vinni az Ekklesiának minden igaz Tagjaira, a' választatott Hívekre közönségesen, mint sem a' Mártýromokra. De (3) már fellyebb a' VI-dik Rész, 9, 10, 11. Verseiben szólott azokról a' Mártýromokról különösen a' Sz. János, midőn azt mondja vala : *Látom egy Oltár alatt azoknak lelkeket, a' kik megölettetlek vala az ISTENnek beszédier,, és a' bizonyság tételért, a' kik kiáltanak vala nagy felszóval: URam, ki szent és Igaz vagy, meddig nem téssz: ítéletet, és nem állasz: bosszút a' mi vérünkért, azokon, kik lakoznak e' Földön!* Mellyre nézve, egészen úgy láttzik, hogy ama' b. e. *Campegius Vitringáról* és Másokról-is, a' *nyomorúság-ból jötteken és menteken*, kellessék értenünk az ISTEN Anyaszentegyházának mind azokat a' valóságos Tagjait és választott tseléideit, kik is mint Lelki Vitézek, az ISTENben vetett igaz Hit elő reménség által, ellene állván a' gonoszoknak a' veszedelmes időben is, meg-győzték itt e' Földön a' magok Ellenségeiket, és már mint *triumphatorok*, győzedelmesek, az ISTEN eleiben vitettetenek, és ottan a' győzedelmeknek Pálma-ágaival szüntelen az ISTEN előtt állanak és maradnak fehér ruhákba fel-öltöztetve.

Tsak azt lássuk-meg azért immár, mitsoda nyomorúságok azok, melyeken a' Keresztýén Hívek által menendők, és közelebb a' LETZKÉben-is mi értetik a' nyomorúságnak nevezeti alatt? A' Betűben elő-forduló szó a' maga erejében annyit téstzen, mint valamit össze szorítani, meg-szorongatni, és általa vitettetik hasonlatos-

ság szerint a' nyomorúságokra, a' midőn a' nyomorúságok-is keményen meg-szorongatják, 's ugyan össze szorítják az Embert mind lelkében mind testében. Illyen nyomorúság sokszor a' Keresztýén Emberen az éhség és a' szomjúság, melyeket kóstitlanak 's érzettenek, sőt még ma-is éreznek az ISTEN-nek Nagy Emberi-is. Illyen nyomorúság a' betegség, a' testnek szörnyű kínjai és gyötrelmei, a' melyek a' lélekre-is egyaránt ki-hatnak, és azt keményen ostromolják, melyekkel szorongatgatnak sokszor az ISTENnek Szentéi-is. *Jób. II.* Illyen nyomorúság a' külömb külömbféle kísértetek, melyekkel küszködött Dávid és mások is. Illyen nyomorúság az Ellenségnek szidalma, a' méltatlan bosszúságoknak szenvedése, a' vereségek, tömlőztetések és egyebek, melyektől üressék nem vóltanak még a' KRISZTUS Apostoli-is. Egy szóval, az Új Testamentomi írásokban a' a' nyomorúság vétetetik a' sokféle nyomorgattatásokért, a' minéműek alatt vóltanak a' KRISTUS Tanítványai az Évangéliomnak hirdtetéséért. *Mát. XXIV. Ján. XVI.* A' minéműek által érdekeltenek még ma-is az ISTEN Házának Tagjai. Innen mondja a' Sz. Dávid, *'Sólt. XXXIV. 20.* *Sok nyomorúsági vagynak az Igaznak.* És a' Sz. Pál is így szól: *Sok nyomorúságok által kell bé-mennünk a' Mennyeeknek Országába.* Tsel. XIV. 22.

De siessünk már a' Harmadik és utolsó *Punktum*nak meg-vi'ssgálására, és lássuk-meg miképen írja-le 's milben helyhezeti a' Sz. János Apostól ezeknek a' nyomorúságból jötteknek és menteknek Bóldog és Ditsőséges állapotjokat. Kettőben helyhezeti azt. (1.) Azt mondja - *meg-mosták az ő ruháikat.* (2.) *meg-fejéritették azokat a' Bárányak vérében.* Az holott illő lészén a' mindjárt elsőben-is meg-jegyezni, hogy itten a' *Bárány*nak nevezeti alatt, értetetik egyenesen és egyedül az Idveségnek Fejedelme a' JÉ'SUS KRISTUS, a' ki-is száma nélkül való sok helyeken az egész Új Testamentomban, és tsak e titkor Könyvben-is egynehányszor, azokrak a' ritka és becses természetű tulajdonságokra nevezve, melyek a' tulandonképen való bárányban fel-találtatnak, hasonlatosság szerint, *Bárány*nak nevezetetik. A' ki *szelid, tiszta, ártatlan és békesség tüdő.* Ki-is valamiképen az O Testamentomi Húsvéti Bárány megáldoztatott, úgy Ö Felsége még e' *Világ fundamentomának fel-vetetésének előtte megölettetett a' mi bűneinkért.* Jel. XIII. 8. A' Húsvéti Bárány az egész Se-regből külön szakaszatott, külön választatott, így a' KRISTUS JÉ'SUS-is, a' Népek és Nemzettségek között egyedül tanáltatott és rendeltetett 'sa't. A' Húsvéti Bárány makula és szeplő nélkül való volt, így a' KRISTUS JÉ'SUS a' bűnösöktől külön választatott, és álnokság az ő szájában nem találtatott. A' Bárányok estve és reggel a' szüntelen való Áldozatokban meg-áldoztattak, így a' KRISTUS a' Mi reggeli és estvéli áldozat-tételinkbe meg-áldoztatik, midőn a' mi szíveink és ajakaink tulkainak áldozatait a' KRISTUS érdemében fel-botsátjuk a' mi jó ISTENünk eleiben, Melly szerint immar által láthatjátok Velem együtt K. H. hogy a' *Bárány*nak véren semmi egyéb nem értetik hanem, a' *JÉ'SUS KRISTUS*nak *érdemes igazsága*, a' mellyért és a' mellyben megbocsátatnak a' mi bűneink, és el-töröltetnek minden mi álnokságaink.

És így immár ezek felől a' nagy nyomorúságból jött Szentek felől azt mondja a' Sz. János Apostol, hogy ezek elsőben-is *meg-mosták az ő ruháikat abban a' Bárány*nak vérében. A' Betűben előfordulo szó *Stóla*, az öltözetnek olyan nemét teszi, mellyel az Emberek és kiváltképen a' Régiek között a' tisztességbéli Személyek a'

magok testeiket bokáiglag bé-fedezik vala. Szokták közönségesen 's igen igazán-is az Emberek mondani: *valamennyi ház, annyi szokás*. De tegyük hozzá az öltözetre nézve-is, hogy valamennyi Nemzettség, sőt valamennyi Város, vagy egyéb Helység, majd meg annyi különböző öltözetnek módja. Az el esett Embernek Ádámnak tsak egy rendbéli köntöst készíté az ISTEN, ezt-is kétség kívül mind külső tzifra és ékesség nélkül; de ha ma valaki a' sok Népeknek és Nemzettségeknek, és közelebb a' Magyar Nemzetnek sok formája, tsuda készületű és majmos módu öltözeitet vóltaképen le-akarná írni, meg-öszlüne belé 's a' papirosból-is ki-fogyna. Vóltanak hát a' Régiek között-is különböző öltözetek, mint a' Rómaiaknál a' *Toga*, a' Görögök-nél a' *Palást* nevezetesk. Még a KRISTUS idejében-is az Irástudók olyan hoszszu öltözzetel kívánnak vala élni. *Luk. XX. 46. Öltalmaztatok-meg magatokat az Irástudóktól a' kik hoszszu köntösökben kívánnak járni*. Amaz Angyal-is, ki a' KRISTUS fel-támadásának alkalmatosságával a' Koporsón fellyül ült, ilyen hoszszu ruhában láttatott az Aszszonyi állatoktól. Meg-jegyzik a' Hístorikusok a' Rómaiak felől: hogy ő közöttök nem tsak a' tisztességhéli Férjfiak, hanem még a' derék Familiájú elévaló Matróának, Uri Aszszonyok-is ilyen hoszszu köntöst kivesnek vala. Sőt a' 'Sidók-nál-is meg-vólt az a' szokás, hogy a' Fő Pap mikor a' Sátorba bé-akar vala menni, hoszszu fejr köntöst öltözött vala-fel magára, jelentvén ezzel kétség kívül, hogy még idővel a' mi valóságos Fő Papunknak a' KRISTUS JÉ'SUSnak, és az Ő Fel-sége Szolgainak hoszszu fejr köntösben, úgymint a KRISTUS által szereztetett bé-kességben és győzedelemben kellene meg-jelenni és meg-állani a' Mennyei Sátorban.

Tzélozott hát az Írásban szolló Lélek a' fejr hoszszu köntössel a' Napkeleti és Napnyugati Népeknek és Nemzettségeknek különös és példás szokásokra, a' kikkél a' Királyok, Fejedelmek és egyéb tisztességhéli Fő Emberek bokáig érő hoszszu köntöst viselnek vala, mellyel az ő *dignitás*okat, Királyi Méltóságokat és tisztességek karban lett álitatásokat akarják vala nyilván ki-mutatni. Tzélozott a' *Persáknak és Médásoknak* szokásokra, Tzélozott az *Égyptiusok*ra és a' *Sidók*-ra-is, kik között nem tsak a' külső hanem a' belső Nagy Emberek-is, úgymint az Áldozó Papok hoszszu fejr köntöst öltöztenek magokra, a' mint ezt *Herodotus* és *Pythagorás*-is bizonyítják, sőt maga-is *Pythagorás* ilyen hoszszu köntöst visel vala; a' mint-hogy közönséges parancsolatban is ki-adatott vala az, az akkori időben, hogy az Oltár körül forgolódo Papok hoszszu fejr ruhában légyenek és áljanak az ISTEN előtt.

És már a' mikor az Ekklesiában szenvedő valóságos Keresztyének felől a' mondatik a' LETZKÉben: hogy azok hoszszu köntösökben vóltanak-fel öltöztetve, azzal fel-tétetik mind az: Hogy ők már mint Királyok és Papok, mint a' Jéhova ISTENnek *Admissariust*, Uj Testamentomi belső Tanácsos Hívei a JÉ'SUS KRISTUS érdemes Igasságának hoszszu köntösét magukon viselik. Azt olvassuk ugyanis *Luk. XV. 22.* Hogy mikor ama' híres tékozló Fiú meg-esmervén a' maga vétkes esetét jó Attyához haza tért, és tőlle mély alázatossággal kegyelmet kért volna; nem tsak beszédével és külső maga viselésével vészi ötet kegyelmében édes Attya, hanem e' felett belső örömének 's indulatjának jeléül elő hozatja maga fő öltöző ruháját, és a' tévelygésből meg-tért Fiát abban öltözteti. Kitsoda ez az jó Atya Sz. H. hanem egyedül a KRISTUS JÉ'SUS, Kitsoda ez a Tékozló Fiú, mind az, valaki az igaz-

ságnak egyenes útát el-hagyván, a' bünösöknek társaságát kedvelli, és azoknak erkölts-telenségeket szereti ki-is magát meg-csmélnvén ki tér az ő büneiből és az ő irgal-mas ISTENétől alázasos szível kegyelmet kér, fel-öltözteti őket amaz ő fő-öltözö kön-tőseben, melly az ő érdemes Igassága, hogy már mint Nappalnak Fia és Leánya, az Igasság fényes Napjának sűgarítól meg-világositván, éljen e' Kegyelemnek Országá-ban is a' maga igaz Attyafiai között tsendes lelki isméréttel. De (2.) Jelentetik ezzel az a' Mennyei Öröm és Ditsőség, mellyel ez élet után amaz örökös Hazában tellye-sedni fognak.

De továbbá e' felől a' hosszu köntös felől azt mondja az Irásban szóló Lélek, (1.) Hogy *meg-mosták azt a' Szentek a' Bárányok vérében*. Tzélózás vagyon e' szóllásnak formájáva!-is amaz O Testamentomi időben tett parantsolatjára az ISTEN-nek, Ki-is, hogy az egész Izraél annál nagyobb keszülettel és szentséggel várhatná a' Jehova ISTEN-nek Sina Hegyére való leszállását, azt parancsolja Mó'sesnek, 2 Mó's. XIX. 10. *Eredj-el a Néphez, hogy meg-szenteljék őket ma és holnap, és hogy meg-mossák az ő ruháikat*. Melly parantsolatjára ISTENnek, le-mene Mó'ses a' Hegy-ről a' Néphez hogy meg-szentelné őket, *Kik meg-mosák az ő ruháikat* a' 14 vsben. Melly szerént immár midőn a' LETZKÉben a' mondatik a' Szentek felől: hogy azok *meg-mosták az ő ruháikat*, annyit téssen a' *Metaphorice*; hasonlatosság szerint: hogy azok az ő bünöknek szennyéből ki-mosattattak, meg-tisztítottak, egyszóval: meg-iga-zitattak, és megszenteltettek.

De még (2) nem tsak meg-mosták ezek az ő ruháikat, hanem *meg-is fejé-ritették a' Báránynak vérében*. A' Régi Rómaiaknál kiváltképen szokásban vólt, hogy ő közöttök a' nagyobb rendű és érdemű Embereket kivált a' kiknek valami fő tisztes-séghez és hivatalhoz teljes reménségek vólt, azokat fényes fejér ruhákba fel-öltöz-tették, a' honnan az olyan Személlyek Deák nyelven *Candidatusok*nak hívattattak, valamiképen ma-is olyan Emberek, kiknek valamelly Fő Hivatalhoz reménységek vagyon, és mások is őket arra méltónak ítélík, közönséges nével *Candidatusok*nak neveztetnek. Nem említem most a' hajdan Keresztyéneknek azt az ő szokásokat, kik is e' Világra születtetett gyermekeiket meg-mosogatván, fejér ruhákba öltöztették, hogy ők immár a' fejér tiszta ruhákban ama' Mennyei Városnak a' Sz. Jéru'álemnek *Candidatus*sai. Sőt az Apostolok-is, kivált a' kik Arabiában a' Keresztséget fel-állí-tották, és a' meg-keresztelkedett Embereket fejér ruhákba öltöztették, *Candidi* vel *Albi* vocabantur, mind a' magok 's mind azoknak fejér öltözetekre nézve. Melly szerént immár midőn a' LETZKÉben-is a' mondatik, hogy a' Szentek *meg-fejé-ritették az ő ruháikat a' Báránynak vérében*, azzal egy szóval a' jelentetik: hogy az UR JÉ'SUS szenvedésbéli érdemének, engedelmességének, és érdemes Igasságának erejében el-érték bünceiknek tellyességgel lett el-töröltetéseket, úgy hogy immár az ő bűneik iránt le légyen semmi helye a' *parbesis*nek, az az: azoknak meg-botsátatásának még e' következendő időre való halasztásának, hanem hogy *aktu*, valósággal el-érték az *aphesist*, bünceiknek tellyességgel való meg-botsáttatásokat.

Es hogy immár rövid szóval mindeneknek véget vessek, 's a' Magyarázatot-is e'szépen bé-rekeszszem; mintha mondotta vólna a' XXIV. Vének közül, az az: Az Uj Testamentomi Anyaszentegyháznak Elöljárói közül, Jánosnak, az az: a' szenvedések alá vettetett Eklésiának Tagjainak: Vóltanak, de még ma-is vagynak a Vitézkedő

Ekklesiában a' KRISTUSban meg-igazítatott, a' KRISTUS által meg-szenteltetett, és az Ő Felsége érdemes Igasságának tiszta fejr Biborában felöltöztetett, 's azzal meg-ékesítetett Tagjai az Anyaszentegyháznak, a' kik a' sokféle nyomorúságok 's terhes kísértetek által fel-szabadultanak, 's ennekutánna-is fel-szabadúlnak és minekutánna a' JÉ'SUS érdemes Igasságában el-érték büneiknek tellyes meg-hotsáttatásokat, az örökké tartó Ditsőségben minden vég nélkül nyúgosznak.

T U D O M Á N Y.

Sok háborúságok által kell bé-menni a' kegyes Embereknek a' Mennyekek Országában. Maga mondja ezt a' Sz. Pál : *Tsel. XIV. 23.* A' LETZKÉben le-tétetett szók, és azokról mondott rövid Magyarázat-is egészen ezt bizonyítja; holott így szól egy a' Vének közül Sz. Jánosnak; *Ezek azok a' kik jöttek a' nagy nyomorúságokból, és már meg-mosták és meg-fejéritették az ő ruháikat a' Bárányak vérében.* A' nyomorúságok a' mint szól egy tudós Ember a' Híveinek szívekben lövetett Aranyos Nyílai az ISTENnek, és az ISTENnek az az áldott keze, melyet a' Keresztyén Emberek szüntelen való háladással kell tsókolgatni, tudván azt, hogy a' kik az ISTENT szeretik, azoknak a' nagy nyomorúságok is idvességes javokra szolgálnak, a' mint szól a' Sz. Pál Apostól. *Schola Crucis est schola lucis.* A' nyomorúságoknak oskolája, Menyországra vezető kalaúz, mellyekkel a' Hit, Szeretet, Reménység, békeséges türés próbáltatik, Valakiket ISTEN az ő Szent Fiában az Örök Életre 's Idvességre még örök időknél előtte elrendelt, aaokat ugyan akkor el-választotta arra-is, hogy idő szerint itt e' Világi halandó 's múlandó életekben az ő Szent Fiának ábrázatjához hasonlatosak légyenek. Róm. VIII. 2°. Melly ISTEN' Fiának ábrázatjához való hasonlatosságok az idvezülendő Híveknek áll a' nyomorúságokban, és azoknak békeséges türéssel való el-szenvedésekben, hogy eképen jövendőben ugyan a' KRISTUS JÉ'SUSnak Ditsőséges ábrázatjához hasonlatosak légyenek. A' nyomorúságok minket e' Világtól el-vonnak, és a' Mennyei dolgoknak keresésére fel-serkentenek. A' honnan ama' b. e. *Chrysostomus* a' szenvedések alá rekesztetett Püspököknek egy alkalmatossággal leveleket küld, és midőn a' hét bódogságokat reájok ruházná, illy kedvesen éleszti és vigasztalja őket a' többi között: *Beati Vos ob Carcerem et inflekta vincula, ubique enim et in Terra et in Coelis canuntur Vestra facinora.* Boldogok vagytok Ti úgy mond meg-fogattatástokért és tömlőztre való vettetéseitekért, mert mind az Egekben mind e' Földön ki-hirdettetnek a' Ti Hitetek és drága tselekedeteket.

A' honnan már könnyen észre vehetjük, hogy a' kik az ISTENhez közelebb járúlnak, és a' JÉ'SUS KRISTUS érdemes Igasságának aranyos kontósében felöltöztetnek, azok szoktak még gyakrabban a' keserőségeknek és a' külömb külömb-féle nyomorúságoknak ürmös borával itattatni, sőt attól ugyan meg-is részegedni, mind az O mind az Uj Testamentomi Könyvek a' Szenteknek példájokban ezt az Igasságot bizonyítják. Dávid, Jób, Pál Apostól és mások, ha az ISTENI kegyelem őket különösen nem támogatta volna, sokszor a' kísérteteknek és izzaztó terheknek közepette egészen el-tsüggedtenek és el-fogytanak volna. Leg-első szava minden e' Világra születetett Embernek a' sírás, a' jaj szó, mellyel jelenti az ő egész életbéli nyomorúságait és szenvedéseit, de kivált a Keresztyén idvezülendő Embernek Királyi tzi-mere, meg-esmértető jele a' szenvedés.

Ha ugyan a' testel és vérrel tanátskozik az Ember, az azt mondja, hogy a' hitetleneknek és Istenteleneknek kellene inkább szenvedni a' nyomorúságokat és kísérteteket mint sem a' kegyes Embereknek, de más *pravissa* vagy az ISTENnek az Emberek körül, és a' kegyes Embereket azért látogatja inkább nyomorúságokkal, hogy az ő Hitekben és békességes türesekben azok által gyakoroltassanak, hogy az ő könyörgésekben annál forróbbak, buzgóbbak legyenek, és az ISTENhez még inkább ragaszkodjanak, és egyszersmind hogy az örök Életnek bírása felől így lehessenek inkább bizonyosabbak. Meggondolván azt, hogy sok háborúságok által kell minékünk bé-mennünk a' Mennyeknek Országába. Mellyre nézve, nem nem tanult még az a' KRISTUS Oskolájában, nem jártas a' még a' Kegyelemnek pitváriban, a' ki a' nyomorúságok alá vettett kegyes Ember felől balul ítél, maga a' KRISTUS, a' JÉ'SUS Oskolája társaságának Fő Praeceptora a' maga Tanítványinak ezt a' Testamentomot hagyta. *Ján. XVI. 20. Bézony bizony mondom néktek: Ti sírni fogtok és jajgatni, e' Világ pedig örül, de Ti-is örülni fogtok.* A' Pogányoknak nagy Doktorok a' Sz. Pál-is azt mondja: 1Kór. IV. 9. *Minket az ISTEN úgy adott e' Világ eleiben, mint halálra valókat.*

Minthogy pedig a' szabados tetszésű, és minden mi dolgainkat jó végre igazgató bölts ISTEN, ha szinte gyakorta a' nyomorúságoknak és külömb külömbféle kísérteteknek égő kementzében bé-vét-is bennünket, mindazonáltal ugyan tsak idővel mind azok közül-is hatalmas kézzel szabadít bennünket, és drága vigasztalásával egészen meg-elevenít minket; a' szerént, a' mit az Apostol: 1. Pétl. 6. *A' mi Hitünknek megpróbáltatása melly drágább az aranyból, dítésértünkre dítőségiünkre szolgál.* Azért azon légyünk hogy a' nyomorúságoknak közepette-is el ne tsüggedjünk, a' keresztetek és terheknek hordozásától ne irtózzunk, szabad ugyan a' mi Dítőséges Fejünket a' JÉ'SUS itt-is követnünk és azt mondanunk: *Atyám, ha lehetséges, müljék-el a' szenvedéseknek keserű pohára mi töllünk,* de mindenkor utánna tegyük: *Mindazáltal ne úgy légyen a' mint én akarom, hanem a' mint Te akarod édes Atyám.* Azon légyünk, hogy meg-moshassuk és meg-fejérithessük a' mi ruháinkat a' Bárány UR JÉ'SUS vérében, de minthogy ezt a' nyomorúságok igájának fel-vételek által tselekedetjük, kérjük azon a' mi Hitünknek és reménységünknek Fejedelmét a' JÉ'SUS KRISTUST, hogy adjon erőt minékünk a' terheknek el-viselésére, hogy békességes türe lélekkel szenvedhessük-el mind azokat a' próbákat és kísérteteket, mellyek tzéloznak az ISTEN nevének Dítőségre, és a mi bűnös lelkeinknek vég nélkül való Idvességekre. Hogy eképen a' mi ISTENben vetett Hitünk és élő reménységünk által, mint meg anyi fel-készített lámpásokkal, várván szüntelen felemelt fővel a' mi Idvezítőnket, mikoron osztán el-jő a' mi lelkünknek meg-kérésére, kísérhessük-bé akkor Őtet amaz öt eszes Szűzekkel a' Mennyei nyúgodalomba.

De hogy az Idönek és a Ti békességes türesteknek kedvezhessek Sz. H. nem folytatom immár tovább Ti előttetek rövid beszélgetésemet a' nyomorúságoknak közepette is ISTENben bizó kegyes Lelkeknek Dítőséges állapotokról, hanem fordítom immár könyben lábbodó szemeimet és rövid beszélgetésemet, ez előttünk öli fájdalom! gyászos koporsóba már bé-zároltatott Néhai áldott emlékezetű Uri Aszszonyra, Tekintetes Ludányi BAJI KLÁRA Aszszonyra, Ama' valóságos Hajnal

Fíának és nagy Experientiájú Férjűnak Tekintetes Bölönni BÖLÖNI LÁSZLO Uramnak: Nemes Kraszna Vármegyének nagy dexteritásu Actualis Vic-Ispánjának, életében lelkének gyönyörűségére, mostan pedig mélylen me-febhetett szívének és sűrű könyhullatásokkal áztatott szemeinek el-felejthetetlen szomorú Materiájára. Kinek az ő gyermekségétől fogva nem az hijábanvalóság volt eledele, hanem az élő ISTENnek Sz. beszéde, és annak álhatatos követője. Ki az ő egész életébe a' be-tsü'letnek, jámborságnak, mértekletes, józan tiszta életnek, az Atyafiúi szíves szere-tetnek igen eleven példája vala, nem pediglen a' hypocritaságnak, a' szín mutatás-nak kormos mázza. Ugy hogy elmondhatta azt maga felől, a' mivel ditsekedik vala régen az ISTENnek ama' szíve szerént való nagy Embere, A' *Te Szolgáló Leányod féli az URat gyermekségétől fogva.*

Volt néki a' Házi Gazda-Aszszonyasághoz okossága, serénysége, úgy hogy a' bölts Salamon Idejében élt volna, ki midőn serény és okos Gazda Aszszont kere-sett, méltán az ő házában való dolgait és okos forgolódásait el szemlélvén, az ő hajlékában meg-állapodott volna, és ötet másoknak-is újjal ki-mutatván, e'képen ki-áltott volna fel: *Illy gyors és serény Aszszonyi-állatot ki-tsoda tanulhat, mert ennek ár-ra sokkal fellyül haladja a' Kárbunkulusokat.* Bizik ehez az ő Férjének szíve, és ennek az ő Marhája el nem fogy. Jóval illeti ötet és nem gonoszszal, az ő életének minden napjaiban. Keres ez gypjat és lent, és meg-készíti azokat keze-ivel akarattja szerént. Hasonló a' kereskedő hajókhoz, nagy meszszül bé-hozza az ő eledelét. Az ő markát meg-nyitja a' szegényeknek, és kezeit ki-terjeszti a' szüköl-ködőknek, nem félti az ő Háza Népet a' hidegtől, mert az ő egész Háza Népe fel-ruházott bérlett ruhákkal. Esmérik az ő Férjét a' kapukban, mikor ül a' tartomány-nak Véneivel, fel-kelvén az ő Fiai bódognak mondják ötet az ő Férje hasonlós-képen dicséri ötet. Tsalárd az Emberek előtt való kedvesség és hiában való a' szépség, a' melly Aszszonyi-állat féli az URat, a' szerez ditséretet ő magának. Adjatok azért ennek az ő keze munkájának gyümölséből és ditsérjek ötet, a' ka-pukban az ő tselekedeteire. A' mint mind ezeket a' ditsőséges *Elogiumokat* hosz-zason és igen szépen előbeszéli a' B. Salamon. Péld. XXXI. Részében.

Ő volt az, kinek a' terhes nyomorúságok hosszas sínlődés és betegségek között-is éget JÉ'SUSsához való buzgó szerelmének tüze, sőt a' midőn az UR tsatornáinak szavára majd mindenféle áradások által mennének-is ő rajta, ekkoron még inkább békességes türéssel viselvén az ISTENnek látogató kezeit, magát meg-alázta és az ISTENT közelebből-is meg esmérte, mind addig, míg osztán egyszer a' bölts ISTEN-is megelégedvén az ő Hitének és békességes türésének hosszas nyomorúságok által való gyakoroltatását, a' Bárány UR JÉ'SUS KRISTUS' véreben meg-mosattatott és megfejerített tiszta ruhákba fel-öltöztette, bé-kíséré lelkére nézve a' maga Lelki Völegényét amaz örökké tartó és meg-hívevítő Paraditsomba, akkoron, mikor az ő világi bujdosásának negyven, ötödik mélylen megszorodott Uri Férjével való páros, Hálcionai és éppen arany idejének pedig hat hetek hijján huszon nyol-tzadik Esztendejében sűrű foházkodások, buzgó könyörgések között, készen tanul-tatott lelkét. Hív Teremtőjének kérésére tsendes halál által meg-adá.

Itane pallida Mors aequo pulfát pede

Pauperum tabernas Regumque turres?

Anne Dii et Deae etiam moriuntur omnes?

Vallyon ugyan az Istenek és az Isten Aszszonyok, a' Királyok és Fejedelmek-is szinte úgy meghalnak mint a' köz Emberek? Ugy vagyon bizonyára, *mert felhág az halál szinte úgy a' Királyok palotájában, mint az alattsony kunyhókba.* Jér. IX. 20. 21. Proh dolor, o! lacrymac! *Quit venit hit luktus, luktus supereminet omnes.* Honnan esék ez Uri Házban ilyen nagy tsonkulás?

Sajnáljátoké hát ötet kedves édes Uri Férje, Tekintetes nékem igen jó Uram és Patronusom! Sajnáljátoké ötet kedves Gyermekei, közelebb és tavolyabb lévő Uri jó Atyjafiai, Jóakarói, Szomszédi. Vagyon mindnyájan méltó okotok a' szánakozásra, vagyon okotok a' rendes sirásra. *Az Aszszonyi-állat a' Férjfiúnak ditsősége,* így szól a' Sz. Pál Apostól: 1. Kór. XI. 7. Elvétetett már most meg-szomorodott Uri Férjfiú a' te ditsőséged, el-esett a' te fejednek ékes Koronája, megáll a' te örömödnök napja szintén dél tájban. Menj-bé annakokáért egy kevéssé a' te ágyasházadba, szállj-be a' te meg-sebhetett szívedbe, sirassad, kesergessed a' te szemeidnek el-enyészétt gyönyörüségét az Áhrahámmal, és zokogó sirással mondjad ezt: *Jaj nekem, mert az UR az én ditsőségemel el-vévé és az én koronámat a' földhöz üt.* Sirassátok ötet árván maradt kedves Gyermekei, mert oda vagyon egyik földi reménységtek. Sirassátok ötetközelebb és távolyabb lévő kedves Uri Atyjafiai, mert ki-menta' Ti Uri Házatokból és Familiátokból egy Titeket szerető kedves Atyátokfia. Sirassátok ötet sok nyomorúlt Szegények, Özvegyek és Árvák, Sirassad ötet Kémcri Reformata Sz. Ekléssia, mert meg-hólt egy kegyes Tábitátok, és rajtatok szánakozó édes Anyátok.

De tartsatok módott mindnyájan a' sirásban, és tartóztassátok magatokat egy kevéssé, a könyhullatástól, mert ha szintén el-költözött is a' Földi élőknek Seregéből ez á. e. Aszszony él, mindazonáltal mi közöttünk jó emlékezetében, és ditsőséges lelkére nézve már az Egekben. *Plutárchus* írja *Rómulus* felől, Rómának első Fundatora felől, hogy ő egy alkalomatossággal hirtelen csak oda lett a' Nép közül, de hová lett senki sem tudta, hanem minden az mondotta: *Rómulus nintsen.* Azonban egy Vitéz azt kezdi hirdetni, hogy ő minden biztonnal látta élni Rómulust, de sokkal ditsőségesebb állapotban mint volt az előtt; Bátran mi-is el-mondhatjuk Sz. H. ez á. e. Uri Aszszony felől: hogy ha szintén e' világi életben-is szent, kegyes és mértékletes életet élván, ditsőséges állapotban élt légyen-is, ma mindazonáltal a' midőn a' földi élőknek Seregében nem találta, sokkal ditsőségesebb állapotban légyen mint volt ez előtt.

Mellyre nézve, el-repül már szinte Te előled, a' te nyúgovó kebeledből, a' te áldott Uri Házadból Tekintetes Jó Patronos Uram e' te szelíd galambod, e, te szemeidnek és bús ielkednek mindennapi gyönyörüsége, e' te szerelmes Angyali természetű BAJI KLÁRÁD. Mégyen szinte előletek édes Gyermekei, a' ti, benneteket forró indulattal szerető, titeket ápolgató édes Asszony Anyátok, mindjárt el-vitetik a' ti kesergő szemeitek elől kedves Uri Atyjafiai e' Ti hozzátok egyenes indulattal viseltetett jó Atyátokfia, de minthogy hozzátok való kötelességét, és tinéktek-is életben hozzá mutatott igaz Atyafiságtokat esmvri, meg-állapodik még egy kevéssé, és a' mint lehet rebegő nyelvé a' Bútsu vételre meg-mozdítván, a' Ti töletek mindnyájan illy rendel bútsúzik.

Bútsúzik Mélt. Baronissa Tsenger Bagosi BAGOSI ERZSÉBETH Aszszony ő

Nagyságától 's Mélt. Házától, Kinek Néhai Mélt. Férje a' meg-hólt Férjének jó Pátronussa volt.

Méltóságos Aszszony! nagy Ditsőségedtől
 Fosztatál-meg, midőn hív, Uri Férjedtől
 Meg-válál, mint lélek az emberi testtől,
 De még sem hagyatál-el azért ISTENtől.
 Mert bízál 's bizol-is mindenkor ISTENben,
 Azért vólt, 's lészen-is jódra mindenebén,
 Ne félj, tartsd a' Hitnek Pai'sát kezedben,
 Oltalmaz, vezérel az, egész életedben.
 Minthogy sok rendbéli Uri Grátziádat
 Hozzám és Hazámhoz segítő Páltzádat
 Sokszor ki-mutattad, 's újító Ortzádat,
 Esmérvén, tisztellek Kegyes Pátronámat,
 ISTEN, Ki a' Mennyet 's e' nagy Földet birja,
 Nevedet 's Hazádat Könyvében fel-írja,
 Későre fogjon-bé a' Koporsó sírja,
 Menj osztán KRISTUSHoz, mikor lelked híjja.

Bútsúzik Mélt. L. B. Losonczy BÁNFFI FERENCZ Urtól, Nemes Kraszna Vármegyének Nagy érdemű Mélt. Fő-Ispánjától ő Nagys. mint Férjének Principalisától, a' ki Férjéhez sok Gratzit mutatott, 's e' nehéz időben együtt hordozta a' terhet 'sa't.

Láttam 's tudom sebét bádjatt 's bús szívednek,
 Sokszor könyhullását kesergő szemednek,
 Földi Koronája el-esett fejednek,
 De bízzál, JÉ'SUS leszz öröme lelkednek.
 Egy jó Pátronussa Te vagy bús Férjemnek.
 Mellyen újjúlása vólt sokszor szívemnek,
 Enyhítette gyakran fájdalmát Testemnek,
 Mert láttam Te benned örömet Lelkemnek.
 Méltóságos Uram! élj hát még sokára,
 Szegények s' Árváknak vigasztalására,
 Nemes Vármegyédnek kívánt nagy hasznára,
 A' Menyországban jüss örömed napjára.

Mélt. Vajai VAJI MIHÁLY Urtól, s' kedves Uri Párjától, a' kik mind ketten mind a' meg-hóltához, 's mind Férjéhez különös indulattal viseltetnek.

Méltóságos Uram! nem gyözöm számlálni
 Szíves jóságtokat eléggé hálálni,
 Ritka ily Kegyes Párt nagy helyen tanulni,
 Illik azért, nékem Néktek jót kívánni.
 Légyetek áldottak Páros életekben,
 Ne keljen-fel homálly vidám szívetekben,

Az Életnek Fáját tartván kezetekben,
Kárt soha ne tégyen a' bűn lelketekben.

Tekint. Bályoki SZÉNÁS 'SIGMOND, és JOSEF Uraktól 's Uri Házaktól, Kik sok ízben Férjéhez sok Atyafiságos reflexival voltak.

Hogy ha Ti tölletek ki lehetne kérnem,
Uri Házatokhoz kellene már térnem,
Sok időt magamnak nem lehet ígérnem,
Azert az időhöz kell magamat mérnem.
Tudjátok hogy sokszor voltam Ti veletek,
Azért emlegetem mostan-is nevettek,
Véhettem, gondolom, olykor ellenetek,
Botsátságok-meg, ha engem kedvelletek.

Nemes Vármegye Uri Tiszteitől, Kikkel együtt hordozta a Férje Nemes Vármegye ügyes bajos dolgait.

Együtt hordozzátok a' nehéz terheket
Hív Férjemmel, 's Véle egyes kezeteiket
Öszve kaptoltátok, gondos elméteket,
Minthogy ISTEN Fökké tett mind benneteket.
Tégye szerentséssé fáradozástokat
Ezután-is ISTEN, ki 's bé járástokat,
Hallgassa-meg Menyből fohászokodástokat,
Áldja s' hosszabbítsa kívánt napotokat.

Tekint. DOMAHIDI 'SU'SÁNNA Aszszonytól, 's Uri Párjától Tekint. GENTSI GYÖRGY Urantól 's kedves Házától, mint a' kívül Férje 22. Esztendőig együtt tisztelkedvén, mint vér szerint való Atyafiak úgy éltenek.

Minthogy Veletek-is sokszor együtt voltam,
Mint illet nyájáson beszélgettem 's szóltam,
Látjátok hogy mint más, úgy Én-is meg-hóltam.
Ez a' mit néktek-is olykor meg-mondottam,
Kormányozza ISTEN éltetek hajóját,
A' Mennyei erő hajtása vitorláját,
Ne láthassa más-is szomorú óráját
Páros élteteknek gyászszát, vagy homályát
Már megbotsátságok, tsak alig szólhatok,
Utolsó beszédem áldást kíván rátok,
Meg-hervadás nélkül zöldeljék Házatok,
Adassék-meg végre Menyben Koronátok.

Kedves testvér Nénnyétől, Tekint. Ludányi BAJI BORBÁRA Tekint. TSÁNYI ISTVÁNNé Aszszonyomtól, 's kedves Férjétől, Ugy egyetlen egy Leányától, TSÁNYI 'SU'SÁNNA Tekint. PÉTSI IMRÉné Aszszonyomtól.

TEstvér édes Néném, jó BAJI BORBÁRA,
Látod hogy a' halál előled el-zára,

Nints ebben lelkenek bizony semmi kára,
 Mennem kell JÉ'SUSnak unszoló szavára.
 Meg-botsás hát nékem hív 's kedves Férjeddél,
 TSÁNYI 'SU'SÁNNÁddal 's szerelmes Vejeddel,
 El-bádjat kezemet kérlek már ereszd-el,
 El-bádjat kezemet kérlek már ereszd-el,
 Élet' Koronáját mind ök, 's mind te vedd-el.

Ugyan testvér Nénnyétől Ludányi BAJI ÉVA Tekint. BÉGANYI GYÖRGYNÉ
 Aszszonyomtól 's kedves egész Házától.

ESmérem hozzád-is kötelességemet,
 Nem tagadhatom-el igaz vérségemet,
 Mert igaz szerettél Házaddal engemet,
 Vegyetek hát áldást, kérem ISTENemet.

Tekint. Ludányi BAJI ISTVÁN Uramtól, mint testvér Öttsétől, úgy kedves
 Feleségétől Tekint. NAGY DRUSIÁNA Aszszonytól, 's Atyafiságos egész Házától.

Tekint. Ludányi BAJI LÁSZLO Uramtól testvér Öttsitől.

MAGánoson élő testvér jó Ötsémnek
 Fel-nyitom rejtékét el-bádjat szívemnek,
 Áldását kívánom reád ISTENemnek,
 Vedd Te-is Menyben jutalmát Hitednek.

Néhai testvérNénnyeTek. Ludányi BAJIER'SÉBETH Aszszony, NéhTek. KORDA
 MIHÁLY Uram míg éltenek Felesége kedves Gyermekeitől; Tekint. KORDA MIHÁLY
 Vitéz Kapitány Ur, KORDA GYÖRGY és LÁSZLÓ Kedves Öttsétől, ez Kettőnek
 Atyafiságos Házaktól, Tekint. KORDA FERENTZ és JÁNOS Ifju Legény Öttsétől,
 Néhai KORDA KLÁRA Aszszony, TSANÁDI ISTVÁN Uramtól való Árváitól.

MInd két Uri Házban bokros Atyafiak!
 Valakit hol vagytok, Leányak vagy Fiak,
 A' ti szívetekre mitsoda jót írnak,
 És hogy ki-kiáltsa meszzére kit híjjak.
 Magam lészek Posta a' mint elmehetek,
 Jót kiáltok Néktek, a' mint beszélhetek,
 Légyen a' nagy ISTEN mindenkor veletek,
 Hit 's reménség után jutalmat vegyetek.

Tekint. ELEK SÁNDOR és SALAMON egy testvér Uri Atyafiaitól.

A' rend úgy kívánván már reátok térek,
 Külső belsőképen kik vagytok testvérek
 ISTENTől reátok sok jókat így kérek,
 Légyen URam áldás mind kettőnek bérek.

Egész a' Tekint. BAJI és ELEK Uri Familiákban lévő minden Atyafiaitól.

A' kik e' két Uri jó Familiából
 Származtatok igaz Vériségnek jussából
 Bútsúzó szavaim halál árnyékából,
 Haljátok mint mondom ily bádjjatt vóltomból.
 Napotok homályra tündöklő fényéről
 Ne jusson, söt inkább a' magas Egekről
 Száljon áldás rátok, 's jó Nemzetetekről
 Jó hír legyen, míg fogy tűz Etna hegyéről.

Más Uri Familiáktól-is a' kikkel Vérséggel való Conjuctioja vólt.

M^Inthogy Vérségemet másokhoz-is tudom,
 Azért reátok-is van ez úttal gondom,
 Fejenként azokra áldásomat mondom
 Kik engem szerettek, 's kesergik halálom.

Köz jóra született Uri Férjfiú, Tekint Bölöni BÖLÖNI SÁNDOR Uram' Nemes Közép Szólnok Vármegyének nagyérdemű Vice-Ispánjától mint a meg-bólt Férjének kedves testvér Bátyjától, 's Feleségétől. Ugy ezen Uri Házban virágzó kedves Zalogoktól, Tekint. BÖLÖNI KRISTINA Asszony, Tekint. TERJÉNI ISTVÁN Uram élete kedves Párjától 's egész Házától, Ugy szintén nagy reménségű Tekint BÖLÖNI LÁSZLO, JOSEF, és GÁSPÁR jó Fiaitól, és kedvesen illatozó lilium száloktól, 'SU'SÁNNA, GI'SMUNDA, és ANNA hajadon édes Leányitól.

M^Elly nehéz testemnek lelkenről el-állni,
 Olly nehéz szívemnek töletek meg-válni,
 Tudom hűségteket hozzám, 's meg-számálni
 Nem lehet, annál-is inkább meg-hálálni.

Mindnyájan tinétek kívánom éljetek,
 Unokátok után Unokát érjetek,
 Birodalmatokban meg erősödjetek,
 Kérlek Házamról-is meg-emlékezzetek,

Élj BÖLÖNI SÁNDOR Hazánknak javára,
 Abban minden rendnek vigasztalására,
 Későn juthassatok arra az órára,
 Melyen én akadtam az halál horgára.

Élj Terjéni ISTVÁN Uram, KRISTINÁddal,
 LÁSZLO, JO'SEF, GÁSPÁR, testvérek egymással,
 'SU'SÁNNÁ, GI'SMUNDA, hárman az ANNÁval,
 Éljetek 's teljetek ISTEN áldásával.

A Halmágyi Uri Házban nagyra nevededett négy Tzimeres Élő-fáktól, kik a' mostani Magyar Izraélben Híreket, Neveket, mind az Arssal mind a' Marssal nagyra emelték; Tekint. HALMÁGYI ISTVÁN URAM: az Erdélyi Mélt. Reg. Guberniumnak nagy Experientiájú Registratorától, Tekint. HALMÁGYI FERENTZ Uram: Nemes közép Szólnok Vármegyének érdemes Fő Notariusáról, Tekint. HALMÁGI MIHÁLY Uram: FELSÉGES ASSZONYUNK egy Vitéz gyalog Compániájának Vitéz Kapi-

tányjától, és Tekint. HALMÁGYI JÁNOS Uram, FELSÉGES ASZSZONYUNK egy Vitéz gyalog Compániájának Vitéz Fő-Hadnagyától.

NÉgy testvér Atyafi, Vérei Férjemnek,
 Kik jót kívántatok egész életemnek,
 Légyen a' nagy ISTEN Napja fejeteknek
 Ész, kard, és az erő feje élteteknek.
 Köszönöm mind négyen Atyafiságtokat,
 Hozzám meg-mutatott szíves jóságtokat,
 Az áldás békeség birja járástokat,
 Vegyéték-el Menyben szép Koronátokat.

Bútsúzik immár mélylen meg-szomorodott kedves Férjétől, Tekint. Bölöni BÖLÖNI LÁSZLO Uramtól, szemeinek és szívének mindennapi gyönyörűségétől.

NE sírj kedves Férjem, ISTEN akarátja,
 Ki e' nagy Világnak tengelyét forgatja,
 Meg áll, a' mit meg-mond szent parantsolatja
 Sem Ég, sem Föld soha azt fel nem bonthatja.
 Eddig volt hátára írva életemnek,
 Bomló félben vagyon sátora testemnek,
 De örökké tartó jót nyerek lelkemnek,
 Mert mindjárt el-vészem jútalmát hitemnek.
 Ne sírj, mert jobb hely ez a' hová készülök,
 Menyország, nem Föld az, a' hová repülek,
 Feneketlen a' jó mellyben ott merülek,
 ISTEN az, vég nélkül kiből ott örülek.
 Meg-vallom hogy nehéz Töled el-válásom
 Mert arany idő volt Házaiban nyúgvásom,
 Angyali élet volt nálad mulatásom,
 Földi paraditsom volt Veled lakásom.
 De még-is el-hagylak, mert jobb helyre megyek,
 ISTEN hív, szükség hogy engedelmes légyek,
 Nem illik ellene hogy egy szót-is tégyek,
 És hogy zúgolódást ajakimra végyek.
 Meg-botsáss hív Férjem, ha miben vétettem,
 Ha mi szót ellened valaha ejtettem,
 A' mellyel szívedet meg-keserítettem,
 Jóllehet még olyra nem emlékezhettem.
 Gyermekemet kötöm Atyai lelkedre,
 Kénszerítlek Menyben lakó ISTENedre,
 Neveltetések vegyed jobb kezedre,
 Hogy ne hozzanak bút valaha Fejedre.
 Mond-meg ha fel-nőnek nékiek nevemmel,
 Hogy én példát írtam tiszta életemmel

Elejekbe, s' világ győző szent hitémmel,
 Engem kövessenek azért figyelemmel.
 Áldjon-meg az ISTEN, mert hozzám hűséged
 Nagy vólt, írva vagyon Menyben kegyeséged,
 Ne félj, el nem nyomhat soha ellenséged,
 Mert a' Mindenható néked segítség.

Kedves Gyermekeitől, BÖLÖNI ÁDÁM, SÁNDOR, LAJOS és SALAMON jó
 Fiaitól, kedves Leánytól, BÖLÖNI ÉVA Aszszony, Tekint. AJTAI SÁMUEL Élete'
 kedves Párjától, s' jó Vejétől, ER'SÉBETH és BORBÁRA nevetlen Árváktól.

OH melly igen nehéz Anyai szívemnek,
 Hogy mikor végére léptem életemnek,
 Nem vóltatok jelen mind, enyészésemnek,
 Oráján, és Menybe lett költözésemnek.
 Akkoron titeket mind nem láthattalak,
 Kedvem szerént meg nem apólgathattalak,
 És mint Anya, meg nem tsókolgathattalak,
 Sem bútsúzó szókkal meg nem áldhattalak.
 Most már Szerelmesim, bútsúszom töletek,
 A' nagy ISTEN légyen szüntelen veletek,
 Mint Égnek fáklyái úgy tündököljetek,
 Szent, kegyes Életben sokáig éljetek.
 ÉVA jó Leányom! élj kedves Férjeddél,
 AJTAI SÁMUEL gyönyörűségeddel,
 Ne jöjjön-fel Napod homályos rút köddel,
 A' gyászt, bűt, bánatot URam róla vedd-el.
 Mindnyáján az ISTEN fejetek' óltalma
 Légyen, és mindennap rajtatok irtalma,
 Végre Menyben légyen hitetek jútalma
 Az életnek fáján termett arany alma.

Uri Férjének közel és távol lévő Atyjafiatól.

Férjem linéáján valakik vóltatok
 Hív jóakaróim, 's áldást mondattatok
 Reám, 's Házamról-is balul nem szóltatok,
 Bő áldás, békesség maradjon rajtatok.

Tekint. Nemz. ORBÁN PÉTER Uramtól 's Feleségétől' a' kívül 26. Eszten-
 dökig egy Helységben lakott.

SZép dolog a' mikor jó Atyjafiakkal
 Egy helyben lakhatik valaki s' azokkal
 Kedvén nyájaskodik bátorságos szókkal,
 Így éltem Veletek hív jó akarókkal.
 Nekem azért végre már meg-botsássatok,
 Áldást mondok rátok, a' miként szólhatok,

Ennél jobbat 's többet mit-is kívánhatok,
ISTEN légyen Menyben drága jutalmatok.

A Kéméri Ref. Sz. Eklésiának hűségesen vigyázó lelki Pásztorától.

ISTEN jobb Karjának hív 's erős Férjia!
A' törésen álló Mó'ses 's Áron Fia,
Meg-sebhetett szívem' tanult Orvoslója,
Te valál lelkemnek sokszor újítója.

SOK szép beszédeid elevenítettek,
Bús 's gondos ágyamból az égre emeltek,
Buzgó könyörgésid Engem készítettek,
Szép vigasztalásid meg-tsendesítettek.
Légyen hát az ISTEN Vezére éltednek,
Éltessen hasznokra sok bádjatt lelkeknek,
Légy Te-is lakossa végre az Egeknek
Oh ISTEN! halgasd-meg szavát kérésemnek.

A' Kéméri Reform. Sz. Eklésiától.

EZ Helyben virágzó ISTEN' öröksége
Kik között volt lelkem 's Éltém tsendessége,
Itt az UR Házában fő gyönyörűsége,
Bús szívem' 's lelkemnek újjul békessége.
Hordozon az ISTEN mind végig kezében
Téged ISTEN' Nyája, 's tartson meg épségben
Férjfiak, Aszszonyok, Árvák békességben
Éljetek, lakjatok kívánt tsendességben.

Bútsúzik Joakaró Szomszédaitól, Jobbágytól, Szolgáitól és Szolgálóitól.

SZomszéd Aszszonyaim 's több Jóakaróim,
Nem vóltatok Nékem meg-szomorítóim
Jobbágyim, Szolgáim és hív Szolgálóim
Véhettem, legyetek már meg-botsátóim.
Hűségtekért ISTEN hív légyen hozzátok,
Ezután is hozzám híven szolgáljatok,
Nyavalyámban kivált kik jelen valátok,
Az URnak áldása száljon Ti reátok.

Az egész Halotti Gyülekezettől.

VALakik Engemet így meg-tiszteltetek,
És temettségemre fel-gyülekeztetek,
Ti-is az ISTENTől meg-tiszteltessetek,
Mikor Halálatok' óráját éritek.

Utóljára Lelkét édes Teremtőjének ekképen ajánlja.

Áldott légy óh Atyám hogy meg-tekintettel,
És a' bútsúzásra erőt-is engedél,

Készen vagyok immár, a, mit el-rendeltél
 Felőlem, légyen-meg, minthogy így szerettél,
 Jövel JÉ'SUS, jövel, fogadd-bé lelkemet
 A' Mennyei Karban vezess-fel engemet,
 Add-meg én KRISTUSom kívánt örömemet,
 Hogy végig áldjalak Téged ISTENemet.

El-eresztünk azért már mi-is Tégedet békességgel, a' Te Néked JÉ'SUSodtól
 készített drága tiszta aranyos öltözetbe fel-ékesítetve, a' Te áldott emlékezeted
 szüntelen eszünkben tartván, óh ritka kegyességű Uri Aszszony, Menj-el, Menj-el,
 és a' melly kintset 45. Esztendőknék el-folyások alatt e' Földön fáradhatatlan szent
 buzgósággal kerestél, a' Te Mennyei Atyádnak Házában azzal minden vég nélkül élj.

A M E N.

A' Nagy Embereknek; régen, helyhezetett
 SIRJOKban, egy Égő SZÖVÉTNEK, éghetett
 Melly tíz Seculumig, mint fel-jegyeztetett
 KIRCHERNél e' Dolog, 's Táblára, mettetett.
 E' SZÖVÉTNEK Je'le volt, hogy VIRTUSok ég
 Ditső HEROSoknak SIRJOKban is, és Vég
 Emlékezetben nem lész, tsillagos Ég
 Fenn míg áll, 's Északon míg lészzen fagyos jég.
 Méltó, Édes ANYÁM' SIRJÁBA hogy tégyetek
 Én-is SZÖVÉTNEK-et, és örökké légyek
 Hív emlegetője Virtusinak, 's végyek
 GYÁSZt Szívemre, míglen Koporsómba mégyek.
 Oh! Szerentsétlen Nap, óh! Szomorú Ora,
 Mellyben Édes ATYÁM' Házának lön Tora,
 Édes ANYÁM, -Kit nyom Koporsónak Pora,
 Nyugodjál, míg fel-kelsz a' Trombita Szóra.

Igy kesergi Édes Aszszony Anyja' Halálát
 Bölöni BÖLÖNI ÁDÁM.

J.Aj! Szomorú Fatum, jaj! Keserves Halál,
 Ki Édes ANYÁMon ily Kegyetlen valál,
 Ki Reménységemben Engemet-is tsalál,
 Veszedelmes Ferdöt Fejemnek forralál.
 Láton, Szerencsétlen Orám, a' melly hozott
 Homályt vig NAPOMra, azért tsalatkozott
 Reményem, Emlőjén mert a' KI hordozott.
 Oh! Fájdalom, tölem el, immár, távozott
 E nagy Veszedelmen ATYÁM, HÁZA óhajt,
 Bánattal küszködik, 's tart azzal erős bajt,
 Árva Életem-is kiált siralmas Jajt,
 Míg bujdosásának Határ-kövchéz hajt,

Édes ANYÁM! Tested békességgel szálljon
 Koporsódba, Lelked örömet találjon
 Menyben, erős ISTEN ATYÁM mellé álljon.
 Nékünk ÁRVÁlnak Szent Lélek használjon

Ekképen kesergi Édes Asszony Anyja' Szomorú Halálát,
 az idegen Földön, Bölöni BÖLÖNI SÁNDOR.

Vidám Napom' Fénye tovább nem meheti,
 El-kezdett örömöm tsak eddig lehete,
 Délre sem érkezék, 's immár Estvét vete,
 Látom nagy veszélynek van rajtam kezdete.

Mivel Kedves Asszony ANYÁM BAJI KLÁRA,
 El hűnyék, KIT Gyászos Koporsó bé-zára,
 De Lelkét bé-fogá fényes Egek, Vára,
 Illy Síralmas Napot még Szívem nem vára.

Méltó hát, Könyvekkel bővítsek Vizeket,
 Méltó, érdekeljek Jaj-szóval Egeket,
 Szívemben szenvedek mert súlyos sebeket,
 Viselek holtomig esző szemeket.

Kedves Asszony ANYÁM, KI fekszel ez heljen,
 Kívánom, Egekben hogy Fejed viseljen
 KORONÁT, e' földön Hirt NEVED emeljen,
 Virtusidról MU'SÁK' Nyelve énekeljen.

Ezen szomorú Verseivel kesergi el-szalasztott Édes Asszony
 Anyját, Bölöni BÖLÖNI LAJOS.

Mint meg-búsult Tenger vagyok hánkódással,
 Orzámat ásztatom könyves áradással,
 Árvaság' Kenyerét észem zokogással.
 ÁRVÁK' ISTENE légy Velem-is, mint mással.

Mivel Tövisre vált RO'SÁT várt REMÉNYem;
 Sötét Éjtszakává lett Hajnali FÉNYem;
 El-hűnyék Nevelő DAJKÁM, és Ösvényem
 El-homlék, ISTENem! Te légy már Reményem.

Édes ANYÁM' TESTE, Kihez már Halál fért,
 Nyúgodjék, és LELKE, melly ISTENhez meg-tért,
 Örvendjen, a' mellyért ontott KRISTUSa Vért,
 Kívánom, míg engem Síralom 's Bánat Sért.

Ekképen kesergi Édes Asszony Anyja' Halálát gyenge korában
 Árvaságra maradott, Bölöni BÖLÖNI SALAMON.

SIR FELETT VALÓ EPITAPHIUM.

Kegyes Uton-Járó áll-meg Akár ki légy,
 Sebes lépésekkel járásokat ne tégy,

Róllam Halandóság Lányáról példát végy
Míg nem hosszszabb Utra, Te-is utánnam mégy.

E' SIRNAK Halmára Szemeiddel tekints,
Sűrű Könyvhullatást zokogva földre hints
Lásd-meg Halál ellen, hogy semmi Orvos nints.
Mit használ e' Világ 's a' rakásra gyült Kints.

Itt nyugszik LUDÁNYI Nemes BAJI KLÁRA,
KIT Halál mélységes Vermébe bé-zára,
Mihellyt Életének érkezik határa,
Örökös Szállásra ISTEN Menyben vára.

El-tölt Negyvenöt Nyár 's Tavasz virágjával,
Annyi Ősz 's hideg Tél Ködös homályával,
Míg végemet éré Halál Kaszájával,
Napjaim tsak eddig fojtak búk' árjával.

Hét Zöldeillő Tavaszt csak izzel szám'áltam,
Mikor édes ATYÁM' Házától meg-valtam,
BÖLÖNI LÁSZLO jó Páromra találtam,
Kivel Huszonnyóltzig jót rosszszat találtam.

Voltam Kedves FÉRJEM Szíve Kedvesége,
Jeles Gyerme kimnek tellyes Reménysége,
Az Alázatosság, 's Bárány' Szelidsége.
Rajtam Tzimerül vólt Vrtusok' Szépsége.

De már imé Vagyok sárga Halál jele,
Mihellyt Reám fúva az UR' kemény szele,
Testem fáj dalmaknak tüzével el-tele,
Lelkem e' sár Házból ekképen ki-kele.

Özvegy Jó FÉRJEMet ISTENemre biztam,
Hét Árva gyermekim siralomba hagytam,
ÉN pedig e' SIRBAN ide szorítattam,
Fel-támadást várok, míg meg-szóllittatam,

Addig ÉN Testemnek engedgy nyúgodalmat,
Többé már nem szerzek senkinek únalmat,
Vigyázz 's Te-is féljed az Égi Hatalmat,
Míglén Velem edgyütt nyersz Menyben nyúgalmat.

A' Kémeri Reform. Templomban fel-fügesztet Tzimeres Táblára
írott Versek.

BÖLÖNI BÖLÖNI LÁSZLO Kedves Férjem
Kraszna Vármegyének Ispányja Reményem
Vóltál, de enyészik 's feltétült Nap-Fényem,
Földbe helyezteték el-romlott Edényem,

Ezerhétszáz Tizenötben Születtetem,
Harmintzharadikban Férjnek Jegyeztetem,

Hatvan egyedikben Világból ki-léptem.
Meg-Váltó JÉ'SUSom Jegyesévé löttem.

LUDÁNY BAJI KLÁRA Nével neveztettem,
UNIKORNIS Tzímert Eleimtől vettem,
Ezt Emlékezetül e' Táblára tettem,
Mindenek Vége van már meg-dítsöültem.

V É G E.

25. sz.

Böllöny Anna sz. Ugray Györgyné végrendelete 1831.

Atyának, Fiunak és Szent Lélek Istennek Nevében Amen!

Megemlékezzénn Mulandó Életemnek Végéről, melyhez a' Mindenható Isten minden napnak elfolytával közelebb vezérel, most, midön Isten kegyelméből ép elmével, és egészséges testel bírok, Világi kevés Javaimból, melyeket meg boldogult Férjemmel, Néhai Tettes Ugrai Ugrai György Urral való Házassági Életem ideje alatt véle együtt, halála után pedig Özvegységemben magam különösen szerzettem, az alább irt modon kívántam Végső Rendelésemet megtenni.

Elöre botsátván ezen Rendelésemmek Fundamentomául, hogy midön fent említett Néhai Férjemmel Házassági életre léptünk, Házunk nem lévén, a' Napam Asszony Házához vittek, de mivel a' két részről való Cselédekre nézve ottan a' Lakásunk alkalmatlan volt, kénytelenek völtük egy pusztá Telekre ki szállani, melyre lakó Házat, és a' gazdaságra meg kívántató minden épületeket magunk szorgalmatossága után keresményünkéből építettünk; kívánt képen való segedelmet nyertem, pedig én arra a' *tulajdon Ősi Jóságotskáinknak Jövedelméből*, melyeket tsak hamar Férjhezmenetelem után, megosztván az édes Anyám *még életében minden fekvő Jóságait a' gyermekei között* — Osztálybeli részembe kaptam; a' gazdálkodás folytatásában pedig nagyon elősegítettünk az által, hogy az Édes Anyám Béres Ökröket, igás lovakat, és Gujabeli Marhákat, és Nyájbeli sertéseket is adott nekem; mind ezeknek haszna Vételéből, és Jövedelméből az építetéseken kívül annyira mentünk, hogy a' Férjem Jóságán feküdt Terheknek fizetését is potolhattam; Nevezetessen azon Terhekből én fizettem Néhai Kir. Tanácsos Tokodi György Urnak 800 Nyolcz száz; Néhai Tettes Tisza István, és Cs. K. Kamarás Msgos Tisza László Uraknak pedig 1900. Ezer kilencz száz Rfrokot pengő pénzben, mely által *Néhai Férjemnek Ugrai, és Atyási Jóságát megtartottam*, és ezen két rendbeli általam kifizetett adosságok, *most a' Férjemtől álló Ugrai Jóságba benne is fekszenek*; Ugy szintén a' Néhai Ugrai Mihály Ur Ugrai birtokából Férjem után reám maradtott fele részén a' *ajta feküdt Terhek 4500. Négy ezer öt száz Rforintokban Váltó Czedula Pénzben* én fizettem ki, és azon részt így bírom pénzem után; Ezen kívül ugyan azon Jóságomba különös keresményeim közzé számlálom a' Tiszt Házat, a' Cselédek Házát, a' Notárius, és a' Helység Háza között lévő Házat, mely az Ugrai Mihály Ur részén van és nekem adosságba betsültetett el, a' Szöllös, és Méhes kertet árokkal, és tövissel kö-

rül kerítve az ott lévő Házal együtt, a' Sertés olat, szénás és szalmás kerteket, Ló, és Marha Aklot, Szint, a' Cserepesi Csapszékét az állással, és kuttal együtt, a' Juhász Házat a' mellette lévő Kuttal, a' Farkas Zugi Sertés Olat; továbbá

Keresményeim közzé tartoznak a' Nagy Váradi Házam Szöllőm pajtájával együtt, az *Ákosi lakó Házam*, s' ott az Udvaron találtató minden épületeim; Ugy szintén *Ugrán a' Gujabeli Marháim*, Méneses Lovaim, Nyáj Juhaim, Sertéseim, Vonó Ökreim, igás, és Kotsibéli Lovaim, Kotsik, Szekerek, Ékék minden hozzá tartozó szerszámokkal, a' Pintzékben Kamarákban, Házak padlásain találtató minden edények, Hordók, Kádak, Hombárok, és egyéb mindenféle eszközök, melyek az Ugrai Váradi, és Ákosi Házaimnál, és másutt is egyebütt akárhol talátnak, végre

Minden Tőke Pénzeim. Házbeli ingó szereim asztali ezüst készületeim, Ruháim, Ágybéli, és egyéb Fehér Némüim, minden féle függő haszon, vagy termés, Bor, Buza, Gabona, 's akár mely szemes élet, Széna, Szalma, és Vetések, 's egyéb a' Mezőben halálomkor találtató Haszonvételek.

Mindezekről tehát, mint keresményeimről a' Rendelésem így következik.

Először is az Ákosi Házam minden benne találtató, és hozzá való ingó szerrekl és az Udvaron lévő épületekkel hagyom kedves *Ötsém Bölöni Gáspárnak, Néhai Testvérem Idősb Bölöni Gáspár Fiának*, mint a' kinek a' gazdaságom folytatásába, több szíves, és hasznos fáradozásait tapasztaltam, hagyttam pedig a' szerént a' mint már azt néki ez előtt írásba is ki adttam.

Másodszor A' Váradi Házaumnak Nappali szobájában ta'álható minden ingó eszközeim, u: m: Egy fekete fáju kék Selyemmel bé vont kanapé olyan készületü kiss Számoly székkal; ugyan olyan készületü két nagy karos Szék, és 6. Hat hasonló készületü egyes karszékek, a' Kanapé előtt álló kerek fekete Asztal, az alatta való szőnyeg, egy fenn álló lábos Tükör, másik a' kanapé felett függő Tükör, fekete Fa nyoszoja, a' benne való Ágy leplekkel; Négy fiokos fekete kaszten; a golyobis varró Asztal, Ablak firhangok, két köpő láda, ugyan ott való Luszter; Kávéhöz való 12. tizenkét Findzsa, két portzellán Ibrik, két ezüst gyertya tarto, melybe mindenikbe két gyertya áll, egy ezüst Czukor pixis, egy ezüst tejes lábos, egy téj mérő ezüst kanál, egy ezüst Aufsatz, egy ezüst Csengettyü: ezeken kívül

Egy Várt hintó, Négy Kotsibeli Lovak, két rendbeli hozzá való számokkal, mindezen elő számlált ingó Javak légyenek *Szunyogh Sónia Bölöni Károlyné Kedves Ötsémé*, melyekkel körülöttem Öreg Napjaimban tett hűséges szolgálatját, és fáradozásait kívántam megjutalmaztatni.

Harmadszor. A' magam öltöző, és Fehér Ruháimra nézve Rendelem: hogy ezek *Bölöni Justina Kedves Ötsém Asszony, Néhai I. Osváth Lajos Ur Özvegye* által Szunyogh Sofia Ötsém Segítségével öszve szedetvén, és iratván, ezekből azon Cselédeimnek, vagy más Szegény Asszonynak, és Leánynak, kik betegségekben mellettem fáradozni fognak, s velem dajkálkodnak, Osváth Lajosné Ötsém Asszonynak szabad tetszése szerént adjon mindenkinek egy, vagy két darabot, melyet számokra alkalmasabbnak itél, a' többit pedig kezéhez vévén, és a' mittettzik magának belőlle kiválogatván, a' mi meg marad, vigye bé a' Szilágyba, 's ottan rollam való emlékeztetnek jeléül, azon szegény Atyánfiaik között, kik a' holt emberről maradott ruhák viselésétől nem idegenek, szabad akarátja szerént osztogassa el.

Negyedszer. Ezek szerint a' Ruháimat, s' mindazon Javakat, melyek általam oda

felyebb az első, és második pontokban Bölöni Gáspár Ötsémnek, és Szunyogh Sofia Bölöni Károlyné Ötsém Asszonynak hagyattak — kivéven ezeken kívül minden egyéb ingó, és ingatlan Javaim, melyek oda felyebb már elő számláltattak, irassanak össze, és az ingatlanok, nevezetessen az *Ugrai, és ahoz tartozó* fekvő Jozsághban találtató minden épületek, Javitások, ahoz értő Mester Emberek, és Betsűs által betsültessenek meg a' végre, hogy azok által, kik az Ugrai, 's ahoz tartozó fekvő Jozsághhoz Jussokat, és Successiojokat tartják, a szerént a' Megbetsült Javaknak ára kifizetődjön, az oda felyebb elő adatott mód szerént a' Jozságon fekvő summákkal együtt az én keresményem Massájához; külömben az oda alább elrendelt Örököseim által annak ki fizetéseig, semmi praetendens, vagy Successzor a' Jozságh Birtokába béne bocsattasson, mivel a Rajta fevő Terhek, és Javitások ára le tétele nélkül ahoz Jussa nem lehet — a' Néhai Ugrai Mihály Ur Rátájából való rész Jozságh pedig, melyet pénzem után bírok, tsak egyesség mellett a' leteendőnek letételével bottsájtasson ki a' Successzoroknak, mivel a' Jozságh most is per alatt van; az ingó Javak pedig az össze iratás szerént a' Váradí Házzal együtt kotya Vetye szerént adassanak el.

Ötödször. Mindezek szerént a' bé jövő, és beszedendő Summából legelsőben is a' Temettetésemre, mely (ha nétalán halálom itt Váradon történne, Testem Ugrára vitetvén) ott sorsomhoz illendő, és tiszteséges legyen — meg kívántató költségek; nem külömben a' Patikabéli Contok, és az Orvos fáradsága, ha ugyan addig fizetetlen maradna; ugyszintén a' Javak össze iratására, Betsűjére, és a' Kotyavetyére szükséges költségek fizetessenek ki; a' Cselédeim is mindnyájan a' mennyiben a' fizetések, és Bérek bent maradna, a' vellek teendő Computas mellett elégíttessenek ki, úgy a' mellettem utolsó óráimban fáradozó Cselédeimnek, vagy más szeméjeknek oda felyebb mán a' harmadik pontban megemlített Ruhabéli Jutalomon kívül adodjon mindenkinek érdeméhez képest tizenöt 15. vagy harmincz 30. Rf. Váltó Czedulában.

Hatodszor. A' Néhai Férjem édes Anyjáról való Püspöki Atyafiak, a' Férjem Testvérjének Ugra Lajos Urnak halála után egy Irását előmutatván, melybe a' volt feljegyezve a' mit a' Férjem édes Anyja Püspökiből, a' Férjem édes Atyjának Házához vitt Ugvára, és ezen allaturának vissza adattatását kívánván, mivel Ugrai Agnes kisasszonyal a' Lajos Ur keresményén, annak Testamentoma szerént ketten osztottunk, tehát Ugrai István Ur, ki még akkor életben volt a' Püspöki Atyafiakkal azon allaturát úgy számították fel, hogy az Négyen 1327. Ezen három száz huszonhét Rfra. 4xa, és ezen Summának fele rézzét 663. hatszáz hatvan három Forintokba 32 xrokba, mely Summa Néhai Ugrai Lajos Urra háromlott, én és Ugrai Ágnes kiss asszony, a' Püspöki Atyafiaknak a' reánk maradt Vagyonokból kifizettük; melyhez képest minthogy ezen allaturának, másik fele része az én Férjem Jozságára háromlott, az igazság bételyesítése Végett Rendelem, hogy ezen Summa 663. Rftokba 32. xrokba, a melyből már eddig is bizonyos részt kifizettem, a' mennyiben nétalán halálomkor még abbol valamely rész fizetetlen lenne, az említett Püspöki Atyafiaknak a' hátra leendő rész potoltasson ki.

Hetedszer. Isten ditsőségének elő mozdítására is kívánok kevés Világi Javaimból sáfárkodni hagyok, és Rendeletek a' Debretzeni Reformata Anya Oskolában Tanuló szégyény Ifjak számára ezer 1000. Rftokat, — a' Nagy Váradí Reform. Ekllessi számára 500. Ötszáz Rftokat, az Ugrai, Szakátsi, és Akosi Reformatusok Templomainak külön külön 500. ötszáz Rftokat; a' Kémeri, és Mindszenti Reformatusok Templomainak Számára

külön külön 200 két száz Rftokat. Az Atyási és Ujnómeti nem egyesült Görög hiten lévőek Templomai számára külön külön 100 száz Rftokat; mindezen hagyományokat pedig Váltó Czedula Pénzben értvén; nem különben a' Tettes Bihar Vármegye Lazaretumának 400 Négyszáz Rftokat, hasonlóul Váltó Czedulában.

Nyoltzadszor. Fiscális Bölönyi László Ötsém Uramat ezen utolsó Rendelése-mnek Végre hajtására, ezen Rendelésénben tett megnevezésem által megkérvén, meg-bizom, reménylven, hogy azt, eddig is erántam megmutatott Hivsége szerént telye-síteni is fogva, kinek ezen dologba teendő fáradozásáért hasonló képpen Váltó Czé-dulában értvén rendelek 1000 ezer Rftokat; Végre

Kilentzedszer. Az ezen Hagományok és költségek kifizetésétől megmaradandó keresményem massájába Örökösimnek teszem 6 *Hat Testvéreimnek Gyermkeit* (mint-hogy már magok a' Testvéreim mindnyájan előttem elhóltak.)

Első *Testvérem volt Néhai Bölöni Krisztina, Terjényi Istvánné;* ennek vól-tak gyermekei, Terjényi Mihály és Terjényi Katalin Rátónyi Gáborné, ezek is már mind ketten meghalálózván, ezen két személyt érdekelvén Hagományom ezeknek része száll még akkor életben lehető maradékaikra:

Második *Testvérem volt Néhai Bölöni László,* kinek életben van egyetlen egy Leánya *Bölöni Jusztna, Néhai Osváth Lajos Ur Özvegye.*

Harmadik *Testvérem volt Néhai Bölöni József,* kinek gyermekei *Bölöni Julianna Török Józsefné, Bölöni Károly, Bölöni Eszter Költsey Ferenczné, Bölöni Ágnes.*

Negyedik *Testvérem volt Néhai Bölöni Susanna Csatári Sándorné;* ennek gyer-mekei Csatári Sándor és Csatári Krisztina Gyárfás Farkasné, ugy Csatári Anna De-tseiné, itt is ezen három személyt érdeklí Hagományom, ezeknek Gyermekeit pe-dig, ha már akkor Szülei nem élnének, tsak ennyi részben.

Ötödik *Testvérem volt Néhai Bölöni Gáspár,* kinek Gyermekei *Ifj. Bölöni Gáspár, Bölöni József, Bölöni Gismunda Kiss Lajosné, Bölöni Éva Csontos Sámuelné, Bölöni Krisztina Csorba Farkasné és Bölöni Menyhért,* kinek hagyom a' váradi Szöllömet, minden ahoz tartozó eszközökkel.

Hatodik *Testvérem volt Bölöni Gismunda Gentsi Györgyné,* kinek Gyermekei Gentsi Károly és Gentsi Krisztina Szunyogh Istvánné.

Ezen elő számlált 6 Hat testvéreket, kik a' mint fejjebb is illetett, már mind-nyájan előttem elhóltak ugy teszem örökösime, hogy ezeknek a' hány természet szerént va'ó gyermekei vagnak, vagy vóltak (és nem Unokái) és tsak azok között, kik mag nélkül ki nem hóltak, a' massám t. i. a' fellyebb elő számláltattakra 18 felé osztassék fel oly formán, hogy a' már elhóltaknak gyermekei, mint Attyok, vagy Annyok képviselői vegyék a' Hagományos Részt, mely eránt a' Testamentom Végre hajtoja Figyelemmel lészen ezen egy kivétellel, hogy *Bölöni Menyhárt* Ötsémnek a' fellyebbi említés szerént a' Váradi szöllömmel több rész sson, adattaazon tekintet-ből, hogy a Testamentomom végrehajtása körül a' végrehajtó Ur mellett a' szük-séges segítséget megtenni köteles lészen; ezen kívül végezetre.

A' N.-Váradi Reformáta Oskolában Tanuló árva Gyermekek sorsának köny-nyebbitésére adattasson ki 200 két száz For. oly moddal, hogy annak Interesse min-den esztendőben közöttök kiosztatván, a' Capitálisnak az Ecclesia viselje gondját.

Az irgalmas Atyáknak, kik minden Sors választás nélkül gyógyítanak rendelék 200 két száz Rforintot Váltó Czédulában.

Az Ugrai Reformata Oskolában tanuló valóságos Árvák felsegállítására is adattasson ki 100 száz Rforint VCzédulában.

Ezekben állapítván meg utolsó Rendelésemet, kívánom mindezeket a' fentebb megnevezett Végre hajtó Ur által ezek szerint elvégeztetni, 's telyesíteni. Költ Nagy Váradon Februárius 18-án 1831-ik esztendőben. *Bölöni Anna Ugray György özvegye m. p. (L. S.)*

Hogy ezen Végrendelést maga a' Testatrix Tekintetes Ugrai Györgyné Bölöni Anna Asszonyság, a' törvény értelmében általunk, mint e' végre meghívott Bizonyosságok által leendő aláírás végett személyesen előmutatta és ezen Írásban foglaltakat, Vég Rendelésének tanui élő szóvalis előttünk kinyilatkoztatta légyen, ezennel bizonyítjuk. Nagy Várad Februárius 20-án 1831-ik esztendőben. — Veskotzi Budaházi Antal m. p. (L. S.) Tettes Ns. Bihar Vármegye Tisztí Fő Ügyvédje és Tábla Birája. — Szentiváni Szentiványi Lajos m. p. (L. S.) a' fent tisztelt Ns Vgye Első All Sz. Birája. — Kiss Károly m. p. (L. S.) Tettes Ns Bihar Vgye első V. Notariussa. — Frater Menyhárt m. p. (L. S.) T. Ns Bihar Vgye V. Fiscalissa. — Jakab Mihály m. p. (L. S.) Ugyanazon tisztelt Vgye Registratora. — 1832-ik esztendő Martius 25-én. 6. NVáradon a' Néhai Testatrix Asszonyság Házánál ezen végső Rendelés, T Bölöni Jusztina, Néhai T. Osváth Lajos Ur Hitvesse, Osváth László, T. Bölöni Károly, Osváth Károly, *Gentsi Borbála, Néhai Ifju Bölöni Gáspár Ur Hitvesse, Bölöni Krisztina Csorba Farkasné, T. Fiscalis Bölöni László és Hites Ügyvéd Bölöni Menyhárd*, mint ezen végső Rendelés Végre hajtói előtt szoról szora felolvastatván és kihirdettetvén, ez alkalmatossággal T. Bölöni Károly Ur az előre bótsátott Néhai Testatrix Asszonyság rendelkezésének Fundamentomára ezen megjegyzését teszi, hogy mivel az lenne megírva, hogy a' Néhai T. Ugray Mihály Jóságán feküdt Terhet egészen 'kifizette volna a' Néhai Asszonyság, az azon Summát Néhai Ugray István Testamentománál fogva illető Successoroknak, ennek ellenébe, a' jelenlévő Testvérség és a' mi Jelenlétünkbe elő mutatott egy eredeti kötelező Írást, a' Néhai T. Asszonyságnak tulajdon írása, és Petsétje alatt, melyből világosan kitéttzet, mennyi rész a' Capitálisbol, Interessével együtt légyen fizetetlen, mely Contractus V. Olasziba October 8-án 1819-be költ.

Továbbá egyik Successor t. i. T. Osváth László Ur és az édes Anya T. Bölöni Justina Asszonyság, a, Néhai Testatrix Asszonyság Végső Rendeléseinek első pontyára azon megjegyzéseket teszik, hogy az Ákosi Udvar Ház Telek, már ez előtt is valamely Írás által kiadodott volna, Néhai T. Bölöni Gáspár Urnak, azon előbb költ Írás, vagy kötelezés ellen a' Törvény attyára reselválnak, semmi pretensiot egyébb eránt a' Testamentom többi pontjai ellen fent nem tartván.

Végre boldog emlékezetű kedves Nénye Fiscalis Bölöni Menyhárd Urnak Vég Rendelése szerint a' Váradí promontorlumon fekvő szőlőjét hozzá tartozó eszközökkel együtt hagyván, a, Tisz. Ur arra kért bennünket, hogy mivel a' szőlő munkáltatása jelen van, nékie mindjárt resignálnánk, melyen az jelen volt atyafiak meg egyezvén, azon szőlő a' Tisz. Successor Urnak általunk resignáltatott, az eszközökre nézve pedig fent tartotta azoknak annak idejébe leendő resignáltatását.

Egyébb cránt pedig a' fent irtakon kívül több észre vételek elő nem adodván, a' Testamentomnak minden Pontyaiban megnyugodtak és annak minél előbb való Végre hajtását óhatyák. Melyről is ki adtuk ezen bizonyság Levelünket. N. Váradon Martius 25-én 1832. — T. Ns Bihar Vármege EAlszolga Birája Szent Iváni Szentiványi Lajos m. p. (L. S.) Gyöngyi Borbála Antal m. p. (L. S.)

26. sz.

Böölöny Gáspár és Anna protestatioja 1770.

Nos Conventus Beata Maria Virginis de Kolos Monostra Memoria Comendamus tenore prasentium significantes quibus expedit Universis, Quod Nobilis *Casparus Filius, Anna in Capillis Constituta, Filia Alexandri, e Consorte sua Cristina Török*, de Kolosvar *Filii alterius Alexandri Filii* quandam *Stefani Bölöni, de Nagy Bölön Suscepti*, et progenti, coram Nobis personaliter constituti, primum petivit Nos *Casparus Bölöni*, qua parerat Reverentia, quate „nus etatem ejusdem, revidere, Literasque Nostras superinde Testimoniales juxta usitatum et approbatam Magni hujus Transylv ania Principatus. Legem et Consuetudiuem, eidem extractare etema nari facere haud. gravaremur. Unde Nos exandita, et admissa ejusmodi Instantia, Nobis propte rea facta justum petenti. Nostrum benevolumpre bentes assensum, prout eundem visu metiri usqqs rationis confiderare potuimus, Decimum Nonum explevisse et Vigesimum Annum agere probe cognovimus. Dein vero idem revisus, cum *Anna Bölöni* per modum, et formam Solemnis Protestationis Contradictionis, Revocationis Retractationis, Cassatio nis Annihilationis et Inhibitionis, retulit et significarit Nobis Sune in modam; Qualiter iidem Certo et revera, intellexissent, et percepissent, prefatos Genitores, et Genitrieas. Suos Ávos item et Avias Caterosep Majores, et Pradeces-es Suos, nec non Fratres, et Sorores, suas, quasdam Venditiones, Inpignoorationes, Coneambiales permutationes, ae alias quovis Sub titulo, pratextuqs et Colore factas abalienationes, de Bonis et Juribus Possessionariis eorondem. Paterno, Maternogs Jure Aviticis instituisse, et Celebrasse, imprecju dicium, et derogamen jur sour suces-sor, dam munqs valde magnum et manifestum. Unde faeta solenni hujusmodi Pro-testatione, universis prafator Genitor Genitrqs. Avorum item et Aviar. caterorumqs Major et Pradecessor necnon Fratum et Soror. Suar. Venditionibus, Impigno rationi-bus, Concembialibus perumtatinnibus ae aliis quovis Sub titulo pratextuqs et Colore factis, abalienationibus, ex toto, et in Universum contradicend, revoeande retractand Literasque, et Litelaria Instrumenta de super quo modocunqs, et eoram quibus vis factas et emanas annihilam Cassam viribusqs sius Caritur prõnunciande Emptores ab emptione oun patione, manutentiona usus fructusque perceptione et percipifatione Capitulares denique et Conventuales, ae alios zuosvis Homines Regios ab Jutrodne-tione et Statutione Literarumque de super Relatorier extradatione insibem arcem et protelam-duxissent prout contra dixerunt revoearunt retraetarunt, annihilarunt, Cas-sarunt item et Viribus Caritur prounneiarunt nu non inhibuerunt, arenerunt; et pro-telarunt protestatioque sunt contradicendo, contradixerunt protestando Coram Nobis palam publice et manifeste. Harum Nostrarum Conventualis et authentiei Sigilli Nostri munimine roboratar vigore et Testimonio Literarum mediante Datum Domi-

nica Tertia Sacro Sancta et Individua Trinitatis. Anno Domini Millesimo Septingentesimo Septuagesimo.

Leeta Correcta es Extradat Anderam Mátis
8 Arehivi Convent B. M. V. de Kolos-
Monostra Inteim Conservatorem.

27. sz.

Böölöni Imréné végrendelete. 1859.

Hatvannegyedik évemet töltve méltán eszembe kell jutni mulandóságom közeledtének, hogy tehát a véletlen halál készületlen ne találjon, jónak láttam végrendeletem addig megtenni, a míg test vagy lelki elgyengülésem nem érzem. A végzés magtalanságra kárhoztatván még néhai férjemmel Viski Zsuzsa rokonunkat, mint gyermekünket fogtuk fel tartottuk s neveltük, hogy majd vénségünkre ápolót találjunk benne. Közös akaratunk az lévén, hogy minden hagyománylatunkat neki hagyjuk. A mostani törvényeknél fogva férjenről reám maradt vagyonokról is szabadon rendelkezhetvén, annál fogva minden fekvő és felkelhető javaimról a következőkbe teszem meg végrendeletem.

Mi a Boldogságos Szűz Mária kolosmonostori Conventje emlékezetbe adjuk jelen levelünk által mindeneknek a kiknek illik, hogy Nagy Böölöni Böölöny István Sándor fiának Böölöni Sándornak és neje kolozsvári Török Krisztinának fia nemes Böölöni Gáspár és hajadon leánya Anna előttünk személyesen megjelent, először kért minket Böölöni Gáspár tisztelettel életkorának megtekintésére és a mi szokásos bizonyosság levelünk szerinti okiratnak az erdélyi nagy fejedelemség törvénye és szokása szerinti kiadására. A miért is mi őt kihallgatván és ilyen módon tett kérelmét figyelembe vévén, mint a ki törvényes dolgot kérelmez jó akaratulag tekintetbe vetjük és úgy ítéljük meg, hogy a 19 évet betöltötte s jelenleg a huszadik évében jár — Azután pedig Böölöni Annával együtt ünnepélyes módon és formában tiltakoznak, ellentmondanak, vissza híják, vissza követelik, megsemmisítik, tilalmazzák mindkét nemű szüleik, öseik és egyéb elődeik nemkülönbén fivéreik és nővéreik által tett bármiféle eladásokat, elzálogosításokat, cseréket vagy bármely czim és ürügy alatt tett birtokváltozásokat és elidegenítéseket az ök atyai és anyai öseik jószágaikkiból, jogaikkiból és birtokaikkiból. Ilyen ünnepélyes módon tett tiltakozás az ősök szt. fivéreik és nővéreik eladásaira sat. nézve felvétellett. Vevők a vételtől, foglalástól, birtoklástól, haszonvételtől sat., nemkülönbén a káptalanok és Conventek és minden királyi emberek a birtokba vezetéstől, igtatástól, okiratok és okmányok kiadásától eltiltatnak sat. épen úgy a mint ellentmondtak, visszahívták sat. (ismétlés) és a mint előttünk nyilvánosan és ünnepélyesen tiltakoztak. Ennek erejéül a mi Conventi pecsétünkkel ellátott bizonyosságlevelünket közvetlenül kiadtuk Szt. háromság 3-ik Vasárnapján 1770 évben.

Olvastatott, kiigazított és kiadatott a kolosmonostori boldogságos szűz mária Conventje irattárnoka Mátis András által.

1-ször Viski Zsuzsának hagyom minden fekvő és felkelhető vagyonomat, épületeimet, gazdasághoz s a gazdasszonysághoz tartozó mindennemű eszközeimet, házi butoraimat kevés ezüst neműeimet és marháimat, halálom után vegye által s birja háborítlanul, mint én birtam s jelenleg birom, mindazáltal oly meghagyással, hogy tartozzon ezen vagyonból az alább kinevezetteknek a következőket kiadni.

2. Boldogult férjem testvér fíjainak, ugymint Józsefnek 400 ezüst frtot, Károlynak 10 köblös földet, 4 bogjás rétet és a curijája mellett levő telket, melyen most Porczán Togyer lakik, szöllőt, a bogdáni rétre rugó táblából a két alsó járból felét, a másik flét Bölöny Karolinának, ezen kevés hagyomány, melyeket Bölöny Károlynak és Karolinának rendeltem, halálok után a Bölöny Károly fíju gyermekeié legyenek.

3. A Zilahi iskolába tanuló Bölöny, vagy Bydeskuty gyermekek segélésére 1000 ezüst frtokat.

4-szer. Az Erdélyi Muzeum számára 200 ezüst frtot.

5-ször. A szödemeteri Reform. Eklësia számára 400 ezüst frtot. Ezen redeletem végrehajtójának Bölöny Pál öcsémet és Koronka Károly urat bizom meg, fáradságok jutalmáért 100 ezüst frtot rendelek. Kelt Szödemeteren 4-dik Junius, 1859. Bydeskuti Helena m. k. özv. Bölöny Imréné.

Czim: Ezen végrendelet halálom után Viski Zsuzsa, Bölöny Pál és Koronka Károly előtt felbontandó.

Ezen végrendelkező nő használni szokott pecsétjével ellátott zárt végrendelet a czimlapon megnevezett Viski Zsuzsa, Bölöny Pál és Koronka Károly, nem különben Kádár Gábor bíró, Todorán Togyer és Márián Simon esküdtek és Halasy Gábor község-jegyző jelenlétébe alább irtak által felbontatott. Miről ezennel törvényes bizonyítás tétetik. Kelt Szödemeteren, szept. 13-án 1862. (P. H.) Buttyán Miklós m. k. főszbíró, Kávásy Samu (P. H.) megyei esküdt.

A felek kérésére kiadott hivatalos másolat, hogy az eredetiről másolatott le, s azzal sorról sorra megegyez, hivatalosan bizonyittatik.

Kelt Ér-Káváson, Deczember 17-én 1862.

Buttyán Miklós m. k.
főszbíró.

Kávásy Samu m. k.
megyei esküdt.

A zilahi ev. ref. collegium birtokában lévő másolat eme másolatának hitelességét bizonyitom.

Zilah, 1902. február 21.

(P. H.)

Kincs Gyula
igazgató.

28. sz.

Bölöny Lajos irata 1770.

A'ább meg irt Szemelly adom tudtára mindenekk valakiknek illik, hogy kémeri Gergellj Miháj ő kegyelme adván ennékem 22. v forintokat. A Teleken Levő

Kertemnek melly szerent ő klmé mind addig kaszalhassa, békével birhassa mig az ő klmé pénzét egyszersmind meg nem adom, ha mostani hasznavétele után pd. a pénzt le tészem ő klmének azontul pretensiója hozzám nem leszen. Sig Kemer 29 nn Juni 1770.

Bölöni Lajos m. p.

14-nn mensis februaryi leve ily alkunk az rétettartozik Gergely Mihály Uram tisztítani és minden gaszt belölle kiveszteti a melly munkának az árát vagy magunk vagy Birák mire betsüllik azt az 22 forinton fejül megfizetni tartozzam. Sig. Kemer Septem.

Bölöni Lajos m. p.

29. sz.

Bölöny Lajos irata 1771.

Spectabilis ae Perillustris Domine!

Domine mihi Colendissime!

Esvén értésemre Hogy az Ur az Varga János, Gál Jánosné Szabo Pál féle szőlő el adová tette az minthogy Sentiámban az Gál Jánosné és Szabo Pál féle Szőlőkért Tiszteletes Nagy Sámuel Ur ki számlálván 47 a Negyvenhét Vonás Forintokatt Sima István kezében adá Az Varga János szőlője feléért pedig az mint Tsztlts Ur monda Hogy az Ur mondotta 85 a Nyolczvan öt forintokban lenni azért én is az 85 Forintokat be számlálom vala de, az *Sogor Bölöni Lajos* Ur tellyes reménységgel lévén hogy az Ur esztendeig legalis Interesre száz Vonás Forintokat adna ő kglmnek e szerint az 85 Forint maradott nállam hogy ha az Ur ő kglmek cedallya én itt ő kglmnek adjam melly ha ehez már tsak 15 Forintokatt ha ad az Ur s ő kglme obligallya magát 100 Forintokig s én is intercedalván kérem az Uratt hogy adván ő kglmnek esztendeig 15 Forintokatt az nállam lévővel százat ezen levelemmel kezességet is válalok, hogy ha esztendőre meg nem adná ő kglme cum Solenni Legali incerusurio tartozom magam megfizetni cum Omrib Expensis et Fatigiis. Ha pedig az Ur ezen 85 Forintokatt nem cedallya (mellyek nem reménlik) Én által adom Sima Istvának mint az Varga János szőlője fele árrátt.

Valamely O Borait is mondja Sima István az Urak az Letsméri hegyen az Borak korcsmán ki árultatni nem szoktak igen kevesek lenni, mind azon által ha megszeretem s ha haza jó Sima István el is mégyek megkostolásokra s ha hét Forintért ide engedti az Ur én az Uj Borokatt is most az közelebb mult Szombaton ott az Hégyen Kelemen Jánosnk Péternk és Bereczki István s Mihálylynk a szerint szettem ezeket is azon az áron meg szetem, de fellyebb nem. Az Aszszonyt alázaatosan tiszteltem. In reliquo me expertis Favorib Comende et persevere.

Kémer, 7-a Maji 1771.

Humillimus Servus

Sammel Ajtai.

Ben meg irt Nagy Ajtai Sámuel Uram ben meg irt kezességére Levaltam Tekintetes Nemes Columbán János Urral v. flor 15 v. Tízen ött v. forintokat Esztendeig 6 pro 100 Interesse, a Varga János Szőlőjét pd. azon Interesse atta Esztendeig hitelbe Tittes Ajtai Sámuel Uramnak, mellyek résznek 100 idest Száz vonás forint Capitalist, mellyek hogy ha cum Legali Interesse meg nem fizethetne. Ajtai Sámuel Uram mint kezes Törvényes Eszymtioval is Dycemmalltathassék mellyről adom ezen mognitionalisomat. Siy Varsolcz Inen Maji 1771.

Bölöni Lajos m. p.

Ezen adosságot a' Telek kiváltásakor fizette ki kedves Ötsém Bölöni Dániel Ápril 4-én 1805-ben 2 két darabokban.

*árva Bydcskuti Mária
N. Bölöni Ádámné
Mihály Fia által.*

30. sz.

Bölöni Lajos irata 1772.

En alább meg irt Személlj adom tudtára mindenekk va'akikk illet mostaniakk és jövődöbéliakk hogy in *Anno 1772* die 4-in Julii bizonyos és elkerülhetetlen szükségieimtől kénszerítettven adtam által ezen Tkes Nemes Kraszna Vármegyébe Kémeren a Kankor után Levő nemesi házamat Telkestől hozzá tartozandó Szántó és kaszálló Földekkel együt szőlőimet kikötvén, Kémeren: Iako Nemes Idősb Tot István Uramnak és Feleségének Datz Borbára Aszszonyinak 316 v. forintokk 15 Esztendőkk Julii conitone, hogy se magam se posterita im ki ne válthassák, mellj Teleknek szomszédgyi napkeletről Tette Bölöni Sándorné Aszszonyom Teleke nap Lementről pedig Tette Ajtai Sámuel Uram Jobbágya Debrenti István telke. Minthogy pedig az irt Teleken jo Ház uj Istálló és szekérszin vagyon, az effele épület (romlásukul esett) nem Leven szükséges, ezeken kívül Fa épületett um. csürt apro olatskákat építhet, melljik is a mostan fenálló épületek ha az idő alatt el pusztulnának ötven forintok defaltaltassanak a dolog Summából ellenbe a mellj fizetessenek betsü szerint, el nem halgatván azt is, hogy kedves Sogor Uramnál Tit Ajtai Sámuel uramnál dologba levő kaszállomat ha birni kíványa 22 vonás forintokat ö klmének fizetni tartozik hasonloul kémeri Gergej Mihájnak is 22 v. forintokat, melljeket hogy ha magához vészen az ki váltatnak idején, a fellebb megirt 316 forintokkal együt magam vagy Symus posseritasom tartozék azt is meg fizetni fen hagyván magamnak árát, hogy ha a szőlő földek fel osztatnak nem az ö klmé szőlője hanem az én szőlőim oszoljanak ezen Telek után ide járulván az is ha határ osztálj szerint ollj földek oszolnának ezen telek utan melljek az felettébb valo gazos voltak miat teljességgel haszon vehetetlenek Lennénk ugy hogy költséges munkát kellene rajtok tetni mig uj Qualificatioval értvén pd., hogy a mellj földbe nagyobb volna a gaz mint sem tisztája azok is tempore redemti onis meg betsültessenek Evutiot is válalván magamra hogy feljeb meg irt Tot István uramat és kedves élete párját minden Symus Impetitorok ellen tartozom oltalmazni, el telvén pd. a irt Esztendők pénz

Le tételével Tot István Uram is minden perlekedés nélkül az irt Teleket resignalni tartozzak melljet ha nem tselekednek penzet is amitallja, mellj dolog e szerent men-
vén véghez ezen Contrutualisomat tulajdon kezem irásával és szokott petsetem pe-
tsetlésével meg is erositem, Kemerén a feljeb meg irt napon és Esztendő.

Bölöni Lajos m. p.

Coram me Samuele Cs. Ajtai de Vajasd.

Ezen Summán kívül tartozván még Tt. Bölöni Lajos Sogor Ur énnékem 36
Harmintzhat Vonás Forintokkal, melyet énnékem megfizetni assignalva volt ö kglme
Tot István ö kegyelmét, de Tot István késvén fizetésével az midőn Tett Bölöni
Ádám Ur ezen Contractusban még irt Feleket Tot Istvántól el vette, hogy nekem
ir az 30 Forintokatt Simut et Semit meg adta recognoriában Sígd Kémer 1-a
Maji 1773.

Ajtai Cs. Sámuel m. p.

Insta scriptus recognostralom, hogy ezen contractust Tot Istvántól ki váltván
magam pénzemen mint idegentől ujjabb Contractusra kellett volna mennem ragasztván
kedves Eötsém Uram már most komája én is hogy a' glandinatiot is és Postuatiot
fel hadja, noha én a' Tot It adta Contractusba nem is emlegette, de hogy jövendőbe
az ö kglme maradéka engem ázzal ne vádoljon, hogy ö kglmétől olyan drágán vásá-
roltam szánt szándékkal, akkor én ujj Contractusra nem lépek hozzá Fentik in supra
lom hogy eö kglmét neki illik kedves Eötsém Bölöni Lajos magát a szőlő föl-
det is maga részére mondván a glandinationis Instris ugy a' Postuationis és Ligna-
tionist is vissza Cedalom, ugy hogy a Szőlő és Erdő osztálj kor Szőlőből és Erdőből a
részt magát vegye. Signa Kémer die 5 Junij 1773.

(P. H.)

Nagy Bölöni Bölöni Ádám

Ezen Contractust váltotta ki töllem N. Férjem halála után kedves Eötsém Bölöni
Dániel. Ápril 4-kén 1805-ik két darabban.

Árva Bydeskuti Mária

N. Bölöni Ádámné

Mihály Fia által

31. sz.

Bölöny Dániel irata 1809—1812.

Alább irt adom tudtára, mindeneknek a kiknek illik, mostaniaknak, és jöven-
döbéliek ez írásom által, hogy lévén Idös Hatfaludi Josef Urnak itten Kis-Kraszna
Vármegyében, a Kémeri határon Karjos oldalon egy darab szőlője, — melyet néhai
Szegedi László Urtól vásárolt volt, de a' mely már most a szőlők proportionalis
felosztása szerint földjére nézve nagyobb részben nékem jutott és így azon szőlő-
ről a' titulált Ur nékem tartoznék kilen szedetni, hogy a kilenczedéssel minden
esztendőbe, ne bajoskodjunk, tehát a' földnek 'és kilenczednek redamtiojául, meg-
edgyezésünk szerént ad Ids. Hadfaludi Josef Ur nékem 70.— hetven Rforintokat,
mellyeket mostan effective beváltsam a' mostani Currens pénzbe, Sub histlonditisnibus.

1. Hogy a' titulalt Ur a' fennebb említett földemen lévő szőlőjét mindaddig valameddig a' mostan bévalt hetven Rforintokat, és azon szőlőjének becsü szerént való árát én, vagy maradékim le teszszük, valamint maga a' Creditor Ur, hogy Successori, minden kilentzed, és dézsmaadás nélkül mint Boros szőlőt, birhassa és birhassák.

2. A' mostani proportionalis osztály szerént, valamint az alljában lévő, és most a' Szabó fiak által biratott szilvát az én részemre jutott ugy a' tetejében is Szobolykai Ferencz birtokába lévő, egy részbe szőlő, egy részbe szilvás, ugyan az én birtokomba jutott, esztet is 'a mit Szabolykai Ferencz bir, hogy becsü szerént magához válthasson, és a' másikkal egyenlő jussal a' kiváltásig birhassa, ezennel megengedem, és által adom.

Az alljába levő szilvás pediglen s' annak kiváltását magamnak tartom, hanem a' füvet, azt a Créditor urnak által engedem. — Énis Hatfaludi Josef ezennel magamat s' maradékimat arra kötelezem, hogy midőn a Vendor Ur, vagy Succsort a Zalogjára adott hetven Rforintokat, rajta lévő szőlőmnnek betsü szerint való árát, ugy ha a tetejébe valamely kis Tornyát vagy Pintzt tsináltatozik, a melyik hasonlólág betsü szerént való árrát le tévén, minden perpatvar nélkül kiadni tartozik. A' kiváltásnak ideje pedig mindenkor légyen szüretutántól fogva kiváltásig és nem más időbe. — E' lévén tehát édgyezésünk én Bölöni Dániel hogy a' Tkts. ember Urat, és Succsorit a' még itt Conditioik szerént, hogy manutencolni fogom, és maradékim fogják, evectio-sis vállalak magamra.

Melyről egymás között az alább coramisalando Regint Urak előtt kezét is adánk, s így mást lekötelezők. Kémeren 18-ik Aprilis 1809.

Hatfaludi Josef,

Bölöny Daniel.

Mely megidgyezés, vásár, és pénzek letétele, fel vevése a' fennebb irtak szerént mi clöttünk menvén végbe, arrol mű ezennel jövőndőre bizonytságot tettünk a' fen meg irt napon és esztendőbe.

En előttem Bölöni Dénes előtt Tts. Kis Kraszna Vármegye hitesse előtt és Horváth Mihály — mindketten nemes személyek.

Infidem Copia textanus. Devini 22a. Febr. 837.

et. Josepha, K. Papp,
persona nobilis.

Ezen lapon irt 70.— rftot téznek Scala szerint váltó condolában 27.— huszon hét Rfrot, és 46.— negyven hat rftot.

Ao. 1812. die 15. Maji veszen Tts. Hatfaludi Josef Urtol 15. az az tizenöt Rft. 36. xrokat, az Urnál lévő szőlőm allyabeli szilvásnak a' Szabo fiaiktól való kiváltására a' minthogy azt ezennelküis voltván, ea conditione, hogy azon szilvás máj napontul én mint tulajdonomat használlyam, az abban termő füvet pedig által engedem Tit. Hatfaludi Urnak, hogy mindaddig, akár füvül, akár szenául azon szilvásomba való termést használjon, miglen az. Ur azon ott lévő földemen vala szőlőjét fogja birni — a' 15. Rforintokat pedig és 36. Irákat midőn az Uresten modot ad jo folyó pénzbe, mint-hogy én is mostani Ujj Váto tzedulabeli pénzbe vettem fel, hasonló erejű pénzbe tarto-

zom vissza fizetni, és a' titulólt Ur is felvenni tartozik úgy pediglen, hogy ha ezen pénz megfizetem is, de míg szállóit földemen birni fogja azon szilvásomnak fűvét, mindenkor az Ur birja 's használja maradéki, — melynek nagyobb erősségére adom ezen kezem írásával erősített bizonyoságtévő leveletem. Kémeren, 'a fennirt napon és helyt.

Bölöny Dániel.

En előttem K. Pap József.

Insidem Copiae tultamur. Desini 22a. Febr. 837.

et Josephus B. Papp
persona Nobilis.

32. sz.

Bölöny Dániei irata 1825.

Alabb irt személy adom ezen bizonyító írásomat arról, hogy néhai Bölönyi Lajos édes Atyámról, (mint hallomásból tudom mondani) maradott volna Ákoson két Telek, melyet *Zálogosított volt* Kolya Péterné Aszszonyomtól, de ezen két Telkek a Kollya Familiának is nem Örököse lévén, hanem reájok szállott Ladnotzi Horváth Jánosról és Feleségéről Tötösi 'Su'sánna Aszszonyról, kiknek Ördög György tsak é'tekig ajándékozott, holtok után pedig Simpliciter vissza kellett vo'na maradni az Ördög György Sucesoraira. Ennél fogva tehát minthogy egyenes jussal az Ördög Sucesorait illeti, mely most Zálog titulus alatt van, en azon két Telkekből semmi leg kisebb just magam és gyermekeim részekre nem kívánok; hanem az most osztolni kíváno Apával, négy testvérjeim, Anna, Klára, Ferencz, Elek lásd kémeri anyakönyvet is, vagy azoknak gyermekei mint Ördög Sucesorok magok között oszszak fel, hanem nékem, és Testvéremnek* azonn Telkeknek, Zálog Summájából, melyben említett édes Atyám meg Zálogosította volt részesedésünkhöz képest a Zálog Summát fizették ki. De ha ez így meg nem eshetne, is, én az Akosi Telekből, semmi just nem kívánok, mert itten Kémerenn is vagy you noha tereh alatt Atyai Jozság én azzal meg elégszem, az Akosin pedig az odakin való Atyámfiak osztozzanak meg, mert hogy a Kémerit is *hat felé*, az Akosit is hat fele szaggassuk és az haszon vehető Telekekből haszonvehetlent csináljunk abban egy átallyában meg nem nyukszom, s ellene mondok sőt az ellen ezen Írásom által protestálok is. Mely dolognak meg állására erősségére nézve adtam ezenn Subscriptionnal Utoalis petsétemmel meg erősítettett Leveletem az alabb Coramisans személyek előtt. Kémer Die 19o. Marty 1825.

(P. H.)

Bölöny Dániel.

33. sz.

Bölöny Dániel irata 1826.

Mi Neveinket aláb is meg irt Nagy Bölöni Bölöni Dániel és Rettegi Viski Pál ezen Csere Levelünk rendjeiben adjuk tudtokra a' Kiknek illik, Mostaniaknak és Jövendőbeliek, hogy ezen folyó 1826-ik Esztendő Julius 2-dik napján mentünk egy más közt ilyen Atyafiságos cserére hogy t. i. vagy on nékem Bölöni Dánielnek az Kis Tiszta

*) Tehát haton voltak, 5 gyermek, 6-ik az apa.

nevezetű helyen egyfelől csakugyan Viski Pál ötsém, más felől Balla Péter Sebes részen való földjeik szomszédságokban, egy darabb földem, melyet által adok örökös és megmásolhatatlanul cserébe Viski Pál *Ötsémnek, a' Szeles tövisen Levő* egyfelől a' Bölöni Mihály Bátyával földje szomszédságába való földjein, melyet én is Viski Pál hasonlóképpen által adok örökös és megmásolhatatlan Cserébe Bölöni Dániel ötsémnek.

Melynek bizonyosabb és állandobb voltáról adjuk ezen Nevünk aláírásával meg erősítet Levelünket Kémeren 2-dik Julii 1826-dik Eszt.

Viski Pál
Bölöni Dániel

Én előttem Bölöni Mihály
Tettes Nes Kraszna Várgye Jor Assora előtt.

34. sz.

Bölöny Dániel irata 1832.

Alább irtak egyfelől én Sebess Elek más felől Bölöni Dániel léptünk egymás között ilyen meg másolhatatlan örökös Cserére, t. i. Levén Nékem Sebess Eleknek egy köblös Földem itten a Kémeri határon a' *Csarajba*, 5. Királyi ölnyi szélességű Földem, adtam által Cserébe Bölöni Dánielnek azon 4. Király ölnyi szélességű földér mely vagyon az ereszvény Csere nevű heljen azon föld szomszédságába, melyre most Paro János Házat épített. Mely nevezett és el tserélt Földek birtokába hogy egymást meg fogjuk tartani azok adjuk ezen Levelünket a Coramiraris Regius Ur előtt. Marcus 1-ső napján 1832-ik Kémeren.

Sebess Elek
Bölöni Dániel m. p.

Elöttem *Gazda 'Sigmon*
Ns Kraszna Vármegye H. Birája előtt.

35. sz.

Bölöny Dániel irata 1832.

Mi Neveinket alább irt atyafiok ezen hite Levelünk rendjeik adjuk tudokra a kiknek illik, mostaniaknak és jövőendő bélieknek, hogy ezen folyo 1832-dik Esztendő Ápril 24-én mentünk egymás között ilyen edgyességre és Cserére hogy ti nékem Bölöni Dánielnek a Kankor utca Végén, egy felől Debrenti Gáspár más felől a' Nagy Füz szomszédságában a Néhai Bölöni Ádám Bátyám *füz kés nevezetű* réttyének egy hatod része birtokomban, ezen hatod rész béli birtokomat mind azért, hogy a, Tilalomba való tartása a' Faluhoz közel lévén bajos volt, mind pedig, hogy nagyobb része most t. i. Bölöni Mihály Bátyámé volt. Commoditassa kedveért által adtam föl ugyan Bölöni Mihály Bátyámmal, Örökösen, is meg Masithatatlanul, melyen is attam által Énis Bölöni Mihály, a' Liliomos Nevezetű helyen való rétemet, hét öl, melynek szomszédja egy felől Mezei Istvánné Bölöni Mária, más felől Bölöni Dániel ötsémnek a' füz kés belí részem örökösen és megmásolhatatlanul.

Melynek állandó voltára nézve adjuk egy mást ezen Contractusnak Kémeren
Ápril 24-én 1832.

Bölöni Mihály és
Bölöni Dániel.

36. sz.

Bölöny Dániel családfája.

Értesítés

a kémeri reform. egyház keresztlési, esketési és halottas anyakönyveiből
néhai Bölöni Dániel családját illetőleg.

Családtagok nevei	Születési év	Egybeke- kelési év	Vallás	Állása	Halálozási év	Észrevétel
Bölöni Dániel neje	—	}	ref.	birto- kos	1842 ²⁰ / ₁₂	Születésük nem megtalálható; egy- bekelésük nem itt történt.
Molnár Kata gyermekük	—		r. k.	—	1825 ³⁰ / ₃	
Lajos	1806	—	ref.	—	1809	*) állítólag A forradalomban estek el.
Lajos	1811	—	—	—	1872 ²² / ₀	
Ferencz	1819	1841*)	—	—	1849*	
Imre	1323	—	—	—	1849*)	
Második neje						
Bányai Rebeka gyermekük	—	—	ref.	—	1872 ¹² / ₁₀	Bülgerdi lévén, sem a születés, sem az egybeke- lés ideje nem be- írható.
Ágnes	1826 ¹⁶ / ₂	1854 ¹¹ / ₂	ref.	—	—	

A nevezett anyakönyvekből hivatalosan ki adta Kémeren 1872. október 29.

Kis Albert,
kémeri ref. pap.

Kémeri osztály 1844.

Kémeren 1844-ben Április 9-ik és 21-ik napján.

Néhai Kémeri Bölöni Dánielnek néhai elsőbb feleségétől Molnár Katától született három fia u. m. Lajos, Ferencz, és Imre, Lajos és Imre ugyan nem voltak személyesen jelen, de Ferencz azoknak is képét viselte, 's ugyan említett Bölöni Dánielnek második feleségétől, most már özvegy Bányai Rebekától született leánya Agnes, mind a' négyen tekintetes s néhai Bölöni Dánieltől mint édes Attyoktól itten Kémeren Nemes Kraszna Megyébe maradt mindenemü ingó és ingatlan jobban az Özvegy Bányai Rebeka aszszonnyal egyet értve osztatanak meg e' követtendő módon:

1.) Özvegy, még él, vagy özvegybedik, az apai házba fog lakni, s azon házhelynek egy harmad részére, s minden most szabadon lévő földnek, réteknek, és szőlőknek egy egy ötöd részét Özvegyi tartásúl használni. Az ezen kívül lévő még ötöd rész pedig a' négy gyermekek között egyenlőleg osztatni.

2.) Az osztás felet az házbeli ingóban már ez előtt jóval meg osztván, abba ez uttal nem ereszkednek.

3.) A Néhai Bölöni Dániel halálával maradt marhákból két ökör, az Özvegy pénzbeli hozományai, általa tett adósság ki fizetése, és zálog ki váltásabéli költségek le rovására fordittván, csupán csak két ökör, egy szekér 's aki lesznek osztály alá tartozók 'a négy testvérek között osztanak el adattatások után egyenlőleg osztandók. Az Özvegynek maga marhábeli hozománya azon kívül már most is pénzül kezénel lévén.

4.) Az Apai házat Néhai Bölöni Dániel 'a második feleségével most Özvegy Bányai Rebekával együtt laktában fáradságosan, sőt idegen pénz segedelmével, építvén, 'a fiuk ezen ujj épületben számot nem tartanak; de nem is vesznek részt az 'e miatt csinált adósságok terhében. Az ökör pajtát néhai férje halála után maga az Öreg maga költségén építtetvén, ehhez 'a fiuk just nem tartanak. —

5.) Az Ajtai ház hely, noha egészszen véve is nem nagy, most az Özvegynek hagyandó házzal, lakó házzal 's annak helyével együtt három felé oszlik, úgy hogy annak egy harmad része középben az egyik fiunak Ferencznek részébe maradjon, mint-hogy az ezen részre már előtt az Öreg mostoha Anya meg egyezésével is magának házat épített. Az alsó és felső egy-egy harmad rész pedig az Özvegy és leánya Agnes részén hagyatott. 'A Sürübéli puszta telek pedig, minthogy nem falu derekán, hanem csaknek 'a falun kívül fekszik, csak két egyenlő részre oszlik Lajos és Imre között.

6.) A' szőlőt két helyen, u. m. 'a Karjas oldalon és Karjas fűben lévén, ezeket egy osztották öt felé, hogy noha 'a Karjas fűnek nintszen szilvássa, hanem csak a' Karjas oldalnak vagyon; még is mindenik részt vehessen szilvásban is.

7.) A' szántó földeknek 's kaszállóknak némely része még ma is zálogban mások birtokában lévén, csak azokon osztoznak meg nyilvonással egyenlőleg, 'a mellyek szabadon vóltanak, ilyenképpen:

Szántóföldekből 'a lista fordulóban:

1-ső Nyíl. A' kis aranyosi földeknek egy negyedrésze és 'a széléntbéli földnek egy harmadrésze jutott az Öreg Bölöni Dánielné Bányai Rebekának.

2-ik Nyil. A' kis aranyosi földek egy negyedrésze, és a szilenthéli földnek egy harmad része jutott Bölöni Imrének.

3-ik Nyil. A' kis aranyosi földek egy negyedrésze és a szillentbéli földeknek egy 3-ad része jutott Bölöni Lajonnak.

4-ik Nyil. A' kis aranyosi földnek egy negyedrésze, és a' szillent tetejébe levő kút öt szelességű kis föld jutott Bölöni Agnesnek.

5-ik Nyil. az szóban levő föld is a' logó dombi kis föld jutott Bölöni Ferencznek.

Szántó földekből az Örvény fordulóban:

1-ső Nyil. A' Belméri két földek egyike, és a Nándi berkén levő két földek egyike jutott Bölöni Lajosnak.

2-ik Nyil. A' Belméri két földek egyike és a' Szándi berkén levő két földek egyike jutott Bölöni Ferencznek.

3-ik Nyil. A' Szeles törzsi felső föld és a' Csárda kertelötti földnek fele része jutott Bölöni Ferencznek.

4-ik Nyil. A' Szeles törzsi alsó földek egyike és a' Csárda kert előtti fünek fele része, jutott Bölöni Imrének.

5-ik Nyil. A' Szeles törzsi Alsó földek egyike és a' Nyács cseréjibe levő föld, jutott az Özvegy Bölöni Dánielné Bányai Rebekának.

Szántó földekből a' Szőlő legfelől való fordulón:

1-ső Nyil. A' Bállyaki méhes gazzán levő 3. darab földünk fele, és Tövissen lévő egy darab földnek fele, jutott Bölöni Agnesnek.

2-ik Nyil. A' Bállyaki méhes gazzán lévő 3. darab földeknek fele, és Tövissen lévő egy darab földnek fele, jutott Bölöni Lajosnak.

3-ik Nyil. Az Adorján szélén levő három darab földeknek egy harmad része, jutott Bölöni Imrének.

4-ik Nyil. Az adorján szélén lévő három darab földeknek egy harmad része, jutott Bölöni Ferencznek.

5-ik nyil. Az Adorján féle három darab földeknek egy harmad része jutott az Özvegy Bölöni Dánielné Bányai Rebekának.

A' Kaszállókból.

1-ső nyil. A' Csompo rétnek egy harmad része és a Nagy füzébéli kis libás rét jutott Bölöni Ferencznek.

2-ik Nyil. A' Csompo rétnek egy harmad része és a' Nyilasi rétnek fele része jutott Bölöni Imrének.

3-dik Nyil. A' Csompo rétnek egy harmad része, és a' Nyilasi rétnek fele része jutott az özvegy Bölöni Dánielné Bányai Rebekának.

4-ik Nyil. A' liliosbéli rét és a lógó dombi rétnek fele része jutott Bölöni Lajosnak.

5-ik Nyil. A' Láz patakán lévő rét és a' lógó dombi rétnek fele jutott Bölöni Agnesnek.

8. Bölöni Lajos és Bölöni Imre, nem lévén személyesen jelen ezen osztályban, ezeknek részeket a' testvérek Bölöni Ferencz vette keze és gondviselés alá olly móddal, hogy említett testvérünk a földbeli részüket árendába adja másoknak, a' marha árrabéli részről pedig számot ad azoknak.

9. Ezen osztály csak ideiglenes és nem öröké tartó, azért, hogy ha az özvegy vagy meg hal, vagy férjhez megyen, akkor az özvegy fekvőbéli részének a' többekével öszvesíttetni és ujfolag osztatni kell.

Hogy ezen atyafiság osztály előttünk a' fellyebb le irt mód mint legyen véghez, azzon igaz hitünk szerint ezennel bizonyóságot tészünk. Kémeren a' fellyebb irt napokon és esztendőben.

Ajtai Sámuel m. k.

Szigethi József

Ttetes Ns Kraszna megye Hites Táblabírája. Tettes Ns Kraszna megye Hites eskütje.

38. sz.

Bölöny Ferencz irata 1845.

Kötelezvény.

Alól irt megismerem hogy Feleségem testvérije Szabó Jánostól felvettem kölcsön 24. — huszonnégy váltó forintot rendes kamatra, olly feltétellel, hogy azon summát 1846-ik évi Febr. ho 14-én minden további halogatás nélkül le fogom fizetni, mellynek nagyobb hitelére adom ezen nevem aláírásával megerősített kötelezvényemet Debrecenbe November 6-án 1845.

Bölöny Ferencz.

39. sz.

Bölöny Ferencz irata 1848.

Alább tulajdon kezemmel névemet leírott adom tudokra mindeneknek hogy mai napon vettem fel interesre Kémeri Tttes özvegy Gazda Mihályné Ur asszonytól 100 — Száz Váltó Rftokat az 1848-k Év Szent György napjáig — melly Summára interesre adom azon Kaszálló Rétem. Én minden hasznát, melly van a' Perjában a' Miklósi József Ur Régi házuk Felölly szomszédságába — a' Rétet Sz. György Nap előtt két hetekkel kiválthatom az után nem — s Tttes Asszony is a Fentirt két heti terminuson tartozik nékem kiadni — hogy ha pedig a' Tttes Asszonynak a' Rét több Évbe nem kellene — vagy valami akadály miatt meg nem tarthatná — tartozom a' meg szállításra a' Summát lefizetni, mit ha nem akarnék lekötöni hamarább pénz érő Javaimat, hogy abból a' Tttes Asszony magának eledet tétethessen 's a' summát az okozando költség Fáradsággal exequáltathassa.

Melyről adom ezen Contractust nevemet alá írva a' Coramisans régius előtt — Kémeren 20 Junii 1847.

Bölöny Ferencz m. k.

Megirta 's bizonyítja Miklósi József m. k. Kémeri birtokos 's mostan Határ Inspesor.

Ezen kötelező levélbe foglalt száz Váltó Rforint tartozásomat a ben irt s Gazda Mihályné asszonynak Sogorom Bálint Nagy Ferencz a mai napon érttem ki fizette 's ezen fejlül még adott nekem szükségem pótlására 7 az az Hét Váltó Rforintokat és 40 — krajczárokat azon fel tétellel hogy a már 107 Váltó Rforint és 40 krajczárokb a kötelezőbe megnevezett kaszallot a fel vett és értem ki fizetett Summát a ben irt kötelező tartalma szerent tartozom ki fizetni Kémeren 1848 Ápril. 9-kén.

Bölöny Ferentz m. k.

A Hét Váltó Rforintokat és 40. kr fizette és így marad a tul irt 100 Váltó Rforintot a tul meg irt feltételek mellett azon nozzá adással hogy meg irt kaszállónak egy negyedit kiszakasztani a' Kis Bálint részére önkéntesen belé egyeztem Kémeren 1849 Április 22-dikén.

Bálint Nagy Ferentz.

A helvét hitvallásnak debreczeni főtanodájának bizonyítványa

A t a n u l ó n a k

Neve, születési éve, vallása, nemzetisége és születés helye	Atyja vagy gyámja, annak állapota és lakhelye	Felső tanodai pálya év	Előmeneteli osztályzata			Erkölcse
Böloni László 1847 helv. hitv. Magyar Kémer Kraszna megye	Ferencz ugyanott	Felsőbb tudományokat hallgatott az 1868/9 1869/70 1870/1 isk. években, mint a jogtani tanfolyamnak első, másod, harmad évre hallgatója	Bölcsészeti tantárgyak: Magyar állam s alkotmány történet: kitűnő. Alapbölcsezt: kitűnő. Ismerettan: kitűnő. Izléstan: kitűnő. Erénytan: kitűnő. Eszjogtan: kitűnő. Bölcsészettörténelme: jeles.	Jogi tantárgyak. Jog s államtudományok körisméje. Kitűnő I. és II. f. év Magyar állam, Ausztria s a nevezetesebb európai államok statisztikája: kitűnő. Római jog: kitűnő. Magyar polgári jog s jogtörténet: kitűnő. Magyar büntető jog: kitűnő. Ausztriai büntető jog: jeles. Bányajog: kitűnő. Politika s rendészet: kitűnő. Nemzetgazdász: Kitűnő. Pénzügytan } kitűnő Pénzügyisme } Magyar közjog: kitűnő. Közigazgatási szabályok: jeles Magyar polgári törvénykezési eljárás: kitűnő. Törvényszéki irály: kitűnő. Magyar kereskedelmi s váltó-jog: kitűnő. Ausztriai polgári jog: kitűnő. Egyetemes és részszerű egyházjog: kitűnő.	Hittanszaki tantárgyak. Keresztény egyháztörténelem: kitűnő. Magyar protestáns egyháztörténelem: kitűnő.	első osztály

Kelt és a főtanoda pecsétjével megerősített Debreczenben július hó 18-ik napján 1871-ik esztendőben.
Tóth Sámuel igazgató-tanár, ki a távollévő Ladányi Gedeon történelem r. tanára helyett és az osztályjegyzéket beírta. Kovács Ferencz statisztika, római jog, ausztriai polg. jog és egyházjog ny. r. tanára. Tóth Ferencz bölcsezt ny. r. tanára, Buzás Pál a polit. nemzetgazd., pénzügytan 's isme és m. ker. s váltójog ny. r. t. Kiss András magy. közjog. közig. szab. jog és államtani körisme tanára. Kallós Lajos magyar polg. bünt. j. t. Balogh Ferencz egyháztörténelem tanára helyett Tóth Sámuel igazg. tanár.

Bölony László abszolutoriuma.

40. sz.

3008—825.

Benediktyek nemes levele.*Nos Franciscus Primus**Divina Favente Clementia Austria Imperator Hierofolimee Apostolicus*

Hungariae, Bohemiae, Lombardiae, et Venetiarum, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae, Galliciae, et Lodomeriae, Rex, Archidux, Austria, Dux, Lotharingiae, Salisburgi, Styriae, Darinthiae, Aiperieris, et Inferioris, Silésiae, Magnus Princeps Transilvâniae Marehio Moraviae, Comes, Habsburgi Tyrdis, & Siculorum setx Memoriae, commendamus tenore Praesentium, jignifikantes qui expedit Universis: quob Nos cum ad nonnullorum Fidelium Nostrorum Majettati Nostrae propterea factam commendationem, tum vero ettentis, et consideratis Fidelis Nostri *Egregii Leopoldi Benedicti*, sedis Nostra Saxonicae Szász Városiensis Regü Judicis, capitale, & rerum Commissarialicarum Notitia, fidelitate item, fidelibusque Servitüs, quae is Nobis, Augustaeque Domui Nostrae, & Patriae suae, tam alias pro locorum, & temperum diversitae, quam praeprimis in antelato Judicus Reggü Officio alacriter, & utiliter exhibuit, ac impendit, qualiave ipsum, imo & majora deinaps quoque por fide, & industria exhibiturum, ae impensurum esse benigne confidimus, Cundem *Leopoldum Benedicti* ad Officium Adjunæi in antelato Magno Nostro Transilvania Principatu Districtus Cibinieensis Lionaalis Commissaris cum adhaerinti huic Officio Annou Octingentorum Peheninsium florenorum Salario, omnibus item Juribus, Privilegiis, functionegu & autoritale. quibus Antecessores Adjuncti ibidem Pranciales Commissus ritis Aeritimus Sunt, & gavisii clementer nominandum & consituendum esse duxerimus, volentes, & per expressum decernentes, ut idem Leopoldas Benedict depositis coram Regio Nostro in eodem Magno Transilvâniae Principatu Gubernio, & Supremo Commissariatu Provinciali solito regius Officiü Juramento, receptaque Instructione sua, tam Salario suô à Nobis in Octingentis Rhflis defixo, & ex Cassa Provincialis pendende, quam vero omnibus us Honoribus, Privilegiis & Utilitatibus, quibus Antecessores ibidem Andjunecti Provinciales Bommissarü rite & legitime usi sunt, & gavisii, quae ad idem Officium ad Jure pertinent, aequae uti frui, & gaudere possit, ac valeat; imo nominamus, & constituimus, volumusque, ae delerminamus, Harum Nastrarum Seerierioris ei Aulici Pigilli Nostri munimine roboratarum vigore, & tejtimonio Literarum mediante, Datum in Imperialistibus Vienna Austriae Die Vigesima Sexta Mensis Augusti, Anno Domini Millesimo Oclingentesimo Vipesimo Quintó Regnorum Nostrozim Trigesimo Quarto.

*Franciscus**B. Josephus Miske*

(P. H.)

Joames Kornis

Protocollat: in Libro Regio Dignitatum Pag: 743.

Quod testatum redditur per Vice-Registratorem

Transylvanico Aulicum Ludovicum Hodor

Sallay-család nemesség bizonyítása.

A fiuk (Zoltán és Laczi) szép anyai apjoknak (Sallay) nemesi igazolványa.

Sacratissima Caesaro Regia Majestas et Princeps nostra Haereditaria Domina, Domina nobis Naturaliter Clementissima, Benignissima.

Vestra Clementis nosse dignetur Majestas Sacratissima: Duid nos Literas Ejusdem Majestatis Vestra Sacratissima Compulsorias paritèr et Attersatorias, pro partibus et in Personis Nobiss um Dominorum *Mudeächis et Sigismundi Sallai de Magyar Keczel*, legitime confectas et emanatas; nobisques inter alios Ejusdem Majestatis Vestra Sacratissime Humites Fidentes, perpetnosqz Subditos et Servos, Officiosemus in Eisdem conscripcis praeceptorie Sonantes et directas, Summo quo dehuit Jonore et obsequiod reverentia reuperimus in dae Verba: Mária Therezia Divina favente Clementia Romanod Gmperatrix, ae Germaniae, Hungariae, Bodemiaeqz Regina, Aredi-Duxata friae.

Datum in Possessione Keiner Die Vigesima Nona Mensis Julii Anno Domini Millessime Sepingentesimo Quinquagesimo Sexto. Subscripum erat a' dextraura ord.

Etrum De et Super Eo.

Tudgyaé a Tanu bizonyoson és nyilván: Hogy mostan Tekintetes Nms. Kraszna Vármegyében Magyar Keczelben lako, Nemes Sallay Hihály, és Sigmond Uraimék eleitől fogva mind magok, 's mind Néhay Édes Attyok Nms Sallay János Uram Indubitatus Nms emberek tartattanak; és ezen Tektes Nms Kraszna Vármegye által fel állított két rendbéli Lovas és Gyalog Militianak fel állításában a' Nms Várgyebéli Nemességgel együtt conenraltanak, és Nmesi Szabadsággal éltenek, 's az Édes Attyokis Néhay Sallay János Uramis egész életének végéig abban élt, mikor meg holt hány észrendős lehetett?

S Hát azt tudgyaé, láttaé, hallottaé a' Tanu: Hogy az Exponenseknek Néhay Ideccssorok Sallay István Uram ugyan itten Nemes Kraszna Vármegyében Magyar Keczelben kit becsületes Nms személyek és a' Falus Biráktol Sub Ant-hentico Tessimonialist az eporaltralt, 's Erdélyben bé vitte, melly Tessimonialist az Epponens Sallay Mihály Uram karban ki hozván ide, és a' Nms Vármegyében a' kívántato alkalmatossághoz véle Producalcis. Cum Qmnibe Congr Circumstan.

Sequuntur nomina Testium et Fassiones eorum.

Ex Magyar Keczel.

1, Testis Nobilis Ladislaus Komornyik de Aszszonyvására Anno 60 Fatetd. Ad I. Bizonyoson és nyilván tudom hogy itten Nms Kraszna Vármegyében Magyar Keczelben lakó Nms Sallay Mihály, és Sigmond Uraimék, eleitől fogva mind magok, mind Néhay Édes Attyok Nms Sallay János Uram Indubitatus Nms emberek tartattanak; is ezen Tektes Nms Kraszna Vármegye által fel állított két rendbéli Lovas és Gyalog Katonáknak fel állításában a' Nms Várgyéb. lévő Neme-

sek között velem edgyütt Concuraltanak, 's Nemesi szabadsággal éltenek, az Epponens ő Klmek Édes Attyokis Néhay Sallay János Uram egész életének végéig abban élt, és még Káplári Hivataltis viselt (mivel maga Személy Szerént volt) a' Nms Várgye Gyalog Katonái között; kiis mikor ez árnyék Világbol elköltözött, leg alábbis volt Hatvan esztendő ember.

Ad 2. Régi Öreg emberektől hallottam aztis, hogy az Epponens ő Klmek Néhay Idussora Sallay István Uraim itten Nms Kraszna Vármegyében Magyar Keczelben két becsületes Nms Személyek, és a' Falus Birákról Sub Authentico, és Erdélyben bé vitte volna, melly Jessimonialist az Exponens Sallay Mihály Uram ő Kglme Garban ki hozván ide Nms Kraszna Várgyében Magyar Keczelben, és a' kívántato alkalmatossághoz bizonyoson tudom hogy a' Nms Várgyébe az Epponens ő Kigyelme azon Jessimonialissal Producaitis.

2. Testis Providus Nicolaus Lőkő Simon, Gobb. Spectabilis Dni Antony Ketesdorf, Satis Guspectoris Somlyovicusis, Amod. Cid. 70. Fatett Ad Imm Tudom bizonyoson, és nyilván: Hogy mostan Tektes Nms Kraszna Várgyébe Magyar Keczelben lako Nms Sallay Mihály, és Sigmond Uraimék mind magok, mind Néhay Édes Attyok Nms Sallay János Uram eleitől fogva Indubitatus Nemes emberekk tartattanak, 's tartatnak mostanis; és ezen Tektes Nms Kraszna Várgyebe fel állításában a' Nms Várgyebéli Nemességgel edgyütt Concuraltanak, és a' Nemesi Szabadsággal éltenek, 's az Édes Attyok Néhay Sallay János Uramis abban élt életének végéig, Sőt a' Nms Várgyétől adattatott Gyalog Katonák közzé maga személlye szerént volt oda, mikor meg holt pedig én ugy itélem hogy volt valami Hatvan két esztendő ember.

Ad 2. Azt bizonyoson és nyilván tudom, hogy az Epponens ő Kglmek Néhay Prossora Sallay István Uram, Erdélyben hatván (de micsoda helyt nem tudom) eee Tehenet meg nyergelt, és a háta mind felis romlott volt, s azon jött ki ide Nms Kraszna Vármegyében Magyar Keczelbe a' hulottis két becsületes Nms személyek, és a' Falus Biráktól Nemességéről Sub Auttrentiw Jessimonialist egtralt, melyet Erdélyben bé vitt, és annak utánna sok idő eltelése után ez mostan- Opponens Sallay Mihály Uram, Garban ki hozott ide, és a Nms Várgyében a' kii vántato alkalmatossághoz bizonyoson tudom hogy azzal Producaitis.

3. Testis Nobilis Georgius Hari Anno cir. 40. Fat. Ad. 1. Tudom sat. még jön épen így 22 tanuvallomás.

humilles perpetui fideles
Subditi et Servi.

Emericus Berey de Cad Cottus Crasnaensis guratus Assessor

Michael Kováts Junior de Karaszna et Cottus Crasnaensis Jur Assor MP.

Correcta per eosdem.

Tartalom.

A) Szöveg.

Előszó	Lap V—VIII.
Bevezetés	3

I. RÉSZ.

Az ősnemzetség korszaka a XVI. század második feléig (1562-ig)

I. FEJEZET.

Bewlewn (Bölöny) ősnemzetség	19

II. FEJEZET.

A Bewlewn nemzetség őskora	26

III. FEJEZET.

Az ősnemzetség számbeli nagysága és letelepedése	43

IV. FEJEZET.

Az ősnemzetség rendi fokozata és felosztása	51

V. FEJEZET.

Bölöny Péter	62

II. RÉSZ.

A család forrongó korszaka 1562-től a XVII-ik század végéig .

I. FEJEZET.

A család szétszóródása Bölönből	73

II. FEJEZET.

A fő-ág kiválása. Bölöny Jakab	83

III. FEJEZET.

Bölöny Gáspár	90

IV. FEJEZET.

Bölöny Gáspár 1614. év végétől 1717. év végéig	106

V. FEJEZET.

Bölöny Gáspár 1618-ban és 1619-ben	115

VI. FEJEZET.

Bölöny Gáspár 1620-ban s azután	130

VII. FEJEZET.

Bölöny János, ennek fia Zsigmond; Bölöny Miklós és Gergely	140

III. RÉSZ.

Új korszak. A család a XVIII-ik és XIX-ik században	

I. FEJEZET.

A Szilágyba áttelepedés, Bölöny István és fia Bölöny Sándor	160

II. FEJEZET.

II. Sándor, I. László és Zsuzsánna testvérek	175
A) II. Sándor	185
B) I. László	194
C) Zsuzsánna	201

III. FEJEZET.

II. Sándor utódai	
A) József-ág	209
B) III. Gáspár-ág	241

IV. FEJEZET.

I. László utódai	
A) Ádám-ág	240
B) Lajos-ág	261
C) Salamon-ág	301

V. FEJEZET.

Z á r a d é k.

A) Mellékágak	311
B) Idegen Bölönyek	316
C) Előnév; i vagy y, vagy egyikse. Czimer és pecsét	322

B) Okmánytár.

	Lap
1. sz. Tana levele. Szövegben.	3
2. „ Miklósvárszék és Sepsiszek közötti ítélet	5
3. „ Bölöny Péter és Mátyás nemes-levele 1584-ből .	6
4. „ Bölöny Gergely, István, Miklós nemessége 1609.	7
5. „ Bölöny Bálint nemes levele 1608.	9
6. „ Bölön község konstitucziója	11
(6) = 7. „ Bölöny György és Miklós nemes level. 1619. .	15
(7) = 8. „ Bölöny Jakab elítéltetése és fölmentése 1612—3	18
(8) = 9. „ Mikó jószágát visszakapja B. Gáspár útján 1604.	19
10. „ Bölöny Gáspár szerződése Kolozsvárról 1614. .	20
11. „ Thurzó nádorhoz Bölöny Gáspár mint fejedelmi követ kiküldetése	21
(11) = 12. „ Nemegyei nemes levele 1618.	23
(12) = 13. „ Bölöny Gáspár kereki küldetése	23
14. „ Bölöny Zsigmond kezességi összegénck felhaj- tása 1678.	24
15. „ Bölöny Zsigmond proscriptiója 1678—1676. . . .	24
16. „ Gyámi számadás 1732.	25
17. „ Kémeri szántóföldek összeírása 1732.	30
18. „ Bölöny Zsuzsánna egyessége	32
19. „ Jobbágyok, telkek, szőlők osztálya 1733	33
20. „ Kémeri javak összeírása 1761	36
21. „ I. László levele Bánffyhoz 1739	54
22. „ I. László levele Zámbohoz 1754	55
23. „ I. László levele II. Sándorhoz 1756	55
24. „ I. László neje Bay Klára bucsuztatója 1761 . . .	56
25. „ Bölöny Anna Ugrayné végrendelete 1831. . . .	78
26. „ Bölöny Gáspár és Anna protestatiója 1770	99
27. „ Bölöny Imréné végrendelete 1859.	100
28. „ Bölöny Lajos irata 1770.	101
29. „ „ „ 1771.	102
30. „ „ „ 1772.	103
31. „ Bölöny Dániel irata 1809—12.	104
32. „ „ „ 1825.	106
33. „ „ „ 1826.	106
34. „ „ „ 1832.	107
35. „ „ „ 1832.	107
36. „ Bölöny Dániel családfája	108
37. „ Kémeri földek osztálya 1844.	109
38. „ Bölöny Ferencz irata 1845.	111
39. „ „ „ 1848.	111
40. „ Bölöny László absolutoriuma	113
41. „ Benediktyek nemes levele	114
42. „ Sallay család nemesség bizonyítása	115